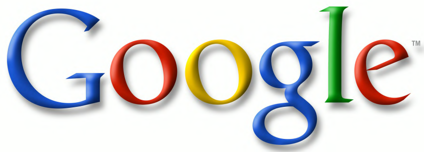
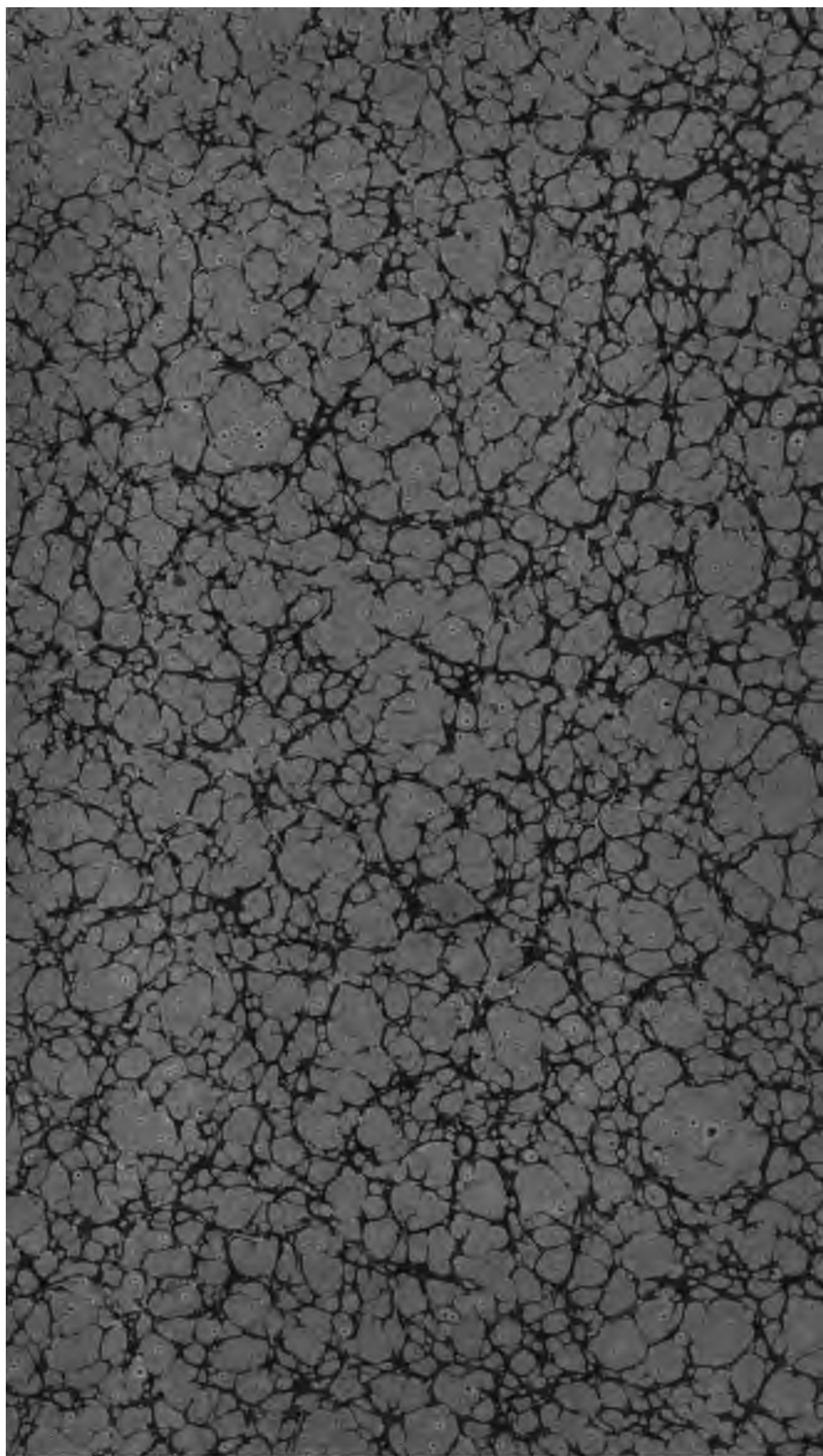

COLLECTIO

[illegible]

[illegible] PATRUM.

[illegible]

[illegible]

COLLECTIO

SELECTA

SS. ECCLESIÆ PATRUM.

LII.

PATRES QUARTI ECCLESIAE SAECULI.

S. GREGORIUS.

IV.

PROSTAT INSUPER VENALE

MONTIS PESSULANI,

APUD VIRENQUE, BIBLIOPOLAM,

PARISIIS,

APUD BIBLIOPOLAM, CUI NOMEN GALLICE:

SOCIÉTÉ POUR LA PUBLICATION DES BONS LIVRES

Rue des Saints-Pères, 16.

PARISIIS. — E TYPOGRAPHIA BOURGOGNE ET MARTINET

VIA VULGO DICTA JACOB, N° 30.

COLLECTIO

SELECTA

SS. ECCLESIÆ PATRUM,

COMPLECTENS

EXQUISITISSIMA OPERA

TUM DOGMATICA ET MORALIA, TUM APOLOGETICA ET ORATORIA;

ACCURANTIBUS

D. A. B. CAILLAU,

CANONICO HONORARIO CENOMANENSI ET CADURCENSI,

NONNULLISQUE CLERI GALLICANI PRESBYTERIS.

OPUS REGI DICATUM.

TOMUS QUINQUAGESIMUS SECUNDUS.

PARISIIS,

APUD PARENT-DESBARRES, EDITOREM,

Pluribus extraneorum ordinum insignibus decoratum

VIA VULGO DICTA DE SEINE, 48.

M. DCCC. XL.

S. P. N. GREGORII

THEOLOGI

ARCHIEPISCOPI CONSTANTINOPOLITANI,

OPERUM

PARS III.

CARMINA.

S. P. N. GREGORII
THEOLOGI
ARCHIEPISCOPI CONSTANTINOPOLITANI,
CARMINA.
Sectio II.

CARMEN X.
DE VIRTUTE.

ARGUMENTUM.

Juvenem quemdam hoc Carmine instituit Gregorius, ostendens quænam sit optima tam vitæ, quam studiorum ratio; præcipue demonstrat, quantum christiana doctrina præstet ethnicæ, quantoque illustriora sint in omni genere virtutum exempla nostrorum, quam philosophorum. Juvenem ad virtutis studium excitat, nihil omnino esse in terris declarans, quod cum Dei cultu conferri queat. Deinde orationem altius repetens, de rerum creatione disserit. Utriusque vitæ, laudabilis et pravæ finem ob oculos ponit. Tum auctoritate sibi prius et benevolentia conciliata, illud docet, eos qui sapientiæ doctrinæque laude apud ethnicos floruerunt, tametsi alioqui a vera pietate longissime abfuerint, ac cæteris etiam in rebus acerrima animarum contentione inter se decertarint, ac tamen

una in re omnes consensisse, nempe nihil virtute melius ac præstantius. Ac deinde ad singula virtutis genera descendens, qui apud eos in quolibet genere excelluerint, narrat, sed ita tamen, ut illud simul ostendat, colorem potius quemdam ac lineamenta duntaxat virtutis apud eos inveniri; solidam enim atque omnibus numeris perfectam virtutem nonnisi apud eos esse posse, qui veræ religionis cultum profitentur. Ad extremum a nimis curiosa divinarum rerum indagatione nos revocat, aitque Deum sui cognitionem iis potius tribuere, qui piis studiis ac divinorum mandatorum observationi totos se addicunt, quam iis qui in subtilissimorum mysteriorum ac rerum ingenii nostri captum excedentium inquisitione defixi hærent.

Multa audio, et velim non frustra, sic enim dicere non vereor,
Sed fama egregia cum re ipsa conjuncta esse debet:
Sive igitur te nonnulli ex amicis Dei,
Quibus curæ est omnia in juvenilibus observare, te juvenem
Præclara vitæ indicia dantem videntes,
(Nam ex unguibus leonem agnosci ferunt.)
Miram hanc rem præ gaudio sibi invicem tradiderunt,
Sive, quæ præclare omnia gubernat,
Providentia, quæque tibi prospera consulit,
Viam hac fama sternit ad actiones
Ut boni viri opinione præoccupatus
Famam habeas veluti pignus quoddam
Pietatis cœlestis, vocatus a Deo ad salutem.
Conjiciat hæc unusquisque, ut volet:
Quod autem audio, id protinus eloquar.

Nempe quod magnam ad celsitudinem (cœli) anima tua respiciat,
Et caliginem, quæ vitam hîc nostram
Totam obtegit humi jacentem,
Hanc penetrans, ac paulo te erigens,
Lutumque transgrediens et corporis compedes,
Divinæ imaginis tyrannos projiciens,
Donare te ipsum Deo studeas:
Quæ quidem sola doctrinæ institutio tibi existimanda,
Primumque et maximum hominis bonum.
Ecquod enim tantum eorum, quæ in hac vita fluitant,
Aliorumque alios inflantium ludibriorum,
Quæ temporis atque, ut loquuntur, fortunæ dona sunt?
Etiamsi in unum coëant omnia et omnium bona,
Ut in hac misera vita sunt, aut esse existimantur;
Ecquod, inquam, tantum erit emolumentum, etiamsi fines transgredi videaris?
Etiamsi adsint tibi Gygis auro abundantis divitiæ,
Vertasque omnia inversione annuli,
Silens tyrannus; etiamsi Lydii instar te efferas,
Auroque circumfluentem infra te Cyrus Persa
Sedeat, qui se regum dominum esse gloriabatur;
Etiamsi Trojam expugnes celeberrimis classibus,
Teque æreum populi et urbes habeant;
Tuisque nutibus conciones regas,
Ac panegyricis orationibus coronas merearis,
Spiresque animum Demosthenis in judiciis,
Tibique Lycurgus et Solon legibus concedant;
Etiamsi Homeri musam in præcordiis habeas,
Ac linguam Platonis, quæ mel stillat,
Et stillare ab omnibus hominibus existimatur;

Etiamsi inevitabilibus et pravis compedibus
Omnes, subtiliter disserendo, constringas,
Ac omnia susdeque vertas,
Nectens labyrinthos inextricabilibus disputationibus
Aristotelis, aut quorumdam Pyrrhoniorum;
Etiamsi volucrem te tollat Pegasus, aut Scythæ
Sagitta Abaridis, quicumque ille fuerit, certe fabulosus uterque.
Horum, quæ dixi, atque etiam splendidi matrimonii,
Ac mensæ Sybaritanæ, eorumque omnium,
Quibus corda efferuntur, ecquod tantum erit emolumentum,
Quantum est hæc omnia parvifacere
Ac animæ dignitatem considerare, et unde
Venerit, ad quem et quo reditura sit,
Et quis illius sit secundum rationem motus?
Nam cum sit, ut equidem arbitror,
Atque ex sapientibus audio, divina quædam fluxio
E cœlo nobis adveniens, sive tota adveniat,
Sive illius rectrix et gubernatrix mens,
Unum illi naturale et solum opus est,
Sursum ferri et conjungi Deo,
Semperque ad id, quod cognatum est, omnino respicere,
Corporis affectionibus minime mancipata,
Quod in terram defluit, et ad inferiora trahit,
Dulcemque rerum aspectabilium errorem
Mittit intro, ac sensuum latebras,
Quibus anima, quæ a Verbo non gubernatur,
Diffluens, paulatim ad inferiora decidit.
Quod si gubernetur, atque a Verbo frequens
Tanquam freno coërceatur, certe aliquando
Verbo illam in altum tollente, paulatim

Ad sacram perveniet cœlestem civitatem,
Donec dudum optata consequatur,
Id est, ut omne tegumen et hujus vitæ umbras
Prætergrediens, et quæ hic sunt ænigmata,
Et quidquid pulchri per specula apprehenditur,
Nudum ipsum intueatur bonum
Nuda mente, atque aberrare aliquando desinat
Lumine satiata quod consequi cupiebat,
Possidens illic supremum bonorum.
Nam qui sapiente verbo fecit omnia,
Ac ineffabilem hujus universi harmoniam
Contrariorum temperatione composuit,
Ac mundum hunc ex inornata mole adornavit,
Majus miraculum exhibuit in animalis natura.
Paulo autem altius repetens philosophabor tibi.
Deus vel mens est, vel alia quædam præstantior
Essentia, quæ solius mentis acie apprehendi possit:
Utrum perfecte ab iis comprehendatur, qui in cœlo
sunt, novit Deus;
Nobis autem obscure, quibus astat nebula
Carnis crassæ, quæ inimicus est obex:
Atque ita quidem hactenus, deinceps uberius.
Postquam autem sermonis primitias Deo dedimus,
Spectemus jam quæ a Deo sunt. Quænam eorum est
ratio?
Duæ sunt extremæ et contrariæ naturæ;
Una Deo propinqua et honorabilis;
Rationalem vocant, et mentis plenam,
Vocant autem eam a ratione deducto cognomine,
Qualem unum novi Deo astantem
Primorum et secundorum Angelorum ordinem,
Sublimiorem sensibus et corporibus,
Quæ prima resplendet ex regnatura Triade.

Altera autem a Deo et a ratione remotissima:
Vocaturque rationis expers, ut a sermone aliena,
Tum illo, qui in sono consistit, tum qui loquendo exprimitur.
Cum autem Deus Verbum hæc ita separasset,
Ut peritus artifex et sapienter nectens rem creatam,
Compositum me ex utroque animal quoddam
Fingit, nimirum ex ratione, et rationis experte concinnans,
Ex anima non spectabili, qua fero imaginem
Dei maximi, et ex corpore non intelligente.
Atque hæc quidem fuit honorabilis figmenti temperatio,
Quod quidem mundum alterum magnum in parvo esse existimo.
Ut autem, ille luce circumfluens et bono,
Mihi etiam aliquid boni impertiat, ac meum opus
Meum sit volendo, terminos utriusque vitæ
Jam tum demonstrans et ratione discernens,
Legem adjutricem figmento imponens,
Liberum me opificem boni constituit,
Ut per pugnam et luctam reportem coronam;
Id enim satius, quam omni lege solutum vivere.
Hanc tibi compactionis meæ rationem exposui.
Illa autem turbinibus in hac vita plurimis semper
Jactatur, dum susdeque torquetur,
Media inter adversas res et prosperas,
Quibus uritur misera et probatur,
Ut aurum in carbonibus expurgantibus.
Verum aliquando ab ea reposcentur eorum quæ seminavimus
Fructus in justo Dei judicio,
Parataque horrea ad excipiendam librorum segetem.

His ita constitutis, qui legem
Observat, et, quam habet Dei particulam, honorat,
In omni actione, et verbo, et mentis agitatione,
Intaminatus quam maxime ab eorum, qui seducti sunt, consortio,
Nec inter rerum fluxus cœno inquinatus,
Corpusque in cœlum vicissim trahens,
(O magnum et sapiens mysterium!)
Hanc laborum habebit mercedem, ut Deus fiat,
Deus quidem adoptione, sed summo plenus lumine,
Cujus hic primitias mediocriter decerpsit.
At qui ad deteriorem colligationis et nexus partem
Inclinans, et cum rebus inferioribus fœderatus,
Carnisque servus, et iis quæ fluunt, amicus,
Divinam cognationem vita dedecorat,
Etiamsi in iis, quæ instabilia sunt, cursum habeat optatissimum,
Levibus somniis et umbris superbiens,
Dives, delicatus et thronis elatus;
Heu pondus flagellorum illic ei infligendorum!
Quatenus malorum maximum est Dei jacturam facere.
Hæc igitur audiens, iisque assentiens,
Dextram viam incede, pravam relinque,
Si quid mihi obsequeris germano monitori.
Satius autem esse obsequi scio, et verba mea suscipe.
Nam cum tria sint, ut antiqui dicunt,
Quibus probum conciliarium instructum esse decet,
Experientia, amor et libertas,
Horum mihi nullum deesse reperies.
Ac in experientia quidem tantos habeo progressus,
Quantos par est eos, qui longos labores sustinuerunt,
Diuque collocuti sunt cum sapientum libris,

Et cum doctrinæ divinitus inspiratæ litteris,
Qui fons est dulcissimus a prudentibus viris hauriendus,
Ex quibus aliquid in profundo latens hausimus.
Alterius autem, quæ dixi, nempe amoris,
Maximum argumentum accipe. Cupio enim tibi omnia,
Amice, quæ prius me ipse admonui,
Tum, cum ratiocinationes occurrerunt cum periculis
Acerbi maris, quibus ad Deum adductus sum:
Sæpe enim timor, initium salutis.
Libertatem vero ne unquam experiaris,
Neque meam prorsus, neque horum qui tibi extranei sunt:
Sed nec experieris, si meis pareas sermonibus:
Eris enim laudibus, non vituperiis dignus.
  Cum igitur hæc ita sint, da te ipsum mihi,
Da, et Deo te dabimus, quem datus accipies.
Hæc enim dantis natura est.
Veritatem autem assequeris, si res ita consideres.
Sunt quidam et apud Græcos sapientes,
Non tamen sapientes: quomodo enim sapientes dixerimus,
Qui præstantissimam naturam non noverunt,
Deum, primam omnium bonorum causam,
Quem ipsa etiam natura cordatis monstrat,
Et ordo eorum quæ videntur, quæque intelliguntur.
Sed vel omnino excludunt a doctrina sua
Divinitatem, vel providentiam negant,
Aut terminis circumscribunt, ne laboret servando Deus.
Horum alii visu utentes magistro,

Astris dederunt conservis dominatum,
Per quæ omnia gubernant, ipsi pessime gubernati:
Alii adoraverunt dedecora reptilium,
Turpius lapsi: alii vero dæmonum umbras,
Et fabulas invenerunt patronas vitiorum,
Ac monumenta statuerunt sua digna stultitia,
Statuas ex materia, et manus opera.
Quis igitur adeo insipiens, ut hos sapientes
Judicet? Sint tamen, si ita videtur, sapientes.
Reperies eos aliis quidem in dogmatibus
Incompositos, et dissentientes in quibusdam
Disputationibus de iis quæ intelliguntur et videntur,
De Dei providentia, de ideis, de fato,
De materia infinita, de conformatione corporum,
De anima et mente, et sensuum deceptione:
Ex his Porticus et vultuum supercilia,
Academiæ et tricæ Pyrrhoniorum,
Speculationes, inhibitiones assensus, artificum deliria.
Atque in his quidem cum dissideant, omnes tamen æque
Laudatores sunt virtutis, et consentiunt,
Nihil virtuti præponentes,
Etiamsi immensis sudoribus, multisque laboribus,
Ac longo tempore parabilis sit.
Nonnullos autem exempli causa commemorabo,
Ut hinc etiam, quanta res sit virtus, cognoscas, veluti
Rosas in spinis, ut dicitur, colligens,
Dum ab infidelibus, quæ bona sunt, doceris.
Quis ignorat Synopensem illum canem!
Is, (quid necesse est alia dicere?) tenuis
Adeo et parvus in victu erat,

Et quidem a se ipso sibi præscriptam, non a Deo acceptam;
Legem observans, nec adductus spe ulla,
Ut rem unam possideret, nempe baculum,
Ac domum sub dio, in medio civitatis,
Dolium versatile, quo tegebatur a vi ventorum.
Quod quidem ei domibus auro tectis erat
Pretiosius. Cibus autem nec præparatus, nec elaboratus.
Crates similiter, cum divitiis altiorem
Se præberet, ac opes suas pecori pascendas reliquisset,
Ut nequitiæ administras ac corporum,
Aram ascendens, magno præconio
Se ipsum, ut in media Olympia, renuntiavit,
Mirabile illud dictum proclamans :
« Crates Cratetem Thebæum libertate donat, »
Servitutem esse ducens amorem pecuniæ.
Eumdem narrant, (quanquam alium nonnulli
Philosophorum, sed pari animi magnitudine),
Cum navigaret, mari effervescente,
Ac deinde navis pondere gravaretur,
Libenter projecisse in profundum pecuniam suam,
Ac memorabilia hæc verba adjecisse :
« Euge, Fortuna, virtutis mihi magistra,
» Quam facile ad pallium contrahor ! »
Alius bona sua propinquis reliquit.
Alius hæc, ut humana, superans,
Sua omnia in unam quamdam colligens
Auream massam, deinde in altum provectus,
Profundo tradidit fastus et erroris materiam,
Non enim oportere (aiebat) alteri conciliare id quod bonum non est.

Illud etiam laudo. Quidam ex antiquis canibus,
Accedens ad regem postulabat cibum,
Sive inopia coactus, sive ut regis periculum faceret.
Rex autem sive honoris causa, sive experimenti cujusdam,
Auri talentum prompto animo imperat
Dari : quod ille minime accipere abnegat;
Sed cum accepisset, statim in ejus qui dederat oculis
Panem emit talenti pretio : « Hoc, inquiens,
» Indigebam, non fastu qui comedi non potest. »
Hæc igitur meis pene legibus æqualia,
Quæ me quibusdam alis efferunt ad vitam et naturam
Volucrum, invento in diem et non seminato cibo,
Et liliorum pulchritudine[1], quæ admodum splendide vestita sunt,
Texturis sine arte vestimentum mihi pollicentur,
Si ad solum respiciam magnum Deum.
Sed si me oportet et mores discutere,
Ut ne videar hæc frustra narrare,
Hi quidem qui paupertatem in pretio habent,
Vitamque liberam et vinculis altiorem,
Primo quidem non recte rectum secuti sunt;
Major enim erat ostentatio, quam studium virtutis,
Quid enim opus erat aris et præconiis ?
Deinde vero voluptatibus ventris indulgebant,
Ut qui fugerent, non divitiarum satietatem,
Sed sollicitudines et labores possessionis,
Et penuriam in deliciarum copiam verterent.
Demonstrant id placentis panes hordacei
Loco cedentes, et tragœdiæ verba,
Inter quæ illud etiam apposite dictum,
« Hospes, tyrannis protinus cedito (1), »

[1] Matth. vi, 28.

Cichoriumque mediis ex eduliis profugum,
Pauperum obsonium, et copiosæ telluris opes.
Nobis autem nefas in lucem proferre, si quid præclare egerimus,
Quibus primarium est, ut ne sinistra quidem
Dextræ motus clare perspiciat.
Est etiam castitas divinæ aspirationis argumentum,
Præclarus Cleanthis puteus (2), et Socratis
Vitæ paupertas; cætera vero quam turpia!
Charmidæ (3), et tegumen palliorum,
Sub quo præclarus philosophus de rebus divinis cum juvenibus
Colloquebatur. Soli enim pulchri intelligentia præditi (4).
Nemo corporum amore, virtutem
Venetur. Pereant ejusmodi speculationes,
Sint separati Mysorum et Lydorum termini.
Jam vero illud Alcmæonis quis laudaverit,
Viri inter Athenienses, quorum magna celebritas, primarii,
Ac de genere et auctoritate multum se efferentis,
Qui tanto se inferiorem pecuniæ exhibuit,
Quanto illum par erat altiorem videri?
Nam cum illum Crœsus pluribus donis ornasset,
Inter quæ illud extitit, ut omnem auri thesaurum ei proferens,
Utpote regnator fortuna elatus,
Tantum juberet auferre ex ramentis, quantum posset,
Is et sinum et buccas implens, et comam
Gerens inauratam, o quanta immoderatio!
Prodiit coram Lydis dives irrisus.
Quid autem Plato tibi, quamvis sapientissimus
Hominum? quid Aristippus? lepidissimum illum dico.

Quid festivus Speusippus, ut equidem opinor.
Horum unus cauponis infelicis vitam ducebat,
Labores exantlans ad lucra marinos.
Oleum erat sarcina. Sed forte nondum
Id dices inexplebilem avaritiam, aut paupertati aliquid concedes.
Sed quod mensas tyrannicas colebat
Plato (5) : heu libros et præclaros labores!
Mitto auctionem, imo ne auctionem quidem,
Nisi Libius quidam Platoni Græcia
Meliorem ac benigniorem se exhibuisset, et parvo pretio
Gloriam et Platonis libros emisset.
Cyrenensis autem magna quidem extitit dicendi libertas;
Sed tamen libertati luxum miscuit,
Bonum lædens salsamentaria doctrina.
Olens enim unguenta compotores perflabat.
Morum autem urbanitas et dicacitas
Via illi erant ad captanda munera. Sic aliquando
Vestem muliebrem, sapiente Archelao,
Nescio quomodo, aut quam ob causam,
Donante, Plato quidem illam non accepit,
Iambum ex Euripide proferens opportune:
« Haud fœminarum vestibus possim indui. »
Ille vero, ut munus in ejus manus venit,
Ab aliquo allatum, protinus libens cepit,
At iambi leporem iambico telo
Percussit his verbis : « Non enim in Bacchi orgiis,
» Si casta mulier extitit, vitiabitur. »
Idem Archelaüs, ut narrant, cum aliquando
Aliquid ab eo vellet accipere Sophocles,
Donavit id Euripidi sapientissimo,

Tantum adjiciens : « Tu quidem dignus mihi
» Videris qui petas, Euripides autem qui accipiat ; »
His indicans esse quid præstantissimum generosos mores.
Is qui tributa Græcis aliquando exæquavit
Lysimachi filius, aliasque inter principes enituit,
In rebus publicis agendis ac militaribus expeditionibus,
Ita pecunia visus est altior, ut
(Ac illam quidem nomen ex agendi ratione habuisse,
Ut qui justus fuerit, et justus hactenus vocetur,
Libens omitto,) ut civitas ære publico et illius filias
Collocaverit, præclaræ paupertati honorem habens,
Et ipsum sepelierit, non habentem unde sepeliretur.
Neque etiam Romanorum præteribo res præclare gestas,
Ne priscis tantum innitar exemplis.
Pyrrhum vicerat in prælio Fabricius,
Vir inter præcipuos duces insignis.
Sed his, quæ dicam, clarius vicit. Nam cum in arctum
Pyrrhi spes reductæ essent, aggressus est
Auri talentis ducem rapere ;
At ille non accepit, fœdus tamen pepigit.
Deinde, cum Pyrrhus, ut ferunt, pacificos ei
Ludos exhiberet, ex armatis belluis
Unam, nempe elephantem, insigni magnitudine,
Nunquam hactenus ab eo visu cognitam
Monstravit : at subito apparente proboscide,
Neque exterritus est, et placide dixit :
« Neque me aurum vicit, neque bellua. »
Hæc quidem satis multa, atque etiam supra modum ;

Idque quisquis pecuniæ contemptor est, haud negaverit :
Ne igitur ista amplectans non belle dicta
In antiquis libris, quibus innutritus es, o bone,
Sine me lucra facientem vocari improbum :
Id enim satius, quam colentem leges deorum
Pauperem degere, gloriam ambientem.
Ne mihi genus proferas : offa mihi genus.
Pecunia hominibus maxime venerabilis.
Homine egeno nihil miserabilius.
Sine ære Apollo non vaticinatur.
Nemo est qui ab omni parte sit beatus.
Vel enim egregiis ortus parentibus, caret opibus,
Vel gente non clarus divitem arat campum.
Quomodo ergo miserabilem eum vocas, qui pauper quidem est,
Sed moribus præditus est longe ditissimis ?
Vere miserum est tam prave sentire.
Hæc igitur omnia effuge, et eos qui ea effutierunt,
Et si quid aliud his consonum libris.
Atque etiam hæc lauda sapienter dicta :
Cum ex re prava lucrum feceris,
Scito te pignus infelicis vitæ habere.
Ne lucreris undequaque, te ipsum dedecorans :
Injusta prosperitas non caret metu.
Ne Plutum appelles : non ego admiror deum,
Quem facillime teterrimus possidet.
Pauper quidem est, sed moribus dives.
Pauperem sapientem malo quam improbum Midam.
Delirat mihi Theognis insigniter,
Barathra præferens egestati et abyssos (7),
Pravasque de pecunia leges Cyrno præscribens.
Et tu, Homere, quomodo tantum instabili rei

Tribuis, ut dicas alicubi carminum,
Pedissequam pecuniæ esse virtutem ;
Sed ait, non ideo dixi, quod sic ipse sentirem,
Sed ut eos irriderem, qui tam misere sentiunt.
Nonne enim fateberis profugum ex mari
Ulyssem illum, qui tot exercitatus laboribus,
Errabundus, et nudus regiæ filiæ visus est,
Ac reverentiam sibi a virgine sermone suo conciliavit,
Ipsisque Phæacibus summo in pretio fuit,
Manifestum esse virtutis præconium?
Laudo fabulam Phrygiam, quæ præclarissima est.
Nam cum precatus esset Midas, ut auro totus
Impleretur, immoderationis pœnam
Deus constituit, ut consequeretur quod rogabat :
Aurum non poterat comedi : qui autem habebat enectus est.
Sed quid mihi opus est peregrinis fabulis et doctrinis?
Ipse jam mecum meas leges considera.
Genus mihi quidem est primarium illud bonum,
Unde processi, et ad quod vitam erigo,
Vinculis memet ipsum satagens exolvere.
Quæ autem ex membris et corruptela orta est,
Et ex illustribus defunctis dudumque putrefactis,
Nobilitas, ut terreni homines vocant,
Hæc fimo diffluente nihilo præstantior.
Corporum autem patria minime libera est,
Sed tributis subdita, ac non bene secta
Finibus maris et sylvis circumscripta,
Mutationem sæpe patiens miserorum incolarum,
Eadem mater et tumulus sobolis suæ,
Tundens tundentes. O vindicta, o vindicta

Primi parentis gustus et seductionis!
At quæ istius loco a sapientibus quæritur,
Quamque hic intuentes non fluctuamus,
Velut herba aquis innatans,
Terminis caret præ latitudine egregiorum tabernaculorum,
Et ab incolis in æternum possidetur,
Mater viventium, et a laboribus aliena,
Chorus eorum qui magnum Christum indesinenter celebrant,
Cœtus primogenitorum descriptorum
In cœlis ac libris æternis.
Gloriam etiam laudo in cœlis mihi repositam,
Pondus justissimum, bonum minime mendax.
Terrena autem ventus est, et vanorum hominum vana gratia:
Ac ea quidem, quæ justa est, nihil prorsus addit;
Quæ vero non vera, in damnum convertitur.
Videri enim de vero multum detrahit.
Divitiæ fluitantes et ebrietatis plenæ sunt,
Oculis captæ et errabundæ (8),
Quæ multos inflant, et vane fortunam infundunt:
Ventris tumor quidam ex aqua intercute.
Aliis obrepat remedium illud morbidum,
Temporis et invidiæ ludibrium pretiosum.
Mihi vero divitiæ pretiosæ, permanentes,
Stabiles, furibus non obnoxiæ, possessionum præstantissimæ
Nihil possidere, præter Deum et cœlestia.
Nemo est qui omnia, etiamsi velit,
Possideat, neque hactenus quisquam possedit.
At licet omnia simul contemnere,
Omnibusque esse hoc modo celsiorem.

Ordinent alii militum phalangas,
Ac plura patiantur, quam inferunt mala,
Ferientes, ejulantes, ancipiti Marte
Decertantes, sanguine ementes
Divitiarum molem aliquam, aut tyrannidis potestatem.
Alii terræ ferique maris
Sinus metiantur, mercatores miseri.
Alii judicia et contrarias leges
Sedulo innectant, parvi lucri gratia :
Mihi vero Christus omnibus emendus est,
Ac pauperem crucem opulente fero,
Postquam ea quæ rodit tinea, et instar cuborum volvuntur, projeci.
Christi primam legem primæ deliciæ exceperunt;
Ac Edem et Paradisus plantis floridus,
Et fons in quatuor sectus principia :
Non aurum erat, non electrum, non argentum,
Non nitentium et pellucidorum lapidum gratia,
Quæ terra largitur his qui humi defixi sunt;
Solis at pomis abundanter nutriebat
Cultorem Dei et divinarum deliciarum.
Atque hic etiam modus voluptati præscriptus :
Ligno enim cognitionis contrariorum prohibebat;
Quæ lex minus servata omnibus me spoliavit,
Ac terræ miseriis matris meæ me addixit.
Horum una est, plus quam necessitas requirat, habere,
Nec modum ullum possessionum agnoscere,
Malo pejorem dum facimus medicinam,
Sitientesque ipso potu æstuamus.
Ex quo quid fiat, quamque mirum sit, considera
Per id quod deest, semper sumus pauperes in opibus,

Neque ex acquisitis voluptatem ullam percipere possumus,
Propter id quod non adest : hoc enim mentem labefacit.
Atque illa quidem prima extitit vitæ simplicis lex,
Hæc autem secunda. Abrahamum
Patriarcham, magnum Dei contemplatorem,
Domo, genere, patria extractum,
Qui maximorum dispensator est mysteriorum,
In terram haud invitum transtulit extraneam,
Hospitem, inquilinum, sine tecto, errabundum.
Illum enim fides spei majoris trahebat.
Panem Jacob et vestes tantummodo petebat,
Profectus aliquando in Mesopotamiam[1], ut refert Scriptura,
Quanquam postea dives pecoribus rediit,
Justam hanc mercedem laborum adeptus.
Atque illud etiam his, quæ dixi, æquum est addere :
Quando Moses intra caliginem solus cum solo
Collocutus est Deo[2], ac lapidibus insculptam legem
Duplicem accepit, qua magnum regebat populum :
Tunc dividens terram, quam a Deo datam tenebant,
Aliis quidem aliam emensus est extraneam terram,
Solis autem filiis Levi nullam partem distribuit.
Pars enim illis præstantissima erat Deus.
Jonadab filiis præscribens olim
Nil possidere, vitamque sublimem ducere,
(Sciebat enim, sciebat philosophari, quamvis tunc
Paupertas nondum admirationem moveret)
Hanc ad illos habuit, ut optimus pater, orationem :
« O Filii, unam vobis, ut valde copiosam
» Hæreditatem traho, qualem nondum ullus pater

[1] Gen. xxviii. — [2] Exod. xix.

» Filiis dedit, ne ditissimus quidem :
» Possessionem omnem fugite ; liberam vitam
» Ducite, nullo prorsus vinculo constricti.
» Tabernacula habitate, mobiles domos.
» Terram scindat alius : vinea autem
» Ab eo plantetur, quem vinum delectat.
» Vobis autem vini expers continens sit vita.
» Sic namque viventes secure vixeritis, Nati. »
Sic igitur ille. Eliam autem ubi
Collocabimus, quem magnus aluit Carmelus (9),
Per corvos et torrentem, sitiente terra[1] ?
Is pauper et pauperum ultimus,
Compressit tyrannis pluvias et ima fluminum,
Ignem e cœlo devocavit in inimicos et victimas[2].
Viduis fudit guttulas arcti cibi,
Pauper copiose eas alens a quibus alebatur.
Mortuos suscitavit in mercedem pii hospitii,
Ac igneo curru in cœlum evectus est.
Elisæo hæreditas ab Elia venit
Gratia et præclarum ex alto pallium[3].
Iste ante partum sacer. O rem mirabilem !
Magnum sine dubio intelligis Samuëlem,
Quem matris votum Deo tradidit[4] :
Nisi forte id dictu audacius est :
Neque illum habuit mater : infans Deo traditus.
Quis inter vetus et novum Dei Testamentum,
Intermedius velut inter umbram et corpus,
Illud quidem claudens, hujus aditum aperiens,
Summam lucem præcurrens magna lampas ?
Quis inter eos, qui nati sunt, Deo teste, primus ?
Eremum incolebat, ac novo utebatur cibo :
Vestis illi ex cameli pilis, pellicea zona

[1] 3 Reg. xvii. — [2] Id. xviii. — [3] 4 Reg. ii. — [4] 1 Reg. i.

Stringebatur[1] ; Joannem his verbis depinxit Christus[2].
Qui ne laceram quidem vestem sinit possidere duplicem.
Quid illum eloquar, qui ex arte victum
Parabat, Paulum ? quid eum, qui solis ex lupinis delicias
Degustabat, Petrum, magnum utrumque Apostolum[3] :
Qui mundum universum intra Dei retia
Immiserunt : qui manibus fuderunt multas
Divitias pauperibus, donis opulentis cumulati[4] ?
Alii cymbas reliquerunt cognatis,
Vocati a Deo ad meliorem piscatum,
Optimis enim sermonibus ducebantur
Christi, qui pauper factus est, et crassam hanc induit carnem,
Cum esset mens maxima, et prima mentis progenies ;
Ac pauperes instituens verbi nuntios,
Comitem eis dedit solam fidem,
Nudis, sine ære, sine pera,
Sine sandaliis, sine censu, mysterium
Totius novi committens mundi ;
Ac ne baculum quidem manibus gestare sinens[5],
Ut fides esset verbi robur,
Majus quidpiam inspice ; ne juveni quidem discere
Cupienti, quomodo ad summum quis perveniat,
Alio vel solo perfectionem circumscribit,
Ut scilicet omnia pauperibus distribuat,
Magnamque semper crucem humeris ferat,
Ac rebus terrenis mortuus ipsum sequatur,
Si etiam cum Deo in altum tolli cupiat.
Sic et introiens lustrat publicanos,

[1] Luc. vii. — [2] Matth. iii. — [3] Act. xviii. — [4] Matth. x. — [5] Id. xix.

Qui Deo omnia libenter tradunt[1].
Persuadeat id Zachæus ille, qui cum male ditatus esset,
Miserans pauperes, et eos quos læserat,
Paupertate ditescit, et a sordibus expurgatur.
Atque hæc quidem dicta sint de divitiis.
De continentia autem perpauca ab antiquis
Sapientibus, tum apud Græcos, tum apud Barbaros suppeditantur.
Nam et Barbaris virtus aliquo in pretio fuit.
Nostra autem, quæ et quanta sint, quid attinet describere?
Sunt enim manifesta omnibus et nota.
Audivi illud sapientis Tragœdiæ:
« Ventris conare habenos omnas tenere. »
Solus enim eorum, quæ de illo merueris, gratiam non habet.
In satietate Cypris, at non in esurientibus.
Pinguis venter subtilem sensum non parit.
Molle autem pellem implere, an farina,
Nihil hæc differunt in ventris penetralibus.
Dolio infundere diffluenti quid juvat?
Venter inexplebilis invenit etiam navium cursus,
Aliosque in alios furentes armavit.
Pretiosissimos quosque cibos, ubi irrepsere
In gurgitem helluonum, non jam cibos esse
Vel vilissimos, unico ex lebete,
Recte dixit alicubi lepidissimus Cercidas,
Finem luxuriosorum, ipse sale victitans,
Ac ipsius luxuriæ salsamenta respuens.
Quis non laudaret eum, qui juveni luxurie diffluenti
Dixit: « Desine tuis adjicere compedibus,

[1] Luc. xix.

»Ac belluam dilaniantem irritare.»
Illud vero quale est jucundissimorum Stoïcorum?
Carnem quis alloquens ut alius alium:
«Quid tibi debeo, inquit, misera cutis?
»Cibum? maximum donum est panis parce datus.
»Potum? aquam tibi dabimus et acetum.
»At non hoc reposcis, sed delicias et satietatem,
»Et crystallinorum poculorum elegantiam.
»Libentissime dabimus, sed restem.»
Annon hæc meliora sunt, quam antiqua luxuries
Sardanapali a Nino prognati, qui cum esset
Divitiis splendidus, et deliciis corruptus,
Optabat ut sibi etiam grue longius
Guttur daretur, quo prolixior esset voluptas.
O divine David, cum sitiente te, ad puteum
Terræ Philistinorum et potum perventum esset[1],
Quia per sanguinem et pugnam nonnulli
Ministraverant desiderio tuo, manibus acceptam
Libasti aquam: non enim ferebas aliorum
Incommodo sitim tuam expleri.
Quod si Angelorum panis quidam est, nempe verbi cibus,
(Incorpoream enim naturam non alit corporalis cibus,)
Quam multi apud nos Angelorum vitam ducunt,
Parvis vitæ scintillis consistentes!
Idque non libenter, sed propter divinum decretum;
Vinctum enim esse oportet, donec Deus solvat.
Mitto sacræ historiæ et veterum exempla.
Quotquot corporum expurgatione dii facti,
Ciborum jejuni plures dies
Traduxerunt, quasi a corporibus liberi essent,

[1] 2 Reg. xxv.

Ignisque minas et leonum ora
Pertulerunt [1], ne profanum in aliena terra
Cibum sumerent barbaro præcepto.
Ex quo autem cum Christo luctatus inimicus
Abscessit, a carne nobili victus,
Quæ per dies et noctes quadraginta nil gustaverat,
Ut eum puderet magis inanis tentamenti,
Prodiit lex voluntariæ corporis afflictationis
In certaminibus, o sapientem luctam!
Et incruentarum ac divinarum victimarum,
Quas totus orbis immolat Domino,
Sacrificantes, non vitulos, ut in antiqua lege,
Neque arietes, neque extrinsecus aliquam oblationem
(Haud perfectam, imperfectum enim quidquid rationis expers,)
Sed ipsi suam ipsorum demenso cibo tabefactionem,
Deliciis carere pro deliciis habentes, o novas delicias!
Templa Deo expurgare nitentes,
Vigiliis, nocturnis Psalmorum cantibus,
Ac mentis ad magnam mentem migrationibus,
Eatenus in umbris et imaginibus viventes,
Quatenus abdita ex his, quæ videntur, percipiant.
Hinc alii vinctam corporis molem
Sub ferro tenentes, cupiditatem extinxerunt:
Alii autem tenebris et angustis habitationibus,
Aut fissuris inclusi sylvestrium petrarum,
Labem represserunt noxiorum sensuum.
Alii autem desertis et ferarum saltibus,
Ut ferinum fugerent peccatum,
Se ipsos tradiderunt, vitam non humanam ducentes,
Præter id quod vident, nihil ex mundo cognitum habentes.

[1] Dan. 1.

Alius sacco, et cinere, et lacrymis
Miserationem movit et chameuniæ labore,
Et multarum noctium ac dierum statione,
Et mensium, quod majus est : quod si dixero annorum,
Incredibile id erit, opinor, at mihi valde credibile,
Iisque amicis, quicumque miraculi spectatores fuerunt,
Fides enim illos et Dei metus quasi cippos fixerat,
Mentem ante tempus abstrahens corporibus,
Inusitatos audi et potus et cibos ;
Pro obsonio cinerem cum lacrymis mixtum ;
Sine pane, quemadmodum et alii sine aqua [1],
Quæ quidem mihi videntur naturæ leges superare,
Fervore usque ad inusitatas vias ferente.
Sed quidnam hæc? Tu Lei admiraris puellas,
Libenter pro Athenis mactatas (10),
Et Menœcii voluntariam devotionem
Pro Thebis mortui, ut urbem servaret,
Et sapientis Cleombroti præclarum
Ex alto saltum ut corpore absccderet,
Postea quam Platonis de anima libro
Perculsus, amore dissolutionis correptus est,
Narras Epicteti fractum crus, antequam
Vox ulla, doloris vi cogente, erumperet,
Erat enim hujus hominis, ut discimus,
Servum corpus, mores autem ingenui,
Contusas etiam in mortario Anaxarchi manus,
Quasi ille non adesset; imo cum juberet vehementer
Contundi saccum suum : se enim manere
Intactum, ut qui oculis, quis sit, non cernatur.
Socratis etiam cicutam (11), ejusque miram
Propinationem, tam libenter a se haustam,

[1] Psal ci.

Hæc tu laudas, ac ipse etiam laudo; sed tamen
In malis inevitabilibus fortes fuere;
Neque enim salutem volentibus relictam video.
Hinc te transfer ad certamen divinum
Athletarum meorum, et contremisce,
Hæc audiens et in memoriam revocans,
Quot et quantis periculis obeundis auxerimus
Christi venerabile ac novum mysterium,
Qui ab eo nomen, quo appellamur, consecuti sumus.
Nam cum multos nobis ac sæpe invidia
Incendisset inimicos et persecutores doctrinæ,
Iram spirantes, belluas efferatas,
Nunquam cessimus temporum momentis.
Sed si quid negligentiæ pax habuit,
Aut si quis aliunde timidus fuit,
Hic omnes obfirmati sumus Deo,
Studioque ardenti consolidati, impetum
Hostium excepimus, præclare victi.
Neque enim quisquam tam libens salutem
Accipit quam nos præclara pericula.
Quis ignem, gladios, barathra, famem, restem,
Belluas crudeles, ut delicias suscepit?
Quis tormenta, luxationes membrorum, oculorum extinctiones,
Ollas ferventes, dilacerationes, membrorum discerptiones,
Frigora, foveas, tenebras et præcipitia,
Longique temporis variam tragœdiam?
Quod quidem malorum maximum est, scientibus loquor;
Nam mali summa vis, solutio est timoris.
Semper autem aliquid expectare, semper est pati,
Ac multas pro una crudeles mortes obire.

Mitto exilia et bonorum
Publicationes; atque hæc in oculis
Virorum, conjugum, æqualium, filiorum, amicorum,
Pati, quod quidem vel fortissimum incurvat.
Atque hæc, qua de causa? Pro una forsitan syllaba;
Sed quid dico syllabam? cum vel nutus
Unicus malam neganti salutem conciliet.
Quod enim agitur, ut verbo dicam, Deus est,
Quem qui prodiderunt, alium consequi non possunt.
Quid pluribus verbis opus est? tolle undique
Oculos, intuere orbem universum.
Quem nunc occupat salutaris doctrina,
Postquam eum colligavit Deo et passioni,
Quæ mixtio nova est, et a Dei legibus abhorrens;
Hunc orbem illustrant, velut astra,
Pene universum splendidis fulgoribus,
Excelsisque thronis, et doctrinæ institutionibus,
Cœtibusque et frequentissimis concursibus,
Ac hymnorum cantibus, qui laboribus digni sunt,
Illius qui occisus est, incluti martyres.
Tanta autem est suscepti certaminis veneratio,
Ut minutus pulvis, aut reliquiæ
Veterum ossium, aut exigua capillorum particula,
Aut panni, aut sanguinis aliquid aspersione
Signatum, sufficiant nonnunquam ad totius cultum.
Scio nomen sine reliquiis inditum esse
Nonnullis locis, totius martyris loco,
Vimque eamdem habuisse, o miraculum!
Saluti enim est, opinor, vel tantum reminisci.
Quid si dixerim a morbis et dæmonibus
Expurgationem incredibilem inde profectam, cujus vis ad usque sepulcra,
Quæ aliquando venerandis dignata sunt corporibus,

Obsistentia dæmonum incursibus?
Talia sunt meorum athletarum miracula.
Tu vero Pisam mihi et pulverem Delphicum
Jactas, et Nemæam, et pinum Isthmiam,
Per quæ misera juventus gloriam acquirebat,
Vilium certaminum vilia referens præmia,
Pugillationis, luctæ, cursus, saltuum,
In quibus nec vincere magnum est, nec vinci.
Non enim præmii loco propositus est Deus, aut salus,
Ut in meis legibus et præliis,
Ac gloriæ cœlestis et coronarum adeptio.
Sed quia fortitudinem in his spectasti,
(Quam quidem imitari in quotidianis præliis,
Contra persecutorem internum et occultum,
Qui nos misere decipit fallacibus sensibus,
Optimum est et admodum salutare,)
Nunc ea mihi considera, quæ spectant ad laudatam
Nobis maxime castitatem. Sic autem se habent.
Fuerunt quidem et apud Græcos nonnulli
Hujus virtutis olim, et nunc etiam amatores.
Non enim his, quæ dictitantur, fidem detraham;
Nec, si casti sint, etiam extranei, invidebimus.
Xenocratem ferunt, cum meretrix quædam
Ei noctu dormienti immissa esset,
Quorumdam tentamento, ubi id persensit,
Neque territum fuisse novitate injuriæ,
Nec surrexisse, aut fugere dignatum fuisse,
Utrumque enim esse indignum Xenocrate:
Sic enim invictus et invulnerabilis fuit,
Ut illa fugiens festive clamaret:
« Cur mortuo me copulantes decepistis? »
Epicurus voluptatem quidem contendebat
Præmium esse laborum meorum:

Atque huc tendere quidquid hominibus inest boni,
Sed ne videretur voluptatis quodam amore,
Voluptatem laudare, honeste et caste
Vivebat, doctrinam moribus commendans.
Neque etiam a me Polemo prætermittetur :
Res enim mira est, et plurimum decantata.
Ac prius ille quidem parum pudicus erat,
Turpisque valde voluptatum servus;
Sed postquam boni amore correptus est,
Nactus consiliarium, quemnam illum dicere nequeo,
Utrum sapientem aliquem, an se ipsum; subito
Ita libidinum suarum victor apparuit,
Ut ex his quæ in eo mira sunt unum aliquod narrare libeat.
Meretricem accersivit juvenis intemperans :
Illa autem, ubi ad atrium, ut narrant, prope accessit,
Prominentem Palemonis imaginem,
Quæ venerabilis erat, conspicata,
Statim ipso visu superata, abiit,
Ut vivum reverita eum, qui pictus erat,
Hoc etiam scio multorum ore celebrari.
Spirabat Dion halitu non valde suavi :
(Dionem illum dico, de quo multus est sermo;)
Atque hoc illi exprobravit quidam ex civibus :
Is autem, ut vidit uxorem, dixit ei ;
Quidnam hoc? non enim mihi vitium indicasti :
At illa cum jurejurando : « Omnibus id, inquit,
» Viris inesse vitium putabam, non tibi soli. »
Adeo se a viris et ab amicis removerat;
Sunt enim hæc verba indicium castæ indolis.
Quis non illud, inter alia, Alexandri laudet?
Is, cum filiæ Darii, quem vicerat,
In ejus manus venissent, ubi pulchras esse didicit,

Noluit eas coram se introduci; pravi enim esse hominis
Vinci a puellis, postquam viros superavit.
Hæc ad meas res haud prope accedunt :
Sed tamen laudo. Cur hoc ? quia albam cernere
Formam in Æthiopibus, quam jucundum,
Aut dulcem in medio mari scaturiginem !
Sic etiam inter prava vivendi præcepta,
Casti aliquid habere, res est maxime mirabilis.
Quorum enim dii libidinosissimi,
His profecto prave affici etiam honestum est.
Nam qui sic afficitur, deorum aliquem vitii sui patronum constituit,
Malum adjutorem mali asciscens.
Quorumnam amores, dic mihi, etiam in masculos arserunt ?
Decet enim, ut plus aliquid, quam vos, dii habeant.
Quorum Phrygii juvenes et convivæ,
Suavissimum nectar dissolute fundentes ?
Pudet enim me Jovis mysteriorum.
Quorumnam extitere furta connubii et vinculorum ignominiæ ?
Turpe spectaculum et risus his qui vocati fuerant.
Quomodo Jovem mulieres in omnia commutant,
Taurum, fulmen, cygnum, virum, feram,
Aurum, draconem, amoris æstu abreptum,
Summum ac rerum pessimarum consiliarium ?
Quis voluptatum dominam existimat deam,
Arasque et templa statuit vitiis.
Quorum illo noctes, nocte prorsus dignæ,
Religiose turpium rerum signis decoratæ ?
Ithyphalli, Phalli, et risus interjectus,
Cum Deum juvenem suis miscent figmentis,

Quæ omnia occultari deceret.
Hermaphroditi, Panes, obscœnæ soboles,
Dii hircinos pedes habentes, et ipsi hirci moribus,
Apud quos nuptiarum choros ducunt virgines ;
(Oportet enim ut connubii quicpiam subeant virgines; quamvis connubium non sit ;)
Apud quos venustæ elocant invenustas,
Afferentes pro dote scortationis pretium (12).
Hæc etiam turpitudo honos est dæmonum alicujus,
Ut ne humanitas quidem honesta maneat.
Hinc turpitudo nacta est libertatem,
Prostibulum præmia, scelus lege permissum.
Suorum etiam scortorum forma Venerem callidi pictores
Effingunt, ut hac arte ipsis divinitatem concilient (13).
Et Phidias amores suos in annulo (14)
Virginis (Minervæ) scripsit his verbis : « Pantarches formosus. »
Hinc ut res præclare gestæ et bellicæ
Celebrantur picturis, plausibus et historiarum monumentis,
Sic propalam posita pulchritudo. Vide mihi tam multas
Meretrices aris et cultu deorum decoratas,
Euphro, Phrynem, Leænam in belluæ forma (15),
(Venerandum enim erat horum nomen mediis in templis.)
Et Græciæ dominatricem, de qua tam multus sermo,
Ex Hyccaris ortam fœdam Laïdem (16),
Aliasque plurimas quas recensere non dignor.
Ex his quidem, vir optime, tanquam egregius
Argenti explorator, si quid boni fuerit, suscipe :
Relega autem, quæ te meliorem non faciunt ;

¹ Matth. v.

Et ad tua omnia accurre vivendi præcepta,
Et ad exempla pudicorum virorum et mulierum,
Quorum spes et Deus sunt magistri,
Quique leges meliores scribunt, quam quas manus scribit.
Nos enim, cum adulterium malum esse
Alii statuunt, ac lege puniunt,
Nos majus quicpiam præcipimus,
Ne aspicere quidem turpiter et libidinose [1];
Æqualem ducentes fini causam;
Homicidio iracundiam, ex qua homicidium;
Et præceps jurejurandum perjurio.
Nam dum illa, sine quibus malum aliquod non fiet,
Non permittimus, ipsa crimina effugimus.
Sic mihi castitas in tuto est.
Unde mihi frequens virginum chorus,
Qui carnis expertem vitam Angelorum imitatur,
Ac Dei ipsius qui huic choro ac solus quidem adest.
Quid hinc fit? ut ad vitam æternam
Confluant omnia, atque hinc migrare cupiant,
Vinculis soluta, et legibus nuptialibus:
Ex quo scilicet me Christus, virginis matris proles
Apparens, virginem novis legibus efficit.
Nam cum vinctus in hanc vitam venerim,
Atque ex fluxione quæ fluxa sunt, ex corruptione quæ sunt corruptioni
Noscere coactus sum, ut discam meliora
Ex aspectabilibus ac vagis et incertis,
Gaudens reduco ad Deum imaginem,
Liberaque et vinclis soluta vita,
Nullum relinquens pellis meæ vestigium,
Velut alium quemdam utrem in vita inflatum;

1 Matth. v.

Totus cum toto Deo communico ;
Cum pluribus aliis vitæ germanis sociis ;
Qui ad eam solam respicientes quam speramus
Vitam, non comas aut opes dicarunt ;
Deo (17), a quo omnia, sed quod habent
Præcipuum, castitatem et sine carne vitam.
Hi Nazaræorum recentium sunt cœtus,
Abundantes et coruscantes internis bonis ;
Quæ virgines usque ad sanguinem in pretio habent.
Quid tibi Theclam enarrem ? aut illam, aut alias,
Quæcumque Deo pulchritudinem obsignatam
Servare cupientes, etiam pericula libenter susceperunt ?
Sed, quod semper ac omnibus notissimum est,
Cernis insomnes virginum psalmodias ;
Virorum ac mulierum naturæ oblitorum,
Quot et qualium ! quam ad Divinitatem accedentium !
Concinentem et Angelis respondentem chorum
Duplicem, in cœlo et in terra ordinatum,
Divinæ laudatorem majestatis et naturæ ?
Sic igitur tibi castitas colenda
Has ob rationes, et exempla, quæ quidem considerans,
Expurga te ipsum, ut Dei leges accipias (18).
Ad prudentiam autem attinent quæcumque sunt rationis.
Quid enim sine prudentia laudabile ?
Ac illud quidem primum et maximum est, Deum noscere,
Opere ac sermone illum sincere colendo :
Hæc enim omnia fons et salus omnibus sunt.
De Deo quidem cogitant nonnulli, etsi mediocriter :

De illo autem, quantus est, nemo dicendo explicat (19),
Aut audit, etiamsi in hoc multum quis sibi tribuat.
Considerationi enim intercidit, velut nebula,
Semper aliquid meorum et eorum quæ videntur;
Quod quidem superans conjungar cum Deo,
Ut teneam ac certus sim me habere
Quod apprehendere conabar, nihil amplius laborans.
Deum non colere res est miserrima,
Nec nosse primam aliquam omnium causam,
Ex quo omnia prodiere et permanent,
Ordine non enarrabili et ratione conservata.
Quod autem sit (Deus) scire sibi videre, vulnus est mentis.
Nisi quis forte solis umbram in aquis
Intuens, solem intueri sibi videatur,
Aut vestibuli pulchritudinem admirans,
Arbitretur dominum eorum, quæ intus sunt, cernere.
Alius quidem alio quadam ex parte sapientior,
Qui plus lucis traxit, plura intuens;
At omnes pariter infra dignitatem Dei,
Quem lux abscondit [1], cui tenebræ præeunt (20).
Si quis tenebras secet, fulguratur
Summi luminis secundo velamine [2].
Duplex autem velum penetrare non admodum facile est;
Qui cuncta replet et supra omnia manet,
Qui mentem illustrat et mentis fugit conatus,
Trahens me semper in altum prætercurrit.
Deum maxime cogita et cole,
Ostendens amorem fervida mandatorum observatione.

[1] Psal. CIII, 2. — [2] Id. XVII, 12.

Quærere autem quid sit, nec ubique, nec semper convenit,
Nec facile cuivis ea de re mentem tuam aperire.
Aliquid de Deo dicatur et quidem cum timore.
Aliquid etiam intus sit repositum, et sola mente
Colatur absconditum, sine strepitu, honore affectum.
Alicui auris aperiatur, si quæ doceat oratio.
Minus enim auris quam lingua periculum affert.
Quod autem superest, rogemus ut discamus quicpiam perspicue,
Soluta crassitie corporis. At nunc quantum potes,
Expurgare te ipsum et innovare cures splendida vita.
Sic enim Deum apprehendes mente conceptum.
Deum ad suum templum accurrere, omnium est vox.
Puri namque purum esse debet habitaculum.
Ratiocinationes parum conferunt ad cognitionem Dei.
Cuivis enim rationi est ratio opposita.
Flexilem autem fidem mea non admittit doctrina:
Verum hærere revelatis, quiddam est maximum.
Qui enim dilexerit, et ipse diligetur[1]:
Qui autem dilectus fuerit, is Deum hospitem accipit.
Ubicumque Deus est, non potest lux non esse.
Porro lucis pars prima est cognoscere lucem.
Sic amor nobis conciliat cognitionem;
Eaque longe melior ad veritatem via,
Quam quæ in disputationibus et argutiis versatur, estque in pretio.
Quod igitur percipi potest, id tibi manifestabimus.
Principii expers, Principium, Spiritus, Trinitas veneranda,
Expers causæ, Genitus, Procedens.
Primus Pater est; secundus Filius, idem et Verbum:

[1] Joan. xiv, 21.

Tertius vero non quidem Filius, Spiritus autem ejusdem essentiæ.
Unus ex tribus (personis) Deus, et communis cultus,
Quibus mortali nexu exuor.
Hæc si religiose colas et teneas, honesta vita
Abjiciens omnem terrenæ vitæ tempestatem,
Per doctrinam veram et odium fabularum
Sursum effereris, atque utinam me altius,
Ut majorem consequâris libertatem.

CARMEN XI.

DIALOGUS CUM MUNDO.

Interr. LITEM moveo tibi, Munde. Quis et unde sis,
Primum doceto, et ad quem finem tendas.
Cur me impetu volvis instar circuli, quasi formiculam?
Respons. Non novi unde processerim, at certe a Deo.
Desine autem in melius. Non te volvo,
Sed tu inscitus probro me afficis.
Int. Quomodo igitur tu quidem fixus es, ego vero instabilis sum?
Resp. Ego quidem extra sum: sed quænam est hæc gratia?
Tu vero tui compos, si vis, habes amplius.
Int. Bene; at externa quis gubernat? *Resp.* Quid in eis est mali?
Sunt hæc optimis hominibus salutis materies.
Int. Num præstat, ut se quisque culpet? *Resp.* Sic est.

CARMEN XII.

DE NATURÆ HUMANÆ FRAGILITATE.

Amice Munde, non tamen omnino amice, cur me, ut turbo versatilis,
Violenter raptas in contraria euntem,
Velut parvam formicam, jactatione acerba dolentem?
Me tamen abripis, cum tantus ego sim et tu talis.
Equidem scio ex Deo te Dei gloriam esse. Sed et ipse
Christi factus sum manu, ex duobus conflatus,
Cœlestibus et terrenis. Ac corpus quidem hinc formatum:
Anima autem magnæ spiraculum est mentis.
Sed tamen plurimis jactor huc et illuc
Ærumnis a me ipso, ærumnis ab hoste.
Velut delphin in terra (21), mari assuetus, in aëre morior,
Munde, ego præterii; populum invulneratum transmitte.

CARMEN XIII.

DE EODEM ARGUMENTO.

Nos invicem, ego et tempus, velut aves
Aut naves in mari præterimus;
Nihil stabile habentes; quod autem peccavi, non præteribit,
Sed manet; quod quidem in vita molestissimum.
Nec quid optem habeo, diutius vivere, an solvi:

Pavor utrinque. Sic autem mecum considera.
Vita mihi valde peccatis molesta. Quod si moriar,
Heu, heu! priorum nulla jam malorum medela;
Si hoc tibi portendit vita, cujus tantum est onus,
Nec solvi quidem solutio est molestiarum :
Sed utrinque præcipitium. Quid faciemus? Illud profecto optimum,
Ad te solum, Deus optime, et tuam misericordiam respicere.

CARMEN XIV.

DE HUMANA NATURA.

Heri meis molestiis confectus, solus ab omnibus
Sedebam in umbroso nemore, animum peredens.
Amo enim hanc medicinam in mœrore,
Animum ipse meum tacitus alloqui.
Stridebant auræ una cum canoris volucribus :
Dulci ex ramis arborum concentu oblectabant
Quamvis valde afflictum : ex arboribus autem
Molliter modulantes, sonoræ, solis amicæ,
Cicadæ cantibus totum nemus personabant.
Unda etiam frigida pedes prope alluebat
Leniter fluens per roscidum nemus. At ego,
Sicut prius, vehementi dolore afficiebar.
Nihil ista curabam. Nam mens, ubi ingruunt
Dolores, non libenter oblectamenta suscipit.
Ipse autem, cum turbinibus mens circumageretur.
Hanc contrariorum dictorum pugnam instituebam :
Quis fuerim, quis sim, quid futurus sim, non clare perspicio,

Sed nec aliquis, qui me sapientia superet.
Sed ipse nebula coopertus huc et illuc
Erro, nihil habens, nequidem per somnium, eorum quæ cupio.
Omnes enim abjecti et errabundi sumus, quibus crassæ
Carnis incumbit cærulea nebula.
Ille autem me sapientior, qui præ cæteris
Ejecit e corde suo loquax mendacium.
Sum. Quid hoc? quæso : pars quidem jam a me effluxit.
Aliud nunc sum : aliud autem ero, si quid ero,
Nihil firmum et certum : ego unda sum turbidi fluminis,
Semper progrediens, nihil habens stabile.
Quid me horum esse dices? quid tibi amplius sim, edoce.
Et nunc hic manens, ne effugiam, vide.
Nec bis, quam ante trajecisti, undam fluminis trajicies,
Nec rursus eumdem, ac prius, hominem videbis.
Eram prius in carne patris : postea excepit me mater
Communem utriusque. Inde postea carnis
Moles indigesta, non homo, sed informis fœditas, nec rationis,
Nec mentis particeps, matrem habens pro tumulo.
Bis sepelimur. Vivimus in corruptione. Quam enim percurro
Vitam hanc video annorum esse impendium,
Ut quæ mihi invexerit perniciosam senectutem. Quod si me illic
Ævum immortale excipiet, ut oraculis constat,
Vide an non vita mortem habeat, mors autem
Vita tibi sit, aliter atque opinaris.

Nihil sum. Cur ergo malis premor, ut firmum aliquid?
Hoc autem solum est in hominibus non varium et inconstans,
Sed innatum, inseparabile, non senescens. Ex quo matris
Elapsus sinu, primam effudi lacrymam,
In quot et quantas incursurus eram
Calamitates, illacrymans antequam vitam attingerem!
Regionem quamdam feris carere audivimus, ut olim Cretam,
Aliquam etiam a frigidis nivibus liberam:
At mortalium nullus unquam gloriatus est, quod expers
Tristium hujus vitæ molestiarum hinc discederet.
Morbus, paupertas, partus, mors, inimicitiæ, improbi,
Feræ maris et terræ, dolores, omnia hæc vita sunt.
Mala multa novi omnino expertia lætitiæ,
At bonum nullum omnino expers mœstitiæ,
Ex quo mihi acerbam inussit pœnam
Perniciosus gustus et inimici invidia.
Hæc tibi, Caro, dicta sint, non facile sanabili, blando
Hosti, a bello nunquam desistenti,
Feræ crudeliter blandienti, igni, res mira, refrigeranti:
Valde mirabor, si vere mihi amica tandem aliquando fueris.
Anima, tibi deinceps dicentur, quæ conveniunt.
Quæ et unde, quidnam es? quis te mortuum circumferre
Jussit, et molestis vitæ vinculis alligavit
Vergentem semper ad terram? Quomodo mixta es
Crasso, quæ spiritus es, et carni mens, et oneri levis?
Hæc etiam pugnant inter se adversis frontibus.
Quod si cum carnibus sata in vitam venisti,

Heu! conjunctionem mihi jampridem perniciosam!
Imago Dei sum, et turpitudinis filius factus sum,
Pudori mihi est, mater decoris cupiditas.
Fluxus me genuit: is corruptus est: nunc homo: rursus
Non homo, sed cinis: hæ spes extremæ.
Quod si cœlestis es, quænam et unde? scire aventem doce.
Si flatus Dei es, ejusque hæreditas, ut sentis,
Projice vitium, et credam: non enim convenit
Eam quæ ex puro est orta, vel leviter sordidam esse.
Non enim a sole caligo oritur, nec mali
Spiritus fœtus apparuit splendidus.
Quomodo nefarii Beliæ tantis impulsibus agitaris,
Quamvis divino Spiritui mixta sis?
Nam si tantum habens adjutorem in terram vergis,
Heu! meram et perniciosam tuam malitiam!
Sin autem mihi ex Deo non es, quæ tua natura? valde profecto metuo
Ne inani gloria inflatus sim.
Figmentum Dei, Paradisus, Eden, gloria, spes, præceptum (22);
Imber mundi extinctor, imber igneus:
Tum postea lex, scriptum remedium: rursus tandem
Christus formam suam nostræ immiscuit,
Ut morbis meis patiens Deus auxilium ferat,
Meque deum efficiat forma sua humana.
Sed tamen indomitum habeo animum, ac in ferrum,
Instar apri, furore mei ipsius homicida, ruo.
Ecquod vitæ bonum? Dei lux? sed ab illa
Arcent me invidæ et odio dignæ tenebræ.
Nulla ad me utilitas redit (23). Ecquod est in quo non me superent mali?

Utinam enim illis æqualis essem, quamvis valde laborans !
Jaceo languidus : metus me divinus percussit :
Conficior diurnis ac nocturnis sollicitudinibus.
Ille me superbus supinum impulit retro,
Et calcibus protrivit. Tu vero mihi narra omnia metuenda,
Nigrum Tartarum, igneos Phlegethontes, flagella,
Dæmones animarum nostrarum carnifices.
Fabula omnia improbis, et quod ante pedes positum, id optimum :
Nihil profecto mutatur propter tormenta improbitas.
Satius esset improbos in posterum esse impunitos (24),
Quam me nunc nequitiæ pœnas deflere.
Sed quid mihi, quid tantopere necesse est mortalium ærumnas canere ?
Generis nostri omnibus mala sunt communia.
Non mihi terra immobilis est : mare agitant venti :
Horæ sibi invicem cedunt depulsæ :
Nox diei finem affert : aërem obscurat tempestas :
Sol astris, soli nebula
Decorem auferunt : reviviscit autem luna :
Cœlum stelliferum dimidia sui parte apparet.
Et tu aliquando angelicis choris intereras, Lucifer
Invide, nunc autem probrum e cœlis cecidisti.
Propitia mihi sis, Trinitas, venerandum regnum : ne tu quidem
Linguam hominum insipientium effugisti.
Primo Pater, deinde magnus Filius, tum postremo
Spiritus magni Dei, conviciis impugnatur.
Quo me tandem hinc abreptum feres, inconsulta sollicitudo ?

Desine, Deo omnia inferiora. Cede verbo.
Non me frustra Deus formavit. Hic jam carmen
Retexo : hæc pusillo animo nostro tribuenda sunt.
Nunc tenebræ : rursus postea ratio, et omnia perspicies,
Aut Deum videns, aut igne cruciatus.
Postquam hæc mihi cecinit amica mens, dolorem concoxi.
Sic sero e nemore umbroso domum redii,
Nunc quidem me irridens, quod aliter sensissem; nunc rursus
Cor mœrore macerans, mente secum pugnante.

CARMEN XV.

DE EXTERIORIS HOMINIS VILITATE.

ARGUMENTUM.

Postquam superiore Carmine, inquit Cyrus in argumento hujus Carminis, *de humana natura ea quæ convenire videbantur, exposuit Gregorius, nunc ærumnas et vilitates, ac miserias, quæ eam comitantur, enumerat atque exaggerat, sicque arrogantiam hominum, fastum et insolentiam comprimit. Extremis vitæ Gregorii temporibus conditum videtur hoc Carmen.*

Quis natus sum? quis sum? quis abhinc non longe futurus sum?

Ubi statues magnum tuum figmentum, o immortalis!
Si quid tamen magnum est, ut equidem arbitror, cum nihil simus,
Frustra supercilium homines tollimus.
Si id tantum simus, quod plerisque apparet,
Amissa vita, nihil amplius habebo.
Vitulus e matris suæ utero exilit,
Et saltat, et dulcia premit ubera.
Triennis jugum subit, et pondus plaustri trahit,
Cervicemque magnam collari inserit.
Hinnulus varia pelle, ubi ex alvo cecidit,
Statim matris suæ pedi pedem jungit,
Fugitque crudivoros canes et velocem equum,
Atque in densi nemoris latebris absconditur.
Ursi, et truculentorum aprorum genus, leones,
Tigris ventos assequens, et pardorum vis,
Statim ac ferrum vident, horrent arrigentes jubam,
Horrent ac in fortes insiliunt venatores.
Avis primum implumis, deinde non multo post pennis instructa,
Aërem secat supra nidum evecta.
Apis flava, relicto specu, domum struit
Quadratam, eamque dulci fœtu implet.
Sunt autem hæc omnia unius veris labor, ac sua sponte
Nascitur iis cibus, terra dapes suppeditante:
Non pontum immitem secant, non arant;
Nulli illis promicondi, nulli pincernæ:
Celerem avem penna nutrit, et feram valles;
Levis illis labor, diurna sollicitudo.
Magnus leo etiam feram, quam occidit, postquam, ut audivi,

Dilaniavit, cibi sui reliquias aversatur.
Interdum alternis diebus cibum sumit;
Alternis aquam; fortiter ventri modum imponens:
Adeo illis non laboriosa vita est:
Petra et rami domus sunt semper paratæ.
Sani, robusti, pulchri: si domuerit
Morbus, sine luctu validum spiritum relinquunt.
Non lugubri carmine circumstantes, aliunde alius,
Lamentantur, nec crines vellunt amici.
Eloquar majus quicpiam: impavidi hic pereunt,
Nec malum ullum expavescit fera, cum moritur.
Inspice hominum miserum genus, ut dicas,
Certe hominibus nihil debilius (25),
Fluxus quidem sum proles: magno labore me genuit mater.
Nutritus sum multis gravibusque laboribus.
Ulnis gestavit me mater, onus dulce; deinde
Terram radebam doloribus confectus.
Postea ingrediebar solo ut quadrupes. Tum erectus steti,
Vestigiis vacillantibus, furtim nixus alienis manibus.
Inde mens sublucere cœpit signis inconditæ vocis.
Post hæc lacrymas fudi sub aliis artium magistris.
Vigesimo ætatis anno vires collegi, atque in multas calamitates
Obvias incidi, ut quidam pugil.
Alia quidem me premunt: hæc effluxere: aliis autem vexaberis,
Id bene scito, anima mea, trajiciens hanc vitam,
Tractum infidissimum, fluxum ferum, æstuum maris;
Hinc atque hinc frequentibus ventis ferventem.
Multum quidem stultitia exagitor; sed alia dæmon

Vitæ nostræ hostis mala attulit.
Etenim si omnia bona, omniaque vitæ mala
Appenderis, æqua examina trahens,
Multum certe præponderans malorum lanx ad terram verget,
Contra vero bonorum lanx sursum feretur.
Pugna, mare, terra, labor, prædones viri,
Possessio, tributi scribæ, exactores, clamosi præcones,
Rhetores, libri, judices, princeps homo scelestus,
Omnia hæc miseræ hujus vitæ sunt ludibria.
Inspice et quæ jucunda : saturitas, gravitas corporis, cantus, risus,
Sepulcrum fœtidis semper refertum cadaveribus (26),
Sponsalia, nuptiæ, aliæ nuptiæ, si primæ solvantur,
Adulteri, adulterorum interfectores, filii suspectus dolor (parentum) (27),
Pulchritudo, amor infidus; expers timoris malum, deformitas;
Cura egregiæ prolis, dolor de improba :
Divitiæ et paupertas, duplex malum, insolentia, mœror,
Pila juvenum manibus utrinque retorta.
Hæc igitur inspiciens mente discrucior, si quis optimum
Existimat, quod plus habet mali quam boni.
Nonne luges audiens quot fuerint mala priscis hominibus?
Nequidem scio, an audiens lacrymaturus, an risurus sis?
Hæc quidem olim et duobus sapientibus convenere :
Uni quidem hæc omnia luctus, alteri vero risus erant,
(Cogitantibus) quomodo Trojani et Græci alteri in alteros ruentes

Sese mutuo truncarent propter meretriculam.
Curetes quoque pugnabant et Ætoli bellicosi (28)
De apri capite, setisque porcinis.
Æacidæ formosissimi periere (29), alter inter hostes
Furibunda manu, alius vero incontinentia.
(Herculis) Amphitryonidæ magna est gloria (30); attamen domitus est
Veste virulenta omnium monstrorum domitor.
Cyrus et Crœsus triste fatum non effugerunt,
Nec nostri quidem, qui heri imperatores erant.
Te quoque, Anguigena, insuperabili robore, perdidit vinum,
Alexander, cum universum orbem peragrasses.
Quodnam discrimen inter mortuos? idem pulvis, ossa sola,
Heros Agamemnon et Irus qui polenta pascebatur.
Constantinus imperator, et famulus meus; quisquis pauper,
Quisquis multa possidens : unum solum secernit sepulcrum.
Et quidem res in hac vita tales : quales vero in altera, quis dixerit?
Quanta mala iniquis dies extremus sit adducturus,
Ignis crepitans, graves tenebræ, longe a luce constitutis
Vermis, nostræ sempiterna recordatio malitiæ.
Melius (tibi fuisset), improbe, si vitæ portas ingressus non esses,
Vel si ingressus, totus, perinde ac feræ, interiisses,
Quam, cum hic tantos dolores habeas, postea etiam
Majores dare pœnas his quas hic dedisti.
Ubi mihi primi parentis magna gloria? esca periit.

Ubi Salomon tam sapiens ? a mulieribus superatus est.
Ubi ille qui duodecim Apostolis connumeratus erat, Judas ?
Exiguum ob lucrum circumfusus est tenebris.
Christe rex, oro te, malorum medicinam protinus præbeas,
Inde sublato famulo tuo, benignus.
Unum tantum hominibus bonum et stabile est,
Spes cœlestes, quibus paululum spiro.
Aliorum vero bonorum magnum mihi fastidium.
Quæcumque in terra
Volvuntur, hominibus omnia relinquere cupio :
Patriam, externam regionem, thronos, sprëtique throni gloriam,
Propinquos, alienos, pios, malos,
Apertos, insidiantes, vacuos invidia oculos ferentes,
Sui ipsius carnifice malitia, livore intus contabescentes.
Aliis vitæ voluptates sint : ego vero libens eas relinquo.
Heu mihi, cui præ ærumnis vita est longior !
Quousque stercoribus tenebor ? vere profecto omnia
Vitæ nostræ bona ancipitem habent voluptatem,
Accipere et rejicere demensum, unoquoque die.
Parum quid habet guttur, cætera vero omnia cloaca.
Hyems iterum, æstas rursus, vicissim ver, autumnus,
Dies et noctes, bina vitæ simulacra.
Cœlum, terra, mare, nihil mihi prorsus novum :
Nec quæ fixa sunt (sidera), nec quæ circumferuntur :

Horum mihi satietas. Aliam mihi vitam, et mundum tribue;
Cui laborans, libenter omnes molestias patiar.
Utinam mortuus fuissem, quando me matris in visceribus colligasti;
Et statim mihi tenebræ lacrymas fundere incipienti.
Quæ vita? e tumulo exiliens ad tumulum curro;
E tumulo autem, igne tumulabor sævissimo.
Hoc autem ipsum quod spiro, veluti cursus fluvii rapide currentis,
Semper effluentis, retroque influentis,
Nihil stabile habentis: nihil est quam pulvis oculos meos
Feriens, ut procul a Dei splendore excidam,
Parietes attrectans, et huc illucque oberrans,
A magna illa vita pedem retraham.
Audebo verbum aliquod verax dicere; certe Dei
Ludibrium est homo unum ex iis (31), quæ in urbibus celebrantur.
Alia quædam externa est larva, quam manus elaboravit; sin autem detrahatur,
Rubore suffundor, alius repente cum appaream.
Talis universa miserorum hominum vita, quibus curæ sunt
Spes somniis similes. His fruimini ad breve tempus.
Ego vero Christum amplexus, nunquam desistam
A terrenis hujus vitæ vinculis me exuere.
Etenim duplex sum. Hoc quidem corpus a terra conditum est;
Quare vergit ad terram sibi propriam.
Anima autem est flatus Dei, et meliorem partem
Semper valde desiderat cœlestium bonorum.

Sic fontis quidem cursus declivis est, ardens autem
Ignis, qui viam unicam certamque novit, sursum assilit.
Sic magnus est homo, imo angelus; si prosiliens,
Quemadmodum serpens, deposita senectute, inde sursum tendat.
Exultate, o sacerdotes. Ego mortuus sum, O et vos scelesti
Vicini, jam non me pertimescetis, ut antea:
Vobis quidem ipsis magnam semper vivantis Regis domum
Asserite; ast ego omnia relinquens, unam habeo
Crucem, meæ vitæ lucidam columnam. Sin autem sublatus fuero
Hinc, et sacrificia cœlestia attingam,
Quibus non appropinquat invidia, fabricatum malum, si ita loqui liceat;
Quandoquidem et pro invidis invidiæ expers deprecabor.

CARMEN XVI.

DE VITÆ ITINERIBUS.

Quis sum? unde in vitam veni? postquam autem me terra detinebit,
Quis rursus ex pulvere ad vitam rediturus?
Ubinam me collocabit magnus Deus? An me servabit
Inde suscitans tranquillum in portum?
Multæ quidem vitæ hujus ærumnosæ sunt viæ,
Alia autem aliis calamitatibus implicatur,

Nullumque apud homines bonum, quod malo non sit mixtum.
Atque utinam mala majorem partem non haberent!
Opes sunt infidæ, solium fastus somniis similis,
Esse sub imperio grave est, paupertas pedica.
Pulchritudo autem instar fulguris, levis gratia; juventus
Fervor temporis; senectus vitæ occasus.
Sermones vero alati: gloria, aër: vetus sanguis,
Nobilitas: robur, feri etiam est apri.
Procax est satietas: conjugium, vinculum: liberorum copia,
Cura necessaria: orbitas, morbus.
Forum, malitiæ exercitatio: quies,
Imbecillitas: artes, abjectorum hominum.
Angustus est alienus panis. Terram arare
Labor. Navigantium major pars in inferno.
Patria tellus, proprium barathrum; extera, opprobrium.
Omnia, quæ hic sunt, labor mortalibus: omnia risus,
Lanugo, umbra, spectrum, ros, flatus, volatus, vapor, somnium,
Æstus maris, torrens, navi vestigium, aura, pulvis;
Orbis semper volubilis, similia omnia volvens,
Constans, rotans, interiens, fixus,
Temporibus, diebus, noctibus, laboribus, mortibus, ærumnis,
Voluptatibus, morbis, calamitatibus, prosperis successibus.
Hoc autem tuæ, parens Verbum, est sapientiæ, ut instabilia
Omnia sint, quo stabilium amorem habeamus.
Omnia animi pennis perlustravi, quæcumque vetera,

Quæcumque nova : mortalibus vero nihil est imbecillius.
Unum solum hominibus bonum ac firmum est,
Hinc erumpere tollendo crucem;
Lacrymæ, gemitus, mens rerum divinarum studiosa,
Spes et cœlestis splendor Trinitatis,
Quæ puris mentibus miscetur, insani pulveris abdicatio,
Incorruptio imaginis, quam divinitus accepimus;
Ducere vitam alienam ab ac vita, cum mundo altero
Mundum hunc commutantes, omnia aspera tolerare.

CARMEN XVII.

VARIORUM VITÆ GENERUM BEATITUDINES.

ARGUMENTUM.

Postquam Gregorius res humanas extenuavit, miserasque esse ostendit, atque omnes hujus mundi voluptates, ex quibus carnalis affectus robur colligit, ut Deo resistat, arrogantiaque efferatur, tanquam incertas ac mutabiles depressit ac suggillavit, jam his versibus evangelicæ prædicationis legis capita, spiritalisque affectus nunquam intermorituram gloriam, ut vires, indicat : eodem nimirum sensu, atque iisdem vocibus cum Christo, beatos eos bonisque plenos prædicans, qui in virtute vivunt, aut victuri sunt. Quos quidem Christus in Evangelii initio beatos esse pronuntiat. Bill. ex Cyro.

Beatus qui in solitudine degit, nec permiscetur

Cum his, qui humi gradiuntur, sed mentem ad
Deum erigit.
Beatus qui pluribus permixtus, non cum pluribus
Circum agitur, sed Deo totum cor transmittit.
Beatus qui cunctis suis possessionibus Christum emit,
Unicamque possessionem habet crucem, quam altius gestat.
Bea tus qui justis suis possessionibus imperans,
Divinam indigentibus manum porrigit.
Felix beatorum cœlibum vita, qui Deitati
Puræ propinquant, carne exuti.
Beatus qui, postquam matrimonii legibus paululum cessit,
Majorem amoris partem Christo donat.
Beatus qui populi principatum gerens, sanctis
Magnisque sacrificiis Christum hominibus conciliat.
Beatus qui cum ex ovili sit, ad cœlestis
Christi locum alios ducit, ovium perfectissima.
Beatus, qui puræ mentis egregiis motibus
Cœlestium luminum splendorem intuetur.
Beatus, qui laboriosis manibus Regem
Colit, ac multis vitæ norma est.
Sunt hæc omnia plenitudo cœlestium torcularium,
Quæ fructum animarum nostrarum recipiunt,
Alia in alium locum ducente virtute:
Variæ enim sunt variis vitæ generibus mansiones.
Beatus quem vitiorum pauperem spiritus magnus effecit,
Qui vitam hic ducit luctuosam,
Qui cœlestis cibi semper insatiabilis est,
Qui lenitate sua magnorum hæres est bonorum:
Qui misericordia sua magnam Dei misericordiam attrahit,
Qui pacem amat, qui puro corde est.

Qui multas ob Christum, cujus magna est gloria, pertulit
Molestias, magnamque gloriam consequetur.
Horum, quam volueris, viam tere. Quod si omnes,
Id melius; si paucas, secundo id loco erit; si unicam
Egregie, erit quoque gratum. Merces omnibus digna,
Tum perfectioribus, tum inferioribus.
Rahab minus honestam ducebat vitam : sed et illam
Illustrem fecit summus hospitalitatis amor.
Una re Pharisæum superabat Publicanus,
Humilitate, hominem valde se efferentem,
Melior vita cœlebs, melior certe : sed permixta
Mundo, et terrestris, inferior est conjugio
Casto. Monticolarum nihil possidentium vita sublimis :
Sed et hos sæpe superbia dejecit.
Non enim virtutem suam cum aliis præstantissimis metientes
Temerarium corde fastum nonnunquam concipiunt.
Sæpe etiam fervida mente, velut pulli
Calidiores, procul a meta pedem ferunt.
Quare aut pennis erigere omnino levibus,
Aut infra manens securus curre,
Ne gravi pondere penna tua in terram decidat,
Neve in altum sublatus lapsu tristissimo cadas.
Parva navis quæ pluribus compacta clavis est,
Gravius fert onus; quam magna, cujus laxæ sunt compages
Arcta quidem divinorum atriorum via,
Sed multæ in unum tendunt semitæ.
Alii hanc percurrant, quotquot natura illuc propendunt;
Alii aliam, modo arctam consequantur.

Non una omnibus esca similiter placet,
Nec Christianis unum convenit vitæ genus.
Lacrymæ omnibus optimæ sunt, vigiliæ: labores,
Et vitiosorum affectum rabiem compescere,
Satietatemque comprimere, et sub potenti manu Christi
Jacere, diemque venturum expavescere.
Si summam perfecte viam incesseris, non jam mortalis es,
Sed cœlestium aliquis. Hæ sunt Gregorii leges.

CARMEN XVIII.

DE VITA HUMANA.

Pulvis, lutum, in pristinum statum revolutus pulvis.
Terræ enim terra jungitur rursus,
Et involvitur terrenis fasciis:
Et pulvis iterum prodit, instar cineris,
Quem vehemens impetus ventorum
In altum cum sustulit, mittit deorsum.
Sic enim nostram instabilem vitam
Malorum spirituum procellæ
In sublime efferunt, et ad adulterinam evehunt gloriam:
Posthac autem, ut pulvis labitur et humi manet,
Donec Creatoris vox dissociata
Rursus simul coagmentaverit, mortemque solverit.
Nunc autem prospiciens, velut e quadam specu,
Pulvis, cui spiritus divinam inspiravit imaginem,

Terrenas clamore jactat tragœdias,
Et diffluentem falso risu deflet vitam.

CARMEN XIX.

DE EODEM ARGUMENTO.

Rota est instabiliter fixa.
Brevis hæc et multiplex vita.
Sursum movetur, et trahitur deorsum.
Non stat enim, quamvis videatur fixa.
Fugiens tenetur, et manens effugit.
Saltat plerumque, nec tamen effugere potest.
Trahit ac retrahit motu suo stationem,
Adeo ut nihil sit vita, si velis describere,
Quam fumus, aut somnium, aut flos herbæ.

CARMEN XX.

DE DESIDERIO.

Grave est omne desiderium. Si autem desiderium sit chari capitis,
Duplex est dolor. Si vero puellæ,
Triplex stimulus. Si præstanti forma,
Major adhuc dolor. Si animum ad nuptias appulerat,
Ignis intus depascit animum.

CARMEN XXI.

DE MORTE CHARORUM.

Triste est omne funus. Si autem filii sit funus,
Duplex fit dolor. Si præterea egregius fuerit puer,
Dolor est instar ignis: si novus sit maritus,
4 Rumpitur cor parentum.

CARMEN XXII.

DE FALSIS AMICIS.

Molestum est pati. Si autem ab amicis,
Pejus est. Quod si etiam clandestinis morsibus,
Id intolerandum. Si et a fidelibus,
Sustine. Si denique ab iis, qui Deo astant,
Quo quis se vertat? Qui fugiat malorum impetum?

CARMEN XXIII.

DE EODEM ARGUMENTO.

Acerba est læsio. At si lædat amicus,
Id servile. Si autem mordeat clanculum,
Hoc belluinum. Si vero fœmina garrula,
Domesticus est dæmon. Si judex,
Opus est tonitru. Demum si sacrorum minister,
Audi, Christe, et causam judica.

CARMEN XXIV.

DIALOGUS ADVERSUS EOS QUI FREQUENTER JURANT.

ARGUMENTUM.

Gregorius noster, ut pravam jurandi consuetudinem coërceat, initio, quam magnum crimen sit perjurium ostendit. Deo enim contumeliam infert, quisquis pejerat, imo prorsus abnegat et amittit. Perjurio porro per improbam jurandi consuetudinem viam muniri asserit. Quapropter ne præcipites in perjurium ruamus, cavendum in primis juramentum monet : nec vero fore cur nobis jurandi necessitas injiciatur, modo illud studio et curæ sit, ut animum probis moribus excultum et ornatum habeamus : probis enim viris, etiam injuratis, majorem haberi fidem, quam improbis et sceleratis, etiam interposito jurejurando. Docet præterea, quæ detestanda præ cæteris sint juramenta, nempe ea, quæ cum divini nominis usurpatione conjuncta sunt. Diluit quod objici poterat, scilicet Deum et sanctum Paulum in sacra Scriptura jurantes inveniri, atque etiam veteri lege minime interdictum fuisse juramentum. Denique, cum Gregorii ætate, multi serius baptismum susciperent, ideoque facilius jurarent, rati baptismo deleri quicquid hac in re deliquissent, ut alia omnia; id quidem concedit Theologus, sed peccandi consuetudinem, qua animus imbutus et inustus est, baptismi sacramento aboleri negat.

A. JURAMENTO quid pejus est? Nihil, mea quidem sententia.

B. Quomodo id demonstras ? Dic mihi.
A. Valde manifestis et evidentissimis rationibus.
B. Quibusnam ? edoce.
A. His. Responde, et consideremus.
B. Dic, si quid habes, amice.
A. Omnibus quæ nosti, an majus aliquid esse scis ?
B. Quibusnam de rebus interrogas ?
A. De omnibus quæ videntur, et quæ intelliguntur.
B. Deo nihil majus novi.
A. Recte quidem dicis : ego autem non recte interrogavi.
B. Quomodo ergo oportuisset ?
A. Non est majus quicquam Deo, neque enim comparatur.
An non tibi id liquet ? *B.* Profecto liquet.
A. Ergo decuit forsan quærere, quid sit maximum ?
B. Sic credo.
A. Et hoc dicatur ex comparatione.
B. Non credo. Quomodo dicis ?
A. Nihil maximum est inter ea, quæ non sunt ejusdem naturæ :
Deo autem quid simile natura ?
B. Nihil. *A.* Alioquin Deus diceretur.
B. Prout dixeris, assentiar.
A. Quid autem ex omnibus est quod comparari non possit ? *B.* Deus.
Ita dicemus, ut videtur.
A. Sed quid ? annon adorandus, et quidem solus, omni naturæ ?
B. Solus adorandus, recte dicis.
A. Sed an adorandum simul et injuria aliquid afficiendum ?
B. Quomodo non miscenda miscebimus ?

A. Consideremus enim an jusjurandum honorem afferat,
Minime vero injuriam;
Si non adsit periculum perjurii,
Tunc honorem et cultum deferet.
Vocatum est, veluti tutus quidam mediator,
Nam mediator est.
Nunc autem mihi rem considera, et quo ferat.
B. Fere intelligo, sed tamen dic.
A. Quæro nitidissimam aliquam sermonis imaginem.
B. Quænam autem erit illa?
A. Petram vidisti aliquando ex monte ruentem?
B. Ac sæpe id quidem. Cur non enim?
A. Ac magno impetu ad ima, quasi funda rotatam?
B. Et cum magno tremore.
A. Num aliquando ipsam vidisti facile sisti?
B. Nisi quis alius viderit, ego non vidi.
Se ipsam enim impellens petra fortior est manu.
A. Recte dicis.
Idem mihi accidit, cum ad inferiora curro:
Effert me impetus violenter.
Manere autem ab initio, et me, et lapidem, res facillima.
B. Quid hic autem non facillimum?
A. Huic imagini malum omne persimile,
Præcipue vero jusjurandum, ut mihi videtur.
Quomodo istud? audi. Inest huic rei
Multum voluptatis.
Deinde si quis in consuetudinem inciderit,
Quid fit? non cohibetur,
Donec in profundum gurgitem pervenerit.
B. Quem dicis gurgitem?
A. Gurgitum maximus est perjurium.

B. Quomodo id fiat, libenter didicerim.
Multi enim ne norunt quidem quomodo id sit malum.
Quonam autem modo malum est?
A. Annon sæpe per suam ipsius salutem
Juravit aliquis? *B.* Certe sæpius.
A. Quid igitur? Dum metuit, ne quid admittens mali,
Malo et ipse afficiatur,
Mediam interposuit salutem,
Suam ipsius videlicet,
Ut pereat, si falsum dixisse inveniatur.
B. Sic mihi videtur.
A. Hoc igitur considera, si quando per Deum jures.
B. Quale illud est, ut intelligam?
A. Mediatorem posuisti Deum fidei tuæ.
B. Mediatorem sane. Quid enim aliud?
A. Servatur recte juranti; solvitur, si non recte,
Quantum in nobis est. *B.* Recte dicis.
A. Sed non servare, dic mihi, quid tibi videtur?
B. Negationem esse arbitror.
A. Negatio ergo est perjurium.
B. Nihil aliud profecto est.
A. Negatione autem quid pejus dicere queas?
B. Haud equidem invenio.
A. Res est igitur omnium pessima, perjurium,
Ut pluribus demonstratum est.
B. Quomodo ergo illud fugiamus? *A.* Mores aptos habeamus
Ad faciendam fidem. *B.* Magnum dicis.
A. Minus enim opus est jurejurando viris probis.
B. Minus illud idem ipse puto, ac minime.
A. Sed mores testis loco consistunt.
B. Sic enim se res habet.

A. Ecquod lucrum his qui sæpe jurant? Dic mihi.
B. Risus. Quid aliud adjicies?
A. Ut etiamsi aliquid veri dicant, dicere non videantur.
B. Mihi quoque ita placet.
A. Age igitur, obsequere mihi. *B.* Ac libentissime quidem.
A. Rationis medicamentis
Morbum omnem comprime. Multi autem
Quos novi,
Etiam majora (vitia) quam nunc volo, vicerunt.
B. Quænam majora dicis?
A. Iram, invidiam, gulam, et quæ ex gula.
B. Quomodo hæc majora?
A. Vehementior horum appetitus. Quorum autem vehemens appetitus,
Ea difficilius reprimere. *B.* Certa res.
Sed si morbo hactenus insanabili laboras,
Quid faciendum?
A. Semper, et vehementius, et de re qualibet
Caveas jusjurandum multiplicare.
B. Quandonam ergo, et quale, et quam ob causam concedis jusjurandum?
A. Ubi adest necessitas.
B. Sit sane: sed quæ necessitas, adde. *A.* Ut periculis
Liberes aliquem.
B. Optimum id sane. *A.* Vel ut te ipsum turpi crimine
Exolvas.
Sed ne tibi ex jurejurando pecuniæ lucrum accedat.
Id enim videtur admodum turpe.

B. Admodum. *A.* Ac proclive est perjurii accusari
Istos præsertim.
Plures enim sunt mali causa pecuniæ.
B. Plures sane. Quis non assentiatur?
A. Atque id sophistæ autumabant.
B. Quid igitur magni a nobis fit?
A. Nihil sane magni, si eos imitemur. Sed si videamur
Deteriores, erit id turpissimum.
B. Quænam autem juramenta maxime fugienda?
A. Manifesta res est.
B. Sed tamen ex te audire tutius erit. *A.* Illa dico
Quæcumque horribiliora.
B. Enarrare metuis? *A.* Quotquot Deum
Simpliciter memorant.
B. Quid si Scripturas, aut passionem, aut sacrificium?
A. Sunt hæc pariter arcana et mystica.
B. At nobis (juramenta) inter præcipuas loci consuetudines.
A. Est ita, idque defleo.
Nam consuetudo etiam legis obtinet locum:
Sed tamen omnia ratione vinci possunt.
B. Quodnam ergo jusjurandum concedis? *A.* Utinam nullum!
Neque aliud prorsus esset.
B. Quidni per uxorem, filios, salutem,
Vitam, prosperos eventus?
A. Sunt hæc imprecationes. Sed tamen jusjurandum videntur.
B. Ac sane videantur talia.
His etsi lædimur, non tamen perimus.
Nondum animæ periculum,

Quam quidem perire, perfectus est interitus.
A. Recte hæc tibi se habent.
Tibi vero ad omnia quæ accidunt, æstu cordis,
Deus, mensa; res charissimæ,
Crux, uxor, divinus sanguis, sanguis tuus,
Terra et mare;
Quicquid primum mala cupiditas protulit,
Corruptore tuo incitante, adhibentur;
Qui etiam efficit, ut dulcis morbus videatur,
O vesaniam!
Quasi aurum ex linguæ prurigine profundat.
A. Ita se res habet, ut dicis.
B. Alii autem ex aliis fluctibus excitantur,
Ira spirante
Forsitan, forsitan pecuniæ amore:
Sunt enim plurimi laquei.
Non grave illi videtur jusjurandum quod effudit.
B. Non sane videtur.
A. Sed ab eo quod intus manet, heu miser! suffocatur.
B. Veluti pictor es hujus morbi.
A. Fidem sibi adhiberi putat, cum denegatur maxime,
Si non intelligatur.
Quid opus est pluribus rationibus, si una vicerit?
B. Labor videlicet supervacaneus.
A. Juramentis quid pluribus opus est, si unum vicerit?
B. Haud equidem arbitror.
A. Multitudo igitur indicium est fidem denegari.
B. Non aliter se res habet, recte dicis.
A. Vel igitur omnino non jurare, vel saltem raro.
B. Id quidem esset optimum.

A. Unum si violetur (juramentum), omnia violantur.
B. O appositam rationem!
A. Forte quis dixerit, multitudini fidem adjungi.
B. Sic equidem arbitrantur.
A. Numquid tu pulverem congerens aurum efficis?
B. Quis vero alius, quæve natura?
A. Quæ ratio esse potest, ut ex pluribus, quæ fide carent,
Fides obtineatur?
B. Nulla, ut mihi videtur. *A.* Relinque-ne tandem aliquando
Malas divitias, quod est melius?
Noli ergo vel quævis juramenta usurpare, vel semper,
Edens, ludens,
Navigans, iter faciens, si male cesserit, si bene,
Vendens, aliquid acquirens,
Gaudens, ingemiscens, inter amicos, inter convivas,
Vomens jusjurandum
Veluti qui cibo et potu repleti sunt.
B. Res valde calamitosa.
A. Nec vero quibusvis de causis (jures), quasi qui reus agendus sis,
Si victus fueris,
Operis, sermonis, umbræque et violentiæ.
B. Certe velut plerumque fieri videtur.
A. In omnia contumeliosus es in Deum et res creatas.
B. Quomodo vero omnia?
A. In unum omnia nectens, quamvis non sint æqualia.
Spartea hæc est, ceu plexa junco habena.
Quid autem? nonne, inquies, et Deum aliquando jurasse
Invenimus?

Sic Scripturæ tradunt. Quid autem Deo melius ?
B. Haud quicquam melius invenitur.
A. Si autem non est quicquam melius, nunquam jurat.
B. Quomodo ergo tradunt (Scripturæ Deum jurare) ?
A. Cum aliquid dicit, id juramentum es Dei ;
B. Qui igitur per se ipsum jurare dicitur ?
A. Qui ? Deus omnino non foret, si mentiretur ?
B. Horrendum quid narras.
A. Natura quidem Dei est, quod non mentiatur :
Nemo eat qui negaverit.
B. Quid autem lex vetus ? *A*. Jusjurandum non prohibet,
Sed quærit veritatem.
Etenim occidere tunc temporis erat lege permissum :
Nunc autem, nequidem licet ferire. *B*. Quam ob causam ?
A. Tunc perpetratio sceleris judicio plectebatur :
Nunc autem, etiam id quod movet ad crimen.
B. Sic mihi videtur. Etenim lex nova tendit ad perfectius.
A. Quamobrem non jurabit sapiens.
B. Quid igitur ? num largiris quibusdam tanquam infantibus,
Primum cibum,
Ut etiam capiant escam firmiorem ?
A. Recte quidem et sapientissime.
B. Atqui Paulus juravit, inquiunt. *A*. Quis hoc tibi dixit ?
Quam nugator is fuit !
B. « Testis mihi Deus est, » et, « Deus scit, »
Nonne hæc sunt juramentum ? *A*. Quod ?

Nihil aliud sunt quam asseveratio tantis rebus nixa, ut sit inviolabilis.
B. Mihi vero idem-ne concedes?
A. Utinam mihi omnino fias Paulus, in virtute!
Regula sane justa est.
B. Iracundia quid accipiet? *A.* Optime tum scilicet,
Cum aliquid acciderit.
Simplex-ne malum tibi majus, quam duplex, videtur?
Quale istud est:
Ut si nemine impellente in juramentum sponte incidas.
Quid tibi videtur? *B.* Quasi primum scelus.
A. Quid autem, si provocatus, gravius-ne aliquid feceris?
B. Itidem malum est, ut prius.
Quid si ex ignorantia? *A.* Minus quidem malum. Verum reus sum,
Eorum quorum motus ex me oritur.
B. Quid si, non equidem invitus, sed ad liberandum a periculo?
A. Alius quis concedat.
B. Sin autem quis scripserit, juramentum ore non proferens?
B. Quid igitur hæc sibi vult scriptura?
Porro scriptura vinculis constringit arctius.
B. Si autem ex necessitate?
A. Quomodo mortem non oppetiit? Oportebat enim potius mori.
B. Quid si non præsentibus sacris Libris?
. An Codex venerationem, an Deus præstat?
B. Id manifestum est.
A. Membranam times; Deum ego magis.
B. Pluribus frequens est hic morbus.

A. Multis et istud est; ac veluti si quis herum
Verberans et ignominia afficiens,
Servum aut missum faciat, aut etiam venerari velit.
B. O insignem contumeliam!
A. Vel si quis regiam imaginem servet,
Regem ipsum throno dejiciens.
B. Sic est equidem. Hoc autem adhuc velim adjicias,
Si quid superest dicendum.
A. Lingua juravit, sed mens est injurata:
Hoc multi dictitant.
Quidvis potius quam juramentum subdole excusatur.
Nemo sibi fraudem fieri ullatenus patiatur.
Juramentum quidem est. Addita autem fraude quantum
Mali accedit!
B. Considero. Quid vero est juramentum? *A*. Eorum, quæ visa sunt, sensus.
B. Horresco audiens quæ dicis.
A. Id quidem ais. Sed tamen non credam, priusquam experientia didicero.
Fidem enim facit opus.
Horrescunt enim statim sues,
Uno sue clamante. *B*. Est ita.
A. Neque vero id mirum est; sed si per oratio
Tangat, id laude.
B. Quid autem? annon lavacrum mihi est lustrale?
A. Est quidem. Sed considera. *B*. Quid considerem?
A. Non mores abstergit penitus lavacrum, sed lapsus.
B. Morum autem quomodo fit lustratio?
A. Ita duntaxat fiet, si quid tu quoque ante lavacrum absterges.

B. Intelligo. *A.* Timor enim in posterum esse debet ;
Plurimorum autem venia non magni facienda.
B. Quomodo hoc quis dixerit ?
A. Ne forte opus sit secundo lavacro.
B. Quale autem est istud? indica.
A. Est lavacrum diuturnarum lacrymarum et corporis afflictationum.
B. Ne mihi contingat.
A. Periculosum est facilius abjicere donum.
B. Tabulæ istæ sunt Dei.
A. Dei sane sunt tabulæ. Tu vero eas inscribito
Cordis tui tabulis.
Vis-ne scire hanc esse diaboli luctam
Tuæ invidentis prosperitati ?
B. Dicens mihi proderis ; nam graviter affligtor.
A. Audi. *B.* Loquere.
A. Audivi te dicentem, non sine lacrymis.
B. Quidnam, obsecro ? non negabo
A. Si forte quicpiam dixerim, quicquid illud sit,
Juramentum vero non proferam,
Ut minus perfecti hujus sermonis me pudet.
B. Hoc ipsum est plane.
A. Quod superest, ipse tu adjicias dictis.
Istud autem est juramentum,
Mala consummatio exitialis flammæ.
Plato autem id agebat,
Ne per quempiam Deum juraret, religiose cavens.
B. Novi quid dicturus sis.
A. Erat Platanus quædam, per quam solam jurabat,
Sed neque ipsam recte.
Scilicet intelligebat aliquid (per quod jurabat), sed quid illud esset, non addebat.

Quid autem istud est?
Juramenti umbra quædam, significatio expers nominis.
B. Absque jurejurando jusjurandum. O res nova!
A. Per dæmonium jurabant sapientes. *B.* Universum juramentum
Jam istud est.
A. Verum esto nostræ finis orationis. *B.* Sitienti mihi
Minaris citam discessionem.
A. Si juramentum parvi momenti res tibi esse videtur,
Id non laudo.
Si vero est, ut re ipsa est, in numero rerum valde horribilium,
Ego quoque audebo quid præclarum dicere.
Per ipsum ego te juramentum obtestor, juramenta devita.
B. Victoriam tulisti.
A. Si hanc referam, Christe mi, laudem tibi dabo
Rerum mirabilium effectori, ut olim.
Omnes autem consurgentes vocibus dicamus,
Amen, fiat.

CARMEN XXV.

ADVERSUS IRAM.

ARGUMENTUM.

Acriori genere dicendi in hoc poëmate utitur Gregorius, atque iram insectando, iræ, *ut ait*, irascitur, *quæ sola sibi ipsi ira licita videtur. Crediderim hanc eamdem iram sibi licitam existimasse Billium adversus Leuvenkclaium, qui carmen istud interpretatus est : adeo acerba et mordaci censura ejus interpretationem, et ipsum interpretem carpit in notis, nota* 9 : « *Non tam nullius frontis hominem Leuvenckclaium » esse existimo, ut hoc loco, cum versionem nostram » legerit, non erubescat.* » *Et nota* 18 : « *Nulla est tam » exigua salebra, ad quam Germanus interpres non » offendat, sive hoc nimiæ festinationi, sive ingenii » tarditati tribuendum sit.* » *Et nota* 30 : « *Hic plane » delirat Leuv.; neque enim in tot tamque fœdis erro» ribus mitiori verbo uti possum.* » *Verum his omissis ad Gregorii poëma redeo : in eo primum, quid veteres philosophi de ira senserint, exponit; deinde docet quid faciendum sit, cum iracundia jam fumum quemdam, propinquæ flammæ nuntium excitare incipit. Mox irati hominis vultum, affectusque omnes mira verborum copia exprimit. Exempla virorum sanctorum, atque ipssus Christi, et nonnullorum etiam Ethnicorum, qui mansuetudinis laude floruerant proponit : objectionibus nonnullis respondet.*

Iræ irascor domestico dæmoni,

Hæc sola ex omnibus, mihi licita est bilis,
Si necesse est me quispiam pati ex iis, quæ sunt in usu.
Nam quando juramentum oratione nostra jam repressimus,
Silentii præclarum consecuti fructum,
Omnino quamdam juramenti radicem esse bilem scientes,
Inter alias plurimas, ex quibus malum hoc nascitur,
Acerbissimam et nigerrimam;
Hanc etiam, Deo dante, evellemus,
Exscindentes, quantum fieri poterit, acie verbi.
Primum autem obsecro, ne quis succenseat orationi.
Sic namque effrenis est morbus eorum qui moderari sibi nesciunt,
Ut efferantur sæpius vel adversus umbras,
Atque etiam adversus germanos monitores.
Nec vero decet molle quicquam profari,
Cum tantum malum orationi meæ propositum sit.
Verum, ac veluti cum ignis feram evomit flammam,
Salit, ardet succussionibus
Plurimis, sursum fertur vivo quodam impetu,
Largiter obvia quæque corripit,
Aquam et pulverem injicientes, flammam vi sopire conamur;
Aut feram ex densa et umbrosa prodeuntem sylva,
Frementem, igneos oculos ostentantem, spumantem,
Inhiantem pugnæ, cædibus, cadaveribus,
Debellamus lanceis, canibus, fundis;
Sic fortassis pravam hanc animi affectionem
Superabimus, Deo dante, aut certe mitiorem
Experiemur. Neque enim quid parvum mihi videtur
Maximi mali remissio quamvis exigua,
Velut his qui gravi morbo laborant.

Paulo altius morbum hunc consideremus;
Quis sit, unde nascatur, et quomodo cavendus,
Priscorum virorum sententias inspicientes,
Quicumque indagarunt rerum naturas.
Sunt qui dicunt æstum sanguinis,
Qui cordi vicinus est, esse iracundiam:
Scilicet hi tribuunt morbum hunc corpori,
Quemadmodum pleraque morborum genera aliis quibusdam causis.
Alii dicunt esse desiderium vindictæ,
(Animæ tribuentes hoc vitium, non corpori)
Iram, cum erumpit; sin autem intus manet,
Insidias meditans, acceptarum injuriarum memoriam vocant.
Qui vero existimant morbum esse compositi,
Æstum quidem dixerunt sanguinis, causam vero
Esse desiderium vindictæ, compositam etiam rationem seu definitionem edentes.
An ita se res habeant, non jam investigandum,
Illud quidem omnibus notissimum est,
Quod omnium mens sit gubernatrix, quam auxiliatricem
Dedit nobis Dominus adversus cupiditates.
Quemadmodum ergo a dira grandine tecta nos defendunt,
Stipites a præcipitiis, a lapsu fulcra,
Mœnia etiam protegunt fugientes a prælio,
Sic ratio adversus iram præsentem.
Cum ergo jam fumum edit, quod exurit mentem tuam,
Priusquam ignis accendatur, et flamma excitetur,
Ubi primum senseris spiritus perturbationem,
Statim conglutinare Deo, atque illum cogitans

Velut patronum tuum, et motuum, quibus agitaris, testem,
Pudore et timore impetum rei
Siste, donec morbus est remedii capax.
Cito clama, utens Discipulorum verbis :
« Magister, tempestas me vehemens involvit[1]. »
Excute somnum, et tuam expelle bilem,
Dum rationis et mentis es compos,
Quas primum morbus ille submersas obruit;
Dum nondum, velut equus contumax
Frenum mordens dentibus, fertur concito pede;
Cursum spirans, saltusque et voragines,
Offusa per iram caligine oculis viæ ducibus.
Facilius enim est nascentem compescere ratione,
Quam cum te jam abripuerit, vi continere.
Ipsa enim sese inflammare non absistit,
Donec rationem præcipitem egerit sessorem.
Deinde mihi, quanta iræ sit fœditas, considera,
Qualemque reddat furore male percitum.
Etenim cæterorum quidem morbi sunt occulti,
Amor, invidia, tristitia, odium malum :
In nonnullis etiam non apparet omnino, aut saltem parum,
Sed intus morbi continentur.
Forsitan enim ante liquescant in intimo corde,
Quam fiant inspicientibus conspicui.
Lucro apponenda est occulta calamitas.
Ira autem nudum penitus et manifestum est malum,
Imago prospectans invito corpore.
Si tibi quis visus est aliquando hoc captus morbo,
Intelligis plane quod dico, et quod pinget oratio.
Speculum oporteret exhiberi iratis,

[1] Matth. VIII, 25.

Ut illud videntes, saltem violentiæ suæ
Aliquid remitterent, morbi imagine conspecta,
Accusatori muto flectentes mentem.
Imo etiam speculum statuit ille ipse, qui tibi est injuriæ auctor,.
In quo temetipsum considerabis, si vacat.
Morbus enim quibus idem est, communia etiam sunt symptomata.
Crudelis aspectus, oculi distorti,
Crines aprini, et barba madida,
Pallidæ genæ, morticini instar,
Aliorum rubentes, plumbeæ quorumdam,
Prout, arbitror, aliquem hoc vel illo colore infecerit
Furibundus et sceleratissimus pictor.
Cervix inflata, rotundæ venæ,
Halitus sermonem interrumpens, et creber,
Rabiosus anhelitus, fremitus indecorus,
Latæ nares, et omnem spirantes injuriam,
Manuumque plausus, et pedum desultationes,
Incurva, contorta membra, risus, sudores, labores.
Quo laborante? nemine præter dæmonium.
Nutus sursum et deorsum, absque ratione,
Buccæ tumentes et sonantes,
Velut trita area (32), percussa digitis
Manus minitatur, et tumultuum est exordium.
Quæ autem post hæc sequuntur, quis exprimat sermo?
Maledicta, pulsatio, turpitudo, perjuria,
Uberes fervidæ linguæ respersiones,
Instar maris, cum scopulos, quibus alliditur, spuma conspergit.
Quædam profert convicia, alia proferre nititur,
Aliis coangustatur, et statim ignorat,

Et si astantes quietos viderit, fert moleste:
Vellet omnia secum tumultuari;
Poscit tonitrua, fulgurat;
Ipsi, quod in sua sede permaneat, succenset cœlo,
Aliud quid mali perpetrat, alio pascit
Mentem. Effert enim sese; ac veluti jam fecerit quod cupit.
Occidit, persequitur, exurit. Horum autem quid agit?
Usque adeo cæca res est et vana (iratæ mentis) æstus!
Elinguis fit, infirmus, bubulcus,
Qui prius nobis erat orator, Milo, tyrannus.
Ignobilis et inops, nobilem
Et divitem appellat ignobilissimum
Et pauperem; vilem servum, fœdissimus hominum,
Præstanti forma decorum; infamem eum, qui bene audit, vocat
Is qui nec quis sit, nec unde, fari queat.
Haud scio an fletu, an risu dignum sit quod agitur.
Quidlibet pro armis est iracundiæ, quamvis non adsit.
Simia est et fit Typhoeus.
Contorquet manum, curvat digitos,
Quærit montem quempiam, aut Ætneam rupem,
Quasi vibraturus longissime vi dexteræ
Simul et telum et sepulcrum hosti.
Quis ignis coërceat hanc petulantiam, aut quæ grando?
Postea quam exhausit (furor) verborum fundas,
Statim manus cominus pugnant, fit congressio,
Pugna, vi res agitur, et hostem superat
Qui infelicior ipse et victus est.
Nam eum vinci puto, qui vincit in malis.
Nonne hæc dæmon efficit? Imo plus quam dæmon (33), præter ruinam.
Ruinas etiam vidi quorumdam successorum;

Cum ferrentur impetu spiritus.
Hæc nonne manifeste est abalienatio a Deo?
Et qui non esset? Deus enim mansuetus et lenis est,
Cujus non bonum est vitiare imaginem,
Formam inducendo incognitam.
Nihil tale nobis est insania,
Nihil tale nobis morbi corporum.
Hæc enim non volentium, sed infelicium mala sunt,
Quamvis molesta, neque, cum adsunt, mordeant,
(Præsens enim malum his, qui eo laborant, omnium
gravissimum videtur)
Idque commiserationem potius, quam execrationem
meretur.
Et inter mala, id quod manifestum est tutius est:
Quod autem incautis accidit, profligat.
Ebrietas malum quidem est, et qui non sit? quis
contradixerit?
Illud est etiam voluntarium : nam qui, quorum sit
causa malorum,
Non ignorantes, nihilominus se vinci patiuntur,
Ipsi manifeste mali sunt auctores.
Verumtamen hic quidem mali atrocitas
Desinit in risum. Nimirum ebrietatem unicus sopor
illico pellit.
Ira autem effervescente, an quicquam sit pejus, ede
Ex omnibus quæ nosti, et quod sit remedium.
Aliis quidem vitiis remedium est, illapsus animis
Deus.
Ira autem primum Deo occludit fores,
Ubi gravior extat. Si Dei mentio fiat,
Pejor evadit, Deum ipsum jungit conviciis.
In eum lapides vidi aliquando, proh nefarium scelus!
Qui jaceret et pulverem et atrocia verba.

Ubi, quæso, a quibus, et qua arte expugnari queat?
Leges projiciuntur, non dignoscitur amicus,
Hostis, pater, uxor, cognati pares sunt.
Eodem omnia impetu, eodem omnia torrente rapiuntur.
Si autem quis obsistat, bilem attrahit
In se ipsum, ut bellua cietur edito strepitu :
Et ipse indiget ope, qui opem ferre volebat.
His ergo maxime flecti par est verbis;
Nec enim pluribus opus erit, si sapias.
Sin autem adhuc carmine indiges efficaciori,
Vitas inspice mihi veterum ac recentium,
Quicumque olim consecuti sunt moribus auctoritatem.
Quinam præcipue fuerunt charissimi Deo,
Quam primum, quam maxime virtutem excoluerunt?
Moyses ille et Aaron erant Deo dilectissimi,
David, Samuël, deinde longo post tempore Petrus.
Illi quidem castigata Ægyptum tot
Plagis insipientiorem experiebantur; nihilominus tamen
Leniter se gerebant erga ferocem Pharaonem,
Donec aquis absorpti sunt ob petulantiam,
Quibus diuturna lenitas non instillaverat religionem,
Ut discerent omnes hanc vereri;
Præstat enim audacem, quam mitem spernere.
Laude Samuëlem, qui aliquando contumeliam moleste perpessus,
Lacerante ipsius pallium Saüle,
Deind rogatus ut veniam daret,
Condonavit statim roganti culpam [1].
Hoc porro quid mitius?

[1] 1 Reg. xv.

In memoriam revoca David et citharæ pulsationes[1],
Quibus a malo spiritu Saülem olim
Liberavit. Deinde ingratum expertus,
Fugiens, vagus, sollicitus in magno vitæ discrimine,
Tradito in manus suas Saüli pepercit[2],
(Hoc sane nostis) idque vix ipse neci ereptus.
Discissa vestis, indicium est Saülem fuisse in Davidis Potestate (34)
Et lenticula, quæ ad caput erat, surrepta[3],
Quid necesse est referre, quomodo filium toleraverit
Parricidam et tyannum perfidum?
Quomodo et hunc mortuum defleverit,
Multisque lacrymis et ejulatibus inclamaverit[4],
Atque etiam nuntium cædis morte affecerit (35),
Velut hostem habens, non ut læta nuntiantem.
Nam natura ipsa ante crimina
Stabat assumens animi lenitatem vice patroni.
Qua quidem agendi ratione ab ipso avertit exercitum.
Ut parum abfuerit, quin regno excideret.
Quid? Nonne maledicum Semeï pertulit[5],
Qui inauspicatus occurrit celebritati ipsius in urbem reditus (36)?
Petrum etiam virum sapientissimum miror,
Qui tam placida mente, et tam forti pectore
Tulit Pauli egregiam dicendi libertatem,
(Et quidem in tanta urbe, totque inter
Laudatores et Discipulos doctrinæ,)
Quod non recte comederet cum gentilibus (37),
Quamvis id arbitraretur profuturum fidei[6].
Quod enim ad id movebat, solum erat Dei timor,

[1] 1 Reg. xvi. — [2] Id. xxiv. — [3] Id. xxvi. — [4] 2 Reg. xviii. — [5] Id. xvi. — [6] Galat. ii.

Et Evangelii illustratio, per prædicationem.
Nec vero prætermittam Stephani virtutem,
Quem agnosco primitias martyrum ac victimarum.
Lapidibus obruebatur[1], et tamen, o prodigium?
Inter saxa vox ejus audiebatur,
Qua ipse veniam, tanquam de se bene meritis,
Condonabat lapidantibus, et Deum deprecabatur.
Annon hæc manifeste sunt æmulatio Christi exempli,
Et ipsius cruciatuum ac doctrinæ,
Cui cum Deus esset, ac fulminum Dominus,
Tanquam agnus sine voce ducebatur ad necem[2]?
Quot sputa, et quot pugnos
Pertulit? nec minus, aure læsa,
Benignitatem ipsius expertus est Malchus[3]. Non clamavit
In ostentationem sui, et in signum libertatis;
Neque litigavit. Criminibus contritum
Infractum servavit[4]. Mentis exilem flammam
Extincturum se quidem minatur, sed benignus parcit,
Ut nos subigat sua lenitate.
Talia ac tanta sunt exempla Domini tui,
Quibuscum, quæ forte pateris, si conferas,
Atque etiamsi omnia perferas, plurimum deerit:
Si quidem cruciatus pensatur ex ejus qui patitur dignitate.
Sufficiunt-ne nobis nobiles institutiones,
Tabularum leges et mores e sacro monte?
An his aliquid addendum est, etiam nothum?
Nihil inde pejus acciderit, sic etiam forte ex pejoribus
Quidpiam boni ac utilis decerpserimus;

[1] Act. VII. — [2] Isai. LIII. — [3] Matth. XXVI. — [4] Isai. XLII.

Quos enim valde superare non magnopere laudandum est,
Ab his multum superari, quantum est malum?
Memorabo autem nonnullos, et quidem breviter.
Cædere parabat (Aristoteles) Stagirites quempiam
Deprehensum in turpibus pravisque facinoribus.
Cum autem iram supervenientem sensisset,
Substitit, et illam impugnavit velut hostem,
Paululumque moratus, ait: O præclarum dictum!
« Novum quid expertus est. Patronam habes bilem;
» Nisi enim ira me invasisset, cæsus abiisses;
» Nunc autem turpe esset mihi, cum malus sim, cædere malum,
» Et coercere servum, cum ipse iracundia victus sim. »
Hæc ille. Alexandrum autem narrant,
Parmenione illi dicente aliquando,
Cum quamdam urbem Græcorum expugnasset,
Et quid facto opus esset, sæpius deliberaret,
Se, si foret Alexander, nihil parciturum,
Respondisse: « Neque ego parcerem, si essem Parmenio:
» Tibi quidem placet crudelitas; lenitas autem
» Mihi, et urbem eximi periculis. »
Jam vero et istud quale, et quam dignum laudibus?
Conviciis lacessebat quispiam magnum Periclem,
Multis exagitans ac turpibus probris.
(Isque non alicujus pretii homo), usque ad vesperum.
Pericles autem placide probra, ac veluti laudes perpessus,
Tandem fatigatum conviciatorem, et repetentem domum

Deduxit cum facula, et sic iram extinxit.
Alius conviciatori, qui amplis maledictis
Addiderat minas his verbis : « Dispeream pessime,
» Ni te malum male interficiam, si possim, »
His respondit tam humanis verbis :
« Et ego dispeream, ni te mihi fecero amicum. »
Constantium autem, (hoc enim juvat referre,
Ne vetera, digna quæ narrentur sola,
Contemnenda autem vobis videantur ea, quorum estis testes,)
Aiunt aliquando protulisse dignum memoria verba.
Quodnam autem illud? quidam in amplissimo dignitatis gradu locatus
Illum inflammabat contra nos, inique ferens nos decorari
Tantis honoribus : (etenim religiosissimus erat,
Ut si quis alius imperatorum, quos novimus;)
Ac plurima fatus, tale quicpiam subjunxit :
« Quid ape est mitius?
» Verumtamen illa favos eximentibus non parcit. »
Is audivit : « An ignoras, vir optime,
« Quod nequidem api stimulus sit securus?
« Ferit enim, sed ipsa statim perit. »
Talia habes tu morbi remedia;
Omnium autem, quæ dixi, maximum, Dei legem,
Quæ nequidem percutientem verbis lacessere sinit.
Non enim occides, lex illa antiquis erat sancita[1].
Tibi vero, ut nequidem irascaris, præceptum est,
Nedum ferire licitum sit, aut cædem committere.
Qui primum vetat, non permittit secundum.
Qui semen avellit, quominus spica oriatur, impedit.

[1] Matth. v.

Qui male intueri mulierem prohibet, adulterium præcidit.
Omnino non jurare, remedium est perjurii :
Non irasci, cautio est contra cædem.
Sic namque reputes : ira producit sermonem.
Sermo autem ictus, ictus vulnera,
Ex vulneribus autem mortem inferri novimus.
Itaque iracundia parens est acerbæ cædis.
Quis unquam, eo quod non occiderit, tulit præmium?
Non irasci autem, res est laudabilis;
Et hujus merces est fuga periculi,
Illius præmium, terræ pars pretiosæ.
Audi Christum; mitibus quid promittat
Inter felicitates, quas recenset,
Mensuras definiens rerum in altera vita sperandarum?
Propterea tibi tales dat leges.
Cæditur tibi maxilla, quomodo alteram sinis
Esse fructus expertem? si quidem invite, nihil profecto magnum
Præstitit. Majus autem, si velis, aliquid restat,
Etiam volentem præbe, ut mercedem consequatur.
Tunicam quis tollit? adde et alteram
Vestem : si adsit tibi tertia, eam exue.
Ex his habebis lucrum, si ea reliqueris Deo.
Si maledictis impetimur, bene precemur malis;
Si despicimur, a Deo honorem consequi
Studeamus. Si persecutionibus vexamur, numquid a Deo divellimur?
In unum est ex omnibus, quod nobis adimi non potest.
Si diras tibi quis imprecetur, adhibe Deo preces pro eo.

Mali quicpiam minatur se facturum? minare te toleraturum.
Facinus committit? tuum opus sit beneficentia.
Duo enim sic maxima commoda percipies;
Ipse præstantissimus legis custos eris,
Et hunc habebis mansuetudine tua mitem,
Jam discipulum ex hoste, iis, per quæ vincit, superato.
Vides quid rei sit? summopere ne irascaris, studeto,
Hoc enim est tutissimum;
Aut si irascaris, depone ante vesperam furorem[1]:
Nec sinas condere se in ira tua solem,
Sive istum, qui extra oculos nostros mittit radios,
Sive illum, qui intus sapientibus lucet,
Is enim occidit stultis et vulneratis mentibus,
Contra vero optimis et honestis fulget,
Vehementius ut fulgeant cernentibus tribuens.
Quid igitur? non natura, dicet aliquis, dedit bilem?
Verum et dedit illam domare. Quis enim rationem dedit?
Quis etiam visum? quis manus? quis pedum incessum?
Deus dedit hæc omnia et natura, sed ut in bonum iis utamur.
Te autem non laudo, qui male uteris.
Sic se habent et aliæ mentis affectiones.
Dona sunt Dei, cum moventur
Ratione, quæ eas, ut dux, regit, iisque imperat.
Zeli quidem armatura est iracundia moderante spirans:
Sed absque amore Deus apprehendi non potest.

[1] Ephes. IV.

Rationem scio rerum bonarum esse magistram.
Si autem in deteriora tria hæc propendeant,
Iracundia quidem fundens injuriam et nequitiam,
Amor vero ad flagitiosas cupiditates quasi œstro stimulans,
Et ratio hæc non coërceat, sed et dolos nectat,
Sic quæ sunt bona, fiunt dæmonis,
Dei donum cum malo miscere non est bonum.
Deum autem cum legis in Scripturis iratum,
Vel esse tanquam pardalim, aut percitam desiderio
Ursam, vel ferventem temulentia quadam et crapula,
Vel gladium malis fulgentem,
Ne hoc afferas in defensionem morbi
Quo laboras; nam hoc pacto non quæris depulsionem mali.
Recte intellige, non sinistre rem.
Nihil enim horum, quæ patior, patitur Deus.
Ne quisquam hoc dicat. Non enim unquam
Deus extra se. Hæc sunt compositorum,
Et eorum quæ pugnandi initium fecere jamdudum.
Ille vero est, ut patet, expers mutationis natura.
Quomodo igitur hæc tribuuntur Deo? per metaphoram,
Qua ratione? ut timore percellantur simplicium mentes,
Quemadmodum pleraque eorum quæ oratione exponuntur.
Antistrophen enim cogita, et rem totam habes,
Quoniam enim ipsi cædimus irati,
Irasci quoque Deum, cum plectit malos, scripsimus,
Sic oculos, aures, manus ipsi effinximus,
Ea quibus ipsi utimur, Deo dantes.

Cum tale quicpiam, ut videtur, facit.
Præterea audis malos non item bonos,
Ex ira Dei pati aliquid, et justitiæ legibus;
Tua autem ira mentis non concluditur,
Omnes pares facit. Ne ergo dixeris,
Ex Deo tibi, et Dei esse tuum affectum.
Num te jactitas Dei esse æmulatorem?
Æmulare sane, sed morbum tuum ventis trade.
Quod si alicubi legisti virorum piorum iras,
Omnes justas reperisti. Credo etiam non iras,
Sed pœnas fuisse malis juste inflictas.
Nondum enim erat illis plaga res mala,
Imo plagæ his erant utilissimæ,
Utpote indigentibus magna vitæ expurgatione,
Spina virgam ferream provocante
Ante legem, et prius quam vim haberet lex,
Quæ nondum perfecte in hominibus hujus temporis radices egerat.
Sic igitur tu morbum extingues,
His te ipsum molliens rationibus,
Ac veluti qui excantant aspides.
Quomodo autem tu feres injuriam? id namque præterea spectandum:
Ne forte quemadmodum ignis ignem accendit sic bilis bilem excitet.
Perinde est enim, si quis incipiat malum,
Aut si cum alio commoto ipse male afficiatur.
Primo quidem statim ad Deum confugias
Orans, ut diram exterat grandinem,
Nobisque parcat, qui neminem læsimus;
Cruce quamprimum signatus
Quam omnia metuunt et tremunt, qua semper
Adversus omnes tutatrice scio me usum esse;

Deinde præpara te ad certamen
Contra eum qui hanc bilem movet, non contra iratum,
Ut affectum superare queas armatus;
Nam qui paratus non est, nequit resistere.
Instructus autem armis, vincere potest.
Sed quid est vincere? vinci te æquo animo ferre.
Tertium, ne te ipsum maximis dignum reputes,
Noscens unde prodieris, et quo reversurus,
Ne turberis, altiores, quam pro dignitate, spiritus gerens.
Qui enim humilis est, vinci se patitur;
Non flectitur autem, qui valde est tumidus.
Cinerem, terram, umbram appellare
Sese ipsos scio viros Deo acceptos[1],
Ut non nihil comprimant elationem.
Tu autem, velut præstantissimus, ferre injurias recusas?
Cave ne luas pœnas tuæ superbiæ.
Quo pacto perpessus re ipsa aliquid ingratum
Libenter sustineres, qui nequidem verba fers patienter?
Quartum, scias nihil esse hanc vitam,
Nec omnes esse rectos judices
Rerum bonarum et malarum:
Decipi autem, versari et errore circumagi
Maximam partem nostrum, o bone, in rebus plerisque.
Quæ enim nobis sunt turpia, non item Verbo sunt turpia;
Quæ autem mihi non sunt, talia forte sunt Verbo.
Una res omnino turpis, pravitas,
Gloriola hæc tenuis, et opulentia,
Ipsaque nobilitas, puerorum ludicra,

[1] Gen. xxviii, et Psal. cii.

Itaque, quibus crucior, iis forte lætandum esset;
Quibus vero insolesco, animum demittere potius deberem,
Quam efferri, sicut nunc non bene inflatus sum.
Quinto, ratiocinatione firmiori utamur.
Si nihil veri est in iis, quæ profert
Is qui bile fervet et est excæcatus,
Nihil ad nos attinet: sin autem vera sunt quæ dicit,
Memet ipse læsi, et quid reprehendo eum
Qui prodit, quæ prius erant abscondita?
Iracundia fidem servare nescit:
Quæ enim objicit sæpe quod verum non est,
Qui fiat ut servet mihi iracundia secretum?
Deinde moderatior fies, hæc tecum recogitans;
Si quidem ira non est malum,
Neque iratum reprehendere æquum est; si autem est malum,
Ut est re ipsa, ac tibi videtur, nonne turpe est
Eodem vitio laborare, quo laborantem alium reprehendis,
Nec hostem habere instar monitoris?
Præterea, si antea non erat laudabilis
Is, qui nunc ira fervet, et spirat audaciam,
Etiam nunc manifeste vituperabitur, tu vero minime.
Sin autem vir bonus est, tu non videberis sapiens:
In meliorem enim partem propendet pars major.
Verum bene de illo meritus sum, inquies: hinc magis culpabitur.
At injuria te affecit: cave ne tu vicissim afficias improbe.
At coërcebitur: forte majori furore corripietur.
At ille cœpit: fac ut cito frangatur
Verbis tuis et moribus blandis immutatus,

Quemadmodum fluctus ad terram frangitur illico,
Aut procella, quæ non habet quod ipsi renitatur.
At probra hæc sunt : probra sane, si simul cadas.
An ægrotis mutua ingeremus convicia ?
Nonne agitatorum a dæmone toleras furorem ?
Horum dico, qui vi coacti latrant.
Non fers insanos, et graviter furentes ?
Fers certe, si sapis ; temulentos etiam
Quorum rationem ebrietas obruit.
Quid si canis accurrat furiosus ?
Quid si camelus naturali petulantia
Tonet gutture, et cervicem erigat tibi,
Stabis-ne contra eum dimicans ? nonne sapientis est fugere ?
Quid autem si te scortum propriis turpitudinibus
Petat ? hæc enim consuetudo est meretriculis,
Quibus magnus est pudor pudore affici,
Utpote quæ artem unam habeant nullatenus erubescere.
Sinopensis philosophus, accedens ad fornicem,
Convicia scortis ingerebat, ut ferunt. Quid consequi cupiebat ?
Ut pati facile contumelias disceret contumeliis.
Hæc tu considerans, convicia despicies.
Dicam aliquid artificiosum, haud equidem dignum
Iis, qui lenitatem in pretio habent, verumtamen dicam ;
Id enim extinguere potest molestiam.
Pugiles-ne aliquando vidisti ? quo pacto primum de loco
Ipsis est certamen, singulis superiorem occupare conantibus ?
Non enim parvi hoc est ad victoriam momenti.
Sic tu studeas locum opportuniorem capere.

Is autem est, ut hominem ira furentem ludicris dicteriis petas.
Risus enim fortissima est armatura in prælio adversus iram.
Quemadmodum ii, qui inaniter mittunt in athletas manum,
Impetu vehementi et furibundo
Defatigantur magis, quam laborantia corpora :
(Prehensio nimirum inscita vires frangit ;)
Sic qui conviciis lacessit quempiam, qui non irascitur,
Imo qui ridet pugnam, multo magis dolet.
Nam cum ipsi repugnatur, id gaudium quoddam parit.
Uberior enim materia iræ suppeditatur,
Quæ admodum dulcis et insatiabilis res est.
Is tibi sit nostri consilii finis.
Quid in rerum natura est mitissimum ? Deus.
Quid autem iracunda natura ? Hominum carnifex.
Iram vero hunc (dæmonem (38) scito esse appellatum
Inter cæteras, quas habet, appellationes malitiæ.
Horum elige, quam volueris, partem ;
Nam utramque simul non potes habere. Hoc quoque considera :
Quis irrideatur ? quis laudibus celebretur ?
Neque enim leve istud est æquis rerum æstimatoribus.
Cæterum adjuro te malorum amicam,
Inimicam patronam et tutatricem,
Inflantem et tradentem inferni portis,
Ut cedas Deo et Verbo hodie,
Ira, fervor, domicilium ejus, qui hominem interfecit,
Turpitudo vultus manifesta, mentium perturbatio,

Ebrietas stimulatrix, præcipitatrix, ad tartarum ferens.
Spirituum legio, animæ et corporis labes,
Vincula rumpens et pedicas una cum nexibus,
Vult te Christus, quem universum istud ferre non potest,
Qui ipse clavo gubernat inoffenso universitatem hanc,
Regens hominum et Angelorum vitam,
Quique a pravis spiritibus liberat
Et a cupiditatibus, eos qui ipsum continuo implorant,
Christus, inquam, te vult hinc confestim fugere :
Porcorum tuorum profunditates ingrediens reple :
Excipient prompte in mare ruentem.
A nobis vero abstine, qui Deo curæ sumus,
Et hæc silentii : vos autem, qui meam solvistis orationem,
Si quidem his dignum proferatis verbum,
Proferte et mihi ; sin autem silentio dignum, nec mihi proferte.
Aures etiam ligabo sermonibus, ut vocem ligavi.

CARMEN XXVI.

IN NOBILEM MALE MORATUM.

Quidam ex nobili sanguine, omnino malus, homini genere quidem
Non claro. cætera vero admirabili,
Proferebat majores, et ille perquam suaviter arridens,
Reddidit verbum memoria dignum : « Genus
» Est mihi probro, tu vero generi. » Hoc dictum serva,
Ne virtuti aliquid quidpiam anteponas.

Si tibi quis oris deformitatem exprobraret, vel odoris fœtorem,
Diceres-ne : « Pater meus erat formosus ; et suavissime olens ? »
Si vero te quis, ut timidum irrideret et ignavum,
(An diceres) : «Majores mei plures olympicas palmas reportarunt ?
Sic, si quis te malum ostendat et stultum ;
Ne mihi parentes et cadavera laudes.
Auream citharam quis habens, pulsavit pessime,
Alius e vulgari egregiam reddidit modulationem.
Uter horum, o bone, melior tibi videtur citharœdus ?
Ille qui eruditis pulsibus servat concentum.
Ergo tu aureis quidem parentibus natus es, ut de te aiunt ;
Ipse vero non bonus ; postea magnos spiritus geris ?
Hoc splendidum tibi genus est ; proavi
Mortui fabulosa, et anilia commenta ?
Jocaris. In te ego respicio solum, justus-ne sis
An malus ? Prima origo, lutum idem omnes sumus,
Pell ecuncti eadem induti ; inflamur autem, tumidi
Opibus, et gloria, et illustri patria.
Itaque quid mihi hæc inania jactas, patrem, genus ?
Neque me fabulæ
Delectant ; neque tumuli. Verum te unum, o bone, inspicio.
Unus pulvis omnes, unius fictoris genus : tyrannis autem,
Non natura, in duas partes mortalium nos secuit.
Servus mihi est omnis malus : liber quisquis optimus,
Sin autem tu fastu tumes, quid ad hoc genus ?
Mulis quondam pater, qui asinus est, affert opprobrium ?
Nullum. Quæ vero asinis gloria est a mulis ?

Aquilæ etiam, quos procreant, projiciunt pullos.
Itaque, quid mihi parentes, te ipso omisso, laudas?
Præstat optimum esse ex ignobili genere natum, quam pessimum
Esse ex nobili ortum: et rosa ex aspera.
Nascitur spina, rosa tamen est. Si autem tu e molli
Terra existi spina, igne dignus es.
Quomodo tu, cum pessimus sis, tantopere gloriaris majoribus,
O asine molarie, equi fastum habens?

CARMEN XXVII.

DE EODEM ARGUMENTO.

Si tibi simiam in leonis habitu sedulo
Effingens offerrem, num timeres illum conspiciens?
Et qui timeres? quid autem, si tibi cygnus conetur
Videri omnium fœdissimus volucrum corvus,
Adscito colore albo? nonne magis ridiculus esset?
Mihi profecto videtur. Si autem ignobilis moribus,
Jactet nobilitatem, num reverebor?
Minime: neque enim par est pictam imaginem plus
Revereri, quam spirantem virum, licet illa splendeat.
Alii pingantur; mores mihi sunt genus.
Quid hoc? et quid accidit, o mortale genus?
Equus quidem nullus dicitur, qui equus non sit natura,
Neque avis ulla, quæ pennis non feratur.
Bovem intuens, quis dixerit: Delphinus hic est?
Quod autem unumquodque est, dignoscitur.
Duo ista vitæ hujus sunt comœdiæ.

Ad stellas fertur animal humi jacens;
Et scriptum edictum facit vel pessimum nobilem.
An equum emis bonum et velocem ?
An vitiosum quidem, sed genere celebrem ?
Mavis bonum, id scio. Canes etiam, num itidem veloces ?
Sic est. Quid autem, nonne omnia eodem modo ?
Omnia prorsus. Tu vero qui pessimus es,
Dicis te ipsum nobilem : frustra nugaris.
Norma te rectum comprobet et assentior.
Tu me ignobilem, etsi liberum, appellas.
Ego autem rideo morbum tuum, qui, cum pessimus sis,
Existimas te occultaturum nobilitate pravos mores.
Divitiæ effecerunt nobiles, non probitas,
Fortassis hos ipsos ex quibus ortus es. Pone et probitatem :
Quid hoc ad te, pessimum nobilem ?
Nobilem quidem virum, ignobilem autem moribus,
Mortuum arbitror, cui fœtida sunt optima unguenta.
Sola nobilitas est morum probitas.

CARMEN XXVIII.

ADVERSUS OPUM AMANTES.

ARGUMENTUM.

Divites hoc nomine exagitat Gregorius, quod cum gravissimo morbo laborent, tamen freneticorum in modum ægros se esse nesciant, ac proinde ne remedia quidem ulla quærant. Deinde calumnias et subdolas artes describit per quas ad ampliores opes aspirant, quoque pacto ex alienis calamitatibus commoda sua comparare soleant. Summæ etiam miseriæ et stoliditatis eos notat, qui ob avaritiam tot labores suscipiant, opes suas ignotis fortasse, aut etiam hostibus relicturi. Midæ insuper et dipsadi ob inexplebilem opum cupiditatem eos confert, optatque ut idem ipsis usu veniat, quod iis olim, qui manna in posterum diem asservabant. Quoniam autem hoc avaritiæ suæ prætexere consueverant, multos quoque summa virtute atque sanctitate viros opibus studuisse, distinguenda esse tempora docet. Majora enim et sublimiora a nobis requiri; quam ab iis qui legem tantum magistram habebant, ac veluti pueri lacte duntaxat utebantur: atque in hoc loco expoliendo et exornando mirificum artificem exhibet, dum in eos invehitur, qui cum omnibus vitiis deformati essent, bonorum virorum exemplis hinc inde corrogatis, obtentum aliquem et patrocinium suis criminibus quærebant. Postea eos ad beneficentiæ studium excitat, ita tamen ut de suo lar-

giantur. Quod si hoc ab ipsis impetrari nequeat, saltem ut rapinis et latrociniis suis modum finemque constituant. Id autem quo facilius persuadeat, mortem ipsis ac divinum tribunal, et sempiternos impiorum cruciatus ad memoriam revocat. Postremo cum D. Paulo eos omnes idolorum cultores esse pronuntiat, qui totos se in divitiarum amore ac cultu defixerunt. Bill.

Heu! heu! quantis abundant mali malis!
Sed neque id norunt homines ter miseri,
Ut aliquantulum saltem consulant saluti,
Doctrinam assumendo, aut consiliarium, aut recordationem Dei:
Quæ omnia sunt remedia vulneratis.
Verum sanos se esse arbitrantur. O miserabilem morbum!
Ac veluti mente capti et furiosi,
Pro mentis robore suum ducunt morbum.
Volant, arant, absque pennis et bobus.
Sublato clamore innuunt quasi ad pugnam, cum nulla phalanx prope sit.
Navigant non navigantes, præliantur absque hostibus,
Abundant opibus, regnant, causas obtinent.
Omnia hæc sunt morbi effectus. Vis suadere aliquid?
Mali quicpiam reportabis, prius quam persuadeas dicendo,
Eis opus esse remediis ad curandam ægritudinem.
Ecquis enim ratus se non ægrotare, sed valere,
Aut remedia adhibet, aut quærit salutem?
Istud est ægri, sed mediocriter.
Quisquis autem hominem justum putat ægrotare,
Ecquando eum admiserit morbi sui medicum?

Divitiis abundas; vim adhibes, ut nemo sit tibi vicinus.
Quæris agrum habere, qui proximus est,
Nec tuus: magna hæc est calamitas. Oportet tui solius
Prospectum esse. Grave est si corpus tibi
Pulsetur. Clavus oculis tuis est tibi res proximi.
Atque utinam esset! sic enim forsan
Desisteres semper magis ac magis depascere,
Velut flamma quædam, aut torrens, aut pestis morbus,
Nullo obsistente medio. Sic mihi videris
Nequidem utilitatis quicpiam ex opibus tuis capere,
Nisi quid accedat ex iis, quæ cupis.
  Deinde adjutrix manus est calumnia.
Damni aliquid accepi? ades creditor, mox exactor,
Tormenta, vincla; parcit corpori suo
Pauper: dat omnia, salvus evadere volens.
Liberalis est, quamvis nolens, in iis quæ possidet.
« Quid autem? non tibi administratæ reipublicæ, aut
» navalis imperii
» Reddenda est ratio? non tu hujus prædonis es ami-
» cus? »
Nomenque fingit ejus, qui nusquam est, ut metum injiciens lucrum faciat.
« Cur bos tuus meos boves læsit? —
» Quænam illa læsio, dicito? — Majorem edidit mu-
» gitum,
» Cum sit bos pauperis, idque quasi pugnam expe-
» tens,
» Aut etiam vicit. Arborum tuarum umbra
» Prominens arboribus meis nocet.
» Puer tuus venit in prædium meum.
» Cedito; aut id facere voluisse testimoniis comproba-
» tur. »

Sic amittitur puer, bos, hortulus.
Hæc ipsa tyrannis est. Sin autem improbus homo
Versutus sit, figmentum adhibet callidius.
Alios vetat, (defensoris personam assumens;)
Facere mali quicpiam, ac dum defendit, in servitutem redigit.
Deinde devorat ut leo, qui cum a bestia quadam
Alias feras propulsat, non benignitate id præstat,
Sed ipse sibi, ut paratam facile prædam habeat.
Quid defatigatur homo? Unum quid simplex est, iis esse contentum quæ habes,
Verum in acquirendo modum nescire magnus est labor:
Dissidia, lites, fallaciæ, perjuria:
Et si nihil aliud, sollicitudines, velut nebulæ.
His hominibus semper proponunt res alienas.
Et quidem, si parem mensæ dignitatem obtinens,
Insatiabilis esses et molestus convivis,
Quælibet immodice manibus ingerens,
Num laudarent te? Numquid et in parandis opibus?
Inexplebilis enim cupiditas ubique abominanda.
Tibi autem non ita videtur, cujus mens est obruta.
Hoc quidem jam possides, istud cupis, aliud speras;
Ad aliud occupandum tibi præsto sunt conciliatores et lenones,
Quemadmodum alii sunt libidinis corporum ministri.
Aurum colis. Tinearum esca
Vestes reconditæ sunt. Granaria semper
Plena tritico. Abuteris in quæstum tuum difficilibus temporibus.
Alii gemunt, alii sperant (penuria se levandos):
Spes enim est leve diei somnium.
Horrea partim obsignas, partim recondis solerti consilio,

Habita, ut opinor, ratione temporis.
Heu! heu! pauperum colligis calamitates,
Ex aliorum miseriis fructum percipiens,
Et ex angustia alium tibi efformans agrum!
Quis ista? Quibus ex causis? Unde tantum habes fiduciæ?
Tu quem præsens nox forsan habitura est mortuum,
E mediis avellens te opibus concupitis.
Quam grave est, quod cum omnia large
Cæteri dent, corpora, facultates, Deo
A quo omnia (profecta sunt), tu parandis opibus studeas?
Ut quid consequaris? malos thesauros,
Onus mensæ, et angusti gutturis gaudium,
In quod omnes concurrunt sollicitudines,
Ventris tumorem, et satietatis languorem,
(Hi namque sunt fœtus repletionis,)
Domos superfluas, et vacuas magna ex parte,
Aureo tecto et tabulis micantes,
Pueros fœmineis vultibus ornatos,
Umbracula, vasa refrigeratoria, temulentas compotationes,
Concentus et plausus consonos,
Quibus corrumpitur pulchritudo divinæ imaginis;
Splendidum quid et maximum spirare in urbe,
Cervicem tollendo, et thronorum jactare potestatem,
Thronos, qui luctæ causa sunt, livoris et tyrannidis.
Alius enim alium non patitur se efferre magnifice,
Dum ipse se effert, et magis superbit,
Quemadmodum draconis squamæ aliæ super alias incumbunt.
Sit ita: quid præterea tibi est in pretio?
Deliciæ mulierum in auro et gemmis

Vel simul connexis, vel non consertis?
Catenæ manuum et pedum, gratum pondus,
Quibus pulchritudo non pulchre excolitur,
Pluribus placere viris gestiens?
Quid adhuc? an forte liberos divites relinquere,
Et paterni dedecoris præsides?
Essent hæc aliquid, si responderent spes.
Nunc autem, nequidem novit quis terram, ubi dissolvetur,
Nec quorsum evenient injustæ facultates.
Tu quidem laboras plurimum, et vigilas forsitan,
Noctes conjungens diebus in sollicitudinibus,
Sic ut majus sit tædium quam voluptas;
Et fœnaris, et alis usuras usuris:
In digitis fœnus (quo res tua crescit) semper gestas.
Hæc autem nec tibi servantur, nec quibus sperabas:
Verum erunt, quibus erunt, et forte extraneis.
Quod quidem et gratum esset; nam ad ipsos forte pervenient hostes,
Qui te reprehendunt et tuas opes,
Quos nunquam dignatus es panis frustulo.
Horum forte aliquis, qui a te male habiti sunt,
Qui irrigabat salso te poculo,
Et domum tuam, in fletibus et lacrymis,
Hic vescetur bonis alieno labore partis,
Gallusque pinguis et spectans sursum,
Plurima non probans, quæ nunc designas;
Qui forte nequidem frustum panis franget
Ei quem fingis hæredem inanibus consiliis.
Ad hæc, si quid cogitas, acquire.
Torquere, vim adhibe, nihil intactum relinque mali,
Terræ et maris perscrutare profunditates.
Rade, ut aiunt, et mortuorum capillos,

Fac reti sacrificium, adora dexteram,
Quæ tibi tantam auri copiam comparavit.
Omnia habendi desiderio postponas,
Inimicos, amicos, cognatos, bene meritos.
Nihil hæc hæc differunt ab Euripo,
Aut a Charybdi, quæ absorbet classes.
Brevi futurum est, ut opes istas evomas,
Ac veluti quoddam satietatis onus sursum fluitans.
Paululum expectabo, et adveniet vindex justitia.
Utilius quidem, si in hac vita, sin autem, in altera.
Honeste pauperem esse præstat, quam male divitiis abundare.
Humilem esse melius est, quam superbia inflatum,
Qui pro integra valetudine ducit morbum.
Oportebat sane omnia tibi aurum fieri, quod Midæ olim
Contigisse ferunt, ut eadem ac Midas, perpetiaris,
Æqua laborans fame ob improbum votum.
Dipsas est quoddam viperarum genus,
Ex his, quas fert solitudo Ægypti.
Hujus ictus qualis sit, nomen declarat.
Animal enim ex morbo, quem parit, nomen consecutum est.
Bibendo perit, quis hujus venenum hausit;
Si reperit fluentum, inhiando prosilit totus,
Quousque internum pondus potu disrumpat.
Ita simul cum vita sitis extinguitur.
Non nosti hoc, amicissime, nec audisti aliquando,
Ut panem pluit cœlum populo olim
Iter facienti per desertum[1], ut par est, cibis carens,
Largum munus, utpote Dei, et sine invidia?
Verumtamen tunc proposita erat avidioribus pœna,

[1] Exod. vi.

Fœtebat illico, quod nimium erat; modus enim
Muneris erat necessitas. Hoc itaque semper
Contingere cuilibet injusto æquum esset,
Ut vel creparent desiderantes, vel simul fœterent cum iis quæ male
Possident. Sic duntaxat possent compesci.
Quidni autem corpus tuum cuivis permittis?
Quidni et latronum amplecteris vivendi genus?
Quidni muros effodis, et tumulos diripis,
Si tu in id unum, ut dives fias, incumbis,
Quibus modis, et unde acquiras opes, nihil curans?
Pulchritudini statuitur modus, et visui,
Et cursibus, et robori, et cantilenis, et choreis,
Et sermonibus, et laboribus; non violentia opus est:
Divitiarum autem nullus est modus: verum habet extraneus
Facultates ejus qui desudavit, et honeste eas comparavit,
Aut etiam paternam hæreditatem, quam legitime accepit;
Atque his fruitur ad exiguum vitæ tempus,
Qui nequidem forsan novit bona quæ possidet.
Numquid tibi unus dabitur orbis?
Sed ut illum demus, annon aliquid relinquetur?
Quid igitur facies? tu-ne satages illud etiam acquirere?
Semper laborabis, ob id quod restat, pauper.
An tandem tibi modum statues? quin id jam nunc tibi faciendum decernito?
Facultatum tuarum habes fruitionem; si autem insatiabilis es,
Venenum scito te addere iis quæ possides,

Et instar flammæ spinas corripientis est quicquid accedit injuste,
Et quibus admovetur, hæc simul absumuntur.
Quemadmodum non extinguit sitim salsa potio,
Nec aspectus defixus in rem desideratam
Amorem, sed duplo magis accenditur,
Sic sumptum ab hominibus insatiabilibus medicamentum,
Semper excitat ad appetitionem plurium.
Id consilii darem libenter iis, qui tranquilliore vita sunt,
Aut inopibus, dare quicpiam improbis,
Ut feris escam, et libamina dæmonibus,
Quæ offerunt superstitiosi,
Si tali munere tranquillitatem consecuti essemus.
Sic fieri posset, ut ipsi etiam aliquid pauperes haberent,
Qui semper reformidant vel ipsas improborum umbras.
Nunc autem scio ad omnia esse remedia, præterquam ad improbos.
Famis remedium est cibus; repletionis, inedia;
Aquæ intercutis, evacuatio; oculi, caligo;
Luctus, ratio vel amicus; doloris, tempus;
Tempestate jactatis, fax aut littus conspectum:
Laboribus, unctio; improbis autem nullum,
Præter Deum et pœnam, et plagas:
Imo nequidem pœnam sentiant improbi.
Etenim satietas ipsam quoque pœnam contemnit.
Caliginem offundit mentibus ille improborum cooperator,
Æreum reddit dorsum, ut indomitus prorsus,
Velut incus ferro, homo afflictioni fiat.

Ad exempla protinus currunt.
Quid hoc, o Christe? quomodo concessisti improbis
Præstantissimorum quorumdam hominum offensiones
Ut quoddam vitiis suis inveniant effugium?
Bonum quidem nemo, quamvis amplum, considerat:
Malum vero, ut libet parvum, est loco tabulæ
Stultissimis et improbissimis hominibus.
Ad res honestas ferrei, ad turpissimas cerei
Sunt, facile in pejorem partem conformati.
« Non sum pudicus : annon alius reperitur
» Talis? » Hei mihi! et sapientium proferet quempiam.
« Homicida sum : quid autem? nonne et hic inve» nietur
» Quis ex antiquis hominibus aut novis? Facio rem » mala ratione :
» Nonne alter et gentes et urbes sic acquisivit?
» (Juro ;) juramento autem quis nesciat, quantum » abnegatio
» Sit deterior? » Deinde fingitur abnegatio cujuspiam,
In tegumentum vulnerum minorum.
In hanc rem, quamdam narrare fabulam tibi volo,
Si quid decet ludere mediis in malis,
Fabulam, inquam, convenientem hisce versutiis.
Noctuam quis irridebat, illa autem propulsabat
Cavillationum unamquamque ingeniosis verbis.
« Quantum tibi caput est? — Jovi quanto majus? —
» Quam ceruleus oculorum color! — Hic Halladis » color est. —
» Cantas horride. — Pica adhuc horridius. —
» Quam exiles pedes! — Quid tibi videtur sturnus? »
Cum autem omnia depulisset facile,
Uno superatur, quamvis sapiens esset.

« O sapiens, (dixit ille,) considera quod horum » duntaxat unum
» Cuique est vitium, tibi autem omnia, et quidem » insigniter;
» Cæsia es, sonans horride, tenui pede, grandi ca- » pite. »
Ad hæc discessit multo rubore suffusa.
Tu vero nequidem hoc; sed etiam in fabula
Est avis quædam longe, quam tu sis, sapientior.
Tibi uni omnia sunt vitia : hoc tuum est malum.
Semel quidem per mentis subreptionem, aut etiam iterum
Peccatum aliquod, modo exiguum, admittere, venia dignum est.
Dabo etiam quicpiam parvum caligini corporis;
Omnino enim non impingere est Dei solius.
Verum consulto, et gloriantem etiam de malo,
Et sæpius, et vel maxima peccata
Perpetrare, et impudentem esse, licet irrisum,
Et nequidem plagis ad frugem revocari velle,
Quibus miserrime quique erudiuntur,
Nudo etiam capite ferri in pericula,
Istud est gravis et noxius morbus.
Tua tu considera, et quæ præcepta sint,
Quid agendum tibi, e quid tibi agendum non sit.
Cujus autem illa temporis perspice, et cujus fue- rint typi.
Fides oriebatur. Itaque velut parvulis
Opus erat manuductione et tenui cibo :
Hæc erat causa, cur cadentibus venia dabatur.
Tibi autem non perinde est, cum plena jam sit fides,
Et plurima pro peccatis tuis Christus pertulerit;
Sed te manet vindicta eorum quæ perpetrasti.

Quæ perpetrasti? quid dico? imo eorum quæ nunc perpetras.
Habet autem plurimas hic justitia occasiones :
(Necdum dico quæ te maneant hinc digresso spes.)
Tibi domus, uxor, filii, et quicquid charissimum est,
Modo tamen ipsis fueris commodus,
Ipsæ opes, et deliciarum libera facultas,
Corpus ipsum denique. Hæc igitur habens
Vitæ tantum pondus, caute naviga.
Quid autem? (inquis) nonne tibi et morbi et calamitates accidunt?
Inopsque et tecto carens vita?
Rursus artificiose exagitas aliena mala.
Quid ad te meæ calamitates,
Quemadmodum ipse appellas? numquid tu morbo correptus
Doleres minus, si eodem morbo laboraret proximus?
Præterea audi, quod ipsum pati nequaquam par sit.
Horum alia quidem feci, non passus sum ego.
Nam inops esse et vagari sponte mea
Cupio, et vinculis esse liberum,
Nec in hac vita fixam esse meam habitationem.
Tibi hæc chara sunt, mihi vero contraria.
Noli leonem metiri ex simia.
Hæc ergo arbitraris esse calamitates? o calamitates!
Quibusdam equidem angor; (id enim non negabo :
Habeo quippe aliquid terræ et ligni,
Et noxiæ, quæ inde nata est, voluptatis, homo cum sim;)
Verumtamen perfero, et tolero quæ patior.
Cruciatus meus præstat robori tuo.
Quin etiam hoc una simul consideremus :
Ambo affligimur, verum tibi vitiorum

Pœna est, id quod pateris; ipsi mores te accusant,
Acerbumque et accuratum, quod intra te est, tribunal.
Mihi vero ærumna est quædam purgatio
Vel levioris fuliginis : necdum dico
Explorationem quamdam esse et luctam, hanc adversitatem,
Ut vincendo assequar coronam.
Quid ista? quænam tibi ex his verbis redit utilitas?
Medico nemo mentis compos illudit;
Vel sic inscius morbo periret.
Duo hic sunt mortis, aut Deum contemnere,
Aut obrutum malis omnem boni spem
Abjicere. Tu vero meum excipe consilium.
Neutrum tibi contingat. Par malum est
Contemptus Dei et desperatio.
Judex quidem est, verum et pater Deus:
Ut judicantem metuis, ut bono
Confide : expone morbum, salutem
Posce, da lacrymas vulneribus tuis.
Da etiam pauperibus, velut bonis patronis,
Qui affatim largiuntur, queis indigemus
Nos, scilicet Dei commiserationem et bonas spes.
Da porro, si das, ex tuis; nec alienis ex rebus
Mensam exhibeas, aut pauperem tegas.
Pauper enim est figmentum manus Dei,
Ideoque non contemnendus : mensa autem venerabilis est.
Ne tu Numini tanquam malo judici
Corruptelam moliri velis, ne tibi magis irascatur.
Subripere doces eum, qui furtum prohibet?
Si te persuadeam, id quidem melius; sin minus autem,

Saltem tyrannidem exercere tandem aliquando desine :
(Satietas enim est rerum omnium tum bonarum, tum malarum ;)
Et hoc equidem in te laudabo ; improbis enim
Maximum quoddam est desistere de pravitate.
Si hoc admittis (bene est) ; sin minus, tumulum
Tibi in mentem revocabo, qui omnium malorum est finis ;
Quem habebis communem cum omnibus, etiamsi Herculis
Columnas prætergredereris, et ultra portas Caspias,
Facultates concivium possidens et vicinorum,
Quem alius, ut arbitror, disperdet, iisdem ac tu, moribus præditus,
Oblique gradi ex tuo incessu consecutus,
Pejor discipulus vafri magistri.
(Revocabo etiam) horrendam malis tristemqe diem
In qua tenebræ, flammæ, et Tartarus,
Vindices malorum, quæcumque hic commisimus,
Imaginem Dei quærentes penitus deletam et obrutam
Draconis subdoli fraudibus,
Qui gustandam nobis præbuit pessimam voluptatem.
Ego verò quo pacto effugere possim hanc nequitiam
Quæro, quibus alis, et quibus profunditatibus
Terræ et maris, aut quibus sophismatibus,
In quam secedens partem orbis terrarum,
Quam caliginem pro tegmine aut nubem assumens,
Quibus Numen exorans precibus ?
Hæc tria ubique versantur, tempus, locus,
Peccatique pravi facillima occassio :
Statuam mihi divinam legem. Quænam illa est ?

E civitate in civitatem fugite: etenim, in quas fugere possitis, urbes
Quædam supererunt, dixit Christus Apostolis,
Quando exigetur dominator omnium Deus.
Omnes obibo usque ad extremum ignem,
Fugiens improborum intolerabiles impetus.
Illic quidem eos tenebit vel invitos ultio divina.
Non jam perturbabunt cœlestes mansiones,
Nec inde pauperes expellent, ut nunc ejiciunt,
His in terris; quin etiam ab ipsis petent forsitan
Commiserationis exiguam guttam ad refrigerationem flammarum.
Dives hoc tibi persuadeat, et Lazarus;
Ille quidem ob delicatam duntaxat vitam dans pœnas,
Cum Lazarus affligeretur ex inopia cibi et ulceribus;
(Propulsabat enim ille Lazarum, ut tu nunc pauperes[1];)
Iste vero, quod æquo animo calamitates tulerit, honore affectus.
Sed finis sit orationi. Tu autem accipe cum tremore extremum hoc verbum.
Cum multi sint et appellentur improbi,
Idololatra ille dictus est solus[2],
(Quod malum est maximum in hominum vita),
Qui nihil aliud novit, quam pecuniam numerare;
Propterea quod facile, qui hoc morbo laborat,
Si tempus occurrerit cupiditati lucrum afferens,
Vel ipsum Chamos idolum (39), Plutum adoret.
Projiciamus igitur, projiciamus fictorum numinum simulacra,
Solum Deum venerantes, quem agnoscimus.

[1] Luc. xvi. — [2] Ephes. v.

CARMEN XXIX.

ADVERSUS MULIERES SE NIMIS ORNANTES.

Nolite capita tollere instar turrium, adulteris crinibus, o mulieres,
Lascive inflectentes mollia colla e scopulis
Nec Dei formas inungite fœdis coloribus;
Sic ut non jam facies, sed larvas gestetis.
Neque enim nudum caput fas viro mulierem
Ostendere, dum aut auro stringuntur crines,
Aut coma soluta humeris hinc inde
Involitat, instar Mænadis, mollibus ventis agitata,
Neque cristam superne ferre licet galeis similem,
Procul conspicuam speculam viris collucentem,
Aut molli pellucidam lino cæsariem,
Occultam, simul et perspicuam, frontem supra revinctam,
Flavum quiddam coruscantem, qua parte velo non obtegitur,
Ut videantur opera manu elaborata;
Quippe quæ cæcum magistrum, exanime simulacrum
Formæ tibi proponens, illinc pulchritudinem quasi penicillo ducis.
Pulchritudinem autem, si quidem dedit natura, nolite occultare pigmentis,
Sed solis puram maritis vestris
Servate, nec aliis quibusquam procaces oculos injicite:
Oculos enim cor nefarios sequitur:
Sin autem vobis negavit natura formæ elegantiam, secundam deformitatem
Fugite, pulchritudinem manibus comparatam;

Pulchritudinem, quam terra producit, quæ venditur a mulieribus
Trivialibus, quam obolis vendunt paucis.
Pulchritudinem, quæ abstersa in terram fluit : quæ ad risum
Consistere non potest, si solverit lætitia effusior genas,
Et lacrymarum rivulis proditur, et udo sudore
Metu excusso, et guttis solvitur exiguis.
Quæ vero antea splendida erat, gratoque quodam prædita nitore gena
Risum magnum movet, subito bicolora apparens,
Subatra, candida. O nigricolor, minioque fucata,
Quomodo potes retinere pulchritudinem, quæ tam facile proditur et deletur?
Hæc immobilibus statuis linquenda : tibi vero
Forma quæsita pigmentis non convenit, quæ multis solvitur casibus.
Hoc divinæ fabricæ corpus, illud manufactum : illud antiquum,
Hoc novum. Pratum dicas duplices flores ferens,
Jucundos et ingratos vicissim : aut quamdam vestem
Bicolorem pluribus zonis tractam.
Quapropter aut fuge fucatum corpus, aut conserva,
Nec turpe formæ adjumentum adsciscas.
Telam Penelopes (40), quam nox solvebat, dies texebat;
(Id quidem agis) interne Hecubam, externe Helenam refers.
Etiam aliquo modo latere maritum posses, haud tamen ferendum
Te formam occultare divinam mortali,
Ne te Deus his verbis alloquatur indignatus :

« Ecquis, undenam est tuus fictor? Hinc abi, mu- » lier aliena.
» Non te depinxi, o impudentissima, sed finxi imagi- » nem mei.
» Quomodo igitur idolum habeo pro chara imagine?'»
Attamen huic morbo non nihil indulgeamus. Sin autem, manifesta
Velut tabula pictorum, formam formæ superjectam habens,
Statuam turpitudinis noveris te conspicuam mortalibus excitare,
Formam quam tu pingis vivam, viribus ingenii.
Adonidis hortus est tua venustas cito marcescens,
Polypi color, litteræ in arena conscriptæ.
Quomodo tu, quæ graculi formam habes (quandoquidem graculum
Alienis ornatum plumis ostendens fabula,
Rursus his nudatum protulit ridiculum), quomodo, inquam, non curas
Summum dedecus, cum perierit tua pulchritudo?
An vero spes est constantem hanc tibi futuram venustatem? brevi certe
Perspicies ex adulterina pulchritudine quantus sit dolor.
Si vera audio, hoc commodi habet fucus, postquam senectus
Rugis contraxerit formam prius florentem:
Tunc cum jam membris pigmenta non adhibentur, velut igni adustas
Relinqui carnis reliquias e cinere;
Tum sero deplorat membrorum fraudem, cum simiam
Rugis densissimis propulerit id quod superest.

Talis commentitia membrorum venustas. At nunc, o præstantissima,
Statue formæ simulacrum, ut antea.
Sincerum haud equidem ego putem : at certe priusquam faciem admoveas
Neminem ex iis viris optabis oculos habere,
Qui te antea laudibus efferebant, et oculos habebant in te defixos
Huc et illuc superbis gressibus procedentem.
Et hoc ridiculum est, te hominum genus lætam velle,
Quæ mystas tuæ formæ viros adscivisti.
Viri enim contriverunt hæc pharmaca, quibus delectaris,
Magnarum prædones domorum, artifices suæ insaniæ.
Hæc pudicitiæ artificia non sunt, sed lasciviæ.
Quicquid enim struis in gratiam virorum, libidinem promit.
Ferunt pavonem superbum, cum circulum efficit,
Aureum intorquens collum, pennis gemmantibus,
Clangore suo fœminas ad venerem invitare. Si autem tu formam
Non pingis, ut lascivis placeas oculis, hoc admiror.
Si enim mariti desiderio flagras, ut tui ille
Jam inde ex quo te sibi matrimonio sociavit
Puellam florentem, id gratum. Si autem aliorum
Oculis placere studes, hoc maritus odit.
Occultare melius est membrorum elegantiam in suis ædibus,
Quam commentitiam nefario proferre.
Nativa tua pulchritudo marito sufficit : commentitia vero pluribus
Prostat, ut rete volatilium gregi.

Delectabit te ille quem delectas, et reddes aspectum aspectui;
Deinde risus et mutuum colloquium,
Furtivum id primo, postea accedit audacia.
Ne mihi jam, quæ deinceps sequuntur, loquaris, lingua garrula :
Sed hoc vere dicam, nihil sine aculeo
Ex omnibus quæ mulieres joco dicunt aut faciunt cum juvenibus.
Omnia enim inter se cohærent, ut ferrum
Quod magnes trahit, permulta deinceps rapit.
Atque utinam cerussa et fuco, loco mulierum,
Reniderent, et quidem abunde, viri stolidi,
Qui tantam turpitudinem habentes ob oculos contubernalem,
Vitio delectantur, caligine circumfusi;
Alias quidem insectantur dicteriis sapientia illustres,
Ipsi vero in propriis obscœnitatibus sunt porci :
Aut forsan et in tenebrosas haras deciderent,
Inclusi Circes (41) unctionibus feriparis,
Qui non oderunt hujusmodi fucos, imo igni quasi aridam materiam
Injiciunt, quam extrahere satius esset quam inferre.
Alium enim alius vir ornatu mulierum
Vincere, et insipientia primas habere gestit.
Sæpe etiam facultatibus egentes, ut excitent
Fastum uxorum suarum, maximos suscipiunt labores.
Inimico nunquam suum porrexisti gladium, neque torrenti
Tuas in segetes facilem aperuisti viam.

Pandoram ferunt (42), igne a consumente furtim sublato,
Pœnam mortalibus ultricem advenisse
Pro igne, ignem alium, scilicet pro bono malum, et quo inflammaret
Magis, eam instruxisse omni pulchritudinis genere
Deos, suas certatim illecebras in unum conferentes :
Tum vero confertam hominibus fraudem invexisse,
Epulis insidiantem, versutam, impudentem, dulciloquam,
Oblectamentum perniciosum, facem semper ardentem.
Haud quidem fabulis crediderim : verumtamen, si volueris
Ne tu fias Pandora versipellis.
Pandoræ filiæ sunt omnes procaces mulierculæ; sed tu Christi
Imago, sapientia splendeas et prudentia.
Verum jam omissis fabulis, verba mea audi,
Quæ tibi divinis depromam ex oraculis.
Non audisti quomodo olim tuum parentem in fraudem impulerit
Homicidæ arboris color nitidus?
Decepit hunc, et e virenti subito extrusit paradiso
Fraus inimici, et consilium uxoris.
Hæc tibi lex est paterna ex illo tempore,
Ne unquam pulchritudini confidas, o filia,
Omnem quidem pulchritudinem mihi, gratum sed breve ver affert,
Et hyems aspera extinguit confestim :
Aut eam morbus frangit præmature, aut tempus grave
Delet, edacium orbem volvens annorum.

Istud autem magis est ridiculum : novit se deformem
Speciem habere mulier, et calcat Danaën,
Quamvis deformis gloriando. Quod vero turpius est,
Ut aiunt,
Periti hujus artificii, neque enim id exploratum mihi est,)
Communi morbo laborant, et se mutuo volunt
Celare. Quid morbo hoc pejus est?
Faber fabri opus scit, peritus cantor
Peritum musicæ, furem fur novit.
Hi vero nolunt, quæ in aliis deprehendunt, in se deprehendi.
Certe verissimum est istud : vitium æqualis elicitatem affert.
Sic viri honorant, quas vident, facies,
Oblectantes se coloribus vivarum tabularum.
Neque eos tam tabulis delectari puto, quam virorum
Ingenio, cujus colores sunt testes.
Audio quod vanæ, informis, posterius resonantis
Echus quidam amore captus, erraverit per scopulos (45);
Et formam quis suam deperiit, et in fontem
Insiliit ad amplexandum simulacrum exitiosæ pulchritudinis.
Alia autem rursus pulchra fluminis insano amore prosequebatur fluenta,
Insaniebat, nec a dilectis discedebat ripis :
Lambebat aquam, manibus hauriebat, spumam arripiebat;
Verum nec sic igneum cessabat desiderium.
Tam cæca res est amor et præpostera. Non ergo valde mirum,
Si quem et tu juvenum de mente deturbasti,

Colore nitens, molliter vestita, roseis digitis, excelso capite,
Nec unum duntaxat, sed quotquot sunt, quorum causa faciem pingis.
Credo id quod narratur : taurum insignis pictor elusit arte sua,
Coloribus depingens ligneam juvencam :
(Novus amor! ad inanimas formas viva animantia currunt (44) ;)
Quandoquidem et tu juvenibus par molita es scelus.
Orpheus feras flectebat, tu autem viros, quibus similis
Brutis est animus, et insanus fœminarum amor.
Si autem non ut carnis libidini obsequaris (fuco uteris), sed carnis loco
Oculis; et hoc scito, morbus est aërius amor.
At ab omni vulnere tuta es : equidem credo; sed neque id pulchrum
Mihi videtur, inanis suspicionem habere vitii.
Sic enim plerisque mulieribus legem instituis inhonestam,
Quamlibet alioqui prudens sis. Facilis cursus ad vitium.
Aliarum est sordes vitæ arte occultare ;
Tibi vero castitatem obducere est vel levem criminis notam ferre.
Nam si castæ mulieres nitida sunt facie, nunquam aliis
Persuaseris mulieribus, ut pudicitiam amplectantur.
Præceptum est legis nostræ, neque oculos conjicere
In uxorem alienam adulterinis desideriis.

Origo namque impudentis amoris est impudens aspectus,
Quem qui fugerit, vitium quoque fugiet
Quomodo ergo tu tantum amoris cestum viris exhibens,
Ab adulterii, o mulier, crimine procul esse potes?
Verum age, tibi fabulam congruentem referam
Turpitudini vestræ. Senectus loquax est.
Confusum olim erat mortalium genus; et qui optimus,
Et qui pessimus, nullo discrimine erant, ut fama fert antiqua.
Multi quidem videbantur nefarii, quamvis essent optimi,
Multi contra boni (habebantur), licet stulti et vecordes.
Gloria abjectissimos, contemptus præstantissimos
Sequebatur, utrisque haud æquam mercedem accipientibus.
At non latuit Deum regem vitium latius dominans,
Et tandem indignatus, istud protulit verbum:
« Haud æquum est bonis parem et malis
» Esse gloriam: sic enim magis augeretur vitium.
» Quapropter his ego præclarum signum impono,
» Ut perspicue cognoscatur, quis bonus, quis vero » malus sit. »
Sic fatus, rubore tinxit genas bonorum,
Sanguinem sub pelle fundens, cum turpitudo insurgeret:
Mulieribus autem præcipue, quoniam cute rariori
Et molli pectore sunt, plus pudoris suffudit.
Malis vero densavit sanguinem, immotumque intus tenuit.

Quocirca nec minime ob turpitudinem erubescunt.
Ex quibus una tu mihi es, variis tincta coloribus; non enim rubore
Tuo moveor, quamlibet copiosum supra faciem exhibeas.
Rubor enim ille est impudentiæ, quæ erubescere nescit,
Proles quam obruit pristinus imber Sodomorum.
Ne pingas faciem, o improba mulier, neque fuco inficias
Cutem tuam. Pulchritudo sola mihi est illa, quam dedit natura.
Etenim divitiæ mihi paternæ sunt excellentiores
Iis quam manus mea non legitime colligit,
Et licet exiguæ sint, multo abundantioribus. Sic ego mulierem
Diligo, quam virginem duxi uxorem, non adulteram:
Sic etiam pictis filiis multo meliores sunt ii, quos genui,
Quamvis picti elegantiores, isti vero imbecilliores videantur.
Horum tu memor, serva corpus tuum, quale conditum est,
Nec videri velis alia pro alia.
Celtæ quidem explorant fœtus Rheni fluentis,
Atque auri puritatis ignis est judex.
Tui vero pudicitiam animi incompta pulchritudine formæ
Expendo. Fuliginosus ne te pingat Belial:
Aut enim in cinerem rediget totam, aut fumum offundet,

Tantum deformans pro exigua voluptate.
Non aurum gemmis intextum oculos perstringens
Splendore suo, mulieribus pretiosum nobilibus;
Non collare pectus ambiens, aurem deprimens
Sarcina gemmea circum vibrans;
Non id omne quo summum caput ornatur, non auro abundans (1)
Vestis; non opera tenuissimis eleganter elaborata filis,
Purpurea, aurea, pellucida, eximia arte confecta,
Neque genarum pigmenta perniciosa,
Ornatum conferunt mulieribus; non etiam labra purpurea:
Non pictarum palpebrarum supercilium attollere
Cæruleum, humentesque pupillas intus volvere,
Non voce blanda benevolam aurem allicere,
Non manus et pedes amico gratoque vinculo
Aureo stringens, servilem gloriam habere;
Neque mollibus unguentis tuum corpus aut caput
Inungere: (circum cadavera currunt vultures;)
Neque ore tuo inusitatam escam
Mandere (45), movens hinc inde genam,
Ac veluti sapientes fœminas contemnens: non ex dentibus
Atque humido ore spumam emittere,
Nec vero lecticarum fulgore glorieris; non obiter ostendas
Formam tuam per bipatentes elegantes fenestras,
Conspiciens spectantes: ne extollaris ob servorum
Multitudinem et ancillarum quæ tui imagines sunt pectoris.
Ut enim veris nuntiæ sunt hirundines, flores fructuum,

Sic dominæ morum ancillæ : et hoc diligenter expendo.
Horum enim, licet unumquodque dedecus afferat leve,
Omnia simul collecta certa sunt pernicies.
Decor unicus in mulieribus est amabilis, bonus rubor,
Scilicet pudor, quem pingit pictor noster.
Dabimus, si velis, et alterum; pallorem adsciscas
Pulchritudini tuæ, Christi tabescens laboribus,
Precibus, suspiriis, diurnis nocturnisque vigiliis :
Hæc innuptis pigmenta sunt et nuptis.
Colores itaque muris relinquamus atque etiam mulieribus
His, quarum cœnum in rabiem agit juvenes.
Illæ sane saltent impudenter et rideant ;
Nobis autem nec intueri meretrices fas est.
Mores sunt mulierum ornamentum, domi manere
Ut plurimum, cum divinis conversari oraculis,
Fuso ac lanæ operam dare; hoc namque munus est fœminarum
Ancillis opera partiri, servos vitare,
Labiis catenas injicere, et oculis atque etiam genis :
Nec pedem extra limina frequenter efferre ;
Oblectari mulieribus pudicis, viroque solo
Cui zonam a Deo datam solvisti virgineam.
Quin et huic tu licentiæ modum impone, ut ipsi facias
Fidem, te ab alienis abhorrere oculis (et amoribus),
Quis primus pinxit Dei figmentum ? sic pereat
Qui primus impudentiam coloribus immiscuit.
Quemadmodum autem urinatores impudentes, virorum nomine indigni,

Simulacrum formæ intus absconditæ
Extrinsecus exhibent, deinde sequuntur quæ conveniunt
Saltationes et stridulorum turpis solutio membrorum,
Hominibus stultis placentia; sic utique illæ
Indutæ formam externe alienam,
Scenicum, non sacrum pudoris velamen, exinde postea
Moventur, ut forma dignum est fucata.
Huic laborant fores, claves, specula,
Pigmenta, pictrices, nec timoris est expers tectum.
Hæc incommoda affert pictura inanis formæ : incompta autem
Nihil minus laboriosum est pudica pulchritudine.
Si vero tu ob ascititiam venustatem tantopere insolescis,
Nunquam erga eum qui fucum aversatur, pudicum amorem habebis.
Esther quidem formam composuit ad amorem concitandum; sed quis hujus
Fructus fuit pulchritudinis? totius gentis salus.
Pinxit olim oculos fornicaria et ferox Jezabel[1] :
Verum perfudit meretrices cruore meretricio (46).
Tibi autem neque opus est regis iram sedare, neque inter meretrices
Partem habes : quare parce pudicitiæ tuæ.
Non pertimescis sacerdotes, dum submittis caput,
Larvam velut quamdam oppositis inter se formis lucentem?
Non horrescunt manus, cum ad mysticam escam

[1] 4 Reg. IX.

Eas extendis, quibus tu pingis luctuosam pulchritudinem?
Quomodo vero tu martyribus, quibus instituit choreas
Populus agminatim, pretiosum sanguinem veneratus,
Faciem geris multos inescantem, velut forum quoddam
Populares attrahens in medio urbium;
Aut ferarum ostensoribus similis, qui proferunt
Serpentes e tenebrosis trepidi cubilibus.
At tu, mulier, sermonibus obtempera nostris;
Ne te mens vulneret, manus ad faciem ducens.
Ne tu quidem, ne cum talibus mulieribus naviges, o filia,
Ne tu consilii socia sis, neque contubernalis.
Aliis supervacanea relinque; tu autem erubesce vel ore virorum
Celebrari. Hæc est mulierum gloria.
Si tibi vita penitus libera sit a matrimonii vinculis,
Uni Christo vive, omnibus excussis,
Virgo splendida, prudens, clara consilio,
Sponsum animæ tuæ immaculatum habens Verbum.
Sin autem te lateris cepit desiderium, e quo secta es[1],
Unicum saltem illud latus dilectum complectere,
Laudabilem fovens amorem, liberum pro malo:
Aliis autem affectibus, nequidem per somnium indulge.
At tu, virgo, quæ magno Deo astas, nec tu latebis,
Si unquam humili vitæ generi muliebre quid miscueris.

[1] Gen. II.

Sunt aliquando in sordidis vestibus deliciæ inhonestæ;
Est et gravitas in mollibus. Norunt non pauci.
Ruga tibi turpior est, id certo scias, quam maxima
Vulnera in mundo viventibus. Reverearis professionem.
Neque enim in sordidis macula perinde atque
In puris apparet vestibus et unius coloris.
Hæc si tibi persuadeam, prodero; sin autem faciem
Obfirmes (per me licet), fulgeas duplo ampliùs, si cupis;
Auro et electro, et argento, et ebore:
Hæc ego largior mulieribus novi ornatus studiosis.
Columna quidem parata est, ego autem hæc verba insculpam:
Huc veniat quisquis voluerit, et pulchritudine oblectetur.

CARMEN XXX.

VERSUS IAMBICI ACROSTICHI SECUNDUM OMNES ALPHABETI LITTERAS SIC DISPOSITI, UT QUILIBET IAMBICUS IN ADHORTATIONEM ALIQUAM DESINAT.

Principium rerum omnium et finem Deum tibi propone.
Vitæ lucrum est mori singulis diebus.
Nosce omnia egregiorum virorum præclara facta.
Grave est egere, pejus divitem esse improbe.
Benefaciens crede te esse imitatorem Dei.

Concilia tibi Dei misericordiam, ipse misericordiam adhibendo.
Caro coërceatur, et pulchre dometur.
Iram refrena, ne de mentis statu excidas.
Cohibe oculos, lingua normam habeat.
Sera aures claudantur, nec lasciviat risus.
Lumen et dux totius vitæ tibi sit ratio.
Ne tibi vana specie decepto res ipsa effluat.
Nosce omnia; sed age tantum quæ fas est agere.
Peregrinum te esse scito, et honora peregrinos.
Cum prosperam habes navigationem, tunc maxime memento tempestatis.
Omnia cum gratiarum actione accipienda sunt a Deo.
Virga justi potior est quam gratia mali.
Sapientum limina tere, non vero locupletum.
Res parva parva non est, cum magnum aliquid affert.
Libidinem refrena, et eris maxime sapiens.
Cave tibi ipsi, nec alterius lapsum rideas.
Gloria est invideri, invidere autem maximum est dedecus.
Animus Deo mactetur Deo potius, quam alia quælibet victima.
O quis hæc servabit, et ipse salvabitur.

CARMEN XXXI.

DISTICHÆ SENTENTIÆ.

ARGUMENTUM.

Titulus *in Vat. idem est ac in Editis : Coisl.* Γνῶμαι παραινέτικαι ὧν ἡ ἀκροςιχὶς ἥδε. *Porro* ἀκροςιχίς, *genus est Carminis, in quo primæ singulorum versuum litteræ aliquod nomen vel sententiam efficiunt. Sic in isto Carmine, ex primis cujusque versus litteris hæc fere duo pentametra efficies.*

Γνῶμαι Γρηγορίου, δίςιχος εὐεπίη,
Ἐσθλὸν ἄθυρμα νέοις, καὶ χάρις ἐξοδίη.
Sententiæ Gregorii, disticha venustas,
Utilis lusus juvenibus, munus postremum.

Alter tit. : Δίςιχος. *Sic Coisl. Reg.* 993. *Edit.* Δίςιχοι. Ἐσθλόν *Sic. Vat. et Coisl. Edit.* καλόν.

Nudus totus vitæ sulca pelagus, nec nimis onusta
Navis tua mari se committat, mox demergenda.
Tanquam semper præsentem frigidam mortem
Intuere, et mors levior accidet.
Semper templum Deo mentem extrue, ut regem,
Tanquam imaginem incorpoream, habeas in pectore tuo.
Nosce te ipsum, optime, unde et quis sis:
Facile enim sic assequeris pulchritudinem archetypam.

Dies ad diem te transmittit : volvitur quisquis est levis ;
Vir autem constans animo perpetuum diem habet.
Quisquis venientibus et recedentibus confidit,
Flumini confidit nunquam consistenti.
Par mihi videtur malum, vita et oratio scelerata :
Utramvis habueris, alteram habebis.
Flagitiosum est impurum astare sacrificiis :
Flagitiosius omnes mortuorum reliquias venerari (47).
Nunquam subsistas in via virtutis : in vitii enim voraginem relaberis
Si substiteris, tu qui excessisti e vitio.
Videns cæcus est, qui vitii sui non videt exitium :
Vestigia feræ indagare, perspicacium est oculorum.
Cum indigeas cura medici, si vitia celaveris,
Nunquam putredinem effugies exitialem.
Tuus sermo, opus meum. Qui non præclarum opus susceperit,
Præclaram orationem habeat adjutricem oppositam.
Procax est satietas. Ego autem volo te, optime,
Opus habere, quo consistat animus perpetuo volubilis,
Ditescere solo Deo, et mundum universum
Similem aranearum telis semper existimare.
Omnia quidem, quæ sunt hujus mundi, ab hac vita aliena sunt :
Virtus autem hominum, hæc sola vita.
Venite ergo, clamat omnibus Verbum Dei sapientissimum,
Properate ad excelsæ Trinitatis cognitionem.
Ponite in hoc animum, quotquot vitæ sanctum conjugium alligavit,

Ut torcularibus cœlestibus ampliorem fructum inferatis;
Quæcumque autem rursus magni Dei Verbum complexæ estis,
Sponsæ virgines, omnia Deo offerte.
Splendor præclarus est monachus; verum a mundo
Animum abducat, et a corpore procul stet.
Contumelia est fidem habere fictam, non in corde:
Facile eluitur fucus. Quod imo pectore infixum est, mihi placet.
Nec justitiam inflexibilem, neque prudentiam
Callidam habeas. Modus optimus est in omnibus.
Rege animi confidentiam; alioqui temeritas, non fortitudo erit;
Est temperantiæ aliquid serenitatis præ se ferre.
Aperire divinis oraculis mentem assidue, optimum est:
Peritus cœlestium sic fies legum.
Optimus esse contende: displice, quibus optimum est displicere:
Malis placere turpis est gloria.
Turpe est eum, qui optimus est, patronum esse nefariorum:
Idem est hac si intra vitium pedem ipse habeas.
Aurum quidem fornace exploratur, calamitatibus vir bonus:
Dolor incolumitate sæpe levior.
Facile Deum magnum ille abjuraverit, qui abjurat patrem:
Agnosce vero genitorem tuum, tanquam patrem tuæ pietatis.
Vermes comedunt omnia; ne ergo relinquas opes tuas sepulcris;

Honorificum tumulo incisum eulogium, præclaram famam habere.
Hospitibus nostratibus parce, maxime autem
Infirmis mortuis, qui hæc omnia liquerunt.
Ergo age, mundum omnem, omnesque molestias hic abjiciens
Vela ad vitam cœlestem pande.
Omnia quidem semper optima, ut Deo dignum est, opera exequere;
Trinitas autem præ omnibus maxime tibi curæ sit.

CARMEN XXXII.

ALIÆ GENERIS EJUSDEM SENTENTIÆ.

Tit. Γνώμικα. *Ita duo Regg. In alio hic est Titulus:* τοῦ αὐτοῦ μεγάλου Γρηγορίου γνῶμαι δίστιχοι. *Alius addit:* περι ἀγνείας. *Carmen istud bis in Cod. Reg.* 1277 *descriptum legitur pag.* 229, *et* 240. *Varius in utroque versuum ordo, variæque sunt lectiones ab Editis plurimum discrepantes, maxime pag.* 240. *Quamvis plures desint versus in utroque, in altero tamen, nempe* 240, *quatuor reperiuntur tetrastichia, quæ in Billiana editione hujus Carminis frustra quæsieris. Sed unum reperies seorsim editum græce et latine, pag.* 256, *ad calcem tetrastichorum; alia autem duo latine tantum ad calcem editionis Morellianæ, pag.* 308. *Quartum nullibi apparet.*

Præclari principii præclarum esse etiam finem
Recte probant exitus rerum.

Sunt aliquando in sordidis vestibus deliciæ inhonestæ;
Est et gravitas in mollibus. Norunt non pauci.
Ruga tibi turpior est, id certo scias, quam maxima
Vulnera in mundo viventibus. Reverere professionem.
Neque enim in sordidis macula perinde atque
In puris apparet vestibus et unius coloris.
Hæc si tibi persuadeam, prodero; sin autem faciem
Obfirmes (per me licet), fulgeas duplo amplius, si cupis,
Auro et electro, et argento, et ebore:
Hæc ego largior mulieribus novi ornatus studiosis.
Columna quidem parata est, ego autem hæc verba insculpam:
Huc veniat quisquis voluerit, et pulchritudine oblectetur.

CARMEN XXX.

VERSUS IAMBICI ACROSTICHI SECUNDUM OMNES ALPHABETI LITTERAS SIC DISPOSITI, UT QUILIBET IAMBICUS IN ADHORTATIONEM ALIQUAM DESINAT.

Principium rerum omnium et finem Deum tibi propone.
Vitæ lucrum est mori singulis diebus.
Nosce omnia egregiorum virorum præclara facta.
Grave est egere, pejus divitem esse improbe.
Benefaciens crede te esse imitatorem Dei.

Concilia tibi Dei misericordiam, ipse misericordiam adhibendo.
Caro coërceatur, et pulchre dometur.
Iram refrena, ne de mentis statu excidas.
Cohibe oculos, lingua normam habeat.
Sera aures claudantur, nec lasciviat risus.
Lumen et dux totius vitæ tibi sit ratio.
Ne tibi vana specie decepto res ipsa effluat.
Nosce omnia; sed age tantum quæ fas est agere.
Peregrinum te esse scito, et honora peregrinos.
Cum prosperam habes navigationem, tunc maxime memento tempestatis.
Omnia cum gratiarum actione accipienda sunt a Deo.
Virga justi potior est quam gratia mali.
Sapientum limina tere, non vero locupletum.
Res parva parva non est, cum magnum aliquid affert.
Libidinem refrena, et eris maxime sapiens.
Cave tibi ipsi, nec alterius lapsum rideas.
Gloria est invideri, invidere autem maximum est dedecus.
Animus Deo mactetur Deo potius, quam alia quælibet victima.
O quis hæc servabit, et ipse salvabitur.

Sunt aliquando in sordidis vestibus deliciæ inhonestæ;
Est et gravitas in mollibus. Norunt non pauci.
Ruga tibi turpior est, id certo scias, quam maxima
Vulnera in mundo viventibus. Revereare professionem.
Neque enim in sordidis macula perinde atque
In puris apparet vestibus et unius coloris.
Hæc si tibi persuadeam, prodero; sin autem faciem
Obfirmes (per me licet), fulgeas duplo amplius, si cupis,
Auro et electro, et argento, et ebore:
Hunc ego largior mulieribus novi ornatus studiosis.
Columna quidem parata est, ego autem hæc verba insculpam:
Huc veniat quisquis voluerit, et pulchritudine oblectetur.

CARMEN XXX.

VERSUS IAMBICI ACROSTICHI SECUNDUM OMNES ALPHABETI LITTERAS SIC DISPOSITI, UT QUILIBET IAMBICUS IN ADHORTATIONEM ALIQUAM DESINAT.

Principium rerum omnium et finem Deum tibi propone.
Vitæ lucrum est mori singulis diebus.
Nosce omnia egregiorum virorum præclara facta.
Grave est egere, pejus divitem esse improbe.
Benefaciens crede te esse imitatorem Dei.

Concilia tibi Dei misericordiam, ipse misericordiam
adhibendo.
Caro coërceatur, et pulchre dometur.
Iram refrena, ne de mentis statu excidas.
Cohibe oculos, lingua normam habeat.
Sera aures claudantur, nec lasciviat risus.
Lumen et dux totius vitæ tibi sit ratio.
Ne tibi vana specie decepto res ipsa effluat.
Nosce omnia; sed age tantum quæ fas est agere.
Peregrinum te esse scito, et honora peregrinos.
Cum prosperam habes navigationem, tunc maxime
memento tempestatis.
Omnia cum gratiarum actione accipienda sunt a Deo.
Virga justi potior est quam gratia mali.
Sapientum limina tere, non vero locupletum.
Res parva parva non est, cum magnum aliquid affert.
Libidinem refrena, et eris maxime sapiens.
Cave tibi ipsi, nec alterius lapsum rideas.
Gloria est invideri, invidere autem maximum est de-
decus.
Animus Deo mactetur Deo potius, quam alia quælibet
victima.
O quis hæc servabit, et ipse salvabitur.

Exorna te ipsum præclaris dotibus,
Nec pauperem orphanum contemne.
Deo dante, nihil potest livor;
Et eo non dante, nihil potest labor.
Paris, vipera; non time partus labores:
Sumptum habes materni experimentum partus.
Nemo bellica laude floret, qui aperte ignavus est:
Victoriæ enim exigunt laudationes.
Vir somnolentus inventor est somniorum:
Somnus enim simulacra rerum exhibet, non res ipsas.
Solet persuadere etiam nolentes violentia:
Cogit namque ipsa sæpius gigantes.
Populo decepto, quivis circulator dominatur:
Populus autem omnino est bonorum confusio.
Opus præposterum, nullatenus opus voco:
Quæ enim ad rem non faciunt, spernenda sunt.
Ad mortua humi projectorum cadavera
Laudatur ordo canum collectorum.
Auro loquente, omnis desinat oratio.
Persuadet enim aurum, quamvis vocem nullam edat.
Licebit etiam illis nunc pacis commodo frui,
Qui caducorum hujus vitæ bonorum insana cupiditate flagrant.

CARMEN XXXIII.

TETRASTICHÆ SENTENTIÆ.

Epigramma in sequentes versus.
Gregorii labor sum, tetrastichamque methodum servo,
Sententiis spiritualibus, monumentum sapientiæ.

Actionem præponas, an contemplationem?
Contemplatio perfectorum est, actio multorum.
Ambæ quidem sunt laudabiles et amicæ,
Tu vero ad quam aptus es, ad hanc potius animum appelle.
Quæstionem proposuit mihi quidam ex spiritualibus:
Si expurgeris, respondi. Sed castitatem colo.
Si expurgeris; nunc opus est expurgationibus.
Unguentum sordido vasculo non committitur.
Nec obsiste, nec sede omni sermoni;
Sed quem perspectum habes, et quantum, et quomodo expedit.
Ex Deo potius pendeas, quam eum defendas.
Sermoni adversatur omnis sermo, at vitæ quis?
Vel non doce, vel doce moribus.
Ne altera trahas, altera repellas manu.
Minus opus erit verbis, si feceris quæ decet:
Pictor imaginibus plurimum docet.
Vobis dico maxime, qui præsidetis,
Non sitis oculus tenebrarum plenus,
Ne etiam vitii præsides videamur.
Si enim talis lux, quales erunt tenebræ?
Opus sine verbo præstat verbo sine opere.

Nemo unquam sine vita altius sublatus est,
Multi sine sermone diserto;
Non enim loquentium, sed bene viventium est gratia.
Donum Deo optimum sunt mores,
Etiamsi omnia offeras, nihil dignum offeres.
Quod dat pauper, hoc tu offer.
Mercedem meretricis sanctus non accipit (48).
Nihil unquam Deo, ne parvum quidem voveas (49).
Dei enim est, antequam accipiat. Quid igitur dico ?
Furaris, quæ tua sunt, si non reddas. O novum debitum !
Id tibi persuadeant Ananias et Sapphira.
Nundinas esse hanc vitam existima.
Si negotiatus fueris, lucrum facies. Commutantur enim
Majora parvis, et fluentia æternis.
Si autem nundinæ præterierint, aliud tempus non habes.
Ingens quidem tibi propositus cursus :
Sed major est merces. Cave ne simul totum intuens,
Totum amittas. Neque enim totum simul navigas :
Atque id sæpe est tentatio inimici.
Ne nimium confidas, nec nimium desperes,
Istud enim te debilitat, alio subverteris.
Aliud absolve, in alterum incumbe (50) : hujus nulla sit invidia.
Non enim quod viæ reliquum est, irritum reddit laborem.
Ne calidius assilias; sed persta in his quæ tibi statuta sunt :
Præstat proficere, quam boni quicquam detrahere.
Etenim malos vocamus, non eos qui infra resident,
Sed eos, qui, cum altius conscenderint, graviter ruunt.

Vel levis scintilla ingentem flammam accendit :
Et viperæ semen sæpe mortem infert.
Hæc cum videas, vel parvam vitæ labem devita :
Parva quidem est, sed crescendo fit major.
Scrutare potius te ipsum quam res alienas :
Illud enim tibi, hoc aliis prodest.
Præstat inire rationem actionum, quam pecuniarum :
Hæ enim corrumpuntur, illæ vero permanent.
Continuus tibi labor sit, ut mens tua informetur
Divinis cogitationibus et salutaribus monitis.
Sed parce linguæ : hæc enim proclivior ad lædendum :
Minorem etiam utilitatem parit, quamvis egregie moveatur.
Aspectus me abripuit ; sed tamen me cohibui :
Imaginem peccati non effinxi.
Perstitit imago, at actionem effugi.
Hi sunt gradus certaminis cum inimico.
Cera aures obstrue adversus pravos sermones,
Et mollium cantilenarum dissolutas flexiones :
Honestis autem et bonis semper illas aperi.
Dicere, audire, et facere, parvo distant intervallo.
Non te valde dissolvant odores effeminati,
Mollesque tactus, vel etiam gustus.
Quid unquam viriliter ages, his superatus ?
Discrepant mulierum et virorum oblectamenta.
Da, inquit venter; Si accepto temperans sis,
Dabo libenter. Sed si inferius tradas,
Stercus accipias quidem, sed non copiosum :
Sed si retineas, dabimus et copiosum.
Risus risu dignus est cordatis,
Ac maxime quidem risus omnis, sed præcipue meretricius.

Risus immoderatus etiam lacrymas elicit.
Mores subtristes præstant dissolutis.
Pulchritudinem existima mentis ornatum,
Non quam manus pingunt, aut tempus dissolvit,
Sed quæ mentis pudicæ oculis dignoscitur.
Similiter deformitatem existima mentem inornatam.
Molestiæ venerunt, voluptates, fiduciæ, timores,
Divitiæ, paupertas, gloria, dedecus, throni :
Fluant, ut volent. Nihil ex iis
Quæ transeunt, tangit virum constantem.
Attolle te vita potius quam cogitatione :
Illa enim te deum efficit; ista autem graviter cades.
Hoc autem consequeris, si te parvis non metiaris:
Et si altius sublatus fueris, infra præceptum es.
Gloriam persequere, non omnem, nec vehementer :
Melius est enim esse, quam videri. Quod si immoderatus es,
Non vanam venare, neque juvenilem.
Quid enim simiæ prodest, si videatur leo?
Lauda quidem alium, at laudatus ne superbias;
Nam metuendum est ne laudibus non respondeas.
Sed nec alium statim laudaveris, antequam experientia noveris,
Ne, si malus deprehendatur, id tibi sit pudori.
Præstat male audire, quam male dicere.
Quando quis alium in fabulæ loco proposuerit,
Quasi te oblectaturus, te ipsum derideri existima.
Sic enim maxime indignaberis oratione.
Prospere navigans, ne glorieris antequam portum attigeris.
Multis ad portum feliciter navigans submersa est navis :

Multi post tempestatem ad portum appulerunt.
Una est securitas, aliis calamitates non exprobrare.
Præstat bene viventem et malis afflictum,
Aliquid fiduciæ apud Dominum obtinere,
Quam bonis non florentem pœnas persolvere :
Quanquam omnia ratione gubernentur.
Projice omnia, et Deum posside solum :
Es enim dispensator alienarum opum.
Si non vis omnia, da majorem partem :
Si nec id quidem, iis quæ superfluunt, pietatem exerce.
Præclarum est aliquid vermibus et invidiæ eripere,
Christum debitorem potius habere, quam omnia possidere,
Qui pro frusto panis regnum largitur :
Christum operis et alis, cum pauperem nutris.
Pauper accessit, deinde abiit spe frustratus :
Metuo, Christe, ne et ego dextera tua
Indigens, recedam vacuus, secundum legem meam.
Quod enim quis negavit, id se accepturum non speret.
Paupere viro nihil securius.
Ad Deum suum se convertit, eumque solum respicit.
Tu vero hunc complectere; nam et aquila, ut ferunt,
Nido assidua tenellos fœtus fovet.
Melior est paupertas injusta possessione,
Ut et morbus mala incolumitate.
Fame quidem vix quisquam absumptus est :
Scelestis autem hominibus mors est improbitas.
Quid dominus, quid servus, nisi mala divisio !
Unus omnibus conditor, una lex, unum judicium.
Dum tibi ministratur, conservum intuere.

Sic, cum corporis vinculis solutus fueris, honorabilior apparebis.

Servi autem quid, ac præcipue qui Dei servi sunt?
Non refugiant servitutem heris benevolam exhibere.
Liberum et servum efficiunt mores.
Christus visus est servus, at ipse liberator erat.
Pudeat te, si malus audias, non vero si ignobilis.
Genus enim sunt, qui jamdudum putruerunt.
Præstat generis caput esse, quam genus solvere,
Ut et bonum esse, quam ex bonis ortum.
Dei solius rerumque divinarum insatiabilis esto,
Qui accipientibus etiam plus largitur,
Sitiens sitiri, largiter semper fluens;
In cæteris vero, superari non sit molestum:
Nec omnia, nec semper vincere studeas:
Præclare enim vinci præstat, quam male vincere.
Non enim pugil, qui humi jacet,
Semper vincitur, sed sæpe superior est.
Detrimentum aliquod patiare: id enim sæpe lucrum est,
Ut arborem putare; quo fœcundior sit:
Quod si quid non belle adjicis iis, quæ nunc habes,
Materiæ ignem fers, aut morbum corpori.
Si nullam Deo pœnam debes,
Nec ipse in debitores misericors sis:
Verum si debiti tibi conscius es, prior ipse clementia utere.
Miserationi enim miseratio etiam apud Deum rependitur.
Si quando injuria accenderit mentem tuam,
Memento Christi, ejusque vulnerum,
Et quantula pars hæc sint eorum quæ Dominus passus est.

Sic enim dolorem, velut aqua, extinxeris.
Amor, ebrietas, livor, et dæmon æqualia;
Quibus supervenerint, eorum mentem subvertunt.
Jejunium, precatio, lacrymæ sunt remedia:
Hæc est meorum medicina morborum.
Omne jusjurandum fuge. Quomodo ergo persuadebimus?
Verbis, et moribus qui verbis fidem faciant.
Abnegatio Dei est falsum juramentum.
Quid tibi opus est Deum nominare? mores interpone.
Ecquod benignitate præceptum brevius?
Talis esto tuis amicis et proximis,
Quales illos erga te ipsum vis esse:
Et habes quid compendiosius, Christi passiones.
Fideli amico nihil par esse existima,
Quem non pocula probaverunt, sed tempus periculosum;
Qui nihil gratificatur, nisi tantum quod sit utile.
Inimicitiæ modum agnosce, amicitiæ autem minime.
Cætera videns oculus, se non videt,
Sed nec cætera, si valde lippus sit.
Quapropter consiliarium ad omnia habe;
Nam et manu manus, et pede pes indiget.
Si bonos sequaris admonitus,
Pudori tibi non erit a malis irrideri.
Si quando turpis cogitatio subeat, existima
Adesse tibi multos, et te ipsum revereri.
Bonos semper præpone non bonis.
Si cum malis frequens sis, eris profecto et ipse malus.
A malo homine nunquam beneficium accipias.
Quærit enim eorum, quæ perpetravit, veniam consequi.
Ego lucri aliquid ab adversario collige.

Ansas enim reprehensionis fugientes, securiores
Esse adhortor, et acerbam medicinam
Tamen perhorresco, et suavem reprehendo.
Bonos remunera, malos despice:
Tuum hoc in illos sit beneficium ut nihil mali patiantur;
Sic illos tempore bonos efficies.
Patienti homini præclarum donum est lenitas.
Benignus esto omnibus, si potes,
Maxime autem proximis. Cur ita loquor?
Quis te crediderit bonum esse extraneis,
Si justitiam non colas erga eos quibus debetur?
Cur in omnibus miserum causamur
Inimicum, cui nostra vivendi ratione potestatem damus?
Culpa te ipsum, vel in omnibus, vel magna ex parte.
Ignis a nobis est, flamma autem ab excitante spiritu.
Nec valde secteris ludibria somniorum;
Nec pavidam ad omnia mentem habeas;
Nec mihi infleris faustis imaginibus.
Insidiæ hæc sunt sæpe inimici.
Præluceat spes laudabili omni exitui;
Nam si quæ spes auxiliatrix est deterioris,
Quanto magis par est, eam boni auxiliatricem esse?
Non enim fero me a malo vinci.
Fortuna prudentiam existima tutiorem;
Illa enim rerum levis est impetus,
Ista gubernatrix. Nec quicquam doctrina
Melius esse ducas, quæ sola vere pertinet ad possidentes.
Potentiam tuam ostende, non male faciendo,

Sed bene faciendo, si vis esse deus.
Hoc est viri scientis genus suum.
Necat autem facile et pastinaca et scorpius (51).
Turpe est juvenem sene infirmiorem
Esse, senemque juvene insipientiorem.
Ergo ille juxta ætatem sapientia excellat :
Huic vero optimum est et ante tempus sapere.
Semper quidem salutem operare;
Tempus autem maxime, cum instat vitæ finis.
Senectus advenit : exitum præco clamat.
Quilibet præparet se : prope enim judicium.
Finis sermonis : duplex Dei abnegatio,
Opere et verbo. Ne subripiaris, circumspice,
(Semper appeteris occultis dimicationibus;)
Ne forte indigeas extremis lustrationibus.

CARMEN XXXIV.

DEFINITIONES MINUS EXACTÆ.

Deus est ens substantiale, primum bonum.
Mundus autem rerum fluxarum et mente præditarum connexio.
Esse hoc vel illo modo, istud est uniuscujusque natura.
Natura materiæ expers est angelus, prima creatura.
Qui exciderunt a bono, quid sunt? Dæmones,
Quorum princeps est, qui olim erat Lucifer,
Caliginis deformis inventor et antistes.
Materia est formarum sedes, secunda creatura.
Materiæ autem pulchritudo, est forma rei expressæ.

Limes rerum fluxarum, et quæ mente percipiuntur, est cœlum.
Siderum natura est ignis qui in orbem volvitur.
Lux est splendor ex igne, menti lux ratio.
Tenebræ duplices, splendoris duplicis dissipatio.
Ævum, intervallum absque tempore semper fluens.
Tempus autem mensura solis motus.
Terra, compacta materia, quam polus ambit.
Ignis, urendi vim habens et sursum tendens est natura.
Aqua, fluida est natura et deorsum vergens.
Aër, vacui est repletio et spirabilis fluxio.
Homo sum, figmentum et imago Dei.
Corpus, materia et separabilis crassities.
Elementum, corporis cujusque prima pars.
Anima autem vitalis natura, vitam sustentans.
Ratio et intelligentia mihi commixta est.
Vita, corporis et animæ connexio,
Quemadmodum mors est utriusque separatio.
Mens est oculus internus, non circumscriptus.
Mentis opus est cogitatio, et rerum expressio.
Ratio est investigatio mentis conceptuum,
Quam proferes per vocis organa.
Sensus est exceptorium quoddam rerum externarum.
Memoria retinet mentis impressiones.
Oblivio, memoriæ amissio est. Oblivionis autem,
Memoria quædam est rursus, quam reminiscentiam dico.
Voluntatem scio esse mentis inclinationem et concursum
Earum rerum, quæ penes non sunt : cætera non sunt voluntaria.

Facultas me, quo velim, movendi, est liberum meum arbitrium.
Si acris ac vehemens sit, alacritatem appello:
Involuntarium autem, tyrannidem voluntatis.
Ratiocinationem novi esse rerum divisionem.
Desiderium est appetitio rerum vel bonarum vel malarum.
Amor est ardens et effrenatum desiderium.
Furor quidem est subitus animi fervor:
Ira vero furor permanens. Si ob malum acceptum
Memor sit, et insidias struat, est injuriarum recordatio.
Concoctionem doloris scio esse longanimitatem.
Si quis contumeliis affectus placidus sit, est iræ vacuitas,
Quam antiqui mansuetudinem appellare solebant.
Habitum rerum bonarum esse virtutem existima,
Rerum autem vitiosarum, contrarium esse, morbum:
Illa quidem Dei donum est, iste quid inventitium.
Rei cujusque pulchritudo est concinnitas,
Deformitas autem, pulchritudinis depravatio. Hæc mea sententia.
Fortitudo est in rebus periculosis animi constantia.
Audacia autem est confidentia, ubi non est audendum.
Timiditas est quædam animi contractio in rebus audendis.
Temperantia est expugnatio voluptatum:
Iisdem superari, intemperantiam appello.
Justitia, non quærere ut plus habeas, quam tibi debeatur;
Æqualitatis lineas transilire, injustitia est.
Prudentia est rerum experientia.

Sapientia censeatur rerum, ut sunt, contemplatio.
Simplicitas habitus est iners ad malum.
Versutia, morum perversitas.
Voluptas, mentis quædam et mollities.
Tristitia est morsus cordis et confusio.
Cura animum volvit et versat, sollicitudo adhuc magis.
Consideratio, conflictus est rationum de rebus agendis :
Judicium, firmitas mentis deliberationum.
Hæc abjicere, scio esse incuriam et inertiam.
Invidia tabes animi est de rebus secundis vicinorum.
Fascinatio, detrimentum quod infertur per invidiam.
Pessimorum objurgatio, laudabilis est affectus.
Pudor, contractio quædam est animi, turpitudinis metu.
Pudoris contemptus, impudentia est.
Diligentia, est vehemens studium in proposita.
Hujus defectum scio esse ignaviam.
Pigritia est, cum quis ad aliquid ægre movetur.
Zelus, alius imitatio est, alius, dolor.
Cum vis amoris transfertur in extraneum valde concupitum,
Zelotypiam appellabant veteres.
Jactantia tumor est cordis.
Fastus, inflammatio est, quam excitat levitas.
Superbus est mihi, qui cupit apparere.
Arrogantiam appello, cum quis nimium sibi placet.
Humilitas est minus digne de se ipso sentire.
Hujus simulatio est hypocrisis.
Liberalitas, pecuniarum est simplex largitio.
Earum dissipationem scio esse prodigentiam.
Illiberalitatem voco parcimoniam.

Magnificentia est operum splendor.
Extremi ingenii est, ob parva alte sapere.
Viri magnanimi est omnia facile tolerare.
At ne parva quidem ferre, pusillanimitatis est.
Ambitio, est moderata honoris cupiditas.
Insolentia autem excedit modum.
Rerum vanarum appetitionem, scito esse vanam opinionem :
Gloriam vero vanam, talem nobis aut talem videri.
Alia vero gloria, rerum phantasmata.
Contumelia quidem est, inimici minime grata
Actio vel oratio. Maledicus convicia ingerit.
Objurgatio autem amici, innoxia est reprehensio.
Criminatio est accusatio rerum puniendarum.
Si falsa sit (accusatio), sycophantia est;
Si clandestina, calumnia tibi appellanda est.
Reprehensio non fulta probationibus, blasphemia.
Maledicus autem ille est, qui contra omnes os suum armat.
Comitas est hilaritas in colloquio.
Dicacitas autem est hilaritas extra rationem.
Sermonis stultitia, ejus est inutilitas.
Risus genarum est impulsus, subsultatio cordis.
Vini immodicum usum voca temulentiam,
Ex temulentia autem natas injurias debacchationem.
Crapula vero, petulantia est profecta ex pridiana ebrietate.
Cædes alia est corporum, alia divinæ imaginis;
Utraque autem dissolutio charæ concinnitatis.
Scortatio et adulterium, alia sunt corporum
Alienorum quasi quædam furta, alia dæmonum (52);
Cum scilicet amor Dei ad ejus hostes transferatur.
Idolorum cultor est quisquis colit aurum.

[illegible] est, lucrum in animam redundans facere,
[illegible] est cum damnum aliquod ei affertur.
Misericordia est naturalis affectus in alienis calamitatibus:
Miseratio autem, etiam eum, qui calamitatem passus est, juvare.
Habitus talis vel talis erga res, cujusque est indoles.
Mores vero figmentum sunt, quo designatur indoles.
Doctrina, aliorum est informatio opere et sermone.
Sermo autem optimus, est remedium vitiorum:
At qui malus est, etiam virtutes perimit.
Considerationem rerum, quæ mente percipiuntur, theoriam intellige.
Actio, efficacitas quædam est ad res agendas.
Habitus est qualitas quædam permanens.
Sobolem illius, efficacitatem appello.
Ars est collectio disciplinarum longo usu parta.
Habitus qui dissolvi nequit, hunc scientiam appello.
Quod alicujus gratia non fit, sed alia propter ipsum, id pro fine habendum.
Scopus vero illud est, cui finis dirigitur.
Rogationem credito esse petitionem rerum quæ desunt:
Precationem autem scito esse postulationem rerum præstantiorum;
Et votum esse promissionem expiationis:
Expiatio est munus ad honoris exhibitionem spectans.
Laudatio est aliquid ex meis prædicare.
Laus vero est laudatio religiosa ad Deum pertinens.
Hymnus est laus modulata, ut opinor.
Psalmus cum cantu est melodia.
Res dicere, ut se habent, veritas est:

Aliter vero, ac se habent, dicere, mendacium est.
Verborum pugna,
Contentio est in verbis, qua quid pejus in vita?
Jusjurandum est testificatio fidei, interposito Deo,
Quæ si servetur, justum est juramentum.
Religionis vocabulum, scio etiam dici de cultu dæmonum.
Pietas autem est adoratio Trinitatis.
Negatio vero est vel unam ex tribus Personis in inferiorem ordinem
Dejicere, et non colere unitatem divinæ naturæ.
Fides duplex est; altera quidem, ex vi verbi,
Quæ et justa est : altera est facilis assensio.
Verbum enim præses est verbi.
Spes autem est cum re absente copulatio.
Hujus amissionem, desperationem appello.
Arctam animorum conjunctionem, charitatem definio,
Eam, quæ est erga Deum, ad consequendam divinitatem.
Odium aversatio quædam est inimicitiæ effectrix.
Hypocrisis autem est latens acerbitas.
Honos Creatoris est, hominem diligere :
Honos est ejus, qui se ipse pauperem fecit, erga pauperes affectio.
Hospitalitatis studiosus est, qui se ipse novit esse hospitem.
Vitæ tranquillitas est pax gratissima :
Mentis vero maxime est affectionum sedatio.
Inimicitia mihi est malevolentia et dissensio.
Inimicitia quoque et bellum inventrix malorum.
Sanctitas est cum Deo conversatio.
Profanum existima et execrabile peccatum.
Lustratio est ablutio inquinamentorum.

Inquinamentum scio esse ipsam animo mali informationem.
Matrimonium est legitima corporum conjunctio.
Virginitas est egressio e corpore.
Monachus is est, qui Deo vivit et soli.
Monasterium mihi videtur causa salutis collecta multitudo.
Peccatum est a bono exorbitatio,
Quod nec natura, nec lex indulget.
Lex est justa rerum agendarum definita linea.
Mandatum autem domini est præceptio.
Transgressio legis est in legem iniquitas.
Immunitatem a lege scio legibus non esse astrictam (53).
Judaïsmus est prima lex.
Secunda autem, Christi passionum mysterium.
Prima quidem umbris involuta, dæmoniorum cultus erat extirpatrix;
Altera vero lucida et solutrix ænigmatum.
Christi autem incarnatio, alia est hominis formatio,
Deo carnaliter perpesso, ob peccatum meum,
Qui omnia pro omnibus meis reddidit.
Ex fœmina quidem prodiit in Evæ gratiam :
Ex virgine autem : etenim ex Patre solo
Prius prodiit; ex injugatis ipse injugatus. Orbis autem descriptio
Divinæ rursus inscriptionis figuram gerebat.
Fasciis involutus est, ob pristinam nuditatem.
Cædes parvulorum, puerilium signabat abolitionem figurarum.
Sidus currens, adoratum a creaturis Numen :
Magi accurrentes, gentilium ingressus.
Baptisma ipsius erat purgatio aquarum mearum.

Spiritus divinæ cognationis testimonium.
Jejunium, unctio ante pugnam cum hoste.
Tentatio erat exploratio divinæ unitionis.
Corona spinea, indumentum purpureum,
Inimici potestatis expoliatio per luctationes.
Trophæum veteris ligni, crucis lignum.
Clavi, confixio mei peccati.
Complectitur omnia manibus explicatis.
Gustus (pomi) gustu fellis compensatur.
Ex latronibus alter credens salutem consecutus est; Adamus erat:
Alter vero manebat sceleratus, quamvis cruci affixus.
Luctus quidam Christi patientis erant tenebræ ad horam sextam factæ,
Petrarum fissura, petrarum propugnatrix:
Mortuorum ad vitam reditus, et ingressus in urbem,
Eorum qui obierant, in cœlum translatio.
E latere manans sanguis et aqua simul,
Duplex est baptisma, aliud lavacri, aliud sanguinis,
Cum infestum tempus periculum affert.
Mors ipsius, mortis meæ est abolitio.
Ejus resurrectio, mea est ab inferno laboratio.
In cœlum ascensus me quoque sursum evehit.
Quæ præterea supersunt, age, consideremus.
Populus est collectio hominum ad Dei cultum.
Templum autem venerandum populi sacrarium.
Deo munus oblatum sunt victimæ lustricæ.
Munerum venerandum receptaculum, est Deum suscipiens
Mensa (54). Sacerdotium est sanctificatio animarum,
Deo conjungens hominem et homini Deum.

Mysterium ineffabile quoddam est religiosum.
Charisma scio esse divinum Spiritus donum.
Denuntiationem rerum abditarum prophetiam appello ;
Evangelium vero, prædicationem novæ salutis ;
Apostolicum munus quod suppetias venit Evangelio ;
Institutionem puerorum de doctrina, catechesin ;
Pœnitentiam ad meliora conversionem ;
Exorcismum, dæmonum expulsionem.
Baptismus est secundæ vitæ sigillum.
Oblationes (55), Dei incarnationis,
Et eorum, quæ passus est Deus, sunt participatio.
Signum est res mira et insueta.
Ignis linguæ, Spiritus præsentia.
Animalis homo est qui nondum bonus est ;
Carnalis autem, qui valde cupiditatibus est deditus ;
Spiritalis demum, qui non longe abest a spiritu.
Quis est Antichristus ? plena veneno bellua,
Homo potens. Quid etiam defectio ?
Longe sceleratissimus nuper vigens apostata,
Et quæ nunc dominatur Dei divisio :
Postquam Christus iterum veniet in gloria Patris,
Monstraturus corpus suum deicidis ;
Dehinc resurrectio, quæ est nova corporis et animæ conjunctio ;
Postquam consummatio, universitatis dissolutio :
Est autem illa quædam in melius immutatio ;
Postea judicium et metus. Quid vero judicium ?
Proprium, cujus intus sibi quisque conscius est, onus,
Vel levitas, et legis ad vitam exactio.
Felicitas, ut opinor, est beata vita.
Quid vero regnum cœleste ? Dei contemplatio,

Cum angelis communis gloria, et laudum divinarum celebratio.
Tenebræ autem improbis, Deo excidere:
Vermis, ignis, carnalis libidinis eliquatio.
Si quid eo melius est, non est extra Deum.
Supersunt, fortuna, providentia, fatum:
Fortuna est quicquid fortuito accidit, absque ratione;
Providentia est clavus quo hanc universitatem regit Deus;
Fatum denique est certus ordo, ut arbitror, Dei decretorum.
Hæ sunt nobis quædam delineationes.

CARMEN XXXV.

DE PHILOSOPHICA PAUPERTATE.

An lætaris, tu qui delicias sectaris, in morbo, quod dives sis?
Malo quidem laboras: sed est tibi remedium morbi.
Alius contra pauper est, sed temperans: ter felix ille,
Qui nec ullum malum, nec remedium mali habet.
Divitem quidem, cupiditatibus autem victum,
Tunc præponam pauperi et sapienti,
Cum prætulero robustum ex dementia
Homini qui morbo non laborat, minus autem fortis est.

CARMEN XXXVI.

DE EODEM ARGUMENTO.

Esto quis graviter morbidus, et multa comparans
Pharmaca suis morbis : alter sanissimus,
Pharmacum nullum habens ; utrum beatum dixeris ?
Bene valentem : (scio omnes ita dicturos ;)
Sic indigentem paucis, quamvis valde pauperem, (felicem prædicabis)
Præ divite opibus et malis.

CARMEN XXXVII.

DE PATIENTIA.

Cum repereris improborum aliquem prospere utentem rebus,
Scito illum extremo reservatum judicio.
Cum probum aliquem videris afflictum, lustrationem
Hanc esse afflictionem scito; oportet enim, si quid etiam exiguum
Cœni contractum sit, hoc purgari per molestias,
Ut nihil malorum ignis incendio servetur (56) ;
Aut tentationem esse et luctam inimici,
Deo præstante, ut victor renuntietur.
Job hæc tibi persuadeat victoriam adeptus.

CARMEN XXXVIII.

DE EODEM ARGUMENTO.

Si quis existens malitiæ miserum germen hîc flores,
Extremis suppliciis scito te servatum.
Si quis optimus existens incidisti in duram vitam,
Tanquam aurum in fusoriis scias te purgari :
Aut si ob invidi luctam æger es corpore, alterum Job esse (scias),
Ut cum certaveris, coronam victoriæ referas.
Quare neque prosperis animum oblecta, neque adversis
Frangaris, christiano omnia ferens corde.

CARMEN XXXIX.

DE FORTUNA ET PROVIDENTIA.

Dicebat olim avarus quispiam hæc verba :
« Malo fortunæ guttam, quam mentis dolium. »
Ad quem sic respondit sapiens :
« Gutta mentis mihi potior, quam dolium fortunæ. »

CARMEN XL.

DE RERUM HUMANARUM VANITATE.

ARGUMENTUM.

Brevissimum hoc Poëma latine tantum extat apud Billium, ad calcem carminum græcorum. Nusquam græce fuit Editum. Textus græcus, qui sequitur, e Cod. Reg. 1277 desumptus est.

Qui aranearum imitantur fila
Et cito marcentibus delectantur rebus vitæ,
Sciant quam facile in auras ferantur ac dissipentur
Quæcumque placent in vita telis aranearum simili.
Qui thronos tenetis splendentes,
Et ob fluxas dignitates elati estis,
Considerate inevitabilem extremam ultionem,
Ut nihil ipsam ullo modo possit effugere.

LIBER II.

POEMATA HISTORICA.

SECTIO II.

DE SE IPSO.

CARMEN I.

DE REBUS SUIS.

ARGUMENTUM.

Hoc in egregio Poëmate communem mortalium sortem, suamque ipsius maxime miseratur Gregorius, qui contemptis opibus, conjugio, et vitæ illecebris omnibus, Satanæ tamen insidias ac tela penitus effugere non potuerit; imo viatoris instar illius, qui ab Jerusalem in Jericho descendebat, gratia Christi quasi veste spoliatus, *impositisque plagis semivivus jaceret; ac quod bonum erat, cernere vix posset, aut certe desiderare. Tum elegantissima omnium similitudine, platano pinove perenni fronde vernanti se comparat, quam exundans hyeme fluvius dum alluit, ipsam labefactis sensim omnibus retinaculis in præceps veluti suspensam primum*

exponit, extremisque ac tenuissimis radicibus adhuc hærentem funditus mox abrumpens, in medios detrahit vortices, et magno in cautes fragore protrudit; ubi frequentissimo imbre ac perpetua colluvie computrescens, ignobile lignum tandem in littore jacet. Unde cum Jeremia optans capiti suo aquam et oculis fontem lacrymarum, ut maculas suas eluat, ad solitudinem vehementius aspirat. In ea tamen pugnas de fide, a Macedonianis forsan excitatas solitariis, inveniri significat, charitatemque ac pacem nomine tantum retineri.

Scriptum est hoc Poëma anno 371. *Extat apud Bill. n.* 2. *pag.* 31.

TIT. Περὶ τῶν καθ' ἑαυτόν. *Titulum hunc suppeditarunt regii Codices. Edit.* Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου ἐπισκόπου Ναζιανζου περὶ καθ' ἑαυτὸν ἔπη, δι'ὧν παροξύνει λεληθότως ἡμᾶς πρὸς τὸν ἐν Χριστῷ βίον. *Primitias Carminum Gregorii appellat Scholiastes poëma istud et procemium, vice precis, in quo de omnibus, quæ in vita contingunt, disserit, et enarrat heroico carmine omnia quorum ipse in vita sua periculum fecit:* Προοιμίον ἐν σχήματι εὐχῆς, ἐν ᾧ φιλοσοφεῖ περὶ ὅλων τῶν ἐν τῷ βίῳ. Διηγεῖται δὲ σχεδὸν τὰ ὧν κατὰ πᾶσαν αὐτοῦ τὴν ζωὴν πεπείραται. Δι' ἐπῶν προοίμιον.

REX Christe, qui, puras olim manus famulo tuo Mose
In modum crucis extollente in monte.
Vertisti Amalecis perniciosum robur, quique extensis
Manibus in fovea a Daniele dira leonum
Ora et horribiles unguium acies compressisti:
Per quem etiam Jonas ex ingenti ceto exilivit,
Postquam oravit et manus in visceribus tetendit;
Et in flamma Assyriæ nubes roscida circumdedit
Magnanimos tres pueros, qui manus expanderant:

Quique aliquando mare intumescens pedibus calcans
Fluctus et ventorum violentiam sedasti, ut Discipulos
Ex mari erueres vento agitatos,
Qui rursus multorum animos et corpora morte liberasti,
Utpote qui Deus, ac homo factus, mortalibus permixtus es,
Quorum quidem alterum in principio fuisti; alterum postremo nobis apparuisti,
Ut me deum perficeres, postquam ipse homo factus es;
Huc adsis etiam mihi invocanti, beate et misericors Deus,
Huc adsis manum prætendens, misericors Deus, ut salvum me facias
In bello, et inter feras, et ventos, et flammas,
Oppressum, ac oculos tantum in cœlum tollentem.
Nam et feræ et atrax maris tumor,
Et bellum lamentabile, et ignis ardentis impetus,
Omnia hæc sunt improbi homines, vitæ pernicies,
Qui præcipue oderunt Dei amatores,
Nec futurum aliquando judicium contremiscunt,
Nec rationem habent hominum, quicumque improbos odio habent.
Ab his me arce, Christe, meque indesinenter custodi
Circumdans alis tuis, ac diras ærumnas
Longe a tuo famulo, Rex, propelle, nec graves
Curæ agitent mentem meam, quas hic mundus
Et mundi princeps miseris hominibus suscitat,
Intus, ut ferrum ærugo, formam Deo similem
Rodens, ac terræ agglutinans meliorem partem.
Ne corpus, quod in terram vergit, sursum efferat
Anima, sed potius corpus animam alis instructam, humi dejiciat
Infelicem, carneamque luteis actionibus factam.

Quæ namque sunt mortis januæ miseris mortalibus.
Alii enim nequitiæ turbidum fontem animo
Parturiunt, quibus semper curæ sunt scelestæ actiones,
Et corpus, et prona ad injuriam satietas, et acerba consilia :
Qui semetipsos excitantes ad omnem prætergressionem,
Delectantur scelere, propriam mortem diligentes;
Alii puræ mentis oculis Deum conspicientes,
Et superbiam, mundi impudentis sobolem, odio habentes,
Procul a contaminato sæculo vivunt in carne instar umbræ transeunte,
Et terram calcant pedibus levioribus,
Vocantemque Deum sequentes, et spiritu expediti,
Discipuli occultæ regis Christi vitæ,
Ut cum illa affulserit, ipsi tandem aliquando splendescant.
Sed tamen malis vitæ punguntur spinis
Ob usus necessarios, et extrinsecus innumeros dæmon
Rabidus et maleficus mortis aculeos excogitavit,
Heu! miseris mortalibus, ac specie sæpe abscondit
Præclara funestam pestem, cum aperte pugnans
Vincitur. Talem enim hominibus perniciem contexit,
Qualem æs sub esca, cum necem infert piscibus.
Qui, vitam optantes, visceribus lethum
Trahunt improvisum, propriam mortem vorantes.
Sic et mihi dolosus, postquam eum tenebris horridum agnovi,
Præclara veste indutus, supervenit luci similis;

Ut dum virtutem concupisco, nequitiæ appropinquem,
Subrepta ad mortem leviore mente.
  Non me nuptiæ ligaverunt, vitæ fluxûs, quod maximum
Vinculum hominibus a materia injectum, molestiarum initium:
Nec me sericorum staminum cepit pulchritudo, nec mensam
Miratus sum pinguem, inexplebilem ventrem pascens,
Lasciviæ scelestam matrem: nec domos
Habitare ingentes et renidentes amavi;
Nec musicæ teneris sonis animum demulsi;
Nec unguentorum mollis me et effœminatus perfudit vapor.
Aliorum sint aurum et argentum, qui dum amant,
Innumeris opibus insidentes, solliciti esse,
Levem habent voluptatem, ac laborem plurimum. Rursus mihi
Maza placet, cibusque jucundus, sales, mensa sine apparatu:
Ad hæc vero sobrius potus, aqua: hæ mihi sunt optimæ
Divitiæ, et Christus meam semper mentem erigens.
Non fertilis terræ jugera, et pulchra nemora,
Nec boum armenta, nec pingues ovium greges,
Nec servi placent, meum genus, quos tyrannis
Divisit antiqua, et nomen duplex imposuit,
Ingenuos et servos, ex una terra genitos,
Sive terra, sive Deo. Improba autem lex subsecuta est (57).
  Sed nec aura indigeo celerrime evanescente,
Humanis honoribus, et pereunte gloria:
Non a rege magna præmia in aula consequi,
Non forensium me unquam amor thronorum cepit,

Quibus gloriose insidens supercilium altius attollerem :
Nec in civitatibus, atque inter cives magna pollere auctoritate
Gaudentem mendacibus et inanibus somniis
Alias ad alium transeuntibus, similiterque avolantibus;
Aut manibus prehendentem prorumpentia flumina,
Aut umbram manibus arripientem, aut tenebras attrectantem.
Tale etenim est hominum genus, talis est felicitas,
Felicitas levissimis navis simillima vestigiis,
Quæ dum anterius signantur, posterius delentur.
Unum mihi in amoribus fuit, litterarum decus, quas mihi compararunt
Oriens, et Occidens, et Græciæ ornamentum Athenæ.
In his diu multumque laboravi; sed et illas
Pronas coram Christo demisi et humi affixi
Cedentes magni Dei sermoni, qui longe superat
Omnem humanæ mentis mutabilem et varium sermonem.

Sed hæc quidem effugi; illud autem non effugi, odium perfidum
Inimici insidiantis sub benevolo vultu.
Dicam aperte meas omnibus ærumnas,
Ut quisque sinuosæ feræ consilia evitet.
Putabam me parentibus assidentem, rex Christe,
Tristi senecta et luctu afflictis,
Quibus solus natorum supersum, spes infirma,
Ex magna lampade, quæ jam nulla est, minutum lumen,
Tibi, beate, et legibus tuis pergratum facere,
Qui mortalibus dedisti, ut in natis adjumentum haberent,

Ac tremulos artus hoc baculo sustentarent.
Namque illi, præ omnibus qui te colunt,
Pietatem curant, et infelicis vitæ
Naufragia vitantes, rudentes suos affixerunt
Intaminatis tuis legibus. Tu vero illis et finis et principium.
At hæc quidem cum a patribus fidem Deo gratam accepisset,
Aurea hac catena natos suos cinxit,
Masculum gerens animum in forma fœminea,
Tantum attingens terræ, tantumque de mundo sollicita,
Quantum ut in cœlestem vitam protrudat omnes
Suas opes, agilisque in cœlum gressus erigat.
Ille vero priscis oleaster sub simulacris
Degebat, sed penitus in præclaram olivam insitus est,
Tantumque ex generosa radice hausit, ut tegeret
Arbores, et multos satiaret mellito fructu;
Canus mente, canus et capite,
Mellitus, blandiloquus, Moses novus, alter Aaron,
Medius inter homines et cœlestem Deum
Stans, ac puris mysteriis et victimis
Nostris, tum etiam illis, quas intus sancta mens immolat,
Mortales, et immortalem magnum Deum in unum conjungens.
Tali ego patre et matre, quibuscum alios comparare
Nefas est, sed quos inter se comparari non veto;
Atque illos quidem observans et fovens laborantes,
Spebus deliniebam animum meum, ut optimum aliquid
Adimplens, et imposito fungens a natura officio. Illud autem

exponit, extremisque ac tenuissimis radicibus adhuc hærentem funditus mox abrumpens, in medios detrahit vortices, et magno in cautes fragore protrudit; ubi frequentissimo imbre ac perpetua colluvie computrescens, ignobile lignum tandem in littore jacet. Unde cum Jeremia optans capiti suo aquam et oculis fontem lacrymarum, ut maculas suas eluat, ad solitudinem vehementius aspirat. In ea tamen pugnas de fide, a Macedonianis forsan excitatas solitariis, inveniri significat, charitatemque ac pacem nomine tantum retineri.

Scriptum est hoc Poëma anno 371. *Extat apud Bill. n.* 2. *pag.* 31.

TIT. Περὶ τῶν καθ' ἑαυτόν. *Titulum hunc suppeditarunt regii Codices. Edit.* Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου ἐπισκόπου Ναζιάνζου περὶ καθ' ἑαυτὸν ἔπη, δι' ὧν παροξύνει λεληθότως ἡμᾶς πρὸς τὸν ἐν Χριςῷ βίον. *Primitias Carminum Gregorii appellat Scholiastes poëma istud et procemium, vice precis, in quo de omnibus, quæ in vita contingunt, disserit, et enarrat heroico carmine omnia quorum ipse in vita sua periculum fecit:* Προοιμίον ἐν σχήματι εὐχῆς, ἐν ᾧ φιλοσοφεῖ περὶ ὅλων τῶν ἐν τῷ βίῳ. Διηγεῖται δὲ σχεδὸν τὰ ὧν κατὰ πᾶσαν αὐτοῦ τὴν ζωὴν πεπείραται. Δι' ἐπῶν προοίμιον.

Rex Christe, qui, puras olim manus famulo tuo Mose
In modum crucis extollente in monte.
Vertisti Amalecis perniciosum robur, quique extensis
Manibus in fovea a Daniele dira leonum
Ora et horribiles unguium acies compressisti:
Per quem etiam Jonas ex ingenti ceto exilivit,
Postquam oravit et manus in visceribus tetendit;
Et in flamma Assyriæ nubes roscida circumdedit
Magnanimos tres pueros, qui manus expanderant:

Quique aliquando mare intumescens pedibus calcans
Fluctus et ventorum violentiam sedasti, ut Discipulos
Ex mari erueres vento agitatos,
Qui rursus multorum animos et corpora morte liberasti,
Utpote qui Deus, ac homo factus, mortalibus permixtus es,
Quorum quidem alterum in principio fuisti; alterum postremo nobis apparuisti,
Ut me deum perficeres, postquam ipse homo factus es;
Huc adsis etiam mihi invocanti, beate et misericors Deus,
Huc adsis manum prætendens, misericors Deus, ut salvum me facias
In bello, et inter feras, et ventos, et flammas,
Oppressum, ac oculos tantum in cœlum tollentem.
Nam et feræ et atrax maris tumor,
Et bellum lamentabile, et ignis ardentis impetus,
Omnia hæc sunt improbi homines, vitæ pernicies,
Qui præcipue oderunt Dei amatores,
Nec futurum aliquando judicium contremiscunt,
Nec rationem habent hominum, quicumque improbos odio habent.
Ab his me arce, Christe, meque indesinenter custodi
Circumdans alis tuis, ac diras ærumnas
Longe a tuo famulo, Rex, propelle, nec graves
Curæ agitent mentem meam, quas hic mundus
Et mundi princeps miseris hominibus suscitat,
Intus, ut ferrum ærugo, formam Deo similem
Rodens, ac terræ agglutinans meliorem partem.
Ne corpus, quod in terram vergit, sursum efferat
Anima, sed potius corpus animam alis instructam, humi dejiciat
Infelicem, carneamque luteis actionibus factam.

Certo constat, barathris refertam esse improborum viam;
Quandoquidem mihi etiam ex bono malum evenit.
Nam multæ me et molestæ sollicitudines
Quæ mentem ac membra die ac nocte rodunt,
E cœlo deprimunt in terram matrem meam.
Primum quidem servis imperare, quale exitii
Rete! qui acerbos dominos semper oderunt,
Pios autem conculcant impudenter, nec malis
Placidi, nec bonis dociles: in utrosque autem
Bilis aculeos spirant ultra modum. Deinde vero
Rem familiarem administrare, et Cæsaris pondus humeris
Semper sustinere, ac duram audire exactoris vocem;
(Tributum enim liberos dies hominum dedecorat
Comes possessionum, et labia vinculo constringit;)
Circa frequentis fori tumultum, ac sedes
Excelsas, miseris litibus sollicitos
Versari, et sermonum delitigantium strepitu obtundi,
Ac legum volubilibus laqueis molestiam pati,
Ubi pugnæ, et labores, ac malis plus tribuitur
Quam bonis; ipsique legum arbitri utrisque
Venales; et si improbus ditior sit, is optimus est.
Quis tot mendacia et tortuosas fraudes vitaverit
Absque Deo, et cum talibus hominibus? nam necesse est
Aut rapide fugientem malis omnia projicere,
Aut dulcia corda delictis infuscari;
Velut ii, qui fervidi ignis noxio appropinquantes fumo,
Aut ignis, aut fumi tristia signa referunt.
Atque hæc quidem tolerabilia. Tristius autem mihi ulcus,
Quæcumque fratre ex hac vita sublato

Ut dum virtutem concupisco, nequitiæ appropinquem,
Subrepta ad mortem leviore mente.
Non me nuptiæ ligaverunt, vitæ fluxus, quod maximum
Vinculum hominibus a materia injectum, molestiarum initium:
Nec me sericorum staminum cepit pulchritudo, nec mensam
Miratus sum pinguem, inexplebilem ventrem pascens,
Lasciviæ scelestam matrem: nec domos
Habitare ingentes et renidentes amavi;
Nec musicæ teneris sonis animum demulsi;
Nec unguentorum mollis me et effœminatus perfudit vapor.
Aliorum sint aurum et argentum, qui dum amant,
Innumeris opibus insidentes, solliciti esse,
Levem habent voluptatem, ac laborem plurimum. Rursus mihi
Maza placet, cibusque jucundus, sales, mensa sine apparatu:
Ad hæc vero sobrius potus, aqua: hæ mihi sunt optimæ
Divitiæ, et Christus meam semper mentem erigens.
Non fertilis terræ jugera, et pulchra nemora,
Nec boum armenta, nec pingues ovium greges,
Nec servi placent, meum genus, quos tyrannis
Divisit antiqua, et nomen duplex imposuit,
Ingenuos et servos, ex una terra genitos,
Sive terra, sive Deo. Improba autem lex subsecuta est (57).
Sed nec aura indigeo celerrime evanescente,
Humanis honoribus, et pereunte gloria:
Non a rege magna præmia in aula consequi,
Non forensium me unquam amor thronorum cepit,

exponit, extremisque ac tenuissimis radicibus adhuc hærentem funditus mox abrumpens, in medios detrahit vortices, et magno in cautes fragore protrudit; ubi frequentissimo imbre ac perpetua colluvie computrescens, ignobile lignum tandem in littore jacet. Unde cum Jeremia optans capiti suo aquam et oculis fontem lacrymarum, ut maculas suas eluat, ad solitudinem vehementius aspirat. In ea tamen pugnas de fide, a Macedonianis forsan excitatas solitariis, inveniri significat, charitatemque ac pacem nomine tantum retineri.

Scriptum est hoc Poëma anno 371. *Extat apud Bill. n.* 2. *pag.* 31.

Tit. Περὶ τῶν καθ' ἑαυτόν. *Titulum hunc suppeditarunt regii Codices. Edit.* Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου ἐπισκόπου Ναζιάνζου περὶ καθ' ἑαυτὸν ἔπη, δι' ὧν παροξύνει λεληθότως ἡμᾶς πρὸς τὸν ἐν Χριστῷ βίον. *Primitias Carminum Gregorii appellat Scholiastes poëma istud et proœmium, vice precis, in quo de omnibus, quæ in vita contingunt, disserit, et enarrat heroico carmine omnia quorum ipse in vita sua periculum fecit:* Προοιμίον ἐν σχήματι εὐχῆς, ἐν ᾧ φιλοσοφεῖ περὶ ὅλων τῶν ἐν τῷ βίῳ. Διηγεῖται δὲ σχεδὸν τὰ ὧν κατὰ πᾶσαν αὐτοῦ τὴν ζωὴν πεπείραται. Δι' ἐπῶν προοίμιον.

Rex Christe, qui, puras olim manus famulo tuo Mose
In modum crucis extollente in monte.
Vertisti Amalecis perniciosum robur, quique extensis
Manibus in fovea a Daniele dira leonum
Ora et horribiles unguium acies compressisti:
Per quem etiam Jonas ex ingenti ceto exilivit,
Postquam oravit et manus in visceribus tetendit;
Et in flamma Assyriæ nubes roscida circumdedit
Magnanimos tres pueros, qui manus expanderant:

Quique aliquando mare intumescens pedibus calcans
Fluctus et ventorum violentiam sedasti, ut Discipulos
Ex mari erueres vento agitatos,
Qui rursus multorum animos et corpora morte liberasti,
Utpote qui Deus, ac homo factus, mortalibus permixtus es,
Quorum quidem alterum in principio fuisti; alterum postremo nobis apparuisti,
Ut me deum perficeres, postquam ipse homo factus es;
Huc adsis etiam mihi invocanti, beate et misericors Deus,
Huc adsis manum prætendens, misericors Deus, ut salvum me facias
In bello, et inter feras, et ventos, et flammas,
Oppressum, ac oculos tantum in cœlum tollentem.
Nam et feræ et atrax maris tumor,
Et bellum lamentabile, et ignis ardentis impetus,
Omnia hæc sunt improbi homines, vitæ pernicies,
Qui præcipue oderunt Dei amatores,
Nec futurum aliquando judicium contremiscunt,
Nec rationem habent hominum, quicumque improbos odio habent.
Ab his me arce, Christe, meque indesinenter custodi
Circumdans alis tuis, ac diras ærumnas
Longe a tuo famulo, Rex, propelle, nec graves
Curæ agitent mentem meam, quas hic mundus
Et mundi princeps miseris hominibus suscitat,
Intus, ut ferrum ærugo, formam Deo similem
Rodens, ac terræ agglutinans meliorem partem.
Ne corpus, quod in terram vergit, sursum efferat
Anima, sed potius corpus animam alis instructam, humi dejiciat
Infelicem, carneamque luteis actionibus factam.

Quæ namque sunt mortis januæ miseris mortalibus.
Alii enim nequitiæ turbidum fontem animo
Parturiunt, quibus semper curæ sunt scelestæ actiones,
Et corpus, et prona ad injuriam satietas, et acerba consilia :
Qui semetipsos excitantes ad omnem prætergressionem,
Delectantur scelere, propriam mortem diligentes;
Alii puræ mentis oculis Deum conspicientes,
Et superbiam, mundi impudentis sobolem, odio habentes,
Procul a contaminato sæculo vivunt in carne instar umbræ transeunte,
Et terram calcant pedibus levioribus,
Vocantemque Deum sequentes, et spiritu expediti,
Discipuli occultæ regis Christi vitæ,
Ut cum illa affulserit, ipsi tandem aliquando splendescant.
Sed tamen malis vitæ punguntur spinis
Ob usus necessarios, et extrinsecus innumeros dæmon
Rabidus et maleficus mortis aculeos excogitavit,
Heu! miseris mortalibus, ac specie sæpe abscondit
Præclara funestam pestem, cum aperte pugnans
Vincitur. Talem enim hominibus perniciem contexit,
Qualem æs sub esca, cum necem infert piscibus.
Qui, vitam optantes, visceribus lethum
Trahunt improvisum, propriam mortem vorantes.
Sic et mihi dolosus, postquam eum tenebris horridum agnovi,
Præclara veste indutus, supervenit luci similis;

Ut dum virtutem concupisco, nequitiæ appropinquem,
Subrepta ad mortem leviore mente.
Non me nuptiæ ligaverunt, vitæ fluxus, quod maximum
Vinculum hominibus a materia injectum, molestiarum initium :
Nec me sericorum staminum cepit pulchritudo, nec mensam
Miratus sum pinguem, inexplebilem ventrem pascens,
Lasciviæ scelestam matrem : nec domos
Habitare ingentes et renidentes amavi ;
Nec musicæ teneris sonis animum demulsi ;
Nec unguentorum mollis me et effœminatus perfudit vapor.
Aliorum sint aurum et argentum, qui dum amant,
Innumeris opibus insidentes, solliciti esse,
Levem habent voluptatem, ac laborem plurimum. Rursus mihi
Maza placet, cibusque jucundus, sales, mensa sine apparatu :
Ad hæc vero sobrius potus, aqua : hæ mihi sunt optimæ
Divitiæ, et Christus meam semper mentem erigens.
Non fertilis terræ jugera, et pulchra nemora,
Nec boum armenta, nec pingues ovium greges,
Nec servi placent, meum genus, quos tyrannis
Divisit antiqua, et nomen duplex imposuit,
Ingenuos et servos, ex una terra genitos,
Sive terra, sive Deo. Improba autem lex subsecuta est (57).
Sed nec aura indigeo celerrime evanescente,
Humanis honoribus, et pereunte gloria :
Non a rege magna præmia in aula consequi,
Non forensium me unquam amor thronorum cepit,

Utrum me Deus rursus in antiquos mores restituat,
Solvens curis, et omnia onera excutiens,
An potius hinc mediis in ærumnis, antequam
Diluculum aspiciam, antequam ulceribus remedia apponam,
Miserum revocet lucis cupidum in profunda nocte,
Cum lamentantibus frustra quis auxiliatur.
Hic enim medicina est hominibus, sed extrema vinculis constricta omnia.
Jam mihi canum est caput, et rugosa membra
Declinant in tristis vitæ vesperam.
Sed nondum talem tantumque pertuli dolorem;
Nec cum furentibus agitatum ventis
Ex terra Pharia in Achaïam (59), mare sulcarem
In ortu Tauri hyemalis, quem horrescunt maxime
Nautæ, ac pauci tunc solvunt retinacula :
Tunc ego noctes et dies omnino viginti
In navis puppi jacebam, Deum in cœlo regnantem
Precibus vocans. Spumabat autem fluctus in navim
Hinc et illinc, montibus scopulisque similis;
Plurimus autem intus cadebat. Agitabantur vela omnia,
Acute in rudentes vento sibilante.
Æther nebulis infuscabatur, et fulguribus
Rutilabat, et magnis undique frangebatur clamoribus.
Tum memetipsum Deo tradidi, et pontum ferocem
Effugi sanctis propositis dejectum.
Nec, cum commotæ quaterentur fundamenta omnia
Latæ Græciæ, nec mali auxilium appareret;
Tunc ego tremebam, quia animam habebam nondum
Cœlesti dono initiatam per lavacrum,
Per quod excipiunt homines gratiam et Spiritus splendorem.

Nec cum morbus implevit os meum fœdo humore,
Et spirationis meatus, ac vitæ vias arctavit.
Nec cum insipiente animo vimen huc et illuc torquens,
Imprudens palpebræ rotundum angulum punxi,
Ac cruentum reddidi. Tunc lumen meum, ut homicidæ,
Evanuit, et errorem amarum luctus ingens consecutus est :
Nec manibus meis Deo obtuli victimam
Spiritus, non prius profecto, quam lacrymis labem eluissem.
Ei enim, qui purus non est, nefas sanctum tangere, ut
Infirmum oculum in ardentem solem intendere.
Multa alia pertuli : quis ea edisserat
Quibus me Deus et conterens et favens vocavit?
Sed nondum hactenus in tanta incidi mala,
Quanta postremo misera mea experta est
Anima, quæ liberum aliquando diem intueri cupit,
Omnibus sese exuens, ut nuda flammas effugiat,
Et mundi potentis laqueos et os immane
Draconis, qui maxillis suis vorare gestit
Quemcumque ceperit. Beliæ enim edulium est anima mea.
Quis det capiti fontis fluentum, et palpebris,
Ut lacrymarum rivis sordes omnes eluam,
Lugens, ut decet, peccata? (sunt enim optimum
Lacrymæ hominibus remedium, animabusque infuscatis,
Et cinis fuliginosus, et humi saccus asperrimus;)
Ut qui me viderit, contremiscat, et melior fiat,
Fugiens Ægypti nigrum solum, et acerba opera,
Et regem Pharaonem, et divinam in patriam proficiscatur,

Nec maneat Babylonis duræ in campis
Captivus, ripisque assidens fluminis,
Ac cantus instrumenta omnia suspendens intacta
Lacrymetur, sed in fines properet sacræ terræ,
Servile ex Assyria fugiens jugum, quo prius conterebatur,
Et magni templi fundamenta manibus jaciat.
Hanc ego miserrimus postquam reliqui, nondum
Cessavi desiderare. Vehemens autem affectio senium mihi infudit,
Et in terram vergo, luctum in præcordiis alens,
Reveritus mortales, et immortalem regem,
Veste et corde demissus, et voce carens,
Miserationem Regis infelici statu trahens, qui omnibus
Humi jacentibus favens, superbos respuit;
Qualem ex sacra Solymorum urbe descendentem
In inclytum, ut ferunt, Jerichuntis oppidum
Improbi latrones læserunt in insidiis viatorem,
Eumque plagis indignis conscissum,
Et vestibus quæ illum tegebant exutum, crudeliter
Deficientem reliquerunt: mox occurrerunt viatores
Levita et sacerdos, qui eum inhumaniter præterierunt.
At Samaritanus quidam supervenit, qui illius misertus est,
Eumque assumens ligavit, et vulneribus remedia reliquit
Et mercedem curanti; magnum prodigium, quomodo Samarita
Hunc ut vidit, miseratus est, quem optimi non sunt miserati!
Non enim perspicue novi quid hac imagine occultetur,
Qualia Deus in sua sapientia recondat mysteria.

Ac de his quidem, Deus mihi propitius sit. Tales autem sunt in quas incurro
Calamitates : ac me similiter discerpsit invidens animabus
Latro, sæculi ex inclyta descendentem urbe,
Meque Christi gratia exuit, et nudum reliquit,
Ut olim Adamum pulveris et casus initium,
Quem gustus depressit in terram, ex qua ortus erat.
Sed mei, Rex, miserere, et ex morte salvum me fac,
Quem reliquerunt sacerdotes, cum laborantem viderent,
Vulnera apte alliga, deducens in domum hospitalem,
Rursusque incolumem in sacram mittas civitatem,
Ubi firmiter maneam, et improbos fures arceas,
Ac viam scelestam, et vulnera, et viatores
Crudelem animam habentes, dum de pietate gloriantur.
Didici duos homines : magna spirantem Pharisæum,
Quasi omnium esset apud Deum præstantissimus, et Publicanum
Ob lucra non sancta intus corde contritum,
In templum ascendisse ; atque ille quidem singula enumerabat,
Legis jejunia et decimas, seque adæquabat.
Viris antiquis, et verbis Publicanum spernebat.
Hic rursus lacrymas fundens et pectus manibus percutiens,
Nec adversum magni Dei sedem latum cœlum
Aspiciens, sed serviles oculos defigens in pavimentum,
Procul stans precabatur : « Propitius sis,
» Propitiare famulo tuo, inclamans, malis oppresso ;

» Non lex, non me decime, non præclare facta salvum facient.
» Nec iste fuligine aspergens me, mendax est. Atque equidem templum
» Verecundor pedibus non sanctis tangere.
» Sed tua gratia, tua in me profanum stillet mise» ratio,
» Quam solam spem, Rex, miseris peccatoribus præbes. »
Sic locuti sunt, ac utrumque Deus audivit, ac eum miseratus est
Quem vidit afflictum, superbum autem despexit.
Sic vidisti, sic judicasti, fiduciam mihi largiens.
Ego tibi sum scelestus ille Publicanus;
Ac, quam graviter ingemisco, par spero auxilium.
Precor, si quando te pater, et veneranda mater,
Lacrymis, et gemitibus, et precibus coluerunt,
Aut parvam bonorum partem obtulerunt,
Aut victimis puris et sanctis munerati sunt,
(Nondum enim quicquam egi, quod te dignum sit,)
Horum recordare, et auxilium fer; malas autem pelle sollicitudines:
Nec me una cum suis surculis suffocent spinæ,
Nec properantem in via divina inhibeant,
Sed me, robur meum, illæsum dimitte. Tuus enim sum
Cultor, tua hæreditas. Tu mihi solus Deus ab initio.
Tibi me ab utero mater offerens consecravit,
Quo die masculam prolem genibus imponere
Cupiens, sanctæ Annæ vocem imitata est.
« Filium quidem ego habeam : tu vero intra septum tuum retineas,
» Rex Christe, partus mei florentem fructum. »

Dixit illa : Tu vero, Deus, annuisti, seculumque est somnium divinum,
Quo nomen meum matri ferebatur, ac deinde filium dedisti.
Illa autem tuis me sacris novum consecravit Samuëlem,
Si quando Samuël fui. Nunc autem profanis annumeror
Heli illustris famuli tui protervis filiis,
Qui insipiente animo puras victimas contaminarunt,
Avidas manus sacris lebetibus injicientes;
Quapropter funestum vitæ finem experti sunt.
At illa meliori spe fulta partem tibi obtulit
Filiorum, sacris Libris meas consecravit manus
Meque amanter complectens tali allocuta est sermone:
« Jam charum filium aliquis divinitus datum, bonum optimus,
» Properantem, ut sacra victima fieret, ad aram adduxit,
» Saræ tardiparæ prolem, radicemque generis,
» Quam spes sculpsit, et Dei promissio.
» Sacerdos erat Abraham, victima inclytus Isaac :
» Nunc te ego vivum Deo munus, ut promisi,
» Offero. Tu vero matris spem adimple,
» Quæ te precibus peperi, et, ut optimus sis, precor.
» Has tibi divitias, fili mi, præclaras trado
» Nunc et in posterum. Quæ autem postrema, longe meliora. »
Matris meæ tale desiderium fuit. Ego autem illius desiderio obtemperavi
Adhuc puer, ac tenera novam suscepit formam
Pietatis anima : sigillum autem reservabatur Christi
Nutibus, qui manifeste cum servo suo loquebatur,

Ac me castitati amicæ alligavit et carnem frenavit,
Flagrantemque inspiravit sapientiæ divinæ amorem,
Et vitæ cœlibis, quæ vitæ futuræ præludium est,
Nec costa indiget corpus suum adamante,
Blandisque verbis ad acerbum gustum perducente,
Sed Deo emittit castum desiderium, neque uxorem inter
Et Christum dividit eum qui totus ex Deo genitus est.
Hæc me vita per angustam et difficilem viam
Trahens meliore ductu tenuem ad portam
Non multis perviam, Deo Deum adducit a terra
Factum non facto, et ex morte immortalem.
Quinetiam socium corpus, simul cum magni Dei imagine
Trahit, velut a lapide magnete candens ferrum trahitur.
Heu miser! heu læsa tristibus et puniendis operibus
Anima! o vani mortales! quam vere
Tenuibus auris similes, qui geniti sumus,
Aut alternantibus Euripi motibus,
Volutamur in terra inanibus rebus inflati.
Nihil apud homines stabile usque in finem est,
Non bonum, non malum. Sunt autem vicinæ hæ viæ:
Nec malus novit quem supremum finem habiturus sit,
Nec bonis virtus immobilis manet, sed imminuit,
Ut metus vitium, ita virtutem invidia. Utraque
Incurvari hominum vitam Christus voluit,
Ut rursum erigamur ipsius potentiam intuentes.
Ille autem optimus, qui rectam carpit viam,
Nec convertitur ad desertum Sodomorum cinerem,
Quæ ob suam libidinem novo igne combustæ sunt,
Fugitque citissime in montem, et patriæ obliviscitur,

Ne fabula et lapis salis posteris fiat.
Testis ego ex his, quæ passus sum, humanæ malitiæ.
Puer eram, quo tempore exiguus in pectore sensus,
Sed tamen cum umbratilem solum rationem et prudentes mores
Sequerer, progrediebar ad sedem in cœlo resplendentem,
Vestigiis non errantibus regiam viam carpens.
Nunc autem postquam doctrinam collegi, et ad vitæ finem accedo,
Veluti pedibus vino titubantibus oblique gradior miser,
Meque deprimit tortuosi pugna serpentis,
Clam et aperte mentes bonis cogitationibus intentas subripiens,
Interdum autem Deo mentem intendo. Rursus alias
Trahor in mundi malam confusionem, nec parvam
Mentis meæ partem læsit mundus immensus.
Rursus ego, etsi me nigra cooperuit nequitia,
Ac in me atrum venenum hostis antea effudit,
Instar sepiæ in aquam vomentis, sed tamen
Tantum adhuc video et perspicio, quantum ut optime
Sciam quis sim, et quo cupiens assilire,
Ubi miser jaceam, et quomodo in terram delapsus sim,
Vel etiam in lata infra terram barathra,
Nec solatiis foveor, nec verbis
Subripior vitiorum adjutoribus, nec mensuris
Alienæ improbitatis delector, quasi optimus quidam sim.
Quæ enim ægris, dum ferro cæduntur, oblectatio,

Aliorum, qui incisionem patiuntur, molestiorem cernere dolorem?
Aut quæ malis utilitas ex sceleribus deteriorum?
Nam probus vir ex alio meliore utilitatem percipiat,
Sic etiam et improbus. Nam qui vident, cæcis auxiliantur.
Malis autem delectari est perfectioris malitiæ.
Quod si quis, cum pessimus sim, optimum me esse putat,
Onus id mihi est, et occultus in pectore dolor.
Satius est, cum optimus sis, ut malus videaris, quam ut pessimus
Laudem habens viri boni, sepulcrum sis hominibus
Mendax, quod intus mortuis putridis fœtens,
Extrinsecus renidet calce et jucundis coloribus.
  Magnum oculum tremamus, qui et subter terram
Intuetur, et magnam ponti abyssum, et quæcumque abscondit
Mens hominum. Nihil autem incidit tempus, sed adsunt
Deo omnia. Quomodo suum quis malum occultet?
Supremo autem in die, ubi nosmetipsos abscondemus?
Aut quis auxiliabitur? Quomodo latebimus oculum Dei,
Cum ignis purgatorius omnium opera dijudicabit,
Depascens malitiæ levem et aridam naturam?
Hanc ego diem horresco, et die ac nocte metuo,
Cernens animam a Deo delapsam in terram,
Et prope a pulvere euntem, quem fugere avebam.
Velut cum hyberni ad ripas fluminis,
Aut pinum, aut platanum perenni coma ornatam
Vicina erumpens unda radicitus lædit;

Ac primum quidem omnia illius retinacula quatit,
Illamque in præcipitium vergentem tenet, ac rursus
Levibus hærentem radicibus funditus
Abruptam in medios præcipitii vortices detrudit,
Eamque magno strepitu trahens in cautes impingit,
Ubi illam imber et colluvies semper incumbens
Putrefaciunt, ac inhonestus in littore truncus jacet.
Sic et meam animam Christo regi florentem
Violenter irruens humi stravit hostis indomitus,
Cujus maxima quidem pars periit, leves autem adhuc illius reliquiæ
Huc et illuc errant. Dei autem est illam rursus erigere,
Qui nos, cum nihil essemus, compegit, ac postea
Dissolutos compinget, et in aliam vitam restituet,
Aut ignem, aut Deum lucis auctorem sortitos.
Quod si Deum, an omnes aliquando? id alio servetur.
Christe rex, etsi mortuum me et infirmum homines
Inimici vocant, et clam naso suo suspendunt,
Capitis motu meam irridentes ærumnam,
Ne sinas me sub manibus hostilibus domari:
Sed primum quidem cœlesti spe animum fulcias,
Ac mihi qui extinguor, pusillam stilles olei
Guttam, quæ sitienti lampadi ad lumen auxilietur,
Ut igne excitato, revocata redeat
Lux reflorescens, ac lucidam vitam nanciscar.
Deinde vero onera omnia tradas venti procellis,
Et arceas a me, (spiritum autem præbeas levem,)
Quibus cor meum abunde exercitasti: sive me ob acerbam
Puniens malitiam, sive doloribus, veluti pullum
Variis et arduis cursibus domans,
Sive mentis meæ fastum aliquem cohibens, qui facile

Innascitur piis, quotquot sunt levi animo,
Qui malam ex bono Deo superbiam arripiunt:
Sive meis volens, Verbum servator, malis
Erudire mortales, ut vitæ oderint pravitatem,
Ut minime stantis, ac omnibus incommoda inferentis,
Bonis ac malis, atque ad aliam vitam properent,
Quæ stabilis est et immobilis, et probis melior.
Atque hæc quidem in magnis sapientiæ thesauris sunt posita,
Quæcumque vitæ instabilis admonitiones mortalibus ferunt,
Sive bona sint, sive mala: quod autem ad Verbum spectat, præstantissima omnia,
Quamvis pleraque mentis nostræ crassitiem fugiant.
Moves autem sapienter hinc et illinc mundi gubernacula,
Quibus abacti a malis scopulis, apertum
Vitæ incertissimæ magnum mare trajicimus.
Rursus ego laborans et omnibus ærumnis
Contritus, tibi flecto genua. Mitte mihi
Lazarum, qui digito humenti aridam flamma cito
Linguam refrigeret, nec me chaos cohibeat,
Nec Abraham longe a magno sinu projiciat
Divitem patientem. Sed fortem tuam manum
Mitte, et dolorum fer remedium, ac in me omnia
Miracula, et prodigiorum virtutem, ut olim, ostende.
Dic, et celerrime fluxus sanguineus desinat.
Dic, et porcorum gregem in furorem agat legionis
Spiritus, et in mare cadat; et a me recedat.
Lepram tristem remove; lumen accedat
Oculis cæcis, et aures sonum audiant;

Aridam manum meam extende, et vincula linguæ
Rumpe, et pedum firma gressum debilem.
Ex modico pane satia; sterne mare
Terribile; splendidius sole corusca.
Fige membra ingravescentia, et ex mortuis
Rursus suscita fœtentem; nec me infructuosum,
Postquam, veluti ficum, videris, arefacias.
Alius quidem aliis adjutoribus, Christe, confidit,
Sanguine, et cinere, et supercilio in diem permanente.
Alii alio indigent adjutorio infirmo.
Tibi vero soli, Rex omnium, solus relictus sum,
Qui omnium dominaris, mihique maximum robur es.
Non me uxor fovens molestis sollicitudinibus solvet,
Aut afflictum dulcibus alloquiis deliniet;
Non charis filiis glorior, a quibus senectus erigitur,
Et juvenilibus vestigiis rursum progreditur;
Nec cognatis delector, nec amicis:
Illos enim invisa mors rapuit; isti autem amici
Quietis, ad minimum amicorum pavorem contremiscunt.
Hanc unam habui oblectationem, velut fonti
Frigido appropinquans cerva sitiens, optimos viros
Christiferos, viventes in terra, supra carnem,
Spiritus æterni amicos, et bonos cultores,
Cœlibes, mundi contemptores. Sed et illi
Decertantes de te adversis frontibus hinc et illinc
Stant, et studium partium legem Dei solvit haud legitime.
Et concordiam charitatis, cujus nomen solum relictum est.
Velut si quis relicto leone in ursam incurrat
Furentem, atque hanc fugiens in domum incidat

Lætus, et manum muro sustentet,
Atque hinc prosiliens eum inopinato serpens percutiat:
Sic mihi multis agitato perturbationibus
Nullum laboris remedium, et quicquid invenero, id molestius est.
Postquam autem undequaque circumspexi, et in omnibus laboravi,
Ex te, in te, beate, rursus intueor, robur meum,
Omnipotens, ingenite, principium, et pater principii,
Filii immortalis, magnum lumen similis luminis,
Ex uno in unum, modo non enarrabili prodeuntis
Filii Dei, sapientia, rex, verbum, veritas,
Imago exemplaris, natura Genitori æqualis,
Pastor, agne, victima, Deus, homo, pontifex;
Tum Spiritus, qui ex Patre procedit, lumen mentis nostræ,
Ac puris illabitur, et Deum hominem facit:
Miserere, mihique concede volventibus annis,
Hic et in futurum toti Deitati permixtum
Hymnis te perpetuis gaudentem celebrare.

CARMEN II.

GREGORII JUSJURANDUM.

ARGUMENTUM.

In isto poëmate, Gregorius vitæ suæ legem ac regulam tradit : votaque, quibus Deo se obstrinxit, tanquam doctrinæ suæ sigillum, atque evangelicæ vitæ rationis confirmationem nobis proponit : Juravi et statui custodire judicia justitiæ tuæ. Ps. CXVIII.

Juravi Verbum ipsum, quod mihi maximus est Deus,
Ex principio principium, ab immortali Patre,
Imago exemplaris, natura Genitori æqualis,
Qui e cœlo ad hominum vitam descendit :
Juravi me, nec mente magnam mentem, impia cogitando,
Abjecturum, nec Verbum verbo inimico.
Si Triadis lucidæ Deitatem discindam,
Temporum molestorum momentis obsequens.
Si meam unquam mentem magna sedes vulneraverit,
Aut aliorum cupiditati manum adjutricem admoveam :
Si Deo anteponam hominem adjutorem,
Petræ invalidæ rudentes innectens :
Si unquam, Deo prospera largiente, animum elatum geram,
Aut rursus infirmum, in mala incurrens :

Si litem dirimam ab æquitatis norma aliquantulum deflectendo,
Si supercilium plus a me honoris habeat, quam sanctitas;
Si malos videns pace perfruentes, ac bonorum scopulos,
Gressus a dextra semita declinavero:
Si livore mens mea tabescat: si resero
Lapsum, eorum etiam qui sancti non sint, quasi firmo sim pede;
Si tumescente ira mens ceciderit: si freni expers
Lingua excurrat, eorque lascivos oculos intendat;
Si quem odio nequicquam habuero, si meum inimicum
Ulciscar dolo aut aperte:
Si vacuam a domo mea dimisero manum pauperis,
Si mentem siti cœlestis verbi laborantem,
Aliis potius indulgeat Christus, ac meos labores
Etiam usque ad canitiem susceptos ventus auferat.
His legibus obstrinxi vitam meam. Si vero desiderii
Compos fuero, o Immortalis, tibi gratia erit habenda.

CARMEN III.

ITINERARIUM CONSTANTINOPOLITANUM.

ARGUMENTUM.

Gregorii Constantinopoli proficiscentis est istud Poëma. Excusum fuit etiam a Muratorio, p. 177. *Sic autem habet vir eruditus : Post Carmen olim* LIV, *nunc* XXXVI, *Lib.* I, *Sect.* I, *inter poëmata dogmatica, quod inscribitur* ἐνοδία, *seu Sancti Gregorii profecturi precatio, jam typis editum, hæc subjiciuntur in Ambr. Codice. Ea vero lucubrasse videtur Poëta sacer, cum a Cathedra Constantinoplitana qua se abdicaverat, ad solitudinem ruris paterni sese contulerat.* Sic Muratorius.

In te quiescimus, o Dei Verbum,
Manentes domi ; tibi referimus otium.
Tua est consessio, tua exurrectio, tua statio,
Tua rursus profectio, tuis et nunc auspiciis
Viam inimus. Sed mihi aliquem Angelum
Mitte ducem viæ, faustum custodem,
Qui me columna ignis et nubis ducat,
Dividat mare, flumina sistat verbo,
Nutriat cibo cœlesti et infero largiter.
Crux autem manibus signata audaciam
Inimici frangat (60) : neque in die media
Æstus urat me, neque nox timorem afferat.
Asperam autem et difficilem mihi semitam
Planam facias, et facilem tuo famulo,

Ut sæpe me jam antea manu tegens,
Terræ et maris eripuisti periculis,
Et morbis gravibus, et rebus difficilibus,
Ut feliciter omnibus et pro spe
Peractis, prosperumque viæ finem
Nacti, rursus ad amicos et cognatos
Revertamur, læti lætos
Domi revisentes, et laborum liberi.
Te supplices adoramus, postremum iter
Efflagitantes, ut placidum et facile consequamur.

CARMEN IV.

DE SE IPSO.

Tit. *Tres isti versus male inserti Carmine* XIX *apud Tollium, pag.* 104, *habentur etiam apud Muratorium n.* 191, *pag.* 173.

Trinitas prædicetur (60 *bis*), et munus docendi suscipiat
Alius quispiam, qui sit dignus. Thronis autem ego
Cedo. Cum Deo enim loqui non cessabo.

CARMEN V.

AD PLEBEM ANASTASIÆ.

—

ARGUMENTUM.

In desiderio Anastasiæ charissimæ se esse testatur Gregorius.

Desidero, desidero te, charissima, non negabo :
Desidero te, fructum et sobolem sermonum meorum,
Plebs dilectæ mihi Anastasiæ,
Quæ mortuam jamdudum mortiferis sermonibus
Fidem antiquam resuscitavit novis :
Unde prodiens meus, velut scintilla, sermo,
Omnes implevit lumine ecclesias.
Quis tuam pulchritudinem, quis meas sedes habet ?
Quomodo sum sine liberis, dum liberi vivunt? Pater,
Tibi gloria, etiamsi quid pejus contigerit.
Fortasse plectis meam libertatem.
Quis rite prædicabit tuam veritatem, o Trinitas.

CARMEN VI.

AD EOSDEM.

Viæ Sion lugent, legis cultorem
Populum desiderantes diebus festis.

Lugeo et ego ipse, populum non conspici
Ad meos confluentem sermones, ut olim solebat
Et Constantinopolis, et peregrinorum quidquid
Degebat, quibus affulgebat amica Trinitas.
Et nunc ego, ut leo rugiens,
Multum gemo. Meos autem liberos forsitan
Alii insultant, persuasibilibus verbis
Abripientes. Si autem redeat mihi robur,
Ut olim, Trinitas, tuum, et rugiam iterum
In te, cito feræ rursus cesserint.

CARMEN VII.

VALE AD INIMICOS DICTUM.

ARGUMENTUM.

Constantinopoli discessurus, nondum electo successore,
Gregorius Episcopos extremum affatur.

Sacrorum socii, vix livori mortuus sum.
Desinent oriens occidensque, et livor meus
Inimicis et amicis : discessi : plaudite.
Verum omnibus quempiam discessus hymnum canam.
Si alium pro me reperistis, huic honorem habete.
Venerabilis mihi spiritus, cujus partes sustineo.
Jam non amplius pugnantibus sum interjectus.

CARMEN VIII.

IN INVIDOS.

Trinitas, salva me, et iterum clamo, Trinitas.
Te enim prædicans, comparavi invidiam.
Populus, leges, mensa, suggestus, throni,
Sermonesque verorum dogmatum testes.
Qui hæc, et quid hæc? et unde fluens
Dei me potentissimi Spiritus
Rivis, extraneumque populum pulchre nutriens,
Postea carnes tabefactus laboribus
Plurimis abii? O speculatores, plaudite.
Periit et qui rigavit, et qui appetebant sermonem.
Si quid horum retribuas præmium, Christe mi,
Magnum quid retribuas; sin minus, et id erit gratum.

CARMEN IX.

IN EOSDEM.

Transii, veni, venio; admixtio me tenet
Timoris et gaudii. Pectoris mei scrutor profundum,
Numquid tibi debeam, mi Christe; verumtamen venio
Animal vexatum in vita, maxime autem
Ab inimicis et amicis, collegis et adversariis,
Tuas incidisse in manus satius est,
Quam hisce conflictari invidiæ luctationibus.
Nihil enim jam quod sperem boni, habeo,
His vero pessimis commori lucrum magnum.

Valete, indulgete ventri, vanis somniis
Magnifice sentite. Paululum enim gaudebitis.
Et ego particeps fui erroris. Sed discedo.

CARMEN X.

AD CONSTANTINOPOLITANOS SACERDOTES, ET IPSAM URBEM.

O qui victimas offertis incruentas, sacerdotes,
Magnæque unitatis in Trinitate cultores,
O leges, o imperatores pietate florentes!
O Constantini Magni sedes inclyta!
Nova Roma, tanto præstans urbibus,
Quanto terra cœlum stelliferum præstat:
Vos nobiles inclamabo; qualia mihi molita est
Invidia? quomodo me procul a sacris filiis expulit,
Postquam diu decertavi, ac cœlesti doctrina lumen
Attuli, et fluenta ex petra eduxi?
Quæ æquitas, ut labores et terrores sustineam
Pro civitate, quam ad pietatem formare incipiebam,
Alius autem laboribus meis animum suum demulceat,
Repente abreptus in alienam sedem,
In quam a Deo et a bonis Dei famulis evectus fueram?
Hæc mihi morbus permolestus; hæc Dei famuli,
Qui lacrymabili dissidio inter se litigantes,
Rex Christe, hæc in me non amice consuluerunt.
Non enim unius partis audax bellator extiti,
Nec Christo potius quicquam habere volui.
Delictum meum est, quod idem, ac aliqui non deliqui,
Nec me, ut cymba, navi onerariæ adjungo.

Sic etiam invisus sum et levibus animis, qui sedem hanc
Nefarie tradiderunt temporis amicis (61).
Sed hæc quidem oblivionis obruat abyssus. Ego autem
Hinc profectus, tranquilla vita lætabor,
Cunctis simul, aula et urbibus, et sacerdotibus
Sponte relictis, ut olim optabam,
Cum me Deus et nocturnis vocavit somniis;
Et maris horrendi molestis terroribus.
Idcirco lætitia exultans invidiam fugi, atque ex magna
Tempestate in stabili portu rudentem fixi,
Ubi puris mentis cogitationibus animum evehens,
Etiam silentium, instar victimæ, ut antea sermonem, offeram.
Gregorii hæc verba sunt, quem aluit terra
Cappadocum, quique pro Christo omnibus se abdicavit.

CARMEN XI.

DE VITA SUA.

Scripti scopus est mearum adversarum,
Vel, si ita velis, prosperarum cursum texere.
Hoc enim quidam dixerint, illud alii,
Prout quisque, opinor, animum inclinaverit.
Non enim voluntas, tuta judicandi regula.
Versus autem ludendo, mœroris medicina est,
Institutio simul et jucunditas juvenibus,
Oblectans adhortatio. Vos autem alloquor,
Qui mei quondam fuistis, nunc autem alterius,

Quicumque eamdem tenetis fidem, sive quis spurius.
Nobis enim omnes benevoli silentibus.
O viri, inclytum orbis lumen,
Mundum incolentes, ut video, alterum,
Terræ marisque ornamentis induti,
Roma nova, nobilium aliorum sedes (62),
Urbs Constantini, et imperii columna :
Audite, viri, virum a mendatio alienissimum,
Ac multa passum multis in vicissitudinibus,
Ex quibus multa cognoscere contingit.
Concidere omnia; etiam honesta tempore
Collapsa sunt, nihilque aut parum superest;
Velut cum tellus raptatur imbrium vehementium impetu,
Nihil præter lapillos relinquitur.
Nondum magni quicquam, si de multis loquor,
Qui ne prius quidem bonorum ordini ascripti erant,
Pecudibus similes ac deorsum vergentes.
Nos vehemens ille sumus et asper torrens :
Noster ordo dissolutus est, flens dico;
Quicumque sedemus non belle in excelso throno,
Populi præsides, virtutis magistri,
Quibus impositum est animas divino pabulo alere,
Ipsi vero fame laborantes; medici morborum,
Mortui scatentes quam plurimis morbis;
Viarum duces sane præruptarum,
Quas nec præeundo, nec eundo triverunt :
Quos minime sectari, præceptum est brevissimum,
Ac salutis latissimum documentum :
Quorum thronus accusator est morum,
Ac cancelli non vitas dividunt, sed supercilia.

Unde autem adductus sim, ut hæc litteris mandarem,
(Non enim libet multa nequicquam congerere,)
Audiant omnes, et qui nunc, et qui in posterum.
Paulo autem altius meos eventus
Necesse est repetere, etiamsi prolixum esse oporteat,
Ne contra me valeant mendacia.
Amant enim improbi malorum, quæ ab ipsis fiunt,
In eos qui patiuntur detorquere causas,
Ut et mendaciis plus noceant,
Et se ipsos exolvant crimine.
Hoc autem esto sermonis exordium.
Erat mihi pater præclarus ac probus valde,
Senex, moribus simplex, vitæ norma,
Vere Abraham alter patriarcha,
Qui erat, non qui videretur, bonus, ut nunc fit:
Primum errabundus, postea Christi amicus,
Deinde pastor, ac pastorum columen.
Mater autem, ut breviter dicam, conjux
Tanti viri, ac æqualis ponderis,
Ex piis pridem, ac ipsa magis pia,
Corpore fœmina, moribus supra viros.
Erat uterque in ore omnium æqualiter vitæ integritate.
Quodnam est hujus rei argumentum? quomodo sermonem probabo?
Ipsam adducam eorum, quæ dixi, testem,
Meam parentem, veritatis os,
Cui mos erat apertum potius aliquid abscondere,
Quam absconditum jactare gloriæ causa.
Metu enim divino ducebatur, qui magnus magister est.

(Illic enim aliquid doctrinæ decerpseram),
Solvens navigabam versus Græciam,
Cypri latus legebam, tumque ventorum impetus
Navem æstuando impulit, ac omnia una nox erant.
Terra, pontus, æther, cœlum tenebris suffusum;
Tonitrua resonabant fulgurum vibrationibus.
Stridebant rudentes velis tumentibus.
Nutabat malus, nec clavi ulla firmitas:
Vi enim rapiebatur e manibus.
Navis implebatur aquis latera superantibus.
Clamor promiscuus et lamentabilis exaudiebatur
Nautarum, hortatorum, magistrorum et vectorum,
Christum una voce invocantium,
Atque eorum etiam, qui Deum antea non noverant:
Est enim metus doctrina valde opportuna.
Sed quod omnium malorum erat maxime luctuosum,
Navis sine aqua: statim enim ac distorqueri cœpit
Navis, disrupta spargitur in profundo scapha,
Quæ dulcem thesaurum aquæ ferebat.
Certatim et fames, et æstus, et venti
Mortem nobis intentabant. Sed solutionem Deus
Promptam misit. Nam mercatores Phœnices
Subito apparentes, etsi metu non carerent.
Ubi ex precibus cognoverunt quantis in angustiis periclitaremur,
Contorum fulcris et manuum conatibus
Navim astringentes, (erant enim robustissimi),
Servant nos mortuos jam marinos,
Velut pisces extra mare deliquium patientes,
Aut lampadem, quæ, deficiente alimento, extinguitur.
At mare sæviebat, majorique mugitu
Premebat in nos multis diebus,

Cum nec sciremus, quo nos tot turbidines ferrent,
Nec ulla nobis a Deo ostenderetur salus.
Cunctis autem communem mortem metuentibus,
Ego illam, quæ occulta est, magis perhorrescebam.
Nam a lustralibus, quibus Dei fimus, undis
Arcebant me undæ hospitum peremptrices.
Hoc erat lamentatio, hoc mea calamitas.
Ob hoc clamores emittebam, extendens manus,
Quorum sonitus vehementem fluctuum stridorem superabat.
Scissa vestis erat, pronus jacebam miser,
Quod autem credibile non est, sed tamen certissimum,
Omnes omissa sua ipsorum calamitate,
In unum jugebant clamosas precationes,
Pii in communibus malis navigatores :
Adeo condolebant ærumnis meis !
Tu vero tunc etiam fuisti, Christe, magnus mihi salvator,
Qui et nunc liberas me a sæculi fluctibus.
Cum enim nihil subesset bonæ spei,
Non insula, non continens, non montium juga,
Non fax, non astra, nautis viarum duces,
Non parvum quicquam magnumve in iis quæ cernuntur,
Quid comminiscor? et quis molestiarum exitus?
Desperans de omnibus infimis rebus, ad te respicio,
Vita mea, respiratio, lumen, robur, salus,
Terrens, percutiens, blandiens, sanans,
Benigna semper innectens contrariis.
Memorabam tibi antiqua omnia mirabilia,
Ex quibus maximam tuam manum prædicamus,
Per mare discissum gradientem Israëlem,
Fusos manuum elatione hostes,

Ægyptios flagellis contritos,
Cum ipsis ducibus, creaturam in servitutem redactam,
Muros tubis et cursu vastatos.
Mea etiam addebam his quæ olim celebrata sunt.
« Tuus sum, aiebam, et antea et nunc quoque;
» Tu bis me accipies, possessionem tibi pretiosissimam,
» Terræ marisque donum, et matris
» Prece, et gravissimis terroribus dedicatum.
» Tibi vivam, si duplex effugero periculum.
» Tu cultorem amittes, si me projicias.
» Etiam nunc discipulus turbine agitatur. Excute ergo
» Somnum, aut gradere, et stet metus. »
Hæc dixi, et cessavit ventorum furor,
Concidit pontus, ac navis recta navigat.
Atque illud etiam extitit emolumentum meæ
Precis. Cœtus omnis, quem navis vehebat,
Pie in magnum Christum affectus abiit,
Duplicem a Deo accipiens salutem.
Rhodum autem prætergressi, paulo post
Ad Æginæum portum, (Æginæa enim
Navis,) secundis navigantes ventis appulimus.
Dehinc Athenæ et litteræ. Quid autem hic egerimus,
Loquantur alii; quomodo in timore Dei
Vixerimus, primi inter eos qui prima cognoscebant:
Quomodo in juventutis flore et audaciæ æstu,
Cum alii aliis sodalibus juncti insanirent,
Tranquillam illic vitam traduxerimus:
(Ceu fons quidam, puto, marinus inter aquas
Amaras dulcis, ut vulgo creditur;)

Neque ab aliis tracti, qui perniciem ferunt,
Sed ipsi potius trahentes amicos ad optima quæque.
Namque et hoc beneficium a Deo accepi :
Duxit me et conjunxit cum viro sapientissimo,
Qui unus et vita et eloquio supereminebat omnes.
Quis ille? certe perfacile cognoscetis,
Basilius erat, ævi nostri magnum adjumentum.
Hunc et litterarum, et tecti, et consiliorum
Socium habebam, ac si quid gloriari decet,
Par quoddam eramus, non obscurum in Græcia.
Communia erant omnia : mens una
Duorum colligans corporum discrepantiam.
Quod autem nos in unum præcipue conjunxit,
Illud erat: Deus, et rerum præstantiorum amor.
Ex quo enim ad tantam fiduciam pervenimus,
Ut etiam eloqueremur cordis abdita,
Arctiore inter nos amore constricti sumus.
Est enim studiorum consensio ad conglutinationem.
Quid supererat? Patria et vitæ institutum.
Jam enim multum temporis in litteris contritum erat :
Jam fere trigesimum annum attigeram.
Illic agnovi quantum in nos amorem,
Quantamque de nobis opinionem haberent condiscipuli.
Aderat tempus, aderat magnus labor.
Opus erat complexibus ac tristibus verbis,
Ad valedicendum idoneis, ac recordationis incitamentis.
Ac Basilio quidem vix ac ne vix quidem, sed tamen cedunt,
Cum multas discessus causas proferret.
Mihi vero etiam nunc fluunt lacrymæ,
Cum recordor turbationis, quæ tunc accidit.

Omnes cingunt me ex improviso,
Ignoti, familiares, æquales, magistri,
Adjurant, lamentantur, vis etiam aliquid admiscent,
(Amor enim suadebat, ut id etiam auderent,)
Violenter detinent; nec quicquid acciderit,
Inde dimissuros dicunt: neque enim decere
Ut mei damnum faciant venerabiles Athenæ,
Cui litterarum principatum suffragio suo delaturi sunt;
Tandem inflectunt me; (sola enim quercus
Talibus lamentis restitisset et verbis;)
Non tamen plene: retrahebat enim patria,
Fide omnium, quæ sub sole sunt, pene princeps,
In qua philosophari præclarum videbatur,
Tunc etiam parentes senectute et annis ingravescentes.
Cum igitur Athenis brevi adhuc tempore mansissem,
Profectionem suffuratus sum pene clam:
Veni: eloquii specimen dedi, nonnullorum morbo
Obsecutus sum, qui id a me, veluti debitum quoddam, repetebant.
Non enim plausus et strepitus curabam,
Nec molles et contortas declamationes
Quibus gaudent sophistæ in juvenum cœtibus.
Illud enim philosophari ab initio statueram,
Ut Deo projicerem, et alia omnia, et facundiæ labores,
Velut qui agros pecudibus pascendos reliquerunt (66),
Vel aurum congesserunt in maris profundum.
Sed, ut dixi, amicis saltavi.
Hæc certaminum veluti præludia fuerunt,
Aut prævia initiatio majoribus mysteriis.
Opus erat deinceps virilibus consiliis.
Intus amicos in consilium voco,
Mearum cogitationum sinceros monitores.
Detinebat autem meam mentem vehemens turbo,

Cum inter ea quæ præstantiora sunt, id quod præstantius est, quærerem.
Ac ea quidem, quæ carnis sunt, in profundum projicere,
Dudum statutum erat, tuncque placebat magis.
Consideranti autem mihi ipsas vias, quæ ad Deum ducunt,
Quænam melior sit et plana, non facile erat invenire.
Aliud enim, aliorum habita ratione, bonum aut malum
Videbatur, ut sæpe fit, ubi quid agendum est.
Res meæ, ut eas alicui assimilem exemplo, sic se habebant :
Longam veluti quamdam peregrinationem meditabar;
Navigationem quidem effugeram et maris labores,
Sed vestigabam quænam expeditior esset via.
Magni faciebam Eliam Thesbiten,
Ac inclytum Carmelum, et cibum insolitum,
Desertum Præcursoris possessionem,
Filiorum Jonadab vitam sine apparatu;
Sed me rursus tenebat sacrorum Librorum amor,
Ac Spiritus lumen in consideranda Scriptura,
Res cum deserto et quiete non conveniens (67) :
Donec in utramque partem sæpe delatus,
Tandem inter desideria mea sic litem dirimo,
Satisque mentis agitationem cohibui.
Videns enim quos actuosa delectat vita,
Eos aliis quidem utiles esse, his nempe qui in sæculo vivunt,
Sibi autem inutiles, ac malis agitari,
Ex quibus placidi mores concutiuntur;
Eos autem qui vale sæculo dixerunt, stabiliores quidem esse,

Ac in Deum placida mente respicere,
At sibi solis prodesse angusta charitate,
Vitamque insolitam et asperam traducere,
Mediam inter utrosque viam ineo,
Meditari ut hi, prodesse ut illi, statuens.
Huc accedebat majus quicpiam, gratia hominum venerabilium,
Eos dico qui me genuerant, et quibus debitor eram.
Illorum senectutem (id enim maxime pium est
Parentibus primum honorem, ex Dei præscripto, deferre,
Per quos illud etiam contigit, ut nosceremus Deum,)
Horum, inquam, senium fovebam, firmabam totis viribus:
Manu ducebam, ut mihi prosperam
Pararem senectutem, dum me senectutis miseret.
Talia enim metimus, qualia seminavimus.
Hæc pars erat philosophiæ meæ,
Non videri primariæ vitæ labores exantlare,
Magisque esse, quam videri, Deo amicum;
Diligendos quidem putabam etiam actuosos,
Quotquot a Deo honorem aliquem sortiti
Populos regunt divinis mysteriis.
Sed major me tenebat vitæ monasticæ amor,
Quamvis viderer inter multos versari;
Morum enim esse monasticam vitam, non corporum.
Thronus autem episcopalis erat mihi venerabilis
Procul, velut solis lux oculis
Infirmioribus. Quidvis potius speravi
In variis vitæ vicissitudinibus, quam in me accepturum.
Nihil magni asseras temere, cum homo sis.
Ea semper deprimit invidia, quæ alte assurgunt.

Ne aliunde exempla sumas, sed mea spectes.
Ita sentienti gravis incidit tempestas.
  Meus pater, quamvis accuratissime
Sententiam meam nosceret, nescio unde,
At forte, paterno amore permotus,
(Magnam enim habet vim amor cum potestate conjunctus;)
Ut me constringeret vinculis Spiritus,
Et quod habebat præstantius, eo me decoraret,
Incurvat violenter, ut secundas sedes teneam.
Tantus ergo dolor mihi inustus tyrannide,
(Nondum enim alio nomine hoc appellare possum,
Mihique Spiritus divinus ignoscat
Sic affecto;) ut omnibus subito
Amicis, parentibus, patria, cognatis solutus,
Velut boves asili spiculo puncti,
In Pontum venerim, mœroris remedium
Conciliaturus mihi, amicum Deo plenum.
Illic enim exercebat contubernium cum Deo,
Nube coopertus, ut antiquus ille sapiens:
Basilius is erat, qui nunc cum Angelis est.
Per hunc molestiam animi deliniebam.
  Sed cum senio laborans et desiderio mei,
Multa cum prece rogaret filium optimus parens,
Ut honorem exhiberem extremis halitibus,
Cumque mihi tempus calamitatem coqueret,
Quod quidem nunquam oportuisset, rursus in profundum curro,
Veritus gemitum paternæ commotionis,
Ne mihi amor in maledictionem excideret;
Ejusmodi est simplicitas ira percita.
Paulum effluxit temporis, et rursum tempestas,
Quæ quanto acerbior fuerit, non facile dictu est.

Sed nihil nocebit omnia amicis enarrare.
Munus quoddam exercebat frater meus sæculare,
Frater meus! O nequissime, quam potens es!
Erat autem thesaurorum custos. Medio autem in munere
Moritur, canumque multitudo assilit
In defuncti pecuniam, et quicquid reliquerat.
Omnia dilacerant famuli, extranei, amici.
Quis enim, collapsa quercu, non sibi ligna comparat?
Ego autem, quantum ad me attinet,
Nunquam timuissem negotiorum incursiones:
Avis enim sum facile avolans.
Sed tamen necesse erat omnia cum præclaro patre
Sustinere, et prospera et adversa,
Participemque negotiorum, non pecuniæ.
Quemadmodum autem, qui statim fixerunt gradum,
Semel labantes, in præcipitii fundum
Incidunt, sui jam non compotes,
Sic mihi, postquam mala degustavi,
Aliæ ex aliis molestiæ exortæ sunt.
Venit quondam nobis, (media prætermitto,
Ne videar crimen inferre
Viro, quem modo laudibus extuli,)
Sed venit nobis omnium amicissimus,
Basilius, (o quid dicturus sum? dicam tamen;)
Alius mihi pater longe durior.
Illum enim ferre oportebat, etiamsi tyrannidem exerceret:
Istius autem ferendi necessitatem non imponebat
Amicitia damnum ferens, non liberans a malis.
Nescio an mea potius peccata,
Quæ multum me ac sæpe momorderunt,
Incusem, (effervescit semper ut recens

Id quod accidit (68);) an tuam elationem,
Virorum optime, quam tibi afflavit thronus.
Nam cæteris in rebus, in æqualibus studiis,
Forsan ne ipse quidem te existimasses præcellere :
Ac profecto antea, o præstantissime, non existimabas ;
Aut si existimasses, fortasse ex his qui probe noverant
Ambos, te repressisset æquus aliquis judex.
Quid igitur passus es ? quomodo tantopere nos subito
Projecisti ? utinam pereat ex vita
Lex amicitiæ sic amicos honorantis.
Heri leones eramus, sed hodie
Simius ego ; tibi vero parva res est etiam leo.
Quod si omnes (magna eloquar voce)
Sic amicos spectares, exceptum me oportuit,
Quem amicis omnibus aliquando anteponebas,
Antequam in altum sublatus omnia infra te haberes.
Anima, quid effervescis ? Equum vi comprime.
Sed rursus ad metam oratio. Erat ille
Mihi mendax : cætera autem a mendacio alienissimus,
Qui cum sæpe dicentem me audisset,
Omnia quidem nunc mihi tolerabilia esse, etiamsi pejora accidant,
Sed si vitam parentes relinquant,
Certissimum mihi esse negotia relinquere,
Ut fructum aliquem percipiam ex vita
Foco carente, non invitus cujuslibet loci civis ;
Hæc cum audiret, et judicio suo comprobaret,
Vim tamen infert ad episcopatus sedem
Ipse et pater, qui in hoc me iterum supplantavit.
Non prius turberis quam audieris omnia.

Si perdiu deliberassent inimici,
Quomodo me dedecorarent, non aliam puto
Quam istam, illos inventuros viam.
Vis audire? Narrabunt tibi omnes
Quicumque rem minime congruam judicaverunt.
Equidem qualem præbuerim amico
Me ipsum, novit Pontus, novit et civitas
Cæsariensium, et omnes amici communes.
Sed hæc exprobrare indecorum foret.
Nam qui beneficia accepit, eum memorem esse decet
Eorum quæ illi benefacta sunt, minime vero eum qui fecit.
Ille vero qualis in me fuerit, res ipsæ persuadeant.
Statio quædam est in medio pervulgatæ viæ
In terra Cappadocum, quæ scinditur in triplicem viam,
Sine aqua, sine virore, nihil habens liberale,
Horridus valde et angustus pagus.
Omnia hic pulvis et strepitus, et currus,
Lamenta, ejulatus, exactores, tormenta, compedes,
Populus vero, quotquot peregrini et errones.
Hæc erat Sasimorum meorum ecclesia.
His me dedit, qui quinquaginta chorepiscopos habens
Non satis locuples erat : o munificentiam!
Atque idcirco etiam, ut, per vim rapiente altero,
Victor esset, novam cathedram instituens.
Ego enim inter bellicosos illius amicos
Primas obtinebam : strenuus enim aliquando fui,
Nec molesti quicquam habent benedicta vulnera.
Nam præter incommoda a me enarrata,
Nec poterat quidem sine sanguine sedes teneri;
Erat enim confinium duorum inter se certantium

Episcoporum, ac grave quoddam exarserat bellum,
Cujus causa sectio patriæ (69),
Duas urbes parvarum matres instituens.
Animæ prætextus erant, sed revera dominationis amor:
Vereor enim dicere, reditus et tributa,
Quibus misere totus agitatur mundus.
Quid igitur, per Deum, facere me æquum fuit?
Contentum esse? malorum excipere incursus?
Ense feriri, suffocari luto?
Nec habere ubi hoc senium collocem,
Dum semper e tecto per vim exturbor?
Nec panem habiturus, quem hospiti frangam,
Pauper pauperem populum regendum sortitus,
Nihil prorsus videns, quod præclare possim exequi:
Malis abundans, quæ in urbibus occurrunt:
Vindemians spinas, non rosas legens,
Mala bonorum expertia carpens?
Aliam a me exposce, si voles, magnanimitatem,
Atque hanc propone his qui me sapientiores sunt.
Talia Athenæ pepererunt, et communes litterarum labores,
Ejusdemque tecti et mensæ consors vita,
Mens una, non duæ in ambobus, res mira visa Græciæ,
Datæque dexteræ, mundum ut procul rejiceremus,
Deoque simul viveremus
Ac litteras dicaremus soli sapienti Verbo.
Dissipata sunt omnia, humi projecta sunt,
Spes antiquas venti auferunt.
Quo quis fugiat? feræ, non me excipietis?
Apud quas plus fidei, ut mihi quidem videtur.

Atque hæc quidem ita se habebant, ut breviter enarrare potui.
Postquam autem incurvatus sum, non mente, sed cervice,
Quid dicam? aut unde dolorem meum tibi
Omnem aperiam? stimuli rursus mihi.
Rursus fugitivus quidam et cursor in montem,
Suscipiens amicum vitæ genus, delicias meas.
Sed quid sum lucratus? non enim constans fugitivus
Eram, ut apparet. Sed cum omnia perferre sciam,
In hoc uno ignavus sum: patris iram non fero.
Primam quidem hanc dimicationem aggreditur pater,
Ut me Sasimis stabiliat; sed cum minus valeret,
Secunda navigatio, ut non infra maneam,
Sed cum eo laborans, (erat enim jam gravis
Corpore,) labores illius allevem,
Manus tendens, atque hanc barbam
Tangens, qualibus me compellat verbis?
« Pater te precatur, filiorum charissime,
» Juvenem pater senex, famulum
» Dominus natura et lege duplici.
» Non aurum a te peto, non lapides, non argentum,
» Non arva, fili, nec quidquid ad delicias attinet.
» Quæro Aaroni te et Samuëli proximum
» Ponere, Deoque pretiosum astantem famulum.
» Qui dedit, habet te; fili, ne me dedecore afficias,
» Ut propitius sit tibi solus pater;
» Præclara petitio: sin minus certe paterna.
» Nondum tantam emensus es vitam (70),
» Quantum mihi effluxit sacrificiorum tempus.
» Concede mihi hanc gratiam, concede; aut me alius sepulcro mandet:

»Hanc statuo negati obsequii pœnam.
»Da pauco dies reliquiis meis.
»Postea, ut lubebit, tibi consules.»
Postquam hæc audivi, ac meas mea molestiæ pondus
Paulatim depulit, ut sol nubem:
Quid fit? et quem mea mala exitum habent?
Mihi ipse persuasi nihil damni futurum mihi,
Si patris desiderium, cathedræ tenus explerem.
Non enim id me, aiebam, detinebit invitum,
Quem nec promulgatio, nec promitio astringit.
Sic me provexit victrix formido.
Postquam autem e vita excesserunt parentes,
Hæreditatem sortiti ad quam dudum properabant,
Ac ego relictus sum, non commode liber,
Datam quidem mihi ecclesiam nullo prorsus modo
Tetigi, ne ita quidem ut vel unum sacrificium
Deo offerrem (71), vel precarer cum populo,
Vel manum clericorum uni alicui imponerem.
Quod autem ad paternam, (neque enim dimiserunt me,
Adjurantes, urgentes piorum nonnulli,
Multorum etiam improborum molitiones indicantes,)
Brevi tempore illius, ut hospes alienæ,
Curam aliquam gessi, non negabo;
Idque ipsum semper episcopis declarabam,
Atque hoc beneficium petebam ex intimo corde,
Ut aliquem oppido episcopum præponerent,
Duo vere asseverans; unum quidem, nondum me ullam
Ecclesiam accepisse publica prædicatione:
Alterum autem jamjudum mihi statutum
Esse, et amicos et negotia fugere.

Sed cum non persuaderem, eo quod aliqui magno studio moti
Tenere me vellent, alii forte fastidiosi essent,
Primum quidem Seleuciam veni fugitivus,
In monasterium inclytæ virginis
Theclæ. Sic forsan, aiebam, ab eis impetrabitur
Tempore lassatis, ut gubernacula alicui tradant:
Atque illic non parum traduxi temporis.
Sed postquam in mea rursus incurri mala,
Bonorum, quæ speraveram, nullum prorsus inveni,
Negotiorum autem, quæ effugeram, agmen ingens,
Velut ex composito supervenit.
Erit hic mihi contentior oratio.
Dicam autem, quæ dicturus sum, etsi probe scientibus,
Ut, qui me non habetis, saltem hoc carmen
Habeatis molestiæ remedium,
Inimicis opprobrium, amicis testimonium
Injuriarum, quas passum sum, quamvis nullam fecerim.
Duos quidem natura non dedit soles,
Duas at Romas, totius terrarum orbis
Lumina, antiquam potestatem et novam,
Tantum inter sese differentes, quantum
Illa quidem Orienti prælucet, hæc autem Occidenti.
At pulchritudo pulchritudinem paribus ponderibus æquat.
Quod spectat ad illorum fidem, vetus quidem jamdudum,
Atque etiam nunc recte currit, Occidentem
Totum devinciens salutari doctrina,
Quemadmodum par est, ut quæ universis præsidet,
Totam colat Dei concordiam (72):

Nova autem antea stabat rectis pedibus, non vero nequaquam,
(Illam dico meam, quæ nunc non mea,)
Sed in profundo jacebat perditionis,
Ex quo levis civitas, et malis referta
Omnibus Alexandria, fervor insanus,
Emisit Arium abominationem desolationis,
Qui primus dixit : Trinitas non colenda,
Gradusque dignitatis posuit naturæ uni,
Secans inæqualiter essentiam quæ scindi non potest,
Unde discissi in plures vias sumus.
Sed tamen quamvis miserrima civitas
Ita se haberet, longi temporis lege,
(Mos enim inveteratus pro lege censetur,)
In luctuosam ex incredulitate mortem lapsa,
Habebat exiguum aliquid vitalis spirationis semen,
Animas doctrina fidei integras,
Populum pusillum quidem, sed majore apud Deum numero,
Qui non numerat multitudinem, sed corda,
Fidelem plantationem, palmitem maximi pretii.
Ad hos, (videbamur enim in Deo
Et vita et doctrina conspicui,
Quamvis semper vitam agrestem duxissemus,)
Ad hos, inquam, gratia Spiritus, multis advocantibus
Et pastoribus, et ovibus, nos misit
Populi adjutores et doctrinæ defensores,
Ut refrigeraremus pio fluento
Animas siti arentes, et aliquid adhuc habentes viriditatis,
Ac olei nutrimento lumen in lucerna coalesceret;
Atque ut linguæ procaces et tortuosæ tricæ,

Ex quibus fidei simplicitas evanescit,
Telæ araneorum, carceres putridi,
Levibus vinculum, fortibus risus,
Disrumperentur, aut solverentur solidis sermonibus,
Et qui in laqueos inciderant, evaderent.
Sic veni, non libens, sed ab hominibus
Vim inferentibus subductus, ut fidem defenderem.
Nam et rumores spargebantur de conventu quodam
Episcoporum, novam hæresim
Inducentium in amicas ecclesias, nempe doctrinam
Quæ hanc nobiscum Dei Verbi permixtionem,
Quam minime mutatum suscepit, hominem assumens
Animatum, mente præditum, patientem ea quæ sunt corporis,
Totum priorem Adam, excepto peccato,
Hanc secans, Deum quemdam mente carentem inducit,
Quasi metuat, ne mens cum Deo pugnet;
(Sic etiam carnis natura metum mihi offerret,
Nam ipsa magis a Deo et longissime remota est:)
Aut quasi cæteris indigentibus salute,
Statutum sit mentem omnino perire,
Quam præcipue a Deo meo par est servari,
Ut quæ præcipue in primi hominis natura lapsa sit;
Mente enim accepit et contempsit legem.
Quod autem contempsit, id et assumi debuit.
Ne me igitur dimidium servet Deus,
Qui totus læsus sum; nec dedecore afficiatur Deus,
Quasi non totum me assumpserit, sed lutum tantummodo,
Animam rationis expertem, animam bruti cujusdam animalis,

Quod quidem ex tua doctrina ipsum quoque servatum est.
Talia desinat quisquis pietatem colit:
Idem enim contrario errore peccant,
Ac qui duos inconsiderate filios inducunt,
Alterum ex Deo, alterum ex Virgine;
Utrique peractam in terris præclaram conjunctionem secant,
Hi quidem detrahentes, isti autem prave duplicantes.
Nam si duo, vereor ex duobus alterutrum,
Ne duos pro uno adoremus deos,
Aut si cavemus ne in hoc erratum incidamus,
Removeamus a Deo id quod compositum est.
Nam quæ carni accidunt, nihil eorum patitur Deus.
Dei autem totius particeps facta hominis natura,
Non ut vir propheta, aut aliquis alius a Deo afflatus,
Qui non Dei, sed eorum quæ Dei sunt, particeps fuit,
Sed (deitate) substantialiter imbuta est, ut sol radiis.
Hi igitur facessant e medio sermone,
Si non, ut unum, colant hominem Deum,
Eum qui assumpsit, et quod assumptum est,
Eum qui tempore caret, et quod cum tempore commixtum est;
Eum, qui ex solo Patre et ex sola matre,
Duas naturas in unum Christum coëuntes.
Meæ autem res quomodo se habuerunt?
Postquam adveni, in multa incidi mala.
Primum quidem efferbuit contra me civitas,
Quasi inducerem pro uno, multos deos.
Nihil mirum: sic enim edocti erant.

Ut ignorarent omnino piam doctrinam,
Quomodo Unitas trina sit, et Trinitas rursum
Una : in utroque, ut Deo convenit, intellecta.
Ac iis quidem, quibus male est, populus favet,
Ut tunc suo præsidi et pastori
Misericordiam experienti ultricem eorum, quæ patiebatur,
Populus tantus et animi plenus,
Cui non omnia vincere extremum foret dedecus.
Lapides omittam delicias meas,
De quibus in unum queror, quod non recte collimaverint,
Ea ferientes, quæ ferire inanis est cædes.
Tandem præfectis sistor, ut homicida,
Alto et sublato supercilio intuentibus,
Quibus una lex est populum habere propitium :
His sistor, qui nihil unquam noxii feceram,
Nec cogitaveram, utpote Evangelii discipulus.
At mihi astitit doctrinæ defensor
Christus, opem ferens sermoni illius causam agenti,
Qui novit etiam a leonibus salvos facere peregrinos,
Et ignem in rorem vertere ad refrigerationem juvenum,
Ac cete efficere sanctorum oratorium.
Is mihi decus addidit in judicio extraneo.
Deinde vehemens meorum intumescit livor (73),
Ad Paulum trahentium me et ad quemdam Apollo,
Qui nec carnem unquam pro nobis susceperunt,
Nec sanguinem fuderunt pretiosæ passionis.
Ab his nomen nobis adhæret, non ab eo qui salvos facit?
Ab his exagitantur et concutiuntur omnia,

Quasi Ecclesia in aliis rebus prosperum cursum teneret.
Quomodo autem, aut navis, aut urbs, aut exercitus,
Aut chori cœtus, aut domus amica
Consistat, si quod lædit, uberius sit quam quod conservat?
Hoc igitur tunc patiebatur Christi populus.
Nam antequam firmaretur et libertatem assequeretur,
Antequam solveretur infantiæ fasciis,
Nondum perfecte gressibus innixus,
Tundebatur, raptabatur, discerpebatur,
In oculis parentum generosa proles,
Ab esurientibus in meam orbitatem lupis;
Neque enim tolerabile esse putabant hominem pauperrimum,
Rugosum, ad terram vergentem, veste vili,
Ventris frenis, lacrymis tabescentem,
Metuque futuri, ut et aliorum malis,
Ac ne eleganti quidem vultu præditum,
Hospitem, errabundum, terræ tenebris abditum,
Plus honorari quam fortes et pulchros.
  Propemodum enim ex eis hæc audiebam :
« Adulamur, tu vero nequaquam : thronos colimus,
» Tu vero pietatem : nobis grata sunt condimenta,
» Tibi vero frugalitas : et dum delicato sale victitas,
» Superbarum deliciarum salsuginem despuis.
» Servimus temporibus et populorum desideriis,
» Semper ratem objicientes vento afflanti,
» Chamæleonum instar et polypodum,
» Varios illinentes sermonibus semper colores.
» Tu vero incus nobis es indomita, o supercilium !
» Quasi una sit semper fides,

» Valde in arctum cogis veritatis doctrinam.
» Stolida Scripturæ semper incedens via (74).
» Unde autem et illud tibi, vir optime, ut lingua procaci
» Populum trahas, et eos recta ferias;
» Qui prave sentiunt in sectis disparibus.
» Ita ut duplex sis quodam modo amicis et extraneis,
» Illis lapis magnus, istis autem funda? »
Atque hæc quidem si non sunt, ut profecto non sunt, mala,
Quid moleste fers, quasi absurdi aliquid patiaris?
Sin mala sunt, idque tibi videtur soli,
Juste judica, ut minister astans Deo;
Me cæde, qui deliqui; populum autem dimitte,
Qui nihil peccavit, nisi quod me diligit,
Et documentis meis convictus est.
Ac prima quidem ferre poteram;
Etsi rei novitas me paululum turbaret,
Veluti subito incidens auribus strepitus,
Aut inexpertis celeritas fulguris coruscantis;
Adhuc tamen eram expers vulneris, et ferre omnia valebam.
Ac spes me liberatum iri, nec unquam
Fore, ut idem in malum incurrerem,
Suadebat ut facilius molestiam perferrem;
Quæ vero rursus mihi ex his orta sunt mala,
Labores meos quomodo enarrem?
O malorum inventor, dæmon invide,
Quomodo valuisti tantum adimplere malum?
Non me sanguis, non ranæ, non culicum nubes,
Non cynomyia, non pecorum lues,
Non pustulæ, non grando, non locusta, non tenebræ,

Non primogenitorum interitus, ultimum malorum,
Flexerunt me, (hæc enim crudelium
Decantata Ægyptiorum extiterunt flagella,)
Non tandem maris Rubri fluctus, quo populus interciudebatur (75).
Quid nos igitur in fraudem impulit? Levitas Ægyptiorum.
Quomodo autem impulerit, operæ pretium dicere : columna enim
Hæc erit malorum nostrorum quæ semper stabit.
Fuit nobis aliquando in urbe effœminatus,
Ægyptium spectrum, rabidum malum,
Canis, cynicus, triviorum famulus,
Mars, muta pernicies, cetosum monstrum,
Flavos simul et nigros habens capillos, crispatus et simplex coma;
Atque hæc quidem partim antiqua, partim recens inventa :
Est enim ars opifex altera.
Maximum opus est mulierum, sive etiam marium,
Auream volvere philosophicam sisoën (76).
Muliebria in vultu pigmenta
Ferant sapientes : cur enim solarum fit sapientium
Indecora et improba formæ venustas,
Quæ tabula est, vel tacendo, mores indicans,
Quasi mares ipsi non habeant Maximos ?
Monstravit id tonsio (77), quod hactenus latuerat;
Hæc mira didicimus ab hodiernis sapientibus :
Duplicem quemdam esse natura et specie;
Et utriusque generis misero participem esse,
Mulierum quoad comam, virorum quoad baculum.
His se jactabat, quasi aliquid esse in urbe videretur,
Humeros inumbrans charis semper cincinnis,

Cogitationes suas tradens contortis crinibus,
Scientiam omnem in corpore gerens.
Is cum multas percurrisset, ut audimus,
Vias perversas, (quæ autem et quales sint, alii investigent,
Non enim mihi omnia inquirere vacat :
Sed tamen multis magistratuum libris consignatæ sunt ;)
Tandem in hac urbe considet.
Nihil enim ei suppetebat ex solitis cibariis :
Sed acute cernens et sapienter olfaciens,
(Sapiens enim dicatur etiam quod improbe conflatum est,
Nempe ut me ex cathedra depelleret,
Qui nec illam tenebam, nec alio honore auctus fueram,
Nisi ut custodirem et renovarem populum :)
In hoc autem sapientior. Nam nequaquam per extraneos,
Sed per memet ipsum totam struxit fabulam,
Ut malorum inventor et compositor,
Per eum qui horum insolitus erat, et a fraude omnino alienus,
Atque aliud solertiæ genus colere solebat,
Nempe sapienter aliquid dicere, aut dicentem admirari,
Divinarum Scripturarum cor edisserere.
Novum aliquod in malis eloqui libet.
Oportebat ut eadem in omnibus esset indoles,
Aut vitiorum expers ; aut versuta.
Minus enim læderentur alii ab aliis,
Si dissentirent aut consentirent mores.
Nunc autem malorum præda sunt boni :

O quæ confusio naturæ nostræ!
O quam inæqualiter a Deo conjuncti sumus!
Quis bonus pessimum hominem persentiat,
Dum dolos versat, fraudes struit, machinatur,
Seque ipsum surripit innumeris semper artibus.
Quod enim facile ad improbitatem movetur,
Observat omnia, perspicit opportunitates :
Quod autem ad virtutem propendet, ad suspicionem
Deteriorum natura pigrum et tardum est :
Sic capitur nullo negotio probitas.
Quomodo id exequatur, et quam versute, considera.
Alterum videbis, Ægyptium Proteum.
Amicorum unus fuit, et eorum qui maxime
Fidi sunt. Quis mihi erat sicut Maximus,
Tecti, mensæ, doctrinæ, consiliorum
Particeps? Nil mirum : erat enim magnus
Canis allatrans scilicet contra prave sentientes,
Ac mearum orationum fervidus laudator.
Interea quemdam eorum, qui in sacro erant ordine,
Morbum contraxit (78), reliquias morbi prioris.
Is autem erat implacabilis livor, insitum malum.
Non enim facile flectitur improbitas.
Hos inter judex inæquabilis, ut ipsi lubebat,
Duobus utens acerbitatis suæ adjutoribus,
Quorum alter primas homicidii, alter secundas ferebat,
Vix tandem erupit aspidis fœtum.
Horum primus erat Belial, olim angelus :
Alter autem populi presbyter,
Mente magis quam corpore barbarus,
Qui nec contemptus, nec molesti quicquam passus,
Ac primas honoris et sedium semper tenens,

(Audi, Christe, qui justitiæ oculus es, erroris nescius,
Si tamen Christum hoc loco vocare decet,)
Odium nefarium et improbum subito
Parturiit. Hei mihi! quomodo lugebo (79)? In tenebras vertitur
Splendida serenitas, et conflatum malum
Venit nobis e longinquis locis, nubes Ægyptia.
Primum quidem exploratores venerunt (80), sicut in electam
Terram Israël olim missi sunt a magno illo viro,
Excepto quod non Josuë et Caleb sapientes viri :
Sed si qua labes in juvenibus et senibus,
Ammon, Apammam, Harpocras, Stippas, Rhodon,
Anubis, Hermanubis, Ægyptiorum dii,
Simiarum formæ, canini dæmones,
Nautæ miseri et corrupti,
Parvo pretio venales qui minuti nummuli causa
Plures deos, si plures essent, vendidissent,
Paulo post veniunt, qui hos miserunt,
Duces phalangis digni,
Vel, ut canibus aliquid convenientius dicam,
Pastores. Nihil enim amplius eloquar,
(Etsi intus exagitor pluribus verbis,
Velut uter clausus, musto effervescens,
Aut follis aheneus aëre plenus,)
Ut honorem habeam ei qui misit, etsi mente levis fuit,
Tum ipsis illis, qui forte aliqua excusationis via
Non carent, abstracti ob inscitiam,
Ac sese moventes, quo ferrent improbi,
Quos hîc nobis peperit invidia.
Sapientes, quæstionem explanate. Non enim id mihi

Facile perspicuum, nisi quis sapientium explicet :
Quomodo Petrus ipse, pastorum arbiter,
Primo quidem me litteris tam manifeste
A versutia alienis, ut ipsæ suadebunt
Missæ ad nos litteræ, in sede constituit,
Ac signis sedis confirmatæ decoravit,
Nunc autem nobis virginis loco hinnulus prodit.
Hæc clara non sunt, hæc egent interprete.
Quid visum unquam scenis convenientius,
Quamvis multa improbe in vita lusa fuerint ?
Aliud videbitur dignius quod in scenam promatur.
Vinum, compotator quidam dixit, omnibus dominari,
Alius mulierem, veritatem sapiens.
Aurum ego dixerim principatum tenere.
Auro facile omnia hac et illuc jactantur.
Nec mirum est quippe, si ea, quæ mundi sunt,
Plus apud nos valeant quam quæ Spiritus.
Sed unde aurum cani ? inquirendum est.
Presbyter quidam e Thasso huc venerat,
Aurum ferens ecclesiæ quæ illic est,
Quo tabulas Proconesias emeret ;
Hunc blandiendo adortus, ac socium actionum assumens,
Multisque spebus miserum vinciens,
(Mali enim cum malis facile miscentur,)
Auro potitur ad omnia ministro,
Fidoque adjutore et genuino negotiorum consorte.
Id inde perspicitur. Nam qui me antea
Colebant, ut inutilem et auro carentem amicum
Spernunt amicissimi, ac facile
Inclinant ad pejora, ut lanx in statera.
Nox erat : ego ægrotabam : illi vero, ut lupi,

Furtim ingressi subito intra ovile,
Multos habentes ex classe conductos mercede,
A quibus facile inceenditur Alexandria,
(Irruunt enim aperte cum classe,)
Tondere canem in cathedra alacriter aggrediuntur,
Antequam populo, antequam præpositis ecclesiæ,
Antequam nobis ipsis, saltem ut canibus, rem indicassent.
Id etiam se in mandatis accepisse dicebant.
Sic Alexandria laboribus honorem impertitur.
Sic de vobis justa statuat aliquis alius vobis favens.
Diluculum erat, clerusque, (nam prope
Habitabant,) exarsit, ac celerrime rem
Alter alteri narrat. Deinde excitatur
Incendium valde splendens, multis nobilibus
Confluentibus, multis hospitibus, multisque spuriis.
Nemo enim erat, qui non ob hæc a furiis accensus esset,
Cum talia cernerent laborum præmia.
Quid multis moror? a nobis abscedunt,
Non sine ira, quod a proposito aberrassent,
Dolentes. Sed ne frustra improbi essent,
Quod scenæ deerat absolvunt.
Nam in choraulæ sordidam domum
Ingressi graves homines, et Deo amici,
Plebis vice habentes nonnullos viros perditissimos,
Canum nequissimum ordinant pastorem,
Tonsum quidem, sed non ligatum, neque coactum.
Erat enim canis fervidus ad præstantiora quæque.
Sectio autem adhibita cincinnis diu cultis,
Ac sine labore solvens longum manuum laborem,
Hoc et quidem unum illi attulit,
Ut nudaret crinium mysterium,

Crinium in quibus robur omne positum erat,
Ut de judice olim Samsone narratur,
Quem coma prodidit resecta,
Intempestiva et a ventis læsa messis crinium,
Quos mulier resecuit in hostium gratiam.
Pastor autem declaratus ex cane, rursus ex pastore
Canis apparet : o ignominiam !
Canis orbatus, nec jam comæ
Venustate ornatus, nec regens gregem :
Rursus macellorum ossibus accurrens.
Quid jam facies de eximia coma? rursus
Nutries studiose? an manebis risus et fabula?
Utrumque enim turpe, nec duorum medium
Unum prorsus reperire est, præter restem.
Ubi collocabis crines, et quo mittes?
Scenis theatrorum, dic mihi, an virginibus?
Quibus autem virginibus? an Corinthiis
Tuis? quibuscum mysteria peragebas quondam,
Solus cum solis sapienter communicans :
Quam ob causam te potius cœli canem collocabo.
Statim tanto dolore perculsa est civitas,
Ob ea quæ acciderant mala,
Ut frenderent omnes : fundebat quisque
Acerba verba vitam et mores incusantia,
Ira efferente quicquid mens conceperat.
Alius aliam symbolam afferebat ad unius
Perfecti improbi concordem undique descriptionem.
Quemadmodum enim in corporibus consociantur (81)
Leves infirmitates gravibus morbis,
Quamvis antea, vigente robore, quiescerent;
Sic illius omnes præteritas improbitates
In lucem protulit extrema seditio.

Sed nunquam mihi continget, ut ea proferam;
Nota sunt narrantibus. Ego labra mordeo,
Reveritus præterita; licet injuria affectus.
Quid igitur? nonne tu hunc heri habebas in amicorum numero;
Et maximis dignum æstimabas præconiis?
Sic enim forte occurret aliquis ex his qui ista norunt,
Ac meam facilitatem vituperant, per quam
Honorem dabam vel pessimis canibus.
Ignoratione laboravi, odio digna:
Deceptus sum, ut Adam, malo gustu.
Pulchrum erat visu amarum illud lignum.
Species decepit me apparentis
Facie et verbis fidei.
Fideli enim viro nihil magis credulum,
Quem pietas facile commovet,
Seu vera; seu apparens. O probum vitium!
Quod enim optat; hoc quisque credit.
Quid me oportuerit facere? dicite sapientissimi:
Quid aliud quisque vestrum facturum se fuisse putat;
Cum adhuc tam angusta esset ecclesia
Illo tempore; ut aliquid vel de stipulis colligendum esset (82)?
Potestatem enim non tantam tempus
Molestum largitur, quantam commodissimum.
Maximum quidpiam mihi erat, etiam canis caulam meam
Terens, ac Christum loco Herculis colens.
Huc accedit aliquid gravius: fugam ob turpissima,
Fidem finxit, quasi Dei causa passus.
Erat verbero, at mihi in prælio victor (83).

Id si malum est, scio me multa sæpe
Ejusmodi peccasse. Ignoscatis certe
Mihi, judices, præclarum peccatum.
Erat ille quidem nequissimus, sed colebam ut bonum.
Profecto eloquar aliquid audacius.
Ecce linguam promo præposteram et loquacem.
Hanc, qui volet, amputet immisericorditer,
Sed annon amputata est? Tibi quidem id persuasissimum,
Quæ jamdudum silet, et diutius silebit,
Pœnas forsitan solvens, quod præpostere locuta sit,
Ut jam discat non omnibus favere.
Illud autem quale est? hoc enim tantum addatur:
Rationis expers vere est improbitas.
Quem enim lenitas mansuetum non fecit,
Quid ei unquam alia res præstiterit?
Vere enim, vere honor non differt improperio (85).
Mores illius quid esse dices? magnum malum.
Hæc si certa sunt, nihil amplius quæras.
Sin autem non vera, nec pristinis habeas fidem.
His quid possit esse inexpugnabilius?
Sic malus ille hinc malo tractatus ejectus est,
Vel, ut verius dicam, bene ut malus.
Sed cum barbaris gentibus bellum illaturus
Rex Orientis præsidium suum haberet
Thessalonicæ, tunc quid moliatur
Canis teterrimus, rursum mihi considera,
Sumens fœculentum illum Ægyptiorum manipulum,
(Illos dico, qui eum totonderant indecore,)
Ut cathedram regio mandato

Sibi ipsi firmaret, accurrit ad castra :
Sed inde rursus, ut canis, ejectus
Cum plurima indignatione, minisque horrendis,
(Nondum enim cujusquam aures contra nos
Male erant affectæ, sed adhuc erant integræ,)
In urbem Alexandriam rursus infert pestem;
Recte id quidem ac solum sapienter faciens.
Petrum enim, cui aliquando bifidus stylus
Erat, facile omnia scribenti contraria,
Secum habens conductam mercede hominum turmam foco carentium,
Aggreditur, et senem in angustias conjicit,
Aut thronum illum petens, quem speraverat,
Aut præsentem dimissurum se negans,
Donec præfecto metuente, ut par erat,
Ne flamma accensa antiquis calamitatibus
Novam aliquam adjiciat, foras pellitur.
Ac nunc quidem videtur quiescere, sed metuo
Ne gravis et fœta grandine
Nubes, violento agitata vento,
Effundat in imprudentes grandinem.
Nunquam enim quiescit improbitas.
Non sapiet, etiamsi in præsens cohibeatur.
Sic enim philosophantur hodierni canes,
Canes latrantes, et in hoc tantum canes.
Quid simile Diogenes, aut Antisthenes?
Quid ad vos Crates? Despue
Scholam Platonis; nihil porticus.
O Socrates, hactenus primas habuisti.
Eloquar ego aliquid Pythia certius.
Hominum omnium Maximus sapientissimus.
Ego laboriosus, si quis mortalium,
Eram ab initio, sumque nunc magis

Ob labores in terra et pericula in mari,
Ex quibus servatus sum, gratiamque multam habeo terroribus.
Hi me addixerunt rebus cœlestibus sapienter
Caput efferentem super omnia incerta et vaga.
Sed tamen non ferens illatam tunc injuriam,
Atque occasionem libenter arripiens,
Ubi nequissimum tonsum esse persensi,
Cum mihi amici omnes instarent,
Qui me intra latentem custodiam obsessum quodam modo tenebant,
Meosque motus, atque itus et reditus custodiebant et observabant;
Cumque inimici omnes pugnam hanc cernerent,
Ac dissensionem doctrinæ ruinam fore crederent,
Hæc igitur cum viderem, nec ferre possem,
Hominis aliquid patior, (non enim negabo,)
Simplicis magis quam sapientis.
Puppim enim statim, ut dicitur, retro impello,
Non perite quidem. Nemo enim sensisset.
Nunc autem discessus nuntia erupit quædam oratio,
Quam paternorum viscerum conatu emisi:
« Totam custodite, quam tradidi, Triadem
» Filiis amantissimis beatissimus pater,
» Meorumque memineritis, charissimi, laborum. »
Hæc dicta ut audivit populus,
Uno ex calidioribus exclamante,
Protinus exurgit, velut ex fumi violentia
Examen apum, et clamoribus insanit;
Viri, mulieres, virgines, juvenes,
Pueri, senes, nobiles, ignobiles,
Magistratus, et emeriti quidam milites,

Bulliens quisque ira æque ac desiderio,
Ira adversus inimicos, et desiderio pastoris.
At non meum est genu violentiæ flectere,
Nec sedem suscipere non legitime collatam,
Qui ne legitimam quidem suscipere sum coactus.
Vertunt se in aliam implendi desiderii viam.
Pluribus me adjurant et precantur,
Orant ut saltem maneam et feram auxilium,
Nec lupis ovile tradam.
Quomodo possem lacrymas tenere?
Anastasia, templorum maxime venerabile,
Quæ jacentem humi fidem exsuscitasti,
Arca Noë, quæ diluvium mundi
Sola effugisti, et alterum portasti
In seminibus mundum orthodoxum;
Multus ad te et undique confluit populus,
Ut in maximo instante periculo,
Ego-ne vincerem, an desiderium?
Equidem in medio eram, mutus et tenebris plenus,
Nec voces reprimere valens
Nec polliceri quicquam ex postulatis.
Alterum enim fieri non poterat; alteri inerat metus.
Premebat æstus, sudor e corporibus manabat.
Vox deficiebat mulieribus metu perculsis,
Præcipue verò, quæ matres erant.
Puerorum ejulatus audiebantur: deficiebat dies.
Jurabat quisque non prius se quieturum,
Etiamsi in templo præclaro sepeliri oporteret,
Quam optatam aliquam vocem extorsisset,
Qualem quis proferre cogitur delassatus.
Heu auditum! cur non subito tunc obturata est utraque auris?

« Tecum enim, inquit aliquis, ejicies triadem. »
Tandem metuens ne quid oriretur periculi,
Ne sic quidem jurejurando (injuratus enim sum,
Ut et ego in Deo paululum glorier,
Ex quo ablutus sum Spiritus gratia,)
Sed verbis promisi, quibus mores faciebant fidem,
Mansurum me donec prodirent episcopi nonnulli,
(Tunc enim expectabantur,) sperans fore
Ut me ipse tunc ex alienis curis solverem.
Sic inter nos vix dijudicata lis,
Utrinque victores umbra spei;
Illi quidem ut me habentes gestiebant,
Ego autem, ut non diu adhuc mansurus.
Sic se res habebant. Dei autem rursus coruscabat sermo,
Citissime redintegrata, instar aggeris,
Aut phalangis, parte quæ passa fuerat,
Celeritate ducis, et manuum multitudine.
Nam qui antea dogmatum vinculis astricti erant,
Atque id unum causæ habebant, cur nobiscum sederent,
Cum cernerent qualia paterer, magis amabant.
Hos enim ducebat Trinitas prædicata,
Quæ longo quidem tempore non prædicabatur,
(Vereor enim ut olim sepultam dicere,)
Patria doctrina simul et advena.
Erat enim aliquando, deinde desiit, postea rediit,
Resurrectionis ex sepulcris confirmans fidem.
Alii forsan sermones meos aliquo in pretio habebant.
Hi ad me, ut ad fortem athletam, accurrebant.
Isti libenter me, ut suum ipsorum opus, retinebant.

Vos autem, alii quidem hæc discite ab iis qui probe sciunt,
Alii autem narrate nescientibus?
(Si qui tantum a vobis remoti sunt,
Aut ab ea, quæ nunc Italos regit, potestate,)
Ut et posteris hæc innotescant,
Ut unum aliquod ex novis vitæ malis,
Quæ dierum vana series affert,
Plura mala immiscens bonis.
Nondum loquor de recto in fide populo,
Generoso fœtu quem parturivi,
Quos dicere licet, cum nemo appareret
Ex orthodoxis, ad me, ut veni, accurrisse,
Velut siti laborantes ad occurrentem humorem,
Ut fami suæ opem meo sermone ferrent,
Aut densis tenebris obvolutos ad tenue lumen.
Quid autem de his, qui a fide alieni, quis dixerit,
Si meminerit, quomodo meo sermone gauderent?
Multæ quidem sunt a vera et ordinata
Mirum in modum aberrantes viæ,
Cunctæ in profundum perditionis ferentes,
In quas divisit corruptor imaginem (Dei),
Ut inde irrependi occasionem arripiat,
Sententias secans, non linguas, ut olim Deus.
Inde exorti dogmatum morbi:
(Inde) qui divinum nihil norunt, nisi unicam motionem,
Qua gigni et ferri dicunt hæc omnia;
Qui deorum, pro uno, multitudinem inducunt,
Et ante opera manuum suarum procumbunt;
Qui providentiam rebus inferioribus denegant,
Et omnia astrorum nexibus gubernant:
Et qui, cum populus essent electus Dei,

Filium crucifixerunt in honorem Patris :
Quotquot etiam minutis pii sunt præceptis :
Qui Angelos et spiritus, et resurrectionem,
Quique Prophetarum Scripturas abnegant :
Qui Christum colunt in umbris legis :
Qui Bythum et Sigen æternas naturas
Venerantur, et Æones masculo-fœminas,
Filii Simonis magi; quorum surculi,
Qui Deitatem componunt ex litteris;
Qui Vetus et Novum Testamentum duobus diis
Ascribunt, austero et optimo :
Qui tres naturas statuunt immobiles,
Spiritus naturam et terræ, et mediam inter ambas :
Qui Manetis gaudent dominantibus tenebris :
Qui Montani spiritum nefande honorant,
Aut Novati vanam supercilii elationem :
Qui incorruptibilem Trinitatem nefarie contrahunt,
Aut naturam non separabilem dividunt :
Rursus ex istis, velut ex una hydra,
Cum prodierint multa impietatis capita,
Qui creatis in rebus solum numeravit Spiritum,
Et qui ipsum etiam Filium adjiciunt Spiritui:
Qui æqualem ætate Cæsari inducunt Deum;
Qui carnem apparentem stolide fingunt;
Qui secundum Filium dicunt eum qui in inferioribus natus est :
Qui perfectum non fuisse dicunt id quod salvatum est (86), sed mente caruisse.
Hæ sunt, ut summatim dicam, sectiones
Rectæ fidei, et absurdarum opinionum matres.
Horum quis unquam ita pertinax fuit,
Ut non meis aurem inclinaret sermonibus ?
Hos quidem rapiebat vis dogmatum,

Illos lenibat modus dicendi.
Non enim odium significando, et conviciando magis
Quam sollicite et anxie, verba faciebam,
Dolens, non plagas infligens, neque efferebar
Prosperis rebus et incertis, ut nonnulli.
Quid enim orationi et imperio commune?
Nec audacia velum mihi erat
Inscitiæ; id enim valde artificiosum est,
Et sepiæ simile, atramentum ex imo vomere,
Ut per tenebras redargui non possis.
Sed leniter verbis et convenienter
Compellabam, ut verbi defensor
Misericordis et mansueti, ac neminem
Percutientis: ex quo fit ut vinci congruum sit rationi,
Et multo præclarius sit vincere;
Dum quis vi persuasionis acquiritur Deo
Hæc meis inscripta erant tabulis.
Hæc etiam alia extitit institutionis (87) meæ
Lex sapienter et præclare scripta:
Non unam hanc pietatis viam nosse
Facilem et pravam linguæ pruriginem,
Nec in theatris, foris, et conviviis
Simul ridentes, cantilenis emollitos,
Ante expurgatam a turpibus verbis linguam,
In profanas aures et a Christo alienas,
Loquaciter mysticos sermones jacere:
Ludendo in iis, quorum vel inquisitio laboriosa;
Sed maxime in mandatis observandis pietatem colere,
Pauperes alendo, hospites suscipiendo, morbis
Medendo, perseverando in psalmodiis.

Precibus, gemitibus, lacrymis, humi cubationibus,
Gulam frenando, sensus coërcendo,
Iræ, risus, labiorum moderatione,
Carnem domando spiritus robore.
Sunt enim multæ salutis viæ,
Omnes quæ ducunt ad conjunctionem cum Deo;
Has terere te oportet, non eam solum quæ in sermone sita est.
Sufficit enim simplicis fidei sermo,
Per quam profecto plurimos salvat Deus.
Quod si in solos sapientes fides caderet,
Nihil Deo apud nos esset pauperius.
Sed si loquendi cupidus es, ac studio fervidus,
Tibique molestum est, si verba non fluant,
(Humanum enim tibi etiam hic aliquid precor,)
Loquere, sed in tremore, nec semper,
Nec omnia, nec apud omnes, nec ubique,
Sed apud quos, et quantum decet, et ubi, et quando
Tempus autem est, ut audis, cujuslibet rei;
Modus est res optima, ut dixit unus e sapientibus.
Separati Mysorum et Phrygum fines (88):
Separati extraneorum sermones et mei:
Horum enim spectant ad ostentationem sermones
In juvenum cœtibus, et fictis rebus,
In quibus parvi refert, utrum bene succedat an male.
Umbra enim, umbra nihil est imbecillius.
Nobis autem, (vera enim dicere propositum est (89),)
Periculosum valde est hoc vel illo loqui modo.
Via enim utrinque prærupta est, ex qua cadere,
Cadere manifeste est in portas inferi.

Quare maxima circa sermones adhibenda est cautio?
Hæc quidem dicendo, illa autem audiendo sapienter,
Interdum autem æque ab utroque recedendo,
Dum justa statera, nempe metu, utimur.
Minus enim periculi auris affert, quam lingua;
Minus etiam periculi est fugere e medio quam audire.
Quid juvat, torpedinem tangendo, necem animæ inferre?
Aut prope accedere ad halitum rabidi canis?
Sic institutus Scripturarum oraculis
In quibus innutritus sum, antequam adulta ratio esset,
Atque ita regens populares et extraneos,
Jam numerabar inter locupletes agricolas,
Quamvis messis mea simul collecta non esset.
Alios enim a spinis recens expurgaveram:
Alii autem æquabantur, in alios injiciebatur semen;
Ili in lacte, isti e terra prodibant:
Alii erant in herba, alii spicæ ligabantur:
Alii adolescebant, alii ad messem albi:
Nonnullos habebat area, alios gratus acervus:
Pars ventilabatur, pars intus cum tritico,
Alii panis erant, qui finis est agriculturæ;
Panis minime nunc alens agricolam
Qui laboravit, sed eos qui nullo sudore aspersi sunt.
Volebam hic dicendi finem facere,
Nec quicquam proferre eorum, quæ sermone indigna sunt.
Sed id non sinunt, quæ deinceps evenerunt,
Quorum nonnulla quidem prospere evenerunt, alia vero nescio

Quomodo appellare me oporteat, et cui parti tribuere,
Et quos laudare. Cum is esset rerum status
Nostrarum, advenit subito Imperator
Ex Macedonia, post repressas nubes Barbarorum
Magna multitudine et audacia præfidentium,
Vir non malus, quantum ad continendas
In Dei fide animas simpliciores,
Ac Triadi majorem in modum addictus;
(Is enim cordis sermo est (90), ac omnium
Qui stabili sedi tuto insident;)
Sed non is tamen qui fervore spiritus
Præteritis præsentia vicissim æquaret (91),
Tempore ruinas temporis sanans :
Aut si fervore his rebus par erat, non tamen par,
Quid dicam? fiducia, an audacia? vos docete.
Fortasse satius prudentiam vocare.
Non enim cogere, sed persuadere, legitimum
Esse arbitror, ac nobis utilius,
Ipsisque illis, quos Deo adducimus.
Quod enim non voluntarium est, id cum vi retineatur,
Veluti telum nervo et manibus constrictum,
Aut amnis in cursu undique arctatus,
Ubi datum fuerit tempus, vim contemnit.
Quod autem voluntarium est, firmum est in omne tempus,
Vinculis amoris non solubilibus constrictum.
Hæc dum considerat, mihi quidem videtur metum
Hactenus cohibens, omnes leniter trahere,
Voluntarium proponens, ut inscriptam persuasionis legem.
Ut igitur cupidus accessit ad sibi cupidissimos,

Quanto me affecerit honore, primo conspectu,
Tum de iis quæ dixit, tum de iis quæ perhumaniter audivit,
Quid me attinet dicere? esset enim probrosum,
Si, talis cum sim, talibus rebus glorier;
Cui illud, ac solum quidem, in pretio est, nempe Deus.
Is finis extitit: « Dat, inquit, templum
» Deus per nos tibi et laboribus tuis; »
Vocem haud credibilem, antequam ad finem perducta res esset.
Sic enim civitas pro viribus
Insistebat, tantusque et tam fervidus civium impetus,
Ut, etiamsi quid iis molesti accidisset,
Cessuri non essent, sed quod tenebant, retenturi:
Rursus, si vis iis inferretur, haud dubium quin aspera
In nos ira erumperent, quos pervincere erat perfacile.
Atque hæc quidem ille dixit; me autem permixtus tremore
Motus lætitiæ tenebat. O Christe mi,
Qui per ea, quæ passus es, ad patiendum nos excitas,
Tunc meorum etiam fuisti arbiter laborum,
Nunc autem sis mihi in malis solatium.
Aderat tempus. Templum autem obtinebat exercitus
Armatus, ordinatus in sacris ædibus.
Populus contra stabat, totus tumens,
Ut arena maris, aut nix, aut fluctuum
Agitatio, ira et precibus permixtim,
Ira adversum me, precibus erga Imperatorem.

Plenæ erant viæ, hippodromi, plateæ, omnis locus :
Secundæ et tertiæ contignationes plenæ spectantibus deorsum,
Viris, mulieribus, parvulis, senibus ;
Dolores, gemitus, lacrymæ, rugitus ;
Imago captæ per vim civitatis.
Ego vero strenuus ille et dux exercitus,
Idque in infirmo et fatiscente,
Parum spirante hoc meo corpusculo,
Medius inter Imperatorem et exercitum, sursum respiciens,
Ibam adjutrice utens spe,
Donec in templo constitutus sum, nescio quo pacto.
Illud autem dictu dignum : multis enim
Qui tunc aderant visum est omni sermone majus,
Nihil temere evenire existimantibus,
In maximis præsertim temporum conversionibus.
Ego autem fidem denegare dicentibus non possum,
Quamvis difficilis et morosus sim, circa res miras, si quis alius.
Pejus enim est omnibus æque obsistere,
Quam facile omnia velle credere.
Istud enim levitas est, hoc audacia.
Ecquod igitur prodigium? Liber, prædica sæculo,
Ne posteros lateat tanta gratia.
Erat diluculum, sed totam urbem nox tegebat,
Nube circulum solis subeunte,
Res minime tempori illi conveniens.
Nihil enim aëris serenitatem sic amat, ut publica celebritas.
Atque id quidem inimicis lætitiam afferebat,
Quasi Deo displicerent, quæ gerebantur;
Nobis vero secretum animi dolorem.

Postquam autem ego et purpuræ potestas
Intra venerandos cancellos fuimus,
Omniumque ex ore sublata laus Dei promiscua
Invocati, ac clamor, et manuum extensio,
Tantus affulsit solis splendor,
Nube jussu Dei dissipata,
Ut omnis ædes fulgoribus corusca
Statim fieret, quæ prius tenebris horrida fuerat,
Ac veteris imaginem tabernaculi induerent
Omnes, quod Dei claritas tegebat,
Omniumque vultus et mentes serenitas occuparet.
  Tum vero fiducia ad spectaculum accedente,
Totis viribus petentes nos clamant,
Quasi id unum præsentibus deesset,
Primumque ac maximum a prima potestate
Munus hoc urbi thronis gratius futurum (92),
Si me thronis civitatis concederet.
Hæc viri dignitate præditi, hæc vulgus,
Cum æquali omnes sermonis mei desiderio tenerentur.
Hæc mulieres e sublimi clamabant,
Pene ultra decorum muliebre.
Tonitru quoddam incredibile refringebatur,
Donec meo rogatu unus ex collegis sua
Sede surgeret; non enim vocem contentius emittere
Valebam, compressus et metu laborans.
Sed hæc verba alterius lingua pronuntiavi :
« Cohibete clamorem, o viri, cohibete.
» Nunc enim omnino agendarum gratiarum
» Hoc tempus est. Etiam majorum deinceps erit
» tempus. »
Populus admurmuravit his quæ dixeram.
Omnibus enim amica est modestia.

Ipse etiam hæc laudans Imperator discessit.
Hic igitur extitit hujus concionis exitus,
Qui nos in hoc uno tantum exterruit,
Quantum terrere potuit nudatus ensis unus ac rursus intro
Conditus (93), compresso populi calidioris impetu.
Haud scio quibus verbis enarrem quæ secuta sunt,
Grande aliquid in rebus habentia.
Quis scriptor hoc mihi opus absolvat?
Pudorem enim mihi incutiunt laudes meæ,
Quamvis ab alio lauder. Hoc mihi in legis loco est.
Dicam tamen, quam potero moderatissime.
Eram intus; urbs autem ferociam suam
Deposuerat, templo occupato;
Sed tamen ingemiscebat, ut gigas ille fertur,
Qui fulmine ictus olim in monte Ætna
Fumum et ignem e profundo evomebat.
Quid igitur me, per Deum, facere æquum erat?
Docete nos, dicite, qui nunc rigidi estis (94),
O juvenum cœtus miserorum :
Quibus quod lene est, imbecillum videtur,
Et virile, quod furiosum et pessimum :
Utrum pulsare, expellere, efferare, incendere æquum erat,
Tempore insolenter et immoderate abutentes et potestate (95),
An mederi salutaribus remediis?
Sic enim duo lucrari bona poteram,
Ut et eos moderatione moderatos facerem,
Et ipse gloriam et amorem consequerer.
Hoc justum erat, hoc palam et aperte
Semper faciam, fecique tum, maxime quam potui.

Primum quidem, ut ostenderem me temporis mutationi
Non plus tribuere quam Dei potentiæ,
Quid consilii a præclaro hortatore accipio,
Rationem habens tutissimum consiliarium?
Cum omnes colerent supercilium potentium,
Ac eorum præcipue, qui intra cubiculum astant ministri,
Homines ad omnia inertes, præterquam ad pecuniam;
Quis dicat quomodo et quot artibus
Affixi hærerent regiis januis,
Accusarent, inhoneste sumerent,
Pietatis quæstu sese nequiter implerent (96),
Ac indecore, ut breviter dicam, se gererent;
Solus desiderari potius, quam odio haberi, malui,
Et raritate venerationem mihi conciliavi,
Deo, ut plurimum, ac mentis expurgationi deditus,
Potentium januas aliis concedens.
Deinde vero cum alios viderem anxios
Ob ea in me commissa, quorum sibi conscii erant,
Alios rursus mea, ut verisimile est, beneficentia indigentes,
Illis quidem metum abstuli, hos vero juvabam,
Alia alios in indigentia, quantum poteram.
Unum ex omnibus exempli causa narrabo.
Domi aliquando conquiescebam morbo detentus,
Qui laborum perpetuus comes erat adjunctus.
Hæc deliciarum causa agebam, ut placet invidis.
Cum sic me haberem, subito de plebe quidam
Introëunt, et cum illis juvenis
Pallidus, longis capillis, lugubri ornatu.
Cum autem paululum pedes e cubili

Extraxissem, ut solent, qui territi sunt.
Illi quidem Deo et regi, ut ipsis placebat,
Voces emiserunt, quibus gratias uberrime agebant,
Quod præsentem diem utriusque dono cernerent,
Cumque me quoque nonnullis verbis laudassent,
Abierunt. At ille meis subito pedibus
Inhærens, supplex, mutus et attonitus quidam erat.
Me autem quis, et unde, et cujus rei indiges,
Rogante, nihil amplius fiebat, nisi major vocifera-
tio.
Plorabat, ingemiscebat, magisque stringebantur
Manus. Mihi quoque lacrymæ subibant.
Cum autem vi abstractus fuisset, nam verbis non
poterat,
Quidam ex præsentibus : « Ille, inquit, interfector
» Tuus, qui lumen Dei beneficio cernis,
» Sponte adest, suæ ipsius conscientiæ tortor,
» Homicida facinus agnoscens, generosus accusa-
tor (97).
» Lacrymas dat sanguinis pretium. »
Hæc ille : at ipse fractus sum his verbis,
Ac vocem emisi, qua illum culpa libero :
« Servet te Deus ; me autem qui servatus sum,
» Lenem videri in sicarium, non magna res est.
» Meum te fecit audacia. Vide
» Quomodo et me et Deo dignus fias. »
Hæc dixi ; civitas autem, (non enim latet
Præclari quicpiam,) statim emollitur,
Ut ferrum ignis violentia.
Cum autem nec tantæ, ut fama erat, pecuniæ
Quam maxima totius orbis templa
Ex omni tempore asservaverant,
Nec supellectilis et undique affluentium redituum

Ullam prorsus rationem in commentariis
Reperissem præcedentium ecclesiæ præsulum,
Nec apud quæstores qui pecunias asservant,
Contentus fui, nec extraneum prorsus ullum,
Ut hortabantur et incitabant nonnulli,
Horum administratorem in ministerii probrum, ascivi.
Quale id tibi videtur? nam eorum tantum, quæ quis habet,
Non eorum quæ illum æquum erat accipere, rationem reddere tenetur.
Hæc quisquis pecunia inferior est, etiam culpabit;
At quisquis altior, etiam atque etiam libentissime admittet.
Nam cum inhonesta sit omnibus avaritia,
Avarum esse deterius est in his quæ sunt spiritus.
Si omnes ita affecti essent erga pecuniam,
Nunquam tanta posset in ecclesiis
Plenitudo inveniri; (id enim haud mihi probatur;)
Quicquid ministrorum et Deo astantium intelligo.
Atque is etiam rumor spargebatur ab adversariis,
Populum satis frequentem non fore, ut vel vestibula impleret,
Qui prius divisus erat, dum pauperes essemus;
Adeo omnibus eramus contemptui,
Qui nunc et templa et templorum plenitudinem possidemus.
Hæc nobis studio habebantur; ut nihil dicam de iis
Qui pauperibus, monachis, virginibus in templis degentibus,
Peregrinis, hospitibus, vinctis præerant,
Aut psalmorum cantibus, et nocturnis lacrymis,

Et viris, ac mulieribus continentiam profitentibus,
Aliisque omnibus, quæ rite constituta placent Deo.
Sed corruptrix invidia, neque enim quiescit,
Quæ omnia expugnat, aut aperte, aut clam,
Fecit ut princeps locus initium esset malorum meorum.
Quicquid enim in Oriente, excepta Ægypto,
Populis præsidet, usque ad Romam alteram,
Ex terræ et maris remotissimis angulis,
Excitum, quibus Dei consiliis, haud scio,
Coëunt, ut stabiliant pietatis doctrinam.
His præerat vir piissimus,
Simplex moribus, sine arte, Deo plenus,
Vultu placidus, fiduciam pudori conjunctam
Cernentibus exhibens, spiritus cultura.
Quis ignorat eum, quem verba mea indicant,
Antiochenæ præsidem ecclesiæ,
Qui erat id quod vocabantur, et quod vocabatur
Hoc erat, mellis enim et mores et nomen?
Multa passus est divini Spiritus causa,
Etsi illum extranea manus pene aliqua in re surripuit,
Splendidis certaminibus gratiam excolens.
Hi me stabiliunt veneranda in sede
Clamantem et gementem, sed tamen unicam ob causam
Non valde invitum. Testare hoc, o Verbum.
Quænam illa? verum enim nefas celare.
Putabam ego vana cordis spe,
(Quod enim cupimus, ad id sperandum proclives sumus,
Facillimaque omnia fervore spiritus,

Ac ego alioqui ad res hujusmodi magno sum animo ;)
Putabam ego, si potestatem hujus sedis acciperem,
(Plurimum enim ponderis ipsa dignitas conciliat,)
Fore ut, quemadmodum choragus in medio duorum chororum,
Ambos sibi proximos secum conjungit (98),
Hinc illum, istinc alterum, ita ritu chori
In unum conjungerem eos qui male dissidebant,
Cur non dicam, pessime, et digno uberrimis lacrymis
Multisque lamentis, et dilacerationibus modo ;
Qualia nondum quisquam aut veterum aut recentium
In ulla re luctuosa edidit ;
Quamvis multa mala multis acciderint ;
Ne excepta quidem illa decantata omnibus Israëlis dispersione,
Quem Christicida ventilavit livor ?
Nam præsides et populi ductores,
Spiritus datores, qui salutis verba
Ex altis sedibus emittunt,
Qui pacem omnibus semper prædicant,
Plena et clara voce in mediis ecclesiis,
Tanto in se invicem fervore exarserunt,
Ut vociferantes, colligentes belli socios,
Accusantes et accusati,
Saltantes et saltibus extra se abrepti,
Rapientes quem quisque antevertit,
Rabida dominatus et monarchiæ cupidine,
(Quomodo hæc vociferabor, et quibus verbis ?)
Jam totum orbem terrarum diruperint,

Id, quod prius dixi, cum initium scribendi facerem.
Pars autem Orientalis et Occidentalis (99), doctrinæ magis
Sectio existimatur, quam locorum et climatum.
Illa enim uniuntur, si minus extremis, saltem mediis;
Istos vero nihil est, quod vinciat discissos,
Non propter pietatem, (prætexit hanc iracundia,
Mendax paratus:) sed propter contentionem de thronis.
Sed cur id conjicio in episcopos? non in episcopos
Tantum, (uterque enim mihi satis cognitus,)
Quantum in amborum principatus improbos defensores:
Hi, ut auræ, perflant accensam flammam,
Ac rebus suis in amicorum causa præclare consulunt:
Si tamen præclare id fit, ac non potius teterrime.
Me quoque horum malorum aliqua pars utiliter attigit:
Postquam enim modo laudatus
Antiochenæ Ecclesiæ antistes,
Plenus dierum et eorum qui numerari possunt, et eorum qui non possunt (100),
Pluribus verbis, ut audio, ad concordiam hortatus,
Quæ prius ex eo cum amicis colloquente audita fuerant,
Hinc transiit ad chorum Angelorum,
Pompaque divina, et concursu totius civitatis
Tunc quam maxime, ut fertur, dolentis,
In suam ipsius Ecclesiam deportatus est,
Præclarus sane thesaurus his qui noverunt:

Tum vero deliberatio nobis proposita est minime deliberanda,
Quam turbulenti et improbi conflabant,
Cum id studio haberent ut opponerent aliquem
Alium antistitem ei qui solus tunc sedebat (101).
Ac multi quidem ex utraque parte habiti sermones,
Tum pacifici, tum perniciem ferentes :
Tum ipse ea verba feci, quæ mihi videbantur
Optima esse, et malis depellendis apposita.
« Non mihi videmini omnes eadem, amici,
» Perspicere, et quorum nunc causa deliberandum » est,
» Ea ne sermone quidem digna existimare,
» Sed quam longissime a recti tramite aberrare.
» A vobis quidem unius civitatis ratio habetur,
» Idque, ut etiam bello magis ardeat.
» Hic enim scopus est, quem studio habetis,
» Ac meam desideratis adjutricem manum :
» Ego autem majora, et quibus nihil deerit, mihi » propono.
» Aspicite magnum hunc terrarum orbem
» Signatum pretiosi sanguinis
» Rivis, Deo sub hominis forma passo,
» Qui semetipsum obtulit pretium libertatis,
» Signatum, et aliis multis minoribus victimis :
» Ponamus hunc ob duos Angelos perturbari;
» Sed nec illi, (vocem dolentis emittam,)
» Tanto honore digni sunt. Quin potius,
» Quatenus Angeli sunt, multo magis
» Digni non sunt bello et rebus deterioribus;
» Siquidem quod præstantius, dignum est rebus » præstantioribus.

» Quandiu quidem in medio erat divinus ille episcopus,
» Ac nondum perspicuum erat, quomododo Occidentales
» Virum exciperent, qui hactenus irati fuerant,
» Ignoscenda res erat quodam modo aliquid molestiæ
» Exhibere his, ut ipsi dicunt, legum defensoribus.
» Vir enim lenis iracundiæ remedium est (102) :
» Et ignoratio plurimum valet ad fiduciam.
» Nunc autem, (neque enim ulla prorsus est, procella, Deo
» Dante pacem suis operibus,)
» Quid faciendum mihi videtur? Excipite sermonem meum,
» Sermonem providum, juvenibus sapientiorem.
» Nos enim senes, id quod fervidum, non flectemus.
» Est enim semper inanis gloriæ cupidum.
» Thronus stabiliatur ei, qui illum modo obtinet.
» Quid enim grave est, si etiam paulo diutius
» Virum lugeamus, ut olim in Lege?
» Deinde vero solutionem rei afferet
» Senectus, et communis omni generi
» Necessarius ac præclarus terminus.
» Ac ille quidem moriens abibit, quo dudum desiderat
» Dans Deo spiritum a quo accepit.
» Nos autem tunc ex communi consensu
» Populi totius et sapientium episcoporum,
» Sedi aliquem alium dabimus, favente Spiritu.
» Sic nobis eveniet unica malorum solutio.
» Vel enim, id quod majus est, eveniet, extraneos etiam nobis adjungemus,

» (Extraneus est enim, ut video, nunc Occidens,)
» Vel altera hæc erit navigatio, ut concors sit civitas,
» Populus immensus et longo defessus tempore.
» Stet sero tandem, stet mundi procella.
» Misereat nos et eorum qui nunc scissi sunt,
» Et eorum quibus morbus imminet, et posterorum.
» Ne quis velit, quis futurus sit exitus, discere,
» Si hæc temporis diuturnitate vincant.
» In summo discrimine est, utrum adhuc salvum » sit,
» Sanctum dogma nostrum et venerabile,
» An esse desinat seditione dissolutum.
» Quemadmodum enim colorum vitium,
» Pictorum vitium esse dicitur, minus recte,
» Aut discipulorum mores, magistrorum esse mo» res;
» Sic cum malus est, qui initiatur, quanto magis
» Qui initiat, probrum erit mysterii?
» Paululum vincamur, ut adipiscamur
» Majorem victoriam, et Deo servemur,
» Mundumque misere perditum servemus.
» Nequaquam vincere gloriosum est in omnibus.
» Præclare spoliari satius est, quam prave possi» dere.
» Novit hæc Trinitas, et petita lapidibus
» Splendida prædicatio a me libere suscepta,
» Quæ malorum in me invidiam concitavit.
» Dicta hodie hæc sunt simpliciter et juste,
» Quæ propositis rebus visa sunt conducere.
» Si quis autem existimet improbus, aut ad gratiam
» Hæc me dixisse, cum ipse emptus sit,
» (Sunt enim, sunt emptores præsulum,
» Auro abundantes, nec minus cupiditate,)

» Aut res proprias spectare, quæ multorum norma » est,
» Cum ipse exerceat artem latitandi in malis,
» Aut inde mihi ipsi potestatem aucupari,
» Rem judicandam relinquat extremo igni;
» Nobis autem concedite expertem throni vitam,
» Ingloriam illam quidem, sed tamen non periculo» sam.
» Illic sedebo, ubi ab improbis solitudo.
» Melius id quam proximis permixtum,
» Nec alios trahere in meam sententiam posse;
» Nec aliis assentiri, ubi ratio vetat.
» Huc accedat, quisquis novit quid sit thronus :
» Multorum ille faciet mutationem et dignorum et » malorum.
» De his deliberate. Absoluta oratio. »
Hæc dixi : illi autem clamitabant undique,
Populus graculorum in unum coactus,
Turba quædam juvenum, nova officina,
Turbo pulverem trahens, ventorum pugna,
Quibuscum ne dignetur quidem quisquam perfectus
Timore divino ac pastorali munere colloqui
Inepte garrientibus, aut vesparum instar
Subito assilientibus recta in faciem :
Atque hoc secutus est senum venerabilis cœtus :
Tantum aberat, ut castigarent juvenes !
At eorum ratiocinatio, quam laudanda sit, considera.
Debere enim cum sole res nostras congruere ([illegible]),
Quæ inde initium sumpserunt, unde Deus
Illuxit nobis carne indutus.
Quid igitur ? Discamus non curare annuos cardines,
Sed Christi carnem totius nostri generis

Primitias esse credamus. Quod si illinc ortus est,
Dicet fortasse aliquis, orta est ubi major audacia,
Ut facile etiam ibi morti traderetur,
Ex qua resurrectio, et ex resurrectione salus.
Eos qui hæc opinabantur, nonne oportebat cedere
His qui, ut tum dixi, rem accurate perspectam habebant?
Ex quo manifestum est eos cætera superbos esse.
Illud autem quale est? dulcem et præclarum
Fontem antiquæ fidei, quæ Triadis
In unum conjunxit adorandam naturam,
Cujusque schola aliquando extitit Nicæa,
Hunc videbam salsis influxibus eorum
Qui partem in utramque opinantur, misere turbatum,
Qui ea sentiunt, quæ placent potestati,
Medii quidem, quanquam præclare agitur, si medii,
Ac non manifeste adversis partibus addicti,
Episcopi nunc discentes Deum,
Heri magistri, et hodie discipuli,
Initiantes, et deinde initiati :
Qui dum populum docent sua ipsorum mala,
Nescio quo pacto, sed certe tamen, enarrant,
Idque sine lacrymis. Res mira,
Morbi sine lacrymis enarrati!
Atque illi quidem sic. Tempori enim servire aiunt
Omnia. Quæ autem majores deliciæ quam ludificari?
Quod quidem nec labore acquiritur, ut pleraque se habent,
Nec aliunde parabile est, sed ne venale quidem.

Nos autem quid tunc egimus (104), qui valde humani sumus?
Proposuimus voce præconis ante tribunalia :
Omnibus clamamus : « Qui volet, huc introëat,
» Etiamsi bis se aut pluries in contraria verterit.
» Instant nundinæ. Nemo abeat
» Nihil operatus. Quod si vertatur alea,
» (Tempore enim nihil mutabilius,)
» Habes articulam : rursum recurre.
» Periti non est uni affixum esse fidei,
» Vitæ autem varios habere exitus. »
Ex quo quid fit? Multiformis illa quondam
Imago in somnis. Aurum, deinde argentum,
Æs, ferrum, testa in pedibus.
Vereor ne omnia ventilet lapis.
Moabitis et Ammonitis, quod olim nefas erat,
Nunc aditus patet in Ecclesiam.
Tu vero, nonne hæc antea laudabas? dicito.
Quis tunc præerat conventibus?
Ipsi vero conventus quales, et quorum erant?
(Piget iterum dicere, quo erubescere debeam :)
Omnium illi erant, id est, nullius :
Est enim plurimorum principatus, nullius principatus.
Me autem morbus commode tutatus est,
Qui domi diu ac sæpe detinebat,
Id unum mihi proponentem, recessum,
Qui omnem habebat malorum liberationem.
Quod ergo statutum mihi fuit, legis id habea locum.
Nonnulli quidem vix ac ne vix quidem,
Sed tamen conveniebant, quibus nonnihil erat libertatis :

His præsidio erat mali ignoratio,
Cum fucum iis faceret doctrinæ simulatio,
Ac pia esset, quæ palam fiebat, prædicatio,
Partus omnino dissimilis suis genitoribus.
Multam autem illam colluviem eorum qui Christum quæstui habent,
Tunc admittam, cum etiam cœnum aliquis
Fragrantiæ intaminati unguenti permiscuerit.
Mali namque facilior quam boni communicatio.
His non placebat nova sentiens,
(Sic vocant providos temerarii,)
Sed nec illi provido. Idem fit igitur,
(Quod) Loth ille et patriarcha Abraham (fecerunt;)
Hac ille via, contraria alter abscessit,
Ne opum multitudine arctarentur.
Quid attinet dicere, quot et qualibus sermonibus
Hanc tentaverint canitiem viri amicissimi?
Concedentes quidem quæ præcipua sunt, sed petentes
Fidelitatem, eheu! a fideli Gregorio.
Fideles illi quidem, sed conspirando in malis:
Uno verbo, ut ad omnia adjutorem me haberent, petentes.
Quomodo ad omnia? quis tam inania finxit,
Multitudinem mihi ad aliquid, non Deus Verbum ducens futurum?
Ante effluet retrorsum fontium natura,
Ignisque contrario motu feretur,
Quam quicquam meæ prodam salutis.
Tunc incœpi pedem e medio subducere;
Idque non obscurum fuit; nam et domum commutavi

Extrahens me ipse a profundo Ecclesiæ,
Procul a malis sermonibus et conventibus.
Sed interim quantos gemitus edebant, qui mihi adhærebant!
E plebe maxime, ne omnes recenseam,
Clamantes supplicabant, ad Deum manus
Tollentes, adjurantes, ut mortuum
Jam deflentes. O dolorem! ó lacrymas!
Ferri hæc quomodo possent et cujus animi esset?
« Non derelinques, tuam, aiebant,
» Spicam, aliquando angustam, nunc uberem se-
» getem.
» Populum quem ascivisti, tuis foribus
» Astantem, cui aperire tantum oportet,
» Eum qui jam intus est, venatorem etiam extra-
» neorum,
» Quibus dimittes? quis totum enutriet fœtum?
» Tuos honora labores, qui te labefecerunt;
» Da vitæ reliquum nobis et Deo.
» Sit hoc templum vitæ tuæ clausula. »
Atque his quidem inflectebar, sed tamen perstabam.
At paulo post solutionem dat Deus.
Venere enim, venere, subito vocati
Ut pacis proposito aliquid operæ navarent,
Ægyptii et Macedones, operarii
Legum et mysteriorum Dei,
Flatum nobis occidentalem et asperum emittentes;
Quos contra stabat Orientalium populus;
Horridos autem dentes, instar aprorum, exacuentes;
(Ut de tragœdia aliquid delibem,)

Torve intuentes, scintillantibus oculis,
Congrediebantur. Inter autem multas disceptationes,
Quas iracundia magis quam ratio commovit,
De meis etiam rebus acerbissime aliquid arripuerunt,
Dum leges obtrudunt dudum defunctas (105),
A quibus maxima ex parte, et manifeste liberi eramus;
Non mei odio illi quidem, nec quod thronum
Aliis molirentur : sed potius ut incommodarent
His qui me in sedem collocaverant : id quod mihi
Aperte suadebant per secretos indices.
Non enim sibi tolerabiles injurias videri,
Et quæ antiquiores, et quas recentibus factis acceperant.
Ego interea, velut equus inclusus,
Quamvis et malis, et morbo attritus essem,
Intus pulsare terram non cessabam,
Et serviliter hinniebam ob vinclorum violentiam,
Desiderans pascua ac meam solitudinem.
Sed postquam ea, quæ dixi, movere instituerunt,
Rupi vincula, et occasionem libenter arripui
(Nunquam sane id persuaserim his, qui principatum amant,
Manifesta res est, sed tamen vera dico.)
Tempus enim nactus eram, et in medium prodiens,
Hæc dixi : « O viri quos hic congregavit Deus,
» Ut aliquid, quod Deo gratum sit, statuatis,
» Quæ quidem ad me spectant, parvi pendite;
» (Parvi enim interest, quantum ad tantum cœtum,
» Quo tandem se habeant res meæ modo, ac frus-
» tra superbirem,)

» Vos autem ad majus quicpiam animum erigite.
» In unum venistis : sero tandem colligamini.
» Usquequo irridebimur ut inhumani,
» Ac unum id ediscentes, pugnam spirare ?
» Date alacriter communionis dexteras.
» Ego Jonas propheta ero[1].
» Trado me ipse ad salutem navis,
» Quamvis procellæ nulla in me causa resideat.
» Sublatum me sortis exitu projicite.
» Cetus hospitalis me ex profundo excipiet.
» Hinc incipite unanimes esse : procedite
» Ad omnia deinceps (106). Latitudinis
» Locus hic vocetur. Gloria hæc erit mea.
» Sin ad me usque perstetis, id unum
» Mulctam esse, et pugnam pro thronis existimo.
» Si ita sentiatis, nihil erit difficile.
» Non libenter in sede collocatus sum, et nunc libens
» Abscedo; quod quidem mihi et corpus ita affectum suadet.
» Unam mortem debeo; hæc in Dei manu sita est.
» Sed, o Trias mea, de te sola sollicitus sum;
» Ecquam habitura sis linguam tuæ defensioni idoneam,
» Aut saltem liberam et zelo flagrantem ?
» Valete, et memineritis laborum meorum. »
Hæc dixi : illi vero animis fatiscebant : ego autem discessi
Medius inter gaudium et quamdam mœstitiam :
Gaudens, quod aliquam a laboribus requiem acciperem :
Mœrens, quod nescirem quis esset futurus populi status.

[1] Jon. 1.

Quis autem non dilaceretur filiis orbatus?
Atque ego quidem sic; illi autem sciunt, et Deus;
Annon plura in tenebris quam in luce versentur,
Annon perniciei juvenum, et corruptelæ, et altæ mentis insidiæ:
Alii hæc dicunt: ego vero taceo.
Non enim mihi otium est pravas et occultas hominum molitiones scrutandi,
Qui simplicitatem cordis excolo;
Ex qua salus: quod solum mihi curæ est
Sed tamen hoc scio: ultra id quod decet,
Subito decoraverunt me facillima assensione.
Talia amicis patria gratificatur.
Atque hæc quidem se habebant. Sed quid cum Imperatore?
An procubui? an pedibus cecidi, dextramque apprehendi?
An supplicibus verbis usus sum?
An alios ex amicis precatores mihi paravi,
Præsertim ex proceribus, quibus charior eram?
Num aurum effudi, magnum illum dominatorem,
Mea interesse ducens tanta sede non excidere?
Hæc aliis relinquo hominibus valde versutis.
Ego autem, ut me habebam, accurro ad Purpuram,
Multis præsentibus, atque hæc spectantibus:
Atque hæc dico: « Unum aliquod, o Rex munificentissime,
» A summa tua potestate impetrare postulo.
» Non aurum a te peto, non tabulas nitentes,
» Non mensæ mysticæ tectoria,
» Non ut propinquorum aliquis sublimi dignitate ornetur,
» Aut tibi, princeps optime, propius astet.

» Hæc aliorum sunt, qui parva in amoribus habent.
» Ego vero me ipse majoribus rebus dignum judico.
» Unum mihi detur, paululum invidiæ cedere.
» Thronos equidem aveo, sed procul, colere.
Delassatus sum odio omnibus ac ipsis etiam amicis esse,
» Quia non possum ad aliud quicquam, quam ad Deum respicere.
» Ab his postula amicam concordiam,
» Atque ut arma projiciant in tuam gratiam,
» Si minus Dei et supplicii metu.
» Erige trophæum incruentæ pugnæ,
» Qui Barbarorum compressisti indomitam ferociam.
» Ab hac autem canitie, (canitiem simul ostendebam
» Et effusos pro Deo sudores,)
» Reposce, ut mundi causa constanter patiatur.
» Nosti ut invitum me etiam in sede collocarunt. »
His quidem applaudebat coram omnibus imperator.
Applaudunt et alii, et mihi annuitur;
Non facile id quidem, ut narrant, sed tamen annuitur.
Quid deinde in his malis mihi curæ est?
Suadere omnibus, ut hæc æquo animo ferant,
Nec quicquam vehementius omnino cogitent,
Mei amore et improbitatis odio.
Palpabam, laudabam, cum improbis conciliabam
Sacrarium, extraneos, gregis duces,
Quicquid antiquum et quicquid recens ascitum,
Non ferens sibi patrem avelli,
Et ex episcopis eos qui valde perculsi erant.
Multi enim ubi sensere quid consilii caperetur,
Velut ictum fulmineum fugientes abibant,
Auribus obstructis, manibusque complosis,

Ut nunquam oculis suis rem talem spectarent,
Quemlibet alium in meam sedem evectum.
Finis sermonis : adsum mortuus spirans :
Victus (rem miram!) corona redimitus,
Habens Deum et amicos Deo plenos
Vice throni et inanis strepitus.
Exprobrate, gaudete, exilite, o sapientes,
In cantilenam vertite res meas adversas,
In conventibus, in conviviis, in sacrariis,
Cantate, ut victores, gallorum in modum,
Cubitis latera pulsantes, erecti,
Verticem tollentes in medio insipientium.
Unum volentem omnes vicistis;
Si quidem volentem, o invidia! hac me quoque laude
Spoliatis, gloriantes quasi ejectus fuerim :
Quod si nolentem, pudeat vos malorum,
Heri me in sede collocantes, hodie persecutors.
Hæc fugienti quid fiet? stabo cum Angelis.
Meam autem, ut se habet, vitam nemo lædet,
Sed nec juvabit. Contractus cum Deo versabor.
Linguæ autem mihi, ut inanes auræ effluant.
Horum me satietas capit, sæpe conviciis
Petitum, sæpe eximiis præconiis.
Quæro aliquam ab improbis solitudinem incolere
Ubi mihi Deus mente sola inquisitus,
Spesque dulcis cœlestium, senectutis nutrix.
Ecclesiis autem quid dabimus? Lacrymas.
Ad hoc enim me redegit Deus,
Vitam meam permultis involvens vicissitudinibus.
Quonam autem perveniet? Dic mihi, Dei Verbum,
Precor ut in inconcussam illam habitationem (perveniat),

Ubi Trias mea et unicum illud lumen,
Cujus obscuris umbris nunc exaltamur.

CARMEN XII.

DE SE IPSO ET DE EPISCOPIS.

ARGUMENTUM.

Poëma istud videtur esse appendix et continuatio præcedentis, quod de vita sua conscripsit Gregorius, ita ut unum veluti opus censeri possit, imo debeat. Nihil in isto legitur, neque de Ægyptiis, neque de iis quæ Constantinopoli in concilio gesta fuerant; nihil de Imperatore, nihil de iis quæ gesserit. Nimirum hæc fuse narrata fuerant in priori Carmine de Vita sua. Ea profecto non omisisset, si injuriis adhuc recentibus, calamum sumpsisset, et ab hoc poëmate initium doloris enarrandi fecisset. Unum deerat præcedenti; nempe nec malorum quæ ipsi evenerant, causam, nec quæ huic vitio adhibenda erant remedia, prosecutus fuerat; id quidem exsequitur in præsenti. Utrumque opus scriptum paulo post reditum. Sunt quibus in isto Carmine videatur nimis acer Gregorius, et ultra legem tendere opus. Hos inter Tollius.

Debebam fortasse, ut patienter, cum mihi fieret
  injuria pertuli,
Illius qui passus est, præceptis obsequens,

Ita, postquam facta est, etiam verba coërcere,
Ut, perfectum certamen si sustinuero,
Mercedem etiam magis perfectam expectem.
Est enim perfectior merces, quorum perfectus labor:
Quorum autem perfectus labor non est, præmium etiam imperfectum.
Sed ne videantur mali superare omnia,
Ac ne levis sit iis et expeditus cursus,
Nemine resistente, finem quidem
Illorum dimittam extremo igni,
Qui cuncta explorat et juste expurgat,
Etiamsi hic lateamus quibusdam integumentis.
Ipse vero leni sermone meos feriam
Homicidas: homicidæ enim sunt qui perversa reddunt judicia,
Animarum innocentium effundentes sanguinem,
Omnium certe, quoscumque formavi, quos rexi.
Dicam autem, quæ dicturus sum, haud metuens ne
In convicia dilabar, rem omnibus quidem
Prohibitam, mihi vero etiam maxime invisam.
Non enim nominibus appellandis sermones instituam,
Ne in lucem videar proferre, quæ par est abscondere.
Sed nec mea oratione omnes æque complectar,
Ne mihi adeo lingua evagetur.
Novi enim multos de quibus vel optima debent prædicari.
Sed si quis est inter malos, aut supra malos,
Ipse tunc arripiatur et dometur;
Secabit quod deterius est, gladius sermonis:
Et quid hoc? ostendes: si meam orationem oppugnes,
Tui ipsius manifestus apparebis accusator.

Sic igitur res meæ : feriat me qui volet :
Jampridem lapidibus aptus et habilis sum,
Leoni fide. Pardalis animal mansuetum.
Aspis exterritum te forsan etiam fugiet.
Unum mihi caveto, malos episcopos,
Nihil reveritus solii dignitatem.
Omnium superior locus, at non omnium gratia.
Pellem præteri, lupum inspice.
Ne me verbis suadeas, sed factis
Odi doctrinas quibus vita est contraria.
Colores laudans sepulcri, abominor
Interiorem odorem putrefactorum membrorum.
Quomodo hæc? quid sibi volunt? quomodo qui optima quæque
Semper eloqueris, non etiam nunc benedicis?
Dolentis est dolorem suum effundere
Deo, amicis, parentibus, vicinis, hospitibus,
Sin minus, saltem tempori et sæculo quæ deinceps erunt.
Paulo autem altius repetam sermonem.
Nemo prorsus dicat eos, qui laborant, fructum in hac vita
Percipere. Ludificatur quisquis hoc sentit.
Omnia in nocte et tenebris versantur.
Alios enim igne probat, alios in caligine collocat Deus,
Donec ignis hæc omnia collustret.
Alius quidem laboriosam exantlavit vitam,
Gemens, expers somni, lacrymis tabefaciens membra,
Humique cubans, et arcto utens cibo.
Mente sollicitus in divinis Scripturis scrutandis,
Seque ipsum interioribus flagellis semper atterens.
Quid prætermisi, aut quid feci quod non deceat?
Alius juventutis oblectamenta carpsit,

Lusit, cantavit, ventris implevit morbum,
Omnibus indulsit voluptatibus, sensibus
Claustra non imposuit, pullus absque freno :
Hunc rursus calamitates aggressæ sunt,
Quanquam non calamitates; nam sapientes non tangit
Terrenum quicquam, ut multi opinantur,
Qui in causa sunt, cur qui sapiens est, esse non existimetur.
Ille prospero in omnibus utens cursu, hoc etiam consequitur
Ut virtute præstantissimus existimetur.
Hujus sermonis testis ipse est, qui hæc dicit.
Sedebam supra ea, quæ oculis videntur,
Mentemque his solis, quæ intelliguntur, miscebam ;
Projeceram gloriam, possessiones, spes, litteras;
Deliciæ erant deliciis carere; arcto pane
Vita dulcescebat; liber eram ab injuriis;
(Nil certe est, quod non tibi expectandum sit, etiamsi sapiens sis,)
Cum me præter spem aliquis ab his avulsum bonis
Peregre duxit : quis ille sit, aut debeo dicere.
Divinus-ne Spiritus, an peccata mea,
Ut suscepti honoris pœnas darem?
Causa autem manifesta extitere, conventus pastorum,
Et populus orthodoxus, sed nondum late diffusus,
Recens radios solis paululum intuitus. (His propositum
Fuit) ut aliqua doctrinæ libertas accederet,
Paululumque respirent a circumfusis malis,
Et a loquacibus linguis ac multiplici errore,
Sub quibus fatiscebant, nihil habentes præsidii,
Velut suavis aliqua in medio ruborum rosa,
Aut niger aliquis acinus in racemo necdum maturo

Sic igitur adveni religiosus hospes,
Obtestationibus permotus, variisque precibus,
Quibus reluctari hominum fuisset arrogantium.
Postquam autem adveni, terra Cappadocum relicta,
Quæ fidei propugnaculum omnibus videtur,
Non plebe, aut re quapiam cui obstrictus essem,
(Sunt hæc inimicorum figmenta et mendacia,
Invidiæ tectoria, imperite inventa,)
Quid postea consecutum sit, scire ex vobis volo:
Vos enim testes laborum meorum.
Quid sinistrum, aut durum, aut damnosum,
Dixi, aut feci toto hoc triennio?
Nisi unum illud quod improbis peperci,
A quibus lapidatus primo ingressu
Patienter tuli. Magis enim pium,
Patientem me ea, quæ Christus passus est, eodem animo perferre.
Vides, quæ Deo offerant pauperes.
Atque id quidem crimini, si libet, tribuatur.
Vermis est ossium, ut quidam dixit, acrior ad sentiendum
Animus. Atque id quidem rebus meis declaratum.
Corpus æreum mihi sollicitudinibus tabefactum
Jam ad terram vergit: aliud autem quod dem, non habeo,
Plura debens, quam ut offerendo ea quæ omnium sunt, dissolvam.
Quidnam quis faciat debili amico conjunctus?
Sed redeundum est ad institutum ab initio sermonem.
Vocatus sum, firmavi plebem in medio luporum,
Sitientem gregem irrigavi sermonibus,

Fidem seminavi radices in Deo agentem,
Triadis lumen effudi iis, qui prius in tenebris jacebant.
Eram succus quidam lacteus, pharmacum
Suadelæ vehementia; atque alios jam constrinxeram,
Alii prope aderant, alii mox erant adfuturi.
Omnium autem animus flectebatur, qui prius æstuabat,
Jamque amorem sibi doctrina conciliaverat:
Spes autem totius affulgebat ex modica propensione.
Novit id Roma civitas beata,
Ac ii præsertim qui principatum in ea tenent,
Qui me fortasse aliquo in loco ac numero habebant.
Præstat autem apud eos vel paululum existimationis,
Quam alibi omnium rerum, quæ in honore sunt, primas consequi;
Adeo omnes longe superant!
Hi me et præsentem habebant in pretio;
Et nunc, quod absim, improbos causantur.
Nihil enim amplius præstare poterant,
Nec ipse quicquam petebam. O civitas, civitas!
Ut aliquid etiam tragice exclamem.
Sed præclari ac probi collegæ mei,
Invidia rupti, (nostis Thrasonidas,
Non enim fert doctrinam agrestis indoles,)
Atque adjutricem capientes infirmitatem meam,
Quam quidem, ut laborum meorum fructum revereri debebant,
Qui pro Deo vel paulum laborassent;
Tum etiam illud causantes, quod tantæ sedis potestatem
In amoribus, discisso inter decertantes orbe, non haberem.

Hæc igitur arripientes, accedente etiam dæmonis
præsidio,
Illinc me læto animo amicissimi homines ablegarunt,
Veluti onus quoddam ex gravata nave projicientes.
Eram enim improbis oneri recta sentiens.
Postea manus attollent Deo, ut puri ac sancti,
Et dona pie offerent expiatoria,
Populumque verbis mysticis sanctificabunt,
Qui me illinc demiserunt improbe,
Non valde invitum. Erat enim magnum dedecus
Inter hos numerari fidei caupones.
Horum alii nepotes eorum, qui scribæ erant tributo-
rum,
Nihil magis studio habentes, quam ut falsa in ratio-
nes referrent;
Alii a mensa et a statuis, quæ illic sunt, venerant,
Alii ab aratris, perusti sole,
Alii a ligone vel bidente nunquam feriante;
Alii remis aut exercitu relictis,
Sentinam redolentes, aut fœdum cicatricibus corpus
habent (107),
Adeo insolentes ut populi gubernatoribus, aut mili-
tum ducibus
Nunquam videantur ulla in re concessuri;
Alii ab artium ignem tractantium fuligine
Nondum plene abluti carne,
Verberones et pistrinis digni,
Qui antequam pretium dominis suis persolverint
Si quam reperiant laborum requiem,
Statim lasciviunt, et ex plebe aliquos
Subripientes, aut suadentes, aut tyrannide prementes,
Sursum currunt, ut crabrones in cœlum (108),
Axem vertentes, non jam luteum,

Nec capite, ut antea, in terram demisso,
Videntur sibi etiam cœlestium imperium tenere
Inepta effutientes, ac ne suos quidem
Pedes aut manus numerare docti.
Annon hæc deterrima sunt, episcopatu indigna,
O bone? Non ita antiqui homines simus,
Ut male de re tanti momenti judicemus,
Etsi valde mihi arridet id quod humile est:
Non enim pessima res episcopatus. Sed cum oporteat
Omnino aliquem eligi inter optimos, eligo
Primum; sin minus, saltem non ultimum.
Si qua meæ sententiæ habenda ratio,
In hoc præsertim linguarum prurientium æstu,
Et maximarum civitatum et conventuum,
Quibus in tuto manentibus, summa utilitas percipitur,
Non manentibus gravissimum detrimentum,
Hæc propter eligendi tibi sunt boni.
Vix enim aliquis mediocrium obtinebit,
Etiamsi vehementer contendat, ut bonos superet.
Ita sentire judicis est a mendacio remotissimi.
Sed occurrent mihi publicani et piscatores,
Evangelistæ, homines eruditione pauperes,
Qui mundum simplici sermone irretierunt,
Ac sapientes retibus suis exceperunt,
Ut eo majus sit doctrinæ miraculum.
Id enim dictu proclive permultis,
Quos contra brevis mihi, et perspicua admodum responsio.
Da mihi fidem unius Apostoli,
Da qui sine ære sit, nec peram suspensam habeat,
Sine baculo, seminudus, utpote sine sandaliis,
In diem vivens, sola spe dives,

Qui nec affabilitate laudem religioni quæritet,
Ne adulatio videatur efficacior,
Nec otium terat in colloquiis non sui ministerii.
Talem se quis exhibeat, et omnia approbo,
Linguæ nostræ ignarum, deformem, ignobilem, bubulcum ;
Hos enim omnes nævos probitas et mores tegunt.
Horum si unus sis, et ranas pisceris (109),
Postea dabimus te Angelorum choris.
Unum igitur aliquod mihi concede. Num a dæmoniis expurgas ?
Num lepra infectum liberas ? et mortuum tumulo excitas ?
An membrorum firmitatem per te accipit paralyticus ?
Impone manum ægro, et stet morbus.
Ita mihi suadebis, ut doctrinam contemnam.
Sed si cum una res constet ex duobus,
Quorum alterum laudabile, alterum vituperabile,
Illud recenses, istud prætercurris libens,
Comparationem instituis admodum subdole.
Matthæus erat publicanus, sed venerabilis,
Non ut publicanus, sed ut Spiritu plenus.
Petrus discipulorum caput, sed Petrus erat,
Non ut piscator, sed ut fidei studio flagrans.
Suadent mihi mores, ut vel rete venerer.
Te vero aversor, etiamsi quid præclarum præ te feras,
Quod aliud nihil est quam laqueus et pedica.
Pictor quidam es qui pulchras imitaris
Formas in vitiligine et rimis tantum (110).
Aut quicquid pulchrum est pinge, aut totum abjice.
Illud etiam dicito, quomodo rudes et imperitos voces,

Quorum ii extant libri, eaque scripta;
In quibus vel exilem obscuritatem intelligere, laboris
pretium ducimus;
Nos qui jamdudum in litteris innutriti sumus;
In quibus illustrandis tot rursus libri et labores sus-
cepti,
Ut plena sint omnia lucubrationibus
Linguæ omnis, et acutorum ingeniorum;
Fructum sublimi enarratione ferentium?
Quomodo reges, et urbes, et cœtus
Accusatores suos, et magna dicendi facultate valentes,
Pro tribunalibus, et mediis in theatris,
Sapientes, legum peritos, Græcos superbia tumentes,
Ipsi orationem coram populo habentes, opportune
diserti,
Persuasissent, ac libere loquendo convicissent,
Si doctrinæ, quam eis denegas, participes non fuis-
sent?
Dices forsitan, id præsidio Spiritus factum;
Vera dicens; sed quid inde sequatur, vide.
Annon tu particeps Spiritus? Atqui maxime
Hoc ipso te effers. Quomodo ergo invides sermonem
His qui illum exquirunt? Sed profecto frustra
Id tribuis naturæ Spiritus,
Et justis: illi quidem, ut inspiret sermonem;
His autem ut inspiratione id accipiant; unde sapien-
tes visi sunt.
Sic inevitabiliter verbis tuis implicaris,
Qui ea libenter ac solummodo dicis,
Quæ satius erat non proferri, sed intus manere.
Mutum esse scio spiritum adversariorum;
Atque illum quidem tacere satius est, quam prave
loqui.

At illorum solve linguam, o Dei Verbum,
Quicumque legitima proferunt; illorum autem etiam aggrava
Quicumque inflant aspidum sibila,
Et venenum fratricidam corde emittunt.
Sic tu igitur, et quis indocti sermo
Alius esse possit? quomodo autem veritas se habeat,
Et quid sentire satius sit, breviter ego edisseram.
Fuere olim, fuere periti, si quipiam alii,
Non tamen periti splendidæ omnino eloquentiæ.
Sic enim se res habet. Duplex nobis est sermo,
Dictiones et sententiæ. Illæ quidem velut exterior
Sunt amictus : ista ut corpus interius quod vestitur.
Ac alii quidem in utroque laudem merentur, alii in alterutro :
Aut rursus vitiosa est, ut institutio, ita et natura.
Nobis autem exterioris sermonis non magna est cura,
Quo tandem modo se habeat; at interioris plurimam gerimus.
In sententia enim sita nobis est salus;
Sed tamen in sententia quæ profertur et declaratur.
Quæ fontis obstructi utilitas?
Quæ radii solaris, quem abscondit nubes?
Tale quicpiam est sapiens sententia quæ tacetur,
Qualis est rosæ pulchritudo quam folliculus tegit
Non decorus : suam tamen suavitatem profert,
Cum zephyris rupta, fœtum educit in lucem.
Sed si semper id quod pulchrum est, tegeretur,
Nulla jam esset veris, quod tanti facimus, gratia.
Nihil amplius quærimus, nisi ut ita loquaris,
Ut ii qui sermone simplices existimantur.
Sin minus, mentis illorum illustrationes exhibe.

Tui enim splendoris velim aliquem igniculum excipere.
Quod si nihil sunt mandatæ scriptis
Doctrinæ, quomodo tandiu operam lusi?
Quomodo maris nequicquam arenam numeravi,
Noctes diebus jungens laborando,
Ut aliquam saltem in rugis doctrinam assequerer?
Quod si sunt, ut sunt profecto, præclare scriptæ,
Ne des araneis justorum labores.
Utere pedestri sermone, utere agresti,
Litem non movebo : scio et ipse humi serpere.
Tenuis mensa sæpe mihi amicior,
Quam quæ manibus coquorum exculta.
Vestis similiter : quemadmodum et venustas decora,
Non quam manus pinxerunt, sed quam habet natura.
Sententia assurgat, atque id nobis satis erit.
Nihil est elegantia : dabimus id volentibus.
Noli mihi Sexti et Pyrrhonis tricas nectere;
Valeat Chrysippus, procul sit Stagirita;
Sed nec Platonis diligas præclarum dicendi genus.
Projice eorum ornamenta, quorum aversaris doctrinam.
Philosophare in sermonis simplicitate;
Nobis placebis, etiamsi loquaris imperite.
Doce nos, ut voles, sed tamen doce,
Quæ mea sit Trinitas, quomodo uniatur Deus,
Ac rursus distinguatur, una res adoranda, una natura,
Unitas et Trinitas, Angelorum quæ natura,
Duplicisque mundi, ac justæ providentiæ,
Quamvis multa non justa plurimis videantur :
Animæ corporisque quæ ratio, item Legum
Primæ ac secundæ : quæ illius incarnatio

Qui longe superat quæcumque intelliguntur :
Quæ rerum inæqualium in unam gloriam permixtio,
Mors ad resurrectionem, cœlum rursus,
Resurrectionis ac judicii quænam ratio,
Aut quæ justis et malis vita :
Quomodo fluant omnia, dic mihi, et ubi consistant;
Si quid horum tibi Spiritus perspicue retexit,
Sive totum, sive mediocriter, sive paululum,
Quantum pura ad capiendum extitit anima tua.
Ne me defraudes; quod si omnino cæcus es,
Cur manu ducis non videns? o tenebras cæcorum
Non vidente utentium magistro,
Ut in foveam simul cadant ignorationis!
Atque ita quidem illi. Sed isti tamen minus malum sunt.
Ignoratio enim malum quidem est, sed minus malum.
Quid autem quis dixerit, si improborum fiat mentio?
Sunt enim, sunt nefarii quidam
Misera et abominanda vitæ ludibria (111),
In fide alternantes (112), temporum leges,
Non Dei colentes, Euripi doctrinæ,
Hinc illinc fluctuantes, ramorum flexus (113),
Adulatores mulierum, dulcia venena,
Parvis leones, potentibus canes,
Cujuslibet mensæ odori venatores (114),
Januas potentium terentes, non sapientium,
Id quod gratiam conciliat, pluris facientes, quam quod prodest,
Ut et proximos faciant improbos.
Vultis illorum sapientiæ specimen aliquod proferam :
Est qui ingenuitatem suam jactet, ille facundiam,
Alius divitias, hic genus suum.

Hi autem cum non habeant ex quo aliquid videri possint,
Nobilitant se improbitate.
Illud etiam fit ab eis sapienter; cum loqui nesciant,
Linguam pariter ligarunt disertiorum.
Quod si qua esset cum oculis ac manibus contentio,
Hæc quoque a nobis amputassetis, o sapientes!
Annon hæc manifesta injuria? annon apertum damnum?
Quis hæc ferat? o mysterium!
Quamvis jam fere per totum orbem terrarum
Miram a Domino salutem acceperimus,
Quam valde indignis utimur Episcopis!
Vociferabor non falsa quidem, sed tamen non jucundissima.
Scena quædam, hei mihi! agitur speciosior;
Hactenus larvæ, deinceps personæ.
Pudet me dicere quomodo se res nostræ habeant; dicam tamen.
Ordinati, ut virtutis doctores simus
Malorum omnium sumus officina,
Tacite clamantes, etsi eloqui non videamur:
« Nequitia primas obtinet; laboret nemo;
» Improbi estote, maxime id compendiarium est (115),
» Et melius: ipsa autem facta legis loco sunt. »
Vix enim quis magistrorum conatibus
Inclinet in meliora; sed si habeat exemplar
Vitiosum, captus est. Rivus est per declivia decurrens.
Causam accipe. Solis, ut ferunt, radiis
Pullorum oculos aquila valde sapienter probat:
Ex quibus quid spurium sit, quid non, dignoscat,
Atque hunc projicit, illius est parens.

Nos autem facile quoslibet constituimus,
Si tantum voluerint, populi antistites;
Nihil considerantes, non recentia, non antiqua,
Non actionem, non sermonem ullum, non conversationem,
Nec tantum morantes, quantum oporteat ad dignoscendum numismatis sonum,
Eos qui non fuerunt tempore, et igne probati,
Subito judicamus esse dignos thronis.
Quod si id sciremus eum, qui electus est,
Potentia plerumque deteriorem fieri;
Quis cordatus eum, quem non novit, eligeret?
Quod si tantum opus est meam mentem
Solam gubernare in his vitæ fluctibus,
Quomodo cuilibet trades tantæ plebis gubernacula,
Nisi id studio habeas, ut demergatur navis?
Cur, cum lapides pretiosi non facile parabiles sint,
Nec omnis terræ locus aromata ferat,
Cur, cum equorum pessimorum copia in propatulo sit,
Generosos autem divitum domus nutriant,
Antistes facile reperitur, nullo
Præparatus labore, subito factus ad dignitatem?
O celerem morum mutationem!
Alearum jactus est; in cubis sunt res divinæ;
Vel larva comica subito imponitur
Uni alicui ex vilissimis et parvis.
Nobis hic apparet novus pietatis cultor.
Multa sane est Spiritus gratia:
Siquidem inter prophetas etiam Saul dilectissimus.
Heri versabaris in medio mimorum et theatrorum,
(Quæ post spectacula inquirat alius,)
Nunc ipse nobis novum es spectaculum.

Nuper equorum amator, et Deo pulverem mittens,
Ut preces alius et pias cogitationes;
Illud autem causa est: auriga quidam cecidit,
Aut equus in cursu secundas habuit:
Te autem levis equorum aër reverberabat,
Ut mente excussum et furentem (116):
Nunc autem recte compositus es, solumque vultu præfers pudorem,
Nisi forte clam ad pristinum recurras,
Ut ramus, opinor, incurvus, ubi effugit manus
Vim corrigentem, ad eamdem formam redit.
Heri orator jura vendebas,
Leges susdeque torquens,
Quibus eos perdebas, quos justitia servabat,
Regula justa utens plus dantis manu:
Nunc mihi judex, et quidam subito Daniel.
Heri jus dicens nudato cum ense,
Tribunal efficiebas legitimum latrocinium,
Furans, vim faciens, ipsis præsertim legibus:
Quam blandus es ac comis hodie! Ne vestem quidem
Tam facile quis mutet quam tu mores.
Heri inter saltatores versabaris effœminatos,
Ac nuptiarum eras præco medias inter Lydias,
Cantilenas contorquens, ac compotationibus superbiens:
Nunc autem moderator es virginum ac maritos habentium.
Quam suspecta virtus tua ex præteritis moribus!
Heri Simon magus: hodie Simon Petrus.
Heu, celeritatem! heu, vulpis loco, leonem!
Tu vero, dic mihi, o bone, qui tributorum exactor fuisti,
Aut militarem aliquam dignitatem reliquisti,

Cur, cum pauper esses, postea superasti Cyrum
Medum, aut Crœsum, aut Midam reditibus;
Refertam domum lacrymis possides;
Transisti ad sacrarium, et thronum possides;
Deinde omnia per vim occupata retines?
Tandem et in Dei mysteria tyrannidem exerces,
Quæ forsan ne respicere quidem audere fas erat
His qui non multo ante præparati fuerant.
At lavacrum, vel expurgatio te immutavit?
Expecta; manifestum id fiat; et cur tibi invideamus?
Id mihi placet : tantum tempori des aliquid.
Peto a te modicam desiderii dilationem.
Sed si expurgatus hodie Dei dono,
Scaturis idem cœnum per segnitiem,
Manente fonte, ex quo pristina fluunt mala,
(Est enim lavacrum expurgatio, non ipsorum prorsus habituum
Sed eorum, quæ pullularunt ex moribus, germinum,)
Scito id perspicue : luctuosa est salus tua.
Nam prius quidem faustæ spes suberant :
Nunc vero ne id quidem. Una est Dei gratia.
Sit autem aliquis non malus; an id sufficiet?
Ac ceram quidem amamus, cui postquam figuræ jamdudum prius
Impressæ molliter deletæ sunt, præclare imprimuntur.
Fias Zachæus, ac iis, quos defraudasti,
Non plus, sed ipsam tantum sortem, si libet,
Restitue; non enim poteris ferre quod lege præscribitur :
Pauperibus autem tribue, quantum voles,
Et tunc Christum convivio digne excipies.
Sed si intus manentibus spoliis, aut pauca largiendo
Pauperibus, putas te esse liberum,

Divinum numen venale nobis est, si fas id dicere.
Quomodo enim æquum sit, ut meum quidem damnum
Minime solutum sit, in te autem gratia hanc vim habeat,
Ut pœnas facinorum non solvas?
Habes gratiam? ab his autem, quæ aliorum sunt,
Longe remotus sis : sic integra erit expurgatio.
Sed si tum, cum gratia tibi conferebatur,
Habebas non tua, nec omnino ablutus es,
Vereor dicere quod restat, sed cuilibet apertum esse puto.
Quære gratiam : nunc enim te debitorem novi
Quamvis thonus valde te in altum extulerit.
Eorum enim quæ peccavimus, non eorum quæ peccamus
Lavacrum deletio est. Quapropter te ipsum
Omnino expurga, nec committe ut ridearis,
Dum alios expurgas maculosus ipse :
Nisi tibi soli hoc a Deo concessum sit privilegium,
Velut ea quæ regia manu ad gratiam scribuntur,
Ut etiam de tyrannide lauderis.
Quod si nec lavacrum eos omnino expurgat,
Qui gratiam ita, ut dixi, susceperunt,
(Deo enim nullus unquam verba dedit,
Qui sapientes etiam sapientius constringit,)
Quis a malis post unctionem admissis eos expurget,
Qui rursus cœni profundo contaminati sunt,
Ac cœlestis imaginis dignitatem
Dedecorarunt reptilium aut ferarum
Formis, quarum ad exemplum imitando fingimur.
Est enim habitus fictor alter,
Quem difficile est eradicare et procul abjicere.

Nulla enim superest alia lustratio.
Semel generatus sum, deinde a Deo regeneratus sum :
Forsitan in aliam postremo effingar
Formam, benefico expiatus igne.
Nunc autem nullum novi remedium præter lacrymas (117),
Quibus quidem vulnera, quanquam non facile, obducuntur,
Sed tamen cicatrices manent, et equidem arbitror,
Priorum pessimorum vulnerum accusationes.
Si quis autem est qui plus etiam Deo confidat,
Id mihi placet : tantum probet id quod asserit.
Sed forte quis dixerit, episcoporum manus (118),
Et promulgationem, quæ palam fit, et quas, ut indigni,
Voces proferimus, esse lavacri gratiam,
Expiationem attribuentes vocationi,
Ac Spiritui, scilicet qui tyrannidem exercuit,
Judicio justorum ac sapientium episcoporum.
Sed potius futurum arbitror, ut piaculi aliquid trahant,
Quam ut de suo ipsorum splendore impertiant.
Facilior est enim mali communicatio quam boni.
Quum id verum sit, inde cognosces.
Nam si caro sanctificata tetigerit
Potum, inquit Michæas, aut cibum quemdam (119),
Nunquam sanctificabit, id quod tetigerit :
At impuris, quæ pura sunt, contaminabuntur.
Hoc igitur divinus Paulus persuasissimum habens,
Inter ea, quibus Timotheum informat in Epistola,
Legem ei præscribit, ne facile manus
Imponat alteri, ejusque moribus contaminetur ;
Statis enim esse nobis pondus propriorum malorum.
Sed esto; sit hoc etiam tibi, si voles, lavacrum.

Quis spondeat mores, sine temporis intervallo,
Quod ostendat gratia abstersos ex imo fuisse,
Nec tantum superficiei, veluti iis quæ herbis tinguntur,
Inesse splendorem, cujus pulchritudo facile eluitur?
Sed esto : sit etiam id perfecta expiatio.
Immutavit te gradus : angelum video.
Id igitur fidelis, et qui meas leges colit,
Dabit libenter, præcepto morem gerens.
Extraneus autem nulla re alia, nisi bona fama,
Scit bonum fidei dijudicare :
Qui, cum vitiorum suorum nullum consideret,
Tuorum acerbus est accusator.
Huic, dicito, quomodo suadebimus, ut aliam admittat opinionem,
Præter eam, quam ei priore vita injecimus?
Quomodo linguam coërcebimus, aut quibus verbis.
Hæc omnia aspernari, non meis consonum legibus (120),
Quæ præsidem undique, veluti simulacrum quoddam,
Expoliunt, ne quid detrimenti populus accipiat.
Sed illud etiam concedam, fama fortiorem esse gratiam.
Mirantur te omnes, nec te Momus quidem audet tangere.
Proximus tu post Eliam, si præclara tua ratiocinatio valeat.
Quomodo ergo superiore in loco sedes, cum inscius et ignarus sis
Eorum quæ elaborantur et expectantur
A multis. Quæ quidem mirarer, si a te expectarentur.
Animi enim elatio nec sinit ediscere,

Facile suadens ea te habere quibus cares
Sed hoc tibi vitium non est. At illud quomodo effugies,
Ne simul discipulus et magister videaris,
Acuentem acuens, ut suum dentes,
Cum docere deceat, postquam leges didiceris?
Quæ tanta rerum confusio?
Unde adeo viluit doctrina?
Nullus quidem pugil, qui non prius manum
Conseruerit, ac opportunum certamen spectaverit;
Nec cursor in stadio, qui non prius pedes exercuerit.
Quis unquam sanus eodem die tibias
Secuit, adornavit, decertavit?
Quis summus pictor unquam auditus est,
Qui non multas miscuerit colorum species?
Quis rhetor extitit, quis medicus,
Ante plurimas orationes et morbos?
Exigui enim essent artes pretii,
Si tantum volenti adesset possessio.
Antistes vero satis est, ut imperetur
Bonus esse statim ac probus :
Atque illud ipsum est proverbium « Dictum factum. »
Christus jubet, et astat creata res.
Atque id quidem silebo. Tu vero quomodo videns inferius
Manentem hunc Dei cultorem,
Cervicem attollis, et throni potestatem expetis,
Ac non perhorrescis et contremiscis in throno,
Ne boves agas bubulco meliores?
Sic autem considera, si tibi vel considerandi otium est.
Iste humi cubat et pulvere erosus (121)
Ac carnes tabefecit vigiliis,

Psalmodiisque, et noctes diesque stando,
Et mentis ad Deum ex crassa mole peregrinationibus (122).
Cur enim sepulcro tota inferatur caro,
Ut vermibus copiosior sit esca,
Quos gignit ac nutrit genitos?
Idem lacrymarum fontibus diluit maculas,
Si qua illi vel exigua e luto hujus vitæ
Inspersa fuerit, quo quilibet, etiamsi sapiens sit, impetitur;
Carniumque notis est signatus honorandis
Exarescentium prece et multis laboribus,
Quibus antiqua me gustatio attrivit (123)
In terram humilem matrem reversum,
Frigore etiam et fame, atque arctis et laceris vestibus,
Avens immortalitatis indumentum accipere,
Ac ventris petulantiam parco reprimit
Cibo, mortem in memoriam quotidie revocans.
Cibum enim Angelorum non alium novit nisi Deum.
Hic pauper nunc est: olim autem valde dives erat:
Sed exonerationem amavit, et levis navigat,
Postquam onus pauperibus, non profundo projecit (124).
Iste fugiens urbes, et populi strepitus,
Atque æstum illum, quo omnia quæ videmus agitantur,
Mentis pulchritudinem Deo affixit,
Solus, et cum solo divina tractans.
Alius præclarum corpus, (quomodo enim non præclarum
Id quod optimorum est?) unionibus conclusit,
Nempe ferreis catenis, occulto ornamento (125)
Se ipse, nullius malefacti reum

Constringens, nequando, si liber sit, insolescat,
Ligansque sensus qui ipsum in errorem impellunt.
Huic Spiritus retexit abdita Litteræ;
Solvens quæ multorum mentibus obsignata sunt.
Talia et tu mihi ornamenta tua edissere:
Domus, uxor lasciviens, natorum institutio,
Possessio, servorum præfecti, exactores, clamores, lites,
Plena omnia curis et negotiis.
Mensa turgescens celeberrimorum
Coquorum et temperaturarum artibus,
Quæ maris et terræ fructus intestinis afferunt,
(Quibus mens ita demergitur, ut explicandi se spatium non habeat;)
Unguenta, risus, cantilenarum concentus,
Qui cymbala et pedum strepitus requirunt.
Alii insito libidinis œstro pleni,
Morbo hoc laborantes, turgentes, renidentes
Mulieribus, recens sponsi, ut moderate loquar,
Nondum apertis thalamis nuptialibus,
Vel etiam cum suis innuptis amoribus adhuc degentes,
Priusquam genæ, virili ornamento,
Pilis vestitæ sint, in prima prorsus lanugine,
Corpore juvenes, sed magis moribus,
Vel etiam antiquis diebus pleni, sed malis;
Postea filiorum non carnalium præsides fiunt,
Quos Spiritus expers carnis parit.
Honorare discunt pravas affectiones, ex his quas experti sunt,
Sui ipsorum in alienis malis patroni,
Licentiam dantes ac vicissim accipientes.
Atque ita quidem illi: quanquam forte meliores

Fierent, sed obstant throni.
Insipientem enim potestas efficit deteriorem.
Qui vero continentia præditus est, permanet honoris
expers,
Oculis in terram defixis, solum Deum respiciens,
Amans discipuli locum, cujus ne dignus quidem
Est discipulus iste, qui nunc magister est.
Siquidem potestas loco non dijudicatur.
Tantum apud nos posse invidum !
Sic insidiatur apte structis nequitiis,
Cum populum aliquem, aut urbem vult percutere.
Præter eas tentationes, quas cuique infert, compendiariam
Legem nequitiæ instituit præsulem :
Tum vero æs auro vestitum,
Aut coloris, ad exemplum chamæleonis, mutatio,
Barba, vultus subtristis, colli inflexio,
Tenuis vox, fidelis fabrefactus,
Lentus incessus, in omnibus, præter mentem, sapiens,
Quod quidem primum est inter prima hujus sæculi
pulchra (286);
Venerandum Ephod, et Samuëlis diploïs,
Lectus humilis, neque omnino revinctus,
Caput virginum ornamento
Lineo constringens, et in morem sacci componens,
A fronte orationis indicia præferens.
Quo pacto non proferam verbum aliquod, mihi alioqui insolens.
Quod equidem possim, nedum iræ ferre
Ludibrium. Aut abstine ab his deliciis, aut capillos
quos.
[illegible] et quæ tua non sunt, et quæ tua habere quæris ?

Separati Mysorum et Phrygum fines.
Separata Merræ et Siloæ fluenta.
Illa enim non gustanda : ista vero etiam morbos
Vincebant ab Angelo prius mota.
Duplicem plantas vineam, duplicia
Seminas ; indumentum tuum ex duobus est contextum :
Quæ copulanda non sunt, uni jugo submittis.
Erat interdictum, si nosti, a lege,
Id quod duplex est, duplicem animum aversante.
Alius ornatus mulierum, alius virorum.
Alia graculorum sublimitas, alia aquilarum :
Turpis est magnorum in valde parvis imitatio (127).
Id enim indecorum est; atque id tibi Pharaonis venefici
Clare persuadebunt, si illorum historiam noveris.
Si inter sapientes numerari studes,
Ne mihi solam virgam in serpentem vertas :
Quæro omnia, atque ut in omnibus magnus sis Aaron ;
Si vero Magis Ægyptiis ascriptus es,
Totum protinus exequere, si id præclarum est;
Nullam subibis invidiam ob eximiam imitationem :
Sin autem malum, foris sta; his quæ mea sunt, parce ;
Meum enim esse scias, etiamsi solerter imitaveris.
Spolias me tu unica ove.
Vestis adulteratur. Quis Nathan arguet ?
Accurrens dilacerabo nigrum indumentum,
Si vos apprehendam : nam et hæc vobis interdum
In deliciis sunt, velut viliores cibi,
Cum vos cepit chariorum satietas.
Mea et tu lacera, si quid arripias

Quod mollius sit, ac mihi spurium.
His quid esse possit æquius?
Habeat Laban quæ alba sunt; sint autem maculosa
Illius pastoris, qui multos labores exantlavit,
Ac nocte obriguit, et per diem solo adustus est.
Turpium quidem turpissimum est, morum simulatio (128);
Sed tamen id custodi, et me laudatorem habebis.
Nunc autem quale illud est, et cui simile?
Licet profecto jucunda quadam fabella ludere
Etiam in re seria: locus est risui in lacrymis.
Felem collocat fabula in thalamo nuptiali.
Erat enim sponsæ similis, et, instar sponsæ, ornata:
Aderant munera sponsalia, plausus, risus; splendidæ erant nuptiæ.
Illa autem, ut vidit murem transcurrentem in medium,
Sponsa quidem erat sed felis. Nam in conspectum
Murem irruens, cœnam habuit, non nuptias.
Talis est spurius quisque doctor.
Quod enim natura insitum est, non facile mutatur.
At iste, quem non laudas, mira est id negotiis
Agilitate, absolutissimusque præses
Viarum antiquarum, et recentium motuum.
Alter autem pius quidem est, sed sibi utilis soli.
Quis hæc ait? quam is est improbus!
Nam nemo est, qui sibi soli vivat,
Sive ex bonorum sit numero, sive ex malorum.
Sed quemadmodum aër iste, quicquid traxerit,
Illius fragrantiæ fit, aut fœtoris particeps,
Sic celerrime exemplis proximorum fingimur,
Bonorum quidem minus, at malarum ut plurimum.
Facilius enim imitabilis nequitia.

Quod si is nobis antistes fuerit,
Qui pessimus sit et nequitiæ plenus,
Id nunc etiam fieri videmus, ut rhamnus lignis imperet (129);
Quod si optimus, rursus columna ignis
Præeunte, magnus Israël proficiscitur,
Ad quam omnes properamus terram spei,
Quamvis non sit in circulis et in foro multum versatus,
Proteus sophista ad furtivas formarum mutationes,
Aut etiam Melampus, aut alius instabilis,
Facile se ad omnes formas effingens,
Quæcumque evenerit subita rerum mutatio.
Quomodo ergo, dic mihi, inutilem illum vocas,
In quem intuentes erimus meliores?
Aut quomodo optimum et gnavum antistitem,
Ad quem tu respiciens, meos despuis?
Nimia profecto garrulitas odiosa est sapientibus;
Ingenua autem oratio ad persuadendum apposita.
Sis ille tu, ut tuus fert animus, ego hic ero.
An pictorum tibi præstantissimus ille videtur,
Non qui viva pingit simplicibus coloribus,
Ut Zeuxis quidam, aut Polycletus, aut Euphranor,
Sed qui floridis et nusquam umbrosis
Coloribus informia exprimit corpora,
Quales Callimachus et Calaïs fuere, ut mihi quidem videtur,
Qui vix imagines imaginum efficiebant?
Talis est omnis homo versutus (130).
Hæc si considerares, in inveniendo antistite laborem susciperes.
At quam parum laborasti! erubesco.
Veluti ratiocinatorem esse antistitem existimares.

Stercora tibi sunt curæ : ego majora curo.
Unum opus sit sacerdotis, et solum,
Ut vita et doctrina animas expurget
Sursum ferendo divinis motionibus,
Tranquillus, mente sublimis, ac cœlestibus tantum
Sine macula illustrationibus informatus,
Veluti speculum, cui intus formæ imprimuntur;
Puras etiam pro filiis oblationes offerat,
Donec eos munus offerendum perficiat.
Cætera autem, iis, qui ea tractare idonei sunt, relinquantur.
Sic sane vita nostra secure traducatur.
Sed quia permagnum tibi quiddam videtur dicendi libertas,
Esto sane; nec ego illam parvi facio,
Si cum ratione et modo illa usurpemus.
Audi tamen quomodo se res habeat : sapientis
Præstat silentium tua illa evagatione.
Tibi confidentia idem est ac temeritas :
Sua vero illum ingenua verecundia ad finem sermonis faciendum impellit.
Sin autem tempus contigerit libertatis,
Videbimus eum, qui mitis est, insignem esse præliatorem, et quantum
Prævaleat, qui ex animo rem agit, tandem senties.
Nosces quid sit simia blandiens, et quid leo rugiens,
Quando humana tua expuetur eloquentia,
Dejiciente in terram mala conscientia,
Et cum is, qui irreprehensibilis est, facile accipietur,
Moribus enim nihil ad persuadendum efficacius.
Sic et in hac parte veterator succumbit;
Verumtamen inter alios insignis sedet,
Aliena mensa fruens,

Despiciens omnes, velut abortus,
Tantum, quantum ipse despiciendus est,
Unum hoc habens, quo se jactet, inclytam civitatem,
Qua ipsa de causa tibi male pereundum est.
Plures enim sic efficis malos.
Asinus autem quis unquam urbanus pluris alio
Asino, qui rure degit, fieri voluit?
Asinus enim semper est asinus, quamvis in urbe habitet.
Ut quid hæc? quomodo ista pro impiis non faciant?
Quomodo autem viris probis non certa pernicies sit?
Patiuntur enim quicquam sapientes, quod non est sapientium,
Cum malis secundæ res fluunt,
Et virtutem excolentes tristem agunt vitam.
Optimum sane illud est, tanquam in tempestate,
Quæ omnia perturbat, paululum deflectendo,
Dum omnia susdeque volvuntur,
In tuto paucos dies
Collocare, et senectuti tranquillum finem statuere.
Thronos quidem igitur habete, et tyrannides,
Vos, siquidem hæc vobis prima esse videntur.
Valete, insolentes estote, in patriarchatus
Sortes mittite. Magnus hic mundus vobis cedat,
Ex aliis in alias sedes migrate; hos dejicite.
Illos attollite. Hæc vobis grata sunt.
Pergite: ego ad Deum convertar,
Cui vivo et spiro, ad quem unum respicio,
Cui, priusquam nescerer, mea me mater promisit,
Cui pericula me devinxerunt, et noctium gratia.
Illi consecrabo animi puros motus,
Quantum fieri poterit, solus cum solo colloquens.
Hæc ad vos improbos pro bonis:

His si quis offendatur, invenit, quem quærit, oratio.
Cætera autem inde digressis, amici, dicentur.
Interea velut quamdam discedentis, si videtur, orationem,
Brevem quidem, sed utilem, accipite,
Tanquam paternas excipientes extremas
Voces, et admonitiones memoria dignas:
Post quas nullus sermo amplius auditur,
Quo et magis hæreant in ima mente.
Alium quempiam si acceperitis Gregorium, amici (131),
Parcite magis; si minus, alterum hoc superest:
Estote honesti et boni erga proximos,
Et erga vosmetipsos, qui eatenus concordes estis,
Quatenus paretis iisdem cupiditatibus.
Patrem, cujus ego studiosus fui (132), semper
Diligite, dimittentes alter alteri infirmitates,
Quibus orbis misere perturbatur:
Et ego dimittam quod in me peccatum est, sive quid amplius
Aliis sapiamus, sive me grandis ætas
Efficit asperum et in plerisque morosum,
Sive ex temulentia mente læsus solus,
Obrutos vino abstemios arbitror.
Statuite, ut vobis libuerit. Verum mei memores estote,
Qui multa passus sum in amicorum moribus,
Præclaram vero patronam habens rationem,
Atque hanc ipsam senectutem, quæ me his solvit malis;
Ita forsitan mihi amicorum quispiam reconciliabitur,
Extincta lucta, quam invidia comitatur.

CARMEN XIII.

AD EPISCOPOS.

O qui victimas emittitis incruentas, sacerdotes!
O animarum custodes inclyti! O qui magni Dei
Figmentum manibus vestris gestatis!
O qui hominibus summi Dei majestatem conciliatis!
O mundi fundamenta, vitæ lumen, columenque doctrinæ!
Initiatores lucidæ et æternæ vitæ,
Christiferi, soliis optimis insidentes,
Sublimes, theatris gaudentes speciosis,
Scenobatæ, pedibus innixi ligneis,
Leniter inscendentes in personis alienis;
In his autem, quæ interioris pietatis sunt, similes omnibus!
Vos quidem, ludite, ut et luditis non decenter,
Grandia loquimini, valde futilia agite.
Equidem etiamsi malum me et exitiosum virum
Omnes simul existimetis, longeque a vestro choro
Removeatis, ferientes ditissimis telis,
Apertis, et quod magis vobis placet, occultis;
Sed tamen quæ me animus incitat et jubet,
Eloquar, non libens quidem, sed sermonem erumpam
Extra animum, velut cum fluctus intus a vento violenti
Coactus, et fissuras subiens, occultum edit
Strepitum, ac alicunde e solo elixit,
Per rupti sinus aperturam. Sed age affectus sum
Dolorem intus continere non possum: sed accipite.

Si quem animorum mordacem, doloris filium, sermonem proferam.
Doloris medicina est, vel aëri verba facere.
Magnum Christi corpus, eximium Regis decus,
Populus, totius orbis princeps, gens præstantissima
Erat olim. Nunc vero Dei possessio hic et illic
Concutitur, velut fluctus vehementer strepentis maris,
Aut arbor ventis validis agitata.
Populus ille, cui Deus venit a cœlesti solio,
Gloriam suam in mortalibus visceribus evacuans,
Ac hominibus mixtus est, Deus homo in unum cullectus,
Moriensque magnum pretium dedit corpus suum, et sanguinem
Divinum fudit nostræ nequitiæ piaculum, ac multas alias adjecit
Victimas, eos qui post illum, verbum omnibus seminarunt,
Et dulcem mortem ab acerba manu experti sunt,
Ut verbo Verbum Deum honorarent, et sanguine sanguinem.
Quis hoc corpus quatit? unde mihi tantum onus?
Quomodo aper solitarius meam populatus est vineam [1]?
Quomodo nox illunis tantum splendorem cooperuit?
Rabidus, maleficus, qui hominibus invidet,
Ex quo primum Adam ejecit e paradiso
Et vita æterna, exitioso fructu decipiens,
Hic cum multis et validis semper assultibus concuteret,
Nec posset, ut cupiebat, universum genus dolis suis

[1] Psal. LXXIX, 14.

Humi sternere, (nam verbi scintilla et fax in altum
Totum orbem gloriose percurrit, et persecutores
Robur addiderunt iis, quos martyrum triumphi firmaverant,)
Secundam invenit furtivam machinationem. Ut vidit exercitum
Viribus pollentem, ducibus injecit exitiosum odium.
Nam, duce cadente, totus exercitus in terram vergit.
Mare secantem carinam sine gubernatore noxius ventus,
Præcipitem dedit, aut scopulis illisam fregit.
Sic etiam domos, urbes, choros, boves, currus, greges
Læsit inscitia rectoris. Hæc dicta sunt iis quibus perspecta est
Pravitas nostra, quicumque plebi præsumus.
Homicidis olim perfugii urbes dispositæ erant,
Et ager quidam erat emissariis victimis [1];
Extitit etiam postremis diebus ager aliquis acerbitatis
Et sanguinis, ubi Christi contemptores, pravum et exiguum
Illius, qui supra pretium est, pretium habentes, effuderunt,
Non invito quidem Christo; Deus quippe apprehendi non potest
Manibus, nisi ita voluerit; sed tamen effuderunt.
Nunc autem unum norunt omnes improbitatis et mortis
Locum, quicumque extranei, et ex nostro ovili,
Venerandam olim sapientum sedem, septum optimorum,
Sacrarium angelicis choris florens.

[1] Num. xxxv. et Levit. xvi.

Cancelles, qui inter duos mundos interjecti sunt, alterum manentem [135],
Alterum avolantem, et deorum limites et hominum.
Hæc olim. Nunc autem, quod ridiculum est, omnibus patet
Introïtus, janua non clausa, ut videor mihi
Præconem in medio clamantem audire :
« Huc accedite, quotquot pravitatem profitemini, » dedecus hominum [136],
» Helluones, elatæ cervices, impudentes, superbi,
» Meri potores, errones, contumeliosi, mollibus vestiti,
» Mendaces, petulantes, cito falsum jurantes,
» Populi voratores, in alienas possessiones rapaces,
» Injicientes manus, invidi, dolosi, infidi,
» Adulatores potentium demissi, demissisque leones,
» Ambigui, volubilis temporis mancipia,
» Polypi in fabulis celebrati propter colorem,
» Recens matrimonio juncti, ferventes, adhuc lanuginem ferentes,
» Fures certe naturalis ignis [137], in oculis flagrantes
» Tenebroso amore, cum apertum fugeritis,
» Ignari cœlestium, recens illuminati, fuliginosi,
» Cum spiritu coruscante concurrente malitia.
» Huc accedite confidentes, latum omnibus paratum est » solium.
» Huc accedite, juveniles manibus inclinate cervices
» Libenter omnibus; etiam iis, qui non cupiunt, ten» duntur.
» Rursus manna, imber novus; quisque sinu colligat :
» Si quis minus, si quis amplius, unum et idem do» num. Quod si libet,
» Ne sancto quidem diei, parcite, ad exemplum Dei, » quieto.

» Forte etiam in manibus insatiabilibus putrescat.
» Communis omnibus aër, communis terra,
» Commune latum cœlum, et quæ cœlum omnibus ex-
» hibet,
» Communis etiam maris utilitas, et communes
throni.
» Miraculum magnum, nec Saül quidem a gratia alie-
» nus, sed Propheta.
» Non igitur arator ullus, non faber, non sutor,
» Non venationi deditus, non igneum opus tractans
» Procul maneat, neque alium habeat divinum duc-
» torem.
» Præstat enim imperare, quam imperanti parere.
» Sed hic quidem a manibus magnam securim, ille
» stivam
» Projiciens, iste pellem, alius jacula, alius forcipem,
» Huc accedat : et circa divinam mensam conferti
» estote,
» Pressi et prementes. Qui fortis est alium pellat,
» Sæpe etiam præstantissimum, quique in thronis ex-
» sudavit,
» Senem, carnibus contritum, qui in cœlo versatur,
» Mundi contemplatorem, cujus pars cum Deo,
» Mortuum inter vivos, optimum Regis sacerdotem.
» Imaginem quis pinxit de imagine primaria (138),
» Quam ante oculos statuit, ac formam tabula ex-
» cepit :
» Vos autem qui viderit, contrariam carpat viam.
» Hæc una ex vestra nequitia utilitas. »
Atque hæc quidem præco vocalis dixerit. Ego
autem
Timeo id quod de inclyto Moyse audivi,
Qui solus intra nubem Deum coram vidit,

Cæteros autem jussit ad radicem manentes,
Puros in puris vestibus et trementes
Solam Dei vocem audire. Non enim tutum erat,
Vel ipsis feris solum Dei cœlestis calcare,
Ne sub disruptis scopulis perirent.
Timeo et filiorum Aaronis mortem, qui victimas
Imponentes igni insolito, insolitum et ipsi lethum subito
Subiere, ac victimarum locus eorum morte consecratus,
Et quamvis filii essent magni Aaronis, percussi sunt.
Sic et filios Heli funestus oppressit interitus,
Filios Heli, quoniam voracem habebant mentem.
Injiciebant enim
Manus profanas sacris lebetibus.
Neque vero Heli iram effugit, sed et illum,
Cum justus esset, filiorum venter non sanctus perdidit,
Quamvis objurgatoriis verbis non pepercisset.
Sin autem talibus culpis talis ira inest,
Quanto magis metuenda est in uberioribus malis!
Te quoque, regina arca, qui sustentavit manu profana
Nutantem, protinus periit. Dei vero templum servabant
Intactum manibus exteriora murorum præsidia.
Idcirco ingemisco et tuis pedibus accedo,
Rex Christe, ne qua mihi occurrat calamitas
In meo secessu. Lassatus sum cum lupis gregem vastantibus,
Pastoribus diu decertans. E membris autem
Curvis evolavit animus, ac paululum respiro
Fractus laboribus et probris nostris.

Quorum alii de sacris thronis litigantes,
Invicem invadentes, continuis malis
Percussi et percutientes, indomiti sunt pugnatores,
Pacem clamitantes, de sanguine superbientes.
Utinam Gethæorum morbum (139), justum et sedi insitum,
Experiantur, in sede pœnas luentes.
Alii vero inter utrosque divisi commovent
Orientem et Occidentem, Deusque in carnes desiit,
A quibus pugnantibus et nomen et bellum aliis :
Mihi Paulus, tibi vero Petrus, isti Apollo
Dii sunt. Christus autem frustra clavis transfixus est.
Non enim a Christo nomen habemus, sed ab hominibus,
Quamvis illius manibus et sanguine hanc gloriam habeamus.
Adeo amor oculos obnubilavit nostros
Aut vanæ gloriæ, aut possessionum, aut vehemens invidia,
Tabefaciens, malis gaudens, justus dolor his qui hoc vitio laborant !
Prætextus Trinitas est : revera autem odium implacabile.
Duplex quisque est, ovis lupum cooperiens,
Et æs piscibus funestam ex insidiis objiciens escam.
Talia quidem duces : populus autem prope sequitur,
Qui libens in vitium fertur, etiam sine ductore;
Nec ullum probi discrimen et improbi,
Prudentis canitiei, et insipientis juventutis;
Non vitæ ad exemplum Dei laboriosæ, et mollis.
Una lex est, ut pessimus plus habeat. Pereat
Ille vir qui primus scelestos huc introduxit.

His si quis offendatur, invenit, quem quærit, oratio.
Cætera autem inde digressis, amici, dicentur.
Interea velut quamdam discedentis, si videtur, orationem,
Brevem quidem, sed utilem, accipite,
Tanquam paternas excipientes extremas
Voces, et admonitiones memoria dignas:
Post quas nullus sermo amplius auditur,
Quo et magis hæreant in ima mente.
Alium quempiam si acceperitis Gregorium, amici (131),
Parcite magis; si minus, alterum hoc superest:
Estote honesti et boni erga proximos,
Et erga vosmetipsos, qui catenus concordes estis,
Quatenus paretis iisdem cupiditatibus.
Pacem, cujus ego studiosus fui (132), semper
Diligite, dimittentes alter alteri infirmitates,
Quibus orbis misere perturbatur:
Et ego dimittam quod in me peccatum est, sive quid amplius
Aliis sapiamus, sive me grandis ætas
Efficit asperum et in plerisque morosum,
Sive ex temulentia mente læsus solus,
Obrutos vino abstemios arbitror.
Statuite, ut vobis libuerit. Verum mei memores estote,
Qui multa passus sum in amicorum moribus,
Præclaram vero patronam habens rationem,
Atque hanc ipsam senectutem, quæ me his solvit malis;
Ita forsitan mihi amicorum quispiam reconciliabitur,
Extincta lacta, quam invidia comitatur.

Atque illi quidem talibus legibus pro virtute pugnabant :
Nos autem vitio præmia posuimus. O mortem !
Quis hæc deploret lugendi peritissimus cantor?
Sistite, amici : desinamus nequitia lassati ;
Tandem aliquando sanctis Deus colatur victimis.
Si persuasero, utile id mihi ; si vero superet
Orationem meam et canitiem juvenum audacia, aut graculorum
Nubes mihi sinistrum quid insipientia sua crocitans,
Testor Dei immortalis thronum et horribilem
Illum diem, qui levem omnem materiam extremo depascet.
Non ego illis aut throni particeps, aut operum,
Aut consiliorum ; non navigationis aut viæ comes.
Sed illi quidem iter suum absolvant ; ego vero
Quæro arcam Noë, ut funestam mortem effugiam.
Fugiam postea, procul ab improbis manens,
Sodomorum igneum amarum et infandum imbrem,
Quorum hoc vinculum tenet errabundam mentem intus colligens,
Intra totus spectans, ridens vitæ procellas,
Quæ etiam sapientium ora pulvere maculant,
Semper præcordiis sensa divina sculpens,
Malis non permixta, perspicua, luci appropinquans
Trilucidæ deitatis, ferventibus desideriis,
Propitium immortalis Dei ad tribunal accedam ;
Hic autem omnia manifesta, æqua lance
Tunc in manibus omnia ponderantis justi judicis.

CARMEN XI.

DE SE IPSO ET ADVERSUS INVIDOS ACROSTICHUM CARMEN.

TIT. *Carminis hujus titulus in Regio* 1227 *dividitur in duas partes, quarum prima hæc est* Ἀκροςιχὶς, *et duo versus*, Γρηγορίου ἱερῆος, *etc. Altera autem* τοῦ αὐτοῦ εἰς ἑαυτὸν, καὶ πρὸς τοὺς φθονοῦντας, *et alii duo versus sequuntur* Ἔχει τι, *etc. Leuvenclaius edidit hoc carmen græce et latine, imo cum duplici versione latina, stricta scilicet et soluta oratione. Summæ et capitales cujusque versus litteræ in græco efficiunt hoc* δίςιχον, Γρηγορίου, *ut in præfixo titulo. Quod quidem in latina versione imitatus est Leuvenclaius, ita ut summæ cujusque versus latini litteræ geminos hos efficiant versus, quos suæ versioni præfixit.*

Gregorii lusus hi præsulis et gemitus hi :
Queis visum, damnis pascite corda meis.

Hoc facere noluit Billius in sua versione. Deplorat in hoc carmine Gregorius sui temporis dissidia et contentiones, quas cum extinguere voluisset, adeo nihil profecit, ut in eorum potius offensam et odium ob hanc causam incurrerit, ab eisque de Constantinopolitana sede per summam injuriam dejectus sit.

Gregorii antistitis ludicra et gemitus.
Voluptatem capite, quibus id gratum est, ex malis nostris.

Continet quid non illepidum frivolum hoc carmen nostrum.
Ex versibus iambicis aliud carmen nascitur. Ad primas versuum
Litteras accede, et intelliges perspicue.

SENEX quidem sum, et malorum multorum gnarus.
Ruga enim est rerum experientia,

Quæ prudentiam ut plurimum confert.
Senectus autem mea non tantum malum,
Quantum nunc, vidit in longo tempore
Facillimum autem fuerit id cognoscere brevi oratione.
Pugnant nefarie oppositi populorum principes,
Armis iraque et invidia stipati;
Petulantia ferventes, immitis instar ignis;
Pugnant, et totus divisus est orbis.
Ego vero scitus, (neque enim parva sapiebam,)
Virga quidem nullatenus poteram ferire malos;
(Nam hoc quovis pretio, ut ipsi nostis, etiam nunc emissem.)
Quod autem penes me erat, faciebam; tenebam utrumque lapidem,
Servatorem, qui lapis est angularis, imitatus.
Sed, ac veluti si quis leonum aprorumque frementium
Iracundiam moderari velit, in medio conflictu,
Petulantiam non repressi, et ipse contritus sum.
Facilius enim est pati, quam boni aliquid facere.
Equidem martyr si essem, per immanes cruciatus
Liberarer celerrimo altero periculo.
At facile non est æquo animo ferre injuriam,
Quæ semper adest longissimo tempore.
Hæc si quis ignorat, nec certe noster est vicinus.
Quod unum ipsis est in usu, suas contra me fraudes
Omnes in unum colligant. Si lubens cessi throno,
Hoc quid majus est? Si autem dejectus sum invitus,
Qui hæc ausi sunt, quid merentur?
Hodie in sede constituor, cras ejicior.
Nam quis hujus rei vel fictam protulerit causam?
Christe, ausim quid dicere, quod latet in corde.
Certaminibus invident et saxis meis;
Fortasse etiam Spiritus impetitur, dicam aperte,

Spiritus, (audite,) ut Deus, iterum dico.
Tu mihi, Deus, tertio clamabo, Deus
Ille est. Petite nos, recta dirigite lapides.
Sto immobilis veritatis scopus;
Strepitum verborum ac telorum nihil curo.
Pater quidem nobis radix est et fons bonorum:
Ex eo genita lux, Filius scilicet, qui et Verbum,
Sigillum ejus qui principio caret; et Spiritus, temporis expers natura;
Deus, Deus meus, et Deus, trina unitas.
Non est qui prohibere possit, quominus hæc loquar.
Testem appello Trinitatem: nunquam tempus mea immutabit verba.
Concutiantur omnia; at nunquam mihi evertatur Deus.
Par crimen est unum, vel totam Trinitatem ignominia afficere.
Vocem habeo, tu vero urbes et splendidas sedes.
Coërceo linguam; (quam præclara illa tyrannis!)
Splendeam velut lucerna supra candelabrum posita (140);
Totum fulgore meo collustrem orbem.
Hæc quidem nunc: paulo post novi erunt throni,
Primorum ac secundorum ordo legitimus.
Aliter gravis esset in hac vita infelicitas,
Nisi Deus postea inverteret talos.
Dedignor me vitæ hujus addicere bonis.
Tu fœdus inis cum mundo isto, ego autem cum Deo,
Ut æquo animo perferam vitæ hujus molestias.
Nox omnia abscondit, dies in lucem profert.
Multos sane labores pertuli; nec tamen digni sunt
Præmiis, quæ manent homines Deo acceptos.

Dissecabatur Isaias, sed constanter ferebat.
Ignis excepit tres juvenes in peregrino solo[1].
Objiciebatur feris Daniel tanquam amicis[2].
Romæ Paulus et Petrus victoriam reportarunt.
Nonne Præcursor Domini occisus est ob verum dicendi libertatem?
Norunt me mortuum esse. Ego vero, mi pater,
Tuus sum, licet me gravioribus adhuc velis affligere.

CARMEN XV.

DE SE IPSO POST REDITUM EX URBE CONSTANTINOPOLITANA.

Venio linquens vitæ hujus, ceu magnos fluctus maris
Hinc inde gravissimis ventis agitatos.
Venio habens quæ perpetravi, et quæ cum labore gessi relinquens :
His quidem pertimescens, istis vero gaudens.
Nihil jucundum reliqui, cujus desiderio excrucier :
Ab aliis quidem nolens, ab aliis volens victus sum.
Sola mihi possessio erat grata, solæ præ cæteris
Divitiæ, fomentum oblivionem laborum inducens,
Magnæ Trinitatis communis splendor, quam ego exponens,
Usque ad exteros etiam porrexi patricios :
Non tamen omnino illæsos; siquidem lapidibus exceptus sum,
Veluti quis facinorosus. Tua vero, ô Trinitas, hæc est gratia.
Verumtamen annuntiavi, et veluti circulus circa centrum,

[1] Dan. III. — [2] Act. VI.

Omnes circumagebam verbis pietatis.
Fervebat opus, sed me simul invidia et morbus egerunt retro,
Plurimum invido nimium succensentem dæmoni,
Qui partus mei sanctum fœtum excussit,
Recens compactum, vitæ stantem in vestibulo.
Mea vero Trinitas rursus ab oribus nefandis
Scinditur, et in foro, et in choris,
Ac meretricii vincunt sermones. Gladio, heu! heu!
Quis Phineës scortum hoc transfiget scorticida manu,
Zelator ex animo et nomine, aut quis suppetias feret
Dogmatibus Hebræis inique conculcatis
Moyses, et percutiens Ægyptiacam quam primum doctrinam,
Apud magnum populum magnam comparabit gloriam?
Quis totam divinitatem cogitationibus suis capiet,
Nihil subtrahens ex magna Trinitate?
Aut quis mente prudenti et validissimis argumentis,
Adversariorum insanam doctrinam profligabit?
Quis autem belli tempore inflexibilem fidem servabit,
Immobilis stans inter dominantium varietates?
Nec, velut Euripi multivagi fluentum,
Hanc (fidem) inclinet modo in hanc, modo in illam partem deflectens?
Quis vero bellum horridum decertantium sacerdotum
Comprimat, pacem componens inter charitatis propugnatores?
Hujus quidem rei mihi desiderium inerat, quandoquidem Deus sic jubet,
Christus medicus hominum suis suppliciorum legibus,

Quibus in cruce simul colligavit bonos et malos,
Et qui a regno Dei longe, et qui prope erant.
Quapropter et lapis est utrisque angularis,
Ambos in unum colligens populos compage amicitiæ.
Hoc, inquam, mihi erat desiderium; sed qui me antea oderant, spreverunt,
Nec ullam mei rationem habuerunt consilii.
Atque utinam belli expers esset mea Trinitas, quam crebris
Petunt telis! O Trinitas, siste bellum;
Nec me jam torvis oculis malus livor aspiciat, sed laboribus
Da finem prosperum meis, plurium ore prædicata.
Tu vero, inclyta vale Anastasiæ sedes, quæ extinctam
Fidem revocasti per meos sermones.
Tui, nequidem mortuus, obliviscar, sed simul cum præstantissimis
Statuam, pro filiis meis supplicans Trinitati.

CARMEN XVI.

SOMNIUM DE ANASTASIÆ ECCLESIA, QUAM IN URBE CONSTANTINI EXTRUXIT.

Carpebam dulcem somnum : Anastasiam autem somnium
Ante oculos meos statuebat, diurnis meis illam exhibens desideriis.
Hæc prima sublimem doctrinam ad radices sedentem
Perduxit ad montis cacumen altissimi;

Unde Anastasiam cognomine vocant,
Hoc templum, laboriosæ manus meæ opus insigne.
Sedere mihi videbar solio elatus, sed non supercilio :
Nam ne in somnis quidem grandia sectabar.
Sub me autem ex utraque parte sedebant presbyteri
Ovilis duces, ætas selecta.
Ministri in vestibus valde splendidis
Stabant, angelicæ imago claritatis.
Plebs partim effusa erat, instar apum, circa
Cancellos : certatim enim studebant propius accedere !
Alii sacris foribus arctabantur affluentes,
Auribus æque ac pedibus properantes.
Alios plateæ, et quæ in multas partes scinduntur viæ
Pedibus calcatæ ad meos emittebant sermones.
E tectis altis verecundas aures
Inclinabant castæ virgines simul cum gravibus matronis.
Atque id quidem noctis erat ludus : non uno affectus modo stabat
Populus, qui meos audire sermones avebat.
Alii simplicem et facile currentem orationem postulabant :
Non enim sursum respicere volebat, nec didicerant;
Alii vero sublimem et vibrantem, ii nimirum, quibus curæ erat
Abdita utriusque sapientiæ investigare,
Extraneæ et nostræ. Clamor autem utrinque erumpebat,
Distracta pugnantibus inter se studiis oratione.
Mihi vero ex ore fluebat sola adoranda Trinitas
Triplici coruscans clarissima pulchritudine,

Voce vehementi, et animi ardentis impetu,
Non sine incursibus in contraria dogmata.
Atque hi quidem commovebantur et laudabant : illi silentio
Admirabantur (141) : alii verbis stridebant, alii mente,
Mortuo sine voce conatu : alii pugnabant
Instar fluctus a ventis agitati.
Omnes autem facundia demulcebat, disertos
Et sacrorum pietatis dogmatum peritos,
Nostros et exteros, et qui remotissimi ab ovili,
Miseri cultores infirmorum simulacrorum.
Quemadmodum racemus calidis sub radiis infuscatus
Neque omnino acerba est uva sensim maturescens,
Neque omnino maturus est, sed partim niger, partim rubescens,
Atque aliud seminigrum, aliud acerbum :
Sic illi decertabant, dum excoqueretur pravitas,
Præliisque latibribus jam gaudebam.
Atque equidem sic habebam : mihi autem somnum ex palpebris excussit
Cantus gallorum, simul atque Anastasiam.
Simulacrum autem simulacri aliquandiu retinui; sed postea
Ex corde evanuit leniter marcescens,
Mihique nihil superfuit præter dolorem et tristem senectam.
O mea Trinitas! o filii mei!
O invidia, quid in me patrasti? Jam tot et tanta habes : ne quid pejus
Inferas meæ miserabili vitæ.
Multis quidem ornata magnisque
Dædaleis monumentis regia civitas,

Templis cœlestibus supra alias gloriatur,
Templis aliquando meis, nunc alienis :
Inter quæ magnifica ædes Christi Discipulorum,
Lateribus formam crucis habentibus, in quatuor partes divisa.
Sed ea non tantum mihi desiderium et dolorem incutiunt,
Quantum Anastasia, novissima Bethleem (142).
Multa mihi terra marique acciderunt molesta,
Ab inimicis, amicis, pastoribus, lupis,
A tristi morbo et incurva senectute :
Sed nunquam hactenus tantum dolorem accepi;
Non sic in Assyriam cum procul a patria duceretur
Populus captivus magnum deflevit templum,
Neque etiam arcam, cum Philistæis immixta est :
Non Jacob antea surreptum dilectum filium :
Non leæna generosa occisos a venatoribus
Catulos, non gregem bubulcus extinctum :
Non hospitali arbori superstructum nidum
Avis relinquens invita, non polypus thalamum,
Quantum ego recens structum lamentor etiamnum
Templum, quod alter habet, fructum laborum meorum.
Si quando tuî obliviscatur cor meum, si quid lingua
Tibi anteponat apud me, Christus meî obliviscatur.
Sæpe etiam sine magnis sacrificiis, sine mensa
Populum Anastasiæ lustravi longe degens,
Statuens in corde meo incorporeum intus templum,
Lacrymasque inter visa divina profundens.
Virgines, cantores, chorique amabiles
Exterorum, et nostrorum alternis psallentes,
Viduæ, orphani, pauperes, infirmi,
Qui ad meas, tanquam ad Dei, manus respiciebatis,

Dulcesque domus, senum nutrices, nunquam ego
Vestri obliviscar, etiam velim, amoris.
Quod si et mei, qui tanta passus sum, aliqua superest
Inter vos recordatio, hoc Triadis beneficium est.
Multi enim cor habent ex temporibus suspensum,
Ac levium hominum pudor in solis oculis residet (143).
Illud autem opto, veneranda Trias, ut semper fixa ac nunquam obliviscenda
Animabus recens generatis tua maneat deitas.
Valete, o reges, meis in ærumnis adjutores:
Valete, Oriens et Occidens invicem decertantes:
Valete, sacerdotes, in invicem incurrentes:
Vale, dominator fastus; vale, magna civitas.
Terrestribus equidem excelsior sum thronis,
Ac solius gloriæ immortalis cupidus.
Sed salva me, salva, chara Trinitas: postremo
Videbimus, ubi puræ sit sedes Anastasiæ.
Gregorii hic gemitus Anastasiam desiderantis,
Ex qua illum aliquando invida imbecillitas expulit.

CARMEN XVII.

DE DIVERSIS VITÆ GENERIBUS, ET ADVERSUS FALSOS EPISCOPOS.

Pictor optimus est, qui tabulis exprimit
Sinceras formas, et quasi vivum quiddam intuentes;

Non qui varios et pulchros colores nequicquam miscens,
Pratum pictum ostendit ex tabulis.
Navem euntem in mare laudo, non quæ insignibus
Ornamentis, aut puppis floribus coruscat;
Sed quam artificis manus clavis optime
Compactam fluctibus tutam commiserunt.
Præstantissimus exercitus est, non qui pulcher, sed qui bellicosus,
Et domus renidens firmiter structæ concedit.
Sic se habent hominum vitæ. Alia est immortalis, quam ad Christum
Timor adducit, subdolæ expertem pravitatis,
Stabilem, insuperabilem, luctu carentem. Alia pessima est,
Intus infirma, exterius robore prædita,
Quod cito perit, et simile est mente captis, quibus omnia
Tanquam turbine circumaguntur, cum ipsi mente instabiles sint.
Talis est et Christi, cujus magna est gloria, sacerdotibus
Animus. Hic hominis præpotentis cultor,
Temporibus serviens, arundo plurimum ventis agitata,
Vitii omnis non remedium, sed exemplar.
Rursus ille tremulis et sanctis manibus
Donum offert, Christi carne reconciliatus,
Magnisque suppliciis, quæ Deus hic pertulit,
Ut nos a malis, quæ ab initio generis patimur, liberaret.
Huic soli vivit et gaudet: hujus causa abstrahit
Animum a terrestribus hinc assurgens.

Humanis autem bonis non magis animum adjungit, aut malis
Flectitur, quam rigidus lapis adamantinus;
Neque etiam divitias curat, aut magnas sedes,
Aut gloriam humanam, quæ ultra hanc vitam non trahitur:
Nec regia indutus magnanimi leonis pelle,
Vulpinam intus servitutem abscondit (144),
Mortuorum vorator, dolosus, improbus, alius in aliis rebus,
In variis nequitiæ omnis speciebus latens.
Sed mentem puris cogitationibus semper augens,
Jam cœlestem etiam Trinitatem attingit,
Cujus imaginem in suo corde impressit,
Unam in tribus luminibus gloriam considerans,
Ac populum puris sacrificiis ad Dei similitudinem informans,
Tandem animæ victimas incruentas offert.
Horum ego unus esse cum cuperem, (non enim celabo,)
Cumque jam in atriis vestigia posuissem,
Ut vidi nefanda facta, ac malorum miseram machinationem,
Retrorsum abscedens, pedem extra retuli.
Ac profecto multa etiam passus sum ab aliis infidelibus,
Quorum aures adhuc mea voce personant.
Lapides mihi, illorum Trinitas fuit, Deitas recens firmata:
His nos invicem donis munerati sumus,
Sed tamen cessi, doctrinam relinquens jam non repulsam,
Undique iis, quos nostri movebant, fluctibus jactatus.

Jaceo; insurge, insurge, livor improbe. Te profecto
Reprimam etiamsi extremis in finibus lateam,
Etiamsi tenebrosis feræ visceribus includar,
Ceti maritimi, ut olim Jonas in eis inclusus est.
Corpus quidem in visceribus: mens vero liberis motibus
Ibit quo volet, etsi clausa.
Hoc unum ex bonis liberum est, nec cohiberi
Aut auferri potest; mens ad Christum evecta.
Non jam mortalis regis conviva, ut antea,
Erit Gregorius (145), utri suo aliquid indulgens jucundi,
Accumbens in mediis magnatibus, vultu demisso, tacens;
Sine flatu respirans, serviliter epulans.
Non me sede honorabit judex, aut æquali,
Aut humiliori, modum spiritui imponens.
Nec manus homicidas osculabor, nec barbam
Apprehendam, ut minutum aliquod beneficium consequar:
Neque ad festum convivium, aut natale, aut funebre,
Aut nuptiale, cum pluribus currens,
Prædam omnem partim buccis meis; partim famulis
Tradam, rapacibus Briarei manibus;
Ac sero sarcinam, tumulum spirantem, gerens, rursus in domum
Traham lassato ventre vexatus,
Ægre ob satietatem respirans, sed tamen ad aliud pingue convivium
Properans, antequam prior crapula dissipata sit.
Neque etiam sacris in locis, aut solus,
Aut cum pluribus in unum convenientibus præses,

Eloquar grata auribus, quæ Spiritus sunt, foras projiciens,
Ut prudenter me geram, plurimorum amorem alliciens,
Gaudensque plausibus, et in theatris tripudians,
Funambulus in sermonibus invicem pugnantibus,
Pugilum imitator, et mille inflexionum dedecoris,
Aut furentium contra se invicem aurigarum;
Non iram jaculis figens, non æstuantis corporis
Rabiem refrigerans, non manum in aliena
Omnia furentem doctrinæ vinculis constringens,
Non falsam ex cordibus opinionem evellens,
Non fastum intumescentem docendo ad terram prosternens,
Non fontibus lacrymarum lacrymas excitans,
Sed unum habens grave pharmacum, venatorem honoris
Animum, vere mortiferum pharmacum.
Non jam ego in synodis sedebo collega
Anserum et gruum inconsiderate decertantium (146):
Hic rixa, hic bellum, et probra prius latentia
In unum congregantur dissidentium locum.
Equidem propter ea sedeo inter plebeios
Medicus morborum, ipse morbis carens.
Non enim meæ canitiei est ludificari, et indecoram
Servitutem subire pro thronis, de quibus certantes
Scinduntur, et totum orbem per fas et nefas scindunt.
Heu! heu! quantis malis premimur!
Atque hæc quidem eorum sint, quibus placent, et cercopum sit potestas (147):
Ego quietus Christo implebor.

Quod si nefas est populi Deum colentis gubernacula abjicere,
Viderint id eorum duces, qui nos excusserunt,
Ut, quemadmodum equum velocem et freni impatientem,
Animi impetus abripiens in præcipitia aut scopulos ferat.
Precor, ut curæ illis sint, quæcumque Deo placent,
Aut si deteriora, procul aures habeam.

CARMEN XVIII.

IN INVIDOS.

Ex quo ad Deum accessi relinquens vitam,
Multis jactor et gravibus tempestatibus:
Contra spirat enim invidia, procul a Deo
Pellere volens me, et in easdem rapere tenebras.
Unde amici mihi infesti, et boni evasere mali?
Unum sunt omnes pariter agentes prave.
Unde sermonem tantum e longinquo ferens
Urbi tantæ, et quid amplius lucrifaciens,
Quam novi omnium primam, quæ sunt sub solis radiis,
Premor morbo et malis, quæ me torquent?
Probatio, arbitror, hoc mihi est, et acquiesco (148): tantum
Tua, Christe, fruar, gloria invidia carente.

CARMEN XIX.

QUERELA DE SUIS CALAMITATIBUS.

Sæpe Christum regem magnis laborans malis
Querendo compellavi; rex enim aliquando famuli tulit
Servile murmur ore leniter pronuntiatum,
Quemadmodum et bonus pater, etiam insipientis filii sui
Sæpe manifestam verborum audaciam leniter excepit;
Et tu ergo verbis meis, Deus, propitius sis,
Quæ tibi cor dolens, rex maxime, effundit.
Paululum ærumnis medetur dolor mentis erumpens,
Rex Christe, cur me tantis jamdudum oppressisti malis;
Ex quo e matre delapsus sum in terram matrem?
Si non me in tenebroso matris utero detinuisti,
Cur tot molestiis, et in mari, et in terra,
Ab inimicis, ab amicis, a pessimis præsidibus,
Ab extraneis, a nostratibus, aperte et ex insidiis,
Cur sermonibus adversariorum et lapideis nivibus
Jactatus sum? quis cuncta distincte edisserat?
Solus ego omnium fama celebratus sum, non facundia,
Non manus robore alios superans;
Sed circumdantibus me molestiis et doloribus, velut leonem
Undique circum latrant mali canes. Tristis sum cantilena
Orienti et Occidenti; forte etiam illud aliquando eveniet,
Ut conviviis aliquis animum exhilarans, aut quis viator,
Aut quis citharam canoram digitis pulsans,
Sonis non distinctis, mearum ærumnarum narrator,
Gregorii memor sit, quem enutrivit Cappadocibus

Vel Deus hæc illis retegebat, finem mihi præclarum concedens,
Ut me molestis spebus domaret,
Luctuosum vitæ nactus exitum.
Quæ propter cervicem demisi, ac potentem tuam sub manum
Captivus confugio; aliis esto judicii cura.
Nulla mihi utilitas e judiciis de mea vita prolatis.
Nunc igitur, Christe, deducas me, quo placebit.
Ærumnis victus sum:
Sum propheta in ceti visceribus obrutus.
Tibi offero has vitæ reliquias. Miserere
Paululum adhuc spirantis. Cur me doloribus tantopore exagitas?
Non solis bonis mortuus es, Deus, cum in terras
Venisti, (grande miraculum, Deus homo sanguine aspergens
Animas nostras et corpora,) neque pessimus
Solus ego sum. Multis pejoribus gloriam tribuisti.
Tres in libris tuis celebres sunt publicani,
Magnus Matthæus, et qui in templo lacrymas fudit,
Post hos Zachæus; quartus ego sim.
Tres paralytici, et qui in lecto, et qui ad fontem,
Et quem spiritus ligaverat: quartus ego sim.
Tres ex mortuis lumen, jubente te, viderunt:
Principis filia, viduæ filius, et ex sepulchro
Lazarus semesus: quartus ego sim.
Et nunc remedia habeam dolorem pellentia, et postea
Vitam immutabilem, tua, bone, gloria multum exultans.
Gregem rexi Dei cultorem. Ubi dissolutus fuero,
Pastorem illi sortiantur meliorem: aut si similem,

Saltem ærumnis inferiorem, o beate; non enim convenit
Morborum depulsorem cum malis doloribus decertare.

CARMEN XX.

ORATIO AD CHRISTUM IN MORBO.

Consolida me, Christe; quomodo dissolutus est cultor tuus?
Quæ te celebrabat, otiosa est lingua. Quomodo id sinis?
Verum stabilias me, nec rejicias tuum sacerdotem.
Cupio rursum stare, et salutis
Esse præco, et populum purgare:
Te robur meum obsecro, ne me deseras.
Si te unquam in tempestate prodidi, jaciar iterum.

CARMEN XXI.

IN DIABOLUM.

[illegible], eripe me, o immortalis,
Ex aliena manu:
Nec operibus, afflicter malis;
Nec Pharao me vexet (149).
Neque me captivum possideat,
Christe, tuus adversarius,

Et in Babylonem ducat asperam,
Vulneribus contritum.
In templo autem maneam tuo
Stabilis, hymnos canens;
Neque me igneus Sodomorum
Imber desuper feriat.
Manu autem potenti obumbra,
Mala omnia avertens.

CARMEN XXII.

CARMEN SUPPLEX.

Christe, lumen hominum, qui columna es ignita Gregorii
Animæ, per triste hujus vitæ desertum vaganti,
Cohibe Pharaonem prava meditantem, impudentes operum exactores:
Meque a luto ad compingendum difficili, et ab Ægypto gravi
Erue, plagis fœdissimis domans
Inimicos, facilemque para viam. Quod si me assecutus fuerit
Hostis persequens, tu vero mihi etiam mare Rubrum
Scinde, et solidum trajiciam æquor,
Properans ad terram divinam, meam hæreditatem, ut promisisti;
Siste immensa flumina, et alienigenarum
Sterne feroces gladios, gemituum causam. Quod si ascendero
Ad terram sacram, laudabo te hymnis perennibus.

Christe rex, cur me hisce carnis retibus illigasti ?
Cur vitæ asperæ, et lutoso barathro,
Si vere deus sum, hæreditas tua, ut audivi?
Ex membris mihi robur abcessit, nec jam me genua
Sequuntur. Sed dissolvit me tempus et tristis morbus,
Et tabefaciens sollicitudo, et amici non amica sentientes.
Cedere autem nolunt peccata, sed adhuc magis
Premunt viribus destitutum, ac veluti canes timidum leporem
Aut damam circumdant, sese satiare appetentes.
Vel improbitatem comprime et miserere, vel me suscipe
Dudum decertantem, et doloribus modum impone,
Vel meam mentem oblivionis fausta nubes obtegat.

CARMEN XXIII.

IN SECESSIONEM.

Alii ex hominibus Deo acceptis, prospera utuntur navigatione,
Alii autem adversa, quamvis nulla re inferiores.
Quis hujus novit causas, præter te, o Verbum ?
Num incedere per salebrosam et asperam viam,
Quam per faciliorem sit utilius?
Verumtamen ego quid ipse sentiam, eloquar.
Præstat quidem utrumque, et currere, et commode currere.
Sin autem utrumque non licet, labores amplector
Præ turpi et mala salute.

Plurima sane mihi pro Deo ferenda sunt;
Pati corpore, variisque rerum casibus.
Quidnam agendum mihi, qui non assequor utrumque
quod cupio?
Para te ipsum protinus, pretiosam
In cœlum animam ratione, quasi pennis erigens.
Nihil supervacuum posside, sed projice omnem sarcinam
Inanis hujus vitæ, et malorum quæ hic sunt.
Ego mensæ mysticæ adsto;
Ego lustro populum quem tibi offero,
In incruentis et perfectis doctrinis.
O splendor scaturiens, et fons lucis,
Ut ipse novi, qui lustrationis indigeo,
Difficile est purgare animi inquinamenta.
Id considerate et pavete, populorum pastores.

CARMEN XXIV.

PRECATIO MATUTINA.

Mane porrigo Deo meo dextras, pollicitus
Nihil pravum aut facturum aut approbaturum,
Sed potissimum hunc tibi consecraturum diem,
Manendo inconcussa mente, et affectibus imperando.
Incutit mihi pudorem senectus, ne malus sim,
Et mensa cui assisto;
Voluntas hæc quidem mea est, Christe mi; tu prosperum da exitum.

CARMEN XXV.

PRECATIO VESPERTINA.

Fefelli te, qui veritas es, o Verbum,
Cum tibi hanc diem consecravi.
Non omni ex parte purum me nox excepit,
Equidem id precatus sum, et fore putabam;
Verum alicubi offenderunt pedes.
Caligo enim venit, quæ invidet saluti.
Luceas mihi, Christe, qui lux es, iterum illucens.

CARMEN XXVI.

PRECATIO POSTRIDIANA.

Periit mihi, Christe, hesternus dies.
Ira obrepsit, et me subito furtim abstulit.
Fac ut hodiernus sit mihi lucis dies.
Memineris tui ipsius (Gregori); ne obliviscaris Deum intueri.
Jurejurando te astrinxisti; memor esto salutis.

CARMEN XXVII.

LUCTUS.

Heu, heu! quæ patior! Quid deliqui? num ego solus
Pura tua sacrificia non sancte tango?

An me malis, ut igne, Deus purissime, expurgas? an aliorum fastum
Reprimis? an me nudum incitas in hostem?
Hæc quidem ipse, rex Verbum, gubernas. Ego autem
Levem super terram et extremum spiritum duco.
Lacrymam omnem exhausi, gemitusque mihi operis loco extitit.
Usquequo manibus impiorum tenebimur?
Sed me, beate, confirma, etsi malum, certe sacerdotem,
Ne quis meis calamitatibus corruat.
Recessit a me gloria; recedant et carnis dolores.
Periit Anastasia: cede etiam, improbitas.
Heu! heu! lacrymæ mihi profluunt, cor intus
Constringitur; duplicem, rex, depelle morbum:
Morbum depelle, rex, aut periimus. An ergo soli
Misericordia clausa est cultori tuo Gregorio?
Læsus sum multis malis et carnis doloribus:
Tibi, Christe, gratia, qui me his, quæ patior, expurgas.
Aut improbitatem reprime, et miserere famulo tuo,
Aut da omnia constanti animo ferre.

CARMEN XXVIII.

CARMEN ELEGIACUM.

Felix quisquis cœlibem ducit vitam, nec admixto
Imaginem cœlestem circumfudit cœno.
Raro siquidem (caro) cœlestibus sensis paret, et invita:
Plurimum autem obsistit, et caligo est mentis.

Si fluxu natus sum, quid me immortalibus æquas?
Si divini flatus sum Spiritus, quid me luto devinctum esse,
Christe, pateris? senectus quidem instat, et membra sunt infirma:
Ipsa etiam adhuc caro rabida bellum movet
Palam aut insidiatur; et hoc gravius est, quando ministrum
Cœlestium victimarum impurum reddit.
Adjuro te, per magnam Dei potentiam, per nigrum
Diem improborum, desiste bello.

CARMEN XXIX.

DE PATIENTIA.

Quando quidem me insectaris morbo laborantem,
Pauca hæc verba audi, et doctrinam accipe.
Morbo laborare mihi utilius, quam tibi valere.
Ego enim scio me morbo, tanquam igne, probari,
Licet mundandi improbos mihi munus concessum sit,
Aut etiam majus quoddam fuerit hujus morbi mysterium.
Ita enim arbitrari præstat, quam ut sordibus scatens
Lædam me inani jactantia.
Tu vero cum pessimus sis, nequidem tuum agnoscis morbum;
Plurimas certe oporteret te lacrymas libare Deo,
Ut excinderes morbum tuum, priusquam moriaris.
Si enim talis est lux tua, tenebræ quantæ sunt?

CARMEN XXX.

DE SE IPSO.

ARGUMENTUM.

Relicta Constantinopoli, qua in urbe multas gravesque molestias perpessus fuerat, Gregorius in patriam reversus, velut in portu placido, novas procellas offendit. Ecclesia Nazianzena adhuc pastore destituta erat. Nihil non operæ et studii omisit, ut vir quidam pius huic Ecclesiæ præficiatur: verum obstitere plurimi; quorum alii amicos se præferentes, latenter, alii aperte adversabantur. Dolet Ecclesiam patris sui laboribus, suisque excultam, ab hæreticis, nimirum Eunomianis, et Apollinaristis infici et devastari. Quæritur vicinos quosdam Episcopos, dum omnia Nazianzi usque adeo turbabantur, nullam laboranti Ecclesiæ opem ferre, sed otiosos se præbere spectatores, imo capere voluptatem et superbiam. Quos monet, ut perpetuam incolumitatem sibi non polliceantur, remque suam esse cogitent, cum paries proximus ardeat. Futurum aliquando quempiam prænuntiat, qui verborum suorum recordetur, cum nihil aliud supererit, quam inanis dolor. Tandem concludit Poëma, non ut ait Leuvenclaius acri cum admonitione, *sed Christum alloquendo, et omnia se lubenter admissurum profitendo, modo ipsi benignus maneat.*

Multa sane, multa eveniunt
Per longam vitam mortalibus.

Tolerandum autem quicquid mittit
Vitam regens Deus.
Namque ego, quas habui
In extera civitate pugnas,
Doctrinæ ruenti adjutricem
Meam præbens linguam,
Quisquis dixerit, laudabo.
Multi autem dicunt
Inimici, et amici fidei
Mihi religiose colendæ.
Nihil enim sic unquam
Totam commovit terram (150),
Ut libertas, qua Spiritus
Palam Deus prædicatur:
Quod et invisum me amicis
Effecit (151), id scimus.
Tibi vero, beate, maximas grates ago
Pro tam præclara ignominia.
Etenim quid illa gloriosius
Contingere potest homini?
Quæ autem hic reperi præter expectationem,
Ipse narrabo amicis,
Ut discant æquo animo
Ferre invidiæ luctas.
Deus quidem protulit verbum
Pulcherrimum, quatenus Deus;
Quemlibet prophetam honore dignum
Apud solos exteros videri,
Eum autem qui notus est, in nullo pretio
Plerumque esse.
Ego vero istud, et aliquid amplius,
Insigniter expertus sum.
Cum enim venissem, peregrinæ

Linquens sedem terræ,
Et solum patrium lubens,
Dulcemque plebem
Ut vidi, statim menti occurrit
Arca, quæ sola
Effugit inundationem
Qua mundus juste periit.
Hanc enim (plebem), cum defecisset
Pene vera doctrina,
Servavit ligno
Magnus pater meus,
Totius totam Trinitatis
Cultricem reddens.
Hanc laborantem absque præsule,
Velut navem in alto,
Carentem gubernatore,
Jactatam tempestate
Maximorum malorum, volebam
(Lapidibus me petat, quisquis volet),
Utpote jam olim saxis
Egregie exceptum,)
Extrahere, inquam, e gurgite volebam
Gubernatoris manu,
Quem ventis noveram
Egregie resistere posse,
Quamvis recens quæstorium
Munus accepisset.
Id equidem volebam; at invidia,
Quæ adversaria est bonis
Obstitit iis, quæ recte
Apprime decreta fuerant.
Primum quidem hi qui secundos
Thronos tenent

Populi præfecti seniores,
Venerandi magistratus,
Non fuerunt nobis benevoli.
Quis hoc futurum credidisset ?
Alii quidem pudore quodam
Exiguo continebantur,
Duobus corporibus aptæ et bicolores
Velut tunicæ quædam,
In speciem pro nobis, intus vero
Male affecti erant.
Quibus etiam habenda est gratia, quod latere,
Velut ignari rerum, voluerint.
Manifesta enim servitus,
Pejor est ignominia.
Alii autem non clam infesti fuere,
Sed manifesti admodum,
Erubescentes, si mali
(Inter malos) minus videantur.
O carnis adoratores, et Dei
Manifeste contemptores,
Beelphegor colentes, pro eo
Qui verus est Deus !
Ubi sacra est mensa ?
Recte disceptet.
Ubi panis, ubi manus, quæ
Spiritum attraxerant
Super capita vestra ? Delicias facite,
Improbi, gratiam.
Populum non reprehendam.
Quid enim mirum est,
Populum, cui tales sunt præsules,
Sic delinquere ?
Vix enim, qui doctores

Probos habent, boni sunt.
Verumtamen non hæc vos, o filii,
Ego unquam docui,
(Licet exiguo tempore
Alienas rexerim habenas,)
Contemnere magistri
Et leges et doctrinam,
Hæc tum mihi erant vires
Ferenti ad tolerandum.
Etenim dura perferre ut plurimum
Patientiam docet.
Quod autem tabefecit cor
Maxime meum,
Istud est, quod me deceperint sapientes
Populorum præsules,
Verbis præferentes se amicos
Ac addictos meæ sententiæ,
Ut inconcussæ et gratæ,
Si quæ alia uspiam; verbo,
Re ipsa autem, quo spectarint,
Dicere meum non est.
Verumtamen deceptus sum, o Trinitas
A me prædicata!
O sacraria, o lapidationes!
O labores omnes,
Quos a prima exercitatione
Huc usque pertuli!
Periit fides in Deum,
Periit ex hominibus.
Quo quis se conferat? et quibus
Jungat se socium?
Si hæc sunt lucernæ et lumen,
Vide tu quid sit caligo.

Bis delusus sum, id est
Expertus scio;
Siquidem et mihi quicpiam prudentiæ
Concessum est a Deo.
Verum me ipse mordens pertuli, (quis
Hoc novit præter Deum?)
Dei benignitatem, si fas est
Dicere, imitatus.
Itaque nec audire, nec cernere
Penitus solus videor (152),
Quæ omnibus nota et perspicua sunt;
Et mundo exposita,
Ut saltem color maneat
Prioris corporis
Jam dissoluti,
Et dilabentis misere.
Hæc si consentanea evangelio,
Docete, viri sapientes (153).
Mihi enim non talia, imo
Videntur pessima.
Dehinc, ac veluti muro
Rupto, aut quodam flumine,
Quilibet malorum effluxit
Ac peregrinorum dogmatum pater:
Ex quibus etiam sunt recentes tabulæ
Nefarie scriptæ.
Hi Deum meum magnum
Iniquis sectionibus
Discindunt; hei mihi! unum aliquid
Omnium præstantissimum
Summo loco collocantes, deinde medium,
Et inferiori loco tertium.
Quemadmodum autem secant Deum meum,

Sic et Dei eximiam humanitatem,
Mentis expertem hanc facientes (154), quasi absque mente
Adamus lapsus fuerit,
Aut me integram ejus cruciatibus
Salutem consequar, extimescentes.
Necesse est enim, ut pellis mea sola
Consequatur salutem,
Cætera autem prorsus sint ingloria,
Utpote a Deo neglecta.
Quæ inter hoc reperitur, alter nempe
(Undenam, ignoro, et quis)
Judaïsmus (155), et mille
Annorum nugæ,
Ethnicæ abortus
Temulentiæ et erroris :
Qui etiam formosum gregem,
Velut lupi truces,
Invadentes, crudeliter
Destitutum pastore
Dolo abducunt et diripiunt,
Non sine dolore animæ meæ ;
Qui, tametsi alterius gregis
Pedum susceperim,
Tamen mœrore afficior, paternorum
Conspiciens laborum dissolutionem.
Quidni enim ? et quis æquo animo
Hæc ferat, qui mente præditus sit ?
Non enim quercus aliqua, vel rupes
Me solum aluit.
Mendax quidem videar, aut improbus,
Dicam tamen verbum :
Neque tu ipse, id scio (156), a morbo

Manes immunis,
Tu, inquam, qui modo superciliosus es in meìs
Malis, o amicissime;
Quamvis tuto consistere
Et opportune tibi videaris.
Ignis vicinus est, et proximæ
Infida res est domui.
Cedrus quassatur; pinus
Quonam modo secura?
Longius arceas pugnam,
Nisi propinquam desideras.
Recordabitur quispiam verborum
Horumce meorum aliquando,
Cum nihil supererit
Quam morderi inaniter.
Interea circa me fervet
Gravis malorum tempestas.
Quid durius impones, Christe mi?
Quo igne purgabis amplius?
Omnia libenter accipiam,
Modo placidus mihi sis.
Paululum quid superest, et prætergressi sumus
Hujus vitæ asperitatem.
Istic autem qualia? prospera erunt mihi,
Etiamsi forent valde mala.
Non enim ulla hìc erit duplicitas,
Sed sola simplicitas.

CARMEN XXXI.

DESIDERIUM MORTIS.

Tit. Ἄλλο. *Horumce versuum græcum archetypum*, inquit Billius, *neque ex italicis neque ex germanicis bibliothecis eruere potuimus.* Tollius, Carm. xi, post Lambecium græce dedit et latine etiam reddidit.

Bis, id scio, heu! hic deceptus sum a vobis (157),
Si quidem juste, admittat vos Deus.
Sin autem injuste, accipiat tamen Deus.
Neque enim vel sic quicquam vobis imprecabor.
Verumtamen vires deficiunt, et expeto finem malorum.
Præsentium quidem omnium rerum satur sum,
Opum, paupertatis, jucundarum rerum, injucundarum,
Gloriæ, infamiæ, inimicorum, amicorum;
Absentium autem cupio gustum capere.
Finis hic orationis; audacter loquar, sed audias verbum:
Si nihil sum, mi Christe, quid me finxisti?
Si in pretio tibi sum, cur tot malis premor?

CARMEN XXXII.

DE VITÆ HUJUS VANITATE ATQUE INCERTITUDINE, COMMUNIQUE OMNIUM FINE.

Optarem vel columba patulis alis volans, vel hirundo
Esse, ut vitam mortalium fugiam, vel aliquam solitudinem
Incolere, feris convictor, (sunt enim illæ
Fideliores quam homines,) et brevem vitam trahere
Sine luctu, sine ærumnis, sine sollicitudine; atque hoc unum tantummodo
Dissimile feris habere, mentem Dei gnaram, in cœlo assidue versantem,
Ut tumultus experte vita, lumen æternum acquirerem.
Vellem etiam aeriam supra speculam evectus
Instar tonitrui omnibus hominibus clamare:
Homines mortales, fluidi seminis genus, qui nihil sumus,
Qui morti viventes, inanibus inflamini,
Usquequo mendaciis et diurnis somniis
Illusi, illudentes, in terra huc et illuc erratis?
Corde tuo considera, omnes percurrens,
Ut et ego: nam me Deus magnum speculatorem posuit
Rerum quæ præclara sunt, et eorum quæ odiosa, ac mens per omnia fertur.
Erat ille validus et fortis, sodalium decus,
Superbe gradiens, membris vividis efflorescens.
Pulcher hic erat, luce resplendens ut lucifer, omnium oculos

Trahens, flos veris inter viros. Alius certaminibus
Illustris : armis iste martius : hic præstantissimus
In venatorum stadiis, et in montibus vires depromens.
Ille conviviis et comessationibus deditus,
Terra, et mari, et aëre ventrem pascens :
Nunc autem rugosus et imbecillus : defluxerunt enim omnia :
Senectus subiit; avolavit pulchritudo; mortua, quæ ventris sunt.
Paululum adhuc inter homines, majori parte in inferis.
Hic omni scientiarum genere intumescit :
Nobilis ille magnificis sepulcris gloriatur,
Aut recens inscriptam parvis tabulis nobilitatem sortitus est.
Consiliis ille præstans, ac primas in civitatibus tenens,
Publica omnium voce decantatus : hic immensas
Divitias partim possidens, partim animo amplians.
Hic justitiæ in excelso loco sedentis bilance delectatur.
Hic sanguineo panno et capitis redimiculo
Orbis imperium gerens, cœlum ipsum aspernatur,
Mortalis immortalibus spebus sublatus.
Hæc quidem nunc; paulo post cinis, ac omnes similes,
Servi, sceptrigeri, mercenarii, divitiis resplendentes;
Una caligo, una domus : hac una re præstant superbi,
Quod insigniorem luctum et tumulum consequuntur,
Ac funebre nomen in tristibus lapidibus relinquunt :
Sero quidem, sed tamen æquale omnibus mortuis talentum.
Ossa omnes infirma, putrefacta, nuda capita.
Desiit fastus. Paupertatem autem labor reliquit : morbus indeprehensus,

Odium, improbitas, plura habendi cupido, injuria insuperabilis,
Omnia cum morientibus mortua sunt, omnia silent,
Donec simul cum resurgentibus, illinc redeant.
Hæc igitur perspicientes, meis parete verbis,
Filii mei: filii enim estis, quatenus plus attraxi spiritus.
Eia agite, mundum omnem, et quæcumque hic fluitant,
Projicientes, nequitias terreni regis,
Raptoris alienorum, perniciosi homicidæ,
Divitias, gloriam, sedes, nobilitatem, bona incerta,
Citissime fugiamus in cœlum, ubi multi splendores
Coruscant circa trinum lumen non enarrabile.
Cæteri vero tesseris similes huc et illuc
Procumbant, et tesserarum motibus delectentur;
Aut densis tenebris oculos suffusos habentes,
Muros palpantes, in se invicem incurrant.

CARMEN XXXIII.

AD CHRISTUM.

Hei mihi! defatigatus sum, mi Christe, vita mortalium!
Hei mihi! quam luctam et tempestatem a compare perpessus sum!
O diurnam vitam et incolatum!
O interna et externa certamina,
Quibus corrumpitur pulchritudo divinæ imaginis!
Quæ quercus tantam vim ventorum ferat?

Quæ navis tantis cum fluctibus est conflictata?
Labore fractus sum, et negotiorum incursibus.
Domus paternæ curam invitus suscepi.
Postquam ad eam accessi, vidi direptam.
Amici me flexere, morbus me absumpsit.
Lapidibus exceptus sum, ut alius quis floribus.
Privatus sum populo, cui Spiritus me præfecerat.
E filiis alios reliqui, ab aliis separatus sum,
Alii spreverunt me. O patrem miserrimum!
Collegæ in ministerio infesti mihi sunt plus quam inimici,
Neque mensam mysticam reveriti,
Si nihil aliud, nec labores hactenus exantlatos,
Quos etiam improbi in pretio habere solent:
Nec contumeliæ mihi factæ existimationi mederi curant;
Imo unum hoc spirant, dedecus meum.

CARMEN XXXIV.

IN SILENTIUM JEJUNII.

ARGUMENTUM.

Toto Quadragesimæ tempore anni 382 silentium sibi imposuerat Gregorius in honorem Passionis Christi, carnem excrucians, præscriptamque sibi legem accurate servavit, ut toto hoc tempore ne verbum quidem protulerit a die vigesima septima Februarii usque ad diem decimam septimam Aprilis. Cum istud silentium præter consuetudinem et singulare videretur pluribus, imo et a multis culpitaretur, Gregorius qui id noverat, hoc Carmine vitæ suæ rationem reddit. Nimirum cum præ ætate ac valetudine, solitis per id tempus afflictationibus sævire in corpus suum, et carnem excruciare inedia, vigiliis, jejuniis, ciliciis, chameuniis, cæterisque asperioris vitæ generibus, quæ a piis hominibus domanda corpori adhibentur, non liceret, constituit per totum Quadragesimæ tempus, quod apud Cappadocas septem constabat hebdomadibus, domi se continere, per id tempus stricti silentii lege sibi præscripta. Itaque hoc Carmine silentii causas exponit, quantaque mala a lingua oriantur docet, ut ad eam frenandam excitemur.

Comprime te, lingua chara; tu vero, calame, conscribe silentii
Verba, et loquere oculis cordis consilia.
Cum carnem astrinxi, Dei mortalibus cruciatibus

Mysticum agens sacrificium, ut morerer huic vitæ,
Diebus quadraginta, ex lege Christi regis,
Cum purgatis corporibus accedit medicina,
Primo quidem quiete mentem firmavi, solus a cæteris hominibus
Habitans, dolorum nube amictus,
Intra totus collectus, mente immotus : deinde vero
Virorum piorum præceptis obsequens,
Labris fores opposui. Hæc autem fuit causa, ut discerem
Verbis modum imponere, ab omnibus me abstinens.
Etenim qui contra plures homines furentem vibraverit
Hastam, pauciores facile superabit,
Et qui celerem sagittam procul mittens scopum attigerit,
Nunquam a scopo aberrabit collimans propius.
Navem autem mare secantem, cum magna æquora trajecerit,
Impellet quis confidenter in parvos portus.
Nam qui parva superat, incertum est an magna
Sit superaturus, etiamsi vehementer cupiat :
Qui autem in magnis excellit, manifestum est fore ut in parvis
Facile, cum voluerit, excellat.
Idcirco penitus constrinxi vim orationis. Sic enim speravi
Jam non exundaturum sermonem ex ore meo.
Nihil certe lingua perniciosius est hominibus;
Equus est semper præcurrens, telum paratissimum.
Quis videt omnia ? quæ vero ad pedes sunt, manus tenent,
Eaque paucissima, neque pedes terram peragrarunt universam.

Labor sicariis plurimus, adulteri reformidant
Rabiem suam, furibus dies est horrori.
Divitiæ non sunt sine labore : habeo partem, perdidi alteram,
Tantum constringens, quantum quis aquæ prehendat manu.
Navibus et terra iter agentibus prædones imminent ; alius insatiabilis.
Oculos acerbos conjiciens in alienas opes.
Talia omnes auri cupidos incommoda circumveniunt :
Suus labor est pessimis, suus labor optimis.
Nihil autem cohibet linguam loqui properantem,
Non homo, non nix, non torrens, non scopulus.
Prope est sagittarius ; in arcu autem lethalis sagitta :
Nervus orbem agit, digiti in crena.
Mens emisit sagittas : illæ volant, omniaque percutiunt,
Cœlites, terrenos, viventes, posteros,
Quotquot ab illa cavent, et qui non cavent, pariter
Bonos et malos, amicos et inimicos,
Extraneos et proximos : nihil est quod non feriat linguæ sagitta.
Hanc qui domuerit, primas feret sapientiæ.
Multa quidem fœda eructat libidinosis, ut, ridiculus
Ipse cum sit, aliis procacem risum moveat,
Exagitatus et exagitans, atque imaginem divinam dedecorans.
Plurima autem, quæ silenda essent, auribus evomit,
Sæpe etiam iræ vehementis feram spumam
Extra diffundit, omne convitiorum genus.
Sæpe rursus benevolentiam præfert, insidiante intus animo,
Et cordis alterius labris alia promit,
Et mendacia, blandosque sermones, et cædes.

Quis omnia dixerit mala quæ ex ea fluunt?
Inimicam efficit, si velit, domum domui, civitatem civitati,
Illico ac nullo labore lingua:
Populum etiam principi, subditis regem;
Ut scintilla in stipula subito ventilata:
Socium vitæ, filium, patrem, fratrem, amicum, uxorem, maritum,
Omnes intra se armavit facile:
Malum bonum judicavit, et rursus perdidit probum,
Atque hoc relexit iterum: quis possit, quod sermo?
Parva quidem lingua est, verumtamen nihil tantam habet potestatem.
Utinam periret statim iniqua loquentibus!
Omnibus certe exitiosa est lingua stultis,
Maxime vero ministris cœlestis sacrificii.
Organum Dei sum, et bene modulatis carminibus
Laudes cano regis, quem omnia pertimescunt.
Canto autem, non ut aliqui, Trojam, non velivolam Argo,
Neque apri caput, non celebrem Herculem,
Non quomodo latissimus terræ orbis mari coagmentatus fuerit;
Non gemmarum splendorem, non cursum siderum;
Non furentes canto amores, et egregiam formam juvenum,
Quibus molliter resonabat lyra priorum poetarum.
Canto autem summum regem Deum, et splendidæ
In unum colligatæ fulgorem meæ Trinitatis,
Angelicorumque chororum præclaros et sonoros cantus,
Qui propius stant, et certatim vocibus Deum celebrant;

Canto etiam mundi concentum, et præstantior præsenti,
Quem expecto, omnibus ad unum finem properantibus.
Cano Christi passionum gloriam immortalem, quibus me deum effecit,
Humanam formam cœlesti admiscens.
Cano mixturam meam. Non enim verbis exprimi potest, quæ mea sit fabrica,
Nempe quomodo mortalis ascitus sim cœlestibus.
Canto hominibus legem Dei, et omnia mundi
Facinora, et consilia, et finem rei utriusque;
Ut alia condas in tuis præcordiis, ab aliis autem longe
Fugias, et timeas diem adventantem.
Tot rerum linguam habeo, ut citharam modulatricem: videte, sacerdotes,
Ne quid personet absonum a concentu.
Linguam equidem puris puram sacrificiis servabo,
Quibus magnum Regem concilio mortalibus.
Neque enim aliena lingua, pollutaque mente
Offeram purissimo Deo vivificantem hostiam.
Unus fons non dulcem simul et amaram aquam emittit;
A veste purpurea alienum est cœnum.
Ignis alienus sacerdotis perdidit olim
Filios, qui pure non attrectabant sacrificium.
Imo sacra, ut audivi, magni Dei olim arca
Occidit eum qui inclinatam eam tetigerat.
His magnopere perturbor, et vereor ne quid mihi accidat
Non pure puram attingenti Trinitatem.
Atque utinam mentem liceret insipientem, vagantem
Huc atque illuc, multis ac frustraneis conatibus,

Flectere propius ad metam, adhibito quodam freno,
Aut omnino retinere in corde ab omni fraude tutam!
Utinam et potius ad Christum gloriosum proxime accedens,
Colluceret fulgoribus magni luminis!
Nunc autem hæc quidem non tantum perpetrat mali intus manens,
Quamvis paululum procul a Deo aberret.
Neque enim si saxis compressa firmissimis
Intus æstuet flamma ignis, vel fluvius,
Aut densam sylvam populatur, aut aliquam aream:
Vivit autem media ex parte mortuus, intus absconditus.
At sermo simul atque e garrula lingua eruperit,
Supra modum furit, nec jam revertitur.
Itaque, velut cum quis obliquum natura ramum manibus
Paulatim inflectens in contrariam partem curvat,
Simul atque illum dimisit, vi manus rectus stat,
Nec jam in pristinum revertitur vitium:
Sic et ego præcipitis sermonis impetum
Conspiciens excedere modum et regulam,
(Etenim mihi quondam tota vita erat in sermone,) inveni optimum
Remedium; scilicet compressi totum sermonem excelso pectore,
Ut discat lingua, quæ dicenda, et quæ non dicenda sint, discernere:
Didicit omnino silere, discet recte loqui.
Omni eam eloquio privavi; non jam amplius modum aspernabitur.
Hæc semper lex constituta sit immodice loquentibus.

Profecto magna est hæc utilitas, si erumpentem cohibeas
Sermonem, concitato exterius tuo pectore.
Represso sermone, simul æstus iræ sedatur;
Non quidem facile, sed tamen sedabis;
Si enim ipsum tumentem et effrenate insanientem
Comprimas iratus, vitium ipsum dissipabis.
Duce extincto, agmen perturbationum cedet.
Sic autem respiraveris a gravi procella.
Hæc omnia perficiuntur ductu Christi magni regis,
Deinde clavo mentis nostræ:
Si enim hunc non habueris rectorem, nulla neque silentii,
Neque abstinentiæ etiam majoris utilitas:
Et stagni os angustum, si, postquam manibus illud obduxisti,
Iterum aperies, exundans effluet.
Verum jubet Verbum Dei clarissimum, te hinc, optime,
Incipientem, omnium fluctus vitiorum cohibere.
Has nostri meditationes, o charissime, silentii;
Calamo eloquor, qui mentis cogitationes excipit.
Hæc mea navigatio est: tu vero aliam navigationem ineas.
Alius alio vento portum capiat.
Eia agite, et alia mei causam audite silentii,
Qui inimicum animum geritis, et qui amicum.
Fuit quondam tempus, cum inter æquales excellerem maxime,
Ac me Christus rex educebat contra adversarium.
Firmiorem adamante in animo fidem habebam;
Armis fortibus undique septus eram

Divinis quidem oraculis meam mentem puram armavi,
Ex sacris Litteris Spiritum hauriens,
Quibus primo librorum profanorum amaram expui salsuginem,
Pulchritudinem fictis coloribus nitentem.
Carnem vero meam æstuantem, cum juventute floreret,
Multis et crebris attrivi laboribus.
Ventri quidem vitium satietatis sustuli, et vicinam rabiem,
Oculos meos palpebris infixi temperantia.
Iram cohibui, membra devinxi, et risum deploravi.
Omnia Christo subdita sunt: cuncta priora enecta.
Terra, mihi lectus fuit; carnis medicina vestis aspera;
Vigiliarum remedium adhibui; terra lacrymis meis maduit.
Per diem corpus domabam, hymnis tota nocte defixus,
Ut columna stabam, nequidem mente humanam admittens voluptatem.
Hæc prius: fervebat enim caro, cui curæ est
A cœlesti ascensu magnum hominem prohibere,
Et facultatum grave pondus abjeci, ut ferar
Expeditus ad Deum, omni excusso onere.
Nunc vero, cum amarus me vexat morbus, et senium curvat,
Incidi in hanc aliam calamitatem,
Linguam habens indomitam, promptam ad loquendum, quæ tantis
Malis, invidi me semper tradidit manibus.
Neque cujusquam sedes invasi, neque e patria

Expuli quemquam, nec fraudem struxi.
Non linguam immisi contumeliosam : nec quicquam admisi
Nostris sacrificiis indignum : novit Verbum Christus.
Nec præfectum, nec quemquam alium læsi, siquidem omnibus succenseo
Populorum ducibus, de quibus talia prædicantur :
Quorum nunc totum mare et lati fines terræ
Pleni sunt ; quod acerbum dolorem inurit meo pectori.
Verum improbus sermo mihi nocuit ; nec equidem ego
Primum id existimabam : sed tamen mihi nocuit.
Omnium mihi conflavit amicorum invidiam. O livor, tu quoque
A me aliquid accipias. Comprime te, lingua dilecta ;
Parumper comprime te, lingua ; non enim te perpetuo vinctam tenebo.
Non tantum a me consequetur (livor) litterarum osor.
Audivi quemdam Samiorum regem, ut invidiam placaret,
Veritum fortunæ cursum, talem sibi doloris materiam excogitasse :
Annulum paternum, quem diligebat, projecit in mare :
Piscem, qui eum exceperat, rete ligavit :
Piscator regi, rex vero tradidit coquo suo
Piscem : annulus autem in piscis visceribus repertus est.

Venter quidem piscem, manus vero recepit annulum :
Quod mirum valde; ac, sic ille nec, quam volebat, invenit molestiam.
Sic et ego : in meos enim sermones, cum infestus livor semper
Oculos ferret, altum silentium traxi.
Hæc mihi ex Samio utilitas ; deinceps autem compertum non habeo,
An malus, an bonus contingat finis (159).
Verum, tu livorem comprime, hominum medice (Christe,) meque ex amaris
Linguis liberatum ad tuum splendorem perducito :
Ubi te cum luminibus immortalibus adorans,
Concinam ore sonum modulatum.
Accipe vero has manus meæ tacitas litteras, ut habeas
Nostri silentii monumentum vocale.

CARMEN XXXV.

DE EODEM ARGUMENTO.

Muri, portæ, claustra, concludite me,
Ne quid subrepens, aut sermo furax, aut vita
Furetur clam quicpiam mei thesauri,
Aut tyrannus rapiat violenta manu.
Deus thesaurus meus est, et Dei timor,
Et spes leniens molestias,
Quæ multæ multum sane me et immerentem
Momorderunt, et discerpent amplius,

Si non tu simiis quiescere jubeas.
Quamvis autem dura patiens et plusquam dura,
Hoc unum timeo, ne multis malis
Pejor fiam : hoc enim lædit mentes.

CARMEN XXXVI.

DE EODEM ARGUMENTO.

Loquimini, omnes; feliciter currat sermo vester;
Strophas nectite; potentes estote aranearum telis
Innectere levia et errabunda.
Tonate pellibus (160); fulgura lucernarum
Jaculamini : ego ligavi omnino vocem.
Satiate vos, o speculatores, et tu, invidia.
Intus loquar (161), mentem Dei mysteriis
Informans, maculisque et vagis sensibus
Detergens, speculum Verbo exhibebo,
Donec perfectas imagines intus recipiat.
Et hæ silentii litteræ. Si autem tu nolis
Pluribus me loqui, Mens magna, quid oportet facere?

CARMEN XXXVII.

DE EODEM ARGUMENTO.

Neque me peccatum rapuit, nex ulla lex
A liberis et a laboribus meis avulsit.
Trinitas hoc scit, quam prædicavi populo,

Scintillam accendens antea absconditam.
Invidia autem, et linguam ligarunt sapientes.
Quid enim, stulte, quamvis obnubilatus
Morbo gravi, tantam excitasti famam?
Non noveras quanta nunc indoctorum potentia,
Quibus cognata audacia et improbitas?
Exultate, feliciter agite, quotquot impii estis.
Mittite lapides, sagittis petite inermes.
Altum silentium; Gregorius abest longissime.

CARMEN XXXVIII.

HYMNUS AD CHRISTUM POST SILENTIUM IN PASCHATE.

Christe rex, te primum, quandoquidem sermonem in aërem emisi
Diu retentum, ore eloquar,
Sanctissimi sacerdotis sanctum sacrificium, si fas est dicere,
Hunc sermonem profundens meæ mentis.
O Patris lux, magnæ mentis Verbum præstantius quovis sermone,
Summæ lucis lux summa, unigenite Fili,
Imago æterni Patris, et sigillum principio carentis,
Cum Spiritu magno collucens, late regnans,
Sæculorum finis, gloriosissime, opum dator,
Sublimi throno sedens, cœlestis, omnipotens, anhelitus mentis,
Rector mundi, auctor vitæ, opifex omnium
Quæ sunt, et quæ futura sunt. Tibi enim omnia existunt,

Qui mundi fundamenta, et quæcumque sunt, te volente,
  Vinciens administras nutibus immutabilibus.
Per te enim, o rex, sol ille sublimis astra obscurat,
  Orbem igneum supereminens, ut tu mentes beatas.
Per te vivit et occidit alternis vicibus, lumen noctis,
  Luna, rursus pleno lumine lucens revertitur,
Per te signifer orbis (162), et moderata ratio choreæ cœlestis,
  Anni partibus modum præscribit benigne temperatis.
Fixa etiam, et errantia retro gradientia
  Sidera, admirabilem tuam prædicant sapientiam.
Tua lux sunt omnes quæcumque animæ cœlestes
  Decantant Trinitatis gloriam cœlestis.
Tua enim est gloria homo, quem angelum in hoc mundo constituisti,
  Præconem tui, o clarissimum lumen, splendoris.
O immortalis, mortalis propter me, iterum genite, celsitudo incorporea,
  Qui postremo ad expianda hominum peccata, carnem assumpsisti,
Tibi vivo, tibi loquor, tibi viva sum hostia,
  Quæ sola ex facultatibus meis linquitur.
Tibi et linguam constrinxi, et nunc auribus sermonem aperui:
  Sed præsta, obsecro, ut utrumque pie faciam.
Loquar quæ decent; quæ autem nefas est, nequidem cogitem.
  Effundam margaritam, cœnum depellens,
Aurum ex arena, rosam ex aspera spina,
  Legam ex aristis triticum, abjiciens stipulam.
Has tibi nostri, Christe, primitias laboris,
  Lingua primum eructans obtulit sermonem,

Hodie Christus Dominus ex mortuis, quibus admixtus est,
Surrexit, et mortis aculeum dissipavit,
Et tenebrosas portas inamœni tartari
Perrupit, et animis libertatem dedit.
Hodie e tumulo prosiliens, hominibus apparuit,
Quibus natus est, quibus mortuus, quibus surrexit a mortuis,
Ut regenerati et a morte profugi,
Una tecum hinc in cœlum ascendente sustollamur.
Hodie magnus et splendidus chorus circa te oblectatur
Angelicus, cantando carmen epinicium.
Hodie sonum edidi, clausa diu silentio labra
Solvens ; sed jam me habes instar citharæ ad celebrandas laudes tuas.
Menti mentem intus immolavi, Verbo verbum ; postea autem
Sacrificabo et magno Spiritui, si voluerit.

CARMEN XXXIX.

IN SUOS VERSUS.

Plurimos cernens condere hac ætate
Nullis astricta numeris scripta, et leniter fluentia,
Multumque temporis his impendere operibus,
Quorum nullus est fructus, quam vana garrulitas :
Imo cernens eos scribere admodum procaciter,
Plenaque omnia esse rebus nugatoriis,
Arena maris, aut muscis Ægyptiis :
Omnium quidem suavissime consilium unum

Hoc dedi, ut abjecto quolibet sermone,
Solis a Deo afflatis Scripturis incumberent,
Ut ii, qui tempestatem fugiunt, in tranquillam se recipiant stationem.
Nam si tot Scripturæ præbent ansas,
Illud est, quod tibi, divine Spiritus, visum sapientius,
Ut sit cujusvis propugnaculum
Vanæ doctrinæ his, qui sinistro animo concitantur.
Quandonam tu scribens, terrenæ sapientiæ cogitationibus
Firmas afferes, o bone vir, rationes?
Quoniam vero id prorsus impossibile,
Cum orbis scindatur tot in contrarias partes,
Omnesque fundamentum sui diverticuli
Hos habeant sermones, qui præsidio sint:
Ad aliam me contuli, hanc nimirum, sermonum viam,
Honestam quidem, vel si minus saltem mihi gratam:
Ut versibus aliquid impenderem laboris;
Haud equidem, ut fortasse videbitur plerisque mortalium
Per omnia facilium ac levissimorum, ad gloriam comparandam
Inanem, quod dici solet. Contra quidem
Scio eos, qui mea vellicant, dicere, quod ita scribam,
Me magis hominum auram captare; nam plerique
Suis ipsorum actibus metiuntur acta proximi:
Neque id præferens sacris laboribus:
Ne mihi tantopere excidat Dei verbum!
Quid ergo consilii habui, id forsan mirabimini.
Primum quidem volui, cum in aliis operam posuissem,
Sic meam frenare intemperantiam;

Ut si scriberem, saltem non multa exararem,
Difficultate elaborandi carminis. Deinde volui juvenibus,
Iisque maxime qui sermonibus delectantur,
Veluti quoddam gratum præbere pharmacum,
Illecebrosis ducens ad utiliora,
Arte deliniens acerbitatem mandatorum.
Amat etiam tensa remitti chorda:
Si quo modo velis hos (probare): si nihil quicquam amplius,
Pro cantelinis tibi hæc erunt et strepitibus.
Ludum præbui, si ludus tibi placet,
Ne quid damni tibi accidat honesta quærenti.
Tertio me affectum scio; res quidem fortassis
Parva videri possit; verumtamen affectus sum; nequidem vim dicendi
Majorem, quam nos, infideles habere concesserim:
De ornato illo loquor et florido dicendi genere,
Quanquam nobis orationis venustas sit in spiritali intelligentia.
Vobis quidem igitur, ut sapientibus lusimus.
Nobis autem sit gratia leonis.
Quarto inveni morbo gravatus
Solatium istud, velut olor senex,
Loqui mihi ipsi alarum sibilis,
Non lugubrem cantum, sed canticum in discessu.
In his modo intelligitis, viri sapientes,
Intimos animi sensus. Si autem ceditis, ipsorum sermonum
Potissimum res est: et quæ ludentium sunt, sermones
Procedite: nihil vero longum, nihil supra satietatem,
Nihil etiam inutile, ut ego prorsus arbitror.
Ipsi docebunt te sermones volentem.

Alia quidem ex meis sunt : alia autem ex profanis ;
Aut bonorum laus, aut malorum reprehensio,
Vel doctrina, vel opinio, vel breves sententiæ,
Quæ in memoria facile insideant vinculo litteræ.
Si hæc parva sunt, tu effice meliora.
Modos carpis : recte quidem, utpote rudis versuum,
Iamborum scriptor, conscribens miseros versus.
Quis enim videntem, non videns, agnoverit ?
Aut quis currenti, non currens, concurrit ?
Verum non lates, quod reprehendis, ipse aucupans.
Quod enim improbas, hoc tibi curæ est,
Et valde inconcinne, condere poëmata.
Cum autem reprehenderis, fides vicissim subit,
Et pedes nobis naufragus lepidissimus.
Talia excogitate, vos sapientes.
Hæc nonne manifestum mendacium, nonne duplicis animi versutia?
Simia modo nobis, nunc autem leo.
Sic facile capitur gloriæ desiderium.
Verum scito plurima etiam in Scripturis esse metro expressa,
Ut ferunt docti ex Hebræorum gente.
Si tibi metrum non videatur fidium pulsationes,
Ut veteres decantabant concinnos sermones,
Jucundum, arbitror, adhibendo, tanquam recti
Vehiculum, et modulis informando mores.
Saül id tibi persuadeat, a maligno spiritu
Liberatus modulis citharæ [1].
Quidnam igitur incommodi tibi videtur, si juvenes per oblectationem
Honestam ducantur ad Dei societatem ?
Non enim ferunt subitam mutationem.

[1] 2 Reg. x.

Nunc quidem statuatur quoddam temperamentum liberalius.
Postquam vero bonum tempore firmatum fuerit,
Subducentes, velut ex fornicibus fulcimen,
Quod est leporis, bonum ipsum servabimus.
Quid isto potest esse utilius?
Tu vero cibos nonne condis dulcedine,
Vir rigide, superbo et contracto supercilio?
Quid ergo culpas meam in condendis versibus industriam,
Tuis modulis perpendens res proximi?
Seorsum sunt Mysorum et Phrygum limites (163);
Seorsum graculorum et aquilarum sublimitates.

CARMEN XL.

IN INVIDOS.

Justitia, judices, et leges, et tribunalia,
Et tu gladius contra impios coruscans,
Et omnium examinatrix dies tristis,
Vermis nunquam quiescens, omnia vorantis fontes ignis,
Audite judices nostros, audite.
Cum omnibus morientibus et invidia sepelitur.
Etenim contra id quod resistit, pugnatur : quod autem longe dissitum est,
Nec obsistit, etiam in magno pretio habetur.
Ego vero mortuus sum, et tamen invidia premor,
Qui quaslibet pertuli in hac vita ærumnas.
Quomodo id ostendam, et quibus argumentis?

Omnes clamant, vel si ego os vinxero.
Atque utinam muta esset mea calamitas !
Ne, quod malorum est extremum, polluerem
Linguam, inserendo sermonibus vel ipsum nomen.
Plenam veneno bestiam, invidiæ
Diram et horribilem officinam,
Omnium, quæcumque sunt uspiam, compendiariam columnam malorum,
Cui nequidem ad sacras fores accedere licebat,
Casto meo ministerio, et laboribus hujus canitiei,
Meis lapidationibus, et piaculis
Prætulerunt. Hei mihi ! quis hæc sapiens probaverit ?
O qui penetrasti latebras cordis mei !
O qui cuncta moderaris, et dirigis ad alteram vitam !
Hi me ipsis improbis postposuerunt :
Num et in altera vita improbi præferentur ?
Ipsi auxiliantur sibi invicem nequiter,
Hoc unum spectantes, ut secure thronos possideant.
Ego vero habeam partem eorum, quæ par est expetere.
Si autem hic nemo, tu, mi Christe, eris pars mea,
Quem habere melius est, quam omnes omnium facultates.
Hæc sola ex omnibus possessionibus firma est et libera.
Ab hac nulla nos dejiciet invidia.

CARMEN XLI.

ADVERSUS MAXIMUM.

Quid hæc ? audes et tu, Maxime, scribere ?
Tu-ne audes scribere ? quanta impudentia !

Hæc profecto major, quam cæterorum canum.
Omnia quivis audet. O temporis mutatio!
Quemadmodum fungi e terra prodeunt, sic repente prodire cernimus
Peritos exercitus duces, nobiles episcopos,
Nullis ante defunctos laboribus, queis tali digni sint honore.
Ex quibus quid accidit? deteritur virtus,
Nihil amplius ostentans, quam rusticitas
Audaciam nacta improbe nullo impendio,
Si pauca quædam effuderit verba.
Saltet aliquis demittendo caput, qui non didicit, sagittas emittat,
Pennis ad nubes feratur sublimis.
Hic satis est velle; nusquam oportet scire.
Num et tu a Musis afflatus es nobis repente,
Ut referuntur de priscis sapientibus nonnulli?
Num et te furiosum reddidit lauri quidam ramus?
An fatidicas subito aquas bibisti,
Ut subito versus conderes, licet poëtice ignarus?
O rem incredibilem et inauditam!
Saül propheta, Maximus librorum scriptor!
Quis non propheta? quis continebit manum?
Omnium est charta, etiam anicularum est stylus.
Dicere, scribere, theatrorum cœtus colligere, tu
Plausus excitare nullatenus es veritus.
Pauci quidem sunt audientium sapientes,
Multi autem Maximi et vecordes.
Talibus hi placent, sapientes autem illos valere jubeant,
Omnes simul collectos ac pro nihilo habitos.
Hi sane illos irrideant: si autem ulcissi oporteat,
Nihil non audent. Sapientium animos occupat audacia.

Maximum ex ipsa agnoscant procacia.
Nunc enim ampla nobis est ridendi materia.
Hoc quid aptius ad risum movendum vel maximum?
Orator quidem esto, conviciantibus autem canis.
Ita fiet ut a nemine vincaris.
Iterum clamabo, et sæpius, o sermones!
Sic dolorem levabo, vel modicum.
Scribere tu audes ? Dic mihi, ubinam et a quo
Didicisti ? ad quam manum spectat scribere ?
At non ita nuper. Satis erat tibi, si arctum
Panem suppeditaret album et vile pallium,
Canina stultaque vivendi ratio et mores.
Orationes vero tibi tunc erant, quod asino lyra,
Quod bobus fluctus, et jugum animalibus marinis.
Nunc autem Orpheus nobis es, omnia commovens digitis,
Aut muros excitans Amphion musicis pulsibus.
Tale quicpiam sunt, si quando deliciis indulgent, canes.
An hanc tibi anus injecere audaciam,
Tuæ adjutrices, et in ludendis orationibus sociæ,
Quarum tu cygnus es, quibus tu accinis quid musicum,
Cum fluunt, et favonius per alas
Auris lenibus jucunde explicatas?
At enim scribis; quid vero? et contra quem scribis, canis?
Scribis contra virum, cui scribere dedit natura;
Ut aquæ dedit fluere, et igni calefacere:
Omitto dicere; contra virum, qui te nihil læsit,
Et quod ad te attinet, qui maxime injuria lacessitus est.
Heu dementiam! heu insulsam temeritatem!

Equum provocas, vir optime, ad lenem cursum :
Leonem pungis maxime imbelli manu.
Verum si te hoc unum ponamus spectasse,
Quod nequidem lacessens dignus, cui respondeatur, habereris,
Hoc unum sapienter fecisse mihi videris.
Quis enim mentis compos, cum cane congrediatur ?

CARMEN XLII.

ÆRUMNAS SUAS LUGET, CHRISTUMQUE OBSECRAT UT SIBI VITÆ FINEM AFFERAT.

Amica tellus, et Ponte, patriæ solum, et extraneæ terræ,
Et juventus, et canities vitæ occasus, et conciti
Sermones, labor supervacanee, et quos peperit lucidus Spiritus,
Urbes, et scopuli, meum tegumen, quæ quidem omnia
Subii, me divinitati Christi cupiens adjungere,
Quomodo solus asperam viam hinc et inde percurri,
Circumagens ærumnosæ vitæ formam, nec potui
Ne unum quidem leve unquam in terra vestigium figere,
Sed semper me labores immittunt in molestos labores ?
O sapientia, tu doce unde tantum mihi onus.
Quomodo labor piis evenit et nullus labor pereuntibus ?
Utrum hæc pœna quædam peccati, an vitæ
Experimenta, velut auri fornace purgati ?

An me rabidus et invidus, velut Jobum quemdam,
Ad pugnam vocat? Tu vero tuum me pugilem oleo
Perfusum rite prius ad magnum illud bellum denudas ac præparas,
Ut dimicanti præmium et gloriam mihi impertias?
Hæc quidem, rex Verbum, ipse nosti. Omnem enim
Mundum gubernas, magnis eum et arcanis volvens rationibus,
Quarum ad nos tenuis quidam omnino pervenit fulgor,
Lutum adhuc trahentes, et tardos oculos ferentes.
Equidem vivendo lassatus sum, et exiguum in terra
Halitum gero, multis agitatus malis,
Ab inimicis, atque etiam, quod longe molestissimum est, ab amicis.
Idcirco ingemisco, tuisque genibus accedo,
Da vitæ solutionem mortuo tuo. Da ex labore
Respirationem, et me in tranquilliorem vitam deduc,
Cujus causa doleo, et innumeras sollicitudines pertuli.
Angelicis me choris adjunge viatorem, ducens
Atrium cœleste petentem, ubi gloria coruscantis
In tribus luminibus unius magni Dei.

CARMEN XLIII.

AD SE IPSUM PER INTERROGATIONEM ET RESPONSIONEM.

Ubi alati sermones? in aërem. Ubi juventutis
Flos meæ? periit. Ubi gloria? ex oculis evanuit.
Ubi robur membrorum bene compactorum? morbus incurvavit.
Ubi possessiones et divitiæ? Deus habet. Alia autem improborum

Rapacibus manibus tradidit invidia. Ubi parentes,
Fratrumque par sacrum? in sepulcrum devenerunt.
Sola mihi patria restabat : at etiam ab illa me
Invidus Dæmon, graves procellas excitans, expulit.
Et nunc peregrinus, solitarius in extero solo aberro,
Vitam trahens obscuram, et senectutem infirmam,
Sine throno, sine civitate, sine filiis, quorum cura nihilominus me angit,
In diem vivens, pedibus semper errabundis.
Quo projiciam hoc corpus? quis mihi finis occurret?
Quæ terra, quis me tumulus hospitalis operiet?
Quis oculis meis morientibus digitos imponet?
Utrum piorum aliquis, Christi amicus, an quidam pessimus?
Atque hæc quidem venti auferant. Est enim parvi animi hæc cura,
Utrum meum corpus sepulcro aliquis mandaturus sit, pondus exanime,
An etiam insepultum feris præda futurum sit,
Feris, aut canibus præda, aut volucribus.
Quod si volueris, combustum manibus in aërem sparge,
Aut in altos scopulos non humatum impinge,
Aut in fluminibus putrescat, aut in pluviarum fluentis;
Non enim ego solus ignotus ero, ac non collectus.
Atque utinam id fieri posset! id enim multi satius foret. Sed omnes simul
Extrema dies, nutu divino, ab orbis terminis adducet,
Etiamsi quis alicubi cinis sit, aut membra morbo consumpta.
In hoc uno ingemisco, ac Dei tribunal formido.

Et fluvios igneos, et luce carentia horribilia barathra.
Rex Christe, tu mihi patria, robur, divitiæ, omnia,
In te requiescam, vita et ærumnis solutus.

CARMEN XLIV.

IN MONACHORUM OBTRECTATORES, ET AD FALSI NOMINIS MONACHOS.

ARGUMENTUM.

Conditum est Carmen istud adversus viros profanos maxime, qui, cum ipsi deliciis affluerent, omnibusque indulgerent voluptatibus, austeram carpebant Monachorum vitam et ipsos calumniis incurebant, quarum calumniarum species erat, hos monachos pietatis tantum simulatores, et introrsus turpes esse. Ipsis etiam res vel levissimas, et penitus innoxias crimini vertebant, ut si hortum colerent, si fonte, si arboribus recrearentur. Hos defendit Gregorius hoc Carmine; Monachos vero hypocritas graviter insectatur. Quare legitimus convenientissimusque nobis visus est titulus, quem plurimi Codices melioris notæ, Regii nempe et Coisl. præferunt.

Nuper quidam me in deliciis vivere contendebat, stultus,
Deliciis ipse perditus, dives, insolens:

Multaque alia dicens, me scilicet divitem esse, ut qui habeam hortum,
Et otium, et parvulum fontem
Cui ego dixi : Lacrymas taces, miser, et frena
Ventris, et genuum vulnera, et vigilias,
Quibus monachi deterunt corpora, qui vere sunt monachi :
Præposteros enim projiciemus ad corvos.
Quantas autem ærumnas putas subire animam pugnantem
Cum corpore, et e regione mundi castra habentem?
Quid monachi dicant, audite, mundi amatores,
Qui magnum, sed brevi periturum, tollitis supercilium :
Prædia possidetis, opibus affluitis; nuptiæ, liberi, omnia oblectamenta
Vestra sunt, sive quod terra, sive quod mare alit.
Nos vero, si fontem, vel hortulum, vel exiguam auram,
Vel umbrosum nemusculum, possessiones levissimas
Habemus, statim delicias hoc esse dicitis. An ne quidem rsepirare
Oportet Christianos? hoc uno vobis injuriam fieri existimatis?
Una lex, unus Deus, vocatio eadem; omnes pariter
Salvos fieri Christus carne exutos
Vult. At nos compellitis ad perfectissima,
Tanquam nulla re nos usuros hominibus promiserimus.
Si autem Deo (polliciti sumus), hoc ipse novit; nec tu judicare
Dignus es eum qui malus est, cum graviora vulnera habeas.

Quid autem? quam mœstus es, o juvenis, et pallidus, calceisque carens !
Quam squalens coma, vixque loquens !
Per zonam effluit tunica, et atra
Vestis composite pendet ad talos.
Hæc si quidem ob fidei ardorem fiant, tota vita index est ;
Si autem per fucum, alius laudet.
Nec jam aratrum curet quisquam, neque ligonem,
Neque tributa pendat, nec parentes alat.
Sit tibi modo densa barba, et cilicina vestis ;
Collum obterens, nova dogmata seras.
Si barbariem spires, et omnes simul lapidibus insecteris,
Angelus eris ; non enim crines vim habent exiguam.
Si quis nunc impuram ducit vitam, aut habendi cupidam ;
Si sanguinolentas habet manus, aut legionem magnam dæmonum ;
Si nec corporis extenuatione, nec lacrymis, nec laboribus
Se ipsum abstergat ; fabula enim omnia hæc sunt :
Sed aliorum libros scrutetur, singula revolvat verba,
Hæreseos sit architectus : hoc ipso ejus improbitas abstergitur.
Afflictare carnem obesam in quovis statu, utilissimum est,
Precibus, jejuniis, curis, vigiliis.
Sic enim, qui purus est, purior fiet :
Qui vero malus, de improbitate deteret aliquam partem.
Si quis autem est virtutis simulator, mihi hunc placet

Castigari, ut pœnas det simulationis.
Crassas carnes, et ventrem prominentem
Angusta illa porta capere non potest.

CARMEN XLV.

DE ANIMÆ SUÆ CALAMITATIBUS CARMEN LUGUBRE.

—

ARGUMENTUM.

Cum abdicata sede Constantinopolitana in Arianzum pagum se recepisset Gregorius, illic ad condendos versus animum adjecit, magnaque pars Carminum ab ipso conditorum illius solitudinis sunt fructus. Sic Carmen de Virginitate, Præcepta ad virgines, de animæ suæ Calamitatibus, *et quæ sequuntur. Billius primo soluta oratione istud vertit, eo quod gallicis tumultibus carmina, quæ nondum stricta oratione verterat, versibus reddere prohiberetur. Verum postea otio potitus, eadem incudi reddita latinis versibus edidit.*

Heu miser qualia passus sum! quis mihi dignus erit gemitus?
Quis lacrymarum fons sufficit? Ecquid melos?
Nec filiorum suorum mortem quisquam tantum deflevit,
Nec venerabilium parentum, nec charæ conjugis,
Nec dulcem patriam impetuoso igne in cinerem redactam,
Nec tristi morbo membra consumpta,

Quantum ego animam lamentor quæ gravissima passa est,
(Heu miser!) perdita imagine cœlesti,
Nam profecto magni Dei figmentum, et imago,
Homo, a Deo ad Deum perveniens :
Quicumque sursum aspiciens, et spiritu carnem frenans
Christum habet propitium vitæ ducem;
Qui possessionem suam, et linguam, et aures, et ipsam mentem,
Et robur, vitæ omnia venturæ consecrat,
Eripitque mundo insatiabili quicquid detinebat
Raptor alienorum, Deo adversarius Belial,
Atque in horrea fert longe præstantiora terrestribus,
Quæ furto auferuntur, aut vi subvertuntur.
Ut ipsum regem videat Deum, et spiritus fiat,
Carne et reluctante exutus mole,
Atque in rutilante angelorum choro sedem sortiatur,
Majora magnis laboribus ferens præmia;
Nec jam tabernaculi levem, ut olim, speciem aspiciens,
Aut scriptam legis caducam imaginem,
Sed ipsam veritatem puræ mentis oculo intuens,
Psallensque ore festivos sonos.
Hic finis vitæ humanæ est. Huc homines evehit
Passionum Christi ignominia,
Qui servi formam accepit, et mortem
Gustavit, et vitam iterum consecutus est,
Cum esset Deus, vitæ largitor, sæculo antiquior,
Tota semper immortalis Patris imago,
Ut me servitute liberaret ac mortis vinculis,
Meliorem ad vitam rursus pervenientem.
Verum ego non servavi veneranda Dei mysteria,

Animam habens initiatam cœlesti ascensui;
Sed deorsum me incurvat carnis crassities, nec potui
Ex luto emergens oculum in lucem tollere.
Sustuli tamen : sed media stetit nebula oculos operiens,
Caro insurgens cum spiritu terrestri.
Multæ quidem in corde sollicitudines hinc et illinc
Volvuntur, incassum errante animo,
Quæ Christum procul abigunt, Deum Verbum; non enim amat
Misceri sponsus animæ alienæ:
Ac linguæ quidem multa insident mortis venena.
Est enim hominibus linguæ dimidium malitiæ,
Dum iram evomit, nudum malum, quæ quidem maxime
Vehementer ebulliens hominem extra mentem rapit,
Aut dum abscondit dolosum in corde consilium,
Ac blanda molli ore loquitur.
Utinam inesset ostium oculis meis,
Atque auribus non recte semper patentibus,
Ut quod bonum est videam, et audiendo, teneam,
Et sua sponte utraque malis claudantur.
Manuum opus optimum est, ut semper in cœlum tollantur
Puræ, et cœlestibus legibus addicantur.
Sic et pedum officium est, ut per viam planam, non per spinas,
Non per scopulos, iniquumque collem incedant.
Ac quidem Deus membra omnia dedit bona ad res bonas:
Sed ea mihi in arma mortis malitia convertit.
Quænam mihi hæc lex? quomodo carnis in terra
Servus sum? quomodo levi spiritui mixtum fuit corpus?

Nec totus mens sum, pura natura, nec totus pulvis
Qui pejor est ; sed ex utroque aliquid aliud et utrumque.
Quocirca belli tumultum fero nunquam placabilem,
Carne et anima contra se decertantibus.
Imago sum Dei, et trahor ad vitium,
Dum quod deterius est, inique pugnat cum præstantiore :
Aut fugio vitium, et sto victor, non sine labore,
Postquam multum cœlesti manu adjutus decertavi.
Inest enim mihi, inest lex duplex : quarum altera quidem bona
Bonum sectatur : altera autem deterior
Sectatur quæ mala sunt : ac ea quidem, quæ mentis est, parata est
Ad obediendum Christo, gradiens ad lucem :
Altera autem, quæ carnis est et sanguinis, parata est
Ad excipiendum Belial, dum ad tenebras trahitur.
Atque hæc quidem terrestribus, ut bonis rebus, delectatur,
Quæ minime consistunt, sed evanescunt.
Comessationes amat, et rixas, et turpem satietatem,
Et tenebrosorum operum probra et lucra.
Latam viam carpit, et sua ipsius morte delectatur,
Insipientiæ densis tenebris induta.
Illa autem cœlestibus delectatur, quasi jam adessent
Quæ sperantur, ac Deum solum habet
Spem vitæ; præsentia autem vilem æstimat fumum,
Aliter se habentia, ubi aliud occurrerit.
Diligit paupertatem, et onera, et curas
Laudabiles, et per arctam incedit vitæ semitam.
His autem pugnantibus inspector venit cœlitus
Spiritus magni Dei, et menti manum dedit,

Corporis perniciosi solvens tumultum, atque atrocem
Compescens vitiorum fluctum assurgentem.
Sed tamen rabidum retinet furorem, nec bello
Desistit caro, inclinatque huc et illuc pugna.
Interdum quidem mente caro domatur : rursus alias
Fortiorem carnem mens sequitur non volens.
Sed illud quidem concupiscit, quod melius est : quod autem odit,
Id dum facit, perniciosam deplorat servitutem,
Et patris primigenii deceptionem et matris nefandam
Transgressionem, quæ prima fuit libidinis nostræ origo,
Et obliqui ac sanguinem vorantis draconis detestabile
Mendacium, qui hominum delectatur delictis,
Et lignum, et arboris fructum hominibus perniciosum,
Et gustum funestum, et mortis januas,
Turpemque membrorum nuditatem, atque e paradiso
Et ligno vitæ ignominiosam ejectionem.
Hæc mens afflicta lamentatur. Nunc autem mihi caro
Respicit ad primogenitos et homicidam arborem,
Ac omne semper amplectitur suave edulium,
Quod perniciosus blandiendo monstrat acerbus serpens :
Atque equidem gemo, et precibus regem
Qui omnium dominatur, et omnia in statera librat,
Invoco pro anima et corpore, ut inter utrumque
Propitius judicet, et bellum sedet,
Meliori, ut æquum est subjiciens deterius;
Hoc enim longe utilius est utrique :

Nec carne depressa in terram anima vergat,
Veluti plumbi massa in profundum tracta,
Sed spiritui alis ornato, et imagini cedat caro,
Vitio quasi cera ad ignem liquescente.
Hæc orans, etiam remedia pingui carni
Multa adhibeo, molestum ut morbum dissipem.
Robur ejus, ceu feram infidissimam fortibus,
Catenis cohibeo, malum æstum reformidans.
Ventri claustra appono, non facile sanabili dolore animum
Conficio, et lacrymarum vim profundo.
Flecto Regi contrita genua : noctes insomnes
Traho, et sordesco lugubrem vestem gerens.
Aliorum sunt compotationes, choreæ, risus,
Comessationes, florentis ludibria ætatis.
Alii uxoribus et liberis gaudent,
Et peritura magnarum divitiarum gloria.
Alii foris, et hortis, et balneis
Delectantur, et quando magnum in urbibus spirant,
Honorificisque sermonibus et sequentium strepitu
Ducuntur, superbiuntque ex altis subselliis.
Multa enim sunt mortalibus multiformis vitæ
Oblectamenta : malis autem immiscetur gaudium.
Sed ego mortuus sum vitæ, ac pusillum in terra
Spiritum gero : fugio urbes et homines.
Cum feris et scopulis vivens, solus ab omnibus
Incolo asperam et deformem petram :
Una cum veste, sine calceis, sine foco, spe sola
Vivens, et omnibus ludibrio sum hominibus.
Lectus meus palea est, stragula saccus quo tegor,
Et cinis in pavimento lacrymis rigatus.
Multi quidem ingemiscunt sub vinculis ferreis :

Alios audio pro cibo cinerem habere;
Nonnullos lacrymis amaris potum miscere:
Alios hybernis percussos nivibus,
Quadraginta noctes et dies, instar arborum
Stare, corde e terra assurgentes,
Ac Deum solum in mente habentes: alius
Ligavit labia, et linguæ frena imposuit;
Non tamen frena omnia, sed solis relaxavit hymnis,
Velut vivam citharam, quam spiritus pulsat.
Est qui Christo caput suum consecravit, intonsum,
Voti pii causa custodiens.
Oculos alius clausit, et auribus posuit fores,
Ne quem imprudens mortis aculeum intromittat.
Talia ego adhibeo inimicæ carni remedia,
Jamque canities morbis meis opitulatur.
Multi autem invitum turbines improvisi
Exagitant difficilibus molestiis vexatum.
Sed tamen caro nec rationibus obtemperat, nec laboribus
Domatur, nec tempore rabies ejus flectitur:
Sed semper adversus vitam cæcis oculis
Festinat, et barathra, ut Legio, desiderat.
Quod si quando paululum cedat Dei
Timori, aut laboribus, aut divinis oraculis,
Velut arbor manibus retracta cultoris,
Curvatur primum rursus in vitium.
O nos mortales mortis hujus nomine miseros! Quomodo malis
Dilacerati, nostra delectamur insania?
Nec rationem honorantes, quam intus nascentibus
Inseruit Deus, vitæ semen concedens;
Nec legem expavescentes, quam olim rex Christus,
Littera veritatem adumbrans, lapideis.

Tabulis, ac postremo cordibus nostris
Spiritus sancti splendore insculpsit;
Atque etiam Christi passionibus contraria meditantes,
Quibus me ex perversis perpessionibus eruit,
Carnem sumens, cruci affixus, et tetram configens
Figmenti sui nequitiam, et Beliæ potestatem,
Ut regenerati, et e sepulcro exilientes,
Magno cum Christo gloriam cœlestem habeamus.
Multa quidem omnibus hominibus concessa a Deo
Dona, quæ linguam nostram superant.
Nam me et plagis peccantem domando
Ad vitam trahit, et grata largiendo.
Omnia enim hominibus animo benevolo gubernat,
Etsi occultam tenet sapientiæ suæ altitudinem,
Ac densæ inter genus nostrum et Deum tenebræ
Intercedunt, quas possis superant
Acutissimis oculis ex vita perspicaces,
Et puri puram attingentes sapientiam.
Ac me quidem Christus honore præcipuo donavit:
Primo quidem precanti ex intimo corde
Matri me donum dedit, et a parentibus suscepit
Donum; nihil enim nato præstantius habebant
In omnibus suis possessionibus. Deinde vero divinum amorem
Virginitatis immisit visis nocturnis.
Nunc audite, quicumque pii estis, qui autem profani
Mentibus, fores vestris auribus apponite.
Tener infans eram, non valde infans, sed qua ætate mens
Malorum et bonorum imaginibus imbuitur,
Nondum solidis cogitationibus formam adepta,
Sed alienis ex moribus primo informatur.

Mentem mihi pingebant parentes non pravis
Coloribus, sed virtutis insignia edocebant.
Omnibus enim hominibus admirabiles
Erant, in pietate unanimes,
Æquales canitie et præstantissimis moribus;
Felices, validi, humanæ vitæ
Modulum superantes. Ille quidem olim procul a magno
Stabat ovili, cujus nunc magnum tenet gubernaculum,
Non ovis, deinde ovium præstantissima, et ex ovibus
Pastor, nunc vero pater, et pastorum pastor.
Non ille quidem in fertilem vineam mane venerat,
Sed labore primos longe superavit.
Illa autem piorum parentum pius surculus, et sanctæ
Radicis, ac matris sanctorum ramorum,
Nihilo inferior pristinis, quæ Christum regem
Exceperant, aut e sepulcro viderant redivivum;
Exiguum quid spirantes in terra carnis necessitate,
Præcipuam vitæ partem sursum habentes.
Ab his tenera mens mea firmata, et recens concretus
Velut caseus, calathi formam cito suscepi.
Tum dormienti mihi astitit tale somnium,
Facile trahens ad amorem viginitatis.
Duæ mihi videbantur in vestibus candidis
Splendere virgines prope astantes,
Pulchræ et æquales ambæ; utrique ornatus erat
Ornatu carere, quæ quidem pulchritudo fœminarum est.
Non aurum collum ornabat, non hyacinthus,
Nec vestes gerebant tenui stamine sericas,
Neque ex molli lino tunicæ membra tegebant,

Neque pictis palpebris oculos coruscabat,
Nec quæcumque artificiosi homines ad venustatem
Fœminarum ivenerunt fomenta libidinis;
Non flavi cincinni humeris effusi
Colludebant levium ventorum flatibus,
Zona illis præclarum peplum stringebatur,
Pedibus usque ad talos demissum.
Velo caput et genas desuper occultabant,
Humi fixos oculos habebant.
Pudoris rubor ambas præclarus decorabat,
Quantum cernere licebat per benè textum velum.
Silentio ambarum clausa labia tenebantur,
Veluti in roscidis calyculis rosæ.
Has ego aspiciens plurimum lætabar. Nam illas
Longe mortalibus præstare mihi persuadebam.
Illæ autem, cum iis animum demulsissent, etiam labiis admotis
Osculabantur me, ut charum filium diligentes :
Ac quærenti mihi, quæ et unde mulieres essent :
« Virginitas, inquit, una, temperantia altera,
» Quæ Christo regi proxime astantes,
» Pulchritudine cœlestium delectamur virginum.
» Verum age, fili, misce tuam nostris
» Mentibus mentem et facibus facem,
» Ut te rutilantem in altum evehentes
» Statuamus ad lucem Triadis immortalis. »
Sic locutæ per aëra ferebantur. Meus autem oculus
Sequebatur evolantes. Atque illæ quidem somnia erant,
Sed diu cor meum præclaris noctis simulacris
Delectabatur, et lucidæ imaginibus virginitatis.
Jam mihi in pectore sermo colligebatur tum cum cognitio.

Boni et mali certius stabilitur,
Mens regebat desiderium, et pulchritudo subobscura
Visionis nocturnæ decenter admodum elucebat.
Quemadmodum aridam stipulam cum latens scintilla
Intus depascens subito emicat,
Parva primum flamma, deinde ingens incendium
Assurgit; ita et ego visione accensus
Cito amorem in lucem protuli, et fulgor omnibus apparuit,
Non jam in animi latebris absconditus.
Ac primo quidem piorum consuetudine utebar, qui nuptiarum
Vincula fugiunt, a terrestri mundo liberi,
Ut Christum regem animi pennis una sequantur,
Ex hac terra, magna cum gloria avolantes.
Hos ego amans et corde complectens
Spei cœlestis duces habebam;
Deinde vero grave matrimonii jugum foras eliminavi,
Sublimem desiderans virginum partem.
Nam quotquot naturæ latum cœlum sortitæ sunt,
Conjugii graviumque animi expertes sunt perturbationum.
Primum rutilans magnus Deus; deinde Dei
Cultores, sedenti in throno prope astantes;
Primum puri Dei radium excipientes,
Lucem, qua toti refulgent, mortalibus porrigentes.
At qui ex corpore et anima in unum compositi sunt,
Ac duplici parte constant, terræ reluctantis progenies,
Hi conjugium appetunt, et ad corpora parati sunt
Serendo. Sed Verbum meliorem partem regens,

A carne illam sejungit, atque a fallaci removet mundo,
Ac liberæ immortalium vitæ prope adjungit.
Illuc desiderio magnanimus ferebar, nec in terra
Figebam humili imbellæ vestigium.
Cum vero dulce lac aut mel
Intra stabilem illum chorum degustassem,
Jam nolebam ad acerbum mihi cibum prope accedere,
Pestiferum animæ vitium, quod in hac vita gignitur.
Non mihi convivia, et quæ juvenibus curæ esse solent,
Non mollior vestis, non effœminata coma,
Non turpium verborum invenustus lepos, non risus
Immoderati, non inimicæ carnis æstus perniciosi
Mihi placebant. Sed scopulos, et montes, et hinnientes
Equos, et canum venaticorum strepitum
Aliis reliqui, et omnes felicitates projiciens,
Cervicem austeræ submisi virginitati,
Quæ me excolebat, et amabat, et ad maximum decus provexit,
Et Christi manibus benevole tradidit.
At tu, Pater, Patrisque Verbum, et splendide Spiritus,
Instabilis vitæ nostræ fulcrum,
Ne me sinas sub funestis manibus domari
Inimici, qui spei in te positæ adversarius est:
Ne velut navem nigram prospere navigantem, recta currentem
Jamque prope portum volantem
Velis expansis irruens tempestas

Funestorum ventorum, subito retrorsum,
Me iterum mittat in lata hujus vitæ spatia,
Huc et illuc magnis æstuantem malis,
Aut ad occultos scopulos frangat.
Talis enim invidi Beliæ mens :
Semper odio habet humanum genus, nec e terra
Patitur cœlestes fieri, e cœlo
Ipse ob suum scelus in hanc terram dejectus;
Infelix, qui summæ pulchritudinis gloriam
Ambiens, et supremum regni Dei honorem;
Pro luce invisis coopertus est tenebris.
Unde et tenebrosis semper delectatur operibus,
Et tenebrosæ nequitiæ hîc imperium habet.
Duplicis porro formæ est, et cogitationibus tortuosus,
Ex alio ad alium sese vertens laqueum.
Caligo is quidem est densissima; sed si illum deprehendas,
Cito in angelum lucis convertitur,
Ac leni risu mentes demulcet. Hîc maxime
Prudentis est cavere, ne pro luce in mortem incurrat :
Nequitiam enim fugere est etiam hominis deterioris :
Multis namque invisa est manifesta improbitas.
At illum laudo, qui in insidiis latentem detegit
Spiritus acutissimis oculis perspiciens.
Verum, optime Deus, senium meum et canum hoc caput serva,
Vitæque finem optatum propitius affer; quemadmodum me antea
Perbenigne fovebas, ac diei diem optimum
Jungebas, ad meliorem spem me proferens;
Ac me solutum invisis et molestis sollicitudinibus

In placidum perducas tui regni portum,
Ut te cum immortalibus luminibus laudans,
Gloriæ, o rex, cœlestis partem ipse habeam.

CARMEN XLVI.

ADVERSUS CARNEM.

Caro perniciosa, Beliæ malorum inventoris nigra procella,
Caro perniciosa, vitii multiplicis radix,
Caro perniciosa, mundi in inferiora ruentis amica,
Caro perniciosa, vitæ cœlestis inimica:
Caro inimica et amica, dulcis labor, bonum infidum,
Quæ de homicida arbore semper degustas:
Cœnum, luteum vinculum, ponderosa plumbi massa,
Fera indomita, materiæ reluctantis soboles,
Æstus exitiose, sepulchrum et vinculum reginæ tuæ,
Imaginis cœlestis, quam a Deo sortiti sumus,
Non desistes nequitia impudenti? non cedes
Spiritui et canitiei, misera et stulta,
Quam Christus manibus suis solam firmavit,
Cum materiam inconditam, verbo exornavit,
Ac postremo cum deitate miscuit, ut me salvum faceret
Dilectum figmentum, magnæ hæredem vitæ,
Vexatum perpessionibus a perditore animarum Belia,
Et morte sua a crudeli morte erueret?
Quapropter reverentiam mihi habe, et petulantias compesce,
Nec rabiem perpetuam in animam meam exerce.

Testor Dei omnipotentis manum, et luctuosum diem
Qui humana omnia ultimo in unum coget,
Fore ut te in servitutem redigam, et doloribus omnis generis
Domem, et mortuis infirmiorem reddam,
Ni mihi reprimas protervitatem et profluvium,
Puram Christi apprehendens fimbriam.
Veni mihi ex imo, fons lacrymarum purgator,
Et laboriosæ corporis et animi vigiliæ,
Ut flammam meam refrigeres, et fetidam
Diluas malorum putredinem vitiorum.
Et venter, ablega satietatem, et humi jacentia
Genua obrigescant, et cinis esca sit[1].
Atque asper tenera membra operiat
Saccus, animæ meæ vexatæ propugnaculum.
Veni, atra cura, carnis domitrix,
Futura supplicia mihi semper ob oculos ponens.
Talia quidem mea insipientiæ remedia. A te autem, Christe,
Et pura vita est, et vita ex mortuis.
Quis progenitorem nostri vitii et generis
Suscepit, postquam gustum ploravit et fraudem?
Quis nefarium regem gemitibus expurgavit Manassem[2]?
Quis Davidem magno exolvit scelere?
Quis Niniven servavit humi prostratam, et lamentantem videns[3]?
Quis super filium natu minorem lacrymas fudit?
Quis puris mentibus gaudens, non tamen Publicanos longe rejecit[4]?
Quis ovem errantem humeris reportavit?
Quis leprosos mundavit, et acerbos morbos expulit,

1 Psal. ci. — 2 2 Paral. xxxiii. — 3 Jon. iv. — 4 Luc. xv.

Corporibus et animabus dona largiens ?
Tua sunt, o beate, hæc munera, hominum lumen.
At super
Fluctus nostros gradere, et statim procella decidet.

CARMEN XLVII.

OBJURGATIO ADVERSUS PARTEM ANIMÆ RATIONIS EXPERTEM.

Empusa (163), furens, o infelix anima,
Empusa, furens, quo traheris voluptatibus,
Circumspiciens undique proxima ?
Non resipisces ? non extingues ignem,
Qui accendit in te spurias cupiditates ?
Non excitabis quod in te ratione præditum et genuinum est (164),
Adjungens sociam pugnæ iracundiam ?
Anima, quid pateris ? quid sapis quod non decet ?
An nescis soli tibi datum esse regere,
Quasi trigas ad currum junctis
Equis, qui dissimiles sint natura ?
Unus generosus, alter indomitus, tertius mansuetus :
Si quando remittas feroci habenas,
Exilit, luctatur, perturbat cursum
Abreptus cæco impetu, et adjungens sibi medium,
Ipsi suadet ut secum conspiret, ac generosum equum
Velut captivum, in servitutem redigens abigit,
Trahens invitum ac deplorantem errorem :
Fertur autem temere stultissimo impetu,
Deorsum ruens per vim, quasi per præcipitia :
Et nihil sibi providet, nec desistit cursu,

Donec dilabatur ad orci portas,
Perdens se ipsum, et te miseram.
Si autem sapias naturæ tuæ convenienter,
Illi generoso equo lubens cursum
Omnem permittes, tanquam qui probe norit
Obire viam illam, quæ sursum ducit:
Medium autem objurgabis, ut exerat
Vim suam, ubi oportet, et cursus socium ei se adjungat
Qui mente præditus est; petulantem autem continuis
Calcaribus domabis, nec sines frenos respuere.
Tunc facilis et expeditus tibi erit cursus,
Serenus, doloris expers, spei plenus.
Sic igitur ratio, velut generosus equus,
Vincit: vincere namque a natura accepit;
Semper progrediens, sensim attollens se sursum,
Omnes vitæ hujus molestias transiliens;
Nec subsistit, donec ad divinam perveniat sortem,
Servans se ipsam et te fortunatam.

CARMEN XLVIII.

IN MORTUUM MUNDO.

Vivo et mortuus sum. Quis sapiens? hæc componat.
Anima mortuus sum: caro autem robusta esse vult.
Anima vivat; caro autem mihi moriatur.

CARMEN XLIX.

LUCTUS.

Hei mihi ! quia me in cœlum quod Dei
Sedes est, properantem, corpus undique tenet!
Nec mihi exitus est ex vita erroribus referta,
Et ex funesta nequitia, quæ me alligavit humi,
Semper improvisis circumstrepens curis,
Quæ mentis pulchritudinem et gratias depascunt.
At me solve, Rex, solve terrenis ex vinclis,
Meque cœlestem in chorum ascribe.

CARMEN L.

CONTRA DIABOLUM IN MORBUM.

Venisti rursus ad me, fraudulente, eo consilio, velut animadverti,
Ut intimum pectus meum depascaris,
Et multis validisque impulsionibus hujus vitæ,
Imaginem sacram in terram dejicere cupiens;
In carnes robustas insiluisti, et me discerpsisti
A capite ad pedes, vincula solvens humoris
Quo Deus siccam irrigavit naturam, quemadmodum temperavit
Frigida calidam, sua mundi procreatrice sapientia,
Ut æqua temperatio integrum corpus simul servet,
Et inæqualitatem vitæ ego effugiam.
Venisti lethiferos in me ferens animos, et in me, miser,

Tuæ tenebrosæ malitiæ totum effudisti venenum.
Non sat erat mihi tristissimos senectutis ferre
Dolores, et gravius scopulis Siculis onus (165) :
Sed etiam me acerbissimus et edax absumpsit morbus,
Tabe conficiens membra singulis annis.
Propterea lugeo et ingemisco, veluti leo quidam
Fortissimus, implicatus laqueis venatorum.
Non sermonum desidero lasciviam, nec gratissimam
Omnibus æqualium consuetudinem, nec convivia,
Non urbium fora, non nemora, non balnea,
Nec quæcumque hujus dolosæ flores sunt vitæ.
Hæc enim neque prius mihi grata, ex quo Christum
Amplexus sum, a rebus terrenis procul assurgens.
Ingemisco autem, quod me Christi Domini deseruit
Oculus vitalis, cui olim curæ eram, si quando fui,
Qui me in visceribus castæ matris cohonestavit,
Et a sævo mari liberavit, et perturbationibus.
Lugeo, quod sancti populi habenas jecerim,
Non quidem projiciens, sed jam eas præ manibus non habeo :
Qui populus prius sermonibus nostris exultabat,
Cum ex ore nostro trinum fulgebat lumen.
Nunc vero, ut depulsus ab ubere inter brachia genitricis
Infans siccam sugit mammam
Labiis sitientibus, frustrante aviditatem matre;
Sic etiam a lingua mea populus pendet,
Flagrans desiderio fontis pluribus antea fluentis[1],
Cujus nunc nec tenuem guttam aures ejus excipiunt.
Alii quidem dulcem effundunt aquam, ipsi vero audientes

[1] Psal. CXXX.

Discruciantur : non enim patris sui audiunt vocem.
Ubi mihi nocturnorum canticorum statio, quibus sustentans
Pedes meos stabam vivi instar lapidis,
Sive solus cum Christo commercium habens, sive in hominum cœtu,
Me oblectans sacrorum cantu alterno carminum?
Ubi flexorum genuum dulcis labor, quo prius
Calidas fundebam lacrymas, mentem meam caliginosam intra me colligens?
Ubi mihi altrices pauperum manus et morborum curatrices?
Quo afflictatio infirmorum membrorum abiit?
Non jam amplius ad sancta sacrificia manus attollo,
Magnis Christi admixtus passionibus.
Non jam martyribus gratam statuo choream,
Honorifica oratione sacrum sanguinem venerans.
Situs obduxit libros meos, sermones vero sunt imperfecti,
Quibus extremam manum quis imponet vir amicus?
Omnia mihi viventi mortua; vita vero mihi infirma,
Nave infirmior, cujus solutæ sunt compages;
Verumtamen quamvis me, sævissime dæmon, insecteris,
Nunquam tibi flectam genua mei cordis :
Sed illæsus, inflexus, meam matrem terram
Subibo : habeat vermis serpentis reliquias.
Tunde pellem, anima est invulnerabilis; imaginem divinam,
Quam accepi, Christo repræsentabo, o homicida.
Etenim magnum olim Jobum constrinxisti, sed superatus es[1],

[1] Job. I.

Siquidem hunc magnus certaminis arbiter coronavit,
Ac reddidit celebrem præconio suo victoriam :
Omnia autem ei duplicavit, quæ dissipaveras[1].
Talis benignitatis Christi lex; at me, jube, Christe,
Licet sero, incolumem esse : sermo tuus medicina est.
Lazarus ego novus sum inter mortuos, sed clama :
Surge, et vivat verbo tuo mortuus.
Paralyticus novus ego sum in lecto jacens, sed clama :
Consolidare, et gradiar lectum humeris ferens.
E tuis subripere volo fimbriis sanitatem, sed tu profluvium
Sanguinis cohibe statim carnibus marcescentibus.
Tibi inclinor ego, qui tua sum possessio, velut Chananæa (166),
Curvum habens corpus; sed tu me, Rex, erige.
Mare assurgit, te vero dulcis occupat somnus; sed citissime
Expergiscere, et cesset tuo verbo tempestas.
Est quidem mihi dolor, et membra morbus depascens :
Neque enim humanorum affectuum penitus expertes sumus,
Neque ego, nec quivis alius, quandoquidem sic vult Deus,
Neminem induere supercilium cœlestium,
Omnes autem summi Dei intuentes auxilium,
Indigentiam habere instar acrioris stimuli ad pietatem.
Verumtamen non tantum lugeo ob morbum,
(Morbus enim prudenti quædam est purgatio,

[1] Job. I. ultim. cap.

Qua omnes indigent, vel qui optimus est :
Vinculum enim carnis mortalibus aliquid nigri offert;)
Quantum ob infirmos animos anxius sum, dolores patiens,
Ne quis concidat calamitatibus meis.
Pauci enim mortalium forti sunt animo, qui a Deo
Accipiant libenter omnes eventus,
Prosperos aut adversos, summamque in omnibus rationem noverint,
Tamen reconditam suæ altitudinem habeat sapientiæ.
Multi enim piis, infirmis ac miseris illudunt,
Quasi pietatis suæ nullum habeant præmium :
Aut etiam omnino fœdam hanc animo cogitationem
Suscipiunt, fortuitam hanc esse totam mundi compagem,
Nec Deum regem humana omnia administrare;
Neque enim rerum nostrarum clavum ita recturum esse.
Horum infirmorum recordare, et fer opem servo tuo, maxime Deus,
Neque fœdo meam fine claudas vitam.
Tuus cultor ego sum, tuis manus immitto
Donis, et capitibus eorum, qui mihi sese inclinant,
Et morborum suorum me curatorem vocant. Propitius esto, Christe.
Si autem te abscondas, da vires, ut præmium reportem.
Nec me omnino inglorium esse sinas, o Verbum, nec penitus ærumnosum,
Nec sine freno dimittas, nec nimiis calamitatibus oppressum.

Stimulo punge, o beate, non hasta : nec meam nimis levem,
Nec nimis onustam navem mare ferat.
Properitas est insolens, et dolores caligine mentem obducunt.
Exæqua pœnam infirmitati meæ.
Compescuisti me superbientem, gravissime laborantem miserearis,
Cum sit adhuc clementiæ tempus, optime judex.
Revereor meam canitiem, et membra spontaneo cruciatu confecta,
Et sacrificia, tot vexatus calamitatibus, idque divinitus.
Sed quid ego incassum leges divinitati præscribo?
Tu me, Christe, servum tuum, quo volueris, feras.

CARMEN LI.

CARMEN LUGUBRE PRO SUA ANIMA.

Sæpe puella in ædibus adhuc virgineis ob oculos ponens
Mortuum amabilem sponsum, etsi pudore suffusa,
Recens nupta, decora, tristem orditur querimoniam,
Ejusque ancillæ et æquales hinc et illinc stantes,
Vicissim lamentantur, ut leniant mœrorem.
Mater etiam dilectum filium adhuc imberbem, non jam extantem,
Plorat, post partus dolores, novos dolores habens.
Et suam quis patriam deflet, quam vastavit

Mars turbulentus; alius domum de cœlo tactam fulmine.
Quis te, anima, dignus erit gemitus, quam occidit
Perniciosus serpens, sævumque venenum imagini impressit?
Plora, plora, peccator; hoc unum tibi est remedium.
Linquam convivia, suavemque æqualium consuotudinem;
Linquam facundiæ magnum decus, nobilisque
Sanguinis, et domos excelsas, et opes omnes;
Linquam etiam solis lumen amabile, ipsumque cœlum,
Lucida sidera, et quæ terram coronant;
Atque hæc quidem venturis postea. Ego autem capite
Fasciis vincto, mortuus et spiritu carens, in lecto
Jacebo, luctu extremo lugentes deliniens,
Laude et amore citra invidiam perfruens, sed non diu.
Postea lapis, et non desinens intus putredo;
Sed tamen his rebus cor meum non tangitur,
Solamque perhorresco puram Dei stateram.
Hei mihi! quid faciam, quomodo fugiam pravitatem?
In profundis latitans, an in nubibus? utinam enim
Locus esset a vitiis liber, ut quidam
A feris et morbis dicitur, ut eo profugus pervenirem!
Terra quidem vitavit aliquis periculosum mare, a clypeo jaculum,
Et a frigida nive tegit domus. Vitium autem
Circumpositum est, et late fusum, ejusque regnum inevitabile.
Elias igneo in cœlum curru evectus fuit:
Moyses olim infanticidæ tyranni decretum effugit,
Castus Jonas tenebrosam in ventre ceti mortem,

Feras Daniel, pueri flammas. Mihi vero
Quæ vitii effugiendi ratio? rex, tu, Christe, salvum me fac.

CARMEN LII.

LAMENTATIO.

Gravia plurima pertuli, et plusquam gravia,
Et quidem a quibus minime putabam me talia passurum.
Nihil tamen mihi contingit, quale iis qui me tractarunt improbissime.
Nam quæ pertuli, effluxere; eorum autem quæ scripsit justitia
In libris ferreis, scio pravitatem.

CARMEN LIII.

LAMENTATIO ALIA.

Amici, cives, infensi, inimici, præsides,
Multa a vobis passus sum; sat scio, tametsi non fateamini.
Verum hæc libri continent, non latebitis.

CARMEN LIV.

ADVERSUS DIABOLUM.

Venisti, malefice; cogitationes tuas cognosco;
Venisti, ut me lumine et optato ævo defraudes.
Subdole, quomodo lumen venisti, cum sis tenebræ? non me decipies
Mentiendo. Quomodo acerbum mihi semper bellum suscitas,
Aperte et insidiis? cur piis invides,
Ex quo primum Adamum expulisti e paradiso,
Figmentum Dei, et nequitia sapiens mandatum elusisti,
Ac amaram dulci vitæ præbuisti escam?
Quomodo te fugiam, et quod meis malis remedium reperiam?
Parvis quidem primo peccatis, velut fluentum,
Illaberis pectoribus : deinde campum aperis
Latiorem; postea turbidus et ingens fluvius
Irruis, donec tuum me chaos, et barathrum absorbeat.
Sed procul recede, aut manus tuas injice
Gentibus aut oppidis, quæcumque Deum non noverunt.
Ego autem Christi hæreditas et templum factus sum,
Et victima : deinde Deus, permixta divinitati
Anima. Sed subjicere Deo, et divino figmento,
Reveritus iram Dei, et animarum chorum
Piorum, et laudis perpetuæ sonum.

CARMEN LV.

DIABOLUM A SE DEPELLIT, AC CHRISTUM INVOCAT.

Fuge a meo corde, doloso, fuge celerrime;
Fuge a membris meis, fuge a vita mea,
Fur, serpens, ignis, Belia, improbitas, mors, vorago, draco, fera,
Nox, insidiæ, rabies, chaos, invide, homicida;
Qui et primis parentibus meis mortem intulisti,
Propinans eis nequitiam, exitiose, et mortem.
Jubet Christus rex, ut fugias in maris fluctus,
Aut per scopulos, aut in porcorum gregem,
Ut olim Legio detestabilis. Cede ergo,
Ne te cruce percutiam, sub qua omnia tremunt.
Crucem in membris meis fero, crucem in itinere,
Crucem in corde: crux gloria mea.
Non desines mihi insidiari, mali otiose inventor? non præcipitia,
Non Sodomam respicies, non atheorum greges,
Qui magnam deitatem scindendo dissolverunt,
Sed meam canitiem, sed cor meum?
Semper me tenebrosis cogitationibus, inimice, infuscas,
Nec Deum formidans, nec sacrificia.
Hic animus Trinitatis clarus præco extitit:
Et nunc finem prospicit. Ne me, o cœnose, inficias,
Ut puris purus occurram luminibus
Cœlestibus. Divini splendores, vitæ meæ adestote:
Has manus extendo: suscipite me. Et tu, munde, valeas:
Vale, ærumnarum ferax; parce post me venturis.

CARMEN LVI.

ADVERSUS EUMDEM.

Deum inclamo. Quid hoc? fugito mihi celeriter,
Fugito, pessima bestia, hominum necatrix,
Quid mihi molesta es, nihil a me læsa?
Tuorum porcorum ingressa reple ventres.
Excipient libenter in voragines irruentem.
A me autem abstineto, ne te cruce feriam,
Quam omnia verentur, ac contremiscunt summo timore.

CARMEN LVII.

ADVERSUS EUMDEM.

Fuge lineas, barbare, nec me insecteris.
Fugiat improbus quisque : Christus mihi pingitur,
Ne me fugiant collectæ cogitationes; valete omnes
Quoscumque Christus procul a terrenis non abducit.

CARMEN LVIII.

ADVERSUS EUMDEM.

Et hoc tuæ est, o pessime, impulsionis,
In mentem irrepis subdolis artibus,

Suadens mollitiem arripere voluptatis :
Verum minime suadebis ; hoc Adam suasit mihi.
In terram revertere, ut pedibus caput tuum conteratur.
Si autem prævaleas, ut tantillum pedi morsum infigas,
Aheneum te suspendam, ut conspiciens noxam vitem.

CARMEN LIX.

ADVERSUS EUMDEM.

Discede, discede, inimice, homicida :
Discede, crudelis aspectu, pestiferum malum :
Discede, intus est Christus, cui meam
Animam tradidi. Fuge fatiscens quam cito.
Heu ! ferte auxilium, Angeli astites !
Heu ! tyrannus ac fur accedit.
Ab his eripite me, vos amici, obsecro.

CARMEN LX.

ADVERSUS EUMDEM.

Venisti quidem, venisti, o pessime, sed repressus es.
Quasi fumum vidi, mox sensi ignem.
Odor fœtidus, certum draconis indicium.
Crucem autem attollo, quæ custos est vitæ meæ,
Quæ universum mundum, ceu vinculo constringens, Deo offert.

Hanc pertimescens, cede, nec amplius appareas.
Vocat me purum gratia antitem.
Quousque malis me premes? quousque?
Mihi mortuus est Deus, sed statim a mortuis surrexit.
Verere lavacrum; fuge, homicida
Quemadmodum amara me primum decepisti voluptate,
Sic crudeliter me hodie vis occidere.
Discede, discede; aggressionem enim tuam sensi.
Tametsi corpus meum habeas, mente mea non acquiescam.

CARMEN LXI.

LAMENTATIO.

Imago divina deletur, quis opem feret?
Imago divina evanescit, purissimi donum Dei;
Contumelia afficitur imago divina; ultor, invide, invide,
Alienis verbis et argutiis.
Fons malorum, ne scaturias, ne vana mens;
Si autem tu, lingua, ne admittas cœnum;
Sive etiam tu, manus, ne accipias malum.
Sic fiet ut imago divina nobis incorrupta maneat.

CARMEN LXII.

SUPPLICATIO AD CHRISTUM.

Ne tui obliviscar, neque mei obliviscaris, o Rex,
Rex sapientium meditatio, et trinum lumen;
Ne forte clanculum me inimicus corripiens,
Detrudat in latebras inferni et tristes caliginis portas.
Crudelis enim est, et callide struit insidias tuis amicis.
Hunc haud dubie effugiam, si tu mei memor sis,
Fulciens me semper verbis et cogitationibus.

CARMEN LXIII.

LAMENTATIO AD CHRISTUM.

Hei mihi! Christe mi, accessit ad me rursus draco.
Hei mihi! accessit ad me multum reformidantem.
Hei mihi! gustavi ex ligno scientiæ.
Hei mihi! invideri diabolus mihi persuasit.
Non sum divinus homo, et tamen ejectus sum e paradiso voluptatis.
O mucro, paululum noxiam extingue flammam,
Ut iterum admittar in paradisum,
Veluti latro qui cum Christo ingressus est de ligno crucis.

CARMEN LXIV.

ALIA AD CHRISTUM.

Iterum accessit draco; te, Christe, stringo.
David quispiam accedat, et pulset citharam.
Discede, discede in malam rem, spiritus suffocator.

CARMEN LXV.

ALIA LAMENTATIO.

Si mihi male haberet temperamentum corporis,
Medicum forsan reperirem. Si pauper essem,
Divitem adirem. In portum me recipio, cum subit tempestas.
Si injuriam passus essem, ad leges et tribunalia confugerem
Stipes quidem me servaret a præcipitio.
Si autem me supplantet corruptor divinæ imaginis,
Quis mihi præsidio fuerit præter te, o Rex.

CARMEN LXVI.

ALIA AD CHRISTUM.

Quid hoc novi, quid novi, o Dei verbum?
Novi quid accidit mihi? cordis mei profunditas
Vacua est a verbis, et a cogitationibus sapientibus.
Malus quidem spiritus aufugiens discessit;

Verum locus necdum rebus mihi repletus est melioribus.
Reple me tuis, ne rursus veniens hostis invidus
Sibi me pejus faciat hospitium.

CARMEN LXVII.

DE SE IPSO.

Deceptus sum, mi Christe, tibi nimium
Confidens. Sublatus sum et corrui graviter.
Verum rursus in altum me tollas; etenim perspexi
Me a me ipso lusum fuisse. Si autem adhuc elatus fuero,
Statim cadam, et tali casu ut conterar.
Si recipis me, bene : sin minus, perii,
Mihi-ne uni tua benignitas exhausta est?

CARMEN LXVIII.

ITEM DE SE IPSO.

ARGUMENTUM.

Primus in lucem emisit Carmen istud græcum Tollius a se descriptum ex Codice Viennensi, et collatum cum duobus Bibliothecæ Florentinæ Codicibus, in quorum altero versus omnes perpetua serie ad instar solutæ orationis decurrunt: in altero autem, qualis hîc exhibentur, sic ut singuli versus iambici senarii suum sibi Anacreonteum habeant subjectum. Scriptum Arianzi Carmen istud a Gregorio, extremo vitæ suæ tempore, cum procul a negotiis reliquum vitæ suæ tempus divino cultui consecrasset. Obtrectatores suos refellit, qui eum, quod Nazianzenæ Ecclesiæ præesse recusaret, criminabantur.

Dicunt, qui me oderunt; (ut autem mihi videtur,
Dicunt injuste:
Quomodo enim æquum amicos despicere?
Ne dicam Deum,
Cui omnia patent, et cognita sunt
Liquido, acutum cernenti;)
Verumtamen dicunt invidia victi,
Invidia affectionum justissima,
Quippe quæ labefacit quos possidet, ut dignum est.
Quid igitur dicant, considera.
Dicunt se mihi infelici

(Etenim id putant,)
Constantini ejecto ex urbe,
Supercilium abstulisse. Euge;
Gravis enim ipsis et audaciæ eram plenus,
Secans vias non tritas,
Morum paternorum ac legum corruptor,
Si pro lege habenda sunt vitiosa;
Cum divitiæ, fastus, deliciæ, ambitio,
Hominum nostri temporis dominentur.
Adeo enim sunt mente infelici,
Ut dicere ipsi non vereantur,
Quæ audientes erubescere deceret, si dicerentur
Ab aliis inimicis.
Sic cæca est improbitas,
Quæ et ipsam mentem lædit.
Hi igitur facessant e medio sermone:
Nihil ad nos ista,
Neque qui male de nobis loquuntur, neque qui bene.
Loquantur, ut volent:
Lingua enim nihil est volubilius;
Dicat quid et contra nos.
Multi autem sunt, qui de his accuratius loquantur,
Utpote qui sine invidia loquuntur.
Quæ vero crediderim loquens nonnullorum sistere noxam,
Ea dicere melius est;
Plurima enim est in pejus propensio,
Etiam nemine impellente.
Aiunt, cum magnis vincar thronis (167),
Qualis ille est, e quo descendi,
Me pauperes et tenues despicere,
Sua ipsorum clare loquentes.
Quod enim quisque sentit, hoc de aliis existimat,

Sed non sic ego affectus sum.
In his quidem admissus sum, ab illis ejectus, non volens,
Deo ita informante.
Ad illos accersivit me populus, pastores,
Et linguam postulans Spiritus.
Populum enim oportebat ferocem (168) componer
Constanti vita et sermone,
Multis laborantem confluentium opinionum tempestatibus,
Ut navem mediis in fluctibus.
Ad hos non admovit dissolutio corporis
In diem morientis.
Eramus strenui et boni, (quis negaverit?)
Et Spiritu pleni;
Quem nunc in angustiis, temporibusque præcipitatum
Malis male vident.
Celsi sedes pastoris populum
Non habet majorem quam antea.
Verum hoc meum non est, sed opus fuit dextera tua,
In qua fiduciam habebam.
Non ignorabam Jonam, qui Dei verbum
Effugit, sed captus est
Tempestate, sorte, bestia, ventre, ejectione,
Indeque evasit præco, præco.
Præterea animus mihi erat, ut qui liber essem
Thronis et periculis.
Mente autem frequens ad Dei consortium
Festinabam, quiescebam.
Postquam autem omnes, velut cadaveris fœtore,
Vultures circumsteterunt me,
Et populum lacerarunt facilibus scissuris,
Quomodo traxisti me, Christe,

Vitæ frenum meæ et pectoris?
Tuum enim istud est opus.
Velut Lazarum me quatriduanum, sepulcro
Extraxisti clamans.
Resurgo, hi autem stupent: sed, Christe mi,
Hanc carnem confirma,
Quam tibi acceptam fero, cui offerens vitam meam
Omnem dono dedi.
Foveam habitavi inter immanes feras.
Si autem extensio manus tuæ
Continuit leones, (et servavit Danielem,)
Etiam nunc leones adsunt: serva me;
(Quid reliquum, quam ut se ipsi mali circumspiciant?
Victi sumus, o pessimi.)
Hos quidem coërceas justis pœnis,
Et illis laxans aliquid iræ tuæ,
(Non temperatam enim manum tuam quis ferat,
Vel unius pœnam nutus?)
Illos perterrito: istos glorifica, Rex,
Quotquot te collaudant.
Auxiliare, auxiliare amicis tuis. Perimus;
Invise eos,
Qui ad te solum norunt manus tollere.
Rident illi nequissimi
Tuam providentiam, neque se judicandos unquam
Arbitrantur præ superbia
Pusillum augeas gregem, et pastorem
Parvum nunc ex maximo.
Te autem volente, ex parvulo rursus magnus
In tuis soliis efficiar.

CARMEN LXIX.

ORATIO AD CHRISTUM.

Magister, tempestas me vehemens premit
Tuum discipulum. Expergiscere, priusquam moriar.
Tantum jubeto, et tempestas sedabitur.
Audeo dicere quicpiam; ne me, Christe, premas,
Nec me extinguas afflictionum pondere.
Plurimos enim habes etiam nequiores me,
Quorum misertus es. Ne me judices, ut promerui.
Exime, exime majorem talenti partem.
Quis vel unius duntaxat ferat onus diei?
Ad quem confugiam malis gravatus?

CARMEN LXX.

ALIA.

Iterum accessit draco, te prehendo (Christe).
Tene, tene me, ne prodas imaginem tuam,
Ne me, velut a nido avem, hostis abripiat.
Heu! judicium timeo, et cupio corporis dissolutionem.
Persecutionem hic patior, nec habeo ullam vitæ quietem.
Vocas me istinc, nec mihi quicquam est fiduciæ.
Tuus sum, Christe, serva me, sicut tu ipse voles.

CARMEN LXXI.

PRECATIO IN MORBO.

Morbo laboro, morbo laboro, et gravor corpore;
Et mea fortasse irrident mala nonnulli
Superbientes, qui cupiunt videre morte sublatum.
Solvuntur artus, debilis est pedum gradus,
Sive inediæ id effectus sit, sive peccatorum,
Sive etiam lucta quædam, (neque enim scio;) verumtamen gratias
Habeo meo rectori. Nam hoc mihi forsan
Utilius; at compesce morbum,
Compesce verbo: tuum enim verbum est salus.
Si minime id præstas, saltem tribue ut hunc, velut cætera, perferam.
Tineæ habent quod suum est. At tu tuere imaginem tuam.
Hoc pacto habebis servum integrum.

CARMEN LXXII.

IN EXITUM VITÆ.

Prætergierunt flores, tempus messis advenit.
Canus mihi capillus, et area postulat spicas.
Immatura esse uva desiit, vindemia prope est.
Torculari jam subjiciuntur mala mea.
Heu dici mihi amaræ! quam quomodo fugiam?
Quis evadam? quantus me habet timor de peccatis!
Timor ne spinis, ne Gomorrhæ uvis

Plenus appaream, quando Christus judex
Deus diis dabit pro dignitate,
Locum lucis cuique ex oculorum judicio.
Spes unica mihi restat, ut paucos dies
Iterum decurram tuo ductu, o beate.

CARMEN LXXIII.

CARMEN DEPRECATORIUM.

Proximum est vitæ certamen : malam navigationem exegi.
Jamque odiosæ pravitatis pœnam video,
Nigrum tartarum, ignis flammam, profundam noctem,
Rerum nunc occultarum turpitudinem convictam.
Sed, beate, miserere, et faustum concede, quamvis sero,
Benignus vitæ nostræ reliquum.
Multa passus sum, et mente paveo, ne me persequi
Tuæ, Rex, gravia pondera justitiæ incipiant.
Feram quidem meam et ipse mortem, ex hac vita migrans,
Cedens libenter ærumnis animam meam peredentibus.
Vobis autem, qui venturi estis, hæc mando : Nulla est utilitas
Hujus vitæ. Ea enim habet vivendi finem.

CARMEN LXXIV.

SUPPLICATIO AD CHRISTUM.

Quænam hæc tyrannis? prodii in vitam; bene.
Quid autem jactor decumanis hujus vitæ fluctibus?
Dicam verbum, audax quidem, tamen dicam.
Nisi tuus essem, læsum me quererer, Christe mi.
Nascimur, dissolvimur, explemur,
Dormio, somnum capio, vigilo, ambulo,
Ægrotamus, valemus, obveniunt voluptates et molestiæ.
Vario utimur sole et iis quæ fert tellus,
Morimur, putrescit caro: hæc sunt etiam brutorum,
Quæ ignobilia quidem, verumtamen culpa vacant.
Quid igitur mihi amplius est? nihil præter Deum.
Nisi tuus essem, læsum me quererer, Christe mi.

CARMEN LXXV.

LAMENTATIO AD CHRISTUM.

Hei mihi! premor vitæ angustiis: jam pars major
Præteriit, sat scio, et mortuum spiro;
Sed simul conteri non vult malitia.
Aut tempori adde quicpiam, o Christe, qui vita es mortalium,
Aut ex his me malis eripe, hoc tuæ est benignitatis.
Si non vis mortuus sum. Quid ex hoc ad te redibit?
Nisi forte lenis adhuc ignis me manet.

CARMEN LXXVI.

ALIA LAMENTATIO.

Heu mihi! constringor vita et exitu:
Hinc mihi peccatum, illinc pœna.
Medius sto inter timores ignei fluvii.
In te, Christe, plus habeo fiduciæ, quam in meis conatibus.
Nam si daretur purgari paululum quid,
Id optimum esset. Sin autem semper plura fiunt mala,
Tempus est ut solvar, priusquam me accipias pejorem.

CARMEN LXXVII.

ORATIO AD CHRISTUM.

Mortuus sum huic ærumnosæ vitæ,
Quæ sursum ac deorsum fertur, velut Euripus,
Nihil firmum, ne quidem in unum diem habens.
Vivendi autem longævam hanc vitam desiderium me tenet,
Quæ proposita est in præmium præclare certantibus.
Interim valete, vos, quibus grata est præsens vita.
Ego vero gaudens videbo Dominum.
Audeo quicpiam dicere, o Beate: tuum tibi corpus,
Tuum tuæ manus figmentum projicio;
Quam tenue, quam fœtidum, quam debilitatum!
En jacet, intuere, deficio.

Ades; obsecro, da dexteram, vel ab hac vita me libera,
Priusquam pejor mihi contingat exitus.
Quid mihi rursus opus est ærumnis et expiationibus?
Perii, perii calamitatibus. Sed tibi pereo;
Tu enim Deus meus. Tu solve caligine ærumnarum
Mortuum, qui tenuem adhuc, vel mœstum trahit spiritum.

CARMEN LXXVIII.

AD SUAM ANIMAM.

Opus habes, anima, et quidem magnum, si velis.
Scrutare te ipsam, quæ sis, et quo tendas,
Unde orta sis, et ubi te consistere oporteat:
Num vita sit, quod hic vivis, an alia sit potior?
Habes, anima, quod agas; his purga vitam tuam.
Deum mihi considera et Dei mysteria:
Quid fuerit ante hoc universum, et quid tibi sit hoc universum.
Unde prodierit, et quo progressurum sit.
Habes, anima, quod agas; his purga vitam tuam:
Quomodo gubernat et versat hoc universum Deus:
Cur alia quidem fixa sint, alia vero fluxa:
Nos autem maxime in fluxa versamur vita.
Habes, anima, quod agas; ad Deum solum respice:
Quæ mihi olim gloria, quanta nunc ignominia:
Quis nexus meo cum corpore, et quis mihi vitæ finis:
Hæc mihi attende, et mentis sistes errorem.
Habes, anima, quod agas; ne succumbas labori.

CARMEN LXXIX.

AD ANIMAM SUAM.

Quo tendis, anima? sta. Quo raperis, miserrima?
Heu! heu! impostor furtim te decipit fraudibus,
Paululum accedit, deinde recedit rursus;
Hinc iterum accedit propius, ut ad vitulum solet lupus,
Blandiendo, lasciviendo trahens diris saltibus,
Donec avulsum te a Dei legibus
In epulum perniciosis dentibus excipiat.

CARMEN LXXX.

AD SE IPSUM.

Hei! hei! præstigiator furtim decipit te fraudibus.
Decipit te furtim, decipit inimicus; confer te
Ad Verbum quantocius, ne procul corruas.
Crucem amplectere, et sistes malum.

CARMEN LXXXI.

AD ANIMAM SUAM.

Sursum respice, anima, ac terrena omnia obliviscere,
Nec te in vitium corpus inflectat.
Exigua quidem hæc vita est, ac dives, velut in somnio,

Delectatur, atque alius in aliam incidit sortem.
At solius puræ vitæ opes sunt stabiles
Et copiosæ : hanc vivere melius est.

CARMEN LXXXII.

DE EODEM ARGUMENTO.

Alii quidem aurum, alii argentum, alii mensam
Colunt opiparam, vitæ hujus ludibria.
Alii sericas vestes perite textas, alii agros
Tritici feraces, alii pecorum armenta.
Mihi vero Christus magnæ opes; hunc mihi videre aliquando contingat
Pure, pura mente. Cætera mundus habeat.

CARMEN LXXXIII.

DE DÆMONUM PUGNIS.

Nisi linguam ligassem loquacem et labis silentio,
Mentem colligens in Dei societatem,
Ut purissimis sensibus purum Regem,
Venerarer, (pulchrum enim est mentis solius sacrificium,)
Nec cognovissem tortuosæ artificia bestiæ,
Aut prædicassem, et artificia esse existimassem.
Sæpe mihi antea supervenit nocti similis,
Et lucis rursus sub fraudulenta figura.

Omnia enim, quæcumque voluerit, efficitur mortis sophista,
Natus Proteus ad effingendas formas,
Ut aliquem aut insidiis, aut aperte, hominem subigat:
Deliciæ enim illi hominum lapsus.
Sed nondum talem tantumque antea conspexeram,
Quantus nunc irruit in mea certamina.
Majorem enim animæ meæ intus videns religionem?
Et majori ira effervescebat;
Ut quando per insidias subrepens, insanabilem intra carnem,
Morbus compressus medicamentis non opportunis,
Depascens latibula non apparentia, non prius cessat,
Quam alio erumpens adducat in discrimen;
Aut fluentum firmis aggeribus hac parte repressum,
Illac obnititur, et collectius erumpit.
Tale et invidi pravum bellum. Quando eum coërcebam
Lingua, ad aliam quamdam noxam dilabebatur.
Non tamen cepit. Christus enim supervenit præsidium meum,
Qui et discipulos e tempestate eruit;
Et multos morbis ac dæmonum vinculis
Liberavit, voluntati dans gratiam.
Verumtamen tentavit, quemadmodum antea homicidis
Dolis surripuit (humani) generis principem (Adamum);
Sed, Beate, bellum comprime et tranquillum me jube
Tibi incruentas semper hostias offerre.

CARMEN LXXXIV.

LAMENTATIO.

Ne quis aut improbus de calamitatibus doloribusque meis
Delectetur, aut probus facile discruciet animum.
Est enim, qui probum sine morbis meliorem existimet;
Hic vero morbum etiam censet adjumento esse, ut qui impuris
Medicinam, et puris luctam et victoriam conferat.
Aliis victoriam sine labore, Christe, dedisti. Verum mihi
Gratum est calamitatibus et doloribus te obtinere.

CARMEN LXXXV.

ADHORTATIO AD SE IPSUM, UT MENTEM AD DEUM CONVERTAT.

Quo te ferens a Christo tantopere abduxit dæmon,
Subreptum et lingua, et auribus, et oculis,
Anime miser? quo tendis extra lucem amabilem,
Ebulliens desideriis et molestis sollicitudinibus,
Et umbram expavescens, ac fraudibus sacerdotum
Tabescens, bilisque ferventis motibus disperiens?
Non jam evageris, anime, mentis turbinibus errabundæ,
Nec vitam tuam obliviscaris, carni adhærens
Et carnis tenebrosis et apertis malis.
Terrena omnia malis vitæ procellis agitentur:
Tempus hic omnia veluti tesseras volutet,

Venustatem, famam, divitias, robur, felicitatem infidam :
At ego Christum complectens nunquam desinam
Sperare, donec Triadis lucem in unum coëuntis videam,
Cum magni Dei hæreditas, carni suæ copulata,
Imago primæva, cœlestibus miscebitur.

CARMEN LXXXVI.

ADMONITIO AD SE IPSUM.

Mundum acquire præsenti magnum,
Respuens facile omnia quæ hic sunt,
Larvam majoris theatri. Pare Verbo Dei Christo,
Qui naturam humanam assumpsit tui causa. Quid autem ille dicit?
Discedamus hinc; namque huc veni,
Ut in sublimi te collocarem, qui lapsus es peccato.
Deus vocat. Properemus ipsi advolantes.

CARMEN LXXXVII.

DE DEI DESIDERIO.

Mater mea, quid me genuisti, siquidem valde ærumnosum genuisti?
Quid me hinc vitæ spinarum feraci dedisti?
Quod si tu illam sine ærumnis, quasi carnis expers, duxisti,
Res valde mira; sin autem vexata es, non me diligendo genuisti.

Et temporibus circumagi?
Vis morbum dulcem,
Amplæ prolis curam?
Felicem fœcunditatem si dixero
Infelicem (170), quid tu dixeris?
Vis sermonibus celebrari,
Et conventus agere?
Vis leges vendere
Injustis artibus;
Trahere et trahi
Ad nefenda tribunalia?
Hastam-ne cupis vibrare,
Spirans quid mavortium,
Et coronam ex certaminibus,
Et ad occidendas feras robur?
Expetis plausum in urbe,
Atque æneus fingi?
Umbram cupis somniorum,
Diffluentem aërem,
Strepitum sagittæ sine vestigio,
Sonum complosæ manus?
Quid enim magnum est sapientibus
Ex iis rebus, quæ hodie adsunt,
Et cras aberunt;
Quarum et mali participes sunt,
Quarum nihil nos comitatur
Hinc discedentes?
　Quid ergo? quandoquidem hæc non dantur,
Quid tibi vis dari?
Vis-ne deus fieri,
Deus, Dei maximi
Comes splendidus,
Cum angelis choros ducens?

Agc, progredero, pennas
Celerrimi studii
In cœlum convertens.
Ego pennas purgabo,
Ego verbis tollam,
Ut agilem quamdam avem
Ad æthera deducam.
  Tu vero, dic mihi, nequissima
Caruncula fœtida,
Quandoquidem sociata tibi sum,
Ut domina coquo suo,
Quid tibi vis dari,
Ad vitam servandam?
Neque enim quicquam amplius debeo,
Quamvis plurima per vim habere velis.
Vis mensam fragrantem
Unguentis, et coquorum
Supervacaneis artibus?
Vis lyrarum manuumque
Pulsationes, non sine œstro libidinum?
Vis venustorum fractos motus puerorum,
Effœminate se moventium,
Saltationes et choreas puellarum
Inhoneste nudatarum?
Quæ conviviis affingunt,
Quotquot libidini student,
Lymphatum promptis animis
Succendentes Bacchum?
Hæc si requiris a nobis,
Habebis quidem, sed suspendium.
Talia insatiabilibus
Ego amicis tribuo.
  Domus te saxea quædam,

Tectum nativum præbens tegat,
Aut tuguriolum, unius opus horæ,
Si forte opus est aliqua elaboratione.
Vestis autem tibi sit, aut camelorum
Pili, more justorum,
Aut pellis, veteris
Nuditatis tegumentum.
Lectus sit sibi vulgaris,
Herba, rami virgultorum,
Mantile purpureum quid,
Quod convivæ non horrescant.
Mensa autem ex his tibi
Dulce spirans surgat,
Quæ alma tellus dat
Inelaborata omnibus dona.
Quoniam autem te discumbere fecimus,
Etiam pascemus libenter.
Vis comédere? sume panem,
Sume polentam, si adsit;
Sal autem tibi sit obsonium,
Et cæpe, quod non metiemur,
Nullo labore parabile obsonium;
Fames etiam aliud est obsonium majus.
Vis bibere? fluit tibi
Aqua, crater semper manans,
Potus ebrietatem non pariens,
Sed hilaritatem, cujus non dator Bacchus.
Vis autem quibusdam frui deliciis?
Aceto non parcatur.
Sed hæc tibi non sufficiunt?
E perforato vis
Dolio nequiter haurire
Voluptates, quibus expleri non potes?

Alium quære, qui tibi suppeditet:
Mihi certe non vacat te
Fovere domesticum hostem;
Ut, velut anguis frigidus,
Calore deinde solutus,
In sinu me vulneres.
Vis amplas domos,
Aureas, picturæ
Et sculpturæ egregia opera,
Quæ moveri pene videntur?
Vis tabulæ nitorem elegantis,
Colorum concentu multiplicique flore collucentem?
Vis diffluentem
Vestem, ex his quæ non liceat tangere,
In digitis magnas opes gestare,
Et pulchritudinem quam irrident,
Qui sapere didicerunt,
Ego vero maximè,
Qui solam puto pulchritudinem, quæ est interna?
Hæc quidem humi jacentibus verba
Vobis hominibus dico,
Qui vivitis in horam,
Nihil ultra intuentes.
Iis autem, qui honeste vivunt,
Et digne illa parte,
Quæ a Deo immixta est
Luteæ meæ moli,
(Vide pauperis superbiam,)
Qualem cibum subministro?
Prætergredere mihi flammeum
Gladium, tu qui divina sapis,
Divinarum esto colonus
Plantarum Verbo Dei virentium,

Quibus me privavit hostis
Voluptate spolians.
Rursus ad lignum accede
Vitæ semper manentis.
Hæc autem est, ut comperi,
Maximi Dei cognitio,
Luminis unius trifulgentis,
Ad quem omnia tendunt.
Sic ipse secum
Quisquis sapiens est, loquetur.
Qui autem non vult ita loqui,
Frustra vitæ cursum peragit,
Si modo frustra peregit,
Ac non maximo suo malo.

CARMEN LXXXIX.

IN MORBUM.

Fuit, fuit, cum florerem; sed nunc exarui.
Neque tunc sublatus, neque nunc animo fractus sum.
Florere, deflorescere, aliud est; non alius autem ego.
A medicis hoc lucratus sum.
Scilicet nihil te, Christe, existimare superius,
A quo omnia, et medicamentorum efficacia.
En calidas. Piscinam habeo:
Unde autem mihi Angelus? veni, tempera aquam.
Sin minus tu, Salvator, loquere, et restituar.
Percussus sum; habeo stimulum ad Dei timorem.
Novi beneficium. Sed pelle morbum,
Sin minus gratum tibi, da fortiter ferre.
Animo defeci, Christe mi; et quid faciam?

Judex quidem es justus, sed et mitis.
Ubi tua benignitas! an soli in oblivione sumus
Dejecit, dejecit me concidens Satanas.
Tu vero tradidisti me malo; quæ causa?
Nonne calcare scorpiones speramus?
Quid hæc, Christe? malos erubesco,
Et optimos, non habens requiem malorum.
Illi quidem rident, his autem perierunt spes.
In diem morior, et linquo vitam.
Si quidem juste, ut malus, ubi tua clementia?
Si autem non juste, ubi tandem justum judicium?
Scopus positus sum omnibus, sagittis petor;
Cesset tandem nobis invidia, cesset tandem.
Tempore, morbo deficio, amicorum malis.
At non vis? ad te accedo; da dexteram.
Perii, perii calamitatibus : tibi vero pereo.
Tu enim Deus meus. Tu caliginem solve malorum
Mortuo spiranti paululum, aut tristem habenti vitam.
Quid hic laboro malis constrictus,
Invidiæ luctatio, ludibrium plurimis?
Aliis sint splendores vitæ, solutio autem mihi.
Vocas, vocas me. Accurro. Timeo autem
Ignem, hiatum, et ardorem divitis.
Quis deferet me in sinum Abrahami?
Profecto multa pertuli in vita : alia autem spero.
Si me hinc solveris, tolerabilia sunt ista.
Si autem non solveris, heu vita! heu exitus!
Quid me tenes, captive, liberum?
Christus vocat me. Jace hic projectus.
Recipe me, Servator. Verum purgatione indigeo.

CARMEN XC.

IN SUI IPSIUS ET PARENTUM MORTEM.

Quo ordine parentes mortui sunt, describit poëta.

Primus Cæsarius, communis dolor; at deinde
Gorgonium; tum postea pater dilectus; non multo
post
Mater. O tristem manum, et scripturam acerbam
Gregorii! scribam et meam mortem, ultimi licet.

CARMEN XCI.

IN IPSORUM OMNIUM SEPULCRUM (171).

Lapis unus patrem et natum inclytos
Tego Gregorios; unus, inquam, lapis, æqualia lumina,
Utrosque sacerdotes: alter nobilem excepi
Nonnam cum magno filio Cæsario.
Sic partiti sunt tumulos et liberos. Quod est ad profectionem,
Omnes sursum. Unus iis amor vitæ cœlestis.

CARMEN XCII.

EPITAPHIUM SUI IPSIUS ET COMPENDIUM IPSIUS VITÆ.

Christe rex, cur me hisce carnis retibus illigasti?
Cur me huic vitæ subjecisti inimicæ?
Patre genitus sum Dei cultore, nec parva

Matre; ipsa precante, in lucem veni.
Oravit, et me puerum Deo consecravit: virginitatis autem
Ardentem mihi amorem infudit visio nocturna.
Hæc quidem Christus: postea fluctibus agitatus sum:
Rapaces manus pertuli: corpus debilitatum:
Incidi in pastores non amicos: infidelitates expertus sum:
Orbatus sum filiis: cessi calamitatibus.
Hæc vita Gregorii; quæ sequuntur, curæ erunt.
Christo vitæ largitori. Inscribite hæc lapidibus.

CARMEN XCIII.

ALIUD IN SE IPSUM.

ARGUMENTUM.

Epigramma istud in regio Codice 1272, triginta duobus versibus constat; ex quibus Muratorius sex epigrammata confecit. In alio Codice regio, exhibetur cum hoc titulo, ὅσα ἐποίησέ μοι δύνατος. Quæcumque mihi fecit qui potens est. *Præclariora vitæ suæ facinora recenset.*

Primo quidem oranti me deus concessit matri inclytæ.
Secundo a matre donum accepit gratum.
Tertio deinde morientem me sacra servavit mensa.
Quarto utrinque acuto sermone donavit me Verbum
Quinto virginitas me amicis complexa est somniis.
Sexto cum Basilio unanimis sacra tuli.

Septimo ex profundis gurgitibus vitæ dator eripuit.
Octavo deinde morbis expurgavit manus meas.
Nono juniori Trinitatem advexi, o Rex, Romæ.
Percussus denique lapidibus, etiam ab amicis.

CARMEN XCIV.

ALIUD.

Græcia mea, juventus dilecta, et quæcumque possedi,
Et corpus, ut Christo cessistis alacriter!
Quod si sacerdotem charum me Deo statuit matris supplicatio,
Et patris manus, ecquæ invidia? verum, Beate,
Tuis me, Christe, choris insere, et gloriam præsta
Filio Gregorii; servo tuo Gregorio.

CARMEN XCV.

ALIUD.

Patris ego inclyti et nomen et thronum habui,
Et tumulum. Tu, amice, memento Gregorii:
Gregorii, quem matri divino munere concessit Christus.
Nocturnis visis tradidit amorem sapientiæ.

CARMEN XCVI.

ALIUD.

Gregorii Nonnæque charus filius hîc jacet,

Sacræ Triadis Gregorius famulus,
Et qui sapientia sapientiam apprehendit, et adolescens
Solas divitias habens spem cœlestem.

CARMEN XCVII.

ALIUD.

PAULISPER vixisti in terra; omnia autem Christo
Obtulisti libenter, et cum his volucre eloquium.
Nunc autem sacerdotem magnum te, et intra cœlestem Choream
Cœlum habet, inclyte Gregori.

CARMEN XCVIII.

ALIUD.

A puero vocavit me Deus Nocturnis somniis
Perveni ad sapientiæ metas. Carnem Verbo
Purificavi et cor. Mundi flammam nudus effugi.
Steti coadjutor cum Gregorio genitore (172).

CARMEN XCIX.

ALIUD.

ANGELI fulgentes immensum per gyrum,
Trilucidam Trinitatem, quæ est unum jubar circumstipantes,
Gregorium recipite indignum, sed sacerdotem.

SECTIO II.

POEMATA QUÆ SPECTANT AD ALIOS.

CARMEN I.

AD HELLENIUM PRO MONACHIS EXHORTATORIUM.

Expertis meorum sermonum robur, qui jam nulli sunt,
Ex quo huic mundo mortuus sum,
Crucem tollens, dulcem sarcinam, quæ me salvum fecit,
Et omnibus rebus humanis Christum permutans.
Ac mei quidem sermones non valde molles et adulatores :
Neque enim, neque Verbo præstantiori id amicum.
Non genus, non opes quæ insipientibus supercilium attollunt,
Non facundiæ tuæ vim igneam efferent,
Tuum, fratrisque magnum decus, quorum civitates
Reguntur magnæ gubernaculis manus.
Atque hæ quidem vanis sermonibus exercitationes positæ sint ;
Mei autem nec parvam amicis oblectationem afferent,
Sed te divinis præceptis multo meliorem
Reddent. Tu vero mihi placidas aures præbe.
Majorem sane dictis meis mercedem rependes,
Si pluribus, quam decem indigentibus, quos mihi

Heri promisisti, vir optime, et annuisti; benevolus sis,
Non parvus parvo magna gratificans.
Verum age, verbis meis intende, quæ ex Scripturis
Proferam divinis, ex intimo corde.
Alii aurum et argentum, alii serica
Tenuiter texta Deo dona afferunt.
Est qui Christo castam se ipsum victimam offerat:
Libat alius puros lacrymarum latices.
A te vero Christus habeat donum hoc. Sunt Dei
Cultores, quibus omnem concedas libertatem,
Qui tranquilla mente, animisque perfectis,
Multitudinem sursum evehunt initiatam cœlestibus,
Omnibusque Christiferis, quotquot terra superiores sunt
Cœlibes, mundi vix quicpiam tangentes,
Hymnis nocturnis et diurnis Regem
Celebrantes, a terrenis alieni possessionibus,
Quibus mundi dominator miserum terrestrium genus
Ludit hoc et illo modo, alias ad alium eas transferens,
Has solas habent, quæ supremæ sunt, suavem spem
Earum, quæ nec pereunt, nec transferuntur.
Costam non appetunt, corpus suum valde amantem,
Nec tenera filiorum manu fulciuntur;
Nec fratribus confidunt, nec amicis,
Sanguini et cineri cras perituris,
Nec magna spirant in urbibus et inter cives,
Debiliorum ventorum robora confidentes.
Neque etiam inhiant cito avolanti
Gloriæ humanæ, noctis unius oblectationi;
Sed Deo totam immittunt mentem, atque ad Deum
Solidam petram rudentes alligant;

Discipuli absconditæ regis Christi vitæ,
Ut, cum illa apparuerit, ipsi valde splendeant,
Cernentes Triadis purum lumen in unum coëuntis,
Seque rursus oculis sanctioribus aperientis,
Cœlestis militiæ magnum decus, non jam
Obscuris radiis, ac exiguis veritatis vestigiis.
Sed hæc quidem postea : quæ autem hic habentur, fumus vilis,
Aut cinis, quippe qui vitam cœlestem in pretio habeant.
Horum alii speluncis et lectis humi in deserto
Sponte paratis delectantur, ac domos oderunt,
Ac urbium cœtus fugiunt, cœlestisque amant
Cognatam sapientiæ tranquillitatem.
Alii ferreis compedibus sese excruciant,
Vitium debilitantes, dum caro debilitatur.
Alii instar ferarum exiguis tectis
Inclusi, ne humanis quidem oculis occurrunt.
Sæpe autem vigintl noctes et dies jejuni
Manent, quod Christi obstinentiæ dimidium est.
Gloriabor : ex his quidam fuit gregis mei ovis,
Hinc oriundus ex oppido exiguo.
Est qui linguam loquacem et labia silentio vinciat,
Ac mente sola magnæ menti laudes immolet.
Est qui totos annos in loco sacro
Stans, puras extendat manus :
Is nec palpebris somnum concessit : miraculum incredibile !
Sed Christo defixus est, quasi vivens lapis.
Cum isto vicinus corvus exiguæ partiebatur dapis
Reliquias, unumque erat utrisque frustum.
Atque etiam in sacro monte, unde evectus est
Christus, cum homines reliquit passione expleta,

Vir sermone, et mente, et membris immobilis,
Stans nivibus jactabatur et ventis :
Nec cessit precibus virorum piorum
Qui eum undique circumstantes amplectebantur:
Sed fortiter Christo inhærebat magno regi,
Mentem suam procul a mortalibus attollens :
Donec eo animam afflante novam sedem circumstruxerunt (173),
Cum jam officiosam manum non sentiret.
Ah! horresco. Id quidem ad me fidelibus sermonibus perlatum,
Hanc legem nonnullis nomine et vita monachis statutam esse,
Quos plerique norunt, vituperant autem pauci,
Ut multo ferventiores, quam prudens ferat pietas;
Si quis ex sanctis viris ad eos accedat
Patriæ illorum legis inscius prorsus,
Primum quidem illum benevole ædibus suis excipiunt,
Ac omnibus amicitiæ significationibus prosequuntur,
Et animas divinis verbis, quæ Spiritus exaravit,
Erigunt, splendidam escam apponentes,
Postea vero legem aliquis crudelem in medium profert,
Et verbis ambiguis amarulentam responsionem
Eliciens, sic fatur : Num præclarum est piis viris
Pro Deo mortem oppetere?
Quod si ille, quia rem nescit, mortem collaudat,
(Subjungit:) Moriuntur alacriter variis mortibus.
Alii sua ipsorum manu, et ventris necessitate (inedia);
Alii scopulis, et barathris, et laqueis,

Martyres veritatis; et a bello
Ac luctuosa hac vita gaudent se abscedere.
Parce, Christe rex, piis animabus insanientibus,
Instar equi victoris, qui ultra metam
Procul effert genua sua, pedibus celerrimis confidens,
Nec frenis intra coërcetur.
Alius aliarum virtutum motibus delectatur:
Ut plures mansiones, ita plures operarii.
Sed quid ego singula persequor? arctam enim viam
Quæ paucorum hominum vestigiis hic teritur,
Isti percurrunt; ac difficile atrium
Multis bonorum laboribus calcatum.
Talis est Christi hæreditas, talemque de terra
Fructum Christus passionis suæ offert Patri,
Præsidium fidei, populi decus, mundi fundamentum,
Cum cœlestibus pulchritudinibus propemodum certans.
Horum etiam mihi lucidum genus videtur. Facessat invidia.
Sed tu his benevolum te præbe,
Primum quidem Cledonio, leni homini, qui pauperibus
Vivit, et Christo omnia afferens consecravit;
Primo quidem se ipsum; deinde quæcumque possidebat,
Nihil suæ terrestri vitæ reliquum faciens,
Margarita in lapidibus, alter in astris lucifer,
Ver in tempestatibus, rosa in plantis.
Is olim in aula terreni regis honoribus florens,
Majus in nostro septo decus obtinet.
Christo enim regi astat. Post eum
Longe æqualibus præstantiori Eulalio (174),

Quem fratris Helladii magna virtus
Nuper dimidium relinquens, discessit avolans
Ad chorum quem optabat: ille vero solus hic relictus
Nihil ob oculos habens melius Helladio.
Is matri suæ assidet tristi morbo
Afflictæ, in exiguis vitæ guttis:
Quæ, qualis mulier, si velim enarrare, longior esset oratio, sed sat esto
Talium filiorum matrem breviter dicere.
Carterium a Deo alius accepit: sed et illum
Tuum facies, vir optime, sociis faventis;
Carterium, cujus gloria in cœlestibus maxima,
Ut qui semper a spiritu supra carnem evehatur.
Parce et magno Nicomedi, si quem nosti,
Qui vitam terrenam addixit cœlesti;
Ac antiquum magni patris æmulatus est sacrificium
Abrahæ, par filiorum consecrans,
Properantes ad sacrificium victimas. Ac nuptias quidem iniit
Præclaras, siquidem matrimonio et vitæ cœlibi sua corona est;
Nec terræ reliquit terrestres ramos, ut totus pervenial
Ad excelsam terram, hac vita solutus,
Fructum excellentem inter viros, et mulieres,
Dulcem filium inter viros, filiam inter mulieres,
Nostris choris spicam suam inserens,
Dignam, ut spero, promptuariis cœlestibus,
Florentes ramos ex suaveolenti arbore:
Quod si et parentibus meliores, id a parentibus venit.
Sed hoc in potentia Dei manibus situm sit,
Qui magnum magnis spebus finem imponit.

Nunc filiis pater, ut pullis velox
Aquila, prope volitans, alas dirigit
Recens concinnatas, cum in aëris spatiis
Fluctuant nondum fidenti volatu,
Ac multa quidem illis pietatis præcepta tradit,
Nondum autem sua ipsius virtute præstantius quicquam tradidit.
Divinis eos verbis et moribus consecravit,
A teneris unguibus virtutem imprimens,
Ac sacram pauperiem instar amplissimæ hæreditatis reliquit,
Nullum ut relinquat instrumentum prosperitatis.
Ista quidem sic tibi descripta domus, gloria mea,
Gloria ovilis mei, ex genere meo.
Neque etiam inter postremos Theognius, qui in terra
Consistens, sedes attingit cœlestes,
Mansuetus, dulce loquens, semper sereno vultu
Ostendens bene affecti spiritus serenitatem,
Nec fictum, intar mulierum. superficiei illinens
Colorem virtutis, pulchritudinem fictitiam,
Sed corde metum Deo gratum intus continens,
Soli occultorum cognitori apparentem.
Mirum valde quantum qui postremus assiluit
Ad stadium virtutis, priores præcesserit
Pernicibus pedibus: amicis autem filiis præstantiorem,
Degustata sapientia, partem vitæ ostendit.
Quam autem olim e terra in cœlum extensam vidit
Isacides Jacob proavus noster
Scalam, hanc ille ascendit, ut Deum ipsum videat,
Supremum fontem cœlestium luminum:
Ex gradibus autem alium reliquit, alius ejus vestigia excipit,

Alio innititur manu, alium oculi tenent.
Talis est hominibus via, et tale meî
Genus ad Christum ducit generosus meus pater.
Multam intus pretiosam supellectilem abscondit
Evandri anima, et cor canitie candidius.
Quis cordatus Asterii obliviscatur,
Ejusque fratrum, sacræ triadis,
Quibus communis sapientia, communis vita, spe in unum
Conglutinati, sola carne divisi;
(Tacebo Philadelphium cor meum, genere clarum :)
Et post hos Macrobii, alumni nostri,
Alumni, inquam, nostri, quem, meum amicum, Christus
Magnis suis alis benevolus circumdat et fovet,
. . . .[1]
Quem omnium domitrix non inflavit superbia?
Rheginum in altis gradientem, Leontium, Heliodorum,
Qui Christi sapientiæ summum decus assecuti sunt,
Aliosque rusticis cum viris lucida sidera,
Multis hominibus ne apparentia quidem,
Insignia in Christi membris, quis recenseat
Sigilla immortalis (Dei), lumina carne induta?
Atque hi quidem omnes Dei omnipotenis famuli,
Alius in alia perfecti sunt virtute,
Levissimis vestigiis terram calcantes,
Dexteræ manus oves præstantissimæ,
Magnique templi lapides, quos Christus inter se
Conglutinavit amabili Spiritus compage.
Exiguis vitæ scintillis fugacem hanc vitam
Traducunt, pauca indulgentes ventri,

[1] Hic desideratur versus qui nullibi reperitur.

Qui malorum est principium, ac vitiorum gravem tumultum, et tenebrosas
Beliæ reprimunt fluctus insurgentes;
Pondera sermoni, silentio modum, vincula risui,
Auribus, et fixis oculis injiciunt,
Sine calceis, sicci, veste lugubri, unam tunicam habentes,
Mortui in terra animis in cœlo viventes,
Præ oculis semper Dei lumen præstantius habentes,
Et choros, quos illic piæ animæ agunt.
Virgines etiam fœminas, quotquot Regem celebrant
Sponsum purissimis se cordibus miscentem,
Quæ Christum expectant cum luminibus nunquam emorientibus,
Ut quæ lampades inextinctas accenderint:
Has profecto honorabis, si quas unquam honorasti, ubi meum illas decus esse
Didicisti, gregis nostri lumen clarissimum.
Si cui enim proborum bene fit, communis est omnium
Gratia, ex lege lata manantis amicitiæ.
Atque illis quidem excelsa mens, ut quæ virili animo
Projecerint ex corde dolosam Evam.
Est etiam illis circa corpus saccus niger
Et cinis in pavimento, præsidia pudicitiæ:
Placent illis preces, et gemitus, et noctes insomnes,
Et fontes lacrymarum secreto fluentium;
Genua obfirmaverunt, et imbecillitatis oblitæ sunt,
Fortiter Christi fimbriam apprehendentes.
Delicatæ autem carnes et vestes splendidæ,
Ac cito marcescens, verna pulchritudo,
Tum quæ nativa est, tum quam extrinsecus virorum
Manus triverunt vultibus meretriciis,

Sub corde cesserunt, quod animi robur æquales viris
Fœminas reddat, ut sapientia, ita et corpore.
Mirum id non est : nam et Christum e cœlo stellifero
In terram cum carne humana descendentem deduxerunt,
Et mortalibus genuerunt ex casta matre Virgine
Prodeuntem, ut legem humanam impleret,
Intaminato ortu, et ex tumulo exilientem
Die tertio, ob flagrantissima desideria
Primæ viderunt, et charis nuntiarunt Discipulis,
Et dum Christum gustant, primi id gustus remedium fuit.
Multæ quidem afflant suavem Christo odorem a terra,
Quantamcumque salutaris peragravit doctrina.
Aliæ simul cengregatæ, commune desiderium profitentur
Cœlestis vitæ, ac æquales vitæ modos,
Aliæ parentibus assident infirmis,
Aut fratribus pudicitiæ testibus.
Paucæ quidem meæ sunt, sed tamen majori numero non cedo,
Gaudens Christi cœlestibus pulchritudinibus.
Aurea Lydiorum domibus ramenta largitur
Fabula (175), et fluminis felicitatis datoris fluxum,
Auriferæ nigris Indis formicæ divitias
Hauriebant ex profunda arena (176).
Nilus in fertiles irruens campos
Opportune. Ægyptum præpotentem reddidit.
Alius avibus gloriatur, alius arboribus,
Iste jucundis lapidibus sponte fulgentibus.
Mihi hoc præ omnibus præcipuum decus concessit
Rex Christus, multorum coronam.
Verum illud profecto est : parvis Deus semper favet,

Quemadmodum antiqua fert promissio facta
Bethlehemo olim, meo recenter oppidulo:
Illi in ea nascendo, isti per meos amicos.
Hic tibi alter chorus ex mea refulget terra,
Qualis in vestra patria optimorum virorum ferace,
Armenia, quæ cum in toto orbe plurimum excellat,
Præcipuum hoc decus habet cœlibum copiam.
Bene illis faciens, leviter de me, vir præstantissime.
De te autem optime scias te mereri,
Dum tibi ipsi, et natis, et dulci conjugi maximum
Thesaurum paras, spem vitæ splendidioris.
Quod si et meæ, sodalium omnium suavissime,
Antiquæ memor es amicitiæ,
(Non enim inter pios meum unquam nomen inscribam,)
Ne me dedecore afficias, haud enim convenit, amice;
Sed ob meos amicos beneficium et honorem confer:
Habetur enim et mei aliqua apud plerosque ratio;
Sin minus a plerisque, te certe præ omnibus decet
Revereri nostram, o beate, amicitiam.
Sic enim et omnibus amicis gratissimum facias,
Quibus pariter placet honor sanctis habitus,
Basilio maxime, quem præcipue Christus honore auget,
Quique medius inter utrosque stat, in unum conjungens
Amicos dissitos, meliusque ligat communi amore:
Huic æquum est ut omnia concedas,
Reveritus dulcem patriam et communia studia,
Et pura sacrificia, et cœlestem vitam,
Quibus intra tabernaculum omnium pedibus inaccessum

Alter post magnum stans Aaronem,
Et Deum in cœlo regnantem oculis coram intuens,
Mortales cum immortali orans conjungit.
Illi gratificaris, quicquid mihi, et quicquid illi,
Christo, a quo inita gratia initur a Patre.
Precor pro animabus, et vita cœlesti,
Precor pro membris spiritus fervore consumptis.
Da beneficium diurnis laboribus et nocturnis cantibus;
Da cubantibus humi, et tenuibus gemitibus,
Da laceris pannis, et oculis tabefactis,
Da puræ menti, et sacris sermonibus,
Ut virtutem honorans, virtutis viam aperias
Multis, et multorum mercedem a Deo habeas.
Sere quæ hic manent, et incorruptam metes
Fructum cœlestem, plurima pro paucis.
Reverere et canitiem Deo similem patris mei,
Cujus historia hominibus plena miraculo,
Cum annorum circulis, tum moribus venerandis:
« Extremum hoc verbum eloquar, fractus viribus.
» Parce gregi nostro; parce gregi,
» O fili, nostro, cujus causa contremisco.
» Nam multa pertuli, deditque mihi Deus
» Per multas annorum decades pascere.
» Tibi vero Deus concedat, quæcumque piis concedit,
» Cum alias res, tum etiam ut ad beatam senectutem pervenias. »
Talia pater meus divina sapiens: ego autem
Eloquar, ex Scripturis nostris bona verba:
« Dei mensuræ nostris æquantur mensuris;
» Qualia hic invicem metimur,

»Talia rependit hominibus magnus Deus.» Sed utinam metiatur
Meliora melioribus hic et in posterum,
Nunc fundamentum omnibus hominibus vel pessimum,
Vel bonum in hac mortali vita jacitur;
Ac exigua bilance magna cœli possessio
Libratur; inclinatio autem huc et illuc fert.
Christus hominibus, cum census haberetur, mixtus est,
Cum Cæsar universam terram describeret:
Ac vectigal ipse Deus mortali solvit, ut præberet
Mortalibus hoc servitutis solatium.
Reverere Christi gratiam, et parce populis:
Reverere, et in libro cœlesti scriberis
Bono, bona scribens; sin aliter, dicat alius quid sentiat;
Sed profecto satius est sancte scribere.
Annon satis est, quod mortalibus grave jugum adduxerit prima
Parentis primi perversitas, et arbor homicida,
Et draconis invidia, et mulieris peccatum,
Et gustus perniciosus scientiæ adversariæ,
Qui me mortalem fecit, et in terram, ex qua formatus sum,
Rursus deturbans, tristem attulit vitam,
Et dolores et tumultus, ita ut in lato terræ spatio
Curvatus degam attritus laboribus?
Sed me præterea pluribus frater tradet doloribus,
Qui nunc cinis est, uni obnoxius peccato?
Nefas id et indecorum: siquidem multo satius est
Remedium, quam laborem, afferre ægrotantibus.
Hoc tibi munus nostri, vir præstantissime,

Mittunt æquales, quod tempus non diruet,
Decus Armeniæ, Helleni, qui sortitus es nostræ
Statuere terræ justorum tributorum modos.
Statue cum magni Dei adjutrice manu,
Ut sancte jus dicas, nec lancem inclines,
Lucris haud sanctis mente domitus. Nam si omnibus
Æqua ponderes, magnum oculum tremens,
Parva quidem urbs sumus, Diocæsarea, sed tamen tuum,
Præstantissime, hominibus multum prædicabimus
Nomen, et tabulis insculpemus : « Hic vir optimus,
» Hic jura sic describens, ut nec ipse Momus obtrectare possit. »

CARMEN II.

AD JULIANUM.

ARGUMENTUM.

Julianus fuerat Gregorii amicus, studiorum socius. Huic tributorum imponendorum cura a principe commissa fuerat. Veritus Gregorius, ne Diocæsariense valetudinarium aliquo tributo premeret, eum rogat, ut in pauperes indulgentius agat.

Imbre sitientem terram alluit, qui eum cohibuerat :
Alius ex aquis mundum universum eripuit[1] :
Est qui morbos sanaverit, qui in bellis salutem attulerit[2] :
Alius e cœlo magnum nutrivit populum[3].

[1] 3 Reg. xvii. — [2] Gen. viii. — [3] Exod. xvi.

Manibus tuis commisit Deus, ut antea justitiæ, ita nunc
Tributorum libram, inclyte Juliane,
Inclinationis et fraudis nesciam, æquabilem, perhonorificam, sed
Parce, vir optime, pauperibus, parce calamo tuo,
Quos morbus consumpsit, miseram carnem peredens:
His parce, et tu scriberis in cœlestibus tabulis[1].
Magnus Deus talia mortalibus rependit pondera,
Qualia ipsi hominibus hic pendimus.
Mortali succurre : siquidem corpore omnes induti :
Lazarus ad januam : da micas alienas.
Christus hominibus, cum census haberetur, permixtus est[2] :
Reverere æqualem Christi ortui descriptionem;
Reverere matrem tuam, pauperum nutricem, pium sanguinem,
Et domum quæ miseris propitia esse didicit:
Reverere et meas opes, amice, quas pauperibus
Omnes offerens tradidi, studio ferendæ crucis.
Communis navigantibus portus, commune auxilium
Indigentibus, hæc distributio bonorum.
Nostra sunt bona, tuus calamus. Æquam habeamus
Pauperum alimoniæ mercedem. Rex ipse scribat.
Jam te Deus magnus pluribus insignivit
Quæ perpaucis in hac vita contigerunt:
Sanguis sacer, litteræ, possessionum copia, decora forma;
In tribunalibus præpotens, Romanarum legum peritia.
Sed tamen hoc tibi omnibus anteponendum, vir mansueti consilii,
Manum Dei prætendere mortuis insepultis.

[1] Marc. iv. — [2] Luc. iii.

CARMEN III.

AD VITALIANUM.

ARGUMENTUM.

Vitalianus ob leves quasdam causas tanto filiorum suorum odio tenebatur, ut eos nec alloqui, nec videre sustineret. Hujus animum nomine filiorum placare nititur Gregorius, qui Carmen hoc videtur condidisse post annum 374.

O Pater, quem mihi Deus deum in hac vita dedit (177),
Non genitus genitum, et immortalis mortalem,
Ut hominibus decus et honorem addat;
Nam ut omnium simul genitor, ac rector præstantissimus,
Rex Christus magno consilio cœlum torquet,
Ita sane et suis filiis pater ut deus. Sed excipe
Optimum meum divinis visceribus sermonem;
Quod quidem magni etiam Dei est. Deus mortalem non spernit,
Cui mortuus est, quem secum suscitavit, cuique iterum Deus veniet,
Veniet postremis diebus omnes judicaturus.
Cur tam sævum dentem tuis filiis allisisti?
Quomodo malis gaudens ultio in ædes tuas assiluit?
Quæ Erynnis infesta tantam felicitatem excussit?
Ex bonis certe patribus natus es, nec ipse parvo
In pretio es inter mortales, tuique Deus omnino curam gerit,

Qui diligit diligentes, et odio habet pessimos.
Atque hæc quidem prius Dei lex erat. Sed miror
Quomodo tu eadem, ac homines Deo invisi, mala patiaris,
Tuis ipse, ut vulgo dicitur, percussus plagis.
Aliis vitæ natura improvisas intulit ærumnas,
Variis modis humanum exagitans genus. Nec quisquam scit
Quorsum evadat vehemens vitæ errabundæ fluctus,
Ac nigram suam navem quis excepturus sit portus.
Alium pontus perdidit immensus, aut ejecit in terram
Vivum, sine frugibus, sine veste, miserum erronem,
Prius opibus florentem : quæ autem vehebat, operiuntur salo.
Alius in acie pugnans occisus, aut captivus
Abductus sub manibus homicidis eorum qui eum comprehenderunt.
Alium reges spoliaverunt his quæ possidebat,
Eadem die miserum et beatum virum reddentes;
Alium latrones immites, aut fures
Diurna improbitate, vel nocturnis dolis
Aliorum membra assumpsit peredens morbus.
Ab his omnibus, quæ enumeravi, tibi Deus tranquillitatem
Concessit, et concedat oculis benevolis,
Omnia communiens, et quæ intus, et quæ sunt
Exterius. Ubi etiam aliqua adest calamitas, robur præbuit.
Unum autem hoc tibi non concessit, ut filios tuos protegeres
Tanquam pupillam sub palpebris volubilibus custodiens,
Ut ne quis vitæ peragens cursum sic loquatur :

« Solus ego vitæ mala et ærumnas effugi. »
O Samiorum quondam rex, Polycrates, quid est quod tibi in mentem venit?
Veritus perpetuum fortunæ cursum, projicis in mare
Annulum, quem diligebas, ut invidiam placares;
Ac illum quidem rursus habuisti, sed mortem non effugisti.
A nobis autem nullum habet livor munus quo placetur (178). Nec valde mirum,
Si quid caliginis domui nostræ leviter effuderit.
Id enim vere caligo est, ac tenebræ quædam,
Mediæ stantes filios inter et patrem optimum.
Quis hæc gemenda defleat peritus cantor?
Quomodo priscis materiam fabulæ dedimus propriis calamitatibus (179)?
Formam quidem suam quis olim adamabat, et in fontem
Insiluit, ipsumque pulchri vultus speculum perdidit,
Suas carnes nemo unquam odio habuit. Istud autem audivi,
Quod mulier dilectum filium occiderit, insania correpta;
Occidit quidem, ut feram aliquam, eum quem videbat; ubi vero errorem agnovit,
Non jam feram deflevit, sed filium suis manibus oppressum.
Suis etiam filiis mater ensem infixit (180),
Irata ob cubile et amorem patris.
Venatorem quemdam in monte pro cerva
Veloci (181), celeres canes quos amabat, discerpserunt.
Ne te, pater, hos inter homines numeret cantor,
Dum vitia patrum recenset, et calamitates canit
Domestici belli, et sanguinis in sanguinem armati.

Vereor ego. Culpa mea est, patris etiam culpa,
Imo major est patris, quippe qui præstantior sit,
Et canitie et moribus gravissimis,
Aut si culpa non est, dedecus certe est luctuosum,
Quod quidem et probum virum sæpe humi stravit.
Multi quidem vera noverunt; at non pauci
Famam respiciunt, quod quidem velim, consideres.
Etsi enim valde doleo, tamen, ut meus genitor omnium omnino
Præstantissimus sit, peropto, (id enim natura præscribit,)
Ac eximia gloria florens inter viros inclytos in cœlum efferatur.
Quis te, pater, erga extraneos lenem existimet
Tantopere irascentem filiis quos genuisti,
Quos, ut genibus imponeres, a Deo postulabas,
Et in lucem editos gloriosis decorasti appellationibus?
Petrus ego, Phocas meus frater (182), Christi Discipulorum
Nomina. Verum deinde ira, et omnia oblivioni tradita.
Quis pater, ut tu, præstantissime, ita in filios suos
Recens genitos benignus, et in adultos crudelis extitit?
Si fas esset aut cum Deo mortalem contendere,
Aut cum parentibus filios, forte aliquem sermonem reperirem,
Nostris calamitatibus adjutorem: sed nunc unum hoc
Ex ore nostro verbum erumpet. Sive mali,
Tui sumus, pater, sive boni: seminis esto spica.
Decus tuum ego et frater sumus, o beatissime, tuumque dedecus,

Prout boni vel mali sumus. Hæc autem regula omnibus manifesta,
Probum diligere, malum autem manu fulcire.
Non enim integris remedia, sed his qui morbo
Premuntur, adhibent medici. Nec quisquam avem
Ramo insidentem, aut aëri pennas immittentem,
Sed procul a dulci nido lapsam miseratur,
Aut curvis unguibus transfixam crudelis
Accipitris, et sub ejus pedibus tristes questus edentem.

Tua gratia est, si malus sim, tuis me visceribus fovere;
Quod si bonus, mecum facit lex paterna. Optimi enim
Etiam in extraneos benigni sunt. Nec Dei
Hæc gratia est, bonum sibi asciscere, sed pessimo
Propitium esse, eumque manibus e terra in altum tollere.
Neque enim propter insontes mortuus est Deus, quando in terram
Venit, et divinitati suæ mortalem naturam conjunxit,
Sed propter humi abjectos, et ex Adamo mortuos.
At non audisti de juniore filio, quomodo procul a patre
Aberraverit, patrimonio omni per luxuriam absumpto[1],
Eumque fames errabundum oppresserit. At ubi in ædes
Paternas redux ingressus est, ac genua flexit,
Statim pater miseratus est malum filium, collo manus
Implicuit, lacrymas fudit, cumque convivio excepit.

[1] Luc. xv.

Et bonus pastor quis ovium, si una sola aberraverit[1],
Cæteras omnes relinquit, et illius vestigia insequitur;
Si autem illam per cacumina montium longius, aut in sylvis
Errantem repererit, suis humeris tollens,
Lætabundus centum charis ovibus annumerat:
Talis Christi mei magna lex, qui humilibus
Propitius est omnibus, arrogantes despiciens.
Sæpe sola confessio peccati virum servavit,
Et amaris lacrymis noxas abstersit;
Et animam malitia denigratam mundavit.
Sæpe septenis vicibus repetitis Rex peccatoribus pepercit,
Ut ex divinis oraculis audivi, et Spiritus docuit.
Quis rege Manasse inter homines deterior?
Quæ inter urbes Nini magna civitate?
Quæ Publicani insatiabili manu pejor? verumtamen et hos
Christus miseratus est, ubi nequitiam defleverunt.
Sed quid ego Christi, quid hominis amorem commemoro,
Quem natura parentibus in progeniem infixit?
Et feræ amant fœtus suos, si quando audisti
Quomodo pardi, et apri, et boum grex nigris oculis,
Pro eis contremiscant et decertent,
Feris et inimicis hominibus occurrentes.
Tu vero et feras sæva iracundia superas,
Et homines. Magnos animi motus doma: aut te rupes
Excelsæ aluerunt, pater dilecte, aut mare,
Qui firmiorem adamante iram pectore geris,

[1] Joan. XI.

Alii quidem ex opibus tuis gaudium utilitatemque percipiunt,
Externi; indigenæ, religiosi, et insipientes,
Communis enim omnibus indigentibus portus est
Domus tua; mensa autem nemore Alcinoï
Amœnior, affluens amicis, onusta dapibus
Ex aëre et terra quæsitis, et quæcumque natant in aquis.
Nos autem quotidie stantes ad alienas fores,
Arentes, algentes, nudi, huc et illuc
Erramus, nec ullum est nostri mœroris levamen, neque faciem
Tuam, pater, jam diu cernere licuit, ex quo scilicet iratus es,
Licet vehementer cupiamus, idque servis tu concedis
Sæpe, quamvis iratus, quod certe acerbum est. Verum ad mensas
Consistimus tenues, miseri, nec paucas saltem
Ut ille Lazarus, ex opima mensa
Micas subripimus, et eadem qua canes esca vescimur.
Multi quidem nos odio habent tua causa, non pauci autem
Amant nos. Res profecto mira: patris gloria sunt filii inglorii,
Quos parva frustula recrearent lugentes:
Dolorem namque viris probis afferunt, qui juvare non sufficiunt.
Alii vero, nec qui simus, norunt quo patre sati. Vereor enim
Dicere genitoris nomen. Duo tamen sunt benevoli,
Ut vel fugiant tristia, vel remedium habeant.
In calamitatibus propriis, si quando adversos fluctus excitarit

Dæmon, dum afflictis opem ferunt, sibi ipsis consulentes.
Dicam aliquid majus : verum, pater, propitius sis.
Hanc nostris saltem casibus medelam præbeas, ne verbum repellas.
Aliis quidem natis pater et mansuetus es,
Tantum, quantum par est esse Deo patre procreatum
Haud equidem invidemus; neque enim fratres decet invidere sororibus.
Aluisti domi teneras filias (183), muliebria opificia docuisti
Nobilis matronæ manibus Chironis fœminæ,
Optimis eas informasti moribus; cum jam adesset tempus conjugii,
Egregios viros dedisti; in urbibus honoribus auxisti.
Partem donorum tuorum tribuisti larga manu.
Nos vero, quos tu genuisti ex una matre optima,
Cujus te adhuc desiderio flentem, chare pater, quotidie video,
Piissima et cunctis mortalibus miranda,
Nos primogenitos filios, quod parentibus est maximi momenti,
Tanto odio prosequeris, et extra domum ejicis,
Quantum ipsis mitem animum exhibuisti.
Loquar haud quidem volens; sed verbum extra efferam,
Ne me disrumpat compressum in præcordiis.
Erat thalamus, et cœnæ nuptiales; omnia læta erant,
Munera, sermones connubio digni, jucundaque ludicra nuptiarum.
Plures exorti nostro sanguine, non pauci
Vicini, quique in principis ædibus sunt in honore,

Convivium nuptiarum cohonestarunt, et inclyti sacerdotes
Votis et coronis conjugium nectentes;
Tripudiabant circa præstantem juvenem socii,
Sponsum prædicantes egregio similem ramo :
Matronæ vero puellam forma pulcherrimam adornabant
Ad thalamum amabilem; pater autem oblectabatur filiis.
Nos autem, ac veluti feris similes aut porcis,
Aut amissa forma, crudeli dæmonis fato,
Ædibus conclusi procul a sorore
Debacchabamur, quod tristem ingressi essemus vitæ tempestatem.
O utinam in matris visceribus nunquam compactus essem,
Aut periissem imperfectus in doloribus genitricis,
Aut, si fores transissem, traxissemque spiritum mortis,
Ploratus, quem primum, cum nascerer, edidi, idem meæ mortis fuisset
Lacryma! in tot et tantas nunquam incidissem molestias.
Unum autem me cruciat supra modum. Quippe cantandi
Gnarus cum sim, et cuperem nuptias et lectum canere
Sororis meæ, omnium exitiosissime Dæmon,
Et thalami modulationibus iram patris mollire,
Et ab hoc, ut quis flagitiosus. excidi. Alter cecinit
Pulchritudinem sororis meæ, flavis sub crinibus nigrum
Supercilium prominens supra argenteas genas.

Hesperum alter cantavit, Luciferum alius cecinit (184):
Nec bonus quidem cantor. Ego vero spretus, mutus,
Mœroris nube opertus jacebam. Nec quantum Echo,
Pastoritias cum caneret in montibus Pan cantilenas,
E summis rupibus extremam reddebam vocem.
Lugebo primogenitorum carminum interitum, neque ultra canam.
Valete, libri sonori; valete, musæ.
Quid proderit canere, si ad aures patris mea non perveniant carmina,
Etsi mea testudo, vel Orpheïca, in Odrysiis scopulis
Lapides traheret, et feras, et volucres?
Dabo etiam hoc tibi, male livor. Cessate carmina.
Neque tibi, pater optime, talia Deus, nec quisquam socius
Rependat. Timor autem et hic me premit:
Neque nos diligis, præstantissime, neque filias,
Quas nunc in manibus gestas, et ad æthera tollis.
Nos quidem domo tua prohibuisti, charoque aspectu,
Effecisti autem ut illæ omnibus odio sint. Neque enim placet
Christo regi, filiorum ut uni quidem pater mitis sit,
Alteri vero asper. Ob hanc causam propendente in contrarium lance,
Sæpe filios præ cæteris dilectos afficit malis,
E parentibus in filios iram declinans Filius carentis principio.
Hæc quidem in maris profundum mergantur, et a nostra
Domo procul sint, neque dolores dolor excipiat.
Jam satis in filios natu majores desæviit Erynnis.
Tibi vero, pater, omnes, quotquot sunt parentes,

Et filii, infensi sunt implacabile pectus habentis.
Indignatio enim patris abrumpit vitam, quam colligavit
Thalamus, desideriumque, mala autem dissipavit discordia.
Omnes enim magna intimis visceribus miseratione permoventur,
Sive qui Deo quid dignum gessere, sive qui passi sunt;
Præcipue autem sacerdotes, quos donis cumulas,
Et honorifice excipis ampla domo, spernis autem absentes,
Sæpe etiam præsentes, siquidem te sermonibus
Non tantum blandis, placidoque et benevolo vultu,
Verum etiam gravibus perstringunt verbis;
Primum quidem Gregorius nomine et vita;
Qui trinam ore prædicat divinitatem;
Bosporius autem, deinde et Amphilochus, viri animo magno præditi,
Qui gravem morborum pellunt dolorem
Precibus, Trinitatisque cultu, et sacrificiis.
Tuam vero mentem neque preces flectunt, neque sacrificium;
Nec martyribus quidem das gratiam, quos tu præmiis honorans
Quotannis munifica et larga manu,
Altaribus erectis, et donis, et convivalibus choris,
Ac pluribus cyathis vini fragrantissimi,
Et magnis thoris, Dei legem perfringis.
Præstat enim parva ferentem Deo cor mactare,
Quam omnibus cum sacrificiis, mente sordida, honorare.
Neque enim Deo quicquam dignum est, nec quæcumque terra

Hæc fert mortalibus, et cœlum, aut mare.
Etenim omnia Dei sunt: quid extra homo invenerit?
Solius autem animæ puræ gratum est sacrificium, quo pauper
Sæpe et divitem longe antecellit.
Veneror et hoc, pater, magnanimum consilium,
Quo multos superasti, voluntate Dei.
Non unus tantum miseris mortalibus est ortus,
Emanans ex carne et sanguine, qualis est hominum
Qui hic procreantur et pereunt celerrime:
Talis est primus ortus: deinde alter ex Spiritu sancto,
Cum lustratis per aquam æthereus advenit splendor;
Tertius autem lacrymarum et doloris nostri est,
Imaginem abstergens denigratam crimine.
Ex his primum habes a parentibus, secundum a Deo:
Tertii autem ipse tibi pater es, vitæ lucem optimam præbens.
Rupisti vincula sæculi, et e cœno extraxisti
Pedem tuum, et Sodomorum effugisti minas igneas;
Et planis porrecta spatiis te amica excepit Segor,
Non jam circumspicientem civitates in cinerem redactas.
Omnibus tuis possessionibus unam margaritam pretiosam comparasti
In extremum diem, Christum tuamque sanctam mentem consocians.
Nubem desuper induisti, seorsum a mundo
Terreno divisus, medium parietem attollens.
Rabiem ventris coërcuisti, inexplebilis gurgitis.
Sedes superbas respuisti, tumidumque
Fastum inanis gloriæ vana jactantem in terram projecisti.

Una tibi gloria Deus magnus est, et nobilitate
Generis pietas apud te longe præstantior. Posthabita sunt omnia
Cruci, cui affixisti prædonem hunc mundum.
Hymnis nocturnis et diurnis cantibus
Celebras cœlestis trilucidum spiritus splendorem.
Hæc quidem præclara, pater, et fini proxima optimo :
(Finis autem mihi Deus est cognitus, non jam per speculum :)
Una vero intus mansit ira et dulcis pernicies (185),
Rodens, veluti indomitum ferrum latens rubigo,
Vel gravis et dura furore versutissimi draconis,
Qui et primos parentes exigua esca e paradiso
Dejecit, et deitate spoliavit, e qua ipse exciderat.
Verum, pater, gravem iram comprime. Est et nobis
Christus rex; indiges autem et tu ipse ejus benevolentia.
Talis erga filios tuos sis, pater, imprudentes,
Qualem cuperes Deum in tuis calamitatibus experiri,
Si quando infestus tibi contigerit mœror.
Non solus mortalium factus es pater, nec te unum
Filii non obsequentes dolore afficiunt. Vidi egomet
Sæpe pertinacibus cedere flagitiis parentem
Filii scelesti. Alius immodico ludi studio,
Alius exitiosis compotationibus, et fervidis amoribus
Domum everterant; alius venit et patrem
Asperis lacessivit verbis : quin et manum furibundus sustulit.
Et tamen iram in tales filios mitis pater cohibuit.
Scriptis enim legibus superior est nullius magisterio edoctus amor,
Qui parentum in filios iram placat.

Multa enim ex iis quæ vident, fingunt sibi non visa;
Multa dissimulant se audisse, quæ auribus suis exceperunt,
Ne dira procacitas erumpat ex objurgatione,
Quæ verecundiam parentum auxiliatricem egregiam premit.
Pariunt enim audaciam probra, lenitas autem modestiam,
Et filiis maxime, siquidem gloriam præ oculis habentes,
Non manuum viribus cedunt, sed persuasionis vi flectuntur.
Flamma stipulæ est filiis ira patris statim desinens:
Ira linguam accendit, illam vero extinxit mansuetudo superveniens.
Diras execrationes jactavit, mens autem elocuta est auxilium.
Levando oneri manus admovet, et dolore inflicto flet, eumque amplexatur,
David, qui emicuit inter reges ex genere Abrahami,
Omnibus quidem mitis fuit, adeo autem filiis suis,
Ut et parricidis iram et molestias cohibuerit.
Conjice ex Absalone, quem contra se regem armatum,
Vectum mulo, ramoque implicitum sub densa arbore, mortuum
Non solum acerbissime luxit, ac veluti quempiam optimum,
Sed etiam mortis nuntio pœnam inflixit interfectoris (186).
Tu autem, o pravo utens consilio, quod tam grande malum, aut quid passus es,
Ut tam indomitum furorem in mente tua teneas ac augeas?

Neque te paterno fraudavimus, o rex, honore;
Nec segetes regionis tuæ invasimus,
Nec boum armenta, nec oves, nec equos;
Nec cubile conscendimus, rem nefariam temere ausi,
Neque fraudem tibi struximus, tuis juncti hostibus.
Hæc enim si quid iræ excitent, pater, non succendendum est,
Unum est filiis tuis grave crimen : scilicet præstantissimo patre
Inferiores apparuimus, qui nemini primas partes reliquit
Forma et proceritate. Expeditus non est nobis sermo :
Lingua quasi vinculo constricta. Uter peccavit? Ego, an tu,
Qui noluisti meliorem filiis naturam tribuere?
Hic dicendi finem faciemus. Rex Pater, Fili maxime,
Da dexteram, concede patrem mihi placidum esse.
Ecce manibus barbam, ecce genua
Contrectamus, ac veluti dei. Dei autem voci occurramus.
Non nuptias, non magnas opes, non domum splendidam
Poscimus. Da dexteram et benignum aspectum.
Mater mea, tu quoque mihi et in nocturnis somniis
Patri astans, precibus iram admiscens,
In memoriam revocans thalamum, et conjugium amabile,
Obsecra maritum tuum, ut filiis suis benignus sit.
Et cantus fastidium subit, et feri belli,
Si igitur tibi persuadeam, malorum jam satis est :
sin autem es inexorabilis,
Et filiorum Deus est; errabimus ut antea.

Hæc tua erit gloria, sive relinquamur abjecti, sive moriamur;
Lacrymas parentis benevoli habeamus tandem (mortui).

CARMEN IV.

NICOBULI FILII AD PATREM.

ARGUMENTUM.

Nicobulus pater, ad quem sub filii Nicobuli persona, Carmen hoc condidit Gregorius, vir clarus erat, atque apud Imperatorem gratia et autoritate florens, qui Alipianam Gregorii nostri neptem duxerat uxorem, ex eaque Nicobulum susceperat. Ille in hoc Carmine obtinere a patre suo conatur, doctrinæ cupiditate flagrans, ut in celebrem quamdam Academiam mittatur, quo litterarum studiis commodius operam impendere, ac disciplinarum orbem felicius obire atque absolvere possit, quod quidem a patre suo Nicobulus filius est consecutus. Circa annum 383 *hoc Carmen est conditum.*

Quod me genuisti, pater, leve hoc beneficium; omnium enim
Una lex est ab initio, hominum pariter et brutorum,
Ut amore inflectantur, ac sapientis rationis consilio,
Geniti, gignentesque brevem hanc vitam propagent,
Ac mortui in suis spicis vivant (187).
Sed me aluisti postea; at boum etiam ubera

Fortibus capitibus subsilientes premunt
Vituli; illæ autem laborem ferunt dulci necessitate.
Avis circum implumes pullos, supra amabilem nidum,
Stridorem edit, et huc atque illuc lassatur
Victum quæritans, vacua nutrix et jejuna.
Amore enim natura genitores et genitos colligavit,
Atque hoc remedium excogitavit genitoribus, ut graves
Suavissimis desideriis allevent sollicitudines.
Hinc et ferox pro tenera juvenca mater,
Ut et canis pro teneris catellis, et aves pro pullis,
Prælium cient : hinc et compuncta erumpit rabida
Pardalis ex sylva, et robur aprorum furit,
Setæ eriguntur instar arboris, ex oculis scintillæ, vapor ex dentibus,
Qui cum stridore exacuuntur, et genæ spuma obruuntur,
Dum natis auxiliari volunt aut perire :
Id enim stimulus persuasit legibus quæ non discuntur.
Vespæ petris insidentes, si quem prope viderint,
Etiamsi malum teneræ proli non ferat,
E petris effusæ, ut confertus exercitus, circa vultum
Bombos edunt, acerbisque aculeis feriunt viatorem.
Viget et in piscibus amoris lex, si vere
Delphinus (188), piscium rex, ubi viderit aliquam
Maris belluam imbecillæ suæ adnatantem soboli,
Suas genas expandit, ac intro prolem iterum suscipit,
Absorbens illam ut cibum, ne cibus sit belluis :
Nec prius e latibulo regerit onus incredibile,
Quam fortis belluæ tristes minas effugerit ;
Tunc vero e visceribus teneram evomit prolem.
Nec igitur mihi generationem objicias et exiguam alimoniam,

Quam tu tuis etiam famulis et bobus largiris.
Verum aliquid hisce præstantius habere cupio, pater optime,
Ut homo, et boni parentis filius. Verum ignosce
Si quem et molestum proferam sermonem, neque celavero.
Non me volentem genuisti, genitum autem necessario aluisti:
Quod si genitum me dimittis, vile animal pro homine genuisti.
Non aurum desidero, nec argentum, nec serica
Fila, et lapidibus immixtos intus splendores,
Non terram late patentem instar camporum Ægypti
Æstuantem, inundatam, fertilem, non famulorum
Multitudinem et quadrupedum. Matrimonium aliis curæ sit
Splendidum, dominam adducens, onus pretiosum:
Atque tribunal, quod paucos calcatis (189), a pluribus calcatur,
Iisque sæpe deterioribus, id quod etiam magis stomachum movet.
Alii aliis rebus insolescunt, sed viles et abjecti omnes,
Nihil stabile habentes in crastinum, alienis
Oblectamentis superbientes cito avolantibus.
Valeant quæcumque affert acerba vitæ procella,
Huc et illuc agitans cinerem omnibus infidum.
Hæc enim tenera quidem adhuc mente perspiciebam tamen,
Et ex viris prudentibus audiebam; plura etiam ætas afferet,
Quam omnes mortalium magistram esse dicunt.
O pater, unum pro omnibus desidero, doctrinæ præstantiam.

Præclara rhetoricæ vis ignea, tum in concionibus,
Tum in judiciis et præconiis.
Præclara etiam res est historiis mens referta; est enim historia
Conferta quædam sapientia, mensque multiplex. Nec spernenda
Grammatica, quæ sermonem et barbarum sonum expolit,
Nobilis Græcorum linguæ optima adjutrix.
Pulchra etiam artis logicæ certamina, sub quibus primum veritas
Delitescit, quam trita deinde disputatio in lucem profert.
Præclara etiam ea quibus bonos mores viri optimi fingunt,
Velut caseum textili calatho figuratum;
Et quæ subtili mente, subtilibusque curis
Rerum profunda vestigantes, alii aliud
Viri sapientes speculati sunt et litteris tradiderunt,
Eorum quæ in aëre, et in terra, et in mari, et quæ in cœlo, naturam
Indagaverunt, præcipue vero Dei non enarrabilis mentem;
Quomodo hanc molem regat, et quo perducat, et quem finem habiturus sit
Mundus universus multiplici intus ornatu decoratus:
Aut ea didicerunt, aut intellexerunt, quæ mortalem sapientiam superant.
Hæc autem postquam juvenili ætate percurrero,
Diviniori Spiritui animum tradam, pulcherrima illa quæ sacris Scripturis condidit
Investigans, et semper in lucem progrediens,
Ac vitæ regulam ex divinis motibus instituens,

Ut adjutorem, et viæ comitem, ac ducem
Christum habens, cum dulci spe hinc evehar,
Ac puram et æternam vitam consequar,
Non jam infirma veritatis simulacra procul prospiciens
Velut per speculum et aquam,
Sed ipsam veritatem contemplans puris oculis,
Cujus primum ac supremum est, Trias, divinitas uno cultu adoranda,
Unum lumen in tribus æqualibus splendoribus.

Aspice matris meæ magnum avunculum (190), qui præ omnibus
Varia doctrina ornatus, quam collegit
Ex orbis terminis, et in diversæ linguæ regionibus sedens,
Tandem scientiis coronidem imposuit, Christum
Et vitam sublimem. In hunc, pater, oculos verto,
Etsi paulo inferius consistendum mihi est; at metiri
Magnis mensuris vitam suam prudentis est viri.
Præstat secundas habere inter magnos, quam primas inter egenos :
Quemadmodum et volitare infra aquilam ex alto stridentem,
Quam supra alaudas humi serpentes aërem secare.
Hæc, pater, desidero; tu vero mihi vota perfice.
Etiam atque etiam rogo : barbam tuam tango :
Etiam atque etiam rogo : tempus arripiamus, quod adveniens
Apprehendere est, præterlapsum quærere inanis opera.
Tempus plantandi, tempus et terram arandi :
Tempus navigantibus solvendi navis retinacula :
Tempus venatoribus feras in montibus occidendi :

Tempus etiam belli : flores vernum tempus
Parit. Sic et scientiarum opportunum est hominibus tempus,
Cum calidiora vigent mentium studia,
Neque multis imaginibus cor intus insculpitur,
Sed bonis tantum ac recens impressis efflorescit,
Ac radicem vitæ juvenes terræ mandant
Bonam aut odiosam, quod maxime considerandum est.
Persuadeo? an his etiam adjiciam meliora?
Revereor facundiam tuam, pater, qua tu præstantissimus
Antecellis omnibus lingua, auribus, et acri ingenio,
In omni pariter dicendi genere, soluto aut stricto,
Idque non magno labore, quod quidem valde admirabile.
Scio te et magnis astitisse imperatoribus,
Et inter strenuos bellatores laudem tulisse, si quis unquam tulit,
Cum terribilem hastam in Persas intorqueres (191) :
Divitiis quoque splendidum, et sanguine, et pectore,
Forma et corporis magnitudine : antiquissimis
Similis es Æacidis, aut Ætolo Meleagro.
Sed tamen te omnium maxime litteræ celebrarunt,
Stabilem, insuperabilem, senii et mutationis expertem, probum,
Semper annis supervenientibus crescentem.
Paternam hæreditatem habere cupio, ut olim lanceam
Spartiatæ, et Pelopis humerum Pelopidæ,
Et sceptrum alii semper a patribus ad filios perveniens :
Cecropidæ e terra geniti, super capillos cicadam terræ filiam ferebant (192).

Sic mihi et formam habere paternam in votis est.
Moveat te desiderium meum. Vidi ego patrem ipsum eximium,
Desideriis natorum etiam non rectis cedentem,
Ut quidam medicus morbi depulsor, jucunda salutiferis
Admiscens, ut meliora dulcibus
Temperaret, et aliquid nocivi concedendo, morbum sanaret.
Vidi et sapientiæ imperitum, qui sæpe filio
Obsecundabat litteras sitienti, et bonis studiis annuebat,
A quibus ipse peregrinabatur, ut nato gratiam faceret.
Velim ergo, pater, ut præclarissima optanti
Faveas et opem feras; sin autem pessimis
Delectarer, longe me a filiis tuis ejice,
Ut nothum generosi Rheni aquis convictum (193),
Aut radiis mendacem germanæ aquilæ sobolem.
Da gratiam, quæ patris magis est quam filii, optime,
Utpote, quæ revolvatur a filio ad patrem.
Gloria enim est parentibus filiorum gloria, ut filiis
Suorum parentum: commune decus, et commune dedecus.
Alii jam et in stadiis omnes facultates absumpserunt,
Saltationibus gaudentes flagitiosis, cæde hominum,
Et belluarum peremptarum inania sectantes, ut civibus
Oblectamenta præstent, et cæteros antecellant gloria,
Quæ totius populi ore celebretur non in multum tempus.
Alii facultates et divitias profuderunt in athletas
Circa pulverem inaniter laborantes, et in aurigas

Certatim insanientes, coram spectatoribus contraria in studia distractis,
Verberantibus utrinque aërem. Alii ex turpitudine
Virorum effœminatorum multiplicem capiunt voluptatem,
Et ex jocosis mimorum alapis, sub quibus crepitans mala
Nudatur, risum pro luctu movens.
Ita enim insaniunt, vitam suam in medio omnium
Sceleratam ludificantes. Quæ enim didicere, edocent.
Atque ipsis solis merces scelerum non est gladius acutus,
Sed opes, et divitiæ, utpote qui vitiorum adjutores sunt.
Facile excellunt inter stultos pessimi.
Illi quidem talia; et quæ pessime compararunt,
Deterius profundunt. Justa quippe vindicta eos insequitur.
Tibi vero Deus concedat quæ desideras, qui optime nosti
Manum porrigere filiis, et quibus largiri melius est.
Aliis superflua, nobis autem præstantiora impertire.
Non enim plurima cupio, sed ut ipse multi pretii
Sim, nec a parentum virtute longe nimium absim.
Quæ tibi gloria; si simiam habeas; fœdum animal, sub humana forma,
Cujus collum aurei torques ambiant?
Haud enim ornatus ridiculam futilemque formam immutavit.
Quæ etiam gloria asino auri talenta gestare?
Asinus enim, etsi auro coopertus, ruditus edit.
Neque gloria est plumbo conflatos enses condere
Argenteis vaginis; quorum nulla in bello utilitas.

Talis enim homo est, qui externis bonis tantum effertur.
Finem orationis hunc audi : Deus autem testis sit.
Nam et Deus Verbum est, mortalibus imperans.
Hæc a me, pater, præstanda sunt, natura, mores, indefessus labor,
Dies ac noctes simul absque ulla intermissione conjungere.
Cætera vero mihi a te accipienda, Deus, tempus, spes melior;
Nec desinas me acuere admonitionibus sodalium :
Etenim lignorum excisori securis addit robur maximum (194).
Ne tu quidem mare perhorrescas, nec viæ
Longitudinem, nec opibus parcas, nec rei quiquam,
Quæ magnam mortalibus virtutem augeat.
Multis sane divitiis præstantiorem me existimo,
Natu maximus, et primus ob quem nomine patris appellatus sis,
Si quam id habet apud parentes gratiam, ut arbitror,
Si vero te opum rapit cupido, aut filii
Muliebre, molle ac maternum animo desiderium incidens,
Sicut flamma stipulæ, quæ accensa cito marcessit,
Eloquar invitus quidem, sed tu me ad id cogis :
Nunquam ego tibi patris diligentis filios nomen tribuam.
Verum, pater, filio tuo esto deus pro homine.
Ne obstruas fontem, fluvium magnum parturientem,
Neque lumen lucernæ extinguatur, deficiente oleo,
Aut planta non irrigata fœcundis imbribus marcescat.
Aperi, ale, riga, fluentum, lumen, plantam augens.
Mater mea, tu quoque precibus meis ipsa auxiliare,

Ut ambobus gratiarum actionis hymnum concinam;
Neque tantum luti, (quod quibusdam placuit dicere,
Perspicientibus soli carni metuere parentes,)
Sed et immortalium animarum parentes appellem.

CARMEN V.

NICOBULI PATRIS AD FILIUM.

ARGUMENTUM.

Nicobulus pater filio respondet hoc Carmine, quod ab ipso conditum fuisse credere nihil vetat, quippe qui litteris florens, stricta et soluta oratione perinde norat scribere, quod Carmine præcedenti constat. Votis filii annuit, cujus verba quædam, ut minus verecunde dicta, carpit, eumque salutaribus monitis vallat, data eundi quo vellet licentia. Serius anno 385, *quo Nicobulus obiit, Carmen istud scribi non potuit.*

Fili mi, sermones cupiens, cupis optima;
Ipse enim delector sermonibus, quos dedit
Hominibus Christus rex, vitæ lumen, eximium præ
cæteris.
Donum ab axe cœlesti. Neque enim ille,
Cum multis nominibus appelletur, gaudet
Alio ullo magis, quam cum Verbum vocatur. Verum
audi
Verbum meum; patris enim est admonitio optima,
Et senectus plus habet juventute. Peritiam enim
Tempus, peritia autem sublimem genuit sapientiam.

Quamobrem verba mea amplectere : id etenim melius.
Fili mi, in cæteris quidem patri tuo præstantior fueris ;
Gaudet enim pater superatus ab egregio filio,
Et amplius quam si omnes vinceret, sic jubentibus divinis legibus,
Quibus hæc omnia devinxit pater magnus : et Verbo etiam
Firmiter stabilivit, suam possessionem magno amore complexus.
Illud autem volo, ut a patre, fili, habeas
Majorem verecundiam, quam nunc parentibus ostendisti.
Filius ego et ipse sum optimo patre natus, sed nunquam
Excidit hujusmodi verbum ore meo, nec dentes attigit ;
Neque enim, neque Deo gratum est verbum :
« O Pater, quod me genueris, levis est gratia ; non enim mihi
» Sed tuæ cupiditati, et tuæ carni serviens me procreasti :
» Sed aluisti postea : ut quid enim genueras? » Quam ingrata
Vox! et mundum dissolvit, et magnam procreationem.
Amore quidem colligavit natura et parentes et filios,
Ne labor pro filiis susceptus divellat parentes,
Et in mortem gignamus, abjicientes curam filiorum quos genuimus.
Quapropter et grave certamen suis pro filiis parentes
Suscipiunt, ut vere dixisti, usque ad mortem,
Vespæ, pantheræ, boves, apri, pisces, aves,

Omnium autem maxime mortalium genus. Si autem legibus
His tuis cesserimus, tota vita abit incerta.
Quis enim jam filium complectetur, aut optima
Precabitur, aut desideranti sermones, seu quid aliud obsecundabit ?
Quis partem bonorum dividet, ut par est,
Si debitum est, non gratia, quod a patre filius acceperit,
Ac nihil quidem consecutus, pudoris legem abjecerit,
Beneficio autem affectus, ingratam exhibeat linguam et mentem ?
Vide autem ne quis tibi occurrat prudens, et premat :
Non hominum tantum genus sumus, sed etiam Dei,
Imo Dei priusquam illorum. Parentes vero secunda sunt filiis
Instrumenta Christi magni Dei, ut procreatione.
Terram sumpsit, mentem ei indidit, conflatumque ostendit
Unum genus ex utroque, terrestrem regem,
Corpus, cum male vivit, deum adoptivum, cum pietatem colit :
Multisque calamitatibus hinc inde jactatum,
Ut inter plurimas vitæ acerbitates, inconcussum animum habeamus.
Verum nemo hactenus ita mente excidit sana,
Neque adeo ferocis juventutis æstu abreptus est,
Ut hanc ore proferret impiam vocem contra Deum :
«Non me volentem creasti, postquam autem procreasti, dedecorasti, ut par erat ;
»Si autem formatum me abjeceris, vile pecus procreasti loco hominis,

» Da sapientiam, da divitias, siquidem permultis tribuisti :
» Da proceritatem, et pulchritudinem, da in urbibus principatum,
» Da furentem hastam vibrare, da morbis corpus non obnoxium,
» Cæteraque, quibus homines magnam felicitatem metiuntur,
» Aut desinam sacrificiis te et precibus honorare :
» Non enim quid mihi gratificare volens, animam et corpus alligasti,
» Sed gloriam quærens produxisti, sicut alia omnia,
» Ut et mortalibus, o beate, inclytus sis. »
Talia dicta hominibus Deo invisis et stultis tribuantur,
Quibus divitiæ deus sunt, mali lictoris servis.
Nos vero in omnibus Deum magnum celebremus,
Tum bonis, tum invisis : hoc enim decet filios amabiles ;
Et post primum Regem terrenos veneremur parentes,
Qui me luce perfuderunt, per quos Trinitas, in unum subsistens,
Et illuxit menti meæ, et omnibus affulsit.
Tacebo magnum mundi orbem immensum cœlum,
Clarissimis luminibus late splendens, superficiem maris
Fluxi et immobilis, quod sane mihi stuporem edit ;
Terram postea, fluviorum cursum, aerem quem spiramus,
Tempora, amœnos flores, terrestrium naturam, et aeriorum,
Quæcumque Deus apposuit oculis meis, ut quamdam mensam :
Hæc pater a magno Patre accepta mihi dedit.
Quare, ne mihi talibus gratiam referas parenti

Licentius faciendo : confidentia enim fit impudentia, si modum excedat ;
Ne tibi hæc et talis ex ore nostra (195),
Fili, præfervidi cujusdam patris vox proferatur :
« Si natura filiis amorem parentum largita est,
» Et natura etiam eos diligere qui non diligunt, vetuit.
» Melius est filiis severum patrem perferre, quam ab aliis
» Bene tractari, et mortalibus in illius duntaxat manum inspicere. »
Sin autem pauper, et mente captus, et membris invalidus essem,
Quid faceres ? non manum tuam pro baculo præberes ?
Non me tuis humeris sublatum procul efferres,
Quemadmodum Æneas patrem suum sustulit ex hostibus ?
An diceres : Quid me genuisti, aut, quid a me servile ministerium petis ?
Da vocem piscibus, et aëriis avibus,
Et omnibus, quæcumque super terram reptant et spirant ;
Non sic Deum alloquetur delphinus : Quid me, o Rex, maris prolem fecisti ?
Salsam nollem sulcare vitam, semper vagus,
Humidum hauriens, et aërem obscurum intuens,
Opera bovis desidero, et montes, et latos humeros,
Et ducere communem hominibus vitam, ut celer equus,
Quam omnibus lubricis piscibus imperare.
Neque boves cupientes maris iter sequuntur :
Nec dicet obliquis laborans voluminibus ventris
Dirus serpens : Quid me deturbasti in humum, terram edentem ?
Mallem erectus esse, verum tu me ventre volutas.

Neque corvus perinde ac aquilæ per aëra circumferri
Expetit, cum principe avium formam mutans;
Sed amat, quod cuique datum est vitæ genus.
Nec suo fictori unquam dicet fictile opus :
Quid in me indecoram circumvolvisti rotam, o scelestе?
Hæc quidem ad inflectendam mentem tuam, charissime fili,
Ut discas lancem orationis, funemque contrahere,
Et abjicere quod superfluum est, quod autem sufficit, retinere,
Nec impetum juventutis sequi, sed coërcere.
Plerumque quicpiam ex iis quæ dicenda sunt, multo melius est
Intus subsistere, quam verbum aliquod non dicendum in aërem proferri.
Namque nulla est molestia, quod sermo intra labia maneat :
Non enim te disrumpet viperinus fœtus, qui ventrem
Matris corrodit, in vindictam patris extincti.
Jamvero tuum verbis humaniter excipiam desiderium
Lenitate patris, filii audaciam ventis diffundens.
Non una vitæ semita est, o fili, non una,
Quemadmodum nec una omnibus est terra ; sed alia quidem bona.
Alia vero mala, brutis irrationalibus similis :
Alia rursus ex duabus conflata et permixta.
Sic etiam et triplicem terræ vim novit agricola :
Alia fertilis, alia sterilis, alia spinarum ferax simul et frumenti.
Ternæ igitur sunt viæ, ternique termini.
Prima quidem humilis, et trita vestigiis plurimorum,

Lata, et mollis, ac tristem ad finem ducens,
Præcipitia, tenebrososque recessus, et sævum tartarum,
Ubi ignis flumina, et sævi dæmones,
Animarumque perditarum pœnæ, ac tormentum sempiternum.
Altera via aspera, et ardua, æstuosa,
Angusta, et obliqua, ex omni parte præceps,
Non multis pervia, et ad faustum finem ducens,
Cœlum sidereum, magnam gloriam, pulchritudines incorporeas,
Ad veritatem ipsam puram, nullis involutum umbris bonum,
Denique usque ad summum lumen, nullum habens terminum.
Tertia autem media quidem via est, mediam habens mercedem,
Neque valde laboriosa, nec multum gloriosa,
Velut si lux misceatur cum obscura nocte:
Sublustrem utique noctem hanc mixtionem sapientes vocant.
Plana quidem via insistunt, quibus est mens scelerata,
Mendaces, homicidæ, adulteri, perjuri,
Cinœdi, parricidæ, raptores,
Ventris amatores, paludibus inexplebilibus similes,
Qui morti viventes, suum interitum amant:
Talis vita hostium cervicibus immineat.
Præclara autem via incedunt, quibus vita non est in terra,
Ter beati, viventes in terra supra carnem,
Innupti, mundi contemptores, cœli incolæ,
Inopes, tristes, humi cubantes, unam habentes vestem,

Modicum quid spirantes, cibo et tecto carentes
Gloriam unam solam habentes, omnem hic gloriam spernere,
Solasque divitias, paupertatem pati, ac Deum unum intueri,
Hos ego veneror et tremisco, demissis in terram oculis,
Ut Deum summum regem, cum ad homines accedit:
Etenim longe supra mortales secreti sunt omnes.
Nos vero mediam viam ingredimur, neque malis
Delectati, et paululum attingentes Deum;
Quibus et uxorum cura est, et gloriæ amabilis,
Et filiorum, et opum, et gratum id omne quod in manus venerit.
Hujus autem vitæ primas tenet, ut mihi videtur, facundia;
Quippe quæ habeat divitias, et possessiones, quæ nec furto eripi, nec subripi possunt.
Quamvis enim non omnia disciplinarum genera decurrerim, ut cupiebam,
Neque totum emensus fuerim scientiarum æquor, velis expansis,
(Non enim verbis tuis assentior, neque me seducit
Laus mea: laus enim a propinquo, parum habet fidei;)
Attamen colo sermonum gloriam præ cæteris omnibus:
Vitæ enim sunt fundamentum sermones, qui me a feris
Secreverunt, quibus urbes extruxi, et leges inveni,
Et Deum præpotentem celebro; quibus effero
Ad cœlum inclytæ virtutis gloriam; quibus frango
Tetri vitii sævum robur; quibus secerno

Mundos, cœlestemque et eum qui ad interitum vergit
Hic, et mentem a corpore. Ut vero a formis sejungo
Imagines, sic etiam et vitarum naturas, et geminos fines
Viventium et pereuntium. Hæc enim Deus edocuit,
Et sermo sapientium firmavit, et fides fulcivit: scilicet
Quomodo virtutem bonorum tempus trahat extremis diebus
Remunerandam illustribus scripturarum monumentis ostendens, et malorum
Ignominiam in tabulis immortalibus incidens.
Sermones efficiunt, ut qui solitarius vivit, nullius rei inopia laboret;
Et illi qui altum spirat, præclara sunt corona, nequaquam similis
Floribus vernis, qui ad auroram carpuntur,
Marcescunt autem postea ante diei occasum.
Sermones animi motibus sedandis eximia sunt medicina. His compesco
Iram æstuantem, nebulas menti offundentem. His dolores
Lenio, et lætitiæ modum impono,
Neque nimium adversis dejectus, neque prosperis
Elatus. Alteri autem ab altero adhibeo remedium,
Spem in rebus difficilibus, in serenis timorem.
Sermo ipsos reges, quo vult, impellit, et populos trahit;
In foro floret, in conviviis regnat:
Bellum comprimit, mansuetum hominem reddit,
Molliens teneris blandisque verbis,
Quamvis ferus sit, velut ignis vis mollit ferrum.
Orphæi cithara, ejus erat eloquentia, ut arbitror,

Quæ carminis suavitate cunctos trahebat, bonos simul et malos,
Ut etiam Amphionis lyra, quæ saxa permovebat,
Homines scilicet contumaces et saxeos. Novi etiam Mercurii
Medicamentum fuisse facundiam, quam iter facienti ad Circen
Ulyssi dono dedit, ut in porcos mutatis opem ferret
Suis sociis, ac ne ipse ederet porcorum escam.
Sermo etiam medicamentum est illud quod miscuit Polydamna, Thonis uxor,
Ægyptia, deditque Helenæ hospitale munus,
Dolorem sedans, et iræ expers, malorumque omnium oblivionem afferens.
E luctuosa pugna, et sæva maris tempestate
Sæpe quis ereptus, cum Deus propitius fuerit,
Hanc eloquentiam una secum servavit, charam possessionem, solam ex omnibus aliis,
Qua magis quam plurimis alter delectatur opibus.
Eloquentia enim venerabilem hominibus hominem reddit.
Id perspice ex Ulysse, quem ex undis servatum,
Nudum et membris fractum, illustrem erronem,
Prudenti oratione supplicem sibi occurrentem,
Virgo tamen, regis licet filia, reverita est,
Phæacibusque ostendit et Alcinoo regi,
Hospitem naufragum aliis omnibus augustiorem.
Sermones quoque, in plerosque infestos oculos conjiciente
Invidia, superiores existunt : neque enim optimis
Livor, sed iis qui inopinata prosperitate tument, solet conflictari.
O eloquentia, cui laudandæ impar sum, quam cuperem

Tuæ excellenti facundiæ parem orationem afferre!
Verum partim attigi, partim nequeo, partim etiam filii
Lingua charissima percensuit, properantibus desideriis
Ex cana juventute, quod mihi acrius animum stimulat.
Itaque, vade age, parentumque precibus et tuis fretus,
Promptus et validus, cum spe optima,
Quo ire cupis. Ductor autem patris tui te ducat egregius.
Etenim in vitam nostram oculos Deus conjicit.
Sive te Attica oblectavit luscinia, sive te jucundæ
Phœniciæ urbs inclyta, legum sedes romanarum,
Sive Alexandri magna civitas, ex qua multis
Onustam mercibus navem quis agens in suam domum rediit;
Omnis quidem terra tuis expedita sit
Pedibus festinantibus, et amœnos flores gignat,
Et fluvii leni strepitu decurrant, et omnia æquora
Navem ferant ventis levissimis in portum:
Delphinus autem tranquillum super mare, sinuosa pulchris volumina
Versans gyris, et extrema caudæ agmina vertens
Subsultet inter undas tuam viam dirigens,
Quemadmodum olim dorso celebrem vexit cantorem (196).
Elequentiæ magistris sis ipse lux, et inter primos discipulos
Protinus connumerent filium meum, perinde ac filios suos
Eum honorantes. Poculum autem doctrinæ, et ad fundum usque

Merum sitibundis hauriatur pectoribus.
Aureæ præterea in plicatilibus tabulis scribantur
Litteræ tua manu, et fluant favi e tuo libro.
Sin autem tu sub arborum ramis sedens, verno tempore,
Tunc, cum auræ gratiores sunt mortalibus,
Aut ardentes radios spargente supra caput sole,
Sermonibus des operam, tota in illis mentis intentione incumbens,
Cicadæ garrulæ, simul cum avibus canoris,
Tuum corpus suavibus reficiant modulis,
Ad pugnam provocantes mutuis concentibus.
Ego vero te amicis sibilis, ac veluti celerem pullum equinum,
Quamvis sponte sua fervidum, ad celeriorem cursum excitabo
Victoriæ cupidum gloriosæ, aut etiam athleta
Veluti senex, qui fortissimos luctatores adhortatur
In pulvere Pisæo eruditis sermonibus (197);
Filium meum in medio cœtu oleagina redimitum corona videre cupio!
Neque ulli possessionum parcam, ut tu postulas,
Nec labori, quem a parentibus suscipi deceat, nec rei cuipiam
Quæ eximiam virtutem homines possint comparare.
Præstantior enim est sapiens paupertas divitiis pessimis.
Non obstruam fontem, qui flumen magnum intus continet;
Neque sinam, ut lumen lucernæ emoriatur, deficiente oleo:
Planta autem continuis fluentis irrigata crescat.
Istud autem a me dulcedinis carmen habebis.

Christum habeas studiorum ducem, et vitæ
Vivum sermonem, qui sermonibus præstantior est omnibus
Ne vero tu tibi adjungas malum et flagitiosum sodalem :
Pestis vel validissima invadit membra ;
Nec virtutem illi dabis, et vitia illius contrahes.
Sapientiam habeto sociam, et illa delectare sola ;
Ne amorem optimum extrudat amor flagitiosus ;
Unam rem crede, nempe morum probitatem doctrina esse meliorem.
Si vero tu expleveris castam mentem iis, quæ sperasti,
Rursus revertere, et ductor te reducat conspicuum omnibus
Ductor ille, scilicet, qui eunti socius fuit viæ.
Merces vero parentibus gratia rependatur, et nomen optimum.
Hæc tibi a me, dilecte fili ; sin autem Gades
Ultra penetrare velis, et eo Deus tibi dux sit,
Nequaquam incredibile est virum sapientem, et altos doctrinæ gurgites
Semper haurientem sub optimis magistris,
Qualis ille est quem nominasti ex sanguine nostro,
O fili, ad summi boni apicem posse pervenire.

CARMEN VI.

AD OLYMPIADEM.

—

ARGUMENTUM.

Hoc Carmen, inquit Leuvenclaius, simpliciter in Græco Paræneticum *inscribitur. In uno e regiis Codicibus is huic Carmini præfixus est titulus :* Ἐφάμιλλός τις πρὸς ἐπίγαμον παρθένον, Ὀλυμπιάδα λεγομένην. Consimilis admonitio ad virginem nubilem, Olympiadem dictam. *Ideo autem inscribitur* ἐφάμιλλος, consimilis *adhortatio, quod in illo Codice hæc aliam subsequatur adhortationem de eodem argumento, nempe* de superfluo mulierum Ornatu, κατὰ γυναικῶν καλλωπιζομένων, Bill. 58, nunc XXIX, Sect. 2, Lib. 1. *Codex Coisl. habet,* πρὸς Ὀλυμπιάδα, ad Olympiadem, *ad cujus nuptias invitatus Gregorius, cum podagra gravatus interesse non potuisset, datis epistolis ad Anisium, rogavit ut se excusaret, prætereaque ad ipsam Olympiadem istud Carmen misit. Quo Carmine regulas ac præcepta ei tradit, quibus honeste sancteque in matrimonio vivat. Hæc illa est Olympias, celeberrima diaconissa Ecclesiæ Constantinopolitanæ, ab omnibus sui temporis scriptoribus ob præclaras virtutes decantata. Carmen autem Gregorii exeunte anno* 384 *conditum est, siquidem Nebridius, cui Olympias nupsit, quocum non totos viginti menses habitavit, adhuc in viris erat* 29 *junii* 386.

Filia mea, hoc tibi munus bonum mitto
Gregorius : Patris autem admonitio est optima.

Non aurum lapidibus immixtum, nobilibus
Ornamentum est mulieribus, Olympias, neque etiam vultum
Coloribus pingere regalem, turpi oblectantem decore
Faciem facie obducendo perniciosa. Vestes sint aliis
Purpureæ, aureæ, splendidæ, varie pictæ,
Quibus nulla vitæ inclytæ gloria suppetit.
Tibi vero pudicitia curæ sit, et pulchritudo miranda
Oculis etiam clausis. Mores autem sunt flos pulcherrimus,
Firmus, inconcussus, mulieri cui præclara est fama.
Venerare primo quidem Deum, deinde vero maritum,
Oculum vitæ tuæ, tui arbitrum consilii,
Quem unum diligas, cui soli placere studeas;
Atque etiam impensius, si te ipse amore perfectiore diligat,
Constantem exhibens affectum, sub legitimi amoris vinculis.
Libertatem ne habeas tantam, quantam tibi viri cupiditas affert,
Sed quantam habere par est, siquidem satietas est rerum omnium.
Omnium, inquam, satietas est; ut autem in amore non subeat fastidium, melius.
Ne unquam, cum fœmina sis, in virilem fastum prorumpas.
Nec genus proferas, nec ob vestium elegantiam supercilium tollas,
Nec ob sapientiam : sapientia autem mulieris est matrimonii legibus parere.
Omnia enim inter virum et mulierem communia fecit connubii vinculum.
Cede excandescenti marito, laboranti fer opem,

Blandis verbis, admonitionibusque optimis:
Neque enim is qui leonis curam gerit, robore iram belluæ sedavit
Æstuantis et frementis, sed domat
Manu permulcens et blandis verbis.
Nunquam detrimentum ullum exprobres viro
Etiam valde irata: plus enim ipse tibi est quam divitiæ;
Nec si quid contigerit votis contrarium; non enim æquum est.
Dæmonis malitia sæpe fiunt irrita prudenti suscepta consilio.
Nec vero imbecillitatem exprobres: est enim penes dominantem gladius.
Neque laudes quemquam, qui non sit amicus viro tuo,
Per comparationem verbis perstringens versutis,
Nam alioqui etiam decet morum simplicitas nobiles
Viros et mulieres, sed præsertim fœminas.
Communes voluptates et dolores omnes habeas,
Communes etiam curas, siquidem hoc rem familiarem adauget.
Consilium quidem da: verum auctoritas penes maritum esto.
Dolente marito paululum simul doleas; istud enim gratum
Levamen doloris est, amicorum dolor. Cito autem postea
Serenam faciem exhibens, depelle curas animo.
Marito enim in mœrorem prolapso commodissimus portus est uxor.
Radio da operam, et lanæ, et versare in meditatione
Divinorum oraculorum: externa autem negotia viro curæ sint.

Ne crebro limine pedem efferas, nec ad festa
Publica, aut ad inconditam turbam : id enim pudorem
Adimit etiam verecundis, et oculos oculis miscet :
Pudoris autem jactura, omnium genitrix est flagitiorum.
Ad honestos autem cœtus jubeo te pedem ferre cum prudentibus,
Ut aliquem egregium sermonem tuo pectori insculpas,
Quo vel vitia tua deleantur, vel arctius sit vinculum virtutum.
Domus tibi instar urbis sit, et nemorum. Ne videaris
Ab aliis, quam a propinquis, iisque sapientibus, et a sacerdote,
Et senectute juventute præstantiori : neque etiam a mulieribus
Quibus collum sublime et meretricia facies;
Imo nec a piis quidem viris, quos maritus a domo arceet,
Quamlibet eos honore prosequaris. Quid enim tantæ tibi est utilitatis,
Quantæ maritus probus, quem solum unice amaveris?
Animo quidem sis excelso, verum ne insolescas.
Fœminas eas laudo, quas viri nequidem norunt.
Nec ad nuptiale convivium, nec ad natale
Roperes, ubi et amores, et choreæ, et cachinni,
Et facetiæ infacetæ : hæc enim vel pudicum pectus demulcent,
Ut radius solis ceram penetrans citissime.
Nequidem privatas compotationes domi excita
Sive præsente marito laudabili, sive absente.
Venter modum tenens fortasse cupiditatibus imperaverit.

Helluonem autem pertimesco ego, pertimescit et maritus.
Neque etiam genarum subsultationibus palpites lascivis,
Vel iræ æstu: hoc enim hominibus turpe,
Mulieribus autem maxime, et formæ venustatem labefactat.
Aures ornatum habeant, non in margaritis, sed in eo situm ut optima
Excipiant verba, pravis autem animi clavis imponatur.
Sic et apertæ, et clausæ, pudicæ sunt aures.
Fundat autem egregium marito ruborem virgineus pudor
Tuis sub palpebris; ad aspectum hominis erubescas,
Oculos habens cæcos, et in terram supercilium demittens.
Si linguam habueris effrenatam, marito semper invisa fies.
Lingua procax et innocentibus sæpe noxam intulit.
Silere melius est, etiam cum ad loquendum res compellit,
Quam loqui, cum tempus sermone prohibet indecoro.
Sermonis tui semper desiderium relinque. Pedes autem superbe gradientes
Mentiuntur pudicitiam; etiam gressibus inest libido.
Et hoc accipe. Ne carnis indomitum habeas impetum,
Nec quovis tempore lecto geniali indulgeas. Suade marito
Ut sacrorum dierum rationem habeat. Sic enim æquum est
Imaginem magni Dei legibus divinis parere,
Tametsi legem conjugalem dederit Filius carnis expers
Nostro generi, hominibus, quos condidit, opem ferens;

Ut videlicet aliis decedentibus, aliis succedentibus, generatio
Decurrat, volubile genus hominum, instar fluvii,
Fragile per mortem, et stabile per generationem filiorum.
Sed quid ego hæc sigillatim persequor?
Novi ego ipse admonitionem, et quidem hac nostra longe præstantiorem.
Est tibi, o elegantissima, Theodosia. Hæc tibi proposita sit
Omnis sermonis et actionis vivum exemplar:
Fœmina Chironis, sub radicibus matrimonii,
Quæ te a patre suscepit, et optimis imbuit moribus;
Germana soror longe innocentissimi præsulis
Amphilochii, quem ad Deum misi cum sancta Thecla (198),
Magnanimum veritatis præconem, decus meum.
Si quem etiam sublimem senectutis meæ sermonem excepisti,
Hunc jubeo te in imis animi latebris condere,
Quo et maritum egregium civem sanaveris,
Quamvis magna jactantem, præstantius ipsa decus habens.
Nunc quidem hoc tibi do munus. Si quid vero majus cupis,
Fias sicut vitis abundans, natosque natorum videas,
Ut et a pluribus magnus celebretur Deus,
Cui et nascimur, et ad quem æquum est, ut hinc properemus.

CARMEN VII.

AD NEMESIUM.

ARGUMENTUM.

Nemesius, vir eloquentia et æquitate clarus, in multis reipublicæ muneribus magna cum laude versatus fuerat; verum in ethnicismi cœnó hærebat. Hunc, ut abjectis impiis erroribus, christianam religionem amplectatur, Gregorius hoc Carmine hortatur, in quo Gentilium errores late prosequitur. Gregorii studium irritum non fuisse Epist. olim 184, nunc 200, ad Nemesium argumento est. Extat opus philosophi christiani nomine Nemesii, quod quominus Nemesio, de quo hic agitur, ascribatur, nihil vetat, ut loquitur Tillemontius, tom. 9, pag. 607. Non ante annum 384 scriptum videtur hoc Carmen.

O lumen justitiæ et eloquentiæ, Nemesi, qui antea
Jure dicendo integritate laudes ab imperatore ferens,
Romanis primum legibus magnum robur præbuisti,
Voce adversa causas iniquas refellens,
Nunc autem appares super tribunalia apud insignes
Cappadocas, justitiæ tuæ primitias ostendens:
Alii quidem cantibus, et sonoris carminibus,
Facundiam, ceu igneam dicendi vim, ore prædicantes
Tuam, qua tu omnes longe post te reliquisti,
Gloriam tuam celebrent, siquidem pluribus orationibus
Unus sufficis, si sigillatim gesta tua velint referre,
Veluti dissectus in plures partes alveus magni fluminis.

Alii rursus pictum in tabula sublimem attollentes,
Aut ære exculptum fusumve Nemesium in mediis
Statuentes civitatibus mutum eum qui facundissimus est,
Urbes ornent : ornamento enim urbibus sunt egregiorum
Præfectorum statuæ conspectæ posteris.
Verum ego, (etenim me Deus magnus gnarum effecit
Cœlestium humanarumque rerum, et mens per omnia fertur,
Profundissima scrutans cum sancti Spiritus luce,)
Eloquar, quæ virum sacerdotem decet eloqui,
Præconem veritatis insignem, discipulum eorum
Qui mundum universum suavibus Dei retibus exceperunt,
Neque confisi verbis potentibus, nec divitiarum
Potentia tumidi, neque antea illustres,
Ut quis hîc dicat : Victoria est Dei Verbi.
Sed age, ad hæc verba animum attende, et tu qui blandis
Inanibusque verbis tam longo tempore aures præbuisti;
Quorum fictitius est lepor, et similis vultui mulieris adulteræ,
Paululum meis sermonibus præbeas auditum,
Quorum decor, qui nec marcescere nec labefactari potest, mens est,
Oculis purissimis clarissimum lumen infundens.
Si enim feriret tuam Christus mentem cœlitus,
Et in medio corde figeret refrigerantem sagittam,
Utrumque amorem considerans seorsim,
Nosceres, quanto stimulus Regis dulcior sit.
Jam quidem mihi canum caput, et membra rugis arata
Inclinata sunt ad vesperum vitæ ærumnosæ.

Multa quidem mala cor meum expertum est,
Multas etiam vicissim jucunditates, licet brevissimas.
Sed nondum ullam talem, tantamque gloriam vidi,
Quanta est illa, cœlestis Dei divinitati adhærere.
Sola mihi chara fuit eloquentiæ gloria, quam mihi comparararunt
Ortus et occasus, et Græciæ decus Athenæ;
In hujus studio multum diuque laboravi: sed et ipsam
Pronam in terra ad pedes Christi prostravi,
Cedentem magno Dei Verbo, quod obscurat
Omnes humanæ mentis sinuosos multiformesque sermones,
Non minus quam sol in altum currens cætera sidera.
Quapropter ad mea verba attende, Etenim id melius:
Nec fas est, nec decet hominem a Deo procreatum,
Cœlestis Verbi egregiam et immortalem imaginem,
Intelligentia præditam, rerumque intelligibilium gnaram, in sublime tendentem,
Inanibus simulacris inclinari nefarie
Piscium, belluarum, et avium quæ secant aëra,
Materiæ fluxæ imaginibus vilissimis,
Ludicris manus tuæ, rubigine et tinea laborantis,
Quorum pars pro numine habetur, pars vero altera jacet inglori a:
Sed ne cœlestibus quidem corporibus, (nec enim sunt dii, sed Dei
Rerum conditoris sunt opificia, etsi magnam habeant gloriam,)
Lunæ, soli et stellis, quæ cœli
Sunt ornamentum. Illud autem immensum cœli spatium, quod volvitur
In orbem, pluribus ornatum interne mundis,
Pædicat splendore suo mutis verbis artem,

Quæ hanc rerum universitatem compegit, et miro concentu colligavit,
Ut visibilibus invisibilia homines intelligant,
Etenim amplam quis aspiciens domum, protinus architectum intuetur,
Et navis fabricatorem suum annuntiat tacita voce,
Tu vero, o pictor deorum, novorumque artifex cœlitum,
Jam vanis idolis genua flexisti,
Dæmonibus inanimis, bonosque ac malos appellas,
Quamvis omnes mali sint, et egregii figmenti
Hostes, invidi, dæmonum amici, crudeles,
Carnibus gaudentes et nidore sacrificiorum, lutulenti,
Quos Christus, magni Dei Verbum, quando apparuit
In humana forma, invicti roboris Deus, longe fugavit,
Cum diu in terra sceptrum tenuissent; sanguine sacro
Sanguinem sustulit infandum, ac cordis ostendit sacrificium,
Occultum antea et cognitum perpaucis.
Nec mirum; nam et ego, pars Christi, nomen venerandum
Sæpe cum solum pronuntiavi, procul effugit dæmon
Stridens, gemens, clamans virtutem Omnipotentis:
Sæpe etiam magnæ crucis signum, nequidem in tabula,
Sed per medium aërem descripsi, et sola figura erexit trophæum,
Ut olim illustris Moysis manibus (contigit in formam crucis compositis.)
Vellem in sublimi specula collocatus,
Hæc omnibus hominibus verba intonare:
Homines mortales, et fabricatores eorum qui nihil sunt,
Quousque tandem falsis et diurnis somniis

Decepti et decipientes, in terra temere errabitis?
Stulti idolorum cultores, qui vitiis
Subsidium hoc vestris excogitastis, deos statuendo flagitiosos,
Mendaces, homicidas, perversos, perjuros,
Raptores, cinædos, adulteros, pædicones.
Perspice quot formas induerit illorum princeps, ut libidini serviret;
Fit taurus, olor, aurum, serpens, maritus, ursus, omnia
Quæcumque illi celer jusserit amor, et puer infirmus,
Ut ipsi dictitant deorum fictores imbecillium.
Neque hoc solum, sed etiam vitiis ipsis sacra instituistis,
Deosque colitis alios aliis vitiis principatum habentes:
Sicque non tantum impunitum quodlibet scelus, sed etiam laudabile
Habetur, utpote gratum Deo, qui scelus illud coluit.
Perpende mihi aliam aciem præclarorum defensorum,
Ithyphalos (199), cornutos, sine collo, media parte corporis dracones,
Feras, ex variis feris mixtos, ridiculam habentes formam.
Tales habeant filios, qui talia colunt numina:
Tales suis sint auxiliatores amicis:
Tales etiam et ipsi sortiantur defensores, si quis hostis supervenerit,
Quemadmodum illi dii propriis ipsorum auxiliatores sunt vitiis.
Sed quid mihi hæc singula singillatim recensere,
Et sacro ex ore tantas spurcitias effundere?

Unum autem in omnibus maximum est. Verba mea clavus fulciat.
Nos quidem sacrosanctis Libris, divinisque Prophetis,
Ac postremo Christi internuntii oraculis,
Per Spiritus sancti splendorem insculptis in mente,
Et puris cordibus magnum Deum videntibus,
(Qua sola ratione deitatem invisibilem fas est apprehendere,)
Nos, inquam, rerum cœlestium periti, divinitus collustrati, ad superna contendimus,
Quantum fas est hominibus in hac mortali vita versantibus Deum agnoscere.
Non enim facile nubem penetrat oculus hominis
Quamlibet acutum cernentis. Uberior autem postea erit nobis cognitio.
Merces enim desiderii est metam desiderii consequi.
Vobis autem, siquidem dii sunt tam pudendi, quam sunt
Sermonibus vestris, cultuque flagitioso,
Ter quaterque beati homines, qui nec malis
Ullo modo assentiuntur, sed legem, qua puniantur, statuerunt (200).
Quales enim aris concinnisque hymnis
Frequentibus colitis et famosis hecatombis,
Sæpe tales longævis escam præbuerunt corvis.
Si autem, ut theologis placet vestris,
(Sunt enim etiam apud vos sacrorum interpretes canticorum,)
Hæc quidem sunt inanis cantilena, et lex musicæ
Suavis, juncto carmine cum jocosa fabula,
Ipsis vero subest latens sub specie meretricia verborum sensus
Honestior, prudentibus viris conspicuus, bifrons,

Velut Hermes cum duplici vultu pictus, alio a fronte, alio a tergo,
Vide et hic ineluctabile veritatis argumentum, ut arbitror ;
Est etiam apud nos duplex sensus divinæ Scripturæ, unus internus
Et spiritalis, alter vero externus ; structuræ admirabilis
Uterque est sensus : ille quidem a paucis, iste vero a pluribus percipitur.
Id ita esse arbitror, ut sapientes cæteris aliquid amplius habeant, aut accipientes
Cum labore, caute retineant. Non enim studiose retinetur id quod cito comparatur.
Verum sermonibus nostris suum etiam est corpus splendidum ;
Animam circumdans divinam quasi duplici veste,
Purpurea, molli pellucida argento, (splendore);
Turpe autem nullatenus est velum, quod mihi Deum contegit.
Me sane puderet, ad deitatis cognitionem, ducem habere fabulam.
Quis te Scyllæ scopulis adnavigare compellit,
Ut properes ad Ithacam, cum periculum sit ne antea pereas, quam illuc perveneris?
Quis te cogit perniciosam et immitem Charybdim trajicere? quis tibi ad fontem
Purissimæ divinitatis properanti suadet cœno immorari?
Luto ante inhærebis, et effugiet te limpida aqua.
Perpende mihi et hoc sapientissimum atque optimum verbum :
Maxima pars hominum prava est, et absque duce

Prona in vitium. Pauci autem ad virtutem tendunt.
Sistere fluminis cursum, res certe difficilis : in pronum autem ferri, perfacile est.
Itaque si divos statuas, qui sceleris sint principes,
Priusquam obscuræ fabulæ caliginem solveris prudenti sermone,
Fabulæ cultorem perdes verborum superficie deceptum.
Sed quid mihi pluribus opus est? Hoc te ipse mihi extrica argumento,
Quo te circumligatum premo, quamvis solers sis ad alium arguendum.
Si fabulæ hæc sunt, statuas deorum tuorum projice in terram,
Quid te juvat turpitudinem, quæ a fide abhorret, tuis opibus honorare,
Tuum vero Deum, patrem et vitæ auctorem aspernari?
Si fabula tibi non sunt dii tui, obducito oculis tuis velum,
Erubescens fabulas comminisci, perinde ac vetulæ,
Quæ delectantur poculis noctibusque insomnibus.
Hæc quidem ad maris vadum labantur, ut jam periit
Pars maxima. Christus enim omnia occupavit,
Ab orbis finibus ad usque fines terræ colligans suis manibus,
Quas quondam in cruce gloriosa expandit.
Sin autem, quia et mihi Deus prodiit e casta matre
Virgine, innupta, nova et inaudita lege generationis,
Et mortuus, et mortuis junctus est, et rursus rediit ad vitam,
Ut mederetur mihi vitiis laboranti, quem prostraverat peccatum :

Si hoc tibi videtur inhonestum, utpote qui puros deos
Ex puris procreatos colis, o vir amans decoris
Hodie, quamvis antea non fueris, excipe verba mea
Quæ mihi Christus inspiravit, Deus meus nescius fallere.
Versatur in ore non paucorum hic sermo, scilicet e sinu
Virginis ortum esse Deum hominem, quem coagmentavit
Spiritus magni Dei, templo templum sanctum extruens.
Mater enim Christi templum, Christus autem Verbi.
Sic enim constitutum erat, quoniam nostram pestifer serpens
Naturam tenebat sub iniqua transgressione,
Divinioris hominis natura, vitio medelam afferre,
Et vincere grave imperium infandissimi draconis.
Quam ob rem sinum virginis subiit, dimidiamque honoravit generationis
Nostræ partem (201), alteram reliquit, quatenus hunc peperit virgo intacta.
Postquam autem illum condidit, et in visceribus deitate implevit,
Eduxit in lucem, peracto tempore (quo in utero gestandus erat;)
Tunc crassam carnem induit, et implevit templum
Pura divinitate, rex Verbum. Utraque autem natura
Unus erat mihi Deus. Mortalis enim natura statim subdita est
Immortali implenti. Porro mortuus est volens, ad breve aliquod tempus
Tumulo commendans corpus sibi innexum, ut exurgens

Ex mortuis redivivus, ad vitam revocaret mortuos,
Trahens illos, ut magnes lapis validissimum ferrum.
Nam cum omnibus, quæ sunt hominis, totum me assumpsit Christus,
Carnem assumens, partum, formam, contumeliam, sepulcrum, gloriam, resurrectionem.
Sic orationis vestræ effrenatum impetum coërceo,
Vos qui tanta turpitudine scatentes, acerbum mihi bellum indixistis;
Cœnum vestrum non videntes, meas guttulas maligne observatis.
Si autem cupis audire sermonem, aures præbens,
Scio equidem multis displicere, quæ dicam :
(Non enim in pluribus integra est ratio, qui vanis
Hærentes opinionibus, veritatem non curant;)
Verumtamen eloquar, quod certissimum est, nec abscondam,
Cum maxime desiderem vitam puram. Nihil inhonestum est
Præter vitium odio dignum : virtus vero sola bonum est eximium.
Cætera vero omnia in medio bonorum et malorum posita sunt,
E nostra voluntate pendentia, eaque bene vertunt
Bonis, malis autem fiunt omnino turpia.
Ex quibus et unum illud vidi, meæ mysterium materiæ,
Figura Dei immortalis accedente membris.
Neque enim quasi odio habens Deus creavit hominem, suæ divinitatis
Testem, regemque terræ, et gloriam Regis supremi :
Neque etiam ipsum amans, miseram ei præbuisset generationem.

Dictæi Corybantes, in armis insanientes,
Bacchantes circa prolem Semeles in montibus errantes:
Et nocturnæ Hecatæ perniciosa spectra, ut etiam templi
Mitræi scelerata facinora, atque Orgia nomini jam ignota:
Gallææ Cybeles ululatus, et omnia quibus Nilum
Frugum datorem colunt turpissimi et effœminati homines:
Isidis, Osiridisque mugitus luctuosi,
Et Serapis, lignum aridum, exitiosam exhibens fabulam,
Et vitulus obesissimus Apis, et Memphitarum amentia:
Et tu, Lucæna misera, ad cujus aram, hinc inde
Verberibus se invicem proscindebant juvenes,
Et Geticus Zamolxis sagittam mittens per turbam (207),
Deorum et Tauro-Scytharum exitiosum hospitibus sacrificium:
Et Prosymni formosi deus Priapum adamans
Ligneum, et impudicum in Veneris honorem festum,
Quæstuosum tamen, et Lindus convicia miscens sacris:
Omnia periere magni Christi sanguine venerando,
Antiqui, et novi, quod maxime mirandum est.
Empedocles, te quidem statim inaniter tumentem,
Et mortalem Æthnæi ignis crateres prodiderunt,
Soleas ejicientes levissimi dei
Æreas, et apud omnes homines infamem reddiderunt,
Te, qui immortalem gloriam appetebas per funestum saltum.

Hercules, Empedotime, Trophonie, cessate a fabulis;
Tu quoque, Aristæe superbe, supercilio incredibili.
Vos quidem homines esse, non deos, quæ passi estis, ostendunt:
Paululum stuporem injicientes fraudibus temporariis,
Commentis vestratium, adulterinam gloriam arripuistis.
Christus vero neque paucorum hominum circumscriptus fuit vocibus,
Neque ipsius famam obscuravit elapsum tempus, instar fumi,
Qui in aëre confestim dissipatur.
Talis enim infirmæ gloriæ lex est, ut statim decidat,
Verum Christus semper apud omnes etiam nunc est celebrior,
Semper labentibus crescens annis.
Confido fore, ut aliquando totum orbem vinculis suis constringat.
Sic enim divinitus prænuntiatum est; vaticinium autem in opus prodit.
Sed hoc in Dei arbitrio positum sit.
Ego autem, quæ me Christus, lumen meum, edocuit,
Narro, nostræ fundamenta omnia manifestans
Doctrinæ, nempe deitatem, orbis a Deo creationem, clavumque universum,
Quo mundum magni Dei Verbum semper administrat.
Et hæc cursim, paucis versibus, amplam materiam, perstrinxi,
Ut mihi moris est: quæ vero sunt Græcorum fabulæ, ultra Gades projeci.

[illegible]. O [illegible] Nemesi, hoc accipe
[illegible] jucundius,
[illegible] facultatibus mihi superest,
[illegible] argati mortem suam deplorantis cantum,
[illegible] cum incidit ventus;
[illegible] modulos, cum hyemis
[illegible] omnibus, etiam avibus canoris,
[illegible] Christifero ore manantem, a Deo conditum [illegible]!
[illegible] accipias; quam rependo vicem [illegible] omnibus,
[illegible] senectutem tibi charam et morbum [illegible],
[illegible] alis præditam; qua ipse præcellis:
[illegible] autem valde mirum
[illegible] superat, priusquam oculis me vidisses.
[illegible] hominibus est in oculis. Quod si tu parvae
[illegible] cito avolantibus; ad effectum ea perduxeris,
[illegible] beate, dictu et fine. Sin autem reluctaris,
[illegible] adeo fallit invidus oculo male,
[illegible] sustinens ab omni parte quemquam hominem [illegible] beatum,
[illegible] certe hoc te præclarum monumentum sequatur.
[illegible] postea orationem meam laudaveris;
[illegible] parva scintilla in aërem facem attollens,
[illegible] quis ita dixerit: Nemesius magnanimus;
Qui apud Cappadocas judicia integerrime exercuit,
Non [illegible] fallax, non argentum, nequidem etiam equos

Generosos, perhumanitatis gloria florentissimos;
Discedens abstulit: opibus enim non penetrabilis fuit; sed pro omnibus
Margaritam splendidam, comparavit Christum magnum,
Quo mortales omnes antecellunt mei (hoc enim ego nomine glorior,)
Cappadoces. Tu vero, Nemesi, utinam candidis paginis,
Ut nunc nostris, nobiscum inscriberis.

CARMEN VIII.

AD SELEUCUM.

ARGUMENTUM.

Billius, Leuvenclaius, aliique omnes Gregorii editores et interpretes, Carmen ad Seleucum Gregorio vindicant, ejusque in eo dictionis stylum agnoscunt. Alii contra, quorum in numero est Combefisius, illud Gregorio adimunt, Amphilochioque tribuunt; et quod mirum videri possit, in eo Gregorii cothurnum desiderat Combefisius. Suam opinionem confirmat plurimorum Codicum auctoritate, in quibus Amphilochii præfert hoc Carmen ad Seleucum. Præterea objicit, quod gravissimum est, auctorem hujus Carminis cum Gregorio de numero librorum sacræ Scripturæ non consentire. Quod Scripturæ libros spectat, nullum discrimen, vel in eo solo situm est, quod in poëmate ad Seleucum, libri Esther et Apocalypsis meminit, de quibus alio in loco silet. Nihil igitur causæ est, cur Gregorio adimamus Carmen, quod ipsi tam multorum Codicum numero confirmatur, alias Gregorio dignum, ejusque verbis refertum.

Salvere jubeo præclarum et egregium 32.

Filium Seleucum, nobilis radicis ramum:
Gaudere et ipse cupio vita tua,
Disciplinisque et moribus gloriari.
Primum quidem igitur timorem et amorem habeto
Dei. Deus enim principium et finis, omnibus
Qui recte sapiunt, est totius vitæ.
Deinde vero, mores excole, fili;
Esto mansuetus, humilis, temperans, firmus, suavis,
Livoris expers, justus, strenuus, sapiens,
Gravis, amans laboris, constans, modestus.
Ornamentum enim istud est tum juvenum, tum senum,
Non tam nummis quam moribus
Dives esse. Hoc namque tuum est. Nam divitiæ
Fallaces ludunt avaritiæ morbo laborantes;
Nunc his, nunc illis arridere natæ,
Infidelis scorti morem imitando,
Quod plures procos variis artibus fallit,
His adsunt, illos fugiunt, adhærent
Aliis, nemini autem bona fide.
Nihil enim habet stabile opum natura;
Vehementibus similis est maris fluctibus,
Qui in orbem attolluntur, et dilabuntur instabili motu.
Tu igitur, o fili, si moribus ditescas semper,
Thesaurum habebis, qui nec furtis expilabitur,
Nec sycophantis in medio propositus erit,
Nec tyrannorum manibus exhaurietur,
Nec barbarorum armis diripietur,
Sed manentem intra incorporeas domos,
In animæ promptuariis tuto reconditum,
Quem nec vehemens ignis vis devorabit,
Nec obruet fluctus marinæ tempestatis.

Has quidem reapse tuas et germanas
Opes custodiens, expoli mentem studiis,
Libris poëtarum, historicorum commentariis,
Volubili oratorum facundia,
Subtilibus philosophorum meditationibus te exercens.
His omnibus prudenter incumbe,
Sapienter e cunctis colligens quæcumque sunt utilia,
Vitans solerter quicquid in singulis est noxium,
Argutæ apis industriam imitatus,
Quæ quibuslibet floribus insidet,
Et decerpit de singulis sapientia singulari quod est utile,
Ipsam naturam habens magistram.
Tu vero mente præditus, largiter decerpe
Ex iis quæ sunt utilia : si autem quid detrimentum affert,
Cognita rei pravitate, celeriter avola.
Velocior enim est hominis mens.
Quapropter, quæcumque ab iis ad virtutis laudem
Ac celebrationem præscripta sunt, aut contra
Ad vitii reprehensionem, hæc tu sollicite discas,
Et sensum retineas, et elegantiam dictionis.
Quæ autem de diis scripserunt nugaciter,
Fabulas inhonestas, dæmoniorum doctrinas,
Figmenta risu digna et lacrymis,
Hæc velut decipulas et laqueos aversare.
Utrumque autem legens, et deos ipsorum et orationes,
Deos ridiculos, et orationes amabiles,
Aspernare quidem libidinosos deos,
Orationes autem pluris faciens, quasi ex uno frutice,
Et spinas caveto, et rosas legito.
Atque hæc de profanis litteris sit tibi lex
Optima. Quibus autem studiis omnem par sit impendere

Curam, dicemus non multo post.
Hoc enim te primum monere volo :
Fugere summopere malorum commercia,
Et omnes quas habent, oblectationes, debet juvenis.
Plures enim sunt, instar pecudum
Scabie et morbo laborantium,
Qui juvenes tentant simpliciores,
Et affricantes sese versuta fraude,
Velut morbo volunt suæ pravitatis
Eos replere, quo criminum plures
Socios habentes, malis suis caliginem offundant.
Ab his tu caveto; etenim, ut Paulus docet :
Corrumpunt mores bonos colloquia prava[1].
Quin etiam illud tibi magnopere cavendum.
Odio habete theatrorum, belluarum, ludorum equestrium
Obscœnos cantus, crudele gladiatorum spectaculum,
Vitæ vanitates, hydram voluptatum,
Hominum lascivorum inhonestas disciplinas,
Quibus nihil est turpe quam sapere.
Alii enim ex ipsis, turpitudinis administri,
Artem hanc habent, ut se efferant ob turpia,
Mimi rerum ridicularum, pugnorum ictibus assueti,
Puderem resecantes novaculis ante ipsos crines,
Lasciva turpitudinis officina,
Quibus omnia perpeti et facere, quæ nefanda sunt,
In omnium oculis, artis est genus.
Alii rursus, his natio adhuc infelicior,
Masculorum gloriam exuentes,
Membrorum gestibus lascivis simul frangentes naturam,
Viri, mulieres pariter, et mares effœminati;

[1] 1 Cor. xv, 33.

Imo nec viri, nec fœminæ, si vera dicere velimus.
Nam viri quidem, jam non sunt, nec consequuntur ut fiant fœminæ.
Quod enim viri sunt, non manent animo :
Quod autem rursus esse nequiter volunt, non sunt natura.
Lasciviæ quoddam ænigma sunt, et griphus libidinum,
Viri cum mulieribus, mulieres cum viris.
Quid autem dixerit aliquis de turpium cantilenarum morbis,
De carminibus pectoris robur effœminantibus,
De tibiis, de choreis meretriciarum bacchationum,
Quibus etiam præmia tribuunt viri ter infelices?
Hæc-ne igitur laudibus, visu, et gaudio,
Annon potius lacrymis et gemitibus sunt digna?
Risus hic regnat, natura corrumpitur,
Et multiplex flamma cupiditatum accenditur.
Conduntur theatra rebus spurcissimis
Ut non jam occulte morbi turpitudinis grassentur,
Sed præmia proposita sint sceleratis disciplinis,
Ab his tu abhorreas, ne inquines pupillas :
Vita omnes oculorum corruptelas,
Quo serves mihi pupillas virgines.
Præcipue autem fugias cruenta spectacula
Helluonum, quorum deus venter est.
Nam cum mancipia sint gulæ, turpissimi morbi
Subserviunt sceleratis mandatis.
Gula enim, velut acerba domina cæterorum membrorum,
Intus sedet, feris bestiis vendens membra sua,
Avide vorans pretia;
Venter nimirum luxuriosus in bestiarum ventres

Tyrannice detrudens cognata sibi membra.
Horum sedent vitiorum improbi
Spectatores viri; et si quispiam homo fugerit
Feras, gemunt, ac veluti magis quam feræ,
Delusi ipsi sint, et frustra sedeant.
Si autem captus sit homo, et arcte mugiat,
Acerbe clamet, et pulverem aggerat,
Ex omnium spectatorum oculis commiseratio penitus
Aufugit, et cum oblectatione plausus
Maximus fit, si viderint sanguinis rivulos.
Lætantur enim ea spectantes, quæ spectando flere oporteret;
Ipsis etiam feris benevolentiam exhibent,
Et si quem corripuerint, eas incitant magis,
Iras exacuentes, tanquam si ipsi saturandi essent,
Et carnes hominum cum bestiis comesturi.
Atque illi quidem scelesti venditores suorum membrorum,
Cibique mancipia, et vicissim futuri ferarum cibus,
Viventes odio digni, et post mortem miseri,
Talem nanciscuntur, et tam acerbum vitæ finem.
Membra autem partim sepulta sunt in belluis,
Partim dentibus crudeliter dilaniantur,
Partim semilacerata variis motibus
Subsultant palpitantia, et fugæ semper esse adhuc
Tempus putant, cursumque sibi effingunt.
Noli fœdare oculos tuos spectaculorum
Crudelium inquinationibus, nec nudos intuearis
Homines mortuos, ipsorum carnibus saturatas feras,
Sepulcra viva, quæ propinquos conditos habeant.
Quin etiam illud quod pluribus magis humanum
Videtur, spectaculum equestrium certaminum,
Et ipsum pestis est, et animarum morbus.

Urbes distrahit, plebem ad seditionem concitat,
Pugnas docet, maledicam acuit linguam,
Dissecat civium amicitias, committit familias inter se,
Probro afficit senes, in furorem adigit juvenes,
Inimicitias inter charissimos accendit, proterit leges.
Hisce malis majus adhuc moliri audet malum :
Suscitat præstigiatores furiosis hominibus pugnæ socios,
Ad victoriam reportandam adjutores, et alit morbo morbum.
Ubi enim exarserunt in fervidam contentionem,
Ad præstigiatores statim se conferunt.
Illi vero rursus dæmonum implorant nequitiam
Adjutricem ipsis, ad disturbationes, ad collisiones,
Ad cædes perpetrandas; malis enim delectatur dæmonum exercitus.
Manifeste ergo, illud quod videtur mite ac humanum esse,
Contentiosum spectaculum certaminum equestrium,
Animarum est pernicies, corporum pugna,
Et præterea certissimum rei familiaris detrimentum.
Quot enim domos subito prostravit ?
Quot homines divites cibum mendicare coëgit ?
Quot urbes antea legibus optime constitutas
Funditus evertit ? Etenim quasi pubescens seditio,
Cædibus potentium inquinavit populi manus,
Viduavit urbes civibus acie gladii,
Flamma et ferro urbes assumpsit,
Cædibus puniens cæces, et mactationes mactationibus.
Quis igitur sapiens intueri sustineat
Magicæ artis concertationem, non equorum velocitatem,

Seditionem, quæ cædes parit, civitatum morbum?
Horum tu loco, delecteris optimis disciplinis,
Quibus utilissime excoles animum.
Ubi autem, quantum satis sufficiat, mentem exercueris,
Tanquam in palæstra, variis litteris,
Tum demum graviter incumbe afflatis sancto Spiritu Libris,
Geminorum Testamentorum ingentes colligens divitias,
Veteris scilicet, et alterius quod semper est Novum.
Novum enim est secundo loco scriptum,
Et jam post se non habiturum tertium.
His omnem alacriter diligentiam impende,
Ex quibus disces optimos excolere mores,
Verumque et solum Deum religiose venerari.
Unitas enim est et Trinitas æterna,
Pater cum Filio et sanctissimo Spiritu,
Trinitas personis distincta, Unitas natura.
Quapropter nec numero confundas hypostases (personas);
Neque rursus Deum adorans divides naturam.
Una enim Trinitas, unus Deus omnipotens.
Subtile istud est religiosum mysterium,
Angusta enim reapse est veritatis semita,
Via trita, utrimque præceps, et coarctata,
De qua exorbitantes hinc et inde oppositis viis,
Detrusi sunt in profundum ac præcipitem errorem,
Sabellius quidem ad Judæos respiciens,
Et Arius idolorum cultores imitatus:
Ille personarum confundens proprietates,
Iste autem impie dividens essentiam;
Tu vero indeclinabiliter mediam teneto viam,

Ut oportet dividens, et conjungens, ut fas est.
Conjuncta enim est Trinitas absque confusione,
Quemadmodum absque sectione Unitas distinguitur.
Natura enim secari nequit; Personæ autem
Semper manent prorsus inconfusæ.
Horum custos tu mihi maneas dogmatum,
Et divinorum observantissimus mandatorum,
Sapiens autem in omnibus arcanis contemplationibus,
Semper proficiens, nunquam inflatus;
Major enim tibi sic continget gratia.
Vides, quomodo Moyses ille fidelis, Dei
Homo, specimen et exemplar religiosæ vitæ,
Cum prius omnem perdidicisset Ægyptiorum
Sapientiam, licet in maximis opibus educatus,
Sponte sua exul et pauper factus sit,
Et in desertis, cum Ægyptiorum deliciis
Servilem pastorum mensam commutaverit,
Gloriæ regum præponens asperum vitæ genus,
Donec perfecta ac sublimia dignus cernere
Judicatus, magnum angeli mysterium
Vidit, qui sese ostendit illi in flamma ardentis rubi.
Deinde dignus habitus, qui Dei tunc primum
Vocem audiret, et accepta potestate
Populo afflicto servile solvit jugum,
Et præfuit universæ genti, calculo Dei.
Nactus tantam sublimitatem, non extollitur;
Verum impedita lingua et tardiloquum quemdam hominem
Appellat se ipse, atque etiam infirmum esse dicit,
Ut submisse de se sentiens, fortis maneat.
Hujus tu serva vitæ normam,
Conformans te ipse ad mores Moysis.

Disciplinam ethnicarum doctrinarum,
Tanquam judex, consonam legibus sententiam ferens,
Subservire jubeto, ut par est,
Verorum dogmatum libertati,
Et sapientissimæ Scripturarum meditationi.
Etenim æquum est, sapientiam Spiritus,
Quæ cœlestis est et a Deo profecta,
Dominam esse terrenæ disciplinæ,
Velut ancillæ, ne frustra infletur,
Sed ministrare convenienter assuescat.
Sapientiæ enim divinæ terrena serviat.
Præterea autem istud scire maxime tibi
Convenit : non omnis liber pro certo habendus,
Qui venerandum Scripturæ nomen præfert.
Sunt enim, sunt, (ut nonnunquam fit,) inscripti falsis nominibus
Libri : nonnulli quidem intermedii sunt ac vicini,
Ut ita dixerim, veritatis doctrinæ;
Alii vero spurii et magnopere periculosi,
Velut falso signata et spuria numismata,
Quæ regis quidem inscriptionem habent,
Sed tamen notha sunt, et vitiosa materie confecta.
Propterea tibi divino afflatos Spiritu recensebo
Singulos libros; atque ut rem perspicue noveris,
Libros Veteris Testamenti primum referam.
Pentateuchus continet Genesim, deinde Exodum,
Leviticum, qui medius est liber,
Post quem Numerus, postremo Deuteronomium.
His adde Josuë, et Judices;
Postea Ruth, et Regum quatuor
Libros, Paralipomenon par unum;
Secundum hos, Esdras primus et secundus.

Exinde versu conditos quinque tibi libros commemorabo :
Coronati certaminibus variarum calamitatum librum Jobi ;
Psalmorum etiam librum, modulatum animæ remedium ;
Tres libros sapientis Salomonis, Proverbia,
Ecclesiastem, et Canticum Canticorum.
His jungito duodecim Prophetas,
Osee primum, deinde Amos secundum,
Michæam, Joël, Abdiam, et Jonam
Typum trium dierum passionis ;
Nahum post ipsos, Abacuc, deinde nonum
Sophoniam, Aggæum, et Zachariam,
Binominemque angelum Malachiam.
Post hos disce Prophetas adhuc esse alios quatuor,
Intrepidum magnum Isaïam,
Jeremiam ad misericordiam propensum, et mysticum
Ezechielem, postremum Danielem,
Eumdem factis et verbis sapientissimum.
His addunt Esther nonnulli.
Novi fœderis nunc mihi tempus est libros numerandi.
Evangelistas recipias quatuor tantum,
Matthæum, deinde Marcum, cui Lucam tertium
Addens, numera Joannem tempore
Quartum, sed primum sublimitate doctrinæ.
Tonitrui enim filium merito hunc appello,
Quippe qui magna voce insonuit Dei Verbum.
Recipias etiam Lucæ librum secundum,
In quo narrat Res gestas per orbem in Apostolis (208).

Vas deinde audito electionis;
Gentium præconem, apostolum
Paulum; qui sapienter scripsit ecclesiis
Epistolas bis septem, ad Romanos unam;
Cui jungendæ sunt ad Corinthios duæ;
Una ad Galatas, et una ad Ephesios; post quam
Una ad Philippenses; item ea quæ scripta est
Ad Colossenses; ad Thessalonicenses duæ;
Duæ Timotheo; Tito et Philemoni;
Una unicuique; et ad Hebræos una.
Nonnulli autem dicunt epistolam ad Hebræos esse spuriam,
Nec recte dicunt. Genuina enim est gratia:
Quicquid sit, quid superest? Catholicas Epistolas
Nonnulli quidem septem numerant; alii autem tres duntaxat
Recipiendas esse aiunt; Jacobi unam;
Unam Petri; et Joannis unam.
Quidam autem tres (Joannis Epistolas;) ac præterea duas
Petri recipiunt; et unam Judæ; quæ septima est (209).
Apocalypsim autem Joannis
Quidam quidem admittunt, pars vero major
Spuriam asserunt. His certissimus
Canon tibi sit divinarum Scripturarum;
Quibus si obsecutus fueris, effugies mundi laqueos,
Inanes spes projicies humi,
Divitias fugaces larga manu
Effundes pauperibus, unde certissima te manet messis.
In cœlis enim, quod hic semines, condis.
Christum sequere, sapiens Dei Verbum,

O ter beate, o ter felix tu,
Pluribus tum senibus, tum juvenibus tanquam astrum micans,
Splendet enim ipsis sideribus clarius pia vita.
Et te prophetarum, martyrum, apostolorum
Chorus circumstans, velut proprium membrum,
Cinget corona, præmittens triumphalem plausum.
Tu vero carpens immortalem gloriam; tunc lætaberis;
Immixtus angelis choros ducens; coronis redimitus.
Vale et memor esto quæ hic scripta sunt:
Honestatis; castitatis; pietatis
Vivam imaginem; fideique signaculum
Saluta nomine meo Olympiadem materteram tuam.
Si cupis; selecte; scire numerum iamborum;
Tres centurias esse scito; tres decadas, tres monadas.
Semper enim te; fili; Trinitatis amicum esse desidero.

MONITUM

IN EPITAPHIA ET EPIGRAMMATA S. GREGORII.

Quam bene de republica litteraria meritus sit doctissimus Muratorius, quod eam veterum scriptis, quæ in bibliothecarum casulis neglecta vel ignota delitescebant, ditaverit, norunt omnes. Hæc inter, nonnulla Gregorii Nazianzeni Carmira nondum in lucem emissa vulgavit anno 1709, nec modo græce et latine edidit, sed et doctissimis notis illustravit, additis etiam variis diversorum manuscriptorum Codicum lectionibus. Monet Muratorius multa in his Carminibus deprehendi ad illorum temporum historiam illustrandam perutilia; multa de præclaris hominibus Nazianzeno, aut sanguine, aut pietate conjunctis, quæ alibi frustra quærantur. Cum multa sint varia in unam eamdemque rem epigrammata, v. g. in patrem ac matrem, in sepulcrorum effractores, et in Syneisactos, arbitratur Muratorius nec immerito, amorem in illos, justam et legitimam iracundiam in istos, tam variæ carminum copiæ causam dedisse, cum nunquam satis argumento fecisse sibi videretur Cregorius, qui tam cara capita laudanda, aut tam impia exagitanda sibi proposuisset. In causa etiam esse potuit fœcunda scriptoris vena, ex qua fluere nullo negotio poterant tam diversa poëmata. Non male cum eodem Muratorio conjicias pleraque ex his Carminibus non in eum finem composita, ut omnia vulgarentur, sed qualia ex opulento ingenio tumultuarie exciderant in tabellas, relata ad nos pervenisse. Hinc et incondita

quædam, et ipsæmet phrases, ipsamet interdum sensa, tum heroïcis, tum elegiacis, et iambicis etiam versibus tentata et reddita sunt, non alio, ut videtur, consilio, quam ut meliora e tot experimentis subinde eligerentur : neque vero cuiquam mirum esse debet, si quædam ex iis Carminibus paulo sint incultiora. Non enim solent ii qui parentum et familiarium suorum mortem dolent, poëticas elegantias sectari, siquidem in luctu ambitiosum esse non oportet.

Quod autem attinet ad ea Carmina quæ in immodestos martyrum cultores composita sunt, inquit idem Muratorius, ea Gregorius Nazianzenus, si scripsit, juvenis adhuc scripsisse videtur. Nam puerilem venam sapiunt, et prosæ quam versibus similiora, quæ ne apud poëtam quidem comicum vel satyricum facile tolerarentur. Attamen, quia ad illius ævi, quo scripta sunt, notitiam pertinent, hoc ipso digna sunt, quæ reliquis addantur.

EPITAPHIA.

Titul. Εἰς Ναυκράτιον. Naucratius, juvenis eximius, tum ingenii, tum corporis dotibus prœditus, vix annos viginti duos natus, vitam solitariam amplexus fuerat juxta fluvium Isim in Pontica provincia: illic senis confectis monachis victui necessaria suppeditabat. Quinque annis in hac solitudine peractis, cum retia piscibus posuisset, eaque latentibus implicata scopulis liberare vellet, in altum gurgitem delapsus ac mersus vivere desiit.

CARMEN I.

IN NAUCRATIUM MAGNI BASILII FRATREM.

Piscatorium rete dum profundo e scopulo solvere
Naucratius vellet, in aquarum vorticibus mersus,
Et rete non expediit, et ipse est captus. Quomodo
Pro piscatione piscatorem rete traxit? Dic, sermo.
Naucratius puræ vitæ norma, uti conjicio,
Tum beneficium, tum mortem ab aquis traxit.

CARMEN II.

ALIUD.

Naucratius obiit vortice invidi fluvii implicitus,
Et vinculis demersi retis captus,
Ut tu discas caducas esse delicias hujus vitæ,
Unde sublatus est pullus hic velox.

CARMEN III.

ALIUD.

Naucratius torti lini vinculis involutus,
Dum piscium prædæ inhiat, e vinculis hujus vitæ abiit.

CARMEN IV.

IN THESPESIUM GRAMMATICUM.

Titul. Εἰς Θεσπέσιον. *Hieronymus scribit Lib. de Script. eccles. quod Euzoïus apud Thespesium rhetorem cum Gregorio Nazianzeno episcopo adolescens eruditus est.*

Heu, heu! et tu mortuus es: invidum fatum te tumulavit,
Thespesi; tibi autem mortuo perenne est decus.
Nuper verbis tantus manabas: exclamavit autem
Attica: Quis nunc meæ doctus possidet sapientiæ?

CARMEN V.

IN PROHÆRESIUM SOPHISTAM.

Titul. Εἰς Προαιρέσιον. *Huic sophistæ Romani statuam erexere cum hac inscriptione:* Regina Roma Regi eloquentiæ, *ut scribit Eunapius in Lib. de Vitis philosophorum et sophistarum.*

Ne jam, Cecropia (210), magnum gloriare: nefas est
Soli tantillam opponere facem,

Aut cum Prohæresii eloquentia mortalem alium contendere,
Qui nuperis mundum concutiebat orationibus.
Tonitru Attica recens-streperum tulit : sophistarum vero
Universum genus magniloquorum cedebat Prohæresio.
Cessit quidem : sed illum vicit invidum fatum : non amplius Athenæ
Illustres erunt; o juvenes, fugite Cecropiam.

CARMEN VI.

IN CÆSARIUM.

TITUL. Εἰς Καισάριον *Cæsarium fratrem dilectissimum Gregorius publica oratione non contentus laudasse, versibus etiam defuncti tumulum exornavit. In Reg. Cod. hi versus unico carmine continentur, quod Muratorius in quindecim epigrammata partitus est. In primo Gregorius pater inducitur mærens et incusans sepulcrum, cui sepulcrum respondet, et se excusat.*

INJUSTUS est hic tumulus : equidem nunquam putarem
Ut natu posteriores conderentur primi.
Verum iste Cæsarium valde inclytum filium, parentibus
Prioribus prius excepit. Qualis hæc justitia?
Non est tumulus in causa; ne convitieris :
Sed invidiæ facinus est. Quomodo vero ea sustinuisset
Juvenem senibus cernere sapientiorem?

CARMEN VII.

ALIUD.

Gregori, mortalium quidem præstantissimum sortitus es filium
Forma et sapientia, et imperatori charum.
At fortiorem crudeli morte
Neqnaquam arbitrabar. Sed quid dicit sepulcrum?
Sustine : Cæsarius quidem interiit; sed maximam
Filii gloriam habes pro dilecto filio.

CARMEN VIII.

ALIUD.

Hic producitur querela parentis utriusque de eodem tumulo.

Maturi sepulcro eramus, quando hic istum posuerunt
Lapidem nostræ senectuti lapicidæ.
Sed nobis quidem posuerunt ; habet autem, non ut decebat,
Cæsarius filiorum nostrorum novissimus.
Toleravimus miserrima, fili, fili. Verum celerrime
Excipe nos in tumulum nostrum properantes.

CARMEN IX.

ALIUD.

Hunc quidem lapidem parentes sibi in sepulcrum constituerant,
Sperantes vitæ sortem se habituros brevem.

Cæsario autem filio amaram gratiam nolentes
Præstitere; siquidem prior hac solutus est vita.

CARMEN X.

ALIUD.

Datur hîc iterum, ut in sequenti Carmine, patris in filium defunctum planctus.

Senectus mea diu mansit super terram : pro patre autem
Sepulcrum habes, filiorum charissime Cæsari.
Quæ lex! qualis justitia! hominum Rex, quomodo hoc permisisti?
O diuturnam vitam! o celerem mortem!

CARMEN XI.

ALIUD.

Non laudo, non laudo (211), donum hoc. Tumulum accepisti
O senum parentum tristem lapidem! Invidia sic
Voluit. O vitam propter calamitates diuturnam!

CARMEN XII.

ALIUD.

Omnem, quæcumque est sapientia, subtilis mentis inter homines
Circa geometriam, cœlestiumque positionem
Et logicæ artis concertationes, grammaticamque,

Aut medicinam, rhetoricæque vim,
Cæsarius celeri mente cum solus comprehendisset,
Eheu, eheu! æqua cum omnibus sorte nunc pulvis est exiguus.

CARMEN XIII.

ALIUD.

Omnia fratribus tuis reliquisti, et pro omnibus
Sepulcrum habes exiguum, inclyte Cæsari.
Geometria vero, et astra, quorum positionem novisti,
Et medicina, nullum remedium mortis.

CARMEN XIV.

ALIUD.

Pulchrum e patria te inclytum, conspicuumque,
Qui culmen attigeras totius sapientiæ, Cæsari,
Cum misissemus ad imperatorem, præstantissimum medicorum,
Heu! cinerem e Bithyniæ solo te rursum recepimus.

CARMEN XV.

ALIUD.

Motuum quidem horribilium effugisti funestas minas,
Quando Nicææ urbs solo æquata fuit[1]:
Morbo vero crudeli vitam reliquisti. O juventutem
Prudentem! O sapientiam, optime Cæsari!

[1] Is terræ motus contigit anno 368.

CARMEN XVI.

ALIUD.

Gregorii, Nonnæque piæ filium præstantissimum,
Tumulus hic nobilem Cæsarium complector,
Eximium in orationibus, eminentem in imperatoris aula,
Et fulgur usque ad terræ fines splendens.

CARMEN XVII.

ALIUD.

Cæsario extincto, dolore correpta est imperatoris
Aula : Cappadoces vero cecidere animis illico;
Et pulchrum si quid residuum fuerat inter homines, periit;
Sermones silentii nube involuti sunt.

CARMEN XVIII.

ALIUD.

Si quem luctus mutavit in arborem, si quem in lapidem,
Et si quis fons fluxit lugens,
Lapides, et flumina, et arbores mœstæ fiatis,
Omnes quicumque Cæsario vicini aut amici estis.
Cæsarius ab omnibus honoratus, imperatorum votum,
Heu, Heu, proh dolor! ivit ad inferos.

CARMEN XIX.

ALIUD.

Manus hæc Gregorii. Fratrem desiderans optimum
Prædico mortalibus, ut vitam hanc odio habeant.
Cæsario quis forma similis ? aut quis ex omnibus hominibus
Ea ætate, tantæ gloriam obtinuit sapientiæ?
Nemo terrestrium. Sed avolavit e vita
Ut rosa e spinis, aut ros ex arborum foliis.

CARMEN XX.

ALIUD.

Vicini martyres, estote propitii, et sinu
Excipite vestro prolem Gregorii,
Gregorii, et Nonnæ insignis, et pietate
Et sacris tumulis in unum collectos.

CARMEN XXI.

ALIUD.

Audi, Alexandria. Philagrius perdidit formam corporis,
Anima ratione prædita non deteriorem.
Cæsarium autem juvenem invidia rapuit; nunquam tales
Mittes equestribus flores Cappadocibus.

CARMEN XXII.

IN GORGONIUM.

Gregorii et Nonnæ chara filia hic jacet
Gorgonium, cœlestis sacerdos vitæ.

CARMEN XXIII.

ALIUD.

Gorgonium nihil terræ reliquit præter ossa :
Omnia vero in cœlo collocavit, o martyres victores.

CARMEN XXIV.

ALIUD.

Possessionem suam, carnem et ossa, omnia cum obtulisset
Gorgonium Christo, solum reliquerat sponsum :
Verumtamen neque diu sponsum ; sed profecto et ipsum
Rapuit ex improviso illustrem Alypium.
Beatissimæ conjugis marite, in lavacro
Sordibus abjectis, vivite renati.

CARMEN XXV.

IN LIVIAM.

Una domus, sed inferiori parte sepulcrum, superiori templum :
Tumulus iis qui ædificaverunt, templum martyribus.

Et illi quidem dulci jam pulvere sunt contecti,
Ut tu, beata Amphilochii uxor Livia (212),
Et tu pulcherrime filiorum, Euphemi; vos autem suscipite,
Veritatis testes, eos qui adhuc supersunt.

CARMEN XXVI.

ALIUD.

Utinam viveres, o Livia, dilectis natis,
Utinam usque ad portas senectutis pervenisses!
Nunc vero te mors rapuit immaturam, adhuc formosam,
Adhuc juvenili flore coruscam.
Heu! heu! Amphilochius vero, tuus conjux, pro uxore
Egregia et prudenti infelix sepulcrum habet.

CARMEN XXVII.

ALIUD.

Heu! heu! et Liviam detinet pulvis! Nunquam ego
Credidi mortalem esse, inspiciens
Formam, et mansuetudinem, et sapientiam mulieris,
Quibus omnium genus superabat fœminarum.
Quapropter et tali te sepulcro illustravit mortuam
Et tuorum trias filiorum, et maritus Amphilochius.

CARMEN XXVIII.

IN EUPHEMIUM (213).

Erat binarius, erat sacer, anima una, gemina corpora,
In omnibus fratres, sanguine, gloria, sapientia,
Filii Amphilochii Euphemius, et Amphilochius,
Omnibus Cappadocibus lumina splendida.
Crudeliter autem utrumque invidia aspexit, et hunc quidem privavit
Vita, illum vero reliquit dimidium Amphilochii.

CARMEN XXIX.

ALIUD.

Rhetor inter rhetores, et cantor inter cantores,
Decus suæ patriæ, suorum gloria parentum,
Nuper pubescens Euphemius, nuperque amores
Ad thalamos invitans, periit : proh dolor!
Pro virgine vero sepulcrum sortitus est (214), et in hymenæorum
Diebus sponsalium dies supervenit luctus.

CARMEN XXX.

ALIUD.

Viginti annos natus totam Euphemius, ut unam nemo,
Græciam et Latinam Musam pervolans,
Coruscans et gratia, et moribus, humo traditus est.
Heu! heu! quam bonis invidia velocior est!

CARMEN XXXI.

ALIUD.

Aureæ ætatis Euphemius erat adhuc exiguæ
Reliquiæ, nobilis moribus et consiliis,
Mansuetus, suaviloquus, forma, gratiis similis.
Idcirco cum mortalibus non diu versatus est.

CARMEN XXXII.

ALIUD.

Fulsit valde inter homines Euphemius, sed tempore exiguo:
Etenim fulguris non diuturnum est lumen.
Fulsit simul sapientia, forma, et consiliis,
Quæ prius Cappadocibus erant gloriæ, nunc luctus causa.

CARMEN XXXIII.

ALIUD.

Quis, cujus? Amphilochii Euphemius hic jacet,
Ille qui Cappadocibus omnibus per ora;
Is ipse, quem Gratiæ Musis dederunt; hymenæi vero
Pro foribus : venit autem invidia celerior.

CARMEN XXXIV.

ALIUD.

Germen irreprehensibile, Musarum proles, ver sodalium,

Et aureus Gratiarum violis coronatarum nexus,
Abiit e vivis Euphemius, neque extulit
Heu! heu! thalamis facem, quam amor accenderat.

CARMEN XXXV.

ALIUD.

Gratiæ Musis : Quid faciemus? non jam simulacrum
Manuum nostrarum Euphemius inter homines.
Et Musæ Gratiis : Quoniam fatum est crudele,
Hoc tantum habeat : nobis vero firmum hoc sit jusjurandum;
Nunquam excitare talem hominibus imaginem.

CARMEN XXXVI.

ALIUD.

Fontes et fluvii, et nemora et sonori,
Volucres, suaviter canentes in ramis,
Et auræ placidum susurris soporem ferentes,
Et horti Gratiarum in unum congregatarum,
Lugete. O venusta Euphemias! nam te moriens
Euphemius inclytam reddidit cognomine.
Pulcher inter adolescentes Euphemius, si quis unquam fuit,
Pulcher in agris ager hic Elysius.
Quapropter in unum convenere, siquidem vitam amisit;
Nomen autem loco reliquit divino.

CARMEN XXXVII.

IN HELLADIUM.

Semper tua mens versabatur in cœlum, neque super terram
Humilem firmabas vestigium vel paululum,
Quamobrem celerrime abiisti a terra. Eulalius vero
Tuum cinerem amplectitur frater tuus, Helladi.

CARMEN XXXVIII.

ALIUD.

Juvenem, Christo autem magnum, senemque consilio,
Locus hic martyrum, Helladium contineo.
Nec indignandum. Illis enim similem dolorem sustinuit,
Extinguens inimici invidi pugnam.

CARMEN XXXIX.

ALIUD.

Parum quidem spirasti super terram carnis necessitate,
Majorem vero vitæ in cœlis sortem habes,
Helladi, Christi magnum decus; quod vero celerrime
Vinculis solutus es, hoc præmium laborum.

CARMEN XL.

IN MARTINIANUM.

TITUL. Εἰς Μαρτινιανόν *Gens Martinianorum fuit illustris: plurimorum meminit Muratorius, quibus alios addere facile esset. Quis vero illæ sit, ad quem pertineant Epitaphia, non ausim asserere. Quicquid sit, is ille nobis esse Martinianus videtur, qui primum Africæ, deinde Romæ, et postea toti præfectus Italiæ fuit, ad quem extat Basilii magni Epistola 74 novæ Edit.* (Tom. 3, p. 168,) *olim 374, an. 371, qua eum rogat ut imperatorem adeat, et demonstret quanta ex distractione Cappadociæ consequantur incommoda. Omnia conveniunt, viri merita qualia Basilius commendat, ac patria quæ et in Epist. et in Epitaphiis in Martinianum Cappadociæ nomine designatur: viri autem merita ea sunt de quibus Epistolæ cum Epigrammatibus convenit, peritia rerum urbanarum varia ac multiplex, aulæ scientia, libera luendi juris constantia, facilis ad imperatorem aditus,* qui vitæ ejus totius instituto conveniret. *Denique affecta Martiniani, quam ipse causabatur, ætas, et torpor senectutis, in annos multos obitum ejus et Epithaphia rejicere non sinunt.*

Si quis Tantalus est inter infidas sitiens aquas,
Si quis imminens capiti lapis semper terrens,
Laceratumque ab avibus immortale jecur impii,
Et igneus fluvius, et caligo perpetua,
Tartareique recessus, et dæmones crudelissimi,
Aliæ vexatorum pœnæ in inferis;
Quicumque Martiniano glorioso nocuerit
Sepulcrum submovens, hos omnes timores subeat.

CARMEN XLI.

ALIUD.

Montes tibi sunt, et pontus, improbe, et campis
Frueris frugiferis, quadrupedumque gregibus;
Et auri talenta, ac argentum, nobilesque
Lapides, et Serûm tenuia fila;
Omnia vita præstat viventibus: lapides autem pauci et chari
Mortuis. Tu autem mihi hic manum infers,
Neque tuum veritus, miser, ne sepulcrum quis perdat
Alius, tuis legibus manibus justioribus.

CARMEN XLII.

ALIUD.

Quando Martinianus terram subiit omnium parentem,
Omnis quidem Italorum ingemuit civitas.
Universa vero Sicilia, et spatiosi fines terræ
Detonsi sunt, ab hominibus discedente justitia.
Nos autem pro te sepulcrum magnum complectentes,
Semper supervenientibus ostendemus, ut quid sacrum.

CARMEN XLIII.

ALIUD.

Qui Christum fertis, audite, quique jura
Nostis vivorum, et debitam mortuis reverentiam:
Omnia reliqui, palatia, patriam, propinquos, cum decori essem

Heu, heu! omnibus: nihilominus nunc sum pulvis
exiguus,
Martinianus cunctis honoratus: sed tumulo
Nostro lacrymas, non manus injicite.

CARMEN XLIV.

ALIUD.

Poetam, rethorem, judicem, summum in omnibus
Tumulus hic generosum Martinianum teneo,
Navali prælio in mari insignem, bellicosum in terris.
Sed procul este à sepulcro, ne quid mali patiamini.

CARMEN XLV.

ALIUD.

Ne bellum mortuis inferas, sat viventes impii, (qui-
bus bellum inferas;)
Ne bellum mortuis inferas; Martinianus ego
Omnibus hæc vivis mando: æquum non est
Paucos invidere mortuis lapides.

CARMEN XLVI.

ALIUD.

O Themis, qua urbium ego olim agitavi lances,
O terribiles animarum pœnæ impiorum!
Ista meis lapidibus immittit lacrymabile ferrum;
Iste mihi! heu, heu! ubi nunc lapis Sisyphi?

CARMEN XLVII.

ALIUD.

Beatus in senectute felici, sine morbo obii, in aula
Primas ferens, sacræ culmen habens sapientiæ,
Si quemdam Martinianum audistis; sed procul a tumulo,
Nec contra me inferte hostiles manus.

CARMEN XLVIII.

ALIUD.

Discede, discede procul hinc: malum certamen excitas
Lapides submovens, et tumulum nostrum;
Discede. Martinianus ego et vivis utilis,
Et mortuus non parvas hic vires habeo.

CARMEN XLIX.

ALIUD.

Cappadocum magnum decus, splendidissime Martiniane,
Tuum nos mortalium genus et tumulum veneramur,
Qui olim eras imperatoris in tribus robur præfectorum,
Armis vero Siciliam tenuisti, atque Africam.

CARMEN L.

ALIUD.

Jurantes per immortalis Dei potentiam alte regnantis,

Et animas mortuorum, tuumque, inclyte, cinerem,
Nunquam nos, Martiniane, tuis manus illaturos
Columnæ ac tumulo : neque enim fas est sacris inferre.

CARMEN LI.

ALIUD.

Roma, et reges mihi, et fines terræ
Monumenta sunt Martiniano, quæ tempus non tollet;
Sed tamen exiguo huic vereor, ne quid patiatur,
Sepulcro : multorum non sanctæ manus.

CARMEN LII.

ALIUD.

Martiniani monumentum inclyti, si quem audis
Cappadocum Romæ præsidem nobilium,
Omnibus virtutibus ornatum; sed cinerem licet
Venerantes, columnam et sepulcrum complectamini.

CARMEN LIII.

ALIUD.

Nunquam mortuos violenter adorsus sum, neque ex sepulcris
Lucrum feci : justitiam juro, et mortuos.
Quapropter neque in meos immitte lapides ferrum;
Sin autem immittas, tuum in caput cadat.

Martinianus ego hæc rogo ; si qua mei
Honoris est gratia, sepulcrum semper maneat.

CARMEN LIV.

IN EMMELIAM MATREM MAGNI BASILII.

Obiit Emmelium. Quis dixisset? illa quæ tot
Ac talium natorum dedit jubar mundo
Filios, et filias nuptas, innuptasque,
Felix et fœcunda una mortalium (217).
Tres quidem illi sacerdotes inclyti : ipsa autem sacerdotis
Compar : qui vero prope secuti sunt velut exercitus cœlestium.
Stupor me habet videntem tantam sobolem Emmelii,
Et talem, gloriosi uteri integram opulentiam totam.
Ut vero ipsam appellavi Christi possessionem, pium sanguinem
Emmelii, hoc dixi non magnum : tanta est radix.
Hoc tibi pietatis sacrum præmium, o præstantissima,
Honor filiorum tuorum, quibuscum unum desiderium habuisti.

CARMEN LV.

IN PATREM (218).

Hic centum annos natus, supra vitæ humanæ cursum,
Spiritu et cathedra quadraginta annis exactis,
Dulcis, suaviloquus, clarus Triadis interpres,
Dulcem somnum carpo Gregorii corpus.
Anima vero evolans Deum invenit. At sacerdotes
Habentes illius sepulcrum complectimini.

CARMEN LVI.

ALIUD.

Me ex amaro vocavit Deus magnus oleastro,
Gregis ductorem dedit, qui neque ovium
Eram novissima. E costa autem pia felicitatem tribuit.
In senectutem beatam pervenimus ambo.
Deo sacer fuit meorum filiorum mitissimus. Si autem mortem
Oppetii ego Gregorius, non mirum; mortalis eram.

CARMEN LVII.

ALIUD.

Si quis supra montem puræ vocis arcanæ fuit auditor
Moyses, magni quoque Gregorii mens,
Quem olim, cum longe esset, gratia magnum pontificem
Posuit, nunc vero sacram prope est Triadem.

CARMEN LVIII.

ALIUD.

Ipse templum erexi Deo, et dedi sacerdotem
Gregorium puræ illustrem Triadi,
Nuntium veritatis magnisonum, pastorem populo,
Adolescentem sapientiæ utriusque consiliarum.
Fili mi, in aliis quidem, patre quoque præstantior sis,
Mansuetudine autem par: non quicquam amplius
Precari fas est: et ad maturam senectutem,
Qualem ego nactus sum, o felix, pervenias.

CARMEN LIX.

ALIUD.

Nos ovis, deinde ovium prima, postea vero
Pastor, deinde pater et pastor pastorum,
Mortales immortalemque Deum magnum in unum colligens,
Jacet Gregorius Gregorii genitor.

CARMEN LX.

ALIUD.

Beatus, senectute bona, bonis filiis donatus, obii, pontificis mortuus sum
Pontifexque pater Gregorius. Quid amplius?
Non quidem in frugiferam vineam matutinus veni;
Attamen prioribus majorem mercedem habeo.

CARMEN LXI.

ALIUD.

Gregorius, pastor egregius, et potiorem gregis partem
Christo cum educassem moribus dulcibus,
Non sanctæ radicis equidem ego germen, sanctissimi autem
Conjugii caput, et trium liberorum,
Gregem cum gubernassem unanimum, hinc abii
Plenus et terrestrium et cœlestium annorum.

CARMEN LXII.

ALIUD.

Gregorius, id autem mirum, gratiam et Spiritus splendorem,
Hinc sublatus effudit in charum filium.

CARMEN LXIII.

ALIUD.

Pusilla margarita est, sed gemmis imperat;
Parva et Bethleem, attamen Christum tulit.
Ita ego parvum quidem sortitus sum gregem, sed optimum,
Gregorius. Hunc tu, dilecte fili, precor, regas.

CARMEN LXIV.

ALIUD.

Pastoritium lituum tuis in manibus deposui
Gregorius. Tu vero, fili mi, scite
Impera, vitæque portas omnibus aperi,
In paternum autem sepulcrum maturus veni.

CARMEN LXV.

ALIUD.

Refulsit olim Christus, cum in monte transfiguratus est:
Refulsit etiam puri Gregorii intellectui,

Tunc cum idolorum fugit noctem. Ex quo autem mundatus est
Suis sacrificiis, populum suum usque adhuc regit.

CARMEN LXVI.

IN MATREM EX ALTARI ASSUMPTAM (219).

Omnis tibi verbi et operis firmamentum erat
Dies dominicus (220). Luctu luctum omnem,
Mater mea honorans, solis cedebas festis :
Lætitiæ et dolorum testem templum habebas.
Omnis locus tuis lacrymis signatus erat, mater,
Sola vero cruce configebantur et lacrymæ.
Nunquam mensa sacrificii tua vidit terga,
Neque per ora venit profanus sermo,
Neque risus mollibus insedit, o sacris initiata, genis.
Tacebo occultos tuos, o beata, labores.
Et hæc quidem intus. Quæ vero foris, omnibus manifesta sunt :
Quapropter et divino corpus reliquisti templo.

CARMEN LXVII.

ALIUD.

Quî soluta sunt Nonnæ bona genua? quî clausa
Ejus labia? quî ex oculis non fundit lacrymas?
Alii autem clamant circa tumulum: hæc mensa
Non amplius habet fructus magnæ dexteræ.
Locus iste vacuus est casto pede; hi vero sacerdotes
Non amplius tremulam ejus capiti admovent manum.
Viduæ autem, et orphani, quid facietis? Virginitas quoque

Et nuptiæ proborum conjugum comas totonderunt.
His ornata erat; sed fortiter omnia in terram tulit,
Tunc, cum in templo rugosum reliquit corpus.

CARMEN LXVIII.

ALIUD.

Sara sapiens dilectum coluit sponsum; sed tu, mater,
Primo Christianum, deinde sacerdotem magnum
Tuum sponsum bonum effecisti, cum longe esset a lumine.
Anna, tu filium dilectum et peperisti per preces,
Templo eum dedisti purum famulum Samuelem.
Altera vero sinu suo magnum Christum complexa est (221):
Nonna autem utriusque sortita est decus. Postremo autem
Templo orans dilectum corpus deposuit.

CARMEN LXIX.

ALIUD.

Empedocles (222), te quidem improviso frustra superbientem
Et mortalem Ætnæi ignis crateres ostenderunt.
Nonna vero crateres non insiluit: se ad altare
Hoc olim orans, pura hostia, hinc sublata est,
Et nunc excellit inter pias mulieres
Susannam, Mariam et Annas, columen mulierum.

CARMEN LXX.

ALIUD.

Hercules, Empedotime, Trophonie, temperate fabulis,
Et tu, Aristæi vana jactantis supercilium infidum:
Vos quidem mortales et nequaquam beati ob animi morbos,
Masculo autem animo Nonna vitæ secans viam,
5 Christifera, crucis cultrix, mundi contemptrix,
Insiluit cœlestem in currum, ut desiderabat,
Ter beata in templo corpore exuta.

CARMEN LXXI.

ALIUD.

Gregorium inclamans per floribus ornatas vineas
Occurrebas, mater mea, peregre venientibus,
Manus extendens dilectas dilectis filiis,
Gregorium inclamans. Fluxit autem sanguis matris
5 Super utrumque filium, et maxime vero super alumnum uberis.
Idcirco te his quoque carminibus, mater, decoravi.

CARMEN LXXII.

ALIUD.

Fili mei uberis, sacrum germen, quantum te desiderans
Abeo in vitam, Gregori, cœlestem.
Etenim multa tolerasti, meam curans, patrisque

Senectutem, quæ et Christi magnus liber habet.
Verum, dilecte, parentes sequere, et te statim
Excipiemus in lucem nostram libentissime.

CARMEN LXXIII.

ALIUD.

Alia quidem celebris domesticis laboribus,
Alia gratiis et sapientia;
Alia pietatis operibus et carnis doloribus,
Lacrymis, precibus, larga in pauperes manu.
Nonna autem omnibus inclyta. Si autem mortem
Hoc fas est appellare, obiit orans.

CARMEN LXXIV.

ALIUD.

Nonnam cœlestibus exultantem luminibus,
Et radicis sacræ germen semper virens,
Gregorii præsulis conjugem, et comparem mente,
Sanctæ prolis matrem tumulus habeo.

CARMEN LXXV.

ALIUD.

Preces, et chari gemitus, et noctes pervigiles,
Et templi solum lacrymis irriguum,
Tibi, Nonna divina, talem vitæ finem
Præbuerunt, in templo mortis subire sententiam.

CARMEN LXXVI.

ALIUD.

Mens quidem Nonnæ evolans in cœlum ascendit :
Corpus autem e templo martyribus apponimus.
Martyres, igitur suscipite hostiam præclaram, multum fatigatum
Corpus, et vestro sanguini sociatum ;
Sanguini vestro, inquam, siquidem animarum perditoris
Perpetuis laboribus magnas vires repressit.
Non vitulorum victimam umbraticam, non hircorum,
Neque primogenitorum Nonna obtulit Deo :
Hæc sub priore lege quando obtinebant figuræ. Hæc autem se ipsam
Dedit tota vita, discito, et morte.

CARMEN LXXVII.

ALIUD.

Cum Nonna probus aliquis de aliis virtutibus certet,
Orationum autem ejus mensuram æmulari fas non est,
Quippe quæ metam et vitæ finem inter preces sortita est.
O suspiria, et lacrymæ, et nocturnæ curæ!
O Nonnæ divinæ attrita laboribus membra!
Ubi tunc erat, templum solvit senectutem laboris invictam.

CARMEN LXXVIII.

ALIUD.

Orans, exclamans ad sacratissimas mensas
Nonna dissoluta est; vox devincta est, et honesta labia
Grandævæ. Quid hoc mirum? voluit Deus hymnorum cantatricem
Linguam sanctis sermonibus claudere.
Et nunc in cœlo multum illa orat pro nostris
Precibus, et pontum sedavit Nonna pia
Suis dilectis liberis: eos congregavit e finibus
Orientis et Occidentis fama celebres, nihil tale expectantes,
Matris amor, morbumque amarum avertit a conjuge.
Orans, id autem mirum, vitam reliquit intra templum.

CARMEN LXXIX.

ALIUD.

Quomodo obiit, aut celebris meæ matris exitus est expletus?
Orantis anima ad Deum avolavit sursum.

CARMEN LXXX.

ALIUD.

Hic olim orantis Nonnæ anima corpus deseruit:
Hinc sublata est Nonna relinquens corpus.

CARMEN LXXXI.

ALIUD.

Salva me ex morbis, et gravibus turbis;
Motibusque terræ horribilibus, et immane undantibus
Procellis liberasti, quoniam Deum placasti.
Sed et nunc salva me, pater, magnis precibus,
Et tu, genitrix beata, inter preces mortua.

CARMEN LXXXII.

ALIUD.

Nonna, tibi vox supererat, Nonna inclyta,
Omnia promiscue torcularibus imponens magnis,
E puro corde puram hostiam. Verum tandem et hanc
Extremam in templo reliquisti, inde sublata.

CARMEN LXXXIII.

ALIUD.

Non obiit extra redolens odore templum Nonna;
Vocem vero prius rapuit Christus rex
Orantis: optabat enim, inter preces finire
Hanc vitam, omni puriorem sacrificio.

CARMEN LXXXIV.

ALIUD.

Nonna religiosa, tu cum totam Deo vitam obtulisses,
Tandem animam dedisti puram hostiam.

Hic autem orans, vitam reliquisti. Illa vero mensa,
Mater mea, tuæ dedit gloriam morti.
Hujus sacræ mensæ pater quidem meus magnus cultor fuit,
Mater vero orans apud conjugem vivere desiit.

CARMEN LXXXV.

ALIUD.

Gregorius et Nonna celebres, precor Deum,
Ut talis mihi vita et mors contingant.

CARMEN LXXXVI.

ALIUD.

Plurima, pia mensa, Nonnæ, et lacrymas tulisti,
Excipe et animam extremam hostiam.
Dixit, et e membris cor avolavit; unum autem solum
Filium desiderabat e reliquis liberis adhuc superstitem.

CARMEN LXXXVII.

ALIUD.

Hic olim orantis Nonnæ spiritus tanto impetu avolavit,
Ut et vita secuta sit spiritum avolantem.
Orans autem mortua ante sacram jacebat mensam
Scribite posteris rem miram, viri pii.

CARMEN LXXXVIII.

ALIUD.

Quis mortuus est, ut mortua est Nonna, prope sanctam mensam,
Sacras tabulas manibus contingens ?
Quis orantis Nonnæ formam dissolvit ? perinde ac diu
Voluerit hic manere, et mortua pietati vacare.

CARMEN LXXXIX.

ALIUD.

Hic aliquando oranti Nonnæ Deus e cœlo dixit :
Veni. Illa autem soluta est corpore libenter.
Ambarum manuum altera quidem tenens mensam,
Altera opem implorans : Propitius sis, Christe rex.

CARMEN XC.

ALIUD.

Dilecta Sara, quomodo tuum Isaac reliquisti, cupiens
In Abrahæ sinum quam citissime deferri,
Nonna Gregorii sacerdotis ? Certe magnum prodigium,
Ne quidem mori extra templum et sacra.
Martyres, parcite; ægre quidem dicam : non inferior vobis
Nonna dilecta occulto et aperto bello.
Quapropter et talem sortita est vitæ finem,
Orationis et vitæ exitum inveniens.

CARMEN XCI.

ALIUD.

Radice pia prodii, uxor sacerdotis fui
Et mater. Christo corpus, vitam, lacrymas,
Omnia offerens, exhausi. Postremo hinc sublata sum,
Templo annosum Nonna relinquens corpus.

CARMEN XCII.

ALIUD.

Fides Enochum transtulit et Eliam : inter mulieres autem
Matrem meam primam : novit hoc mensa,
Unde incruentis cum victimis sublata est
Adhuc orans corpore, Nonna dilecta.

CARMEN XCIII.

ALIUD.

Non te morbus, non te senectus similis morbo, nec te mœror
Quamvis longævam, mater mea, domuit;
Sed illæsa, nec curvata, sanctæ sub pedibus mensæ
Orans, Christo, Nonna, reddidisti vocem.

CARMEN XCIV.

ALIUD.

Obtulit Deo Abrahamus filium, ita et filiam

Inclytus Jephte, uterque magnum sacrificium.
Tu vero, mater mea, obtulisti castam vitam, novissime autem
Animam precis, Nonna, gratam hostiam.

CARMEN XCV.

ALIUD.

Trinitas illa, quam desiderabas, unum jubar, et una majestas
E templo magno in cœlum te rapuit, Nonna,
Orantem : vitæ autem exitum puriorem sortita es.

CARMEN XCVI.

ALIUD.

Nunquam labra miscuisti impuris labiis casta,
Neque gentili manui puram manum usque ad cibum,
Mater mea : merces autem liquisse vitam inter sacra.

CARMEN XCVII.

ALIUD.

Angelus radians lucidissimus te rapuit, Nonna,
Hic quondam orantem pure corpore et mente :
Et hoc quidem tui rapuit : illud autem reliquit templo.

CARMEN XCVIII.

ALIUD.

Templum hoc, non enim totam Nonnam fas erat retinere,
Anima egressa, solum retinuit corpus,
Ut rursus excitata purius inde attollatur,
Corpore laborum consorte gloriam indutura.

CARMEN XCIX.

ALIUD.

Nonna Philtatii filia. Et ubii obit? hoc in templo.
Et quomodo? orans. Quando? anus.
O pulchram vitam, et piam mortem!

CARMEN C.

ALIUD.

Curru quidem igneo in cœlum Elias abiit:
Nonnam autem orantem Spiritus suscepit magnus.
Hic Nonna chara obdormivit profundum somnum,
Libens secuta virum suum Gregorium.
Terror simul, et Gaudium; in cœlum hinc sublata est
Prece e media, Nonna, linquens vitam.
Precis et vitæ una Nonnæ finis fuit: sacra hæc mensa
Testis, unde sublata est exanimis repente.
Nonnæ tumulus sum pudicæ, quæ ad fores
Appulit cœlestes, antequam vita soluta esset.
Deflete cæteros mortales, mortalium genus: si quis autem sic

Ut Nonna orans, obiit, non defleo.
Nonnæ venerans castam vitam, venerare magis
Et obitum; in templo mortua est orans.
Hîc quondam orans prona occubuit Nonna illustris:
Nunc autem in piorum cœtu stans orat.
Cippus tibi mellitæ mortis hæc mensa,
Nonna, juxta quam soluta es postremum orans.
Exiguus adhuc animæ restabat spiritus : sed et hunc
Nonna reddidit Deo hîc olim orans.
Prosequimini e templo divinam Nonnam, omnes;
Patronam magnam prosequimini sursum sublatam.
Me Deus e puro in cœlum rapuit templo,
Nonnam festinantem ad cœlestes accedere.
Nonna sursum sublata e templo magno, hoc dixit:
Multis laboribus majorem mercedem habeo.
Nonna, dilectæ precis victima, hîc jacet:
Nonna quondam orans hac soluta est vita.
E templo magno victima magna, Nonna sursum sublata est;
In templo Nonna soluta est : gaudete pii.
Hæc sacra mensa ad Deum divinam Nonnam transmisit.

CARMEN CI.

PARENTUM MORTUORUM PROSOPOPŒIA.

Sit tibi vita prospera per omnes benedictiones,
Quæcumque contingunt filiis parentum senectutem colentibus,
Et commoda vita frui, sanctumque finem consequi,
Qualem nostræ senectuti dedit Rex,

Juvenum eruditorumque magnum præsidium, et sacerdotum
Et canitiei columen, o Gregori, nostræ.

CARMEN CII.

ALIA.

Alacres terram hanc charis sub manibus filii
Induimus pii parentes Gregorii,
Qui et senectutem reddidit suis laboribus levem
Nostram, et nunc prosequitur sacrificiis (223).
Respira a laboribus senectutem sustentantibus, præstantissime filiorum
Gregori, pios martyribus apponens
Tuos parentes. Merces autem magnum patrem tibi propitium esse,
Spiritalesque nancisci pios filios.

CARMEN CIII.

IN AMPHILOCHIUM.

Venit et Amphilochii charum corpus in magnum sepulcrum,
Anima autem in beatorum sedes avolans abiit.
Necessariis omnia comparasti, beatissime. Librum explicuisti
Omnem, et qui de rebus humanis et qui de cœlestibus agit.
Senex amicam subiisti humum. Filios reliquisti
Præstantiores quoque parentibus, quod plerumque non est mortalium.

CARMEN CIV.

ALIUD.

Lubens sane ad uxorem et liberos apposuit corpus suum,
Amphilochius, beatam senectutem adeptus.
Beatus, nobilis, sermone potens, tutela omnium,
Necessariorum, piorum, nobilium, litteratorum,
Et divini verbi præco sanctissimus fuit. Vide ab uno
Ex amicis tuis, o amicissime, elogium tumulo impositum.
O felix, o commune paupertatis remedium! O alata
Verba et fons omnibus haustus!
Spiritu omnia reliquisti extremo. Te vero hoc unum secutum est,
Hinc sublato tibi gloria semper virens.
Gregorius hæc scripsi, orationi orationem, quam a te,
Amphiloche, edidici, mutuam rependens gloriam.

CARMEN CV.

IN AMPHILOCHIUM ALIUM.

Amphilochius obiit; periit, si quod supererat
Pulchrum inter homines rethoricæ delubrum:
Et Gratiæ Musis permixtæ, præcipue vero te
Diocæsariensium luxit patria chara.

CARMEN CVI.

ALIUD.

Parvum quidem sum oppidum; tamen magnum virum dedi

Tribunalibus juris Diocæsarea
Amphilochium. Simul vero mortuo commortua et ignea
Eloquentia, et decus patriæ, quæ optimum pepererat.

CARMEN CVII.

ALIUD.

Eum qui eloquentia ignea contra adversarios pollebat,
Et qui melle dulcior erat moribus et pectore,
Amphilochium teneo exiguus cinis extra patriam
Filium Philtatii et Gorgoniæ magnum.

CARMEN CVIII.

ALIUD.

Oratores, loquimini; clausa silentio labra
Amphilochii magni ego tumulus contineo.

CARMEN CIX.

ALIUD.

Sepulcrum Amphilochii melliti, qui olim eloquentia
Omnes Cappadocas superavit et consiliis.

CARMEN CX.

IN BASSUM.

Basse, amice Christo gratissime supra alios,

Longe a tua patria latronum manu oppressus es,
Neque te tumulus habet patrius. Verumtamen
Cunctis Cappadocibus magnum tui nomen relictum est,
Et columnæ infixis longe præstantiores, quibus inscriptus es.
Hoc tibi monumentum a Gregorio quem amabas.

CARMEN CXI.

ALIUD.

Velut Abraham, sinu tuo suscepisti, Basse,
Tuum vere filium spiritu Carterium.
Atque ego, etsi me sepulcrum cum patre claudat,
Nunquam a vestra absistam societate.

CARMEN CXII.

IN NICOMEDEM.

Discessisti, o Nicomedes, decus meum; purum autem par
Tuorum filiorum quomodo vitam conficiet?
Quæ vero finem templo splendidissimo manus imponet?
Quæve mens Deo offeret perfectam hostiam?
Te, beate, immixto cœlestibus citissime,
O stirps misera mortalium, qualia passa es?

CARMEN CXIII.

ALIUD.

Vide et tumulum Micomedis, si quem audis,
Qui templum cum Christo extruxisset magno,
Se ipsum quidem primum, deinde et illam celebrem
Dedit puram hostiam virginitatem filiorum,
Nihil præstantius habens sacerdos genitorque optimus:
Idcirco et magnæ cito mixtus est Triadi.

CARMEN CXIV.

ALIUD.

Sero vitam amplexus es inclytam, sed citissime
Hinc sublatus es. Quæ vero hæc permisit justitia?
Christus rex, o Nicomedes, ut populum tuum de cœlo
Regas cum sacris duobus filiis tuis.

CARMEN CXV.

IN CARTERIUM.

Quo me relinquens multis laboribus oppressum in terra, charissime amicorum,
Raptim abiisti, inclyte Carteri?
Quonam abiisti, qui juventutis meæ gubernacula regebas,
Quando in aliena regione verba admetiebar;
Qui vitæ me alligasti incorporeæ? Vere tibi

Christus rex omnium charissimus, quem nunc
possides.
O fulgur Christi gloriosissimi, tutela optima
Juvenum, vitæ moderator meæ,
Memento Gregorii, quem probis formasti moribus
Jampridem, virtutis princeps, Carteri.

CARMEN CXVI.

ALIUD.

O fontes lacrymarum, o genua, o victimis
Sanctissimis manus Christum placantes
Carterii, quomodo cessastis, uti cæteri homines?
Voluit sacrum cantorem illic cœlestis chorus.

CARMEN CXVII.

ALIUD.

Rapuisti, o Nicomedes, cor meum, rapuisti cito
Carterium tuæ socium pietatis.

CARMEN CXVIII.

ALIUD.

O Xolorum divinorum sacra tellus, quale præsidium,
Cruciferum vocans Carterium, tenes!

CARMEN CXIX.

BASILII MAGNI EPITAPHIA.

Corpus sine anima prius victurum, quam me sine te,
Basili, amice, Christi serve, existimabam.
Et tamen hoc tuli et mansi. Quid moror in terris? non me hinc sublatum
Collocabis in tuo, aliorumque cœlitum choro?
Ne me, ne me linquas; sepulcrum adjuro; nunquam tui
Obliviscar, ne quidem si velim. Gregorii hoc dictum est.
Cum Basilii divina sapientis rapuit spiritum
Trinitas, libentissime hinc excedentis,
Totus quidem cœlestis exercitus gavisus est eunte;
Omnis autem Cappadocum ingemuit civitas;
Non solum autem illa, sed mundus magna voce clamavit: Periit præco,
Obiit pulcherrimæ pacis vinculum.
Mundus totus doctrinis contrariis turpiter
Concutitur, dominium Trinitatis cujus una est potentia.
Eheu, eheu! Basilii clausa sunt labia silentio.
Excitare, ac cesset tuis verbis tempestas,
Tuisque sacrificiis. Tu namque solus illuminasti
Et vitam doctrina, et vita doctrinam.
Unus Deus alte regnans; unum autem dignum antistitem
Nostra ætas vidit te, Basili,
Nuntium veritatis magnisonum, clarissimum oculum
Christianorum, animæ multiplici pulchritudine fulgentem.
Ponti et Cappadocum magnum decus etiam nunc,

Supplico, pro mundo stes dona offerens.
Hic Basilii filium Basilium pontificem
Posuerunt me Cæsarienses, Gregorii amicum
Quem ex corde amavi : Deus illi prospera omnia tribuat,
Aliaque, et vitam quam primum consequi
Nostram. Quæ utilitas in terra diutius commorantem
Contabescere, cœlestis memorem amicitiæ?
Modicum adhuc spirabas in terra : omnia autem in Christo
Dono obtuleras, animam, corpus. eloquentiam, manus :
Basili, Christi magna gloria, columen sacerdotum,
Columen in multas partes nunc sectæ veritatis.
O sermones, o communis amicitiæ domus, o claræ Athenæ,
O divinæ vitæ antiqua consortia !
Scitote hoc, quod Basilius in cœlum, ut cupiebat, evolavit :
Gregorius autem in terris versatur, labiis vincula ferens.
Cæsariensium magna gloria, o illustrissime Basili,
Tonitruum erat oratio tua, fulgur autem vita.
Nihilominus tamen sacram sedem reliquisti; sic voluit
Christus ut jungeret te quam celerrime cœlitibus.
Profunda omnia noras Spiritus, et quæcumque sunt
Terrenæ sapientiæ. Viva victima eras.
Octo annos pii populi habenas tenuisti :
Hoc solum in tuis rebus, o Basili, parvum est.
Vale, o Basili; et licet nos reliqueris,
A Gregorio hoc tibi est epitaphium,
Hic sermo, quem amabas; habes persolutum tibi debitum, o Basili,

Amicitiæ, et oblatum tibi donum tristissimum.
Gregorius, Basili, tuæ favillæ obtuli
Epigrammata hæc duodecim (224).

CARMEN CXX.

IN MACRINAM SANCTI BASILII SOROREM.

Virginem nobilem tumulus habeo, si quam audis
Macrinam Emmelii primogenitam magnæ,
Quæ omnium virorum oculis latuit; nunc vero in omnium
Lingua fertur, et omnium optimam gloriam habet.

CARMEN CXXI.

IN EUSEBIUM ET BASILISSAM.

Eusebius et Basilissa, illustres hic jacent,
Xolorum divinorum alumni christiferi,
Et Nonnæ eximiæ sacrum corpus. Quicumque præteris
Hos tumulos, animarum memento magnarum.

CARMEN CXXII.

IN GEORGIUM.

Tu quoque, Georgii amicum corpus hic jaces,
Qui multas Christo obtulisti puras hostias.
Simul autem germana corpore et mente Basilissa
Magna commune habet sepulcrum, ut vitam.

CARMEN CXXIII.

IN THEOSEBIAM MAGNI BASILII SORORUM.

Tu quoque Theosebium, inclytæ filia Emmelii,
Gregorii magni vere compar (225),
Hic sacram subiisti humum, columen fœminarum
Piarum : vita vero mature excessisti.

CARMEN CXXIV.

IN PHILTATIUM.

Adolescentem, magni magnum moderatorem populi,
Tellus sacra tego; Philtatii corpus.

CARMEN CXXV.

IN GREGORIUM.

Gregorium avunculus, sacerdos magnus, hic composuit
Gregorius, juxta puros martyres collocans
Juvenem, florentem, impubem. Antea vero
Conceptæ senectutis alendæ spes sunt cinis.

CARMEN CXXVI.

IN MAXENTIUM.

Sanguine illustri satus, regis in aula
Fui. Supercilium extuli superbum. Omnia evertit
Christus, cum me vocavit. Per varias vitæ semitas
Fixi vestigia, desideriorum arbitrio, donec inveni

Viam certam. Christo subegi corpus laboribus plurimis,
Et nunc levis in altum Maxentius illinc avolavi.

CARMEN CXXVII.

ALIUD.

Palpitat mihi cor, Maxentie, tuum scribens
Nomen, qui duram confecisti viam vitæ,
Mortalibus inviam, excelsam, injucundam. Ad tuum, optime,
Sine tremore se sepulcrum Christianus non accedet.

CARMEN CXXVIII.

IN EUPRAXIUM.

Provinciæ hujus sacræ Eupraxium pontificem
Arianzæa tellus magna complector,
Gregorii amicum, ætate parem, et synoditam :
Propterea et tumulum vicinum consecutus est.

CARMEN CXXIX.

IN PAULUM.

Incertus vitæ finis !
Quare ne in incertum curras.
Virtutem sectare, ut
Hinc discedens beatam vitam reperias.
Cerne quomodo omnia pulvis,
Omnia autem iterum cinis.

Quicquid enim mundus continet,
Sepulcrum sane sibi vindicabit.
Vita non potest permanere:
Herba est marcescens,
Ficta est felicitas,
Male impressum vestigium.
Acerbas profundens lacrymas,
Meum in tumulum parens
Cadaver intulit (229).
Quod si solum attenderis,
Anxias in animo curas habebis.
Lacrymis referti sunt tumuli,
Ingentibus referti sunt doloribus.
Qui enim in sepulcrum prospicit,
Acervat animo dolorem.
In corpus meum oculos tuos
Conjiciens, cerne membra;
Me etenim velut surculum
Tenellum excidit orcus.
Tenebrosam domum recludens,
Insatiabilis Pluto rapuit
Me Paulum, ut plantam
Tenellam præcidens ante tempus.
Mors juvenum decorem
Omnem, velut herbam, metit
Falce. Est enim illa
Vere inevitabilis.
Cerne quo pergas, siste.
Intuere quomodo morti conjunctus sis.
Ut pulvis est hic mundus,
Nubes, procella, cinis.
Omnia velut aër,
Confertim fluunt incassum.

Sinu suo abscondit me terra,
Verbum non proferentem ullum.
Mors enim meam ligavit linguam,
Membra sparsit omnia.
Pater, pater, Deus meus,
Qui contines flatum uniuscujusque;
Dexteras formasti, quarum sordes
Mundans, erue me a poena
Fluvii ardentis. Heu me!
Quomodo tum, ita ut non ardeam, habebo
Quas ego sordes contraxi?
Stipula enim sunt opera mea.

EPIGRAMMATA.

CARMEN I.

IN GIGANTIUM DOMORUM ÆDIFICATOREM.

Alius quidem Babylonis pervia curribus mœnia,
Alius autem Ægypti fabricavit pyramidas:
Alius per pontum processit, et per terram
Thraciam naves bene transtratas perduxit.
Verum ego speculam et exiguos montes concutiens
Manu Gigantea hortum irriguum habeo.

CARMEN II.

IN GIGANTIUM EREMITAM.

Gaudens quidem veni, ut flammam desiderii extinguerem,
Quo flagrabam, cœlestis tui congressus.
Verum postquam fontes reperi, qui re ipsa fontes non erant,
Siquidem aberat fons mihi dulcissimus;
Statim recessi magno mœrore affectus,
Rem unam consecutus; quænam illa? ut sitirem magis,
Precor tamen mihi alterum congressum,
Ut extinguam ingentem flammam,
Accipiendo et impertiendo aliquid divinarum cogitationum.

CARMEN III.

IN EUPRAXIOS.

Neque inter ultimos Eupraxius, neque alter;
Nomen unum ambo, animum habentes unum.
Gregorii sacerdotis ministri optimi,
Ejusque etiam nunc famuli, illic astantes.

CARMEN IV.

IN PHILAGRIUM ET AD PATIENTIAM.

Est Epicteti magna gloria inter primos,
Est Anaxarchi; quorum ille confractus
Gloriam non curabat: hic vero mortario manus tenente,
Cum tunderetur clamabat: Tundite utrem.
Sed tu quoque diuturna mala, Philagri, corpore ferens
Lacerato, animum semper impercussum habes.

CARMEN V.

ALIUD.

Nisi tibi corpus fuisset, Philagri, tam imbecille,
Nunquam tuæ virtutis vires deprehendissem.
Nunc autem illud deperiit, tu vero integer. Quam vere
Bonis Deus in medelam ærumnam adducit.

CARMEN VI.

ALIUD.

Expedit te morbus, Philagri; oculos texit:
Anima autem ex malis est splendidior,
Omnis quidem sapientiæ te peritum novi, optime;
Hoc autem nihil aliud melius habeo dicere.

CARMEN VII.

IN MALEDICUM.

Plurimum mihi maledicis, charissime. Si quidem optimus
Ipse es, fortasse et in aliquo tibi credam: sin autem pessimus,
Precor semper mihi maledicas et gravius. Sic equidem
In omnibus vicero, A malis odio haberi melius.

CARMEN VIII.

ALIUD.

Plurimum mihi maledicis, charissime. Facis autem tibi ipsi.
Hoc argumentum habeo remedium calamitatis:
Si quidem tibi indulgeat Deus magnus, sunt et in quibus mihi indulgeat:
Si autem indignetur, quæ major est vindicta?

CARMEN IX.

ALIUD.

Plurimum mihi maledicis, charissime. Si quidem vera,
Causa ego ipse, qui tuam linguam contra me traxi.
Si autem injuste et falsa; quid ad me? quin imo dic omnibus:
Ita enim majorem ultionem consequeris a Deo.

CARMEN X.

IN AGAPETOS (230).

Jam mihi canities est; lacero corpus; oculum domito;
Curis diurnis et nocturnis absumo
Animam ter miseram, ut ab igne eripiam:
Sed nihilominus ægro corpori impero.
Quomodo autem tu, et juventutem ferens, et carnes erigens
Ampliores elephanto, deinde vero te mihi jactas
Tanquam sane quis purus, et spiritu Dilectam
Amans? O fugienda dilectio, quæ Christum inhonorat.

CARMEN XI.

ALIUD.

Virgo, Christum habes semper virum adjutorem,
Sponsum amabilem, tuæ amatorem formæ
Cœlestis. Ne carnem rursus, carnisque miseræ
Admitte moderatorem; linguas vero improborum declina.

Ne Christi tunicam immaculatam probris misce;
Omnibus virginibus opprobrium imponens.

CARMEN XII.

ALIUD.

Ignis prope stipulam, non est tutum. Neque mulierem
Virginem, o monache, habere contubernalem.
Masculum et fœminam separavit spes melior:
Natura autem occultum intus morbum habet.
Si abfueris longe, favilla manet; si autem congrediaris,
Excitabis incendium ex vento modico.

CARMEN XIII.

ALIUD.

Agapetis hæc prædico et Agapetabus:
Abite in malam rem, Christianorum corruptores; perite furoris,
Fures naturalis; nam oculi meretricium habent quicpiam.

CARMEN XIV.

ALIUD.

Masculum omnem devita, Synisactum vero maxime,
Uti Myrrhæ amarulentam aquam, virgo, crede mihi.
Laudo pudicitiam et pudicos: sed Agapetæ
Miscent aliquid fellis, o invida, mellis.

Bigamum potius quam Agapetum (laudo). Conjugium quidem nihil affert probri;
Synisactis autem nequidem parcunt lapides.

CARMEN XV.

DE SYNISACTIS (231).

Albi et nigri mixta natura est color fuscus;
Vita et mors nullum inter se habent medium.
Synisactos vero, ut eos omnes appellant,
Nescio an inter conjugatos, an inter cœlibes
Posuerimus, an vero medium aliquod servabimus. Non enim ego,
Quamvis male de me dicatis, rem hanc laudabo.
Multi sunt intemperantes; et velox ad suspicionem,
Ex propriis rebus est quilibet erga alios.
Carnem ferens convivis cum Dilecta carnem ferente.
Et quid sentire putas inquinatos de te?
Esto, nihil obloquantur honesti homines; sed quis ferat
A multis livorem excitatum?
Legitima res, et honorabilis, nuptiæ sunt; sed adhuc carni serviunt:
Res autem longe melior carnis libertas.
Si autem præterea innuptæ nuptiæ sunt, o Dilecti,
In ambiguis vivetis conjugiis.

CARMEN XVI.

ALIUD.

Primo studete vere pudici esse:
Deinde turpium neque suspicionem injicere.

Es purus, auro purior; sed me vulneras,
In Dilectam tuam corpus et oculos intentos habens.
Est Dilecta tibi, et nomen hoc honestum;
Heu, heu! cave ne quid habeat impuræ dilectionis.
Nihil (ais) impuræ. Etiam; credo. Sed aliis exemplum
Evadis, vivendi non sancte cum aliis.
Cum cœno cœnum est vir, etiamsi castus cum casta
Vivat: innuptis viris, innuptisque mulieribus prædico;
Etiamsi conscientia sit integra, tamen effugere
Oportet linguam; lingua nihil promptius.
Quis ponet flammeum gladium meo paradiso?
Quis dabit magnæ virginitatis custodem?
Ne quis Dilectus intra, et lingua transeat
Invidorum. Livor ne sanctis quidem parcit.

CARMEN XVII.

AD VIRGINEM.

Cœlestis, magnanima, lucida, sublime currens,
Cum angelicis unitatibus injugatis communem habens sedem,
Virgo, memento Dei, terræ autem devita tela,
Neque cointroducto vitam tuam contumelia afficias.

CARMEN XVIII.

ALIUD.

O virgo, virgo esto tum palam, tum occulte,
Neque introducas virum curatorem.

Christum habes Dilectum. Respue viros omnes:
Quid opus habes lethale venenum intus habere?
Oculis oculos misce, sermoni sermonem, casti et casta;
Deinde te pudicitiæ cingemus coronis.
Casti est neque simulacra tolerare terræ insanientis.
Cohabitatio autem morbum habet proxime.

CARMEN XIX.

AD MONACHOS.

Quam difficile est effugere tumultum corporibus prope existentibus!
Quapropter, monachi, procul mihi a fœminis estote.
Multa enim sunt conjugii mysteria, et ante nuptias,
Quibus inquinat mentem captus oculus.

CARMEN XX.

ALIUD.

Monachi monachorum vitam ducite. Si autem cum Agapetabus
Vivitis, non estis monachi. Binarius alienus (a vobis est).
Angelicæ gloriæ imago est unitas. Si autem Agapetabus
Delectamini, mortalis estis amici dyadis.
Credo, cum casta castus vivis, sed tamen cum fœmina;
Hodie si pudicus, cras est timor,
Hominum Christo viventium et gaudentium Agapetabus

Ne magnos aura ferat labores.
Aut ignem, aut ignis indicia habent Agapeti;
Fictam fugite temperantiam.

CARMEN XXI.

QUOD PROPTER LAPSOS NON DECET CRIMINARI CASTOS.

Quid ais? Pudici quidem et temperantes, qui nihil fœdum
Clam committunt unquam, plures sunt;
Unus autem malus castis et pluribus est dedecori;
Quare quid attinet convivere maribus intuptas?
Parcite linguæ, invidorum genus. Neque pessimi omnes;
Omnes nec boni; et aliquid naturæ dandum.
Si quis castorum aliquando periit, an in omnes
Transfertis crimen? colores suos unusquisque seorsum habet.

CARMEN XXII.

ALIUD.

Angelus fuit malus Lucifer. Sed illo cadente,
Angelicæ nihil gratiæ decidit. Neque discipulis
Probro fuit Judas, licet ceciderit. Sed tu omnes
Casto e paucorum (lapsu) vituperas. Est-ne hoc justum?

CARMEN XXIII.

ALIUD.

Neque feliciter navigantibus naufragantes annumera,
Neque recte viventibus errantes in vita.
Seorsum sunt bonorum et malorum termini.
Perire lapsos duntaxat dico.
Tu vero feliciter currentium nullatenus mentionem faciens,
Commemoras lapsos; ego vero bene operantes;
Tu pessimos, malus cum sis; bonos ego.
Impudicum a casto secerne.
Ne judices impuros omnes ex uno malo.
Reverere castum magis, quam odio habeas malum.

CARMEN XXIV.

DE NUPTIIS.

An tibi quid melius videtur, non enim mihi,
Ancilla, quam uxor? dic mihi, o amice.
Carnis enim captivi sumus revera omnes,
Divina parte deteriori immixta.
Quid melius est, animamve miseram a carne abducere,
An astringere nodis gravioribus?

CARMEN XXV.

QUOD ET HONESTE JOCARI LICET.

Jocatur et canities; sed lusus, lusus sunt graves,

Mixta Christo simplicitate.
Et grave ridens oblecto animum. Helicones vero
Abite, et lauri, et tripodum furores.

CARMEN XXVI.

AD EOS QUI IN MARTYRUM BASILICIS GENIO INDULGENT.

Si grata saltatoribus certamina, gratæ sint etiam
Deliciæ athletis : hæc enim sunt opposita.
Sin vero neque saltatoribus certamina, neque athletis
Deliciæ ; quomodo tu martyribus dona fers
Argentum, vinum, escam, ructationes? Num justus fiet,
Qui impleat folles, etiamsi injustissimus sit?

CARMEN XXVII.

ALIUD.

Martyres, dicite nobis, vere an grati sint vobis
Conventus. Quid enim jucundius? Cujus rei causa?
Virtutis : multi enim meliores evadent,
Si virtus honoretur. Hoc quidem recte dicitis.
Ebrietas autem, et ventris esse cultores
Aliorum sit : a Martyribus intemperantia aliena.

CARMEN XXVIII.

ALIUD.

Dæmonibus opiparas mensas parabant, quibus antea cura erat

Dæmonibus grata offerre, non puras hostias.
Hujus nos Christiani finem invenimus. Martyribus
Statuimus nostris spiritales conventus.
Nunc autem quis me timor habeat, audite, comessatores :
Ad dæmoniacas transfugitis formas.

CARMEN XXIX.

ALIUD.

Ne mentiamini, quod ventris laudatores sint martyres.
Gularum hæ leges sunt, o boni, vestrarum.
Martyribus autem honori unum esse scio, dedecus expellere
Animæ et consumere lacrymis pinguedinem.
Testor vos, victores et martyres; contumeliam reddiderunt
Honores vestros ventris amatores isti lurconum filii.
Non quæritis mensam odoram, neque coquos;
Hi vero fructus exhibent, pro virtute præmium.

CARMEN XXX.

IN ECCLESIAM, UBI MANEBAT, QUÆ TRANSFORMATA FUIT AB EO, ERAT ENIM IDOLORUM TEMPLUM.

Urbs antiqua sum, quæ sub dæmonibus collapsa,
Rursus excitata sum manibus Gregorii.
Templum Christi extructum est; dæmones, cedite mihi.

CARMEN XXXI.

IN SEPULCRORUM EFFOSSORES.

Postea quam latibulum istud intus excepit te,
Qui fregisti sepulcrum, o pessima bellua,
Sepulcrum tale, et tot manuum opus,
Quid vidisti? Dicito, edissere: putrida
Mortuorum capita, et simulacra eorum qui olim fuere:
Uxorem audio et maritum hic simul compositos.
Nonne horrore carnes effluxere? Quid autem reperisti?
Nihil, et quidem merito nihil. Sed patrasti scelus.
Abscede, abscede, inferis daturus pœnas.
Sed a vivis abstine; ante mortem enim timemus.

CARMEN XXXII.

ALIUD.

Hunc tumulicidam, sepulcrorum perniciem,
Auri prorsus mancipium, qui hoc monumentis
Omnibus præstantius effodit sepulcrum,
Hunc qui occiderit, justitiæ erit arbiter erga eos
Qui hunc habent tumulum, si hoc est habere.
Qui occiderit? quid istud? etiam dans præcipitem.
Dans præcipitem? quid istud etiam secans ambabus manibus.
Secans? quid istud? nequidem humo condens cadaver.
Sic justas dabit pœnas, et tamen debebit adhuc,
Quod hoc facinus perpetraverit vilissimi auri gratia.

CARMEN XXXIII.

ALIUD.

Quis es tu qui fossorem, et tumuli violatrices
Meis ossibus manus venis adhibiturus?
Neque heu! heu! hujus sepulcri, miser,
Tantam pulchritudinem, et tantum decus reveritus.
Quam æquum erat his te defossum obrui lapidibus!

CARMEN XXXIV.

ALIUD.

Erat olim Midas Phrygius, qui omnia aurum
Rogabat fieri. Consequitur quod optabat, fame autem
Moritur: pro desiderio dives, moritur tamen.
Hoc æquum erat te pati sepulcrorum effossorem,
Ut discerent omnes revereri sepulcra.

CARMEN XXXV.

ALIUD.

Huc etiam manus, o improbi, misistis?
Huc etiam fallax perduxit vos aurum?
Imo nec aurum, sed spes duntaxat auri.
Talia pati improbos æquum erat.

CARMEN XXXVI.

ALIUD.

Sepulcrum hoc aureum non est. Si autem cupis

Ditescere, habes latronum principem vitam parandis opibus idoneam.
Mortuis autem parce : te quoque manet sepulcrum.

CARMEN XXXVII.

ALIUD.

Deceptus sum; existimabam, cum tantum
Struerem sepulcrum, illud reverituros homines.
Ipsi vero in me mortuum irruentes, tanquam divitem,
Habent meum sepulcrum : non enim habent aliud quicquam.

CARMEN XXXVIII.

ALIUD.

Fode, fode sepulcrum. Sic tibi ipsi foveam,
Id certo teneas, fodis, aurum mortuo eripiens,
In quam te tandem aliquando conjiciet justitia divina,
Quæ tardo quidem pede, sed cum fœnore redditura supervenit.

CARMEN XXXIX.

ALIUD.

Perpessus est gravia tumulus; sed qui illum effodit, graviora.
Ille enim nihil ex iis quæ tulit, sentit :
Tu vero fabula es omnium, o auri cultor,
Quem tumulus nequidem excipiet defunctum.

CARMEN XL.

ALIUD.

Pereat, pereat aurum e medio mortalium,
Quod in furorem vertit tumulos divitibus.
Hujus rei testis est, qui jam non est tumulus tantus.
Viri, ferte auxilium : sin minus mali aliquid aliquis
accipiet.

CARMEN XLI.

ALIUD.

Instar fuliginis fiat tibi aurum, si quid auri appareat
In tuo tumulo. Hoc juste patiaris,
Tu qui tumulos deturbas hominum pridem mortuorum.

CARMEN XLII.

ALIUD.

Considera quem læseris, aut quem nudaveris,
Tumulos effodiens, et cinerem perscrutans,
Qui neque quod patitur, vivis narrare potest,
Nec quid in tumulo conditum sit auri.

CARMEN XLIII.

ALIUD.

Quis iste Sciron, aut Typhœus, aut Gigas,

Venit sævire in mortuos, et in tumulum meum?
Quidnam hæc? et ubi ira ultrix tumulorum?
Nunc fulminibus par est improbos perimi.

CARMEN XLIV.

ALIUD.

Mortui, juvate. Verum quænam mortuorum vires sunt?
Vicini. Et quis alius, nisi ipsi, me perdidit?
Vindicta, tu moraris? Tumulo etiam aurum est noxium.
Sic stabo usque ad extremum diem.

CARMEN XLV.

ALIUD.

Justitia, judices, leges, tribunalia,
Impios juvatis. Non enim aliter illud
Sepulcrum periisset per sceleratam manum,
Quæ et ab olim defunctis poscit aurum.

CARMEN XLVI.

ALIUD.

Terra fructus, aurum fert arena,
Vermes eximia fila serica, tumuli pulverem.
Si tibi etiam ex ossibus aurum subministratur,
Ardua omnia; aurum vero ex omnibus fluit.

CARMEN XLVII.

ALIUD.

Ter morte digni, primum miscuistis corpora profanorum
Martyribus, et sepulcra sacerdotem utrimque habent.
Deinde autem tumulos, alios quidem evertistis nefarie,
Ipsi sepulcra habentes similia : alios autem vendidistis
Sæpe et bis unumquemque. Tertio denique, sacrilegio lædis
Martyres, quos amas. Sodomitici cedite fontes.

CARMEN XLVIII.

ALIUD.

A. Filii Christianorum, hoc audite. *B.* Nihil est tumulus.
B. Quare igitur vestros tumulatis insignes ?
B. At est etiam omnibus (commune) hoc præmium. *A.* Item ne tumulis
Injicere (liceat) alienis hostiles manus.
Quod si ideo, quia non novit mortuus, quæ hîc fiunt, id inultum (credis),
Credo (tibi) si tu feras patris ignominiam mortui.
Compotores, ventri dediti, quorum vita vomitus est, homines lato dorso,
Usquequo tumulis martyres alienis
Honoratis, pii quatenus non licet ? Compescite gulas,
Et tunc credam vos martyribus glorificari.
C. Honos est martyribus (gratus) semper mori vitæ

Sanguinis cœlestis memores, magni (inquam sanguinis).
Sepulcra autem mortuis (honori sunt) : qui autem suggesta nobis extruit
Alienis lapidibus, is nec sepulturam consequatur.
A. Martyres, cruorem Deo magnam libastis libationem,
Et quidem a Deo digna præmia habetis,
Suggesta, hymnos, conventus, animarum reverentiam. Sed a tumulis
Fugite, mortuorum curatores, martyribus obedientes.

CARMEN XLIX.

ALIUD.

Ne quis amplius compactile aratrum in terram agat,
Ne mari naviget, neque hastam bellicam teneat,
Sed ferens ligonem trucemque corde animum,
Ad tumulos patrum vadat, aurum inhians,
Quandoquidem et hunc quis meum splendidum tumulum
Effodit improbe agens, lucri causa.

CARMEN L.

ALIUD.

Septem in orbe sunt mira, mœnia, simulacrum,
Horti, pyramides, templum, simulacrum, sepulcrum.
Octavum sum ego vastus hic tumulus,

Sublime compactus, scopulis ab his longe procurrens.
Sed qui primus inter mortuos decantatus, opus nunc sum insatiabile
Tuæ, o homicida, furentis manus.

CARMEN LI.

ALIUD.

Eram olim inconcussum ego sepulcrum, montis verticem
Plurimum super imminens, longe conspicua moles.
Nunc autem me bellua domestica evertit aura causa,
Hicque sum eversum vicini manibus.

CARMEN LII.

ALIUD.

Tanti prædonem sepulcri, quod circum undique
Quadratorum lapidum ambit corona,
Æquum statim fuit eodem sepulcro ponentes,
Rursus claudere hiatum super impio.

CARMEN LIII.

ALIUD.

Facinus sceleratum vidi, hiantem tumulum, iter faciens:
Auri hæc sunt opera fraudulenti.

Si aurum habuisti, reperisti malum. Si autem vacuus
Hinc recessisti, inutilem molitus es impietatem.

CARMEN LIV.

ALIUD.

Quot præterii hominum ætatos! neque potui
Effugere manus vicini nefarii,
Qui me licet sublime positum humi stravit fero animo,
Neque Deum veritus, neque mortuorum sanctitatem

CARMEN LV.

ALIUD.

Tumulorum perditum depopulatorem fugite omnes:
Si autem tantum scopulum rupit facile,
Non ipse facile diruptus est. Verum procul hinc
Discedite: mortuis ita rem gratam faciemus.

CARMEN LVI.

ALIUD.

Heu! heu! quale malum præsentio jam appropinquare
Tum tumulorum effossoribus, tum finitimis habitatoribus,
Perdito in altum excurrente monumento! Sed inimicum
Novit pœna. Illacrymare nostrum est mortuis.

CARMEN LVII.

ALIUD.

Mausoli sepulcrum est ingens, sed Caribus
Venerandum. Nulla hic tumulorum perditrix manus.
Inter Cappadoces ego valde præcellens. Sed vidisti
Qualia pertuli. Cippo inscribite mortuicidam.

CARMEN LVIII.

ALIUD.

Murus in montis radicibus, et erectus, hinc deinceps
Supinus ex lateribus in unum collectis
Tumulus eram, colis supra collem. Sed quid hæc?
Nihil aurum amantibus, qui me totum excusserunt.

CARMEN LIX.

ALIUD.

Mortuorum mortua quoque sunt monumenta. Qui autem erigit
Tumulum magnificum cineri, talia patiatur.
Non enim iste vir meum sepulcrum vastasset,
Nisi aurum habere sperasset ex mortuis.

CARMEN LX.

ALIUD.

Quis, cujus? Non inanis cippus: ante enim tumulum eversus est.

Quodnam tempus? Antiqua est monumenti structura.
Quis autem hoc livor sustulit, dic? Manus scelestæ
Vicini. Ut quid caperet? Ut aurum haberet in tenebris conditum.

CARMEN LXI.

ALIUD.

Quicumque meum ad tumulum fers pedem, scito me hæc
Novi hæredis manibus passum injuste.
Non enim habebam aurum et argentum, sed visus sum habere,
Pulchritudine renidens tantorum parietum.

CARMEN LXII.

ALIUD.

Siste gradum propius, et luge intuens hoc monumentum mortui;
Aliquando eram; nunc autem sepulcri miseri viri
Monumentum sum, ne tumulum erigat mortalis alius:
Quid aliud faciet, quam quod a manibus auri cupidis destruatur?

CARMEN LXIII.

ALIUD.

Ævum, et claustra torvæ mortis,

Et oblivionis tenebrosæ profunda, et mortui,
Quomodo quis meo tumulo ausus est manus inferre?
Quomodo ausus est? neque sanctitas mortuos defendit.

CARMEN LXIV.

ALIUD.

Sauciatus sum plagis indignis tumulus,
Sauciatus sum, ut vir in funesta pugna.
Hæc grata sunt hominibus? causa autem quam nefaria!
Mortuum, velut aurum, habens, effringor.

CARMEN LXV.

ALIUD.

Per Deum hospitalem te rogo, quicumque pertransis
Tumulum meum, dic: Talia patiare, qui hæc perpetrasti.

CARMEN LXVI.

ALIUD.

Omnia relinquens, et terræ abdita, et fines maris,
Venisti habere desiderans aurum mei mortui.
Mortuum habeo, et iram extincti. Si quis adoriatur,
Hæc desideranti dabimus libenter.

CARMEN LXVII.

ALIUD.

Si tibi aurum dedissem soli solus, nonne servares
Hoc quod accepisses? aut scelestus nimium esses.
Si vero tumulum effodis, sacrum depositum,
Idque auri causa, quo dignus es, dicito.

CARMEN LXVIII.

ALIUD.

Viventes sepeli. Quid enim mortuos tumulas?
Digni sunt, qui sepeliantur, qui te sic vivere passi sunt,
Te in mortuos contumeliosum, et aurum inhiantem.

CARMEN LXIX.

ALIUD.

Et tu, infelix, manibus tuis, aut mysticum cibum
Sumes confidenter, aut Deum amplecteris,
Manibus quibus effodisti meum tumulum? Justi ergo
Nihil iniquis amplius habent, si lances effugias
(Dicet quis) justitiæ. Quæ fides, quando perdiderunt, quem visceribus
Tuis commendavi mortuum, terra amica, extinctum?

CARMEN LXX.

ALIUD.

Non terra me excussit: vir impius me perdidit;
Et avaritiæ causa illum intus habeo.
Sacra sunt asyla, Deus et mortuus. Sed Deus quidem
Propitius. An et mortuus, viderit tumuli destructor.

CARMEN LXXI.

ALIUD.

Te certe agitabunt furiæ. Ego vero
Plorabo mortuos. Plorabo tuæ dexteræ scelus.
Cessate tumulorum aggestores, cessate profundis terræ
Occulere mortuos. Cedite tumulorum perditoribus.

CARMEN LXXII.

ALIUD.

Mortuorum hæc quoque commenta sunt, ut auri cupidam
Inveniant manum, hujus modi monumenta extruere.
Quid te induxit, inexplebilis, tantum malum cum *fluxo*
Lucro, quod nequidem adest, commutare ?

CARMEN LXXIII.

ALIUD.

Cippi ac tumuli, longum valete, indicia mortuorum.

Non amplius indicabo monumentis extinctos.
Quandoquidem illustre meum sepulcrum perdidit vicinus,
Chara tellus, tu mihi excipe extinctos.

CARMEN LXXIV.

ALIUD.

Cippi, et lapidei in montibus, opera Gigantum,
Tumuli, et extinctorum inextincta memoria :
Terræ motus universa subruat, meis opem ferens mortuis,
Quos ferro adorta est funesta manus.

CARMEN LXXV.

ALIUD.

Quando celebrem in monte, ferox Titan,
Tumulum perfregisti, quomodo inspexisti mortuos?
Simul autem inspexisti, quomodo manus tuæ adversus ossa? forsitan te
Hic retinuissent, si fas esset cum his unum sepulcrum habere.

CARMEN LXXVI.

ALIUD.

Monumenta, et cinis, et ossa, et assessores
Genii, qui extincti tumulum hunc incolitis,
Hunc scelestum ulciscimini, qui vos depopulatus est.
Finitimorum autem quot vobis lacrymæ!

CARMEN LXXVII.

ALIUD.

Tumuli, et speculæ, et montes, et viatores,
Deflete tumulum meum, deflete tumuli eversorem.
Echo e rupibus extremam vocem resonet
Finitimorum : deflete sepulcri eversorem.

CARMEN LXXVIII.

ALIUD.

Occidite, diripite; improbi, improbi lucri viri:
Nemo jam coërcebit avaritiam.
Si autem hæc ausus es, malefice, magnum propter aurum
Omnibus tuam injicis rapacem manum.

CARMEN LXXIX.

ALIUD.

Ille vastavit dilectum meum tumulum inani spe;
Quem unum e possessionibus habens inde abii.
Hunc etiam aliquis scelestus suis manibus interficiat,
Et interfectum procul projiciat a tumulo parentum.

CARMEN LXXX.

ALIUD.

Quis meum evertit dilectum tumulum; in montis vertice

Sublimis erectum altius?
Aurum acuit gladium mortalibus. Aurum insatiabilem
Fluctibus hybernis perdidit nautam.
Et me evertit ingens perpulchrum sepulcrum, aurum
Speratum : auro viliora sunt omnia improbis.
Sæpe naufragi corpus humavit viator
Fluctibus ejectum, sæpe et a feris interfecti,
Etiam et quem quis bello peremit. Verum me vicinus
Aggestum alienis manibus tumulum evertit.

CARMEN LXXXI.

ALIUD.

Auri dolosi quantum malum est immisericordis!
Viventibus et mortuis manum affers violentam.
Quibus enim et meum sepulcrum et ossa dedi servanda,
Horum scelestis perii manibus.

CARMEN LXXXII.

ALIUD.

Omnia periere. Mortuis insultamus. Nulla jam verecundia
Mortalis a viventibus. Intuere hunc tumulum,
Quem spes auri perdidit, cum tam ingens esset,
Miraculum prætereuntibus, miraculum finitimis.

CARMEN LXXXIII.

ALIUD.

Precor, cum mortuus fuero, corpus in fluvio, aut canibus
Projicite, aut igne consumite omnivoro.
Id melius, quam manibus auri cupidis perire.
Timeo, hunc tumulum talia passum intuens.

CARMEN LXXXIV.

ALIUD.

Olim Cyrus rex, regium cum aperuisset
Sepulcrum auri causa, scriptum hoc tantum invenit:
« Aperire tumulos avaræ est manus. » Ita vero tantum
Monumentum hoc non sanctis, aperuisti, o homo, manibus.

CARMEN LXXXV.

ALIUD.

Qui malus est viventibus, fortasse mortuis proderit:
Qui vero neque mortuis, nec vivis quidem unquam.
Tu igitur, mortuorum quandoquidem sepulcrum vastasti,
Nunquam viventibus manum feres sanctam.

CARMEN LXXXVI.

ALIUD.

Fateor, nihil habeo; mendicus mortuus hic jaceo.
Ne me tuis inhonora tumulicidis manibus.
Neque enim iste habebat aurum tumulus; nihilominus direptus est.
Nihil auri cupidis inaccessum : aufugit Justitia.

CARMEN LXXXVII.

ALIUD.

Tumuli mortuis : Opem forte, aiebant omnes,
Cum rabidus quidam hunc concussit tumulum.
Mortui tumulis : Quid faciemus? rursus sublata est,
Ut in boum cæde terram relinquens Justitia.

CARMEN LXXXVIII.

ALIUD.

Descendit in infernum quidam : alter volavit : alius occidit
Feras, hic vero plexilem filio fabricavit domum.
His iste vir non secundum opus fecit,
Hoc sepulcrum perfringens sceleratis manibus.

CARMEN LXXXIX.

ALIUD.

Si tantum opus erexeris mortuo, non valde mirandum :

Si autem tantum opus vastaveris, famosus eris apud posteros,
Et te quispiam inter magnos recensebit sceleratos,
Quando sepulcrum evertisti, quod etiam verentur homicidæ.

CARMEN XC.

ALIUD.

Aurum quidem in Rhodios pluit (232). Tibi autem e tumulo
Aurum affert ferrum, quod malum affert.
Effode, effode omnes. Fortasse te quis
Tumulus perdat decidens, et mortuis opem ferat.

CARMEN XCI.

ALIUD.

Tumulus eram : nunc autem sum acervus lapidum, non jam tumulus :
Ita avaris placuit. Quæ justitia ?
Eheu, eheu ! et cinis evasi, et manus impiorum
Non effugi. Auro quid pejus ?
Timeo pro humana stirpe, si te quis ausus sit,
Tumule, in terram dejicere sceleratis manibus.
Tumulus eram ego, specula quædam de monte, sed me manus
Æquavere solo. Quæ lex talia jubet ?
Hæc mea domus erat defuncti. Sed ferrum
Meo supervenit tumulo. Tuam domum alius habeat.

Ligonem mitte in arva : sed a meo procul esto sepulcro,
Esto procul. Nihil aliud habeo præter valde iratos mortuos.
Si te, avare, tumulorum effossorem huc sperassem,
Palus hic certe et rota pependisset.
Quid me vexas, vacuum tumulum? Ossa sola
Tego, et cinerem accedentibus.

CARMEN XCII.

ALIUD.

Tumulus ego tumulorum præstantissimus : sed me rupit
Ut aliquem e multis homicida manus.
Homicida manus me destruxit. Cessate tumulis
Mortales, et exequiis. Venite ad cadavera, canes.
Venite ad cadavera, canes. Auri conquisitores viri
Jam et mortuorum aureum colligunt cinerem.

CARMEN XCIII.

ALIUD.

Alius tumulum erexit : tu vero destruxisti. Alius erigat
Tuum tumulum, si tamen æquum est; alius humi sternat.
Jam et mortuos invadunt auri cupidi;
Fugite e tumulis, si potestas, o mortui.
Quid me vexas? mortuorum imbecilla capita
Tantum contineo. Tumulorum ossa, divitiæ omnes.

Genios, qui me possident, fuge. Nihil enim aliud
Tumulus contineo. Tumulorum ossa, divitiæ omnes.
Si aurea domus esset totum hoc bustum, o avare,
Nec fas quidem esset mortuis vim talem inferre.
Oblivio et silentium mortuorum præmium : quandoquidem vastavit
Iste, meum multis fabulam fecit sepulcrum.
Omnia habete, viventes. Mihi et pauci, et chari
Lapides mortuo. Parce tu extincto.
Non aurea domus sum : quid diripior ipse ego?
Tumulus, quem dejicis, mihi mortuo sunt divitiæ.
Sepulcrum ego decus eram finitimarum gentium :
Nunc vero titulus sum manus impiissimæ.
Si valde auri cupidum cor habes, aliud effode
Aurum : mihi nihil præter mortualia.
Ne ostendas mortalibus nudum mortuum : uam te nudabit
Alius. Aurum vero sæpe somnium est.
Non satis erat mortalibus mortales manus injicere;
Verumetiam et a mortuis studetis aurum habere.
Vestris sepulcris ferte opem, hoc videntes
Monumentum discerptum. Quam magnum cernitis tumulicidam!
Quis me e longo tempore immobilibus lapidibus
Occultatum, mortalibus prodidit egenum cadaver?
Cur sepulcrum evertisti meum, miser? sic secet
Tibi quoque Deus vitam. O nefanda auri cupiditas!
Obtestor mortuos, obtestor et ipsa tartara,
Nunquam tumulorum eversoribus placidum aspectum præbeant.
Montes et colles, meum tumulum, ceu aliquem sodalium
Deflete. Omnis autem cadat in eum, qui te cecidit, pis.

Dives, sum pauper, tumulo magnificus, intus absque auro :
Scito te contumelia afficere mortuum, rem maxime inviolabilem.
Quamvis perstes, ad fundum usque mea latibula effodiens,
Labor erit tibi finis. Ossa tantum habeo.
Secate, secate hîc. Multum enim auri possidet sepulcrum
Desiderantibus lapides ; cætera vero omnia cinis.
Terra chara, ne tuo mortuum excipe sinu,
Qui e tumulorum effossione lucrari delectatur.
Contumeliosum in me irruit non viventem ferrum,
Et aurum appetens, reperit pauperem mortuum.

CARMEN XCIV.

ALIUD.

Fabula tartarus est : si quidem tumulum non reserasset
Iste vir. Eheu ! quam tardipes tu, Vindicta !
Quam tu tardipes, Vindicta ! et Tartarus non est gravis !
Non enim iste vir hunc reserasset tumulum.

———

APPENDIX.

MONITUM NOVI EDITORIS
IN TRAGOEDIAM : *CHRISTUS PATIENS.*

PERVOLVENTI *mihi, et quidem attentius, qui in manus, divina favente providentia, devenere, Benedictinorum sancti Mauri manuscriptos codices, unum tantummodo defuisse visum est, nempe monitum de tragœdia, cui titulus* Christus patiens. *Hoc autem eo gravius mihi accidit, quod hîc de litteraria simul et religiosa quæstione non parvi momenti agatur. Sed huic defectui resarciendo plenius adfuerunt omnes criticæ peritissimi viri, qui usque ad hoc tempus in Ecclesia floruerunt. Hanc enim tragœdiam Theologo non esse ascribendam uno ore consentiunt Tillem. tom.* 3, *pag.* 559; *Dupin, tom.* 2, *pag.* 372 *et* 651; *Baillet,* Jugement des savants, *tom.* 4, *part.* 2, *pag.* 457; *Baron, tom.* 1, *ad ann.* 44, § 129; *Rivet, Critic. sacr., pag.* 343; *Vossius, Instit. poëtic., lib.* 2, *cap.* 14, *pag.* 72; *Bellarm. de Scriptor. eccles.*; *Labb. de Scriptor. eccles.*; *et post eos D. Ceillier,* Hist. des auteurs sacrés, etc. *tom.* 7, *pag.* 196.

Hæc sunt autem argumenta, quibus ista nititur sententia, quæ difficile posset abjici. 1° *Quidem silent circa auctoris nomen veteres manuscripti Codices, et adducitur solummodo Codex unus qui nomen Theologi*

habet, alterque Suidæ, nec multum vetus, nec magni ponderis, ubi hæc tragœdia operibus sancti Gregorii subjungitur. 2° *Non reperitur in præfato opere certa doctrinæ puritas, quam in cæteris Theologi carminibus, epistolis et orationibus admirantur omnes. Ibi enim sanctissima Virgo introducitur, modo scandalum patiens audita Filii nece; modo timore indigno dejecta, quæ juxta sancti Ambrosii verbum* stabat ante crucem mater, et fugientibus viris stabat intrepida; *modo gemitibus lacrymisque nimium indulgens, de qua idem sanctus doctor dicebat :* Stantem lego; flentem non lego; *modo tandem vesano furore correpta, et Filii inimicos ita gravissimis lacessens injuriis, ut et insuper omnes istis calamitates imprecetur. Adde quod auctor ex apocryphis sane falsas deducens historias, sanctam dicat Virginem* manibus angeli fuisse enutritam, et ab universo senatu conjugem viro modesto traditam : *Quod Christus sanctissimæ Matri statim post resurrectionem apparuit ; quod ecclesiæ multæ in beatæ Virginis honorem tunc fuerint erectæ, solemniaque celebrata festa, quod non factum videtur, nisi circa medium quinti sæculi post Ephesini concilii decretum, anno 431 emissum.* 3° *In hoc dramate frustra quæsieris sancti Gregorii elegantiam styli, variumque colorem, necnon et gravitatem sermonis, et metri rectitudinem, et similitudinum copiam, quibus omnibus illustrantur cætera beati doctoris carmina. Unde patet huic non prorsus esse ascribendum hoc poëma.*

Cui autem sit tribuendum, non satis constat. Sunt nonnulli qui Apollinarium hujus operis scriptorem prædicaverint; sed immerito, ut demonstrat, tum temporis circumstantia, cum eodem sæculo vixerit ac Gregorius noster, tum aliqua operis fragmenta quibus utraque in Christo natura astruitur, cum Mariam vocet matrem του διφυους, *ejus qui est duplicis naturæ.*

Hinc probabilius forte videbitur hoc poëma restituere Gregorio cuidam, propter facilem musam decantato, qui, ad episcopatum Antiochensem circa an. 572 *evectus, propter nominis similitudinem, Theologus male creditus est.*

Cum tamen antiquissimus sit ille fœtus, nec in omnibus respuendus, ita ut Benedictini novam ejus versionem prosaïcam elaborare non dubitaverint, hunc cum versione præfata, in appendice repræsentare, addita in oram marginis versione metrica, a Roilleto concinnata, operæ pretium esse duximus.

CHRISTUS PATIENS,

TRAGŒDIA.

—

PROLOGUS.

Cum, auditis pie poëmatibus,
Poetice nunc pia auscultare velis,
Alacri animo excipe : nunc quoque Euripidis more
Mundi salutem eloquar passionem,
Ex qua edisces plerosque mysticorum sermonum,
Nempe ex ore matris Virginis,
Et discipuli Domino dilectissimi.
Priorem namque ipsam nunc proferet sermo,
Ut matrem decet, lugentem tempore passionis,
De mortis origine mundo coæva
Ingemiscentem, quæ mors vere causa extitit,
Cur ipsa parens Verbi nuncupata fuerit,
Et nunc ipsum inique patientem viderit :
Nisi enim in errorem socordia inducti fuissemus,
Neque a principio morte mulctati fuissemus;
Et ni corrupti fuissemus serpentis dolo,
Neque labes introïsset feræ deceptione,
Aut mortem subiissemus justo judicio,
Ne malum maneret integrum,
Opus non fuisset, ut homo fieret, et mortem obiret
Vitæ auctor Dominus, Verbum Deus,
Incorruptibile reddens benignitate sua, id quod erat corruptum,
Et vivificans omne hominum genus :

Nisi se ipsum exinanisset Verbum,
Nec ipsa extitisset parens Domini,
Neque ipsum nunc intuita tolerantem iniqua,
Lugens ejularet, vivido afflicta dolore.
Personæ igitur hujus tragœdiæ mihi sunt hæ,
Mater intacta, virgo Discipulus, Virgines
Adsistrices parenti Domini.

TRAGŒDIÆ PERSONÆ.

CHRISTUS.
DEIPARA.
JOSEPH.
THEOLOGUS.
MAGDALENE.
NICODEMUS.
NUNTIUS.
PILATUS.
CONGREGATIO PONTIFICUM.
CHORUS VIRGINUM.
SEMICHORUS.
ADOLESCENTULUS.
CUSTODIA.

Deipara. UTINAM in horto nunquam irrepsisset serpens,
Neque in hujus saltibus dolos struxisset draco
Versipellis ! neque enim e latere orta,
Infelix humani generis parens decepta,
Scelus audacissimum aggredi ausa fuisset,
Rami cupidine animum perculsa,
Divinitatis exinde consortem se futuram persuasa :
Neque, postquam conjugi suasisset ut comederet de fructu
Nihil ipsis mox profuturo,
Ex horto exulasset felici,
Exitioque damnata et sæva morte,
Mater filiorum (hæc) audisset : Ex inauspicato toro
In partu laborans, doloribusque implicita partus,
Sudore terram hanc exitialem colito,
Cum sponso et natis execrationi extremæ devotis,
Quos gignere decretum est in luctibus ac gemitibus,
Seriesque transmittere ævo,
Eximiamque exinde invenire reconciliationem ;

Neque universum periisset hominum genus,
Neque Omnipotentem mederi quodammodo coëgisset,
Præ sua benignitate in terram descendere,
Novo modo hominem induere, et subire mortem :
Neque ipsa extitissem virgo parens,
Neque nunc audirem ad supplicia trahi Filium
Cœlestem, terrenum, purum natalibus :
Aut horrerem videns ipsum injuriis lacessitum,
Absque face ferens, eheu ! diram flammam,
Quæ vehementer me absumit, evertitque animam,
Et pectus transfigit, ingentis gladii instar,
Ut vere vaticinatus est Simeon senex,
E longinquo cernentibus obulis omnia prospiciens.
Certe maxima salus est (conjugi),
Quando conjux e marito non dissidet,
Ipsum adjuvans in omni re, ut decet,
Nec ab alio, quo decipiatur, quicquam audit,
Sed genuino sponso assentitur.
Nunc vero omnia sunt inimica, et laborant præcipua,
Ex quo suum prodidit virum, suique imperii decus.
Solet enim injuria vetus parere novam.
Lacrymæ stillant ex lacrymis,
Quarum neque modus, neque numerus est.
Ex malo enim malum in pugnam advenit.
Hinc alma natura dedecore confecta,
Ingemiscit deflens varia calamitatum agmina,
Successionesque intolerabilium malorum,
Omni tempore lacrymis contabefacta,
Postquam ab hostibus animadvertit se injuria affectam,
Et ipsius parentis primum damnum sibi afferentis labe,
Seductioneque patris aures accommodantis matri,

Quorum omnes terram colentes sumus posteri.
Clamat jusjurandum, vocat et dexteram;
Maximam fidem et Deum testatur :
Et agnovit misera ob calamitates
Quam sit utile patriam non deserere terram :
Odit autem mundum, neque lætatur ejus aspectu.
Eo enim nunc perveni doloris,
Ut mihi venerit desiderium terræ et cœlo
Dicere, quæ hinc damna proveniunt naturæ.
Necdum misera desinit parere,
Pariens, non pariens, rursum adnuens partum.
Infelix : me ipsam enim dico, dicens te,
Quæ pariam, et non pariam, partu qui rationem superat.
Non partum sum experta sine partu ; quid enim eloquar ?
Laboris expers, et corruptelæ nunc et passionis.
Neque voluptatem novi, neque ab ullo viro rumorem
Magis famæ aliquid inurentem, quam æri tinctura.
Nemo enim virginitatis florem mihi sustulit :
Et filium qui genuerim ? O stuporem maximum !
Sed injuria affectum quomodo nunc potero intueri ?
Nullos partus dolores experta, cur animo crucior ?
Quomodo exilivi olim gaudio,
Cum auspicatus advenit Angelus nuntians partum,
Indicans effugium ab hostibus mortalium generi,
Miraque lætitia animum exhilarans meum ?
Hujus autem verbis decipi minime videbar,
Fidem adhibens ferenti cœleste oraculum
Significans me parituram fore non victimam,
Sed quasi regem terræ et cœli :
Muliebri tamen legi obsequebar,
Et ex intimo corde hymnum emittebam,

Clamans gaudio, faustis ominibus prosequens nuntium,
Incensis ferens suffimentis redolentem flammam,
Quæ sacrificia præscribunt divini Vates,
Accensum zelum, spiritum contritum,
Modestumque amorem præfervidum,
Quæ victimam novimus laudabilem.
Sed cur perturbat mea viscera nunc truculenta cuspis?
Ego quidem prompta sum etiam noctu currere,
Ut videam, quæ mala patiatur Filius:
Hæ vero mihi suaserunt diei expectare lucem.
Chor. Domina, nunc cito corpus tuum contege.
Deip. Viri conspicui currunt e porta.
Quid vero est? num quæ hostium nuntiatur
Cohors occulta stare per noctem?
Chor. Nocturna turba cum tumultu confluit;
Exercitum universamque urbem in obscuro intueor,
Faces et plurimos gladios ferentem.
Deip. Et nunc ad nos quis pede concito
Venit, novam aliquam rem forsan habens, quam nuntiet?
Noverim quid loquatur, et quem ferat nuntium.
Chor. Veneranda, veneranda, castissima virgo,
Heu, heu, heu, heu!
Celebris quidem inter homines, et non ignobilis,
Casta vocaris, quicumque hanc tellurem
Habitant, fulgidum videntes lumen solis,
Nunc misera quæ prius beata.
Deip. Quid igitur? num quis me vult occidere?
Chor. Nequaquam, sed tuus Filius scelestorum manu perit.
Deip. Heu me! quid dicis? ut me perdidisti, mulier!

Chor. De Filio tuo tanquam mortuo cogita.
Deip. O atrocia locuta, non claudes os?
Nec omnem omittes indecorum sermonem loqui?
Æternum namque, quomodo jam non existere ais?
Fausta precare: et si quid loquendum habueris,
Dic, ut decet, neque Deum injuria afficias.
Ex stirpe enim aurea mihi germen effloruit;
Novumque id esset, ut Dei cruor efflueret manu mortalium.
Fieri non potest ut immortalis moriatur.
Ipsum genui, novi autem, quomodo genuerim.
Chor. O infelix, nescis quo malorum veneris,
Et hosce moves, atque rejicis sermones.
Cum aurora illuxerit, Filii mortem videbis:
Totam noctem, ut ipsum capite damnent, scelesti absumunt.
Et jam video hic unum e Pueri famulis
Venientem spiritu irritato (anhelo),
Properanter suum cursum ad nos dirigentem,
Vultuque profert se quid novi mox nuntiaturum,
Deip. Quid igitur novi significare cupit?
Chor. Videam, quid eloqui velit anhelus iste.
Nunt. Papæ! hei!
Eximia, veneranda, castissima Maria,
Eheu, eheu, eheu, eheu!
Perimus, neque tamen ab ullo hostium.
Deip. Quam edis vocem? quem nuntium profers?
Age, dic, quis te novus rumor iterum terret?
Chor. Audisti, eheu! audisti, eheu! audisti,
Quis tuum Natum sceleratis prodidit?
Deip. An adhuc aliud novum annuntias malum?
Ecquis est? Num quis est ex intimis?

Chor. Qui pecuniam accipiebat, pravus discipulus, ait,
Pecuniæ custos, imo potius vorax.
Deip. Hei mihi! quale hoc aliud malum ad malum accessit,
Si ab ipsis, qui videntur amici, prodimur?
An igitur ausus est miser hanc turpissimam rem?
Quo crimine autem omnium bonorum largitorem prodidit?
Aut quam facinoris ansam furibundus arripuit?
Chor. Audi hunc, qui tibi aperte omnia referet.
Nunt. Audi, o misera, quæ prius eras felicissima,
Audi, quos infelices tibi fero sermones.
Deip. Hei, hei! perimus, significas hoc oratione:
Nam, ut videtur, venis nuntius malorum.
Nunt. Malorum equidem, at certorum. Quid enim eloquar?
Postquam pascha novum, ut ipse dixit, edisset
Discipulis prandium apponens, grandem cœnam,
Designassetque per modum ænigmatis sui proditorem,
Ac deinde abluisset suorum discipulorum pedes,
Egreditur, juxta morem suum, ad montem olivis consitum,
Cumque suis omnia sibi ferenda enuntiasset,
Cunctosque sacro firmasset mystico,
Inter plura alia, ad Deum hæc precatus est:
« Pater, maximam nunc præbe mihi gloriam;
» Qui eam quam apud te habeo, nunquam reliquerim gloriam,
» Ad majorem evadam, hoste mortalium perempto:
» Omniaque ex te possidenti da mihi gentes:
» Cumque omnes acceperim, et ut ipsarum præmium
» Suspensus fuerim, tuis iterum manibus rependam.

» Gloriosior effectus ex præclaris facinoribus meis,
» Invita amicos ad convivium. Beatus es;
» Beatus es, qui talia perfeceris. »
At ipse rursus, ut tonans emittit vocem,
Testatus gloriam clamore cœlum commovente:
» *Jam te glorificavi, nunc amplius te glorificabo.* »
Cum autem hæc insolito modo discipulorum aures
perculissent,
Venit cum illis, ad locum torrentis,
Ad hortum, quo sæpius se conferebat,
Quem haud nesciens venditor media nocte
Prævertit, agmen scelestorum ducens,
Sicarios, et audaciam spirantes;
Qui et accedens, ut amicus, ad Magistrum,
Dicens: *Ave Rabbi*, cum osculatus est perfide.
Deip. Eheu, eheu! quid atrocius quis ausus fuisset?
Ecquid ad hunc respondit Filius meus?
Nunt. Nihil dixit, nisi: *Amice, ad quid venisti?*
Statimque ipsi manus injecerunt scelerati.
Nos autem, eo relicto, alius alio effugimus,
Petrus inclytus ipsum verbis abnegavit.
Solus, qui pectori incubuit, secutus est quiete;
Et ipsi visum est aliquem audisse,
Qui submissa voce, et veluti solum sic alloqueretur
Perditum Magistri sui venditorem:
« Vah! impium scelus! o miser, neque times
Deum?
» Neque ullam vereris legem generis humani?
» Neque Adam terrigenæ spicæ satorem,
» Neque patriarchas electi generis?
» Discipulus habitus, tuos sodales dedecore afficis;
» Mysteriorum magistrum pecunia venditum
» Ad ipsam mortem barbaris prodidisti.

» Nonne præcavit tibi, præmonuitque animo
» Dispicere ea quorum gratia volens in dolore versatur ?
» Tu vero noluisti; igitur mox senties.
» Certo scias, patris pium fovet genus.
» Nisi enim Abrahæ jurejurando fuisset astrictus,
» Nunquam hæc inulta sivisset,
» Ac vobis pœnam confestim irrogasset.
» An etenim putas ipsum talia passum fuisse,
» Nisi magnum exinde perspexisset emolumentum ?
» At nunc quidem mox ille terra se effert,
» Mirabiliterque ascendit. Sile, judicium arripit,
» Declarans adversum vos Patri tuum scelus,
» Plebisque hujus cruentæ audaciam,
» Sicut olim ore David prædixit
» Haud ignoranti, priusquam hæc facinora evenirent;
» Totamque replebit terram claro fidei præconio,
» Operibusque magnificis, innumerisque miraculis:
» Videbitis autem in Patris gloria iterum venientem,
» Mortuis ac vivis judicium ferentem,
» Et omnibus juxta sua merita rependentem.
» Quomodo igitur ipsius vultum sustinebitis, tu et scelesti,
» Aut qualem justam non exolvetis pœnam ?
» Sed ante hunc diem æquum subibitis supplicium,
» Nisi manus sanguine infectas abluetis,
» Quas, si velitis nunc etiam intelligere,
» Ipse liquidis fluentis abstergeret.
» Intelliges sane, cum tuam degustaveris audaciam,
» Et tecum omnis execrandorum cohors.
» Nunc igitur si oportet te manere, mane ad unum diem,
» Si non quid patiaris eorum, quæ vehementer metuo,

» Et ego hosce sermones vaticinatus fuero.
» Verum de medio secede, et de te ipso
» Sis sollicitus : sua ipse recte constituet.
» Tu vero, ut decet, male malus occides,
» Primum pendulis e laqueis suspensus,
» Saltu incito in inferos statim rues,
» Mœrore constrictus, ut qui innoxium pecunia prodiderit,
» Et fluvius ignis omnivori te excipiet.
» Neque enim vis nunc effugere pœnam.
» Et hæc consequeris, et hæc tibi prædico :
» Postera Dei lux non te videbit :
» Neque redivivum ex mortuis conspicies :
» Eo enim insaniæ devenies,
» Ut cum liceat de novo matura capere consilia,
» Et omnibus relictis, ad genua Domini procidere,
» Et calidas ex oculis profundere lacrymas,
» Laqueum pensilem appendes,
» Ut ad ipsum properans animum demittas.
» Ne his quidem spem abjiciens, tibi salutem
» Præstaret, si tuum pœnitentem animum intueretur :
» Neque enim benignitate sua potest excidere.
» Sed te nolentem non vult lucrari ;
» Neque enim vim pro lege sancit hominibus ;
» Ejus lucrum in tyrannide haud positum est.
» Crepans enim turpiter pessima rumpes viscera.
» Verum neque ea tenus hæc erunt, (ne tibi usquam illud persuadeas,)
» Adhuc te et sceleratos bella manent,
» Et omnes conscios mala gravissima,
» Quæ sentiet omnis plebs proterva,
» Sive cum mortuus fuerit Christus, sive cum lucem redidivus aspexerit,

» Quam deinceps ignis fluvius excipiet.
» Recte editum est istud infallibile oraculum:
» Audi, Juda, statum tuorum malorum,
» Etsi nihil proficiam, nisi quod excusationem ha-
» beam.
» Neque enim Deus te ad saniorem mentem coget:
» Penes arbitrium et voluntatem mortalium
» Sapere est semper ad omnia. »
Hæc protulit, angelus an homo, incertum,
Ad hunc, ut dixi, Verbi venditorem.
Deip. O terra mater, cœliquo plagæ,
Qualium sermonum infandam audivi vocem!
Forte ab illo discipulo, Fili, facinus perpetratum
est,
Quem sæpe dilectis obscuræ designasti;
Neque enim te latuit, quis auctor esset malorum.
O nequissime, sic enim te appellare queo,
Hæc fecisti, cum tuum benefactorem prodideris:
Dæmon, tua hæc sunt; quis enim unquam alius
Fecisset, auctorve fuisset inimicus?
Pereat auctor sceleris: imminet autem vindicta,
Et infamis discipulus meritam exolvet pœnam.
O argentarie, an conscius eras Verbi?
Adhuc vivis, cum talia admiseris facinora?
Nondum sub ima terræ loca tuum abscondis corpus?
Oportebat enim nunc aut in terræ visceribus sepeliri,
Aut ætherei ignis ictibus mori.
O scelus, o maximum, invisum facinus!
Eum alloquor, qui suum prodidit Dominum.
Sustinuisti, ut amicus, ad Dominum accedere;
Venisti ad eum, venisti, cum infensissimus jam
fueris
Et patri, et ipsi, et omni hominum generi.

Quomodo eum compellasti? quomodo complexus es quem prodebas?
Ore allocutus es, in corde piaculum habens
Cumque hæc perpetraveris, solem aspicere
Et terram, o nequissime, adhuc audes?
Ista non est audacia, neque fortitudo,
Cum traditor benefactorem audet intueri:
Sed gravissimus inter homines morborum
Omnium est impudentia. Tui autem bene memini;
Quamvis nihil lucri inde accipias, sed ad tuum dedecus;
Licet absis, aut mortuus; aut adhuc luce fruens.
Ego enim levabor animo, dicens
Tibi vera; et tu etiam lugens non edisces?
Disces enim, cum debitam inveneris pœnam.
Sed ab iis quæ prima sunt, primum incipiam dicere.
Audi, Juda, quæ bona tibi ab eo fuerint.
Eduxit te ex ignorantiæ tenebris,
Salvum fecit, ostendit lumen salutis.
Plurium miraculorum tibi donum contulit,
Promisit fore ut tu cum aliis discipulis sederes;
Tribusque Israël cujusque sexus judicares,
Omnem pecuniam tuis manibus concredidit,
Inopiæ prætextum tibi abstulit;
Furabaris semper, ne putes id ipsum latuisse;
Is autem, ut pote benignus, te non arguebat
Verbis, nequidem a te injuria affectus,
Cum te plane noverit, et ante tuam audaciam,
Tuos et abluit pedes infestissimos:
Panis et frustum tibi dedit infensissimo.
His tamen beneficiis affectus, o nequissime hominum,
Prodidisti eum, et cædis pretio dona acquisivisti,

Cum tibi omnia forent abunde. Si enim pecunia caruisses,
Fortassis argenti cupido tibi ansam præbuisset;
Sed nequidem istum habes prætextum, nullam habes rationem,
Quam, diductis labiis, queas apponere.
Neque enim tantum unquam tu poteris,
Etiamsi genus omne dæmonum tibi astipuletur,
Omnemque terram malis impleat verbis;
Quandoquidem creatura scit eum esse probum,
Et ex ipsius operibus omnes noverunt.
Verum tibi gulam fregit avaritiæ restis,
Quæ fere omnium malorum est radix:
Evanuitque fides, quam prius amiseras.
Talis autem effectus, lucem conspicere, miser, audes?
An Deum, qui prius erat, jam non regnare existimas,
Aut irritas jam nunc evasisse justitiæ lances?
O noxium germen, nunquam ex radice mortalium pullulasti,
Sed ex amaris radicibus exortum te assero,
Primum quidem ex dæmone, dein invidia,
Cæde, et morte, et quæcumque mala enutrit tellus.
Neque enim dicam te unquam a Deo genitum fuisse,
Cum noverim a libera voluntate existere, quicquid mali est:
Neque enim Deus ulli vim infert, ut salutem consequatur.
O maligne, o nequissime, homicida nefarie,
Qualem vendidisti, cum benefactorem vendideris!
Ipse te, quem spes est filii fore parentem,
Radicitus extirpet percutiens fulmine.

Peri, o turpia perpetrans, qui amicitiæ leges infregisti;
Execrande, nec cum absente movendus sermo.
Dolosum enim et Deus abominatur.
O Fili, quare auri quidem, quod sit adulterinum,
Clara signa hominibus dedisti?
Sed quo oporteat discerni malum virum,
Nullum signum inest corpori?
Hæc autem cum tu noveris, nos omnes vis nescire.
Pereat, pereat justissime scelestus!
Peri, peri, nequissime, homicida nefarie,
Peri; ego autem vivum Filium meum intuebor,
Etsi nunc plurimum gemebunda, dolorisque
Percussa stimulis, omnium miserrima lugeam.
Mulier enim sum et ad lacrymas proclivis.
Chor. Ah, ah, ah, ah!
Sile, sile, non amplius viventem Filium tuum videbis.
Deip. Ehei mihi! quid ploras? quæ luctus occasio?
Chor. Nescio; sed iste qui prope astat nuntius, videtur
Dicturus ea quæ ibi tuum dilectum Filium spectant.
Nunt. Statutum est ut hodie moriatur Filius tuus,
Scribarum et seniorum decreto.
Deip. Hei mihi! venit spes, quam metuens,
Olim propter futurum contabescebam luctu.
Chor. Sed quod certamen, quæ orationes inter Hebræos
Damnaverunt ipsum, et suffragium tulerunt de morte?
Deip. Mulieres, quæ statis prope hanc calamitatem,
Mulieres, non sustinebitis, non sustinebo;
Projiciam, dimittam corpus, discedam

Ex hac vita moriens; valete, non vivo ego amplius.
Tu vero dic, quo mortis genere damnatus fuit
Filius meus : decretum-ne fuit ipsum mori manu saxis petente?
An ferro animam ipsius divellendam judicatum fuit?
Nunt. Eram ex agro intra portas
Vadens; audire autem de eo volebam;
Tuum enim erga Filium semper habui benevolentiam,
Intuens quod apud homines confecerit miracula:
Et ipse mihi oculorum pupillas aperuit.
Video populum currentem, et ad arcem properantem;
Videns concursum, interrogavi aliquem ex civibus :
« Quid novum urbi, non quis ab hostibus
» Nuntius excitavit urbem Hebræorum? »
Ille dixit : « Nonne vides Jesum illum prope
» Astantem, mortis periculum subeuntem? »
Video insperatum spectaculum, quod utinam nunquam vidissem!
Hunc tristem et in silentio stantem;
Illos, veluti canes sanguinis sitientes,
Circum undique currentes ac inhiantes;
Postquam frequens astitit Judæorum turba,
Timidus præses ambigue loquebatur,
Insulse sermones involvens alienos.
Tandem dixit, tuum Filium admiratus,
Et pro sua innocentia imperterritum videns,
Ac in omni solerter sermone procedentem,
Neque iniquos eorum clamores probans :
Nullam in eo, ait, *mortis causam invenio.*
Hæc igitur ait, addiditque : « Quis velit dicere,
» Utrum oporteat Jesum mori, annon? »

Hunc enim potius dimittere satius est; quam scelestum
E latronibus unum, quem in carcere tenebant.
Assenserunt Jesum crucifigendum esse,
Dimittendumque latronem maleficum.
Præses autem iis contraria locutus est:
Sed non persuasit turbæ, cum quidem videretur recte dicere.
Alius enim iterum ipsi contraria dixit,
Clamore confidens et stulta audacia.
Neque laudabat præses: at contra ipsum insurgit
Ingens turbæ tumultus, lingua effreni
Vociferantis, jure Filium tuum mori:
Et vincit ille malus dicens in multitudine,
Qui dixit Filium tuum crucifigendum esse.
Ubi aurora surgens dispulerit noctis tenebras,
Hunc profecto trahent extra portam,
De vita propositum certamen
Decursurum, quo ipsum mori decretum est:
Hac enim die vita excessurus est.
Deip. Heu, heu! profers sermonem auctorem malorum.
Haud dubie, misera, intueor pelagus malorum
Tantum, ut ego nunquam possim retro natare,
Nec superare fluctus hujus calamitatis.
Heu! quo progredietur Hebræorum mens?
Quis finis temeritatis et audaciæ erit,
Si Dei ipsius necem audent struere?
Non enim de ipso sum sollicita; neque enim unquam mors,
Dominabitur necis interfectori.
Ipsum genui, novi autem quomodo genuerim,
Quæ duros partus dolores effugerim:

Hos lugeo calamitatibus obruendos:
Erit enim, erit ultio vindex mortis,
Quam impii injusta invidia perciti intentant.
Ah, ah, ah, ah!
Invidia non nunc primum, at sæpius
Pluribus nocuit, sed non tam graviter, ac
Dilectis suis, Hebræorum genti nocuit.
Chor. Quid hosce moves, ac rejicis sermones?
Periit tibi Filius, et plura verba moves?
Deip. O atrocia locuta, non claudes os?
Mundi salvatorem putas interiisse?
Chor. Paululum progressa, tui Filii cruciatus videbis,
Qui ad propositum animæ discrimen
Currit, in quo ipsum vivum aut mortuum nunc videris.
Deip. Hei mihi! quid video? sceleratorum manibus,
O Nate, Deo genite, traheris et raperis.
In vincula venisti, quibus ultro duceris,
Tu qui captivorum generis vincula solvisti.
Ah, ah, ah, ah!
Hæc non consentiunt cum prioribus Angeli sermonibus,
Neque meis consonant expectationibus, o Fili.
Chor. Verum consentiunt vaticiniis
Quibus ipse prænuntiavit se nefariorum manibus occidendum fore.
Deip. Ah, ah! quid faciam? cor enim mihi deperit.
Quo, Fili, quo abis? ut perii!
Cujus rei gratia celerem conficis cursum?
Num nuptiæ iterum in Cana, et illuc contendis,
In quibus novo modo aquam in vinum mutabis:

An te sequar, an adhuc te præstolabor?
Alloquere me vel unico verbo, tu qui Dei Patris es Verbum,
Neque silens præteri ancillam parentem.
Nunc enim oris tui dilecti cupio
Vocem audire, teque alloqui, o Fili.
Da mihi per Deum Patrem tuum, o Fili,
Ut possim divinum tuum corpus manibus attingere,
Pedesque tuos contrectare, temet osculari.
Hei mihi! quid faciam? cor meum tabescit.
Venite, dilectæ, venite, metum exuamus;
Accedite, amplexamini, sermonibus excipite,
Prendite manum dexteram. O miserrima,
Ut nunc ingemiscam multo repleta metu.
Heu, heu! prorsus misera perii.
Mulieres, ex quo tristem Filii mei vultum vidi,
Cupio mori; vivere ultra non sustineo.
Hei mihi! quid agam? quomodo plebis manus effugiam?
Inimici enim expediunt omnem rudentem adversum me,
Neque est effugium commodum hujus mali.
Quid igitur agam? quomodo tot effugiam laqueos?
Chor. Nescio, dilectissima soror; vereor enim
Et ex oculis calidæ mihi defluunt lacrymæ.
Pone secuta (Christum) exi, et silenter progredere:
Perge ad gravia; nunc magnanimi pectoris certamen:
Nos timido gressu subsequemur.
Nam turba furibunda circa ipsum currit,
Neque his ira æstuantibus oportet accedere.
Mens enim ipsius molesta ne feret quidem aspectum nostrum,

Neque inimica cohors, infensa, cruenta (sinet videre),
Impetuosa, in odium implacabile propensa,
Moribus effera, ingenio feroci prædita,
Metuo ipsam, ne quid novi molita,
Atrociorem tibi struat calamitatem;
Et certa quo magis ipsam intueor, magis et metuo
Ne acuto gladio pectus illius transverberet,
Et deinde novam et acriorem feras calamitatem,
Visceribus Filii per viam publicam effusis.
Verum a sceleratis paululum remotæ,
Inspiciamus atrox efferæ gentis scelus.
Eamus igitur, eamus, quo saltus est.
Deip. Vincitis, quandoquidem omnibus hæc placent:
Eamus proinde, quo vobis videtur.
Chor. Exinde, velut e specula, contemplari oportet.
Deip. Timida, ego infelix, nisi filium meum videro
Gravissima tolerantem, donec ipsum tumulus excipiat.
Sed turbam effugi, ne quid et mali paterer.
Quid me juvat amplius in hac vita degere?
Utinam, utinam fato celeriter concederem,
Si non honeste mihi datur senescere,
Ut sperandi locus erat, cum Filius a mortuis exsuscitatus fuerit,
Et gentes in unam fidem congregaverit justo judicio,
Quem consanguinei Hebræi invidia occidunt!
Namque mihi miseræ parenti sunt consanguinei,
Non autem Patri Verbi hominis facti,
Quod absque semine, et miro modo genui, ut novi,
Molestosque partus dolores effugi.
Confido enim, confido etsi plurimum ingemiscam,

Eo quod ipsum patientem nunc intueri non sustineam;
Eum genui, novi autem quomodo genuerim.
Verum nequeo scite eloqui mysteria.
Tamen necesse est, veniente calamitate,
Linguam me solvere. Primum autem incipiam dicere,
Unde factum est ut primum evaderem mater,
Ferens immaculatum usque in hanc diem corpus.
Neque voluptatem novi, nequidem verbis audiens,
Aut pictura cernens : neque enim hæc spectare
Prompta sum, habens animum virginalem.
Testor eum qui omnia clare novit,
Neque voluisse, neque in mentem hoc mihi venisse;
Alioquin peream in gloria, infamis,
Et neque mare, neque terra, neque cœlum
Corpus meum excipiat, neque animam manus
Patientis Filii, ut expecto,
Et me spes alit, neque me confundet.
Hæc novi; nunc enim ultra me loqui nefas est
Flentem, ut decet. Lacrymis enim digna
Plura patior, neque scio an aliquid præter hæc perferam.
Primum tamen mihi bona inquirere oportet;
Malis enim majorem commiserationem injiciam.
Eram viri expers, virgoque manebam.
Quæ enim modestam fœminam decent,
Hæc exercui, Deo uberem gratiam
Admetiente semper, et copiose distribuente.
Primum enim, sive adsit, sive non adsit,
Probrum mulieribus, hoc ipsum affert
Malam famam, si quæ domi non manet :
Cujus desiderium abjiciens, domi mansi,

Intra atria; lepidos mulierum sermones
Non intro admisi; sed mentem magistram
Mihi probam habens, mihi ipsa satis eram.
Edocta plane, quam præclara res sit modestia,
Veramque gloriam ubique afferat,
Linguæque silentium omnibus, oculumque placidum
Exhibui : et noram in quibus oportebat me vincere puellas,
Et quibus, quorumque victoriam conveniebat cedere.
Accipiens autem me intactam ex Deo vir,
Iterum virgineo flore illæso
Immaculatam reddidit : hæc non sunt mera verba;
Etenim res ipsæ prodidere.
Dum sic se haberent res meæ, Deo spondeor :
Exinde Filium, quomodo, inquies, genui,
Quemadmodum nulla mulier se peperisse jactaverit.
Chor. Optima, veneranda, castissima virgo,
Innuptam et absque sponso te scimus matrem,
Unicam ex omnibus quæ in terra degunt.
Obstetricis manus, cujus nullæ in eo partes,
Divini tui partus fidem prædicavit;
Deumque hominem parituram te ex Angelo audisti.
Opera, quæ edidit, humano generi non competunt :
Et stupendum erit, quod mortalium more patiatur.
Deip. Rem miram dixisti : si ita sit Patri placitum,
Ut hinc mortalibus bona proveniant.
Nec enim aliud remedium est, quo ab iis mors depellatur,
Quo miseri corruptionis malis liberentur.
Et ego docebo, quam hoc se pulchre habeat.
Verbum enim, quod hominem scientiam docet,
In me inhabitavit, et gratiam largitur.
Postquam hominem e terra formaverit Conditor,

Posueritque in paradiso plantarum cultorem,
Exinde volens ad cœlum perducere,
Serpens festinavit, mulieris fraude,
E paradiso eum expellere, et e cœlo projicere.
Verbum autem e contra excogitavit, dignum sane Deo,
E fœmina nasci, et Deus permanens,
Homo fieri, et mortalium eversorem
Mactatus funditus evertere, pedibusque allidere.
Hæc tibi certa sit fides, ac Deum in terram excipe,
Qui venit, ut hominum genus ad cœlum perduceret.
Libaminibus, et hymnis, et benedictionibus ipsum prosequere.
Rursum enim visurus es in terram, velut e thalamo,
Prosilientem tumulo, et in cœlum redeuntem,
Ut ipse dixit, et ante ipsum divini vates.
Hæc spes est mihi certissima.
Etenim præ omnibus, quibus est residua,
Me fovet spes, neque me meus fallit animus,
Aliquid commodi mihi obventurum; dulce vero est hæc opinari.
Cum autem spes securior evaserit,
Quanto gaudio efferar! sed malis obruor,
Et prævideo quam mox sint hæc futura;
Et mœror spes meas exsuperat.

Chor. Gloriosa, optima puella, virgo,
Cui obtigit ut Deum infantem in utero gestares sicut ais,
Hæc nosti; et reliqua nunc inspice.
Cæteris enim mortalibus sapientiorem te novimus,
Et ea mentis sagacitate, ut et illa et extrema intelligas:
Quam horroris plena hæc omnia sint humano generi

Et intellectu difficilia, te, quæ genueris, excepta.
Deip. O misera, quam meis doloribus obruor!
Quia scio quidem multa, nescio quomodo hæc efferam.
Quam stupeo hunc sublimem in cruce
Intueri, et morientem, etsi sponte sua.
Hei mihi, hei! ah, ah!
Semi. Quid igitur, quid ages, o tu quæ impossibilia tolerasti?
Deip. Nescio, præter mori, nisi cito
Malis præsentibus accipiam remedium.
Hæc spes est mihi certissima.
Unicam diem posteram me oportet manere,
Ut exitum habeat cura quæ me nunc afflictat.
Verum, o Fili charissime, ne me deseras.
Semi. Ah, ah! plurimum ingemiscendo, nil planum facis:
Hinc enim nuntias plura quæ metu aures impleant,
Verbisque tuis magnum terrorem suades:
Illinc in spem nos erigis, sed omnia sunt obscura.
Deip. Non in longum differetur speratarum rerum terminus.
Semi. Ipsa quidem nondum intravi scapham navis,
Sed ex conspectu picturæ et auditu scio;
Si nautis enim tempestas mediocris sit ad tolerandum,
Habent promptitudinem laborum ut serventur,
Hic quidem ad clavum, ille vero ad vela vadens,
Alius vero sentinam hauriens: si vero superaverit eorum vires
Vehementer turbatum mare, sedentes fortunæ,
Permitunt se fluctuum cursibus, ac jactationibus.
Sic et ego gravissima intuens mala,

Muta sum, et omitto eloqui ista.
Vincit enim me infelix tempestas, quæ divinitus venit.
Te vero tuta spes utinam nutriat,
Domina præpotens, Domini mater.
Verum alius alium trahit sermo.
Quem iterum huc video cursum dirigentem?
Ah, ah! quem huc accedentem nunc aspicio,
Vultu tristem, lacrymis madentem?
Nunt. Domina virgo, Domini Verbi parens,
Ne me odio habeas; invitus, volens tamen,
Novas præter veteres annuntio tibi calamitates.
Deip. Quid vero est quod tam malum exordium incipis?
Nunt. Domina virgo, quomodo dicam? quomodo tibi loquar?
Nam tibi fero sermonem, qui curam tibi,
Vehementem tristitiam, et amaros excitabit dolores.
O veneranda puella, castissima virgo,
Ut te deploro, tenuis, discipulus tamen
Magistro fidelis, etsi eum patientem intueor.
Deip. Quid est? num quid novi de Hebræis indicas?
Nunt. Filius tuus amplius non est, ut ita dicam;
Exiguo temporis momento adhuc videt lucem.
Deip. Quomodo dicis? Quid locutus? Scis-ne ex isto loco?
Dic mihi, declara, quonam mortis genere obit?
Loqueris-ne de Christo Patris æterni Filio,
Quem spes erat fore ut et ipse maneret immortalis,
Et omne genus Israëlitarum liberaret?
Nunt. Postquam, urbe Jerosolymorum
Relicta, in Lithostrotos pervenisset
Scelestorum agmen, regem meum trahens,
Statim sublimi cruce extulerunt,

Sursum egerunt, et ad ultimum sustulerunt.
At ille rectus in altum ætherem firmabatur.
Protinus in alterum arboris ramum
Manus extenderunt, clavisque confixerunt,
Et pedes in fixo stipite defixerunt.
Cum autem ita Dominum suspendissent,
Alii ipsum arundine caput percutiente
Verberaverunt, ascendentes rupem oppositam;
Alii hyssopo oblitam spongiam aceto impleverunt
Felle permixto, et ipsius ori admoverunt.
Hi, qui vocem auribus non clare perceperant,
Neque viderant quot miracula inter homines edidisset,
Temere se habebant, et capita in diversa ferebant:
Illi vero inscite pectus ignorantia tundebant.
Ego autem a longe, (sequebar enim Dominum,)
Primum quidem virenti in saltu sedi,
Eaque pedibus quietus, et tacitus lingua
Observabam, illum videns, neque visus
A nefaria et cruenta cohorte.
Verum ubi te hic stantem, lacrymisque fluentem videro,
Veni, horrendorum flagitiorum nuntius.
Deip. Ehei mihi, ehei!
Ah, ah! quid agam? mihi cor deficit.
Quomodo, quomodo adhuc vivo, et hæc audire sustineo?
Et qui feram, o miserrima, ut hæc unquam videam?
Ite, o mulieres, Galilææ filiæ,
Illum salutate, et e terra deducite:
Venite, filiæ, venite, metum exuamus.
Chor. Quin potius plebem fuge, ne quid mali patiaris.

Deip. Et ipsum deserens, quo trepidans confugiam?
Eamus igitur, eamus, metus omnis exulet.
Ecquid enim nobis exinde lucri vivere?
Abeamus, ut Filii tormenta conspiciam.
Hei mihi, hei!
Mulieres hilarem Filii mei vultum non video.
Colorem enim et eximiam pulchritudinem immutavit.
Mulieres, ex quo tristem Filii mei oculum vidi,
Mori cupio, neque amplius vivere possum:
Recedite, recedite, non amplius vivere sustineo.
O tu, qui commune hominibus emolumentum visus es,
Fili exoptate, cujusnam jure hæc pateris?
Qualium autem peccatorum pœnas exolvis?
Mundas enim, mundas a sanguine fers manus,
Munda labia, omne membrum, et os,
Mundissimam animam, cor fraudis nescium.
Et quomodo cum latronibus te suspensum video,
Neque ab aliquo hostium incursante?
Amicus te volentem ultro perdidit
Discipulus, quem, pane ipsi porrecto, amicis indicasti,
Huic misero sic indulgens, ut malum fugeret;
Neque illud novit, cadens in retia.
At cujus gratia huc te misit Pater?
Quis tibi tam ignominiosam mortem inflixit,
O miser? quale, quale facinus nunc intueor!
Intolerandum, infandum. Verum interii.
Ah, ah, Fili, quam prorsus iniqua tua occisio!
Ah, ah! iterum! quam male disperis,
Nec eo quod peccaveris, sed ut delicti
Primæ fœminæ labem abstergeres!
Novi, novi quidem hæc, sed quomodo eloquar, nescio,

Neque id me fugit quam brevis erit rerum exitus.
At mœror spes meas longe exsuperat;
Ingemisco acerba calamitate domita,
Calidisque lacrymis madent oculi.
Semper enim est muliebre genus
Suspiriorum et fletuum plurimorum capax.
Christ. O mulierum omnium optima,
En tibi adest virgo novus filius.
Ecce autem tibi, o discipule, parens virgo.
Quid igitur, quid, mulier, lacrymis oculos perfundis?
Cur oculos demittis et lacrymaris?
Cur stas perturbata, cum feliciter rem geris,
Nec tranquilliorem meo exemplo induis habitum?
Hæc consona sunt oraculis
Quæ ipse vaticinatus sum, et os Prophetarum.
Nunc tempus est ut hostis generis humani luat pœnas.
Quid igitur de cætero tanquam Filii causa luges?
Deip. Nihil de hoc populo cogitans
Ego mecum ipsa rationem inii:
Et hæc lugubriter profero, calamitate superata,
Flevique, videns quale exitium imminet
Exinde iis, qui te, Fili, interfecerunt,
Expectoque omnia, quo evenient.
Luctus autem spem vel firmam vincit.
Infestum quidem nobis homicidam
Facile occides, et mortem proteres,
Moxque redivivus hostes ulcisceris.
Tenera mulier ad lacrymas promptissima.
Inde gemens et perculsa
Tristitiæ aculeis, misera lugeo.
Sum equidem gloriosa, sed tamen pereo,
Orbata tuo mihi venerando vultu.
Quantum enim hæc calamitas, quæ præter spem contigit,

Animum labefactavit! plane morior; vitæ
Posthabita luce, mortem, Fili, exopto.
Deserta enim, et extorris afflictor,
Neque matrem, neque fratrem, neque cognatum habens,
Qui me in portum ducat hujus calamitatis;
Et nisi te brevi videro, quomodo feram, Fili?
Verum, o Fili dilecte, ne me orbam deseras.
Christ. Confide nunc; ego enim bene curabo hæc;
Tuum enim potius confitere Deum:
Lucrum autem nescis quantum inveneris hîc.
Tribuam enim tibi dona, quibus nihil præstantius
In cœlo, in terra, et in omnibus rebus creatis.
Hoc autem munus tibi dabo plurimorum gratia.
Deip. Confido, neque tuis verbis fidem denego.
Et mihi hæc sunt optima, cognosco bene:
Genui te, et quomodo te genuerim, novi;
At dolor exsuperat quæ comperta habeo.
Verum supplico te per hancce salutarem
Passionem, quæ meo generi passionis liberationem præstat,
Et quatenus matrem decet, tuis advolvor pedibus;
Miserere, miserere mei infelicis;
Neque desertam et inopem tui me deseras,
Sed recipe me hospitam in tuam regionem et domum,
Nisi tuam citius causam judicare volueris:
Votum hoc, præstante Patre, tibi cedat
Ex animo, et te ultro morientem
Conspiciam tertia die ex mortuis redivivum.
Sic et tu ipse tuis dilectis prædixisti;
Sic enim omnia mihi erunt tutiora,

Et te ipsum beatum beati Patris Filium
Agnitum, omnis creatura hymnis prosequetur.
Non igitur diu vitam in mœrore protraham;
Sed pœnas exsolvet scelestorum turba,
Quæ terræ cœlique Dominum interfecit.
Hi enim, ut perpetrarunt, experientur mala,
Quæ mortales sacrilegos manent.
Illorum enim, ut filiorum, curam habeo,
Ne aliquid patiantur eorum cognati (posteri),
Qui impiam patrum cædem nuntient.
Sed tu, viscera dilecta, suavissima lux,
Reprime, seda, nece exime,
Quicquid prædilecti seminis reliquum est.
Christ. Probo hæc, mulier, neque illa improbo.
Propter multos, tibi hanc gratiam dare
Paratus sum, o mulier, nec voto frustraberis.
Te enim prorsus adjuvabo circa hunc scopum,
Ipsa quoque damna in contrarium versa noveris,
Hacce tristitia libera.
Deip. Heu! mentem tuam piam et bonam!
O Fili, in quam calamitatem incidisti!
Sed generosus animus ille tuus manet integer.
Quantam mihi semper curam impendis!
Hæc animo cogitans, agnovi imprudentiam
Magnam me habere, et frustra constristatam fuisse,
Frustraque his sermonibus me sum allocuta.
Semi. Ah, ah! lamentabilium audivi sonum gemituum,
Vocem audivi, audivi clamorem ingementium.
Deum invocat quis, quasi grande scelus admisisset
Deum implorat, ut qui gravia passus fuerit.
Et insignis quidem Petrus abhinc prosilit
Vultum tristem gerens, flebilis, contritus.

Deip. Quid fles, Petre? atrocia fecisti, sed tamen
Adhuc potes horum veniam consequi.
O Fili, o dilectissime, o Dei Verbum,
Ignosce, Fili; consentaneum est homines errare:
Et Petrus deliquit turbam metuens.
Christ. Abi nunc, recede, virgo parens;
Te rogante, suum Petro delictum remitto.
Nam et antè tuis obtemperavi verbis,
Propter tuam pietatem, bonamque mentem.
Et quatenus ad te pertinet, nulla sint amplius verba:
Lacrymæ autem plurimam ex me gratiam obtinent,
Et omne peccatorum solvunt vinculum.
Teque admoneo, ne ullum hominem extimescas,
Nequidem eos qui me inique ligno suspenderunt.
Deip. Hei mihi! quam tua mens semper sanctissima!
Ut etiam patiens, non es infenso erga homines animo,
Neque iis qui te crucifixerunt, irasceris!
Quis enim, o Fili, iræ tuæ ferat impetum?
Aut quis indignationem tuam sustinuit?
Christ. Elabere nunc e medio inimicorum.
Quorum enim causa me allocuta es,
Alia peracta sunt, aliorum ego recordabor.
Hic autem hisce sermonibus te libero.
Deip. Statutum est, ut videtur, o me miseram!
Ah, ah! quam tremendam exprimis vocem,
Tu ipsa dulcedo, ipsa voluptas animi?
Quidnam amari sitiens degustasti?
Iterum te sitire magnopere inclamasti.
Chor. Clamorem audivi, me miseram! metu percellor.
Quid est, quo nunc ingemiscis?
Nescio: cuperem vero ex te audire.

Alloquere igitur, respice : hei mihi! quæ mala!
Qui tuus oculus, et oris tui color jam nunc contabuerunt ?
Deip. Silete, mulieres, perditæ sumus,
Cohibete vocem; Filium meum volo interrogare :
Nam morti eum jam proximum video.
Jam jam venerandum caput demittentem intueor,
Quem pauca illa loquentem sermo defecerit.
Eia! quid video ? tuum corpus mortuum, Fili,
Contemplor; hoc dignum est maxima admiratione :
Qui modo clamavit ad suum Patrem
Ingenti voce telluris penetralia concutiente,
Cujus voce plena omnis terra
Horridum reboavit : omnium autem
Aspectus ejus oculos superare videbatur :
Quem modo, ut solis jubar, videbam.
Nondum ad veteres et seniles annos pervenerat.
Quid tibi accidit ? quomodo periisti
Fili ? volo ex te audire :
Animus enim cupiens omnia audire,
Et in malis aliorum audiendis avidus esse deprehenditur.
Æ, æ, æ, æ, æ, æ!
Hæc consona sunt iis quæ fuerunt prædicta.
Ah, ah! quid faciam ? cor enim mihi deperit.
Mulieres, lucidam Filii faciem non video;
Colorem enim et eximiam pulchritudinem immutavit,
Horrendum spectaculum; metuunt omnes mortuum attingere.
Docent me astrorum luctus,
Concussa terræ viscera, et illisa saxa.
Ite, ite, non amplius intueri

Ipsum queo; sed laboribus fatisco.
Novi equidem, quæ brevi sint eventura :
Luctus autem spem vel firmam vincit.
O Fili supremi Regis, quomodo nunc in inferi domos abis,
Ut protoparentes morte sibi debita eximas.
Evolasti derepente, ut qui sponte dimiseris
Animam : nunquam enim mors prævaluisset,
Nisi Patri ultro spiritum tradidisses.
Audivi, audivi vocem qua Patrem allocutus es.
Cur a terra te ablegat Pater ?
Cur te ita ignominiose voluit emori ?
Cur matrem, quæ te genuit, orbatam te
Facis ? hei mihi ! tecum, Fili, commoriar ?
Te mortuo, quæ urbs me excipiet ?
Quis angulum terræ inviolabilem, tutasque domos
Præbens hospes, corpusculum hoc deinde tuebitur ?
Nullus erit. Paululum ergo te expecto,
Cum tertiam diem claro sidere radiantem videro.
Sic ipse dixisti, resurrectionem tuam significans;
Ita etiam confido, et spe innitor.
Etiamsi te mortuum ac pensilem intuear,
Doleo magis meam vicem, quam tuam, ob tui absentiam.
Perdidisti enim mortem potius, quam ipse corruptus es.
Utinam pro te, Fili, mortuus essem !
Perii, Fili, nec ulla mihi voluptas est vitæ.
Ah, ah ! jam oculos meos apprehendunt tenebræ;
Perii, et jam desidero portas inferorum.
Sub terra volo, sub terra caliginem hinc
Migrans habitare, tuo aspectu privata.
Infelix, qualem experior dolorem !

Intolerandum, infandum. Verum interii.
Quomodo ex eo qui mutus est, et oculos clausit,
Solatium habebo, parens miserrima.
Frustra igitur te, o Fili, educavi,
Qui omnibus escam munificentissime distribuis?
Frustra igitur laboravi, et confecta sum laboribus,
Effugiens manus eorum qui tibi necem, Fili, machinabantur,
Ab ipsismet incunabulis tui ortus inauditi?
Haud arbitror, etiamsi gemam, etiamsi lacrymer.
Genui te, et quomodo genuerim, novi.
Unde olim infelix habui spes
In te magnas, foret ut senio gravem me nutrires,
Et mortuam manibus recte componeres
(Felicitatis causa) æmulandam hominibus. Verum periit mihi
Spes dulcis, te mortuo, Fili.
O dulce colloquium, suave gaudium mihi afferens,
O vultus dilectissime, o valde exoptata
Pulchritudo ineffabilis, genus omne exsuperans,
Imago, quam pingere nemo possit, formæ quæ nullis ducta sit lineis,
Quomodo nunc afficeris tristitia? te intueri non sustineo.
Quomodo, quomodo nunc siles, neque os aperis?
Da mihi verbum, da, da mihi solatium:
Alloquere paululum miseram parentem, o Fili.
Namque te, Fili, Deum meum novi, etsi subeas
Necem miserandam, quæ mihi præstat immortalitatem,
Necem, quæ gloriam æternam largitur,
Et lætitiam ingentem universo hominum generi.
Theolog. Esto forti animo, omnium domina, animi anxia et exæstuans;

Libens enim, et non invitus mortem subiit,
Ut mortem omnia vorantem proculcans, hominibus
Vindex adsit, Dominus omnium benefactor,
Et in vase aureo corpus hoc meum coquens,
Sapienti providentia me novo modo renovet.
Cum enim tristem senectam optime radens liberaverit
Ab hoc meo vetusto dolore, qui hominibus nocet,
Juvenem amabilem ac repubescentem me exhibebit;
Senectus enim pessima nunc omnes opprimit,
Et me senium gravat, malorum pondere,
Quibus ortum dedit antiqua seductæ matris noxa;
Sed ipse promisit ut me malis eximeret,
Iterumque ad ipsam parentem meam reduceret,
Et ad terram, domumque ex qua ob peccatum ejecta fuit
Scelestis efferæ bestiæ consiliis;
Ad hancce terram, suspiriorum matrem,
Cum viro, quem prius probro affectum cognovit;
Novit enim miseriis edocta,
Quam durum sit terram uberem linquere:
Et hujus gratia omnia pati velle
Ipse dixit, ac volens mortem subiit.
Tertia autem die promisit se e tumulo redivivum fore,
Ingentemque lætitiam dilectis discipulis allaturum.
Cum autem hæc omnia plane noverit, prius dixit.
Jamvero nunc omnia suum habent exitum,
Superatque sola dies lætabunda,
Hancque nunc expectamus, eveniet autem sicut dixit.
Qui enim tristia tanquam certissima manifestavit,
Et die tertia splendidum ostendet gaudium.
Nosti quem exitum sortitura sint ea quæ fiunt;
Pro mœrore hoc et suspiriis concedet

Tibi maximos honores in terra et in cœlo,
Universumque orbem replebit insigni fidei præconio,
Et tibi templa dicabit mortalium genus.
Cito enim pro ista dira cæde
Venerandum huiece terræ festum applicabit,
Solumque sacrum efficiet Solymorum regionem:
Quocirca ultra modum deflere non oportet.
Ne igitur, domina, intolerandos pro me gemitus
Defixis in terram oculis, demissoque
Vultu, lacrymisque palpebras irrigans,
Quousque tandem caput tuum demittes,
Lacrymarum rivulis terram madefaciens?
Vindex oculus Domini, qui omnia conspicit,
Ut nosti, brevi ingens tibi afferet gaudium,
Ad quem et solum te oculos dirigere oportet.
Nosti enim, nosti; hæc procemia subsequetur
Splendidus exitus hilarisque dies.
Unicam diem posteram te oportet præstolari,
Ut exitum habeat cura quæ et me afflictat.
Deip. Filius alter, tu mihi es, virgo.
Ipse enim dixit, qui unicus mihi filius est.
Hæc omnia nosti; quid necesse loqui?
Quomodo absque semine genui, absque doloribus,
Molestosque partus dolores effugi;
Et hunc esse Dei Filium dixit Angelus,
Et multa confecit, quæ solius Dei sunt.
Et quomodo nunc eum feram nudum et mortuum,
In ligno videns suspensum,
Qui terram supra aquas levavit,
Per quem solis lumen convolutum fuit,
Et ipsius lunæ fulgor tenebris obscuratus,
Scissæque sunt rupes metu,
Apertaque sunt monumenta, ut ipsius potentiam manifestarent,

Eo moriente, qui supremus est rerum auctor.
Theol. Domina potentissima, Verbi mater,
Ego etiam obstupeo, neque sustineo videre
Horrendum spectaculum, Dominum mortuum,
Exanimem, qui mortalibus spiritum afflat.
Frequenter ingemisco, et amaras effundo lacrymas,
Spes tamen me nutrit, et suspiria tolero.
Neque enim Domini verbis ullam fidem detraho
Tertia illa lux valde lucida
Almæ spei declarabit exitum.
Quæ nisi advenerit, mori mihi expedit.
Deip. Audio, et quidem non inscia, die tertia
Iterum a corruptione sanctissimum ipsius corpus esse eximendum:
Nunc vero diem inimicam, inimicam lucem intueor,
O me miseram, quæ prius beata!
Unde res mortalium maxime arbitror umbram,
Neque trepidans dixerim, illos qui de mortalibus sapientes
Videntur esse, et indagatores artificesque sermonum,
Hos maxime mulcta dignos esse judicandos.
Nemo enim mortalium natura est beatus,
Opibus vero affluentibus, celebrior
Alio fieri potest alius, beatus vero nequaquam.
Semi. Omnium autem, quæcumque sunt animata et animo prædita,
Nos mulieres sumus, miserrima propago,
Quæ peperimus, et mortuos vidimus filios.
Ter ego maluissem mori, quam semel peperisse,
Et filii a me nutriti mortem videre.
Verum non eadem ratio de me ac de te,

O summe potens, veneranda, beata virgo,
Quæ plurimum genus mortalium antecellis.
Ego enim viri voluptatem experta,
Pro voluptate dolores in luctu nutrio,
Cumque mortalem genuerim, haud inscia fero :
Oportet enim homines leviter ferre calamitates.
Tu vero viri thalamum, virgo, non cognovisti.
Ex Angeli verbis audisti te Deum parituram fore,
Et ipsum nunc mortuum videns, quomodo sustines?
Deip. Sinite me; minime mihi jucunda, quæ sunt injucunda :
Nuntiavit qualia nuntiavit; minime culpabilis
Faustissimi nuntii faustus nuntius.
An ego fuerim nuntio delusa,
Nescio, sed valida fidei pignora fero.
Oportet autem me lugere; lacrymis enim digna
Plura perpessus sum, et ingemisco, et lacrymor,
Donec redivivum intuear eum qui nunc mortuus est.
Semi. Domina puella, ignoscere te oportet;
Si quis ob juuentutem firma ferens viscera,
Temere loquitur, ne-illos audire videaris.
Cæteris enim mortalibus sapientiorem te novimus.
Deip. Ah, ah!
Experta sum mala maximis luctibus digna.
O immensam mali vim, quam nec oculus ferat,
Sceleratis manibus patratam cædem!
Victoria inclytam, inclytam fecistis
In luctum, in lacrymas; egregia pugna,
Cruore stillantem inferre dexteram.
Eheu, eheu! cum attenderitis ea quæ patrastis,
Acerbo premeremini dolore : si vero usque ad finem
In effero perstatis animo, quem induistis,

Non prospera sorte usi, ne videbimini quidem malam habere :
Verum non arbitror hæc impune cessura.
Quid enim honesti ? quid non impium in his facinoribus ?
Pereatis, pereatis, nefarii homicidæ,
Qui Dominum occidere non veremini,
Universam creaturam trementem videntes,
Sed properato scelere gloriamini.
Chor. Ubique male actum fuit : quis contradicet ?
Vere omnis hominum vita est luctuosa.
Eam tamen diligunt, etiam malis oppressi.
Verum tibi non eadem est, quæ hominibus afflictio, puella,
Quamvis nec etiam sola a Filio tuo separata fueris.
Alius enim est tuus partus, quam qui mortalium.
Omnia tamen forti animo tolerare
Nunc oportet, et firmiter confidere.
Deip. Ah, ah, ah !
Cerno, puellæ, quemdam e satellitibus
Qui latronum crura confregerunt,
In Filii mei pectus hastam dirigentem.
Vereor ipsum, ne quid novi molitus,
Novam quoque mihi iterum struat calamitatem,
Cum Filium licet exanimem injuria affectum viderim.
Ehei mihi, mihi !
Spectaculum horrendum, inusitatumque oculis intueor.
Conspicite, cernite cruorem ex cadavere percusso fluentem.
Videte, videte, quomodo stillat fons geminus.

E latere sanguis et aqua non commixta
Scaturiit, statim atque percussum fuit lancea
Juvenis, unius ex infensis Ausoniis.
Inde geminus adhuc fons ebullit;
Is autem, qui percussit, obstupefactus, quomodo exclamavit:
Vere hic mortuus est Filius Dei!
Currit autem, cernite, et ad pedes crucis concidit,
Et spectaculo domitus, cadit in terram,
Suumque ferit pectus, soloque devolvitur,
In quo infixum fuit lignum, quodque irrigat
Fluentum e latere adhuc dimanans,
Manibusque e fonte exhaurit, et oculos
Unxit, ut se ipsum haud dubie purificet.
Chor. Videntur, o regina, plurima hac die
Mala carnificibus merito imminere.
Contra ipsos quippe inimicos sæviet
Vindex oculus Domini omnium creatoris.
Veniat ultio, veniat aperte, gladium vibrans
Et flammam, celerrime cadat in sceleratos.
Vere etenim spectaculum est visu horrendum.
Namque hastam in latus ille impulit,
Et e latere percusso mirabile fluentum
Stillavit derepente cruori non permixtum,
Horrendum spectaculum, mihique cernenti timorem incutiens.
Edocet me et ipsa natura,
Edocent concussa terræ viscera, et illisa saxa,
Et tumuli mortuorum statim aperti.
Percussor autem tremens, et ad crucem procidens ipsam amplectitur.
Deip. O Fili, o dilectissime, o divinum caput,
Talis est tua erga omnes, etiam inimicos, benignitas.

O valde digna lacrymis calamitas!
Sanguinem effundis, qui genus hominum expiet.
Contremiscunt et inimici, nova intuentes
Et aperta voce te Filium Dei proclamant.
Tremunt ipsa quoque ratione destituta.
Propinqui autem te cæca rabie occiderunt,
Ex quibus coronam in caput accipere debuisses,
Non ut impudenti ludibrio te cinxerunt:
Neque illi te tumulo condere curant.
Quomodo igitur de ligno te demittam?
Quomodo corpus tuum in sepulcro deponam?
Quibus linteis tua membra involvam?
Cujus manus, o Fili, tuo funere fungentur?
Ehei mihi! quid agam? quid evadam, infelix?
Sed quid animum despondeo? tuis verbis adhibenda fides,
Et operibus quibus tanquam testibus, indicasti
Id omne, quod vis, fieri posse.
Multarum rerum præter spem promptuarium est Deus,
Multaque præter spem sæpe perficit Deus,
Et ea, quæ sperantur, suum non habent exitum.
Tu quorum nulla facultas datur, mihi viam expedias.
Theol. At ecce Josephus celeri pede
Progreditur, aliquid novi forte nuntiaturus.
Aliud quoque, rem miram inexpectatamque video,
Nocturnum discipulum cum isto currentem,
Qui affert instrumenta corpori e cruce deponendo congrua.
O felix, qui Dei mysteria
Edoctus, sanctam exigit vitam,
Et animam purgationibus consecrat,

Omnique labe corpus suum abluens,
Omniumque virtutum corona caput redimitus,
Semper Deum colere properat!
Modestum enim esse, et Dei partes colere,
Illud pulcherrimum sapientissimumque puto,
Et utilissimum hominibus qui his incumbunt.
Joseph. O charissime, ut lætatus sum audiens tuam vocem
Sapientem ex viro sapiente; ex longo itinere
Venio paratus et cito, hunc habens ornatum,
Quo dilectissimum mortuum sepeliam.
Oportet enim ipsum jam prius venerandum, amici,
Quantum possumus, et etiam mortuum venerari.
Quomodo eum demittemus? quomodo condemus in tumulo
Peplisque involvemus? præi nunc mihi tu
Juvenis seni, virgo, (tu enim sapiens es,)
Ita ut non defatiger, neque noctu, neque interdiu,
Donec mortuum novo meo tumulo condiderim.
Quantum enim me oportet generis affinitatem
Non habentem discipulum, hunc ego misereor.
Deip. Ipse absque labore vos præibit,
Manusque vestras juvabit, facilia omnes faciens.
Joseph. O pulcherrimum opus! mea domina,
Quid, ope destituta, prope Natum tuum
Astas, tuis calamitatibus obstupefacta?
Ac tibi solus adest discipulus virgo,
Relicto fratre sacrorum in discipulorum cœtu:
Alii vero ipsius asseclæ lacrymis perfusi,
Fugere, nimio terrore perculsi,
Nihilque malorum recentium viderunt.
Tu vero inimicorum vesaniam non exhorrescis.
Ego autem vereor ne quid novi machinetur

Turba hostium infensa, cædis anhelans.
Obstinata quippe mens odio, minime consentire volet,
Ut nobili tumulo mortuum sepeliamus.
Theol. Nondum enim cesserunt, neque sitim expleverunt
Nefariæ cædis, et diræ vesaniæ.
Joseph. Exarsere a principio, necdum dimidia pars libidinis nocendi exsatiata est.
Theol. Quid est, o senex, ne celaveris, loquere.
Joseph. Audivi dicentem, cum audire minime viderer,
Ad locum accedens ubi seniores
Sedent, circa venerandam Salomonis porticum,
Futurum ut hunc mortuum sepelire non sinat seniorum
Turba, ad hujusce regionis præfectum accedens.
Utrum verus sit iste sermo
Nescio; vellem sane talem non fore.
Mihi enim ipsum exoranti, ut amico,
Mortuum ut acciperem, tradidit.
Theol. Actum est de nobis, si addamus malum
Novum veteri, priusquam illud exhaustum sit,
Ut ipse prædixit, die tertia finem
Lætum et hilarem exceptura fore luctuosa.
Joseph. Istud pati Filium non sinet Pater.
Antiqua novis cedunt consiliis,
Et illi amica non sunt hæc edicta.
Ipse profecto aget, neque enim iram suam
Remittet : clare prædixit se urbem flammis traditurum fore.
In adversarios potius quam in amicos quicquam gesserit

Ultor et vindex Patris oculos.
Theol. Haud dubie per dominam quam semper veneratus,
A Filio nunc genitricem accepi,
Nemo ex iis qui hanc cædem perpetrarunt, lætus vitam traducet.
Deus enim est, ut novimus ex prodigiis,
Quorum plura et ipse nosti, et nonnulla nunc vides ;
Neque enim te latuit tam densa solis caligo,
Cum caput demisisset, et ultro tradidisset
Spiritum : nunquam enim mors prævaluisset,
Nisi jussa capitis inclinatione accessisset.
Postea vero spectaculum erat visu valde horrendum !
Concussa terræ viscera, illisa saxa,
Mortuorum monumenta vidisti reserata.
Ut autem iterum venit vibrans hastam,
Infimum latus adacto mucrone pungit
Vir ætate florens ; incisionis autem sensi
Plagam profundam, et tu vulneris sulcum intueris.
Ipse quidem hastam in latus impulit.
E latere autem percusso, mirabiliter aqua
Effluxit statim, et cruor non permixtus.
Geminus quippe fons exinde stillavit.
Horrendum spectaculum : omnes autem metuebant attingere.
Ille autem percussor obstupefactus exclamavit :
Vere hicce mortuus est Filius Dei.
At ipsa mater infelix, cruci prope astans,
Cadit gemens, et ligno procumbit,
Ejulatque statim, et pedes amplectitur,
Manibusque gemini fontis profluvium exhaurit,

Adoransque istius modi affatur : « O divinum caput,
» Et ipse mortuus manifeste mortalium genus curas,
» Fundisque, quo genus humanum expiatur;
» At te nemo satagit condere sepulcro. »
Postquam autem lamentationum et luctuum finem
fecit,
Expetens immaculatum excitare corpus,
Adhæsit, sicut hedera ramis lauri.
Functa tandem luctibus, dixit :
« Sed quid animum despondeo ? Filii verbis adhi-
benda fides,
» Et operibus, quibus tanquam testibus, indicavit
» Id omne, quod vult, fieri posse;
» Et rebus insperatis ipse viam faciat. »
Hæc elocuta est, et te confestim vidi.
Joseph. Mira dixisti, et res ipsa manifestat.
At tu, (neque enim tempus est, ut hæc sciantur,)
Domina, quiesce et retice sermonem,
Tuque ab his quam citissime procul abscede;
Neque vos appropinquate his ira æstuantibus.
Ne igitur accedite; præcavete autem
Ab efferis moribus, ab animi cruenti natura.
Deip. O generosi victores, salvete, o duo amici,
Nicomedes cum generoso Josepho;
Commode venistis, et optime peregistis.
Fidelibus enim amicis calamitates, res amicorum
Male cedentes, et pectus anxium tenent.
Festinate, nunc accelerate, corpus demittite.
Propter enim hoc utrumque vestrum nunc venisse
video.
Ascendite, ascendite propere, ut mihi mortuum
Demittatis, ut Domini sinum
Amplectar, et unumquodque membrum,

Oscula figens carnibus, quos enutrivi.
Joseph. Recede potius, recede, ne quis carnificum
Tibi vim inferat, aut videre prohibeat.
Nos vero ascendimus, ut cernis, et mortuum
Celeriter propriis manibus demittemus.
Ita, dilecte Nicomedes, tu prior celeriter
Subi compactos scalæ gradus.
A trabe duplici ligno compacta detrahe corpus
Leonis, quem tanquam prædam nacta plebs exultat.
Tu vero propere abi licet gemebunda,
Cum ita statutum sit, nec habes vim, qua
Hæc immutaveris, etiamsi gemas et lacrymeris.
Deip. Timida ego et infelix, nisi meum videro Filium
Etiam mortuum, usque dum tumulus eum excipiat.
Verum effugio plebem, ne quid et mali patiar.
Absque enim Filio, quæ mihi vitæ voluptas?
Sine me lugere mortuum Filium et sepelire,
Ipsius pedes tangere, et membra deosculari.
Age, o miserrima manus mea, mortuum suscipe.
Joseph. Ne, ne manum admoveas, ne mortuum attingas,
Nequaquam; si quidem eum nunc his manibus sepeliam,
Laboris socium admittens Nicomedem,
Qui maximam unguentorum copiam attulit,
Ne quis hostium ipsum contumelia afficiat,
Peplum revellens, corpusque e sepulcro eruens.
Quantum enim convenit mihi generis cognationem
Habenti, mortuum quoque amicum veneror.
Quomodo igitur efferre, aut quid oporteat nos facere
Huic mortuo, ut gratificemur animo tuo,

Cogita. Meis autem obsecuta consiliis,
Silenter tolera; hæc enim omnia in melius cedent:
Neque ullum aliud scelus erga Filium tuum exanimem videris.
Ex Judæa quidem gente me esse non inficior;
Attamen nunquam eo adduci potero,
Ut non credam Filium tuum fuisse optimum,
Nequidem si contradiceret universum genus humanum,
Aut aliquis montanam litteris ampleat
Sylvam, quandoquidem scio esse probum.
Extende manus simul cum puellis, domina,
Excipe mortuum Filium tuum dilectissimum,
Et luge, ut volueris, et membra deosculare.
Deip. Optimum dixisti verbum: inter promerentes
Jam deinceps, et amicos præsertim eris.
Ut strenuus heros, insignem famam consequeris.
Igitur, senex dilectissime Joseph, accipe,
In ulnas excipe Filium meum, et complectere.
Accipe, accipe nunc et corpus erige,
Attolle caput, cervici illius cubitum inserens
Ad dextram, latusque extollite.
Theol. Expande, domina, manus, cæteræque puellæ,
Excipite mortuum, qui mortuis præbet vitam,
Et ipse, pro viribus, excipiam.
Deip. Age, o misera manus mea, mortuum excipe.
Eheu, eheu! quid video? quid fero nunc manibus?
Quisnam ille est quem mortuum in manibus habeo?
Quomodo eum, o infelix, venerabunda

Pectori admovebo? quonam modo ingemiscam?
Da mihi ipse, ut te tanquam mortuum compellem,
Omnesque tuos artus, Fili, complectar.
Salve, ultimum te cernens nunc alloquor.
Quem a me genitum nunquam debuissem mortuum
Nunc intueri, et a sceleratis occisum.
Da parenti dextram manum deosculari.
O charissima manus, quam sæpe tenui,
Cui inhæsi sicut hedera ramis quercus!
O dilecti oculi et os mihi charissimum,
Et species, et vultus generosus Filii!
O suavissima labiorum admotio!
O divina cutis, suavissimeque Filii halitus!
O divina odoris fragrantia! nam et malis oppressa,
Te sensi, et cor meum fuit allevatum.
Cur tam ignominiose voluisti mori?
Cur matrem, quæ te genuit, orbatam te
Posuisti? Hei mihi! tecum, Fili, commoriar.
Mori mihi satius esset, quam te mortuum cernere.
Quomodo ex eo, qui mutus est, et oculos clausit,
Solatium excipiam? quomodo illud ferre potero?
O dulcis halitus corporis! frustra igitur te
In faciis lactaverunt, Fili, ubera mea?
Frustra etiam laboravi, et confecta sum laboribus,
Ab ipsismet incunabulis tui ortus inauditi?
Profecto multum quidem vivens, multumque inferos subiens,
Omnipotentis Fili, meum cruciasti animum.
Sed ab iis quæ prima sunt, primum incipiam dicere.
Superbia quidem quæ omnium matrem fefellit
Primumque parentem, qui mortalium genus
Seminavit, et optimam messem collegit,
Fecit me parere te miro modo, Fili,

Te gloriosum, ut tuo Genitori placuit,
Priusquam et ego fuerim, et universa creatura.
Cum autem tui Patris voluntate, ut arbitror, genita fuerim,
Alit me genitor non ad mortalem modum,
Et mater ædi sacræ me tradidit:
Ibi modo insolito Angeli manibus enutritam
Pro tempore viro modesto tradidit me.
Universus senatus, in cujus fide et custodia essem,
Nec istud absque Deo, divinaque providentia,
Ut pro tempore convenienter meæ vindex castitatis esset,
Infansque pædagogum haberet; cujus partus est inauditus.
Permaneo etenim iterum virgo, etsi te genuerim,
Memet ipsamque novi, quomodo intacta maneam.
Tu ipse nosti, cui omnia sunt aperta.
Cum autem ex me, ex Deo Patre natus fueris,
Indecoros contra me multi disseminaverunt sermones
Falsos, dicentes me ex aliquo viro genuisse.
Neque satis fuit ut tali calumnia lacesserer;
Sed fugiens in Ægyptum cucurri,
Pluraque mala pertuli, laboribusque fui oppressa.
Verum vidi prodigia a te confecta,
Et omnia conferens, et obstupefacta,
Te mortalem non existimabam, neque tuam mortem reformidabam.
Verum percussum cum patre Abrahamo pactum,
Ac supplicatio, patrumque innumerabilis cœtus,
Et jusjurandum quod jurasti, te pro salute nostra
Mori suaserunt, et humano generi subvenire.
Hinc et partum et mortem sustinuisti.

Et ego mercedem intolerabilium laborum
In ulnis ferens te mortuum, o Fili,
Lamentor te amare, et lugeo, et lacrymor.
Lugeo, nec alium qui scite lugeat adducam.
Jamque Josephus decenter peplis involvere
Paratus est, et extruere sepulcrum,
Et effundere plurima pretiosaque unguenta,
Quæ liberali animo ac munifico attulit Nicodemus,
Exilis officii præstatio amicis defunctis impensa :
Etenim sparsa unguenta, quid prosunt mortuis?
Rebus autem mortuorum consulit Pater tuus,
Quos omnes ipse, ut spolia, eduxeris ex inferno,
Quos infernus carcere tenebat, ac rapuerat,
Tartarique tetra caligine vinxerat.
Mysteriorum autem arcanorum manifestationem
Ostendit pater, filium unicum occisurus.
Prænuntiavit discipulus tuus consobrinus,
Omnium, ut dixisti, Prophetarum maximus,
Quem internecioni tradidit plebs Hebræorum,
Gravem civem, et quem unum virum maxime
Visum castum, nudum, ne vescentem quidem, solitarium.
Cibo autem nulli culpando utebatur,
Et veste horrorem incutiente erat indutus;
Exhorrescebant autem ii soli qui voluptati sunt dediti;
Squallens, horridus, tristem trahens vitam,
Qua existit vasta solitudo,
Et Jordanis alveo rapidissimo diffluit.
Sic et tui tumuli aperta signa dedit
Vates qui in profundo maris tres exegit dies.
Cumque ista plane noverim, voluptate perfundor,
Expectans et tumuli exitum cernere.

Sic igitur, o Fili, necem jam passus es,
Et illa eorum quæ nunc peraguntur, tibi causa extitere,
Ut mori, et hominibus auxiliari festinares.
Verum neque Judas, neque miser Pilatus
Duplicem vindictam effugient, sed illos puniet
Ultor et vindex Patris oculus,
Totamque urbem et carnificum turmam.
Fecisti, fecisti, ne putes latere,
Pontie, justitiæ oculum omnia prospicientem,
Etsi manus ablueris, velut extra culpam cædis;
Annon proditor cædis mercedem projecit,
Quem jam oportet cervici gladium infigere,
Aut miserum guttur laqueis innectere,
Aut cæruleis in fluctibus corpus absumere,
Piscibus maris, ut escam, projectum?
Si enim purum hominem vendidisses, o miser,
(Ad te quippe sermonem converto,)
Si quempiam alium cædi tradidisses,
Jure civium pœnam subiisses.
Nunc autem eum, qui te plurimis cumulavit beneficiis,
Qui a Patre venit, ut universum genus humanum erueret,
Vendidisti, invidiæque ad necem tradidisti;
Quales pœnas te subire æquum non est?
Joseph. Jam judicatus est æquissime omnium iniquissimus
Discipulus, omnium nequissimus, Domini sui traditor.
A se ipso pendulo fune suspensus.
E laqueo cui pensilis erat, statim in terram dilapsus,

Cadit in solum cum sexcentis ejulatibus.
Malo enim cum vicinus esset, miser non cognovit;
Juste profecto judicatus est, et suum exitum habuit altio.
Deip. O Fili, quam vere est tibi Pater supremus,
Qui recte audiit meas deprecationes.
Clava percussit istum proditorem tuum,
Infidum, impium, iniquum, nefarium.
Furem enim, et Dei cædis machinatorem,
Neque a nequitia sua resipicere volentem,
Sic et tale genus mortis oportuit subire.
Male pereat, male pereat justo judicio iniquus;
Maximum est lucrum vindictam fugere.
Existit aliquis Deus, fortis, supremus:
Est etiam Providentia, et Dei judicium.
Abominor: nullus impius Deo amicus est.
Apprehendite, et in tumulum recens excisum ducite.
Discedite, locupleti mortuum sepulcro condite.
Habet enim, quæ oportet, allata a parentibus velamina,
Exile mortuis solatium.
Existimo autem non multum interesse mortuorum,
An ampla quis nanciscatur parentalia:
Hoc enim tantum est inanis pompa viventium.
Peplis igitur quam celerrime os tegite,
Manibus tangite, et hic mortuum sepelite,
Quem suum regem interfecerunt Judæi.
Efferre nunc modo domitum convenit.
O Fili, Patris omnium auctoris summe opifex,
Quid enim absque te perficiunt homines?
Ecquid hic est, quod Dei imperio non sit subditum?
Ah!
Ah, Ah!

O Rex, o Rex, quomodo te lugebo?
O Deus meus, Deus meus, quomodo te vocabo?
Amico ex animo qui tibi tandem canam?
His enim in linteis involutus jaces,
Qui prius in fasciis eras involutus.
Nicod. Age, senex, caput ter beati
Recte accommodemus, integrumque
Corpus in loculo accurate disponamus.
Joseph. O dilectissimum os, o teneræ genæ,
Hocce linteo tegmine tuum caput obvelo:
Hæcque sanguine conspersa atque sulcata
Crura tua et membra novis obtego peplis,
Et omne latus percussum sanguine conspersum.
Deip. Sane per Deum, operi incumbite; res exigit,
Nox enim et crepusculum jamjam imminet.
Rectum collocate extendentes beatum caput;
Exiguum est hoc ministerium dilecto Domino.
Afferte ipsum, ut videns coram,
Ubi jaceat Filius, ubi legens maneam,
Donec tertia dies mihi jucunda illucescat.
O luctus qualis, qualis accidit, o Fili!
Huncce communem omnibus hominibus dolorem puto.
Hicce communis dolor præter spem omnes occupat.
Utinam et universis sicut et mihi gaudium superveniat?
Joseph. Sequimini me, deferamus beatum pondus,
Propter quod multum fatigatus, mille precibus obtinui,
Illud inveniens præsidis dono,
Nudum tribus clavis ligno defixum accipiens.
Eheu, eheu! per hunc ipsum virum, leniter
Manibus attrectate corpus Hominis-Dei.

Convenienter extollite, et æquali vi simul trahite.
Ecce enim, ut convenit, prope est sepulcrum.
Eheu! mulieres satæ de stirpe Galilææ,
Jamjam depositus est, ac lapide occluditur.
Venite, venite, o puellæ, cumque mortuum videritis,
Illum salutate, et e terra deducite,
Tanquam solum humani generis liberatorem. Ah!
Jacentem videbitis : hæc Judæis placuerunt.
Pergite, procedite, non amplius cernere sustineo
Tumulo impositum, et lapide opertum,
Qui patribus aquam e silice profluentem dedit,
Et modo rupes suspensus abscidit,
Et mortuorum sepulcra sua virtute aperuit.
Deip. Paululum hîc sistamus, ut mortuum alloquar :
« Descendis in inferni domos, Fili amantissime,
» Latebrasque subis, quas tu subire velis.
» Cum autem veneris sub inferni valde tenebrosi » tecta,
» Acerbissimum aculeum inferno infiges.
» Subis mortuorum penetralia, et tenebrarum fores,
» Volens hominibus lucem et splendorem afferre,
» Mortaliumque genitorem Adamum a mortuis exsus» citare,
» Pro quibus formam humanam assumpsisti.
» Ingrederis densissimas inferni caligines,
» Ab inimicis occisus, miseram matrem relinquens.
» Benignitas autem Patris tui te occidit,
» Quæ mors aliis saluti sit.
» Bonitas autem Patris, ut tibi cessit in mortem,
» Gravis luctus. Terra te, Fili, excipit
» Venientem ad inferni valde tenebrosi fores.

» Inferno acerrimum infiges telum;
» Propter enim hoc ipsum isthuc solus descendis.
» Mortuos capies neque a mortuis capieris;
» Omnes liberabis, qui unus liber existis.
» Unus enim ex omnibus mortalibus audens hæc
» præstare sufficis.
» Detinuere autem labores qui tuum manebant exi-
» tum,
» Et alioquin victoriam de hostibus reportas,
» Infernum, serpentem, mortem fortiter concul-
» cans.
» Sapiens, sapiens es tu, et sapienter necem tole-
» rasti.
» Sic communem mortem tua proteres nece,
» Ipsaque in terra hærens, decus indues,
» E terra promicans, et afferens salutem,
» Mutato corpore, ut Patri sit affine.
» Iterum enim redeas, illustris, cum hominum genus
» rapueris
» Rex, rex immortalis, tu Deus permanens,
» Qui tuæ formæ conjunxisti hominis naturam.
» Et nunc in inferni domos descendis,
» Properans lucere et caligini fulgorem infundere.
» Bene, bene igitur desere hancce hostium terram,
» In quam primum venisti, Israëliticam domum,
» Oves amissas pascere volens,
» Et fœdera cum patribus inita stabilire,
» Dei formæ humanam innectens naturam.
» Te enim Pater generat semper incorrupte:
» Ego autem te genui semper intacta,
» Qui a Deo humanam formam accepisti.
» Verum consanguinei tuæ genitricis, quos minime
» oportebat

»Nosse ea quæ profanis mortalibus sunt arcana,
»Te quamvis plura ipsis miracula peregisses,
»Salvatorem ex Deo genitum esse negarunt,
»Sed me compressam ab aliquo viro
»Te genuisse nugati sunt, et nuptias ementitam
»Stupri culpam in Deum me contulisse.
»Illi autem te necare studuerunt inique per invidiam
»Et hostis dolos, propter quos, et cætera
»Alia scelestissima consilia, ipsum interficiens
»Prohibebis quominus suis fraudibus mundum circumveniat,
»Et ipsum ferreis constringens in vinculis,
»Coërcebis nequitiæ artificem a nequitia, Fili.
»Ipsos autem iterum ex hac terra ejicies,
»Aliisque et urbem et imperium trades,
»Quemadmodum tuis amicis jam prænuntiasti.
»Ipse dux chori eris, statuesque tua
»Mysteria, ut manifeste sis Deus hominibus,
»Sicut omnibus in cœlo. In aliam regionem,
»Cum recte, quæ hic sunt composueris, regni sceptra transferes.
»Oportet enim hanc urbem scire, etsi nolit,
»Nunc ipsam tuorum mysteriorum esse ignaram,
»Omnemque aliam hominum coloniam,
»Quæ Deo pugnat in his quæ ad te pertinent, et a libationibus
»Repellit te, nec ullam facit mentionem tui in precibus :
»Nondum enim miseri te agnoverunt Filium
»Patris e cœlo in terram devenisse.
Quamobrem ipsis te Deum esse demonstra.
»Demonstrabis autem omni modo : si vero Judæorum genus

» Per iram cum armis e terra expellere velis
» Funditus, profligabis Romanorum imperatorum » armis,
» Quos ut sibi imperarent, insane provocaverunt,
» Quasi tuum dominatum abnegantes.
» Ultricem enim pœnam video tuæ mortis vivificæ,
» Ignem prope domos, et ædium ruinas
» In cinerem redactas, in extinguibilem ignis flam- » mam,
» Perpetuam Dei erga hanc civitatem vindictam;
» Laudo autem judicium, quod inhabilitate solum » istud
» Reddit omnibus tuis interfectoribus, Nate,
» Qui Lydorum valde gloriosas linquens urbes,
» Et Phrygum Persarumque apricos campos,
» Bactrianorum muros, et hyemalem terram
» Medorum præteriens, et Arabum felices
» Populos longinquos et caliginibus immersos,
» Et Asiam universam, quam ad salsum mare
» Græcis et Barbaris simul jacere aiunt,
» Multas habentem turribus bene munitas urbes,
» Ad hanc primum venisti Hebræorum regionem,
» Quæ te exanimem morte violenta in tumulo ponit.
» Ah! Dei sanctuarium, et civitas dilecta,
» O pulchris turribus instructa Davidis terræ urbs,
» O contubernium antiquorum Prophetarum,
» Quomodo Dei interfectorum evasisti spelunca?
» Quomodo te lugebo? quomodo te ob hanc cædem » plangam? »
Verum, o relinquentes Galilææ solum,
Sodalitium meum, quas comites mihi
Huc trahit mysteriorum haud inscias
Hicce mortuus, eheu! in monumento positus,

42.

Omittite consuetos pro mortuis modulos;
Exilibus autem gemitibus nunc ipsum excipite,
Deinde regem vivum lætis vocibus prosequimini.
Hæc spes est mihi certissima.
Pergite, procedite, non possum aspicere
Quali tumulo conditus sit, et quali lapide obstructus.
Cedamus igitur, cedamus, o dilectæ puellæ.
Ite, abeamus placido gressu
Domum ubi manent mulieres,
Imprimis Maria, Marci parens,
Quo discipulorum cœtum concurrere arbitror;
Ibique expectabimus lucis optatæ reditum.
Quin potius abeamus in domum novi filii,
Quem mihi filium Filius unicus tradidit.
Chor. Etiam, etiam id decet, æquum est, neque temere loqueris.
Eo nunc, domina, oportet convenire,
Ut propiores tumulo omnia conspiciamus,
Et diem subsequentem quiete traducamus,
Ut lex præcipit, et crepusculum expectemus,
Crepusculum lucidum tertiæ diei,
Utque clam venientes justa ei persolvatis.
Eamus, eamus igitur, tumulo secedamus,
Priusquam hostium aliquis adsit, nosque comprehendat.
Designemus locum, ubi nox tota sit transigenda.
Deip. Ecce te, Fili, solum relinquentes.
Abimus, ubi stat mulierum mansio,
Ad domum filii cui me, Fili, commendasti,
Cum in saltu prope sepulcrum manere nos oporteret.
Joseph. Charissime hominum, etsi mortuus, meos inter

Tamen dilectissimos plurimum semper numeraberis.
Vale ! postremum enim te videns alloquor.
Theol. Nobilem generationem non verborum ambage tradam.
Est enim homo et Deus Dei Filius.
Evidenter enim eum ex iis, quæ peregit,
Deum existimo; illius autem mortis
Causam attribuo sapienti providentiæ et decreto,
Quo generis humani mors destruetur.
Ipse autem hominum inimicus humi reptans
Nunc conteritur, occiditur, interficitur.
Illum enim occidet, et ad vitam homines transferet
Jesus cœli rex valde inclytus,
Ultionemque fratrum suorum et protoparentis sumet,
Antiqui senis, qui mortalium genus
In terra sevit, expulsus horto
Per fraudem draconis versipellis,
Quemque in urbe felicissima collocabit.
Atqui hæc sunt, quæ mors ejus efficit,
Et propter hæc natus est homo.
Hic autem homo visus in hoc mundo
Stupenda peragens miracula, quorum plurima tu ipse nosti :
Cumque vir optimus apparuerit, morte mulctatur,
Iterum vero redivivus et Deus videbitur.
Quod si in cœlis permansisset, ignota fuisset ejus bonitas,
Solo cœlitum choro fuisset celebratus,
Tacitamque in cœlo gloriam obtinuisset :
Hæ sunt causæ ipsius ortus et mortis.
Summatim vero hominum salutem tibi dicam.

Etenim morti traditus, a quibus minime debuisset,
Et in vincula conjectus est, ac verba subsannationum audiit.
Hæc populus antea dilectus,
Invidia excæcatus, benefactori rependit :
Et hæc quidem non invitus toleravit.
Quæ autem mala populum pati oportet non celabo.
Urbem relinquet, Barbaris cedens, invitus,
Servus, alio extorris. Id enim divinitus est decretum,
Eos in omnem Barbarorum terram prope abituros,
Armis subactos, pluraque perpessos mala.
Omnes qui sustulerunt, istud manet; ut plebs universa
Urbem deserat, et hujus infandi sceleris causa
Pœnas ei luat; quem per invidiam occidit;
Nec ultra patriam videat : nefas enim est
Homicidas in tumulis eorum, quos occiderunt, permanere.
Multas in urbes deducentur, jugum
Servile protrahentes, miseri,
Armis subacti, ut cecinit oraculum Dei,
Ubique dispersi, neque amplius erit
Infelicibus spes in patriam redeundi,
Ex quo cum exercitu innumerabili irruet
Advolans Romanarum cohortium imperator.
Non patre mortali natus, sed a Deo genitus, hæc egit,
Dixit aliquis, quemadmodum et ipse
Nunc mortuus, omnia prædixit in virtute,
Nihil a Prophetis edoctus,
Cum ipse potius ante cuncta docuerit.

Quod autem supplicium debeat subire
Infamis ille discipulus venditor, eloquar.
Ipse prædixit, ut dolore insaniens,
Laqueo pensili cervicem sibi frangeret;
Et deinde lapsus miser medius creparet,
Luctuosamque diem videret : neque quiescet
A malis infelix; neque cum declivem
Infernum penetraverit, quietus erit,
Absque intermissione suspirans, et propter vividos dolores exclamans,
Et igneus fluvius hunc excipiet.
Joseph. O amice, in quot et gravissima deventuros esse ais
Omnes, et me ipsum, omninoque meos affines!
Et ego infelix ad Barbaros ibo?
Quo enim me vertam, patria eversa?
O urbs altiores spiritus gerens erga Barbaros,
Brevi tuo insigni nomine spoliaberis.
Vale, o domus, vale, o patria civitas;
Desero, desero te, infeliciter servus factus,
Vi captus; Barbarorum autem videbo solum,
Nisi me senio confectum mors præveniat,
Quam utinam videam, in patriæ solo residens.
Intellexi enim hæc a Deo esse prænuntiata.
Theol. Quæ tua sunt, pie senex, laudem merentur;
Verum iste populus, qui tibi cognatus est, pœnas luet,
Quas sane bene meritus est, sed tamen gravissimas.
Verum ipse suam sibi calamitatem attribuat.
Non enim dicet ad sui excusationem, quod forte
Non venerit, nec opem tulerit, nec curaverit,
Olim et nunc summa benignitate benefaciens.
Quosnam enim præcones olim jam non præmiserit?

Qualibus donis stupendis eum non cumulaverit,
Quem ex acerba servitute eductum,
Populorum regem potentissimum posuit,
Cum in Basan et Amorrhæorum terra
In fortissimas gentium irruens in prima acie,
Confregit peltam, et illi subactum exercitum
Præstitit, quorum magnam gratiam calcibus repellens,
Carnificibus ipsum ad cædem tradidit.
Ipse quidem sero venit, tamen adhuc satis tempestive :
Prophetæ enim et lex, diuturnis temporibus
Sudantes, et dimicantes exitum non invenerunt.
Sed unica dies satis erit Christo,
Ut inferni domos evertat, et altera rursus
Ad terram redeat, fine laboribus hominum imposito.
Horum enim gratia, pauperem sumens vestem,
Infernum subit, et multa exinde spolia
Tollens, inferni apparebit explorator,
Occisisque custodibus, et portarum excubitoribus,
Inde redibit, omnibusque notus erit
Ultor, a se suoque munere beneficiis largus,
Quem populus sibi affinis ob invidiam mactavit.
Ex iis vero qui, ipsi nulla affinitate conjuncti,
Ei adhæserunt, alii in aggestis tumulis,
Alii in montibus et speluncis, altaque voragine
Auram refrigerantem, sitimque facientem Dei ignem desiderabilem
Expectabunt, sustinentes non in stragulis,
Non vestibus mollibus operti,
Non in deauratis domibus decumbentes,
Sed in gladiis, spathaque et ferro

Cadentes, certissimæ fidei dabunt specimen,
Non cujus venditor, ac qui bene merentem nece sustulerunt,
Quos æquum est pœnas luere.
Te vero redivivus facile liberabit
Is quem in novo tumulo decenter composueris,
Et beatorum in terra tuam collocabit vitam,
Tubæ sono e mortuis exsuscitatum ostendens.
Te enim oportet urbem cædis anhelantem linquere
Et mitium solum te incolere, o beate,
Cum deus evaseris, exuta mortali
Crassitudine, depositaque humana corruptela,
Quam ex fraude habuisti, qui mortalis genitus fueris.
Nihil novi ex Prophetarum oraculis;
Recumbens in Magistri sinu didici
Ita fore Deo prædilectos.
Sic intellexi Domini gremio jacens,
Velut ex abysso plura sapientiæ consona hauriens.
Joseph. A sapiente viro decet aliquam sapientiam ediscere:
Speras-ne eum in terra iterum videre?
Theol. Confido; dies sequens manifestabit gloriam Dei.
Unicam diem posteram me oportet manere.
Joseph. Equidem nos, ut virum optimum à Deo profectum,
Simpliciterque mortuum, ut hominem tumulavimus
In sindone et unguentis, tanquam ex mortali genitrice
Procreatum: namque filium ejus mori necesse erat.
Verum si tanquam Deus morti dominetur,
Erit deinceps, ut Dei filius et unicus,

Deus ab omnibus, qui noverint, colendus.
Brevi tempore lugeatur, ut qui ex matre mortali
Sit genitus : filium enim ejus mori necesse est.
Sic ejus exequias cohonestavimus, ut amici.
At, si ut Deus, potentia sua quid agere velit,
Tempus adest : lux enim diei tertiæ
Proxima est; et omnia suum sortientur exitum.
Theol. Confido omnibus diem liberam
Radios solis tertio orientis allaturos fore.
Joseph. Videamus, videamus hanc gratissimam diem.
Utinam, amice, utinam ego istud miraculum intuear !
Nunc autem, Nicodeme, optime operis adjutor, abeamus;
Secedamus, et amice deprecemur
Pro isto populo, licet animis efferato
Pro patria, ut nihil novi Deus
Perficiat, saltem donec ambo superstites erimus.
Et tu, dilecta virgo, cum virgine (discipulo)
Ad hæc auxiliare nobis, qui vos amore prosequimur :
Age, age, auxiliare, licet gemebunda;
Domina, mater Hominis Dei, quemadmodum sermo
Virginis, discipuli tui Filii, mihi suadet.
Deip. Ito, et hominibus mirám annuntia potentiam
Cum Nicodemo antea nocturno discipulo,
Nunc autem, tecum, manifestissimo amico.
Theol. Ite alacres, nihilque reformidetis.
Nostræ enim vitæ moderator, qui optimam tranquillitatem
Largitur, et sinceram charitatem et dilectionem,

Et sapere recte, et continentes esse in vita,
Ita conservat omnia, ut immota permaneant;
Deus enim omnia novit, et sapienter judicat.
Joseph. Tu quidem mihi rem persuades, et tuis credo verbis;
Ordinemque servans, abeo liber a metu.
Theol. Ite, res amicorum; quo videntur curandæ
Ipsi meos sermones veros esse cognoscetis.
Sequimini vos etiam, puellæ, cum matre mea,
Sequimini; Christo, tanquam lorica, animos indutæ,
Et impavidæ meis insistite gressibus:
Ostendam enim vobis domum, qua pernoctare oportet.
Ad dexteram sita est in proximo domus illa:
Huc nunc divertite; noctis enim
Pars maxima, ut videtur, præteriit,
Jamque illucescit aurora, diffluuntque tenebræ.
Deip. Ehei mihi! ehei!
Dum curis mens agitatur, premiturque animus,
Quomodo somnus palpebris meis illabetur?
Ehei mihi! o Fili mi, quam iniqua fuit cædes tua!
Heu! quam misera nunc sum, rebus in contrarium versis!
Neque enim hæc iis consentiunt, quæ sperabam;
Etiamsi conveniant cum iis quæ prædicta fuerunt.
Maximas perpessa sum calamitates, et antea, Fili,
Ab ipsismet incunabulis tui ortus inauditi:
Verum lætitia calamitates statim subsequebatur,
Cum adesses; et mœrorem dilueres.
Sed nunc intolerabilis dolor, eheu! quomodo sustineam?
Quid autem agam, eheu! cum intoleranda patiar?

Quomodo sedem oculorum demulcebit somnus?
Semi. Nos equidem, o domina, humi stratæ
Recubuimus, corporibus solutæ,
Juvenes, senes, virginesque adhuc innuptæ,
Aliæ ad aliarum terga fulcientes capita,
Aliæ manus genis submittentes,
Exiguum aliquid somni saltem arripuimus.
Tu vero neque dormiisti, neque ullam corpori requiem præbuisti,
Tota nocte ingemiscens, et mœrore oppressa:
Tota enim nocte oculum vigilem circumagis.
At usquequo permanebis assidens,
Insomnis, nullatenus tuos claudens oculos?
Ecce illuxit aurora, et viam publicam terens
Sursum ac deorsum concurrit populus;
Et terram ambiens sol lucem afferens
Suos emittit radios, humum calefaciens.
Deip. Filium meum exanimem in sepulcro positum videns,
Nonne debeo lugere, ingemiscere et lacrymari,
Donec eum a monumento redivivum aspiciam?
Quomodo sopor palpebris meis illaberetur?
Semi. Et ego sollicito animo desinens a somno
Jaceo, humi strata, solo adhærens,
Nec dormitavi, nec dormivi, tuos luctus
Acerbos et gemitus audiens, o virgo.
Deip. Surgite, surgite, quid moramini, mulieres?
Exite, pergite paululum versus urbem,
Quatenus lex procedere permittit:
Fortassis et aliquid novi ediscetis.
Cum enim plerique vos nesciant, nihil metuendum.
Chor. Et certe unum e comitibus cernere mihi videor

Tristem ac festino gressu huc properantem;
Videtur autem novæ rei nuntius.
Nunt. Quo nunc vadens Jesu matrem videbo?
Dicite mihi, mulieres, si quidem nostis, mihi
Indicate jamjam; nonne in istis ædibus?
Semi. Ipse cernis, ipsa est intus domi.
Nunt. Domina parens Magistri a me plurimum dilecti,
Et nunc affero sermonem, qui te merito anxiam curaque
Sollicitam habeat, et discipulos, tuasque charissimas mulieres.
Deip. Opportune venisti, quanquam terrorem denuntians.
Quid autem? an aliqua nova calamitas ingruit?
Nunt. Numerosa cohors armata ad tumulum pergit,
Qua vero de causa, facile conjicere nequeo.
Venio autem audita re non perspicue: rumor autem
Populum pervasit, quod exploratores
Tumuli veniunt; et qui quidem non vidit, hæc dicit;
Qui vero venientem vidit, id non potest loqui;
Et qui se scire ait aliquid, non vult dicere.
Unus tamen dixit scribas accessisse,
Idque hujusce regionis præsidi persuasisse,
Ut custodes mitteret, et monumento sigillum apponeret,
Ne forte mortuum furarentur Discipuli;
Quamobrem ad te veni nuntiaturus.
Deip. O sarcinator malorum mihi intolerandorum,
Scribarum et seniorum cœtus!
O audaciæ cædes perpetrantis opifex!

O machinator necis Domini!
Quale, cum noveris quantum nefas insane patraveris,
Acutum telum in corde excipies,
Vehementi confectus dolore! si vero usque ad finem
In his permaneas, in quibus nunc male insistis,
Non male agere tibi infeliciter videberis,
Propter tuam amentiam et consilii pravitatem:
Cognosces tamen subinde, nihil utilitatis tibi fore.
Quomodo enim mortui furatores erunt ii, qui vix
Cruentas eorum manus effugerint?
Quis iis suadebit ut ad tumulum accedant,
Iis, quos tam vividus pavor, horrorque concutit?
Abi, abi, monumentum custodi.
Age, age cohors, abi, et tuto inspice.
Testis enim forsan eris ejus resurrectionis.
Semi. Nos autem, dilectæ, eo loci iterum consistamus;
Etiam, etiam secure domi remaneamus,
Neque ad Domini sepulcrum abeamus,
Sed expectemus donec veniat noctis diluculum.
Deip. Et quidem ecce procedit noctis diluculum.
Quod superest, tranquille discamus ex custodibus.
Quomodo autem aliquis noctu hostium exercitum
Pervadens, et absque periculo accedens, Filium meum unguentis perfundet?
Debuisset tamen ad monumentum accedere, tanquam explorator,
Aliquis pervigil ex Discipulis Domini:
Certe, certe expedit aliquem ire propere;
Et si nullum esse dolum occultum noverit,
Mane abeamus ad tumulum, qui vitam includit,

Ut, juxta morem, mortui corpus condiamus.
Ibimus, hæc est mea opinio.
Sin autem aliquam hostium machinationem audiamus,
Diei valde lucidæ radios
Quiete expectabimus; neque nunc opus est ungere
Jacentem : neque enim sub terræ nigra caligine
Verbi corpus ulla invadet corruptio :
Neque ipsius animam omnivorus cohibebit infernus :
Libens enim mortem subiit, nullum habens delictum,
Ut mors ipsa ex merito in tenebras recondatur.
Ex immortali enim immortalem natum
Quomodo nunc corrumpet mors inferorum dominatrix,
Quem exinde, veluti spolia, eductorum fore puto,
Quotquot hominum inclusit, quos rapuerat,
Et vinculis domus valde tenebrosæ constrinxerat ?
Semi. Prudenter primum ad rei explorationem oportet ire :
Mitte quam celerrime : recte enim sentis.
Tecum vero videbis me tolerantem, ut vis.
Deip. Quænam igitur dilectarum, quæ hic astant,
Vult exploratrix noctu ad tumulum ire ?
Quis istud mihi beneficium rependet ?
Neque enim adsunt Domini Discipuli,
Qui insanam carnificum rabiem effugerunt.
Hi vero non eumdem erga omnes spirant furorem ;
Aspernantur quippe nostrum sexum,
Sed insana Discipulos audacia persequuntur.
Magd. Ego a vobis hoc periculum removens,
Ire volo tumuli divini speculatrix.
Cum autem omnia, qualia sint, edidicero,

Ad vos redibo, priusquam lumen redeat supra terram :
Veniam cito, hunc subeo laborem,
Ob multa, quibus liberata sum, dæmonia.
Atque hinc fortasse donum insignius
Ipsi mihi præbebit mortuus, quamvis eum non putem mortuum ;
Sed mihi videtur dormiendum, expectandumque adhuc crepusculum.
Dormiamus igitur, dormiamus, longe non abest aurora,
Quam, o rex omnium, utinam ocius videam !
Verum ubi diluxerit, properanter ibo ;
Forsan in sorores illuc occurrentes incidam,
Quæ remanere, et tumulum inspicere decreverunt ;
Omnes enim animo mihi concordi studebant
Totam noctem traducere in ungendo mortuo.
Semi. Abi, abi nunc celeri cursu, ut quid ediscas,
O tu quæ viriles gestas animos.
Subsequemur autem nos cum hisce puellis,
Aliæque plures e Galilæa ortæ.
Existimo enim cunctas ad tumulum tecum concursuras esse,
Expetentes spei nostræ exitum cernere.
Obdormiscamus paululum : haud procul aurora.
Magd. Vehementer me laborare oportet, et laborantem decet
Mercedem intueri : cuilibet enim propositum
Operi præmium geminam parit gratiam,
Quam sæpe antea percepi, et iterum percipiam.
Deip. Sane et id æquum est, nec aliter videbis,
Tu vero bene admones, et opportune loqueris.

Loqueris de mercede, et gratia, quantam obtinuisti,
Etiam priusquam laborares, et quam iterum accipies;
Verum quid hisce melius præmium postulabis?
Dabit tamen tibi dona, quæ maximo in pretio
Sunt apud homines, valde ego novi,
Et beata deinceps eris, eo invento.
Magd. Ecce quod tua interest prospiciens curro.
Prior ex innuptis resurrectionem videam!
Idque, pro mercede laborum, accipere exopto.
Cernis enim, cernis meam alacritatem.
Deip. Cave ne per tenebras custodibus incidas.
Magd. Istud cavebo, et pedes tacite movebo.
Verum id mihi feliciter cedat, et fruar iis quæ desideras.
Omnino enim desideras Filium tuum cito videre,
Quod et exoptans, abjecto periculi metu, curro.
Deip. I quam celerrime, mihique ocius eorum, quæ cupio,
Jucunda sis nuntia, ut voti sim compos.
Magd. Jussis tuis obtemperans abeo; cum enim mihi sis plurimi,
In hac re non tibi deero, sed obsequar.
Deip. Quin et ego tibi subsequar, Maria,
Doleo enim, doleo post te remanere.
Hîc autem ita subsistens, quomodo infelix nunc feram?
Magd. Abeamus igitur, o dilecta virgo;
Te enim sociam habens, plurimum gaudeo.
Istæ vero ex oculis somnum non excutiunt.
Surgite, surgite, mulieres; quid cessatis?
Trucem palpebrarum sedem solvite;
Non aspicietis in lunæ fulgorem, quæ tota lucet?

Aurora prope est, proximus est lucifer,
Et sedem oculorum suavissimus demulcet somnus.
Suavissimus, suavissimus enim in palpebris,
Suavis cordibus dolore constrictis subrepsit.
Chor. Ego sollicita animo, quem mœror constringit,
Per totam noctem oculum pervigilem circumfero.
Acceleremus cito gressum, o dilecta virgo.
Magd. Gravissimis curis exeso animo,
Incedamus igitur quam celerrime versus tumulum.
Istæ vero ex oculis somnum excutientes,
Brevi gressu quieto devenient.
Deip. Sane, celerrime progrediamur: bene autem contingat.
Confido omnibus diem liberam
Radios solis accedentes allaturos.
Abeamus igitur, abeamus: istæ vero retro
Nunc auribus vocem sensim accipientes,
Columbis, ut arbitror, non inferiores celeritate,
Pedum concitatis cursibus current.
Rursus enim emitto tenuem vocem,
Claram cohortationem, ut ad tumulum simul properent;
Verum ecce sunt erectæ; eorum decor visu mirabilis.
Ah, ah!
Fili, ecce dies tertia, valde exoptanda,
Jam tertia lux, quam tui expectant amici.
Hæc spes non effluat, vel mori mihi expedit.
O Fili, o dilectissime, o divinum caput,
Quando, et ubi te videro, misera?
O Fili, utinam æquæ cito, ac lux advenias!
Veni, defunctorum latebra et caliginis portis
Relictis, ubi colitur infernus lucis expers,

Nunc autem in tuo descensu maximam vidit lucem.
Veni, veni, appare auroræ splendorem præveniens.
Deum, Deum cœli te prædicant omnia.
Magd. Ah, ah!
Tumulum absque custodibus intueor.
Deip. Quid istud sit? num alicubi insedit cohors,
Fortasse aliquem dolum adversum nos struens?
Audax enim est populus, præsertim cum dominatur.
Magd. Quid agemus, soror? neque enim invenimus
Quemadmodum speravimus; spes nobis excidit.
Deip. Confide, iterum procedamus: faxit ut nos
Ipsum mortuum animis præparatis inveniamus!
Semet enim ipsum servat, quisquis Deo sapienter
Se committit: et nunc incedendum nobis est.
Sed quis lapidem nobis revolvet?
Magd. Hei, hei!
Rex immortalis, quisnam est iste strepitus?
Quomodo derepente visus est lapis revolutus?
Vacuus autem Domini tumulus inspicitur.
Abeo igitur, dilectisque discipulis dicam
Mortui raptum, et statim redibo;
Teque, o virgo, cum mulieribus hic inveniam.
Deip. Age, age, quam celerrime nunc redi, o amica;
Ego autem lapidem revolutum cernens, adhuc
Stupore horresco. Quomodo autem confestim
Visus est revolutus ab ostio prius quod erat sepulcri?
Ah, ah! sile, sile,
Verum quis est ille cujus facies rutilo splendore coruscat,
Qui nunc supra lapidem sedet,
Totus decorus, alba veste gratiosus?

Fulget enim , ut nix recens et tenera.
Ecce autem custodes tanquam mortui jacent.
Angelus. Vos, ne pavete, procul animis sit timor;
Quem enim quæritis, jam non est in sepulcro,
Rex Jesus modo crucifixus.
Ille jam non est in monumento exanimis,
Sed exsuscitatus in Galilæam se confert,
Ut dixit, discipulis suis se volens manifestare.
Euntes autem tumulum vacuum inspicite.
Ite igitur, ite et hæc ipsis
Aperte dicite; omnia enim vobis dixi,
Et discipulis omnibus dicite cum Petro ,
Quomodo evanuit infernus, Christus e sepulcro surrexit,
Lapisque monumenti valde remotus fuit;
Custodesque inferorum januas reliquerunt metu
Soluti, et mortui lucis ad terram
Saliunt, Deum salvatorem invocantes :
Ipsi autem vincula sua sponte confracta sunt.
Deip. O pulchram lucem spargens solis jubar istud
Jam devenit, ut fuit spes nostra, curarum finis.
Concidit hostis, Christus autem e monumento surrexit.
Hac aurora quæ fuit unquam jucundior?
Quid mihi unquam foret gratius?
Quo igitur vadis, o Fili, conculcato inferno?
Ubi, et quando te ego, Fili, intuebor?
Veni, veni, et cito tuæ matri te ostende.
Magd. Citius quam cætere, ut puto, videbis.
Verum abeamus, ut dixit vestibus albis indutus,
Et dilectis omnibus discipulis gaudium denuntiemus.
Primo ad Petrum et Joannem pergo,
Amicis lætum ferens nuntium.

Qui enim apparuit, id Petro indicari monuit.
Abeo igitur, vacuumque sepulcrum dicam,
Et illius qui apparuit, visionem et sermones :
Ipsi tamen et cucurrerunt ad videndum monumentum,
Et existimo ipsos accurate omnia inspexisse.
Verum quem intueor, Dominum sub nova forma?
Deip. Haud plane scio : licet tamen conjicere :
Forma enim indicat non vilem et nullius pretii aliquem esse.
Christ. Salvete.
Deip. Salve, tu optime optimi Fili, rex omnium rex,
Qui ultimum hostem tua morte una evertisti.
Rex, rex immortalis, tu, Deus supreme,
Tuos pedes cum tremore amplecti nobis tribue.
Ecce enim nos humi prosternimus, ipsos osculaturæ,
Gaudio simul et terrore perculsæ.
Christ. Nolite timere, nullusque vobis sit metus.
Ite, et cito fratribus mei annuntiate,
Ut in Galilæam proficiscantur, et me quodam modo
Ibi videant, sicut dixi illis.
Deip. O splendor ineffabilis solis radii,
Quam jucunda nunc illuxit aurora!
O inenarrabilis splendor radiorum fulgoris,
O gaudium universi mundi, o lætitia,
O suavissima voluptas, o exultatio maxima,
Quomodo quis dicat, quomodo verbis nunc annuntiet
Animi mei jubilationes?
Verum abeamus, ut dixit Dominus.
Magd. Ecce proximæ, domina, dilectæ tibi puellæ,

Omnesque aliæ e Galilæa ortæ;
Ad monumentum currunt, ut mortuum condiant,
Ipsum esse redivivum adhuc nescientes;
Et cum ipsis igitur ad tumulum redeamus.
Nulla quippe satietas prodigia intueri.
Animus enim avens omnia scire,
In rebus mirabilibus etiam avidus deprehenditur,
Eademque sæpius inspicere gestit.
Verum quisnam est decorus juvenis,
Qui alba veste indutus sedet ad dexteram sepulcri?
Exterreor enim videns aspectus fulgorem.
Adol. Ne quid expavescite, procul sit omnis timor.
Jesum Nazarenum, scio, puellæ,
Quæritis; hic autem jam non est in monumento;
At surrexit, et vacuus remanet locus.
Ite igitur, dicite discipulis et Petro,
Cito in Galilæa obvium ipsis se daturum.
Magd. Ego tremens et metu subacta,
Ad Petrum nunc eo et reliquos discipulos,
Iterum felicem ferens nuntium:
Qui enim apparuit, jussit dicere et Petro.
Semi. Nos stupore perculsæ, dilectæ,
Et de mentis statu dejectæ ob novum spectaculum,
Celeri cursu a monumento fugiamus,
Quicquid vidimus aut audivimus, silentio tegentes,
Nec cuiquam vel minimum referamus,
Verbi venditoris dolos reminiscentes,
Et laqueorum suffocationem reformidantes,
Ejus animi, ex demortui ratione, monumentum,
Qui, quod arcanum erat ac mysticum, ad ludibrium
exposuit in medio hostium.
Fugiamus, egrediamur ex inferiori sepulcro,
Neque eorum, quæ expiscatæ sumus, quid hostibus

Dicamus, nisi tantummodo dilectis discipulis :
Nullum enim cuiquam malum; sed aliquid commune
Ad veritatem nuntii lætissimi ;
Et nullum mendacium; mendacium vero nobis displicet
Eos fugientibus, qui apparitionibus mortuorum sunt nimium creduli,
Optimamque mentis perturbationem a metu excipientibus,
Quo quilibet malum impulsu divino devitat.
Nihil ejusmodi cuipiam loqui fas est
Nobis egressis, ut dixi, e monumento,
Neque adhuc monumentum deferentibus
De mortui aut viventis conditione,
Compressis metu, et plurimo illius tremore
Qui respicit ad eum qui ipsius tremit sermones.
Sic effugiamus a monumento, puellæ,
Ut nihil cuipiam mirabiliter dicamus.
Mali enim nulla est quodam modo subsistentia :
Unde malum nihil esse edisco,
Et huic nihil arcani fas est loqui.
Ecquis enim hosti deteget arcanum ?
Bono autem inimicus videtur pugnare,
Ut nox diei, et iterum tenebræ luci.
Sic apponitur mendacium vero sermoni.
Verum celeriter ad apostolos eamus,
Ut amicis boni nuntii gaudium deferamus.
Sed quem huc noctu properantem video ?
Nunt. Domina, mater Filii, qualem nunquam
Audivi ullam mulierem peperisse.
Deip. Quis amicorum es tu? per noctem
Caligant oculorum radii, neque te plane agnosco.

Nunt. Sum amicus semper tibi, et occiso tuo Filio,
Ob miracula quæ edidit, et optimum ipsius animum.
Deip. Novi-ne aliquid annuntias? quid? cito loquere?
Nunt. Salve, domina; hoc tibi primum dico,
Gaude gestiens; sermonis hoc procemium est:
Nullus homo novit dignius compellare,
Sed nihil minus tibi affero, venerandos sermones,
Consonum enim huic procemio tibi nuntium porto.
Deip. Nuntiabis-ne mihi Filium ex inferis modo reducem?
Nunt. Nosti, hoc sermone me duplo leviorem reddidisti:
Surrexit, et adest, ut rumor serpit,
Et inferos fugiens super terram graditur.
Talia enim tibi nuntiare venio.
Deip. Nos equidem id scimus; sed unde tu nosti?
Age, dic, quomodo ais? quomodo dicis? quomodo nosti?
Quale evidens hujusce rei affers indicium?
Nunt. Turma custodum, quæ per totam noctem remanserat,
Et diligenti sollicitudine super tumulum invigilaverat,
Nunc cum tumultu nocte diffluens,
Ad sacerdotes cum maximo tremore cucurrit,
Visaque est novum rumorem amicis manifestare.
Nuntii autem nocturni valde horrescebant.
Neque frustra reformidavit cohors;
Timoris autem causam præter spem didici,
Noctu in urbem intra muros ingressus:
Eaque cognita, accessi placido gressu,
Et a tergo cohortis sermones audivi.

Illa autem sic locuta est cum audacia trepida,
Ambage multa, stupenda quæ ad sepulcrum contigerant.
Dixit igitur, dixit ad presbyteros,
Et principes sacerdotum, cædis auctores,
Congregatos, et ea de re consulentes :
« O vos qui horrendam cædem perpetrastis,
» Scribarum et seniorum cœtus,
» Venio vobis et urbi nuntiare plura stupenda,
» Quatenus omnino nova et prodigiis accensenda,
» Quæ mortuus ostendit, cujus noctu custos
» Ego delectus sum, et nunc adhuc exhorreo :
» Quod si adfuisses, hunc ipsum quem ut mortuum
» Ad custodiendum in tumulo nos misisti,
» Tuis precibus obsecrasses, hæc inaudita videns.
» Sed cupio primum audire, utrum tibi libere
» Dicam ea quæ illic gesta sunt, an sermonem con-» trahere debeamus.
» Metuo enim his sermonibus alloqui infensum
» Tyrannum, animi ipsius celeritatem reformidans,
» Et iracundiam, et mores nimium superbos. »
Hæc ad seniores dixit phalanx.
Illi autem ad semetipsos conversi, ista
Dixerunt, mutuo secum invicem misere colloquentes :
« Jamjam prope ut ignis succenditur
» Injuria Jesu facta, nobisque ingens nunc incutitur metus.
» Verum nulla sit mora ; milites bene excipiamus. »
Rursus conversi, ad phalangem hæc dixerunt :
« Audite, milites, quæ nostra sit sententia :
» Quæcumque ex mente nostra loqui non potestis,
» Tegite ; quia quantum in me erit, prorsus eritis » innoxii,

» Cum dixeritis discipulos clam mortuum furatos
» fuisse.
» Dabimus autem vobis munera præstantissima.
» Neque enim oportet præsidi ista te nuntiare,
» Quæ ad sepulti gloriam vergant,
» Nobis autem pudorem inurant,
» Et plebis furorem valde accendant,
» Omniumque indignationem contra nos excitent. »
Custodum vero turma respondit :
« Nihil eorum, quæ mihi sunt cognita, dicam,
» Siquidem ita vobis videtur, et me immunem fore
» dicitis
» Apud præsidem; sed tamen vobis dicentur.
» Qui sepultus fuit, minime Deo inferior videtur,
» Ex iis quæ antea patravit, et ex miraculis recens
» editis,
» Qui de sepulcro, cui lapis erat impositus, sese
» exerens,
» Sigillis adhuc integris remanentibus,
» Nobisque circa vigilibus,
» Omnia illustravit, nos autem tremore
» Perculsos, ut mortuos posuit.
» Terræ enim fundamenta inaudito motu concussa
» sunt,
» Statimque lapis a monumento revolutus fuit :
» Atque ut istud videtur, et quantum assequi pos-
» sum,
» Et omnia intelligere, cernebam tumulum :
» Ex æthere autem exiliit vox aliqua, et, ut suspicor,
» Deus pater inusitata voce intonuit.
» Hac autem simul intonuit, et ad cœlum
» Et terram firmum emisit fulgorem sacri ignis :
» Siluit autem æther, taciteque nemus frondosum

» Folia continuit, nec ullum audivisses sonum
» Hunc igitur hominem, quisquis sit, amici,
» Excipite nunc ; prorsus enim videtur magnus.
» Quin et hoc dicunt ipsum, ut audio,
» Propulsatricem malorum gratiam hominibus lar-» giri,
» Et absque illo nihil unquam boni esse,
» Neque unquam fuisse ? et si verus esset sermo,
» Potius illi sacrificarem, quam furens
» Calcitrarem adversus stimulum, Deo pugnans » mortalis. »
Cong. Pont. « Tu multum obdormisti, et somnia » queris.
» Discipuli, dum somno indulgebas, mortuum furati » sunt :
» Et id unum præsidi loquere.
» Quæ autem minime nobis sunt jucunda, sile,
» Et in gratiam hujus silentii munera accipies.
» Profecto mortuum sponte vendidisti ;
» Et nisi tacueritis, illud ediscet præses. »
Cust. « Eo non adduceris ut meos ausculles sermo-» nes :
» Ego vero, quamvis apud te male audiam,
» Dico te non debere adhuc efferre,
» Sed quiescere ; non enim tolerabit.
» Nos autem minime vendidisse, sigillum solum
» Manifeste ostendit, nullamque habes criminandi » ansam.
» Sigillo enim illæso, superimposito lapide,
» O novum prodigium, e sepulcro surrexit. »
Cong. Pont. « Omitte plura : excipe munera. »
Cust. « Cum meis sermonibus nolis obtemperare,
» Tuis ipsemet, ut dicis, persuadebor.

» Vide autem, quomodo me a præside liberaveris. »
Cong. Pont. « Minime sis sollicitus qualiter circa
» istud sit affectus.
» Suadebo enim ipsum, ut tibi amica sentiat,
» Cum sit tibi affinis, et ex Ausonia tellure ortus.
» Verum celeriter abeo ; nihil metuas.
» Dices autem : Illius discipuli, nocturno pede,
» Latentes oculum meum, mortuum sustulerunt. »
Cust. « Hei mihi misero ! ah, ah, ah ! »
Pilat. « Quis ille qui ad fores ingemit et luget ? »
Cong. Pont. « Milites qui morte afflicti corpus cus-
» todiebant,
» Adsunt præses, et præ maximo metu suspirant. »
Pilat. « Opportune venis, licet indicans nescio quid.
» Cur isti flentes ejulant et ingemiscunt ?
» Quæ causa tanti metus ? dic. »
Cong. Pont. « Ipsi adsunt : verba faciant. »
Cust. « Princeps illius discipuli, pede nocturno,
» Conspectum meum latentes, mortuum sustule-
» runt. »
Pilat. « Quomodo, o vos, qui fecistis maxima mala,
» Discipuli accedentes ad tumulum introierunt,
» Vobis insciis, et mortuum rapuerunt ?
» Neque eos tumulum introëuntes animadvertistis,
» Neque egredientes ? horum quis luet pœnam
» Præter te ? Te enim tumuli custodem esse dico ;
» Tu fecisti, ut omnibus hominibus sim ludibrio :
» Et præter ignominiam pœnam cædis solvam.
» Te fefellerunt fures, mihi multum irridentes.
» Quæ autem ratio corpus exanime furandi ?
» Quomodo ausi sunt tot in mediis custodibus,
» Quos et accensas faces ferre dicunt,
» (Et aliunde nox decurrit pleno lunæ orbe,)

» Quomodo ausi sunt pavidi accedere, et lapidem
» revolvere,
» Quem non absque labore tota cohors posuit,
» Et cui a foris sigillum posuit
» Confertim vobiscum ipse cœtus seniorum?
» Haud discipulos novi, quos mortuum furatos esse
» ais.
» Tu hæc fecisti; neminem recipiemus:
» Animum meum decipere conaris, fingens sermo-
» nes.
» Verum tibi opus esset longa et vehementi ora-
» tione,
» Qua mihi persuaderes te non falsa enarrare.
» Non enim tibi constat sermo veritatis;
» At sermonibus mutationem afferunt consilia,
» Neque consiliis inhærent sermones. »
Cust. « Optime locutus es, princeps, quemad-
» modum res se habent:
» Ego enim nocte oculum pervigilem habui,
» Neque dormitavi, neque obdormivi, testor tuum
» caput,
» Et cuncta vidi, et nuntius veni illuc currens.
» Ego quidem eram promptus noctu accurrere,
» Et tibi omnia narrare, et pœnam effugere:
» Verum sapientes et divina scientes
» Mihi suaserunt expectare fulgidum diei lumen.
» Neque enim me cohibuerunt lucidæ solis
» Faces, sed ad illos statim accurri,
» Et ipsis dixi quæcumque vidi et audivi:
» Ipsi autem meis sermonibus, etsi veris, fidem non
» adhibent. »
Pilat. « Vereor, cohors, ne hîc vanam seras fabu-
» lam.

» An enim furati fuerint discipuli, non liquide no-» vimus,
» Et meo tamen animo res hæc est suspecta.
» Ecquod enim manifestum rei affers indicium ? »
Cust. « Princeps, properas, priusquam scias quid » sit gestum.
» Fur nocte plurimum valet.
» Verum quam primum oportet indicere exercitui,
» Ut quis eorum maxima pedum celeritate fretus,
» Cohortem præteriens in silentio noctis,
» Veluti in laqueis vinctus deprehensus,
» Plagis cæsus, ediscat quid sibi agendum sit.
» Turpe enim nobis, et præter turpitudinem dam-» nosum,
» Deo concedente, ut facile vindictam sumamus,
» Multos dimittere tanti facinoris reos. »
Pilat. « Nescio tuos mortui raptores, quos dicis ;
» Non novi ; res est suspecta, mihi suspecta.
» Quomodo enim fugitivi mortuum furati essent,
» Quem viventem præ nimio tremore deseruerunt ?
» Neque enim adeo gravis sopor habuit custodes,
» Neque tumuli custodiam spreverunt,
» Neque isti audacia animorum plena deliquere,
» Quos et ancillæ vocem eo impulisse
» Audivi, ut ipsum præ metu abnegarent. »
Cong. Pont. « Qui in omnibus es inconcussus, nunc » animo fluctuas,
» Et hæc audiens, omnia incassum suspicaris.
» Utinam esses tam sapiens, quam manu promptus !
» Verum nulli homini omnia posse dedit
» Natura : alii enim aliud datur munus ;
» Tibi quidem fortiter pugnare, et aliis abdita nosse.
» Qui nunc ignis faces accensas audiens suspensus » es,

» Eeque putas seductorem a discipulis captum fuisse:
» Simplex est oratio: adversus hostes armare manus
» oportet. »
Pilat. « Tu cohortem lusisti, et me ipsum abducere
» tentas.
» Tu omnia peregisti; quæ supersunt, tu videris. »
Cong. Pont. « Hæc igitur omnia crede, sicut et tibi
» videtur,
» Qui agendi et dicendi vi maxima polles. »
Nunti Cum talem edidicerim audaciam iniquorum,
Qui dolo Christi resurrectionem prorsus obruant,
Cucurri, domina, ut istud tibi indicarem.
Ne fidem deneges; quæ enim audis, sunt omnino vera,
Et arbitror hunc rumorem per totam urbem spargi.
Quidam enim custodes etiam hunc efferunt,
Et miraculum in secretis conventibus enuntiant.
Ad te venient cives, et omnia scies.
Celeriter enim ipse nuntius indiciorum
Accurri, animo veniens hilari,
Ut te ipsam suavissima perfundam lætitia.
Deip. Opportune venis, et tibi gratia rependetur;
Opportune venis, quanquam scelus denunties,
Ipsorum seniorum valde iniquorum,
Qui plura falsa et vana peregerunt:
Quomodo enim cohibuisset sepulcrum, et lapidis sigillum,
Aut custodum phalanx aliqua, Verbi, quod capi non potest,
Ad cognationem sui Patris unctum corpus?
Dominum qui antea visus est gradiens super aquas, quasi terram,

Qui a se ipso est, sut ipsius auctor,
Ferentem eum, qui omnia virtute sua portat;
Qui virginale claustrum minime rumpens
Egressus est, divina virtute emicuit;
Neque enim virgineum nexum ullo modo solvit.
Eum genui : novi autem quomodo genuerim.
Sed quomodo custodum phalanx eum sensisset
Redivivum, qui ipsos latet Angelos?
Quomodo mortali ex sanguine corpus fingit?
Quomodo qui carnis expers, ac Verbum prius erat, charo factus est?
Quomodo permanens in cœlo cum Patre suo,
Qui rerum hanc universitatem totus implebat, meo fuit inclusus utero?
Hæc incassum invidia sacerdotes frenduerunt.
Nos vero, amicæ, nunc ad tumulum curramus,
Eamus quam celerrime prope sepulcrum,
Et tuto iterum omnia perscrutemur,
Et ea quatenus se habent, nostris manifestabimus amicis :
Et ipsi simul accurrentes nos antevertunt.
Chor. Et Petrus quidem cum dilecto Joanne,
Festinanter currentes ad tumulum qui vitam in se continet,
Et omnibus diligenter perpensis, dixerunt discipulis,
Quemadmodum et dixit Maria Magdalene, cui fides fuit adhibita,
Quæ prior occurrerat, et omnia sedulo consideraverat,
Et vacuum esse tumulum indicaverat.
Deip. Sane ante alias ista cucurrit ad monumentum,
Et ego illi socia protinus adstiti,

Et locum, qui prius erat sepulcrum, vacuum esse vidimus,
Tum sublatum oculis dilectissimi mortui corpus ostendit (angelus),
Et ubi fuerat corpus alios positos.
Verum statim cognovimus, prout res se habet,
Et istud discipulis Maria properans nuntiavit.
Surgens autem Petrus ad sepulcrum cucurrit,
Et una cucurrit discipulus virgo,
Et viderunt ea quæ ipsis dixerat Maria;
Et nos iterum eorum vestigia prementes accessimus.
Sed prope astat ipsa Magdalene,
Ipsa loquatur, quidquid auditum aut actum fuit.
Magd. Quid ais, virgo domina, gaudium generis humani?
Deip. Quæcumque te vidisse, et discipulis pertulisse
Ego dixi, hæc ipsa puellis renuntia.
Magd. Res ita se habet, domina, quemadmodum dicis.
Nosti enim, nosti me ad tumulum præivisse,
Et quicquid dixi, audivisti. Opus non est iterum ea dicere,
Quæ currens ad hunc tumulum omnium bonorum fontem
Sola prior, deinde cum duobus discipulis,
Et ibi uberem lacrymarum copiam fundens, et assidens,
Interrogavi, et diligenter scrutata sum.
Vidi duos angelos vestibus albis indutos,
Supra et infra sepulcrum sedentes,
Hunc ad caput, istum ad pedes:

Et utrumque divinitus radiantes videns,
Steti gaudio simul et tremore perculsa.
Deinde auribus vocem, cui nihil est quod comparare queam,
Excepi, et cursu sum conversa:
Confestim vero sub nova specie Christum conspicio.
Aliquem vero præstantissimum forma exhiberi dixi,
Ad terramque concido, et pedes amplecti gestiebam:
Abnuebat autem ille, et ad discipulos me mittebat;
Et iis auditis, quæ scire avebam,
Nempe quod ad cœlum et ad Patrem suum redit;
(Nondum vero ascendit, ut dixit,
Cum in terris versaretur, sed in Galilæam discipulos,
Ut ipsis dixit, prævertit, et expectat;)
Hæc omnia dilectis discipulis suis nuntiavi.
Illi autem meos sermones nihili pependerunt,
Sed ipsi pernici cursu ad tumulum venerunt,
Et viderunt ea quæ audisti. Sed non opus est ea iterum loqui,
Quæ a temetipsa teste oculata summatim
Audierunt; cum sciscitata fueris, optime nosti.
Cum enim ea prius audieris cum dilectis puellis,
Metu perculsa, te mihi sociam dedisti,
Adhibitis duabus aliis dilectis Mariis,
Cucurristi ad videndum ea quæ prius audieras,
Vidistique omnia, etiam tuum Filium, ut decebat.
Quin et audio duos alios e discipulis,
Nunc, cum rus quasi profecti essent, ipsum vidisse,
Et omnia didicisse, quæ nosse valde exoptabant,
Qui et currunt, ut cæteris discipulis id eloquantur:

Et illuc nos nunc cito convenire oportet.
Forsitan et rursus Dominum videbimus.
Ecce enim jam et crepusculum vespertinum.
Curramus igitur, curramus, ubi discipulos
Ob nocturnas tenebras congregandos fore arbitror.
En pervenimus ad domum Mariæ,
Ubi dilectos discipulos adesse audio,
Foribus occlusis manentes,
Adhuc omnino a carnificibus metuentes.
Et fores sunt diligenter obseratæ :
Quomodo autem, januis clausis, ingrediemur ?
Jamvero audiit, et sine strepitu aperuit
Dilecta Maria, atque subeamus invitat.
Ingrediamur proinde leni pedum gressu ;
Ne amicis paventibus novum tremorem incutiamus.
Ecce congregatæ sumus undecim discipulis,
Et aliis omnibus qui se ipsis immiscuerunt.
Fores iterum diligenter obsera, Maria.
Itaque silenter ipsum audiamus Cleopham;
Adest enim, ut video, et plura narrat,
Quæ Jesus ipsis dixit et egit,
Et quomodo eum in fractione panis cognoverint.
Ah, ah ! sile, sile.
Stat ecce Dominus intra fores,
Res vere maxima admiratione digna.
Quomodo, quomodo, foribus occlusis, adest?
Forte quemadmodum et e sepulcro obsignato surrexit,
Et antea ex virginis alvo prodiit,
Intacta castissimæ matris vincula servans.
Christ. Pax vobis.
Quid obstupescitis ? ecce manus et pedes
Ipsumque meum latus perforatum

Clare videntes, agnoscite me, quia ipse
Sum ego; neque enim spiritus ullatenus carnem habet,
Neque uspiam ossa spiritui inhærent,
Quemadmodum me ipsum nunc videtis habere,
Et manum admoventes cernitis me omnia habere.
Sicut autem Pater huc me misit,
Ita et vos ego in mundum mitto,
Et vobis, dilecti, Spiritum sanctum insufflo,
Quem accipientes ubique prædicate me,
Cum Patre meo et sancto Spiritu.
Ite igitur, ite, charissimi præcones,
Decantate carmen triumphale per totum orbem terrarum,
Et regias circa domos accurrentes,
Davidis urbi nuntiate, ut tota videat
Sui salvatorem ex tumulo modo redivivum.
Testes mihi eritis in universa terra.
Salvus erit, qui sermonem excipiens
Amplexabitur baptismum, mei sanguinis pretium;
Qui autem vestros sermones repulerit,
Ut infidelis damnationem incurret.
Quapropter vobis largior divini Spiritus gratiam.
Cujus delictorum vincula solveritis,
Et ipse a vinculis solutus tunc invenietur:
Cujus autem peccatorum nexus retinueritis,
Insolubilibus nexibus remanebit astrictus.

His autem vinculis insolubilibus, omnium Rex,
Qui nexus ipse solveris, o Salvator, me libera,
Quibus, eheu! me constrinxit seguities.
Hostis seductor invidia oppressit,

Cernens me vinculis antea insolubilibus liberum
Per fidem in te, et tua munificentissima benignitate.
Salve, o optime optimi Fili, Rex supreme,
Qui mali principem conculcasti serpentem,
Et novissimum hostem mortem evertisti :
Quibus ne iterum me opprimi sinas,
Rex, Rex immortalis, tu Deus unice,
Qui et judex omnino æquus, venies me judicaturus.
Quomodo igitur te nunc intuebor, o Verbum?
Quos oculos in tuum thronum defigam,
Qui memetipsum indignum exhibui miser,
Cœlo, terra, tuaque providentia?
Infensus hostis me rapuit, detrusitque
In foveam, in tartarum, in chaos immensum.
Acriter persequens seductor me corripuit,
Et me totum in tenebras inferni demersit.
Miserere, Deus, præbe manus, et sustenta me.
Neque me hominum interfectori ludibrium sinas:
Sum tuum figmentum, tu me solus corripias;
Et hic me tu ipse benigne percutias,
Neque me ad gehennam mitti permittas.
O Redemptor, te deprecamur, inique egimus,
Et corpore, et mente, et animo infeliciter.
Peccavimus tibi, et in pluribus te offendimus.
Sero didicimus, nescientes quando oportuisset,
Et nequidem deinceps egimus ea quæ tibi placebant.
Errores nostros agnoscimus; tu vero remitte.
Scimus autem te minime mortalibus ira esse similem
Misereare, o mi Servator, neque propter mea

Peccata nos internecioni nostræ derelinquas.
Tuus enim sum filius, filius et tuæ ancillæ,
Et mei gratia, o Verbum, mortem subisti,
Et inimico me gaudium ne dimittas.
Virga tua percute, sed benigne.
Tuæ matris intercessionem admitte, o Verbum.
Et eorum quibus solvendi gratiam tribuisti.
 Veneranda, colenda, omnino beata virgo,
Tu quidem cœlestes beatorum sedes incolis,
Exuta quicquid est fæcis humanæ,
Immortalitatis pallio amicta,
Senique in perpetuum, ut Deus, expers agnita :
Verbis autem meis superne sis propitia.
Sane, virgo inclyta, meos excipe sermones.
Tibi enim soli inter mortales hic honor competit,
Ut Verbi parenti, etsi supra modum.
Quo fretus ego, hisce compellare sermonibus audeo,
Et tibi coronam contextam ex illibato
Prato, o domina, floribus ornatam, tibi fero,
Pro pluribus beneficiis, quibus me dignata es,
Et tu semper a multiformibus calamitatibus me liberes,
Ab hostibus visibilibus, et plerumque invisibilibus.
Finem autem vitæ habeam, ut optavi,
Te semper omnis vitæ præside fruens,
Et acceptissima apud Filium tuum patrona
Cum virginibus quæ ipsi placuerunt.
Ne igitur sinas me tradi tormentis,
Et inimico hominum corruptori esse ludibrio.
Tuere me, et ab igne et tenebris erue me,
Fide quæ justitiam parit, tuaque gratia :
Ex te enim nobis gratia illuxit a Deo,
Et tibi eucharisticum hymnum texo.

Salve, o puella, omnium lætitia, mater virgo,
Decora super omnes virgines,
Cœlestibus ordinibus eminentior,
Domina, omnium regina, generis humani gaudium.
Benevola semper esto tuo generi,
Et mihi utique maxima salus.
Tribue mihi, domina, delictorum expiationem,
Et mihi præsta animæ salutem.

FINIS TOMI QUINQUAGESIMI-SECUNDI.

ANNOTATIONES.

ANNOTATIO (1) pag. 13.

Versus est Euripidis ex tragœdia quæ *Phœnissæ* inscribitur. Hunc versum Diogenes non infestive usurpavit, cum, in prandio quodam, pane hordeaceo vesceretur. Allata namque placenta, hordeaceum panem abjiciens, ait : « Hospes, tyrannis procul cedito, » hordeaceum panem per hospitem, placentam autem per tyrannos intelligens.

ANNOTATIO (2) pag. 14.

Cleanthes, cum summa inopia premeretur, noctu aquam in hortis hauriebat : unde appellatur φρεάντλης : interdiu autem litterarum studiis operam dabat.

ANNOTATIO (3) ibid.

Illic παιδεραςίας Socratem insimulat Gregorius. Nonnulla sunt in dialogo Platonis inscripto *Charmides*, quæ hujus sceleris purum non fuisse hunc philosophum produnt, a quo nihilominus eum alius e suis discipulis, Xenophon, vindicat. Vide Memorabilium Lib. 1, cap. 11, n. 16.

ANNOTATIO (4) ibid.

Salse hoc loco, ait Billius, Socratem perstringit, ut qui ea de causa cum præstanti forma adolescentibus consuetudinem haberet, quod scilicet ii soli mentis acumine atque intelligendi facultate pollerent, qui egregia forma præditi erant.

ANNOTATIO (5) pag. 15.

Sit ita sane, quod Plato vituperio dignus non sit, ob vectum in Ægyptum mercaturæ causa oleum; an vero in tali viro reprehensione dignum non est, quod in Siciliam ad Dionysium juniorem se contulerit cupediarum amore? quod certe philosophum dedecebat, qui scriptis victus tenuitatem profitebatur.

ANNOTATIO (6) ibid.

Quædam exponenda sunt, ut intelligatur hic locus. Plato e Sicilia rediens, ad Æginam insulam appulsus, ad quam accedere Atheniensibus capitale erat, maximum vitæ discrimen adiit. Tandem quidam Afer, Anicetis, meliorem se tota exhibens Græcia, quæ ab Æginetis de redimendo Platone nullatenus laborabat, eum atque ipsius famam et doctrinam viginti aut triginta minis coëmit.

ANNOTATIO (7) pag. 17.

Alludit Gregorius ad hæc Theognidis: *Oportet eum, qui inopiam fugit, in vastum mare se projicere, aut e præruptis scopulis se dare præcipitem.*

ANNOTATIO (8) pag. 19.

Oculis captus Plutus, ab Aristophane inducitur, eo quod, nulla proborum hominum habita ratione, divitias indignissimis largiatur.

ANNOTATIO (9) pag. 22.

Billius pro Carmelo scripsit *torrentem:* Gregorius memoria lapsus est. Nam a corvis pastus est Elias, non in Carmelo, sed in torrente Carith. Verum id Billio fas erat observare, atque etiam debebat, quod est interpretis officium: at verba Gregorii non erant mutanda.

ANNOTATIO (10) pag. 27.

Leos, Orphei filius, ut Atticam universam gravissima fame levaret, tres filias virgines mactandas tradidit, quod hoc unum depellendo morbo remedium oraculo ostensum esset. In cujus beneficii memoriam monumentum ab Atheniensibus erectum est, quod *Leochorium* appellarunt.

ANNOTATIO (11) ibid.

Philotesia est, ait Billius, amica quædam ad bibendum invitatio. Novam autem Socratis philotesiam vocat, eo quod Socrates cicutæ poculum bibiturus dixisse feratur : *Propino pulchro Critiæ*, qui quidem in eum fuerat teterrimus, ut scribit Tullius.

ANNOTATIO (12) pag. 33.

Billius putat hic a Gregorio designari Assyrios, apud quos olim virgines maturæ viro, in publicum productæ, singulis annis venales iis proponebantur, qui uxores ducere vellent; primo pulcherrimæ quæque vendebantur, et ea pecunia, quæ ex pulchrioribus venditis collecta fuerat, aliæ connubio locabantur. *Joan. Bohemus*, lib. 2, *de Moribus gentium*, cap. 3.

ANNOTATIO (13) ibid.

Ita Praxiteles, ut ex Posidio refert Clemens Alexandrinus in Adhortatione ad gentes, Cnidiæ Veneris imaginem construens, fecit eam forma similem Cratinæ quam amabat, ut adorarent miseri amicam Praxitelis. Ita pictores olim ad pulchritudinem cujusdam meretricis Venerem effingebant.

ANNOTATIO (14) pag. 33.

Phidias Atheniensis in annulo Jovis Olympii, ut scribit Clemens Alexandrinus, (non Minervæ,) pusionis sui nomen scripsit.

ANNOTATIO (15) ibid.

Leæna, meretrix Atheniensis, Harmodii amica (de qua Athenæus, lib. 13, cap. 24,) sub Veneris forma in templis depicta erat.

ANNOTATIO (16) ibid.

Λαΐδα. Hæc erat scortum ex Hyccaris, Siciliæ oppido, ortum; sic apud Athen. ejusd. lib. eod. cap.:

Roboris invicti atque animi sit Græcia quamvis,
Victa tamen formæ paruit illa suæ
Laïdis.

ANNOTATIO (17) pag. 35.

Κέμας. Ita legendum, versu postulante; alludit enim ad Nazaræos Veteris Testamenti, qui comam suam Deo consecrabant.

ANNNOTATIO (18) ibid.

Alludit ad Israëlitas quibus, antequam legem acciperent, divinitus mandatum est, ut sese biduo sanctificarent, ac vestimentorum suorum labes abstergerent, ut habetur Exodi 19. *Bill.*

ANNOTATIO (19) pag. 36.

Alludit ad Mercurium Trismegistum, qui Deum quidem cogitari quoquo modo posse ait, at oratione explicari nullo modo posse. *Bill.* In eadem est sententia Plato.

ANNOTATIO (20) pag. 36.

Ante quem stant tenebræ. Priori versiculi parte alludit ad illud Psalm. 103 : *Amictus lumine sicut vestimento;* posteriore autem ad illud Psalm. 17 : *Posuit tenebras latibulum suum.*

ANNOTATIO (21) pag. 39.

Maris cursor, maris incola. Aristoteles, lib. VIII, cap. 2, de *Hist. anim.*, delphinum diutius in terra vivere posse scribit, quod spirandi facultate sit præditus.

ANNOTATIO (22) pag. 43.

Adjumenta et beneficia Dei erga hominem enumerat. Primum Paradisum in Eden plantavit ; deinde hanc ei primam gloriam infudit, ut ad imaginem suam eum conderet. Tum adjumenti causa mandatum ei imposuit, cujus observationi immortalitatis consequendæ spes promittebatur. Quin etiam, cum a mandato recessisset, ne sic quidem omni ope destitutum reliquit; verum pluribus disciplinæ generibus, tam publicis quam privatis, impietates et flagitia eorum, quibus nefarie offendebatur, juste vindicans, sic paulatim eos ad agnitionem sui instituit; atque undis quidem obrutum orbem exitio tradidit : fulminibus autem Sodomitarum execrandam libidinem oppressit, urbesque in cenerem redegit. Postea aliud medicinæ genus, hoc est, scripta lex per Moysen inducta est ; ac denique remedium omnium valentissimum ac præstantissimum, summæque bonitatis plenum, ipse in plenitudine temporum, a sinu paterno minime excedens unigenitus Filius, divinam naturam humanæ copulavit, totus toti personaliter arcano modo unitus, quo nimirum Deus

impassibilis manens humana parte perpetiens, passionibus meis mederetur. *Bill.*

ANNOTATIO (23) pag. 43.

Οὐδὲν πλεῖον ἔμοιγε. Id est, *nihilo melius mihi est* (ob virtutis studium) *quam aliis; imo meliora omnia impiis eveniunt.* Easdem querelas de impiorum prosperitate in viris sanctis, in Davide et Prophetis passim reperies.

ANNOTATIO (24) pag. 44.

Melius esset peccatoribus ævi futuri pœnas effugere, quam me nunc molestiis et ærumnis conflictari. Billius hoc velle Gregorium putat: *Multo melius actum iri cum peccatoribus, si in hac vita, quæ brevi finem habitura est, cum ipso multas acerbitates perferrent, quam ut ad æternas pœnas reservarentur.* Mallem priorem Billii interpretationem: *Tametsi impii et nefarii homines de hujus vitæ prosperitate sibi gratulentur, me contra miserum existimare soleant, qui multis in vitæ curriculo calamitatibus afficiar; revera tamen præstabilius est magisque expectandum in hac vita excruciari, quam scelerum pœnas in altero ævo expendere.*

ANNOTATIO (25) pag. 47.

Ἦ ῥ' ἐτεὸν μερόπων. Alludit ad istud Homeri Odyss. VII, 12:

Οὐδὲν ἀκιδνότερον γαῖα τρέφει ἀνθρώποιο,
Πάντων ὅσσα τε γαῖαν ἐπιπνέει τε καὶ ἕρπει.
Nullum infirmius homine alit terra,
Ex omnibus quæ in orbe spirant et serpunt.

ANNOTATIO (26) pag. 48.

Hæc Cyrus intelligit de magnificorum extructione se-

pulcrorum; Billius vero de aqualiculo cibis distento; vel de externo splendore, sub quo persæpe impurissima et flagitiosissima vita delitescit. Alludit ad sepulcra dealbata, de quibus Dominus loquitur in Evangelio, quæ extrinsecus pulchra apparent, cum intus plena sint ossibus mortuorum. *Matth.* xxv.

ANNOTATIO (27) pag. 48.

Semper in suspicione versantur ac metuunt parentes, ne quid mali accidat filiis. Ita Cyrus. Potest etiam, inquit Billius, hæc suspicio ad parentum zelotypiam, quæ fit ut nonnunquam metuant ne alienos liberos pro suis alant.

ANNOTATIO (28) pag. 49.

Hic versus ex Homero sumptus est, Iliad. IX, 525, ubi narrat Phœnix, quomodo circa apri Calydonii caput inter Curetes et Ætoles gravissimum prælium commissum fuit. *Bill.*

ANNOTATIO (29) ibid.

Αἰάκου ἀπόγονα, *Æaci nepotes.* Non semel Homerus, ut bene Suidas observat, Æcida vocat Achillem. Billius de Agamemnone, quem Gregorius, lapsus memoria, ut putat, Æacidem appellat, exponit. Minime vero probabile est, Gregorium in libris et historiis Græcorum versatissimum, hic lapsum memoria, atque Agamemnonem cogitasse et errore Æacidam vocasse. D. Gaulyer censet Gregorium de duobus Ajacibus, altero Telamonis, altero Oïloï filio loqui. De posteriori, cujus meminit Virgilius, Æneid. lib. I, v. 40, Gregorius videtur verba facere.

ANNOTATIO (30) pag. 49.

Hercules, cum Nessi sanguine tinctam vestem induisset, totus statim exarsit, misereque interiit. Trag. Senec., *Hercules furens.*

ANNOTATIO (31) pag. 51.

Plato, lib. I et 7, *de Legibus*, appellat hominem παίγνιον θεῶν, quod præclare dictum fuisse ait Synesius, Orat. *de Provid.* Ad illud alludit Gregorius.

ANNOTATIO (32) pag. 77.

Ἄλως. Ita Vat. Edit. ἄλλως. Coisl. ἄλλος. Melior sane lectio Vat. Confert enim Gregorius sonitum eum, quem buccæ hominis ira inflammati emittunt, cum eo sono qui ob frumenti trituram ex area editur. Nam, ut interpres annotat in his verbis, lib. V, Iliad., vers. 499,

Ὡς δ' ἄχνας ἄνεμος φορέει ἱερὰς κατ' ἀλωὰς,
Et sicut ventus paleas differt sacras per areas;

locus in quo triticum teritur, ac fruges a palea secernuntur, ἀλωὰ et ἅλως appellari solet.

ANNOTATIO (33) pag. 78.

Hominem iracundiæ ardore deflagrantem dæmoni comparat : imo etiam, excepto lapsu, pejorem eo esse asserit. Basilius eum homini a dæmone obsesso similem esse scribit, in Homil. adversus irascentes. *Bill.*

ANNOTATIO (34) pag. 81.

Bis in manus Davidis incidisse Saülem narrat Scriptura : Primo cum David præcidit oram ejus chlamydis, I Reg. XXIV, 5; deinde cum tulit hastam et scyphum aquæ, qui erat ad caput Saülis dormientis, ibid. XXVI, 12.

Καὶ ἔλαβε Δαβὶδ τὸ δόρυ, καὶ τὸν φακὸν του ὕδατος ἀπὸ προσκεφαλῆς αὐτοῦ. Ita Septuaginta : *Et accepit David lanceam et lentem aquæ a cervicali ejus.* Utriusque historiæ meminit Gregorius. Itaque φακός τε τοῦ κράνους, intelligendus juxta Scripturam scyphus aquæ, qui erat ad caput Saülis ceu ad cervical, pro more regum atque imperatorum : non vero *galea*, ut male hactenus reddiderunt interpretes. Nec felicius vertit Billius, *pars galeæ*. Ut enim concedamus κράνος significare *galeam*, sacer textus non aliud intelligere sinit per φακὸς, quam *scyphum aquæ qui erat ad caput Saülis*, ut in Vulgata legitur. Forte etiam in Gregorio non legendum esset κρανοῦς, sed κράνου, quod, teste Eustachio, significat *caput*. Grammatici tradunt neutrum esse φακὸς, at masculini generis est apud Septuaginta, unde hanc vocem exscripsit Gregorius.

ANNOTATIO (35) pag. 81.

Hîc memoria lapsus videtur Gregorius ut et infra, Lib. 2, Sect. 2, Carm. III, *ad Vitalianum*, v. 324. David quidem nuntios mortis Saülis et Isboseth jussit interfici : at nihil tale gessit cum ei nuntiata est mors Absalom : imo non nuntiata est, sed sciscitando didicit.

ANNOTATIO (36) ibid.

Δύσφημον. Quasi convicia illa quibus Davidem Semeï laceraverat, celebri regis in Hierosolymam reditui forent omen sinistrum.

ANNOTATIO (37) ibid.

Συντράπεζος οὐ καλῶς. Bill. : *Quod vesceretur improbe.* Quod quidem durius. Videtur hîc Gregorius a Scripturæ mente discedere. Non enim Paulus reprehendit Petrum, quod male communi mensa cum Gentilibus uteretur, sed

quod ab iis se subduxerit metu Judæorum, qui supervenerant, ne illis esset offendiculo hincque gentilibus majori offendiculo foret. Excidit forte unus et alter versiculus.

ANNOTATIO (38) pag. 92.

Ὀργήν. *Hunc*, id est, Dæmonem : his verbis arbitratur Billius hunc Ephes. II, 3, locum significari : *eramus natura filii iræ*, quanquam alio sensu dici possint *filii iræ*, qui sempiterna *Dei ira* sunt digni.

ANNOTATIO (39) pag 111.

Hæret hic Billius et fatetur se ex Gregorii scriptis colligere non potuisse, cur potissimum Gregorius Plutum Chamos vocet. Verum, si minus ex ejus scriptis, saltem ex libro Judicum XI, 24, id colligere possumus, ubi Jephte regi Ammon bellum moventi, et veluti sua repetenti, quæ Amorrhæorum fuerant, eisque Israëlitæ, Deo auctore, abstulerant, sic respondet : Οὐχ' ἃ κληρονομήσει σε Χαμὼς ὁ Θεός σου αὐτὰ κληρονομήσεις... *Nonne quæcumque possidenda dederit tibi Chamos, deus tuus, hæc possidebis?* Sic etiam Hebræum. His patet, quemadmodum apud Græcos Plutus opum et possessionum arbiter censebatur, sic apud Moabitas fuisse Chamos, adeoque licuisse Gregorio ad avaros et raptores transferre.

ANNOTATIO (40) pag. 113.

Penelopes telam retexere, est inanem operam sumere, et rursus destruere quod effeceris : proverbium natum ex Homero qui Odyss. II, 94, fingit Penelopem Ulyssis uxorem procos eam urgentes hac conditione delusisse, ut tum se promitteret nupturam, ubi telam, quam habebat in manibus absolvisset. Quam conditionem, postea quam

illi accepissent, mulier astuta, quod interdiu texuisset, id noctu retexere cœpit :

> Ἔνθα καὶ ἠματίη μεν ὑφαίνεσκεν μέγαν ἱςὸν,
> Νύκτα δ' ἀλλύεσκεν ἐπὴν δαΐδας παράθειτο.

Hoc proverbium usurpat Plato in Phœdone, et Tull. Acad. Quæst. lib. 2.

ANNOTATIO (41) pag. 116.

Circe veneficiis suis Ulyssis socios in sues mutavit. Sic lascivæ mulierculæ fuco ac pigmentis suis ita maritos dementant, ut pene hominum exuisse naturam, et belluinam induisse videantur.

ANNOTATIO (42) pag. 117.

Pandora puellæ nomen est apud Hesiodum, sic dicta, quod dii omnes donum aliquod in eam contulissent. Hanc ob cœlestem ignem a Prometheo surreptum, e cœlo in terram demissam fuisse fingit Poëta, ut homines philtris suis ac fucis in exitium impelleret. Hac enim sunt de ea Jovis verba :

> *Pro igne dabo tibi gratam pestem, qua omnes*
> *Delectentur suam ipsorum mortem amantes.*

Commode itaque Gregorius Pandoræ comparat mulieres fucatas et unguentis delibutas. Hujusmodi Pandoræ egregia est descriptio Proverb. VII.

ANNOTATIO (43) pag. 118.

Narrat Ovidius, lib. 3. Metam. quemadmodum Echo Narcissi amore correpta fuerit; verum quis ipsam Echo deperierit, non indicat.

ANNOTATIO (44) pag. 119.

Legendum forte ξυνὸς, inquit Billius, ut præcedentis

45.

distichi ratio reddatur, negatque Gregorius mirandum si taurus præstantia artis deceptus in pictam juvencam impetum fecerit : hoc enim ipsi commune est ac stultis viris, qui fucatæ formæ elegantia inescati in luculentam fraudem incidunt. Sed nihil immutandum videtur. De quodam Parrhasio pictore etiam commemoratur, quod arte sua sic ad vivum uvas expresserit, ut aves ad eas, tanquam ad veras uvas advolarint.

ANNOTATIO (45) pag. 122.

Moris erat hoc quoque lascivis mulieribus, ut sciendæ salivæ causa vel lignum aliquod, vel aliquid hujusmodi dentibus premerent, credo et humoris illius emissione vegetius os redderetur. Ad hunc igitur morem exagitandum ita hæc describit quasi de equis verba faceret. Equorum enim proprium est ἄβρωτον ἐδωδὴν μαλθάσσειν, *ronger son frein*, ac maxillas huc illuc detorquere, spumamque ore emittere.

ANNOTATIO (46) pag. 124.

Vult forsan Gregorius impiam Jezabelem, cum jubente Jehu præcipitata est, cadendo impudens os suum oculosque suos cruentasse. Illudit enim ad id quod dictum olim de impudente homine, eum non habere in oculis κόρας, sed πόρνας, κόρη namque etiam significat puellam. Combef. πόρνας accipit pro πορνείας, *lavit scortationes meretricio cruore.*

ANNOTATIO (47) pag. 129.

De falsis diis, hæc accipienda sunt, inquit Billius; neque enim hîc habent quod arrodant hæretici. Tantum enim ab eo abest Gregorius ut eum honorem, qui sanctorum corporum reliquiis a piis hominibus haberi solet,

exagitandum putet, ut Cypriani cineres innumera miracula edere solitos esse scribat : ἁπάντα δύναται Κυπριάνου καὶ κόνις μετὰ πίστεως, id est, ut exponit Nicetas, *omnia potest vel ipsa Cypriani Cinis, si quis cum fide accedat.* Vide ea de re Tom. XLIX, pag. 540, num. 18.

ANNOTATIO (48) pag. 138.

Μίσθωμα πόρνης. Hoc est, *Deus munus ab impuro et scelerato animo proficiscens aversatur*, ut et Ps. XLIX, 16, non patitur ab homine iniquo laudes suas prædicari. Alludit autem hoc locò Gregorius ad illud Deuter. XXIII, 18, *Non offeres mercedem prostibuli, nec pretium canis in domo Domini tui, etc.*

ANNOTATIO (49) ibid.

Nonnihil obscura hæc sententia. Sic exponi et intelligi potest : nihil unquam retinendum, ne parvum quidem, quod Deo voverimus. Nihil Deo vovendum, quod non summa fide reddatur, utpote cui omnia sunt, etiam ante votum. Hanc esse mentem, propositum Ananiæ et Sapphiræ exemplum demonstrat.

ANNOTATIO (50) ibid.

Τοὐδ' οὐ φθόνος. Locus difficilis : non male Leuv., *nihil moreris :* id est, *nihil istud te moretur, si absit. Altiora te ne capias, ne zeles, ne invideas; ac si ea minime consecutus es, invidia adversus eos qui consecuti sunt, ne tabescas.* Combef. : *Hujus nulla invidia. Nihil interest, modo viæ reliquum haud cassum reddat.* Nicetas : *Invidia Deo nulla est, quin consequaris.* Gregorii mens hæc esse videtur, ut animo non concidamus, nec spem omnem salutis abjiciamus, si numeros omnes virtutis explere nequeamus, quandoquidem mediocri etiam virtute præ-

ditis in cœlo sua est etiam sedes parata. Non eadem ratio est eorum qui ad salutem contendunt, ac eorum qui iter aliquod faciunt : his enim nisi ad locum, quo ire sibi proponunt, pervenerint, irritus est omnis labor; sed non item iis, qui in honesta vivendi ratione versantur, atque ascensiones in corde suo disponunt. Nec enim, si supremum virtutis apicem non attingerint, propterea animo debent concidere, perinde ac laborum suorum nullus omnino fructus futurus sit.

ANNOTATIO (51) pag. 145.

Scorpioni simile est illud quod Cicero Tuscul. 5, de Theodoro refert, qui Lysimacho mortem ipsi minitanti : *Magnum, inquit, effecisti, si cantharidis vim consecutus es;* vel, ut refert Seneca, Lib. de Tranquillitate vitæ: *Habes cur tibi placeas : hemina sanguinis in tua potestate est.* Et sane multo difficilius est, ac proinde præclarius prodesse, quam nocere; unde graviter quidam olim, cum eversam a Philippo Macedonum rege Olynthum esset nuntiatum : *At hercle,* inquit, *multis annis talem urbem non extruet.*

ANNOTATIO (52) pag. 149.

Δαιμόνων. Cum quis dæmonibus servire et obsequi potius quam Deo studet. Quod in Scripturis *fornicatio* et *fornicari* appellatur. Jud. II, 17 : *Fornicantes cum diis alienis.* I Paralip. V, 25 : *Fornicati sunt post deos;* et Psal. LXXII, 27 : *Qui fornicantur abs te.*

ANNOTATIO (53) pag. 152.

Videtur respicere ad illud Pauli I Cor. IX, 21 : Τοῖς ἀνόμοις, ὡς ἄνομος, *qui sine lege est*, hunc scio *liberum esse a legibus.* Billius vero in suo codice legit ἐννόμιον, et putat

Gregorium alludere ad id quod est apud Paulum, nimirum, pios viros, atque omnibus virtutibus expolitos, legi minime subjectos esse, propterea quod libenter, non autem gravatim, et tanquam vi adacti, divinas leges exequantur.

ANNOTATIO (54) pag. 153.

Θεηδόχος. *Deum suscipiens.* Aliter θυηδόχος, *quæ victimam capiat.* Aptissima vox utraque ad significandam Eucharistiam de qua hîc Gregorius. Hîc Billius acriter carpit Leuvenclaium, hæreticum hominem, qui totum hunc Gregorii locum depravavit, et mala fide reddidit. Primo quidem θυσίας καθαρσίους, nota ad marginem apposita, preces significare callide innuit, quamvis Missæ sacrificium his verbis designari manifestum sit. Deinde vero θυηδόχον τράπεζαν interpretatur, *mensam quæ suffitus illos continet;* cum vel mediocriter eruditi norint θυηδόχον idem esse ac θυσίας δεχομένην. Misso ergo hoc veteratore agnoscamus, et dicamus cum Gregorio *dona esse lustralia sacrificia*, hoc est corpus et sanguinem Christi in missa, et *horum donorum receptaculum* esse mensam θυηδόχον, id est *sacrificia capientem*, aut potius θεηδόχον, id est *suscipientem Deum,*

ANNOTATIO (55) pag. 154.

Altaris oblationes nihil aliud sunt, quam quod nos *Missæ* nomine intelligimus: hoc est sacrificium illud, quo sacerdos Deo Patri corpus et sanguinem Christi offert. Προσφορὰ namque a verbo προσφέρειν manat: quod quidem, cum absolute ponitur, idem est ac ἱερουργεῖν, et λειτουργεῖν, et ut Latini loquuntur, *sacris operari*, *sacra facere.* Vult igitur Gregorius Missarum oblationes hoc nobis conferre, ut Christi incarnationi, ejusque cruciatibus communice-

mus, quemadmodum ipse loquitur infra Lib. 2, Sect. 1, Carm. 1, vers. 49 et 50 :

Οὐκ ἔτι μὲν θυέεσσιν ἁγνοῖς ἔπι χεῖρας ἀείρω,
Τοῖς μεγάλοις Χριστοῦ μιγνύμενος πάθεσιν.

Non jam amplius ad sancta sacrificia manus attollo,
Magnis Christi admixtus passionibus.

ANNOTATIO (56) pag. 156.

Ὡς μηδὲν εἰς πύρωσιν ἔλθῃ τῶν κακῶν,
Ἢ πεῖραν εἶναι καὶ πάλην τοῦ δυσμενοῦς.

Geminos hos versus, qui desiderantur in Edit. Par., Leuv. agnoverat in sua, et latine reddiderat. In quo quidem non possum quin mirer et laudem hominis hæretici bonam fidem, qui ipse profert, agnoscitque Gregorii verba, quæ errorem suum de igne purgatorio, vel, ut ipsius verbo utar, *igne exploratorio*, penitus subvertunt, et Ecclesiæ doctrinam mire confirmant : sic hos versus reddit Leuv. : *Ut ne quid mali supersit exploratorio purgandum igne, vel Deo concedente, periculum de nobis fieri necesse est, et cum adversario luctandum, ut quis magnus renuntietur.* Dubium non est quin Gregorius ad verba Apost. 1 Cor. III, 13, alludat : *Uniuscujusque opus quale sit, ignis probabit.*

ANNOTATIO (57) pag. 163.

Censet Gregorius tyrannide invectam esse distinctionem inter ingenuos et servos ex eadem terra natos, sive terra, sive Deo natos, et nomen duplex impositum, ac postea legem improbam subsecutam esse. Hæc distinctio peccati originalis est sequela ; neque invaluisset si protoparens noster suam primigenam servasset justitiam, quemadmodum in sede beatorum locum non habebit.

ANNOTATIO (58) pag. 167.

Ἀρείονα οὐ δοκέουσι. Seneca in Thyest.

Proprium hoc miseros sequitur vitium :
Nunquam rebus credere lætis;
Redeat felix fortuna licet,
Tamen afflictos gaudere piget.

ANNOTATIO (59) pag. 172.

Cum ex Alexandria Græciam peteret; Phariam vocat, eo quod insula Pharos Alexandriæ vicina est.

ANNOTATIO (60) pag. 187.

Σταυρός. Venerabile signum Crucis, quo Christi sectatores germani se manu quotidie muniunt, diabolum fugare posse, vetustissima est traditio. Ejus institutio ab Apostolis ipsis proficisci videtur : cujus rei ac ritus exempla pete a Gretsero in amplissimo opere de Sancta Cruce, a Bossio, etc. *Ita Murat.* Audiamus nunc Tollium, cujus auctoritas in hac re maxime sani momenti videbitur : Sic enim, ait, semper sensit sancta Mater Ecclesia; quare noster Invectiva priori in Julianum, illum apparitione dæmonis perterritum munisse se signo Crucis refert.

ANNOTATIO (60 *bis*) pag. 188.

Nazianzenus cecinisse videtur, cum sedi Constantinopolitanæ renuntiavit, ut Episcoporum et populi compesceret tumultus. Hi versus subjecti erant in MS. quo usus est Tollius, VI Carmini, unde eos Carmini XIX ab ipso edito inserere sibi visum fuit, quod hæc Carmina ternis singula versibus constarent, quanquam nec hunc iis commodum esse locum fateatur.

ANNOTATIO (61) pag. 193.

Hesych. καιροθέοισι vocem interpretatur *victoribus*. Eleganter καιροθέους appellat Gregorius eos qui ad tempora suam fidem accommodant, ac veluti pro Deo habent. Carpit autem Clerum Constantinopolitanum, qui Ægyptiis, novisque Episcopis, quorum auctoritas ad horam fuit, manus dedit, ut in Gregorii locum sufficeretur Nectarius.

ANNOTATIO (62) pag. 194.

Εὐγενῶν ἄλλων. Patricios Constantinopolitanos intelligit, quos Romanis opponit.

ANNOTATIO (63) pag. 196.

Ita 1 Reg. 1, 10, 11. Anna Elcanæ uxor, cum esset *amaro animo, oravit ad Dominum flens largiter, et votum vovit, dicens : Domine exercituum, si respiciens videris afflictionem famulæ tuæ, et recordatus mei fueris, nec oblitus ancillæ tuæ, dederisque servæ tuæ sexum virilem, dabo eum Domino omnibus diebus vitæ ejus, etc.* Voti autem compos Samuëlem peperit.

ANNOTATIO (64) ibid.

Sic libros eos vocat quibus divina majestas ab impiorum calumniis asseritur, et pietatis Christianæ patrocinium suscipitur. Vox eadem recurrit, vers. 608 et 673.

ANNOTATIO (65) pag. 197.

Hibernum Tauri ortum intelligit qui est circa medium Novembrem, quo tempore periculosissimæ tempestates oriri solent.

ANNOTATIO (66) pag. 202.

Alludit ad Cratetem, qui opes suas pecoribus pascendas reliquit, libenterque suam pecuniam in mare projecit. Vide supra, Lib. 1, Sect. 2, Carm. x, vers. 229 et 240.

ANNOTATIO (67) pag. 203.

Πρᾶγμ'. Gregorium et Basilium in solitudine Scripturarum studio incubuisse constat : de contentioso igitur studio Scripturarum censendus est loqui Gregorius, cum ait, rem esse quæ cum deserto non conveniat.

ANNOTATIO (68) pag. 207.

Conceptum ex Sasimensi episcopatu dolorem significat Gregorius : cujus doloris cicatricem nulla temporis longinquitas obduxit : imo semper tanquam recens in ipsius pectore fervebat.

ANNOTATIO (69) pag. 209.

Τομὴ τῆς πατρίδος. Nimirum Cappadociæ in duas provincias divisio. Urbes duæ præfectæ minoribus erant, Cæsarea et Thyana. Huic Anthymus, illi Basilius præerat.

ANNOTATIO (70) pag. 210.

Versus iste, et qui proxime sequitur, difficiles habent explicatus, quos tamen sic possis expedire. Theologus vitæ tranquillæ et solitudinis amore abreptus, sacerdotii labores et sollicitudines refugiebat. Gregorius vero pater a filio citius hos labores recusari objicit, cum ipse nondum illos subire detrectet, qui tot annos in iis vitam egerat : adeoque otia immerito filium quærere, quæ patri potiori jure repetere liceret. Hinc ipsum sic alloquitur: Nondum tot annos sacerdotii laboribus impendisti,

quot ego offerendis sacrificiis impendi, ut jam in otia tota velis recedere. Sic dissolvitur gravissima difficultas circa annum quo natus est Gregorius, nec absurda Bollandistarum opinio admittitur. Vide, Tom. 1, Vitam Sancti Gregorii, p. LXXXV, n. 19. in edit. in-folio Benedictinorum.

ANNOTATIO (71) pag. 211.

Significare vult se nunquam ritu solemniori, qualem expetit dignitas episcopalis, divinis mysteriis functum fuisse; neque enim verisimile est, virum tam pium a celebrando missæ sacrificio abstinuisse.

ANNOTATIO (72) pag. 212.

Vult Gregorius Occidentales propterea quod integram Trinitatis fidem servarent, ac tres personas pari honore ac cultu prosequerentur, idcirco divino beneficio hoc quoque consecutos, ut summa pace ac concordia fruerentur. Sic enim contrario modo in Orat. ad Arianos de Barbaris Thraciam vastantibus, Deo ita injurias Trinitati illatas ulciscente, loquens ait: οὓς ἡ Τριὰς λυομένη συνέςησεν, *quos Trinitas soluta conjunxit.*

ANNOTATIO (73) pag. 216.

Quos hîc suos appellat Gregorius, hi profecto secernendi sunt ab Arianis, a quibus et lapidibus petitus et ad tribunal fuerat raptatus. Horum alii videntur fervidi fuisse Catholici, alii ambigui, rerumque suarum, quam fidei studiosiores. Primi Paulino vel Meletio addicti erant, ac eo nomine extra suspicionem Arianæ perfidiæ. Non enim hoc loco *Paulus* et *Apollo* significant, ut opinatus est Billius, *sectarum antesignanos, a quibus ii qui ipsorum erroribus favebant nomen ducere malebant quam*

a Christo. Nunquam *suos* Gregorius *Arianos* appellasset: ac indecora prorsus et Gregorio indigna eorum, quæ de se Paulus, de Petro et de Apollo dixit, ad hæreticos detestabilis accommodatio. Nullum autem hac ætate dissidium novimus præter Antiochenum, quo tota Ecclesia perturbata fuerit. Catholice autem sentiebant utrique, sive qui Meletio, sive qui Paulino favebant, nec modo ab Arianis sunt distinguendi, sed etiam ab iis, quorum hîc Gregorius pingit vitia.

ANNOTATIO (74) pag. 218.

Omnia ad Scripturæ sacræ auctoritatem exigi volebat Gregorius. Concionatores autem, qui populo adulabantur, præcipuas humanæ rationi partes dabant.

ANNOTATIO (75) pag. 219.

Συγκλεῖσαν λεών. Hæc verba non ad Ægyptios, sed ad Israëlitas referenda sunt, qui, ut putabat Pharao, hinc deserto, hinc mari Rubro ita conclusi erant, ut ex ipsius manibus eripi nullo modo possunt. Innuunt tamen Ægyptios fuisse maris ejusdem aquis obrutos.

ANNOTATIO (76) ibid.

Σισόην. Sisoë est quædam tonsuræ species, qua utuntur Phaselitæ in Cilicia : Casaub. in Sueton., p. 108. Extat eadem vox apud septuaginta Interpretes, Levit. XIX, 27.

ANNOTATIO (77) ibid.

Η κουρά. Ridet Gregorius Maximum qui primum muliebrem ornatum adhibendo, comamque nutriendo, mulierem potius quam philosophum præ se tulerat, postea autem ut virum se exhiberet; sedemque Constantinopolitanam invaderet, comam deposuerat. Igitur minus recte

Billius carpit Germanum interpretem quod vocem κουρὰ detonsam comam reddiderit. Vide infra, v. 915.

ANNOTATIO (78) pag. 221.

Invidiam significat quam quorumdam sacri ordinis virorum esse dicit, quia ipsos tales in se expertus fuerat. Primus morbus superbia est, quæ apostatas angelos e cœlo, et generis nostri principes e Paradiso deturbavit : reliquiæ autem hujus morbi, invidia. Nam cum superbæ illæ mentes ex beatissima illa sede ad Tartarum præcipites cecidissent, hominum felicitati statim invidere cœperunt: *Invidia enim Diaboli mors introivit in orbem terrarum.* (Sap. II, 24.) Nec vero solum in angelis apostatis, sed etiam in hominibus, λεῖμμα τῆς πρώτης νόσου dici potest invidia. Caïn enim fratri suo invidens ipsum nequiter interemit.

ANNOTATIO (79) pag. 222.

Σκότος αἰθρία λαμπρά. Id est, qui, ut presbyter, lucidus esse debebat, juxta illud : *Vos estis lux mundi*, Matth. V, 14, totus tenebrosus est. *Bill.*

ANNOTATIO (80) ibid.

Alludit ad exploratores quos in terram Israël misit olim Moyses. Isti de quibus agit ex Ægypto missi sunt a Petro Alexandrino præsule, ut Constantinopolitanam ecclesiam explorarent. Primum directi fuerunt a viro nautæ, qui Constantinopolim quo frumenta vehebant, appulsi, pietatis ac catholicæ fidei specie divertere ad Gregorium : is præclaro sermone ipsos excepit. Nautas secuti sunt episcopi, qui Maximum in sede Constantinopolitana collocare tentaverunt.

ANNOTATIO (81) pag. 225.

Hic sensus est : Quemadmodum in humano corpore, istud accidere consuevit, ut exorto gravi quodam morbo, alii leviores, qui prius, dum firma erat valetudo, nihil inferebant molestiæ, ad eum se adjungant; ita ingens illud Maximi scelus fuit, ut multa ejus superiora delicta, quæ oblivione quasi sepulta erant, simul ipsi ab irata plebe objicerentur.

ANNOTATIO (82) pag. 226.

Ut Gregorius observat, pastor non tanta in gregem sibi commissum uti potest auctoritate, cum Ecclesiæ res adverso statu sunt, quam cum læto ac prospero ; ac proinde ad multa connivere interdum cogitur, et multa tolerare, quæ, si commodiora essent tempora, minime toleraret.

ANNOTATIO (83) ibid.

Μαστιγίας. *Qui criminum suorum pœnas dederat, eum hominem, opinione deceptus, martyrem prædicabam.* Hic Gregorius recantat laudes quibus Maximum extulerat in Oratione in laudem Heronis philosophi.

ANNOTATIO (84) pag. 227.

Alludit ad hæc Matth. verba XXI, 41 : *Malos male perdet.*

ANNOTATIO (85) ibid.

Ex Phocylidis scriptis desumpta hæc sententia; dicit enim : *Honore namque afficere, idem ac opprobrio.*

ANNOTATIO (86) pag. 233.

Σεσωσμένον. Combef. legit σεσωκότ', ἀλλ' ἔχοντα, *qui salutem*

præstitit : sed præstat accuratissimum Gregorii de his rebus loquendi morem servare. Hîc Apollinaristas impugnat, Christum, qui homo factus est, ut homines salvaret, perfectum hominem fuisse negantes, sed mentis expertem asserentes.

ANNOTATIO (87) pag. 234.

Ἄλλος etc. Id est, alia insuper in docendo regula mihi recte proposita erat. Cavebam videlicet, ne quos instituebam, ulla sibi ratione persuaderi sinerent, optimam se tunc pietatis ac zeli sui demonstrandi viam ingressuros, quando facili garrulitate et improba loquendi prurigine, in theatris, in viis publicis, in compotationibus, in risum et cantilenas effusi, etiam antequam linguam suam ab obscœnorum sermonum sordibus ac turpitudine purum fecissent, in profanas hominum impiorum et adhuc a Christo alienas aures præcipia maximaque religionis nostræ arcana temere novissent immittere, sic quasi ludicre ea ostendendo, quorum recta intelligentia non nisi magno labore acquiritur; sed tunc recte demum agere se existimarent, si omne suum studium in legum divinarum observatione ponerent, si pauperes alerent, si peregrinos susciperent, si morbos arserent, si psalmodiæ insisterent. *Cardon.* apud Bollandistas, 9 maii, pag. 446.

ANNOTATIO (88) pag. 235.

Proverbium inde natum, quod Mysorum et Phrygum fines definire arduum esset, eo quod hi populi non satis stabiliter tutati sint sedes suas, sed subinde aliunde alio depulsi terminos incertos reddiderint. Adagio licebit uti, inquit Erasmus, de rebus toto genere inter se dissidentibus, veluti si quis longe aliud spectare philosophum, aliud oratorem significans dicat : Χωρὶς τὰ Μυσῶν καὶ Φρυγῶν

ὁρίσματα, aut de hominibus inter quos nihil convenit, nihilque commune intercedit, ut apud Euripidem Achilles: Χωρὶς τἀμὰ κ' Ἀγαμέμνονος, id est, *separatæ sunt meæ res a bonis Agamemnonis.* Hoc proverbium sæpe recurrit apud Gregorium.

ANNOTATIO (89) pag. 235.

Periculosum est, id est, plurimum interest, utrum hoc an alio modo quicpiam tradatur. Rationem affert Gregorius, cur Christianis multo major cura et sollicitudo suscipienda sit, cum sermonem ac disputationem habere parant, quam Ethnicis.

ANNOTATIO (90) pag. 237.

Hoc est, serio hoc atque ex intimo corde dico, dicuntque item omnes, qui supra petram firmam siti sunt (catholici). Ita Billius, cui non placet Leuvenclaii interpretatio : *Cujusmodi esse corda debent omnium ;* quam tamen versionem secuti sunt Bollandistæ : *Quo sane modo omnes ii debent esse affecti qui firmo fundamento salutem suam inniti volunt.*

ANNOTATIO (91) ibid.

Hoc est, ut eam in hæreticos asperitatem exhiberet, quam priores imperatores Ariani, Constantius et Valens in Catholicos exercuerant : vel ut ad veterem statum revocaret præsentia, et quæ temporum iniquitate collapsa erant, in pristinum splendorem restitueret.

ANNOTATIO (92) pag. 240.

Dederat Catholicis Theodosius ecclesias ; sed petebant ut his ecclesiis Episcopum daret Gregorium, quod postremum munus priori majus existimassent, ipsisque gratius foret.

ANNOTATIO (93) pag. 241.

De eo juvene hoc exponit Græcus scholiastes, qui ad Gregorium necandum ab Arianis subornatus est : sic enim legitur in Editis ad marg. ὡς αὐτὸς ὁ γυμνώσας ὕστερον πρὸς τὸν μέγαν ἐξεῖπεν, quod Billio parum arridet. Hunc enim ensem a quodam potius imperatoris satellite nudatum fuisse arbitratur, ad comprimendum popularem impetum et audaciam. Aliter censet Combefisius. Vide infra, v. 1464.

ANNOTATIO (94) ibid.

Ἐντελεῖς. Billius vocem hanc contendit significare in eo loco, ἀκριβοδικαίους, eos qui in acceptis injuriis ulciscendis severos se ac rigidos præbent, nec iis, a quibus læsi sunt, de summo jure quicquam remitti volunt. Quam interpretationem aliis Gregorii ipsius verbis in Orat. coram CL Episcopis habita probat, ubi de iis injuriis, quibus orthodoxi ab hæreticis affecti fuerunt, loquens Gregorius atque ab iis vindicandis abstinere se declarans, hæc addit : Λίαν γὰρ εἶσιν ἐντελεῖς καὶ δίκαιοι περὶ τὴν ἀντίδοσιν, hoc est, ut illic exponit Nicetas, ἀκριβεῖς μηδὲν τῆς δικαίας ἀντιδόσεως ἀφίεντες, *severi, nihil de summo jure remittentes.*

ANNOTATIO (95) ibid.

Ἀπλήστως. Ita Coisl. Quin vera sit lectio, nullum dubium, inquit Billius ; frequens enim est Gregorio hæc locutio : ἀπλήστως χρῆσθαι, pro *abuti, insolenter et immoderate uti.* In prima adversus Julianum Apostatam Invectiva, de Alexandrinis loquens, sic ait : οἱ ἀμέτρως χρησάμενοι τῷ καιρῷ, et sub finem secundæ Invectivæ, μὴ ἀπλήστως χρησώμεθα τῷ καιρῷ.

ANNOTATIO (96) pag. 242.

Notat eos qui fidei catholicæ prætextu aulicis se vendi-

tabant, eorumque favore ad inimicorum suorum detrimentum ac perniciem abutebantur.

ANNOTATIO (97) pag. 243.

Ita et Cardon. apud Bolland. Vertit enim, *impius homicida*. Nihil obstare censet Combefisius, quominus is sicarius idem credatur ac ille qui in celebri conventu gladium eduxit, et statim condidit; sive ille fuerit ex militari cohorte imperatorem stipante, quæ Billii est opinio, seu potius, ex frementium Arianorum grege, ut putat Combefisius, qui gladium eduxerat, necare Gregorium cogitans, aut tumultum excitare, sed postmodum crimine dolens, veniam petiit. — Benedictini legunt εὐγνώμων, sed evidenter male, cum deficiat metrum, qui prorsus fit integrum retenta cum Editis lectione quæ habet ἀγνώμων, *homicida imprudens*, aut *impius*, *sed pœnitentia adductus, ut sui fiat accusator*. (Not. nov. Edit.)

ANNOTATIO (98) pag. 246.

Pulchra similitudo a chroreuta ducta, qui ex duobus distinctis choris unum efficit, dum altera manu unum, altera item alterum sibi adnectens hac ratione ipsos quoque inter se copulat; *ad eumdem enim modum*, inquit, *spem habebam fore, ut si Constantinopolitanum thronum admitterem, Orientales cum Occidentalibus conciliarem*. Erat enim tunc inter eos dissidium, cum propter alia quædam, tum etiam propter Antiochenam sedem. Paulino enim Damasus Papa favebat, Meletio autem Orientales.

ANNOTATIO (99) pag. 247.

Doctrinæ fideique divisio existimatur, quod tamen vanam simulationem esse Gregorius asserit, totamque litem

de sedibus; dum Roma et Occidentales, in rebus ecclesiasticis, primæ sedis privilegio et constantia in servanda recta fide, jus sibi ordinationem Meletii ab Arianis factam abrogandi vindicabant: Orientales autem sui quoque juris tenaces reclamabant et obnitebantur. Forte etiam λόγου, ac si legeretur λογισμου, non male reddideris, *animorum magis divisio.*

ANNOTATIO (100) pag. 247.

Per annos in mensuram cadentes fragilis hujus vitæ spatia significat: per eos autem qui mensuræ haudquaquam subjiciuntur, id omne quod cum laude atque ex virtute quispiam in hac vita gesserit. Ita Billius qui pluribus locis Gregorii ex Orationibus in Athanasium et in Gorgonium suam sororem confirmat interpretationem.

ANNOTATIO (101) pag. 248.

Paulino, qui superat. Narrat Nicephorus, lib. 12, cap. 5, quomodo plebs Antiochiæ, diversa in studia et duos antistites, Meletium et Paulinum distracta, fuerit ad concordiam reducta. Statutum quippe fuit ut, uno defuncto, alter qui superstes foret, in illius locum succederet.

ANNOTATIO (102) pag. 249.

Vindices legum; Canones ecclesiasticos intelligit, quibus occidentales Meletii consecrationem ab Arianis factam pro irrita habendam esse contendebant.

ANNOTATIO (103) pag. 251.

Ridet Gregorius adolescentulorum Episcoporum argumentum, quo contendebant solis habendam esse rationem in sua cum Occidentalibus controversia, atque adeo præ-

cipuam Orientalibus auctoritatem esse ascribendam, eo quod Christus humana carne indutus in Oriente primum illuxisset.

ANNOTATIO (104) pag. 253.

Postquam carpsit Nectarium qui, nullis laboribus ante susceptis, Episcopus creatus est, atque *Amphidoxos*, *politicos* nimirum carpit etiam orthodoxos, qui tam leviter hujusmodi homines ad sublimissimas evehunt dignitates. *Nos autem, quid tunc egimus? Hos illusores non pati solum videmur, sed etiam allicere, et quasi præconis voce invitare.*

ANNOTATIO (105) pag. 256.

Nimirum improbi et seditiosi juvenes contra Gregorium objiciebant Canones, quibus sancitum erat ne quis Episcopus ex una in aliam Ecclesiam transferretur; ac propterea fas non esse, ut Constantinopolitanam sedem teneret, qui Sasimorum atque Nazianzi sedes jam tenuisset. Hanc legem longo jam tempore antiquatam ait Gregorius, imo etiamsi viguisset lex illa, liber ab ea erat Theologus, qui nec Sasimorum, nec Nazianzi proprie Episcopus fuit, ut pluribus demonstratum est.

ANNOTATIO (106) pag. 257.

Alludit ad illud Genes. XXVI, ubi cum Isaac post multos puteos effossos, de quibus inter ipsum et Palæstinos rixa orta fuerat, alium tandem fodisset, de quo nihil jurgii excitatum fuisset, proinde Latitudinem eum nuncupavit. *Bill.*

ANNOTATIO (107) pag. 267.

Dei Martis hi stigmatiæ fuere, quibus corpus plurimis

cicatricibus in bellis ac præliis, veluti notis, compunctum. *Toll.*

ANNOTATIO (108) pag. 267.

Nota fabula est scarabæi in Jovis sinum volantis, unde excussa post aquilæ ova. Vide Erasm. Chil. tertiæ centuria VII.

ANNOTATIO (109) pag. 269.

Non potuit quicquam aptius venustiusque in eos dici, qui se inani gloria cum piscatoribus Apostolis comparabant. Nam et ranæ in palati delicias hamis capiuntur et reticulis : estque hoc puerorum aut rusticorum munus, qui piscatorum ea propter affectare non ausint. *Toll.*

ANNOTATIO (110) ibid.

Ludit hic, faceteque hypocritas illos perstringit, qui infantiam suam exemplo defendebant Apostolorum. Pictoribus igitur illos comparat, vitia tantum corporis exteriora penicillo exprimere gnaris, cujusmodi sunt vitiligo et lepra, quæ cutem rimis inarant, albisque squammulis obducunt, (et hanc speciem exteriorem ironice *pulchram* appellat); cæterum purum integrumque et *vere pulchrum* corpus exhibere non valentibus.

ANNOTATIO (111) pag. 273.

Tesserarum in hac victa jactus : qui perquam varii et inconstantes sunt, διὰ τὸ εὔστροφον, *non secus ac fortuna domina.* Martialis in Apophoretis :

Cum steterit nullus vultu tibi talus eodem.

Vide infra Carm. XXXII, vers. 57 et 58.

ANNOTATIO (112) pag. 273.

Loquitur de Episcopis qui modo Arianorum, modo Catholicorum partes sequebantur pro ratione temporum. Sic Carm. præc., vers. 708, etc., Episcopos dicentes inducit :

Δουλεύομεν καιροῖς τε καὶ λαῶν πόθοις,
Ἀεὶ διδόντες τῷ πνέοντι τὸ σκάφος.

Servimus temporibus, et populorum desideriis,
Semper ratem objicientes vento afflanti.

ANNOTATIO (113) ibid.

Id est, qui tam facile ab omni fortuna, quam rami a ventis moventur. Sic infra, Carm. XVII, vers. 19 :

Κλινόμεναι καιροῖσι δόναξ πολύκαμπτος ἀήταις.

Temporibus serviens, arundo plurimum ventis agitata.

ANNOTATIO (114) ibid.

Ἰχνεύμονες. Hesychius : Ἰχνεύται οἱ νῦν ἰχνεύμονες λεγόμενοι. Aliud est ichneumon, animalculum ægyptiacum crocodilo inimicissimum, ejusque somnos explorans. Hi sunt cœnipetæ, laudicœni, cœnarum venatores. *Toll.*

ANNOTATIO (115) pag. 274.

Tale illud Ciceronis in Quint. Cæcilium, cap. VI : *Etiamsi taceant, satis dicunt.* Sic supra, Lib. I, Sect. 2, Carm. II, vers. 88, fucatæ facies dicuntur,

Μαχλοσύνης στῆλαί τε καὶ οὐ λαλέοντες ἔλεγχοι,

Lasciviæ monumenta et tacita argumenta.

ANNOTATIO (116) pag. 276.

Qui Pythii Apollinis afflantur aura, mente excidunt.

Huic equorum auram comparat Gregorius, quæ illum mente, ut aurigam curru, excussit. *Toll.*

ANNOTATIO (117) pag. 279.

Tertullianus de Pœnitentia, cap. VI : *Peccator ante veniam deflere se debet, quia tempus pœnitentiæ idem quod periculi et timoris.* Absolutionem tamen confessio præcedebat, quam sequebatur conscientiæ purgatio sacrificio et manu sacerdotis, ut est apud divum Cyprianum de Lapsis. *Toll.*

ANNOTATIO (118) ibid.

Alludit ad ea quæ in sacrorum ministrorum consecratione observabantur : qui consecrandus erat, prius publico præconio in ecclesia denuntiabatur : postea manus ab Episcopis imponebantur.

ANNOTATIO (119) ibid.

Μιχαίας. Non Michææ, sed Aggæi, verba hæc sunt, quod miror non observatum fuisse. Agg. II, 13. *Si tulerit homo carnem sanctificatam in ora vestimenti sui, et tetigerit de summitate ejus panem aut pulmentum, aut vinum, aut oleum, aut omnem cibum, numquid sanctificabuntur? Respondentes sacerdotes dixerunt : Non. Et dixit Aggæus : Si tetigerit pollutus in anima ex omnibus his, numquid contaminabitur? Et responderunt sacerdotes et dixerunt : Contaminabitur.*

ANNOTATIO (120) pag. 280.

Hic disciplinam et institutum vitæ a Gregorio sibi suisque præscriptum significat; alias et de religione Gregorii, seu vera de sacris sententia accipi possit, Arianorum aliorumque pravis dogmatibus opposita, qui hîc extranei,

sive οἱ ἐκτὸς nominantur, ut antea Gentiles et Judæi non credentes in Jesum Christum. *Toll.*

ANNOTATIO (121) pag. 281.

Carpit proterve Gregorium Tollius his verbis : *Non potest*, inquit, *sui oblivisci vir optimus*, *ac nimium* φίλαυτος, *et hisce quæ commemorare passim non cessat*, *ut olim Tullius in consulatu suo, partum depulsæ extinctæque Catilinariæ conjurationis decus*, *gloriolæ ac jactantiæ instrumentis nimis* ἐπηρμένος.

ANNOTATIO (122) pag. 282.

Ἐκ πάχους. *E mole corporis : corpus enim mentem degravat*, ut ait supra Lib. 1, Sect. 2, Carm. XXII, vers. 35 :

Νουν λεπτὸν ὄγκος ἐκδιώκει γαςέρος.

Mentis subtilitatem obruit crassities ventris.

Ergo omnis sanctorum cura fuit, ut corpus extenuarent. *Toll.*

ANNOTATIO (123) ibid.

Gustationem pomi in Paradiso innuit, unde nobis laborum omnium origo.

ANNOTATIO (124) ibid.

Tacite philosophum Cratetem, vel alium, ut quidam volunt, carpere videtur, qui opes in mare abjecit, demergere illas, quam ab iis se demergi, malle dictitantem. Potuisset enim in egenos multo sapientius illas distribuere. *Toll.* Vide supra Lib. 1, Sect. 2, Carm. XXVII, vers. 236.

ANNOTATIO (125) pag. 282.

Δεσμοῖς σιδηροῖς. *Tantum relligio potuit suadere malorum.* Ita Tollius, qui nihilominus paulo supra fatetur eandem sanctorum curam fuisse ut corpus extenuarent

ANNOTATIO (126) pag. 284.

Tollius putat hunc versum ad sequentem potius referendum, quam ad antecedentem vocem sapientiæ, et ideo sic vertit : *Quodque in his, quæ nunc pulchra habentur, primum est, Ephod venerandum*, id est, episcopalis dignitatis insignia, quæ nunc omnium animis oculisque pulcherrima rerum videntur.

ANNOTATIO (127) pag. 285.

Αἰσχρόν. *Sic et inops, potentem dum vult imitari, perit :* apud Phædrum lib. 1, de rana bovis imitari magnitudinem cupiente. *Toll.*

ANNOTATIO (128) pag. 286.

Inter turpia turpissimum est morum simulatio; *hypocrisis malorum pessima.* Vide Juven. in impudicos Philosophos. *Toll.*

ANNOTATIO (129) pag. 287.

Alludit Gregorius ad illud Jud. IX, 15 : *Egrediatur ignis de rhamno, et devoret cedros Libani.*

ANNOTATIO (130) ibid.

Protei instar mutabilis, nunquam idem, chamæleon passim colores mutans, ut paulo ante dixit. *Toll.*

ANNOTATIO (131) pag. 290.

Ἄλλον τιν'. His verbis patet nondum Nectarium Constantinopolitanæ Ecclesiæ designatum fuisse antistitem, cum hæc caneret Gregorius. Sic et supra Carm. VII, vers. 5 et 6 :

Ἂν ἄλλον εὕρητ' ἀντ' ἐμου τιμήσατε.
Τὸ σεπτὸν ἡμῖν Πνευμα τῷ συνηγόρῳ.
Si alium pro me reperistis, huic honorem habete.
Venerabilis mihi Spiritus, cujus partes sustineo.

ANNOTATIO (132) ibid.

Exequitur id fusius Carm. præc., cum in Paulini causa, post Meletii mortem Episcopi mirifice inter se contenderent, aliumque alii contra Gregorii sententiam Antiochiæ Episcopum substituerent. Vide supra Carm. x, ad Constantinopolitanos sacerdotes, ubi, quod neutri se parti vel Orientalium, vel Occidentalium adjungere voluisset, per invidiam sede sua se expulsum queritur. *Toll.*

ANNOTATIO (133) pag. 292.

Τέτακτο. Reg. 993 τέτυκτο. Habebant olim Judæi civitates ad quas homicidæ perfugiebant. Erat etiam rejectitiis victimis suus locus constitutus, ut hirco emissario desertum : at nunc episcopalis sedes sceleratorum omnium ac perditorum hominum sedes est. *Bill.*

ANNOTATIO (134) ibid.

Πικρίης καὶ αἵματος. *Ager acerbitatis et sanguinis.* Agrum illum intelligit, qui triginta argenteis, quos impii sacerdotes Judæ pro nefario proditionis præmio persolverunt, in sepulturam peregrinorum emptus fuit. *Bill.* Langus

vero allegorice, imo inepte hæc interpretatur, quem castigat et refellit Billius.

ANNOTATIO (135) pag. 294.

Juxta Billium per cancellos illos quibus Laïci a clericis dirimuntur, Gregorius vult innuere distinctionem mundi hujus fluxi ac perituri, et alterius certi ac sempiterni. Langum hîc iterum carpit Billius, quippe qui hæc de sanctæ Sophiæ templo dicta putat a Gregorio, quæ de omnibus templis generatim dicit.

ANNOTATIO (136) ibid.

Δεῦρ' ἴθι. Tota hæc oratio, inquit Billius, amarulentis constat ironiis. Fingit enim se sceleratissimos quosque ad capessendos episcopatus invitare, cum tamen hujusmodi homines a tanti muneris susceptione quam longissime avertere conetur.

ANNOTATIO (137) ibid.

Forsan alludit ad Promethei fabulam qui a poëtis ignem cœlestem surripuisse, et hominibus attulisse, fingitur. Eos videtur notare, qui licet ab ipso libidinis opere abstineant, animo tamen flagitium admittere se procacibus oculis ostendunt.

ANNOTATIO (138) pag. 295.

Nihil aculeatius acerbiusque hac collatione, inquit Billius in notis, dici potest. Paucis enim verbis, quanta esset multorum sui temporis Episcoporum improbitas luculenter exponit. Nam si is qui vitam eorum intuetur, contraria omnino via incedere debeat, nemini dubium esse potest, quin turpissima et flagitiosissima sit eorum vitæ ratio. Fabius figuram hanc *ratiocinationem*

vocat. Atque utinam, pergit Billius, tota hæc oratio, non in nostra quoque tempora quadraret. Hic autem profecto locum habet illud Horatii :

Tantalus a labris sitiens fugientia captat
Flumina ; quid rides ? mutato nomine, de te
Fabula narratur...

Felicior sane ætas nostra quæ præsules Ecclesiæ gallicanæ tam graviter non potuit inculpare, nequidem priusquam persecutionis adversus eos totumque clerum sæculo XVIII pene elapso exortæ ignis nimium desævisset, eosque mirum in modum expurgasset.

ANNOTATIO (139) pag. 297.

Γετταῖαν ἀναπλήσαιεν ἀνίην. Forte ἀνατλήσαιεν. Gethæi ob captam Dei arcam, in secretiori natium parte percussi fuerant, ut habetur 1 Reg. v. Vult igitur Gregorius, ait Billius, nullo modo congruentius in eos, qui summas dignitates Ecclesiæ tanto studio prosequebantur, animadverti posse, quam si, ob adeo impotentem et effrenatam thronorum cupiditatem, eadem qua Gethæi pœna plecterentur, et pro sedibus indigne occupatis, in sede, hoc est, in ano plecterentur. Vulgatum est enim illud Scripturæ, *per quæ quis peccat, per hæc et puniatur.*

ANNOTATIO (140) pag. 302.

Ἵστημι γλῶσσαν. Billius : Hæc ex adversariorum persona : quæ autem postea parenthesi includuntur, Gregorii sunt, eorum minas irridentis. Rursum hæc verba : λάμποιμι λύχνος, adversariorum sunt, licet aliter existimet Leuvenclaius, altas dignitatum sedes jactantium : quibus illud postea opponit vir sanctus, in altera vita novos thronos fore (alludens scilicet ad illud Dan. VII : *Aspiciebam, et ecce*

throni posita sunt,) Deumque unicuique pro merito honores et dignitates distributurum esse.

ANNOTATIO (141) pag. 307.

Θάμβος. Coisl. sup. lin. ἐξεπλήσσοντο, *stupebant, mirabantur.* Fidei hostes concionantem Gregorium audientes, triplici modo afficiebantur. Alii animo solo murmurabant : alii verbis etiam indignationem testabantur : alii denique aperte repugnabant. *Bill.*

ANNOTATIO (142) pag. 308.

Βηθλεὲμ ὑςατίης. *Quasi Verbo in ea fidelium mentibus postremo concepto et nato.* Combef. ita et Gaulyer. *Sic autem,* inquit Billius, *Anastasiæ templum appellat, quia ut Christus in Bethleem natus est, sic etiam salutifera ipsius doctrina ab Hæreticis oppressa ac velut extincta, in Anastasiæ æde, Gregorii labore ac industria, in lucem revocata est.*

ANNOTATIO (143) pag. 309.

Αἰδῶς etc. Ita et infra, Sect. 2, Carm. VII, ad Nemesium, vers. 318. Vulgatum proverbium, inquit Billius; *Pudor in oculis :* alio tamen sensu hoc utitur Gregorius, ac multi solent. Quod enim ait, pudorem in levium oculis situm esse, non hoc vult, eum in hujusmodi hominibus elucere; in nullis enim minus elucet. Verum hoc significare intendit, homines levitate ac inconstantia laborantes, simul atque amici ex eorum oculis excesserint, amorem omnem et benevolentiam ex animis ejicere solere.

ANNOTATIO (144) pag. 311.

Δουλοσύνην. *Dolum, fraudem vulpinam.* Leoninam pellem prætendere, idem est, quod aperte vi grassari; vul-

pinam autem prætexere, idem est quod astu rem gerere. Alludit ad Lysandri verba dictitantis, ad fraudem confugiendum esse, cum aperta vis nihil proficeret. *Billius.*

ANNOTATIO (145) pag. 312.

Θυλάκῳ. Alludit ad Anaxarchi philosophi dictum, qui cum, ut sæpius jam diximus, in pila saxea, ferreis malleis, jubente Cypriorum tyranno, contunderetur: *Tunde*, inquit, *Anaxarchi* θύλακον, corpus significans, *nam Anaxarchum non tundis.*

ANNOTATIO (146) pag. 313.

Χηνῶν καὶ γεράνων. Concilia gruum et anserum vocat ea, in quibus nihil recte, nihil graviter gerebatur, sed confusis pugnantium inter se hominum clamoribus omnia perstrepebant. Talia erant pleraque hujus temporis concilia particularia, in quibus Ariani Episcopi, concilii Nicæni auctoritatem infringere conabantur. Vide Epist. ad Procopium.

ANNOTATIO (147) ibid.

Κερκώπων. Cercopes vocat astutos et veteratoriæ cujusdam improbitatis Episcopos, qui artibus suis et dolis omnia perturbabant concilia. *Bill.* Ἀγορὰ κερκώπων, *cercopum cœtus*, de conciliabulo dicitur. *Erasm.* in Chiliad.

ANNOTATIO (148) pag. 314.

Πύρωσις. Ignis purgans, ut ille fornacis, quo metalla ab immunditiis expurgantur. Tollius fatetur Patrum nonnullos veteris Ecclesiæ credidisse peccata post mortem hujusmodi igne exuri; asserit autem immerito cæteros et imprimis D. Augustinum aliter sensisse.

ANNOTATIO (149) pag. 319.

Φαραώ. Pharao hic spiritalis est, ut et mox Babylon, quam miror cur χρανατὴν appellet, cum tam facilis ad eam sit aditus. Ita *Toll.* Nihil tamen mirum : quantumvis enim facilis sit aditus ad Babylonem, nihilominus aspera est, ratione servitutis, qua premuntur ii qui in eam adducuntur.

ANNOTATIO (150) pag. 327.

Οὐδὲν etc. *Nihil unquam sic omnem commovit terram.* His verbis significat Gregorius mirabilem Constantinopoli factam mutationem, cum in ea urbe, quæ metropolis et propugnaculum erat Macedonianorum, Spiritus sancti divinitas, ipsius Gregorii opera singularique animi fortitudine, publice prædicata est.

ANNOTATIO (151) pag. ibid.

Ὃ καὶ προσάντη τοῖς φίλοις. Billius : *Ob idque me liquit favor chari mei gregis.* Non loquitur Gregorius de grege, qui totus ab ipso pendebat, mireque afficiebatur, cum sic publice Spiritus sancti divinitatem assereret, sed de quibusdam Episcopis, aliisque e clero parum catholicis, a quibus sede sua pulsus est.

ANNOTATIO (152) pag. 331.

Δοκῶ. Coisl. δοκῶν. Hinc certe insignis quædam Gregorii probitas elucet, qui contumelias sibi illatas tacite ferre mavult, quam ut eas pervulgando, ansam ullam cuiquam porrigat de ecclesiastico ordine sinistre existimandi. *Bill.*

ANNOTATIO (153) ibid.

Ὦ σοφοί. Hic perstringit presbyteros, quos Nazianzi ad-

versarios habebat, quorum nequitia contigerat, ut Apollinaristæ in Ecclesia Nazianzena grassarentur.

ANNOTATIO (154) pag. 332.

Ἄνουν τιθέντες. Negabant Apollinaristæ mentem a Christo assumptam fuisse, quod illius locum suppleret Divinitas, ut hæretici sentiebant.

ANNOTATIO (155) ibid.

Ἰουδοϊσμός. Apollinaristas notat qui præter hæresim illam, qua Christo mentem adimebant, alterum quoque invehere Judaïsmum, et Chiliastarum errorem renovare conabantur. Quod quidem Gregorius expressis verbis in secunda contra Apollinarium Epist., docet: ἐντευθεν αὐτοῖς ὁ δεύτερος Ἰουδαισμὸς ὥρμηται καὶ ἡ χιλιοέτης, καὶ ληρώδης ἐν τῷ παραδείσῳ τροφη. etc. *Hinc enim illis secundus Judaïsmus manavit, et delira mille annorum in paradiso voluptas*, etc.

ANNOTATIO (156) ibid.

Neque tu ipse, etc. Vicinum quemdam alloquitur Episcopum, qui Nazianzenam Ecclesiam turbari, susdeque ferri, et Apollinaristas grassari conspiciens, non modo nihil opis ad propulsandum malum afferebat, verumetiam lætitia afficiebatur. Hunc vir sanctus admonet, periculum esse, ne lues, quæ Nazianzi grassabatur finitimas urbes invadat, et populetur.

ANNOTATIO (157) pag. 334.

Δὶς ἐπτερνισμένος. Πτερνίζειν in lucta est, cum pes subtrahitur, et ita adversarius dejicitur in terram. Bis autem se deceptum ait Gregorius, primum Constantinopoli, deinde Nazianzi, cum illic Episcopum Eulalium constituere vel-

lot, quem ipsi probare videbantur, revera autem omni arte repellebant. Vide Epist. LXXXIX, ad Bosporium Coloniæ Episcopum, et Carm. præced., vers. 135.

ANNOTATIO (158) pag. 990.

Argo navis ea fuit qua Jason ad vellus aureum rapiendum cum multis clarissimis viris vectus est. Unde etiam *Argonautæ* dicti.

ANNOTATIO (159) pag. 348.

Εἰ κακόν etc. *An malus*, etc. Polycrates, rex Samiorum, tandem ignominiosa morte periit. Gregorius, qui eum imitatus est, premendo sermonem, qui ipsi hominum invidiam conflaverat, addit incertum esse, an sibi quemadmodum Polycrati, calamitosus vitæ finis futurus sit. Certe nihil tale contigit.

ANNOTATIO (160) pag. 349.

Βροντᾶτε βύρσαις. Facetum sane hoc. Inflatæ pelles et vesicæ, si capitibus, ut fit inter ludendum, a pueris incutiantur, bombum edunt; sed ad vera tonitrua ejusdem efficaciæ sunt, atque aranearum texta, catenis ferreis comparata. *Toll.*

ANNOTATIO (161) ibid.

Ἔνδον λαλήσω. Alludit hic Theologus ad vetus illud de Aspendio citharista dictum, qui *omnia intus canere* dicebatur. *Toll.*

ANNOTATIO (162) pag. 351.

Ζωηφόρος. Græci sic appellant zodiacum, qui obliquus est circulus, et duodecim signa cœlestia continet.

ANNOTATIO (163) pag. 356.

Χωρὶς χολείων etc. Perstringit quempiam Apollinaris de grege, qui ægre ferebat juvenes ad pietatem informari Gregorii versibus, ad quorum sublimitatem ipse pertingere non poterat.

ANNOTATIO (163 *bis*) pag. 381.

Ἔμπουσα. *Empusa*, apud Suidam *spectrum dæmoniacum*, quod ab Hecate immissum miseris apparebat, sic dicta, quod uno tantum pede incederet; in varias se formas mutare dicebatur, et carnis et voluptatum amans.

ANNOTATIO (164) ibid.

Τὸ λογικόν. Animam suam monet, ut imperium omne rationi committat, et libidinem compescat. Theologus namque hic alludit, aut sequitur Platonis sententiam, qui duas rationis expertes animæ facultates, iram et libidinem bigis comparabat, quarum auriga erat ratio.

ANNOTATIO (165) pag. 384.

Τριναχίων. Ante Gregorium jam Plato et Cicero idem dixere, nempe senectutem quibusdam onus Ætna gravius videri.

ANNOTATIO (166) pag. 386.

Ὡς Χαναναία. Videtur Gregorius confundere mulierem de qua scribit Lucas, *quod erat inclinata, nec omnino poterat sursum respicere*, cum Chananæa, quacum nihil convenit. Nulla enim mentio apud Lucam, quod Chananæa fuerit mulier inclinata.

ANNOTATIO (167) pag. 400.

Ἡσσῶμαι. *Cum me vinci sinam, ut magnos accipiam thronos :* objiciebant scilicet, ut diximus, adversarii et invidi Gregorio superbiam, quod Ecclesiam dignitate inferiorem Constantinopolitana contemneret : hujus enim curam eum quidem admisisse, verum Nazianzi antistitem esse nolle dicentes. *Toll.*

ANNOTATIO (168) pag. 421.

Ἀγριόν. Tumultibus et vexationibus Arianorum atque Apollinaristarum exasperatum, efferatumque, vel etiam incultum, longaque negligentia horridum, ut apud Horatium :

Neglectis urenda filix innascitur agris. Toll.

ANNOTATIO (169) pag. 415.

Καιροῖς δὲ συςραφῆναι. Id est, *auram sequi ; ex dominantium aulæque rationibus fidem et mores componere.* Gaulyer, *simulque cum tempore abripi.* Gallice, *passer avec le temps, avec le monde :* sic Apost. 1 Cor. VII, 29 : *Tempus breve est : reliquum est, ut et qui habent uxores, tanquam non habentes sint : prœterit enim figura hujus mundi.* Utrum sit genuinus Gregorii sensus, pronuntiet æquus rerum æstimator.

ANNOTATIO (170) pag. 416.

Εὐτεκνίαν. Aliter : *Probam prolem si dixero improbam, quid dictura es? Æque* nimirum contingit bonos malosque, felices et miseros suscipi liberos, cumque ipsa proborum cura morbus sit, quid improborum et miserorum ? Quanta discruciatio ! — Benedictini, post Billium, male

verterunt, ut videtur, punctum interrogativum ponendo post δυςεκνίαν, et ante sub audiendo particulam disjunctivam ἤ, *felicem fœcunditatem dicam-ne aut infelicem? quid dixeris?* (Not. nov. Edit.)

ANNOTATIO (171) pag. 422.

Tit. Εἰς τὸν πάντων. Positum est hoc epitaphium utrique Gregorio, patri et filio: item Nonnæ et Cæsario. Jam enim Gregorio, cum viveret, constitutum erat ut in tumulum paternum corpus suum inferretur. Hujus autem epitaphii auctorem esse Gregorium ægre crediderim. Quis enim existimet Gregorium scripsisse, uti in postremo versu legitur, se ob pietatem suam in cœlestem patriam receptum fuisse.

ANNOTATIO (172) pag. 425.

Gregorius pater senio fractus, episcopali muneri cum par esse non posset, Ecclesiam Nazianzenam filio commendavit : quod unum effugiebat ille, et vix tandem vinci potuit, ut coadjutor, seu coaaron et vicarius parentis fieret.

ANNOTATIO (173) pag. 429.

Μέσφ' ὅτ' ἀποψύχοντι δόμον νέον ἀμφίς etc. Hæc interpretatur Billius, ac veluti Gregorius significare voluerit, jam mortuo Stylita, de quo loquitur, parentatum fuisse constructa circa corpusculum ædicula; nihil tamen aliud vult nisi solitario isti, cum animum pene efflaret, nihilque expeteret, constructum fuisse tuguriolum, quod aëris injuriam arceret.

ANNOTATIO (174) pag. 430.

Eulalius hic fortasse fuit, quem Gregorius Nazianzenæ Ecclesiæ præfecit; Helladius autem, ni fallor,

inquit Billius, qui mortuo Basilio Cæsariensi archiepiscopo successit. Aliter Muratorius, qui putat duos exititisse Helladios, et eum de quo hic loquitur Gregorius eumdem esse in cujus honorem extat Epigramma nostri poetæ, ac juvenem vivere desiisse absque ullo episcopalis muneris indicio. Vide Murat. 42, nunc Epitaph. 37.

ANNOTATIO (175) pag. 435.

Λυδίοισι. Lydia regio est minoris Asiæ, Crœso rege et Pactolo aurifero flumine nobilis. Unde etiam χρυσοῤῥόας amnis ille dictus est : de quo vide Fulgent. lib. Mythologiæ, cap. 2, de Mida rege et Pactolo. *Bill.*

ANNOTATIO (176) ibid.

Ἰνδοῖσι. Indicæ formicæ, ut scribit Plinius, lib. IX, cap. 31, aurum ex cavernis terræ egerunt in parte septentrionalium Indorum, qui Dardæ vocantur. Erutum hoc ab iis tempore hiberno inde furantur, æstivo fervore, conditis propter vaporem in cuniculos formicis. *Bill.*

ANNOTATIO (177) pag. 441.

Θεόν. Patrem suum honoris causa *deum* appellant filii, quod parentes in procreando Deum quoque imitentur; *deum* autem *progenitum* ac *mortalem* vocant, ut eum a sempiterno Deo distinguant. *Bill.*

ANNOTATIO (178) pag. 443.

Ἄποινον. Hesych. δῶρον, λύτρον. Juxta Billium, φθόνος hic accipi debet pro φθονερὸς δαίμων, et sensus est : Polycrates ille Samiorum tyrannus olim placare invidiam studuit; nec tamen ignominiosæ mortis periculum effugit. Non est itaque mirandum, nos quoque, qui nullo munere in-

vidisti placere studuimus, ipsius spiculum sensisse. Vide supra Lib. 2, Sect. I, Carm. xxxiv, vers. 195, etc.

ANNOTATIO (179) pag. 443.

Μορφῆς μὲν τίς. Narcissum intelligit, qui cum formæ suæ elegantiam in purissimo fonte conspexisset, confestim sui ipsius amore exarsit, miserèque periit.

ANNOTATIO (180) ibid.

Μήτηρ etc. Hæc est Medea, quæ, cum Jasonem maritum novis amoribus animum addixisse perspexisset, ut injuriam suam ulcisceretur, inaudita crudelitate communes liberos obtruncasse fertur.

ANNOTATIO (181) ibid.

Acteon ille est venator quem sui canes pro cerva discerpsere. Ovid. Metam. III.

ANNOTATIO (182) pag. 444.

Geminos Phocas inclytos martyres norunt Græci, alterum Synope in Ponto episcopum, alterum horticulanum. Eo tantum nomine discipulos Christi appellare licet, quod ambo sanguinem tuum pro Christo fuderint.

ANNOTATIO (183) pag. 448.

Ἔργ' ἐδίδαξας εὐγενέος παλάμῃσι. Sic verba sunt construenda, nulla interpunctione, quemadmodum jacent in regio Codice, ut intelligatur Vitaliani filias, non ab ipso patre, sed a nobili matrona edoctas fuisse muliebria opera, et filum pollice ducere. Nec bene Billius, *has opera, quæ puellas decent, edocuisti*, quod profecto patris officium

non est. Chironem vocat matronam illam, cui Vitalianus puellas ad virtutem informandas tradiderat, alludens ad Centaurum illum Chironem, heroum sui temporis magistrum.

ANNOTATIO (184) pag. 450.

Hesperus et *Lucifer*, una eademque stella est : quæ si mane luceat, appellatur *Lucifer;* si sero, *Vesperus* dicitur : quoniam autem clarissima est hæc stella, idcirco duplici ejus nomine pulchritudinem sororis ornat.

ANNOTATIO (185) pag. 453.

Χόλος καὶ ἡδὺς ὄλεθρος. Alludit ad hæc verba Hom. Iliad. XVIII, 108 :

Καὶ χόλος ὅς τ' ἐφέηκε πολύφρονά περ χαλεπῆναι,
Ὅς τε πολὺ γλυκίων μέλιτος καταλειβομένοιο
Ἀνδρῶν ἐν στήθεσσιν ἀέξεται ἠύτε καπνός.
Ira, quæ sapientem aliquando commovit,
Quæque multo dulcior melle stillante,
Hominum in pectoribus augescit, veluti fumus, etc.

His verbis Homerus eleganter describit iræ naturam.

ANNOTATIO (186) pag. 454.

Certe qui Absalonis cædem Davidi nuntiavit, capitali supplicio non est affectus. Itaque minus hic animum attendisse videtur noster Gregorius.

ANNOTATIO (187) pag. 456.

Καὶ ζώειν φθινύθοντας. Quemadmodum semen terræ mandatum mortuumque in exoriente spica revirescit, ita homines per liberorum procreationem quodam modo vitam suam propagant, et mortui vivunt.

ANNOTATIO (188) pag. 457.

Δελφίς. Mira de Delphino Plinius et Aristoteles commemorant : de eo tamen, quod Gregorius scribit, verbum non faciunt.

ANNOTATIO (189) pag. 458.

Παύρους πατέων. Hoc de iis intelligendum, quorum virtus illustrissimas quasque dignitates promeretur, quique sedes, in quibus collocati sunt, pulcherrime implent. Nam ab impiis et sceleratis, ut Plinius loquitur, calcatur, hoc est, ignominia et dedecore afficitur. Possis etiam intelligere de iis qui imperium assecuti, eo abutuntur, vitamque amittunt.

ANNOTATIO (190) pag. 460.

Μήτρων. Si Gregorius matris Nicobuli avunculus fuit, Nicobulus ergo Gorgoniam matrem habuit. Ibid ὃς περὶ πάντων. Billius legit παρὰ πάντων, nam vertit :

.... *Variis superat mortales artibus omnes :*

Quod quidem viro modestissimo de se loquenti nepotis nomine, minime congruit.

ANNOTATIO (191) pag. 461.

Ἀχαιμενίδῃσι. Sic ex Achæmene Persarum rege, Persæ dicti sunt, contra quos forte militavit Nicobulus pater, imperantibus Constantio et Juliano, qui adversus Persas bellum gessere.

ANNNOTATIO (192) ibid.

Κεκροπίδαι. Sic Athenienses appellat a Cecrope eorum rege, et γηγενέες, *e terra ortos*, eo quod cicadas capillis implicatas gestarent, velut *e terra*, ut cicadæ, extitissent.

Nicobulus ergo doctrinæ et eruditionis patris hæres esse cupit, ut Lacedæmonii, paternæ lanceæ, et Pelopidæ humeri eburnei, ut reges paterni sceptri, et antiqui Athenienses paternæ cicadæ.

ANNOTATIO (193) pag. 462.

Ῥήνου. Auctor est Strabo, cui concinit Julianus Augustus, quod etiam noster Gregorius confirmat, solitos esse Germanos, infantulos recens natos in Rhenum projicere; si quando suspectos adulterii uxores habebant, ut explorarent an spurii essent infantuli, quibus quidem nihil periculi ex flumine imminebat, si mater innoxia esset; sin autem rea foret, infantuli pessum ibant.

ANNOTATIO (194) pag. 464.

Δρυτόμῳ πέλεκυς etc. Proverbialis locutio, qua significatur cohortationem plurimum valere ad magis ac magis excitandum ejus animum, qui jam sua sponte ad aliquod studium fertur: ὀφέλλει δ' ἀνδρὸς ἐρωὴν (πέλεκυς), *augetque viri robur* (securis). Iliad. III, 62.

ANNOTATIO (195) pag. 469.

Ἀπ' οὔατος ἡμετέροιο. *Ab aure nostra*, id est, *quam ego ipse audivi*. Versus hic obscurus; Combefisius ita reddit: ἀπ' οὔατος ἴστιται; *ab auribus abscedat ejusmodi sermo*; θερμοτέροιο πατρὸς παρ' ἡμετέροιο, *a communi amborum ferventiore parente, Deo* scilicet. Genuina magis, ac lucidior versio D. Gaulyer: *Ac videndum tibi est, ne forte illa præfervidi cujusdam patris vox ab auribus meis ad tuas perferatur*: idem doctissimus interpres, iterum gallico sermone subjungit: « Mais, mon fils, prenez garde que, pour vous répondre, je ne me serve des » paroles que j'ai entendu dire à un père un peu vif: Si la

» nature a donné aux pères de l'amour pour leurs enfants, » la même nature nous défend aussi d'aimer ceux qui ne » nous aiment point. » Duo versus sequentes ; inquit idem Gaulyer, sunt ejusdem patris, aut etiam fortasse Nicobuli.

ANNOTATIO (195 *bis*) pag. 474.

Φοινίκης κλυτὸν ἄςυ. *Phœniciæ urbs inclyta :* quam velit Phœniciæ urbem significare Gregorius, non liquet. Tyrus Phœniciæ metropolis nunquam litterarum studiis floruit, sed tantum conchylii et purpuræ commercio.

ANNOTATIO (196) pag. 475.

Ἀοιδὸν. Billius Ariona intelligit, de quo elegantem fabulam habes apud Herodot., Lib. 1.

Φάος πέλοις. *Sis ipse lux.* Te velut oculum habeant eloquentiæ magistri, id est, eximia eloquentia præditum : sic supra Carm. 1, ad Hellenium, vers. 229, virgines singulari virtute ornatas appellat *gregis sui lumen clarissimum ;* et infra Carm. VII, vers. 1, Nemesium nuncupat *justitiæ oculum.* Cum Lysander armis Athenas cepisset, multique eum ad hanc urbem evertendam hortarentur, negavit committendum esse, ut e duobus Græciæ *oculis*, hoc est, Lacedæmone et Athenis, alter erueretur.

ANNOTATIO (197) pag. 476.

Πισσαῖαν. *Pulvere Piseo*, id est, *in Olympico pulvere.* Bill. Pisa namque civitas erat in Elide, Peloponnensi regione, juxta Alphæum amnem, circa quem quinto quoque anno celebrabantur certamina Jovi sacra quæ Olympia dicebantur : unde etiam hanc urbem Olympiam postea appellatam tradit Stephanus. Qui autem in hoc certamine victor extitisset, oleæ ramum ferebat.

ANNOTATIO (198) pag. 483.

Τὸν ἔπεμψα. *Quem ad Deum misi*, etc. Num mortem Amphilochii significat Gregorius, et quidem Seleuciæ, ubi ædes sacra sanctæ Theclæ, in quam ipse Gregorius secesserat ?

ANNOTATIO (199) pag. 488.

Ἰθυφάλλους. Hæc explicare pudor non sinit. Ibid. κερόεντας. Pana forsan intelligit qui cornutus ab antiquis pingebatur. Vide Clement. Prænet. ad Ethnicos.

ANNOTATIO (200) pag. 489.

Δεῖπνον. Schol. δεῖπνον ἑαυτούς, Id est, *extremo supplicio affecerunt*. Sensus est : Quanta absurditas, adulteros et impios, ut Jovem, fures ut Mercurium, etc., pro diis colere ! Cum in optima republica hujusmodi criminibus constricti extremo supplicio plectantur.

ANNOTATIO (201) pag. 492.

Quatenus eum virgo innupta peperit. Quod autem ait dimidiam generationis nostræ partem, alia relicta, honoratam fuisse, significat in Christi humani-tatis procreatione nullam hominis operam intercessisse, et eum, salva matris integritate, modo inaudito natum fuisse

ANNOTATIO (202) pag. 495.

Ἡσίοδος. Hesiodus libellum, cui titulus, *Opera et Dies*, ad Persen fratrem scripsit.

Μυσαῖος. Musæus antiquissimus poëta. Linus Orphei præceptor fuit, primusque, ut multi tradunt, a Phœnice ad Græcos litteras attulit.

ANNOTATIO (203) pag. 495.

Ἑρμῆς. Mercurius, Trismegistus, quem latine Mercurium ter maximum dicunt. In dialogo ubi Asclepius introducitur, Deum unum omnino opinatur rerum omnium conditorem, erroremque fatetur parentum suorum qui superstitiones idolorum invenerunt.

ANNOTATIO (204) ibid.

Παρακλέψαντες. Ita manuscripti Edit. παραβλέψαντες. Clemens Alexandrinus in libris Stromatum innumera sacræ Scripturæ loca profert, quæ ethnici scriptores in sua volumina transtulerunt.

ANNOTATIO (205) ibid.

Observandum est Gregorium pro certis non habere, nec habenda esse quæ de Christi mysteriis a Mercurio et Sibyllis dicta profert. Etenim *solis Judæis credita sunt eloquia divina.* Præterea monumenta, quibus continentur Trismegisti, Sibyllarum et aliorum oracula de Christo, non tantum dubiæ sunt fidei, sed spuria prorsus esse inter doctos convenit. — Quid de Sibyllis sentiendum, fusius dicemus in *Historia gallica scriptorum ecclesiasticorum* a D. Ceillier prius emissa, a nobis autem aucta et typus iterum subjecta. (Not. Edit.)

ANNOTATIO (206) ibid.

Αὐτοπάτωρ etc. Christi epitheta sunt hæc in ficto Apollinis vaticinio. Αὐτοπάτωρ, quod incarnatione vicem patris ipse suppleverit, ac sibi ipse corpus formaverit. Quod enim in symbolo Spiritui sancto tribuitur, hoc passim

græci scriptores, et in eis Gregorius, Filio et Verbo ascribunt, a quo ut sustentatum, sic etiam formatum sit sanctum corpusculum, favetque istud Prov. IX, 1; *Sapientia ædificavit sibi domum.* Ibid. ἀλόχευτος, *haud ex uxore, vel non ex semine*, ut bene Suidas; male Morellus, *haud genitus. Genitus* quippe Christus, ut Deus et Verbum, generatione æterna a Patre, cujus est unigenitus Filius: *genitus* quoque ut homo, generatione temporali ex Maria Virgine.

ANNOTATIO (207) pag. 406.

Ζάλμοξις. Zamolxis, unicus Getarum deus erat, ad quem proficisci existimabant eos, qui e vita decederent. Nonnunquam etiam sorte ex vivis aliquot deligebant quos de rebus suis Zamolxidi nuntios mitterent; quos, post mandata quæ illi nuntiata cupiebant, in sublime jactatos, gladio excipiebant, atque ita interfectos recta ad Zamolxidem proficisci credebant. Zamolxin autem quidam putant Pythagoræ servum fuisse, qui quod Getas ad cultiorem vitam reduxisset, ab iis pro numine est habitus. Herodot., Lib 4. De cæteris fabulis Ethnicorum jam satis dictum in notis ad secundam Orat. contra Julianum. Eadem repetere nihil necesse est, nec vacat, nec decet.

ANNOTATIO (208) pag. 509.

Τῶν Καθολικῶν. Id est, librum quo Actus Apostolorum communiter, universim, narrantur, quemadmodum Epistolæ *Catholicæ* appellantur, quod ad omnes ecclesias scriptæ sint, non ad unam aliquam privatim, ut Epistolæ ad Romanos, ad Ephesios, etc.

ANNOTATIO (209) pag. 410.

Ἑβδόμην. Has omnes epistolas vere canonicas Scripturæ partes agnovit Gregorius. Verum idem non affirmat de Apocalypsis libro. Illius quippe ætate dubitabant plures, an inter Scripturæ libros recensenda esset Apocalypsis; nec Ecclesiæ judicio lis definita erat. Nunc, cum communi Ecclesiæ consensu in canonicorum librorum numerum recepti sint, tum Apocalypsis, tum alii ex Veteri Testamento libri nonnulli, quos omittit auctor carminis, de iis jam dubitare nefas esset. Vide supra, Lib. I. Sect. I, Carm. XII, ubi eosdem libros recenset Gregorius.

ANNOTATIO (210) pag. 515.

Κεκροπίη. Oppidum Athenas Cecrops a se appellavit Cecropiam. Non Atheniensis erat Prohæresius, sed Armenius. Athenas accitus fuerat, ut eloquentiam profiteretur. Extat Juliani Apostatæ Epistola ad hunc Prohæresium.

ANNOTATIO (211) pag. 518.

Οὐκ ἄγαμ'. Horum versuum hic sensus esse videtur: « O Cæsari, inquit Gregorius pater Cæsarii, tumulum » hunc dono dedi, quam unam rem post mortem possi» dere debebam. Non probo, non laudo munus istud. No» bis eripuisti, quod spe nunc possidebamus. » Sustulimus proinde punctum, quod sequitur ἄγαμ'.

ANNOTATIO (212) pag. 523.

Λιβίη. Corpus Liviæ in aliqua Martyrum basilica tumulo mandatum erat. Familiare siquidem erat primis Christianis, ut doctissimus Muratorius Anect. Tom. I, dissertatione septima decima ostendit, mortuorum cadavera sacris inferre templis, et prope martyrum tumulos eorum

ossa componere, ibique quotannis saltem pro defunctis, quorum eo in loco condita erant ossa, sacrificium offerri solebat : cujus rei in Oratione Gregorii de Obitu Cæsarii præclarum est testimonium.

ANNOTATIO (213) pag. 524.

Is erat Liviæ, de qua supra, et Amphilochii vero alterius frater fuit Euphemius, cujus mortem his versibus prosequitur Gregorius. Mortuo Euphemio, quem Amphilochius amabat unice, dimidium Amphilochii supervixisse ait Gregorius, quippe utriusque erat anima una. Vide Epistolas Gregorii olim 114 et 149, nunc vero 230 et 83.

ANNOTATIO (214) ibid.

Ἐς δ' ὑμεναίων. Quo tempore Euphemius filiam Theodori, ad quem scripta est Gregorii Epist. olim 114, nunc vero 230, uxorem ducere parabat, morte correptus fuit annos viginti natus.

ANNOTATIO (215) pag. 000.

Quamvis Billius in notis ad Carmina Gregorii quæ edidit, non nisi unum Helladium agnoscat, alius is certe ab Helladio Basilii magni successore : alius, inquam, iste est, quandoquidem episcopus fuisse nunquam legitur, imo juvenis obiit. Quod ad Eulalium attinet, primum vitæ monasticæ institutum sectatus, deinde ut verisimile est, ecclesiæ Nazianzenæ, cura Gregorii, præfectus est.

ANNOTATIO (216) pag. 533.

TIT. Εἰς Ἐμμελίαν. Reg. Ἐμμελίον. Sanctæ hujus mulieris mentio fit in Martyrologio Romano die octava maii.

ANNOTATIO (217) pag. 533.

Decem habuit liberos, ex quibus masculi quinque, Basilius magnus, Naucratius, Gregorius Nyssenus, Petrus Sebastenus. Quinti a Philostorgio memorati, et monasticam vitam professi nomen nobis latet. Quinque etiam filias, quarum non nisi unam novimus. Forte etiam Theosebia ex iis una fuit, quam Muratorius non sororem, sed uxorem Gregorii Nazianzeni, aut Nysseni, falso sibi persuasit.

ANNOTATIO (218) ibid.

Gregorius pater, annos natus fere centum, viverė desiit an. 373.

ANNOTATIO (219) pag. 537.

TIT. Εἰς τὴν μητέρα. Nonna, quo nomine olim sanctimoniales appellabantur, uxor Gregorii, ipsi et omnibus liberis superstes præter Gregorium Nazianzenum, dum in templo oraret, improvisa morte correpta est anno 374. Græci et Latini v Aug. ejus festum celebrant.

ANNOTATIO (220) ibid.

Πένθεϊ πένθος. Nonnulla hîc occurrunt, quæ ut cum Muratorio loquar, Delio natatore videntur indigere, atque imprimis verba hæc πένθεϊ πένθος ἅπαν. Sic ea intelligi posse conjicit vir doctus : « O mater mea, luctum omnem, hoc » est, dies minime festos, sive dies jejunii luctu honorans, » solis cedebas festis, id est, remittebas de luctu. Deinde » gaudendi et flendi tempora e templo sumebas, sive » omnibus diebus in templo orabas, tum diebus pœnitentiæ, tum etiam lætitiæ. »

ANNOTATIO (221) pag. 558.

Ἡδ' ἑτέρη. Altera Anna prophetissa, Phanuelis filia, quæ non discedebat de templo. Luc. II, 36.

ANNOTATIO (222) ibid.

Empedocles, ut pro Deo haberetur, in Ætnæ caminum se præcipitem dedit, ne quod corporis vestigium superesset. Verum fortè illius crepidæ per flammam rejectæ, dementis philosophi fraudem prodidere. Vide Lib. 2, Sect. 2, Carm. VII, Vers. 221.

ANNOTATIO (223) pag. 556.

Gregorius in hoc Carmine confirmat piam Christianorum consuetudinem offerendi preces, et sacrificia pro iis qui dormiunt in somno pacis. Eamdem consuetudinem in Occidente viguisse constat ex his verbis Ambrosii in Epistola 39 ad Faustinum : *Itaque non tam deplorandam quam prosequendam orationibus, nec mortificandam lacrymis tuis, sed magis oblationibus animam ejus Domino commendandam arbitror.*

ANNOTATIO (224) pag. 558.

Duodecim revera in partes dividitur Carmen, quarum prima extenditur a primo versu ad septimum; secunda a septimo ad decimum tertium; tertia a decimo tertio ad decimum nonum; quarta a decimo nono ad vigesimum quintum; quinta a vigesimo quinto ad trigesimum primum; sexta a trigesimo primo ad trigesimum quintum; septima a trigesimo quinto ad trigesimum nonum; octava a trigesimo nono ad quadragesimum tertium; nona a quadragesimo tertio ad quadragesimum quintum; decima a quadragesimo quinto ad quadragesimum septimum;

undecima a quadragesimo septimo ad quadragesimum nonum; duodecima a quadragesimo nono ad quinquagesimum primum; postquam sequitur conclusio.

ANNOTATIO (225) pag. 559.

Forte diaconissa fratris sui Gregorii Nysseni episcopi, quem Theologus *magnum* appellat. Mirum quam multas et quam falsas ex hoc epitaphio conjecturas faciat Muratorius, quem refellimus in Dissertatione de perpetua Gregorii nostri virginitate.

ANNOTATIO (226) pag. 560.

Εἰς Γρηγόριον. Quis ille sit Gregorius, et utrius, Gregorii Nysseni, aut Nazianzeni sit nepos, affirmare non ausim. De auctore Carminis dubitat Muratorius.

ANNOTATIO (227) ibid.

Εἰς Μαξέντιον. De isto Maxentio nihil aliud novimus, quam quod ex isto Carmine discimus.

ANNOTATIO (228) ibid.

Τττ. Εἰς Εὐπράξιον. Eupraxius ille est forsan de quo Gregorius scribit ad Eusebium Samosatensem episcopum in exilio agentem, Epist. 65, olim 30: *Quanquam mihi semper charus fuit, atque inter sinceros amicos venerabilis frater noster Eupraxius*, etc., sed diversus ab iis de quibus infra in Epigrammate III, olim 184.

ANNOTATIO (229) pag. 561.

.... Hic Billius credit unum deesse versum, quam opinionem secuti Benedictini addiderunt hæc verba: *Cadaver intulit*; utrum id fecerint ex alicujus codicis auctoritate, an ex conjectura, prorsus nescio, cum in iis,

quæ supersunt, notis, nil tale appareat, lapsuque temporis perierit pagina quæ locum hunc elucidare potuisset. Forte nec ipsi rigam deficientem repererant, imo et forte non deficit, cum hinc ea omissa versus quinquaginta habeat Poëma, et admissa numerus impar exsurgat; inde vero nihil quoad sensum desideretur, modo una tantum mutetur littera. Si enim legeris κένωσε pro κενῶσα sensum invenies planum, scilicet : *Acerbas profudit lacrymas meum in tumulum mater.* (Not. nov. Edit.)

ANNOTATIO (230) pag. 566.

TITUL. Εἰς Ἀγαπητούς. Agapeti, seu dilecti, quos hoc Carmine et sequentibus exagitat Gregorius, isti erant qui postquam castitatem Christo dicaverant, ac sese monasticæ vitæ addixerant, cum virginibus plerumque Deo sacris cohabitabant, animorum tantummodo, non corporum amorem communionemque præ se ferentes. De Agapetis, Synisactisque longam et doctam disquisitionem instituit vir doctissimus Muratorius. Ex his autem Carminibus quæ hic edidit, animadvertit ipse nonnulla vulgata, sed latine tantum a Billio ad calcem tom. 2, et græca quoque antea ab Aldo in vetusta editione, quæ prodiit an. 1504.

ANNOTATIO (231) pag. 568.

De *Synisactis*, seu cointroductis, idem dicendum ac de Agapetis. Utrique enim erant, qui licet castitatem professi, cum fœminis ejusdem propositi cohabitabant.

ANNOTATIO (232) pag. 212.

Sciron, nomen est insignis latronis a Theseo interfecti : Tiphœus autem, gigantis cujusdam, qui cum

Jovem de regio solio deturbare conaretur, fulmine ab eo interemptus est.

ANNOTATIO (233) pag. 594.

Ῥοδίοισιν. Hujus fabulæ, inquit Muratorius, vestigia sunt apud Pind. in Olymp., Od. VII, ubi de Rhodiis loquens poëta hæc habet : Κένοισι μὲν ξανθὰν ἀγαγὼν νεφέλην, πολὺν ὗσε χρυσόν, id est, *illis quidem*, (Jupiter) *flavam adducens nubem, multum pluit auri.* Ut Rhodiorum opulentiam deprædicarent poëtæ, hunc aureum imbrem finxere.

INDEX

TOMI QUINQUAGESIMI SECUNDI.

CARMINA.

Liber II. Poëmata historica. — Sectio II. De se ipso.

Sectio II. Poëmata quæ spectant ad alios.

EPIGRAMMATA.

EXPLICIT INDEX.

